This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.

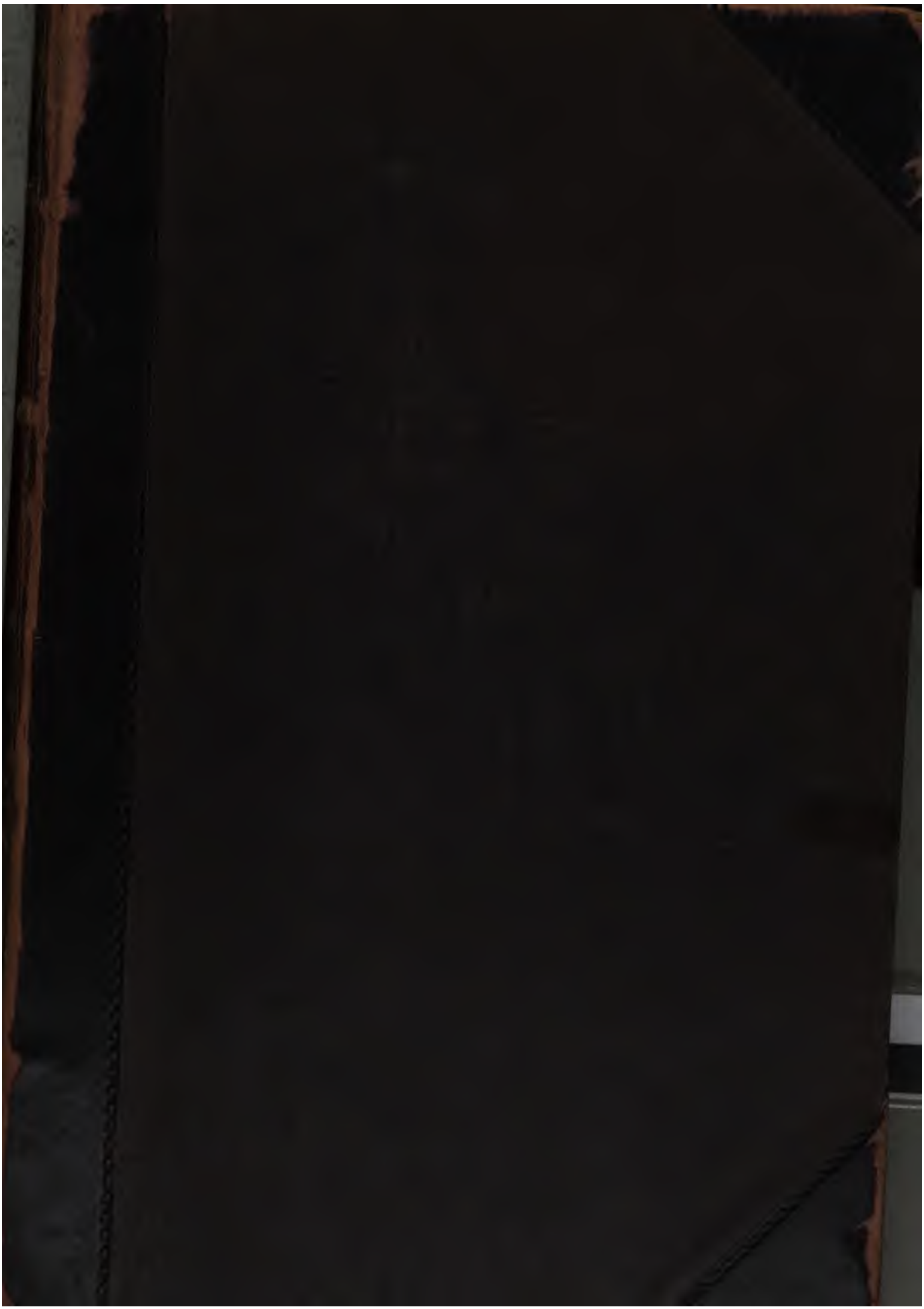

~~46. h. 3~~

✓ OS. 16 c. 5

Rep

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA

Taylor Institution.

1865.

DENKMAHLE DES MITTELALTERS.

ST. GALLEN'S

alttentſche

SPRACHSCHÆTZE.

Gesammelt und herausgegeben

VON

HEINRICH HATTEMER.

Dritter Band.

ST. GALLEN.

DRUCK UND VERLAG VON SCHEITLIN UND ZOLLIKOFER.

1844 — 1849.

LIBRARY OF THE TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
- 9 APR. 19..
OF OXFORD

NOTKER'S DES TEUTSCHEN

WERKE.

ZWEITER BAND.

EINLEITUNG.

Dass die übertragung und erläuterung der schallsänge David's, der sittenlehren Gregor's und des Job unserm Notker angehören, dafür haben wir ein bestimmtes zeugniss bei Ekkehard, das wir b. 2, s. 4 und 5 abgedruckt haben. ob man auch die übrigen stücke, welche wir in diesem bande mittheilen werden, ihm zutheilen dürfe, darüber haben verschiedene ansichten geherrscht. allem streit ist aber nun, durch einen brief Notkers an den bischof Hugo II. von Sitten, den Grimm aus einer brüsseler handschrift in den göttinger gelehrten anzeigen 1835, s. 911 ff., mitgetheilt hat, ein ende gemacht. wir lassen denselben hier folgen.

«Domino sancto Sedunensi episcopo H. Notkerus cœnobita sancti Galli salutem. Valde lætatus sum, quando per relatum nuntii sospitatem vestram audivi. commonitus autem super meis responsionibus, quid possum dicere nisi dictis facta compensare? Volui et volo, sed conclusi sumus in manu domini, et nos et opera nostra, et propter (l. præter) quod

annuit nihil facere possumus. Est enim quæ nos trahit neccssitas non voluntas, et injunctis instare nequimus, ex eo minus nota (I. vóta) exsequimur. Artibus autem illis, quibus me onustare vultis, ego renuntiavi, neque fas mihi est aliter quam sicut instrumentis frui. Sunt enim ecclesiastici libri et præcipue quidem in scolis legendi, quos impossibile est sine illis prælibatis ad intellectum integrum duci. Ad quos dum accessum habere nostros vellem scolasticos ausus sum facere *rem pæne inusitatam*, ut latine scripta in nostram conatus sim vertere, et syllogistice aut figurate aut suasorie dicta per Aristotelem vel Ciceronem vel alium artigraphum elucidare. Quod dum agerem in duobus libris Boetii, qui est de *consolatione philosophiæ* et in aliquantis et (I. de) *sancta trinitate* rogatus (sum?) et metrice quædam scripta in hanc eandem linguam traducere, Catonem scilicet et Bucolica, Virgilii, et Andriam Terentii, mox et prosam et artes tentare me voluerunt et transtuli *nuptias philologiæ et cathegorias Aristotelis, et pergermenias* (περὶ ἑρμενείας), *et principia arithmethicæ*. Hinc reversus ad divina *totum psalterium* et interpretando et secundum Augustinum exponendo *consummavi*, Job quoque *incepi*, licet *vix tertiam partem exegerim*. Nec solum hæc, sed et novam *Rhetoricam* et *computum novum* et alia quædam opuscula *latine conscripsi*. Horum nescio an aliquod dignum sit venire in manus vestras. Sed si vultis ea, sumptibus enim indigent, mittite plures pergamenas et scribentibus præmia, et accipietis eorum exempla. Quæ dum fuerint ad vos perlata me præsentem æstimate. Scio tamen quia primo abhorrebitis quasi ab insuetis. Sed paulatim forte incipient se commendare vobis, et prævalebitis ad legendum et ad dinoscendum, quam cito capiuntur per patriam linguam quæ aut vix aut non integre capienda forent in lingua non propria. Oportet autem scire, quia *verba theutonica sine accentu scribenda non sunt* præter articulos, ipsi soli sine accentu pronuntiantur *acuto* aut *circumflexo*. Ego autem quando dominus voluerit veniam. Stare autem diutius vobiscum non potero ob causas plurimas, quas dicere in præsenti

non opus est. Libros vestros, id est Philippica et commentum in Topica Ciceronis petiit a me abbas de Augia, pignore dato quod majoris pretii est. Pluris namque est Rhetorica Ciceronis et Victorini nobile commentum, quæ pro eis retineo, et eos non nisi vestris repetere non (diess zweite «non» überflüssig) valet. Alioquin sui erunt vestri, et nullum dampnum erit vobis. Dominus meus episcopus in æternum valeat.»

«Als Notker diesen brief schrieb, hatte er demnach bereits elf bücher verdeutscht, von höchst verschiedener art, an die sich heute nicht leicht ein und derselbe übersetzer geben würde: 1. *Boethius de consolatione;* 2. *Boethius de trinitate,* nur theilweise; 3. *Cato's disticha de moribus;* 4. *Virgil's Bucolica;* 5. *Andria des Terenz;* 6. *Marcianus Capella;* 7. *Aristoteles Categorien;* 8. *Aristoteles de interpretatione;* 9. eine *Arithmetik,* vermuthlich die des Boethius; 10. *Psalter;* 11. *Hiob.* Von dem letztern war erst ein drittel vollendet. Der bischof von Sitten, an den das schreiben gerichtet ist, hiess Hugo II.; die *Gallia christiana* 3, 1004 setzt ihn in die jahre 1002 bis 1014, d. h. er kommt noch in einer urkunde von 1014 vor, kann aber länger gelebt haben. Ich möchte den brief, wenn sich über Hugos todesjahr nicht genaueres ermitteln lässt, etwa in die jahre 1015 bis 1020 bringen, der thätige magister hätte dann zeit gehabt, *Gregors Moralia,* des *Aristoteles Organum,* vielleicht noch anderes, hinzuzufügen, und den *Hiob* zu beendigen. An dem tage, wo er ihn ausgeführt hatte, starb er (1022). Von allen eilf werken sind leider nur drei erhalten, 1, 6 und 10, ausserdem noch das eben genannte, nicht mit den Categorien und der Interpretation zu verwechselnde aristotelische *Organum,* das wir nun schwerlich einem andern übersetzer beilegen dürfen. Von den *Psalter* und *Hiob* sollte man die meisten handschriften erwarten, wie sie sich bekanntlich die königin Gisela, des salischen Conrad's gemahlin, abschreiben liess (exemplaria fecit. S. Nachwort zu b. 2, s. 535). Am begierigsten wäre ich nach *Hiob, den Bukoliken* und der *Andria,* die uns ein eigener unstern gerade versagt.

Dass er bei 3, 4 und 5 der bitte nicht nachgegeben habe, lässt der zusammenhang kaum zu. Notkers lateinisch geschriebene, aber mit deutschen stellen untermischte *Rhetorik* hat sich erhalten und verdient neben dem teutschen *Boethius*, *Marcianus* und *Aristoteles* eine baldige ausgabe durch Wackernagel. Die abhandlung *de Syllogismis* gehört wohl zu der *Rhetorik*. Den verlust des *Computus novus* haben wir am wenigsten zu bedauern. Notkers äusserungen über seine accente und über seine vermittlung classischer handschriften zwischen dem bischof von Sitten und dem abt von Aue (Reichenau) wird man nicht ungern lesen.»

Wir bemerken noch, dass wir glauben, der schrift unsres Notker auf der spur zu sein, und dass gerade des *Boethius tröstungen der philosophie*, welche wir zunächst mittheilen, eine eigenhändige arbeit desselben sind. Wir werden uns am schlusse der notkerischen werke bestimmter hierüber aussprechen.

DES BOETHIUS

TROESTUNGEN DER PHILOSOPHIE.

Handschrift 825. — Jahrhundert X oder XI.

EINLEITUNG.

Pius Kolb meldet in seinem verzeichnisse der handschriften, b. 2, s. 332: «Idem libri Boetii de consolatione philosophiæ. Sunt in antiquam Theodiscam paraphrastice translati. Præcedit prologus latinus anonymi cuiusdam, aut certe ipsius versoris, qui dein ex integro Teutonice redditur, et in quo de interitu Romani imperii et morte Boetii agitur. Non habetur in editione Basiliensi de anno 1546. Tituli, in quos libri eleganter distinguuntur minio scripti accuratum opus reddunt. Cæterum integer codex optimo charactere exaratus est sæculo 10mo aut 11mo in 4 memb. Versorem fuisse monachum S. Galli, non est quod ambigam, cum in lib. II sub titulo, *quam vana sit gloria terrena*, pauca de cella S. Galli scribat. Si Notkerus Labeo versor fuit, codex iste eius æuo scriptus est». über den urheber des werkes, der nach dem, was wir in der einleitung zum dritten bande mitgetheilt haben, nicht mehr zweifelhaft sein kann, spricht Kolb auch noch s. 382 des ersten bandes.

Von unsrer handschrift spricht auch schon Gerbert (Iter Alemannicum, s. 107, 2te ausgabe, 1773); ferner Hagen (Denkmale des Mittelalters, heft 1, s. 7 und 16).

Unsre handschrift enthält drei stücke: die tröstungen der philosophie, einen theil des aristotelischen organon's, den wir mit handschrift 818 besprechen und mittheilen werden, und zwei blätter glossen in geheimschrift. Einzelne stücke hat Stalder mitgetheilt (Gräter's Idunna und Hermode, 1816, n. 3), ferner Hagen (an erwähntem orte), Graff (Sprachschatz, s. XXXVI), W. Wackernagel (Altdeutsches Lesebuch, b. 1, s. 138) und andere. dass Graff im jahr 1837 zwei ausgaben der tröstungen veranstaltet hat, ist bekannt. derselbe hat aber das latein von

der übersetzung getrennt und dadurch den karakteristischen ton der notkerischen werke zerstört. ferner hat derselbe nicht das latein der handschrift genommen, sondern es andern ausgaben des Boethius enthoben, wodurch es geschieht, dass dasselbe öfters nicht zu der übersetzung stimmt, denn bekanntlich haben sich die benediktiner diese schrift des Boethius auf eigne weise zugeschnitten, ein umstand, der unsern lateinischen text auch den lateinischen philologen interessant machen dürfte. endlich sind die tonzeichen Graff's über die massen nachlässig, u. s. w., so dass wir seine ausgabe zu unserm zwecke nicht gebrauchen konnten, sondern eine neue abschrift nehmen mussten.

Die seitenzahl haben wir nach der seitenzahl der handschrift gegeben, worin das vorgebundene blatt mit den bemerkungen des Kolb und Arx über die handschrift mitgezählt ist. die änderung, die Graff hier vorgenommen, ist sehr überflüssig und erschwert das nachschlagen in der handschrift. bei stellen, die nach der graffischen ausgabe angeführt sind, müssen daher unsre leser dessen seitenzahl der handschrift jedesmahl um zwei erhöhen.

Die zahlen, welche sich in den eckigen klammern in unsrem texte finden, sind eben die seitenzahlen der handschrift.

[S. 4.]

PROLOGUS [1]).

Oportet nos memores esse . quæ de romano imperio paulus apostolus prædixerat quondam . Multis enim per pseudo apostolos territis . quasi instaret dies domini . ille arrexit corda eorum his dictis . Quoniam nisi discessio primum uenerit . s. romani imperii . et reueletur filius iniquitatis . i. antichristus . Quis enim nesciat romanos olim rerum dominos fuisse . et fines eorum cum mundi finibus terminari? Postquam autem barbaræ nationes . alani . sarmatæ . daci . uuandali . gothi . germani . et aliæ multo plures . quæ eis subditæ . uel cum eis fœderatæ erant . rupta fide et fœdere . rem publicam inuaserant . et nulla eis uis romana resistere poterat . inde iam paulatim uergere tanta gloria . et ad hanc defectionem quam nunc cernimus . tendere cœperat . Namque contigit sub tempore zenonis . qui ab augusto transactis iam quingentis et viginti tribus annis . quadragesimus nonus imperator extiterat . ipso in constantinopolitana sede posito . odoagrum turcilingorum et rugorum regem . qui et herulos et scyros secum habuit . romanos et italiam sibi subiugasse . Theodericum [2]) uero regem mergothorum et ostrogothorum . pannoniam et macedoniam occupasse . Deinde ab imperatore theodoricus [3]) constantinopolim propter uirtutis famam accitus . et magnis honoribus quasi socius regni apud eum diu habitus . et familiaritati atque intimis consiliis admissus . præcibus egit . ut annueret ei . si contra odoagrum dimicaret et uinceret . ipse pro eo italiam regeret . Et sic eum a se discedem-

---

[1]) Die lateinische vorrede findet sich auch noch auf dem ersten blatte der handschrift 844, jedoch ohne wichtige lesarten.

[2]) Teodoricum. hsch. 844.

[3]) Teodoricus. hsch. 844.

tem . magnis zeno ditauit muneribus . commendans ei senatum et populum romanum . Ingressus ergo italiam . odoagrum intra triennium ad deditionem coegit . atque occidit . deinde potitus est totius italiæ . Romanorum autem iura consulto imperatoris primum disponens . dehinc uero succedente anastasio imperatore . et iustino maiore . rem pro sua libidine administrare incipiens . contradicentes occidit . Inter quos symmachus patricius . et gener eius boetius gladio perierunt . Sanctissimum quoque papam iohannem . usque ad necem carcere afflixit . Ipse autem sequenti anno regni sui trigisimo . ira dei percussus est . succedente in regnum adelrico nepote eius . Hinc romana respublica iam nulla esse cæperat . [s. 5.] quæ gothorum regibus tunc oppressa est . usque ad narsetem patricium . qui sub iustino minore propulsatis gothorum regibus . langobardorum manibus italiam tradidit . et simili eam fecit peste laborare . Horum autem iugum . post ducentos et quinque annos . ex quo intrauerunt italiam . Karolus francorum rex abstulit . et auctoritate leonis papæ . qui eum ad defensionem apostolicæ sedis inuitauit . ipse imperator ordinatus est . Post ipsum uero et filius eius . imperatoris nomen ad saxonum reges translatum est . Ergo romanorum regnum defecit . ut paulus prophetauit .

ITEM PROLOGUS TEUTONICE.

Scs paulus kehîez tîen. dîe in⌣sînên zîten uuândon des sûonetagen. táz er êr nechâme. êr romanum imperium zegienge. únde antichristus rîchesôn begôndi. Uuér zuîuelôt romanos îu uuésen állero rîcho hêrren. únde îro geuuált kân ze⌣énde dero uuérîte? Sô dô mânige liute énnônt tûonouuo gesézene. hára úbere begôndôn uáren. únde in⌣állên dîsên rîchen keuuáltigo uuîder romanis sizzen. tô îu stûonden îro díng slîfen. únde ze⌣déro tîlegúngo râmen. tîa uuír nû sehên. Tánnân geskáh pi des chéiseres zîten zenonis. táz zuêne chúninga nórdenân chómene. éinêr îmo den stûol ze⌣romo úndergieng. ûnde álla italiam. ánderêr náhor îmo greciam begréif. únde díu lánt. tîu dânnân únz ze⌣tûonouuo sînt. Énêr hîez in únsera uuîs ótacher. tîser hîez thioterih. Tô uuárd táz ten chéiser lústa. dáz er dioterichen urîuntlicho ze⌣hóue ládeta. tára ze⌣dero mârun constantinopoli. únde in dâr mît kûollichên êron lángo hábeta. únz er în dés bîten stûont. táz er îmo óndi. mît ótachere zeuéhtenne. únde úbe er în úberuuúnde. romam ióh italiam [1]) mît sînemo dánche zehábenne. Táz úrlub káb îmo zeno. sîn lánt. ióh sîne liute. ze⌣sînên trîuuôn beuélehendo. Sô dioterih mît témo uuôrte ze⌣italia chám. únde er ótaccheren mît nôte guán. únde în sâr dára nâh erslûog. únde er fúre în des lándes uuîelt. tô netéta er zeérest nieht úber dáz. sô dêmo chéisere lîeh uuás. Sô áber nâh îmo ándere chéisera uuúrten. [s. 6.] tô begónda er tûon. ál dáz in lûsta. únde dîen râten án den lîb. tîe îmo dés neuuâren geuólgig. Fóne díu slûog er boetium.

[1]) Wenn Graff «româ» und «italiâ» liest, so hat er das abkürzungszeichen der handschrift für das tonzeichen der länge angesehen.

únde sînen suêr symmachum. únde dáz óuh uuírsera uuás. iohannem den bâbes. Sâr des ánderen iâres. uuârt thioterih ferlóren. sîn néuo alderih zúhta daz rîche ze sîh. Romanum imperium hábèta to dánnan hína ferlóren sîna libertatem. A'ber dóh gothi uuúrten dánnân uertríben fóne narsete patricio. sub iustino minore. Sô châmen áber nórdenan langobardi. únde uuîelten italiæ. mêr dánne ducentis annis. Nâh langobardis franci. tte uuír nû héizên chárlinga. nâh in saxones. Sô íst nû zegángen romanvm imperivm. nâh tien uuórten scī pauli apostoli.

INCIPIT LIBER PRIMUS BOETII.

CONQVESTIO BOETII . DE INSTABILITATE FORTVNÆ .

Qui peregi quondam carmina florente studio . hev flebilis cogor inire mestos modos . I'h tir êr téta frôlichiv sáng . ih máchôn nû nôte châra-sáng [1] .

Ecce laceræ camenæ dictant mihi scribenda . Síh no . léidege musæ . lêrent mih scríben . Táz mir uuíget . táz uuíget ín . Tíe mih êr lêrton iocunda carmina . tíe lêrent míh nû flebilia .

Et rigant ora elegi . i. miseri . ueris . i. non fictis fletibus . U'nde fúllent sie míniv óugen . mít érnestlichên drânen .

Has saltim comites nullus terror potuit peruincere . ne prosequerentur nostrum iter . Tíse geuértun nemáhta níoman eruuénden . sie nefûorín sáment mir . Quasi diceret . U'be íh ánderro sáchôn beróubôt pín . mínero chúnnôn nemáhta mih níoman beróubôn .

Gloria felicis olim uiridisque iuuentæ . solantur nunc mea fata . mesti senis . E'r uuâren sie gûollichi mínero iúgende . nû trôstent sie míh álten . mínero misseskíhte .

Uenit enim inopina senectus properata malis . Tés íst óuh túrft . uuánda mir íst úngeuuândo . fóne árbéiten zûo geslungen . spûotig álti .

Et dolor iussit inesse suam ætatem . s. ideo suam . quia citius cogit senescere . U'nde léid hábet míh álten getân .

Funduntur uertice intempestiui cani . Fóne díen díngen grâuuên ih ze⌣únzite . [7.]

[1] Handschrift 877. Jahrh. IX. S. 303, rsch.
dei sanch dei iuuuenni mit pluontemo flizzi teta
Carmina qui quondam studio florente perege.

Et laxa cutis . tremit effeto corpore. Uʼnde sláchíu hût . rídot an chráftelôsemo líchamen. Táz chít. míne líde rídont úndersláchero híute.

Felix mors hominum . quæ nec se inserit dulcibus annis . et sepe uocata uenit mestis. Táz íst sâlig tôd . tér in lústsamên zíten nechúmet . únde in léitsámên geuuúnstêr netúelet.

Eheu . quam surda aure auertitur miseros. Aʼh zesêre . uuío úbelo èr die uuênegen gehôret.

Et sæua . claudere negat flentes oculos. Uʼnde uuío úngerno ér chéligo betûot íro uuéinonten óugen.

Dum male fida fortuna faueret leuibus bonis. Uʼnz mír sâlda fólgetôn . inállemo mînemo gûote . mír únstâtemo . álso iz nû skínet.

Pene merserat tristis hora caput meum. Tô hábeta míh tiu léida stúnda nâh kenómen . íh méino diu iúngesta.

Nunc quia mutauit nubila fallacem uultvm . protrahit impia uita ingratas moras. Uuánda si mír áber nû gesuíchen hábet . nû lénget mína uríst . mín árbéitsámo líb.

Quid totiens iactastis . me felicem amici? Uuáz hiezent ir ío mîh sâligen fríunt míne? Uuár íst iz nû?

Qui cecidit . non erat ille stabili gradu. Tér dóh ío uíel . fásto nestûont . úbe er fásto stûonde . sô neuíle er. Argumentum a repugnantibus. Repugnant enim stare et cadere.

DE INGRESSV PHILOSOPHIÆ . ET EIVS HABITV.

Hæc dum mecum tacitus reputarem ipse. Uʼnz íh tíz suígendo in-mínemo mûote áhtota.

Et signarem lacrimabilem querimoniam . officio stili. Uʼnde íh sús âmerlicha chlága scréib mít temo grífele.

Uisa est mulier astitisse mihi supra uerticem. Uuâr sáh íh . éin vuíb stân óbe mír.

Reuerendi admodum uultus. Eʼruuírdegero tâte hárto.

Ardentibus oculis. Mít érnestlichên óugôn.

Et perspicacibus . ultra communem valentiam hominvm. Uʼnde dúrnohtor séhentên . tánne loman ménniskôn séhen múge. Iʼoh profunda dei gesíhet philosophia.

Colore viuido. Mít iúnchlichero uáreuuo. Sí neáltêt nfeht.

Atque inexhausti vigoris. Uʼnde mícheles mágenes únde úngebróstenes quia pertingit a fine usque ad finem fortiter.

Quamuis ita plena esset æui. Tóh si sô ált uuâre. [8.]

Ut nullo modo crederetur nostræ ætatis. Táz síh nloman íro negelóubti . uuésen ébenált. Uuánda sí uuás ío.

Staturæ discretionis ambiguæ. Iro geuuâhste zuiueligero micheli. I'h nemâhta uuizen . uuío michel si uuâre'.

Nam nunc quidem cohibebat sese ad communem mensuram hominum. Uuánda éina uuíla . kezúhta si sih hára zu únsermo méze . uuánda si uuílon humana áhtôt.

Nunc uero uidebatur pulsare cælum . cacumine summi uerticis. A'ndera uuíla tûohta si mír den himel rûoren . mít óbenahtigemo hóubete. uuánda si astronomiam uuéiz.

Quæ cum altius extulisset caput. etiam ipsum cælum penetrabat. Sô si daz hóubet hô ûf erbúreta . sô úberslûog iz ten himel . táz tûot si diuina scrutando.

Et frustrabatur intuitum respicientium. U'nde sô tróug si déro sía ána uuártentôn óugen.

DE AMICTV EIVS.

Vestes erant perfectæ tenuissimis filis . subtili artificio . indissolubili materia. I'ro uuât uuâs chléine. únde uuáhe . únde festes kezívges. Tíu uuât íst tíure . târ díu dríu ána sínt. I'ro uuât . táz sínt artes liberales. Táz sí chléine íst . táz máchônt argumenta . táz sí uuáhe íst . táz máchônt figuræ dianœos únde lexeos. Táz sie uéste sínt . táz máchôt tiu uuârheit. Sô uuârên sumptis uuâriu inlatio fólget . sô nemág tára uuídere ntoman nieht ketûon. Fóne díu íst to in uuârhéite fésti.

Quas ipsa texuerat manibus suis . uti post cognoui eadem prodente. Tía uuát sí íro sélbiu uuórhta . sô íh áfter dés fóne íro uernám. Uuánnân máhtin díe artes chómen . âne uone dei sapientia?

Quarum speciem obduxerat. quâedam neglectæ uetustatis caligo . ueluti solet fumosas imagines. I'ro bílde uuâren fóre álti uersáleuuet. sámo so rúcchegiu gemâle. Uel sic. A'ltiu sûmhéit habeta uertúnchelet íro uuáhi. Uuánda sô die artes ntoman neûobet . sô uuírt iro geâgezôt.

Harum in extremo margine . legebatur intextvm π grecum. Zeníderost án dero uuâte . stuônt keschriben taz chrîechcheska p. Táz pezéichenet practicam uitam . táz chît actiuam.

In superiore uero legebatur Θ. Zéoberôst stûont theta. Tíu bezéichenet theoreticam uitam . dáz chît contemplatiuam. [9.]

Atque inter utrasque literas uidebantur insigniti quidam gradus in modum scalarum. U'nde únderzuísken pûohstaben . stûonden sámo so lêiter-sprózen gezéichenet. álde stégon stûofa.

Quibus esset ascensus . ab inferiori ad superius elementum. A'fter dien man stîgen máhti . fóne demo níderen pûohstabe zu demo óberen. Uuánda sancti únde sapientes . fá-

rent fóne actiua vita . ad contemplatiuam.

Eandem tamen uestem . sciderant quorundam uiolentorum manus . Tîa sélbûn uuât hábeton ferbróchen súmeliche nôt-núnftara.

Et abstulerant particulas quas quisque poterat. U'nde uuâren sie ánauuêrt mít íro stúcchen . díe íogelicher besuérben mahta. Uuánda epicurei únde stoici . únde achademici stríten . únde téiltôn síh in-místseliche sectas.

Et gestabat quidem dextra libellos . sinistra uero sceptrum. A'n dero zéseuuûn trûog si bûoh . târ liberales artes ána uuâren . án dero uuínsterûn sceptrum . uuánda si chúningen íst. Sí chád . per me reges regnant . et trhonus meus in columna nubis.

DE EXPVLSIONE BLANDIENTIVM MVSARVM.

Quæ ubi uidit poeticas musas . assistentes nostro thoro. Sô sí gesáh fóre mînemo bétte stân . tîe mêter uuúrchun.

Et dictantes meis uerba fletibus. U'nde mír trâne récchende . mít íro uuórten.

Commota paulisper. Sâr dés éin lúzzel zórneg uuórteníu.

Ac toruis inflammata luminibus. Íoh trôlicho séhendíu.

Inquit. Frágeta si.

Quis permisit has skenicas . i. theatrales meretriculas accedere ad hunc ægrum? Uuér liez hára ín ze⌣dísemo stechen . tíse geuénetenu hûorra ze⌣theatro? In fornicibus theatri . uuúrten meretrices prostratæ . dánnan íst fornicatio gehéizen. A'lso díe den man mít íro lenociniis árgerotôn . sô tâten óuh tíse mít íro âmerên uuórten. Fóne díu héizet er sie meretrices. A'lde skenicas meretriculas . héizet er skenicas musas . álso comediæ uuâren . únde tragædiæ . díe óuh mánne scádotôn . uuánda comediæ ráhtôn ímo risum . tragædiæ luctvm. [10.]

Quæ non modo nullis remediis fouerent . dolores eius . uerum insuper alerent dulcibus uenenis. Tîe ímo sín sêr níeht éin nehéillent. núbe íoh mêront . mít sûozemo éitere íro uuórto.

Hæ sunt enim quæ necant infructuosis spinis affectuum . uberem segetem fructibus rationis. Tíz sínt tîe den uuûocher únde dén ézisg tero rationis ertémfent . mít tîen dórnen uuíllônnes. Táz chît mít íro uuílle chôsonne . ergézzent sie mán sínero rationis.

Hominumque mentes assuefaciunt morbo . non liberant. U'nde ménniskôn mûot stôzent sie ín-dia súht . sie nelôsent sie níeht.

At si quem profanum detraherent blanditiæ uestræ . uti uulgo solitum uobis. A'ber in fûortînt ir mir éi-

nen urêden . mit tuuermo zárte . sô ir diccho tûont.

Minus moleste ferendum putarem. Táz neuuâge mír sô nteht.

Nihil quippe lederentur in eo operæ nostræ. A'n démo neinfûore mír nteht mínero árbéito.

Hunc uero innutritum eleaticis studiis . atque achademicis . s. non patior mihi subtrahi. A'ber dísen chrtechiskero méisterskéfte . únde achademiskero dúrhlêrten.

Sed abite potius sirenes . usque in exitium dulces. Rûment sirenes . lústsame únz án dia uerlórnisseda. Sirenes sínt méres-tter . fóne déro sánge intslâfent tie uérigen . et patiuntur naufragium.

Et relinquite eum curandum sanandumque meis musis. U'nde lâzent mih ímo sín mûot néren . únde héilen mit mínên carminibus.

His ille chorus increpitus . deiecit humi mestior uultum. Tô snífta nider dáz sús erstóuta gezuâhte.

Confessusque rubore uerecundiam . tristis limen excessit. U'nde uóre schámon irrótende . geltez iz síh.

At ego cuius acies caligarat . mersa lacrimis . nec dinoscere possim . quæ nam esset hæc mulier tam imperiosæ auctoritatis . obstipui. A'ber íh erchám míh tôdés . uuér dáz uutb uuâre sô geuuáltigo uárentíu . íh nemáhta sia bechénnen . uuánda mír daz óuga tímbereta . fóllez trâno.

Uisuque in terram defixo. U'nde íh fúre míh nider séhende. [11.]

Quid deinceps esset actura . explorare tacitus cœpi. Pegónda íh suígendo chíesen . uuáz sí dára nâh tûon uuólti.

Tum illa propìus accedens . consedit in extrema parte lectuli mei. Tô hítemon náhôr gânde . gesáz si zeénderôst mînes péttes.

Et intuens meum uultum grauem luctv. U'nde ána séhende mín ánalútte . trâglichez fóne vuûofte.

Atque deiectum in humum merore. U'nde fóne trúregi nider gehángtez.

His uersibus conquesta est . de perturbatione nostræ mentis. Chlágeta si síh mít tísen uérsen . mínes únmûotes.

CONQVESTIO PHILOSOPHIÆ SVPER ÆGRO.

Heu quam hebet mens . mersa præcipiti profundo. A'h uuío hárto síh misse hábet mánnes mûot . káhes kestúrtez ín dia grûoba.

Et relicta propria luce . i. naturali sapientia . tendit ire in externas tenebras . i. in insipientiam . quæ contra eius naturam est. U'nde uuío gnôto iz tánne îlet . ûzer demo îehte . ín dia uínstri. Uuío iz síh kelóubet sínes trôstes . únde héftet síh inúndrôst. Uuánne tûot iz sô?

Quotiens noxia cura . aucta terrenis flatibus . crescit in inmensum. Sô sîne sórgun érerôn fóne fránspûote . zeúnmézig uuérdent. Uuánda úbe er êr rîche uuás . sô ímo dés káhes kebrístet . sô uuíget iz ímo.

Hic quondam liber . assuetus aperto cælo ire in ætherios meatus . cernebat lumina rosei solis . uisebat sydera gelidæ lunæ. Tíser uuás keuuón dénchen án die hímel-férte . únz er in-geréchen uuás . únde chôs er in-héiteri . dero súnnûn uérte . únde des mânen .

Et uictor habebat compræhensam numeris . quæcumque stella exercet uagos cursus . flexa per uarios orbes. U'nde uuíssa er óuh tîe uérte bezálo . tîe dehéin planeta tûot . feruuállotîu in ánderro planetarum uérte. Ér uuíssa uuóla . die mânôt-zála . ióh tia iâr-zála íro fogelichero uérte. Uuánda ér uuíssa . dáz saturnus úmbe gât ten hímel triginta annis . iouis duodecim . mars duobus . sol in uno anno . mercurius únde uenus infra annum . luna triginta diebus. U'nde dáz téro fogelih uuíderfért temo ándermo [12.]. Sô luna tûot soli . tánne táge uínstri uuírdet . únde sô uuír martem sâhen uuíderfâren demo mânen . dô er drînahtig uuás . únde úber mítten gân . náls nieht úndenân . núbe óbenân. Fóne díu chît er . flexa per uarios orbes.

Quin etiam solitus rimari causas . unde sonora flamina sollicitent æquora ponti. Er uuólta ióh uuízen . uuáz tia uuínda recche . tîe den mére vuôlent. Uirgilius uuánda dáz sie eolus ûz lieze. Ste lâzet ter ûz . qui producit uentos de thesauris suis.

Quis spiritus uoluat stabilem orbem . s. ideo stabilem . quia uoluitur et non cadit. Uuér dén únerdrózenen hímel úmbe trîbe? Uuér âne spiritus dei?

Uel cur sydus in hesperias casurum undas . surgat ab rutilo ortv. A'lde uuío uuéstert insédel gândîu zéichan . áber chómên ad ortum. Tér hímel án démo siu stânt . tér trîbet siu úmbe.

Quid temperet placidas horas ueris. Uuáz ten lénzen getûe sô línden.

Ut ornet terram floribus roseis. Táz ér dia érda gezíere mít-plûomôn. Táz tûot tíu hára eruuíndenta súnna . fóne demo hiemali circulo.

Quis dedit ut fertilis autumnus grauidis . i. maturis uuis influat . i. habundet pleno anno? U'nde uuér dáz kébe . dáz ter hérbest chóme geládenêr . mít rîfen béren . in-rât-sâmemo iâre?

Atque . s. solitus erat . reddere uarias causas latentis naturæ. U'nde chónda er geántuuúrten mániges tínges tóugenes . uuáz táz únde dáz méine.

Nunc iacet effeto lumine mentis. Táz uuíssa er ál . nû íst er uuízzelôs .

nù íst er âne uuórten des muôtes túgede.

Et pressus colla grauibus catenis. Ůnde úmbe den háls kechétennotêr. táz chît mít úndrôste behâftêr.

Et gerens decliuum uultvm pondere. Ůnde mít téro búrdi níder genéigtêr.

Cogitur heu cernere stolidam terram. Síhet er úndânches zeérdo. ténchet er lêuues án dia tóubûn érda. tíu ménnisken tóube máchôt.

EXPERIMENTVM MEDICATRICIS. AN LÆTALIS MORBVS SIT ÆGRI.

Sed tempus est inquit medicinæ quam querelæ. Nû íst áber dóh mêr zît. láchennis tánne chlágo.

Tum uero intenta totis luminibus in me. inquit. Unde míh tára náh cnôto ána séhentíu. frâgeta si. [13.]

Tune es ille qui quondam nutritus nostro lacte. nostris educatis alimentis. euaseras in robur uirilis animi? Ne uuúrte dû mít mínemo spúnge gesóuget. únde mít mínero frûondo gezógen. únz tû gestíge zegómenes sínne? nebíst tv dér na?

Atqui. Zeuuâre.

Contuleramus talia arma. Íh káb tir óuh sóliu gesáreuue.

Quæ te tuerentur inuicta firmitate. Tíu díh skírmdin. mít úngesuíchenero uésti. únder díen. dû gehálten uuârist.

Nisi prior abiecisses. Ůbe dû siu gérno hína neuuúrfíst.

Agnoscisne me? Pechénnest tu mih?

Quid taces? Zíu suígest tu?

Siluisti pudore an stupore? Uuéder fóre scámôn. álde fóre erchómeni?

Mallem pudore. s. quia pudorem facit reuerentia. stuporem conscientia. Mír uuâre líebera fóre scámon. táz chît fóre gezógeni. únde fóre chíuski. únde fóre mídinne. únde fóre érhâfti.

Sed ut uideo. stupor oppressit te. i. conscientia torquet te. Míh túnchet áber. fórhta tûot tir uuê. tv uuéist tíh scúldigen.

Cumque me uidisset non modo tacitum sed elinguem prorsus et mutum. Sô si míh tô gesáh. nteht éin suígenten. núbe sámo stúmmen. únde zúngelôsen.

Admouit leniter manum pectori meo. Sô légeta sí íro hánt mammendo an mína brúst.

Et nihil inquit pericli est. Nteht fréisôn chád si.

Læthargum patitur. Ůngehúht hábet er geuángen.

Communem morbum inclusarum mentium. Keméine súht tero áuuizzôntôn.

Oblitus est sui paulisper. Ér habet sín éin lúzzel ergézen.

Recordabitur facile. si quidem ante cognouerit nos. Ér behúget síh uuóla sín. échert er míh êr bechénne.

Quod ut possit. Uʹnde daz er mih pechénnen múge.

Tergamus paulisper lumina eius. caligantia nube mortalium ſrerum. Sô uuískên sînu óugen. petímbertîu mít témo nébele tero stírbigôn díngo.

Hæc dixit. Sús chád si.

Et contracta ueste in rugam. siccauit oculos meos. undantes fletibus. Uʹnde mít kelésotemo tûoche íro uuâte. uuísta sî mínív vuôoffenten óugen.

DE ILLVMINATIONE EIVS.

Tunc discussa nocte. liquerunt me tenebræ. Sâr hína uertríbenero náht. pegáb mih tiu uínstri. [14.]

Et prior uigor. rediit luminibus. Uʹnde chám mír óugôn líeht. sólih ih fóre hábeta.

Ut. Aʹlso iz tánne uéret.

Cum glomerantur sydera præcipiti choro. Sô die stérnen bedécchet sínt. fóne uuólchen máchigemo uuínde.

Et polus stetit nimbosis imbribus. Uʹnde der hímel ála gáro íst zedichên régenen.

Sol latet. Uʹnde súnna neskínet.

Ac nox funditur desuper in terram. nondum uenientibus astris cælo. Uʹnde iz náhtêt. êr an hímele stérnen skínen.

Si boreas emissus ab treicio antro. i. a uallibus traciæ. hanc uerberet. Aʹlso ſiz tánne uéret. ſúbe dára nâh tiu bísa fone tratia uuântíu. dia náht zefûoret.

Et reserat clausum diem. Vʹnde dén dág máchot héiteren. dér uóre finsterêr uuás.

Emicat phœbus. Uʹnde dánne súnna skínet.

Et uibratus ſsubito ſlumine. ferit radiis mirantes oculos. Uʹnde sî gâes skínende. skíuzet tien líuten síh uuúnderônten únder diu óugen.

Haud aliter dissolutis nebulis. hausi cælum. Aʹlso zestóbenemo nébele. sáh íh ten hímel.

Et recepi mentem. ad cognoscendam faciem medicantis. Vʹnde uuárd íh sínnig. sía zebechénnenne. táz si lâchanarra uuás.

Itaque ubi deduxi oculos in eam. Sô íh sia diu óugen ána uerlíez.

Intuitumque defixi. Uʹnde íh sia gnôto chôs.

Respexi nutricem meam philosophiam. Pechnâta íh sia uuésen mina ámmûn.

Cuius laribus obuersatus fueram ab adolescentia. In déro séldôn íh fóne chínde uuóneta.

Et quid inquam otû magistra omnium uirtutum. delapsa supero cardine. uenisti in has solitudines nostri exilii? Uʹnde uuáz chád íh. uuóltôst tû állero túgedo méistra fóne hímele hára in díz éinôte mínero íhseli?

An ut tu quoque mecum rea. agiteris falsis criminationibus? Iʹn-

no . dáz óuh tû gescúldigotîv . fóne lúkkên léidúngôn . kemûot uuérdêst . únde in‿nôt prâht uuérdêst?

An inquit illa desererem te alumne? Sólti ih míh tánne chád si tîn gelóuben . mîn héime gezógeno?

Nec partirer tecum communicato labore sarcinam . quam sustulisti . inuidia mei nominis? Uʹnde nesólti ih nieht ében téila uuérden dînero árbeito . tîe dû lîdest úmbe mînen nîd? [15.]

Atqui . Tríuuo .

Philosophiæ non erat fas relinquere incomitatvm iter innocentis . Philosophiæ negezám nio . táz sî den únsúndigen lieze fáren âne sih .

Meam scilicet criminationem uererer? Sólti ih chîst tu mîna léidunga fúrhten?

Et perhorrescerem quasi aliquid noui? Uʹnde mih téro erchómen? sámo so ételiches niuues tinges?

NON MELIORA SPERANDA NOVIS QVAM PRISCIS TEMPORIBVS .

Censes enim nunc primum . lacessitam esse periculis sapientiam . apud improbos mores? Uuânest tu nû êrest sapientiam in‿nôt kestôzena fóne dien úbelên?

Nonne certauimus sepe apud ueteres quoque ante ætatem nostri platonis . magnum certamen cum temeritate stultitiæ? Neuáht ih ófto ióh pi‿dîen áltên . fóre platonis zîten . stárchen uuig . uuíder dero góucho nánde?

Eodemque superstite . præceptor eius socrates . promeruit uictoriam iniustæ mortis . me astante? Uʹnde ímo lébendemo , úber sî . genôta sîn méister socrates ten dôt . mir zûo séhentero?

Cuius hereditatem cum deinde molirentur raptum ire . epicureum uulgus . ac stoicum . ceterique quisque pro sua parte . Uʹnde dánne sîn érbe îltîn zócchôn epicurei atque stoici . únde óuh ándere . iógelîh gágen sînemo téile .

Meque traherent uelut in partem prædæ . reclamantem et renitentem . Uʹnde si mih . álso dâr man róub téilet tánsotîn . uuídere zihenta . únde dáz uuíderônta .

Discíderunt uestem . quam texueram meis manibus . Zebrâchen sie mîna uuât . tîa ih sélbiu uuórhta .

Abreptisque ab ea panniculis . Vʹnde blézzen tar âba gezúhtên .

Credentes me sibi totam cessisse abierunt . Sîh uuânende mih álla hâben . fûoren siu mit tiu .

In quibus quoniam uidebantur quædam uestigia nostri habitus . Uuánda dóh an dien zócchâren . ételîh kelîhnísse uuás mînero getâte .

Rata imprudentia . meos esse familiares . Uʹnfrûoti uuânentîu sie uuésen mîne gesuâsen .

Peruertit nonnullos eorum . Petróug si íro súmelicho . [16.]

Errore profanæ multitudinis. Mit témo irreglichen uuâne. dér lo uuírbet mit téro uerulûchenun mánegi. Sie gelóubtôn téro mánegi. táz sie uuîse uuârin.

Quod si nec fugam anaxagoræ nouisti. U'be du nlo negeiscotôst. uuío anaxagoras stoicus philosophus indrán, s. ut non pateretur tormenta. únde ér fóne díu lángo uuás in exilio.

Nec socratis uenenum. Nóh uuío socrates kenôtet uuárd trínchen cicutam. uuánda ér iouem únde apollinem hîez mortuos. U'nde er chád tén éid uuésen tîureren. dén man suûore bi demo lébenden húnde. dánne bi demo tôtên ioue.

Nec zenonis tormenta. Nóh uuéliu uuîze zeno philosophus léid. tér ímo sélbemo dia zúngûn ába béiz. uuánda ér díe méldên neuuólta. díe ér uuîssa coniuratos.

Quoniam sunt peregrina. U'be dû iz fóne díu neuuéist. uuánda iz in urómedemo lánde geskáh. ih méino in gretia.

At scire potuisti canios. Tû máhtôst áber uuízen canio geliche. tér be-gaio imperatore uuás.

At senecas. U'nde senecæ geliche. dér uóne neronis gebóte erslágen uuárd.

At soranos. U'nde óuh sorano.

Quorum memoria nec uetusta nec incelebris est. Téro geuuáht nóh nieht álte neist. nóh únmâre.

Quos nihil aliud detraxit in mortem. Tie nieht ánderes ze-demo tôde ne-bráhta.

Nisi quod uidebantur instituti nostris moribus. A'ne dáz sie uuâren gerárte nâh mînemo site.

Dissimillimi studiis improborum. U'ngeliche démo flîze dero scádelôn.

ADVERSA NON TIMENDA.

Itaque nihil est. quod ammireris. si agitamur. in boc salo uitæ. circumflantibus procellis. Tîh nedárf nehéin uuúnder sîn. úbe uuír in dísemo mére geuuérfôt uuérdên. fóne in állen sint zûo stôzentên uuínden. Táz chît. úbe uuír in-dísemo uréisigen lîbe árbéite lîdên. fóne mánigên persecutoribus. [17.]

Quibus hoc maxime propositum est. displicere pessimis. Uuánda uuír uuéllên dien úbelên misselichên. únde dáz íst úns fástôst in-mûote.

Quorum quidem exercitus tametsi numerosus est. tamen spernendus est. Tére hére nlo sô michel neist. iz ne-sî zeuerchtesenne.

Quoniam nullo duce regitur. Uuánda iz fóne nehéinemo uuîsen geléitet neuuírt.

Sed raptatur tantum errore. temere ac passim limphante. Núbe échert fóne uuûotigero irrighéite. râtelôslicho dára únde dára gefûoret uuírt.

Qui si quando struens aciem . contra nos ualentior incubuerit. Ube óuh táz sîna skára rihtet uuíder úns . únde iz únsih mágenigôr ána uéret.

Nostra quidem dux contrahit copias suas in arcem. Sô zíhet únseriu hérzogen uirtus . iro hére in iro uésti.

Illi uero occupantur circa diripiendas inutiles farcinulas. Tára nâh uuérdent sie únmûozig . zócchôndo iro gebústere. A'lso díe tâten . díe mauricium slûogen. Sô in sélben únde álla dia legionem uirtus fidei ze_hímele gezúhta . tô téiltôn sie den róub. Uuáz máhta ímo dô únuuérdera sîn . tánne dáz sie zócchoton? Fóne dív chîd si hára nâh.

At nos irridemus desuper . rapientes uilissima quæque rerum. Uuír éigen áber óbenân díe zócchônten sô bôsa sácha . zehûe.

Securi totius furiosi tumultus. Sichure uuórtene álles uuûotiges stúrmes.

Eoque uallo muniti. U'nde mít téro fésti beuuárote.

Quo non fas sit aspirare grassanti stultitiæ. Tára nehéin uuég zûo nesî . tero uuínnentûn góuhhéite.

QVID FACIAT CONSTANTIAM.

Quisquis serenus composito æuo subegit pedíbus fatum . i. prosperam fortunam et rectus tuens . i. recte intuitus est utramque fortunam. So uuéler in sînemo áltere stillêr . únde gezógenêr . sálda in uersíhte hábeta . únde er áfter réhte béidîu uersáh . ih méino sálda . ióh únsálda. [18.]

Potuit tenere inuictum uultum. Tér máhta háben uéste gehába. A'lso socrates nehéinêst sîn ánalútte neuuéhselôta . uuánda er ío in êinemo uuás ane láhter . únde âne trûregi.

Illum non mouebit rabies ponti et minæ . exagitantis funditus uersum estum. Tén sólên nebrútet nieht tîu úngebârda . únde díe tróuuûn des méres . uuûollentes . únde fóne bódeme ûf chêrentes sîna zéssa. Táz sînt tumultus secularium.

Nec mouebit eum ueseuus . quotiens ruptis caminis uagus torquet . i. dispersit . fumificos ignes. Nóh in ne brútet tér brénnento bérg ueseuus . tér in campania íst . sô er uerbróchenên múntlóchen uuíto zeuuírfet sîniu riuchenten fiur. Táz sînt furores principum.

Aut uia ardentis fulminis . soliti ferire celsas turres. Nóh in nebrútet ter scúz tero fiurentûn dônerstrâlo . tîu hohîu turre díccho níderslât. Táz íst tero chûningo geuuált. ter ófto die richen insézzet.

Quid tantum mirantur miseri . i. insipientes . sæuos tyrannos . furentes sine uiribus. Uuáz íst tîen mûodingen . dáz sie díe geuualtigen fúrhtent? chráftelôse . dóh sie uuínnên .

Nec speres aliquid . nec extimescas . exarmaueris iram impotentis . i. ualde potentis. Fólge mînes râtes. Nieht nebenuuâne dîh ze guuúnnenne . nieht nefúrhte zeuerliesenne mit tîu infûorest tu demo geuuáltigen sîn zórn.

At quisquis trepidus pauet uel optat . eo quod non sit stabilis . suique iuris . abiecit clipeum . i. robur dominicæ protectionis. Tér âber sô tûon neuuile . únde er fúrhtet zeuerliesenne . álde gérôt zeguuúnnenne . uuánda dér únstâte íst . únde úngeuuáltig sîn sélbes . pedíu hábet er hina geuuórfen den skílt . dáz chît tes mûotes fésti . únde gótes zûuersihte.

Et motus loco . nectit catenam . qua ualeat trahi. U'nde ába stéte gedrúngenêr . sô iz in uuîge féret temo sigelôsen . smidôt îmo sélbemo chétenna . mit téro man în binde.

VVLNVS NON ESSE TEGENDVM.

[19.] Sentisne inquit hæc . s. carmina . atque illabuntur animo tuo? Uerstâst tu dîh tísses ieht chád si . álde gât iz tîh ieht în? Táz îh tîr liudôn . bechúmet tîh táz ieht?

Ananos liras . i. expers liræ . quid fles? Léidego . únde lîrun spîles ergázto . uuáz ríuzest tu?

Quid manas lacrimas? Zíu ullezent tir trâne?

Exomologese . i. confitere . meecripse . ien . i. neabscondas unum . lîh uuáz tir sî . éin neuerhîl du.

Si exspectas opera medicantis detegas uulnus. U'be du genésen uuéllêst . únde árzates hélfa uuéllêst . sô óuge dia uuúndun.

EGER QVO MORBO LABORET . APERIRE CONATVR.

Tum ego. Tô ántuuúrta îh iro.

Collecto animo in uires . i. collectis uiribus in animo. Mit éteuuáz chréftigoren mûote.

Anne adhuc eget ammonitione? Sól is nóh túrft zîn . zeságenne?

Nec per se satis eminet asperitas fortunæ seuientis in nos? Neskînet tîu misseskîht uuóla ná . tîu mír ána líget?

Nihilne mouet te . ipsa facies loci? Nebechúmet tîh nieht sélbiv des chárchâres éigeslichi?

Heccine est illa bibliotheca. I'st tánne díz nû díu bûohchámera.

Quam ipsa delegeras tibi certam sedem in nostris laribus? Târ du gérno înne sâze zemînemo hûs?

In qua mecum sepe residens . diserebas de scientia diuinarum humanarumque rerum. U'nde sáment mír sízzendo . tráhtotôst állen dén uuîstûom . tér an gót kât únde án die liute.

Talis habitus . talis uultus erat . cum rimarer tecum secreta naturæ? Uuás îh in dien uátôn . tô îh tir hálf

crûnden tîa tôugeni dero naturæ . i. phisicas questiones?

Cum describeres mihi radio . i. uirga uias syderum . i. planetarum . Tô du mír bîldotôst án⌣dero áscûn . mít tînero zéigorûoto . dîe uérte dero siben uuállôntôn stérnôn . Philosophi hábetôn éin brét fóre în . dáz sie hîezen mensam . súmeliche hîezen iz abacum . dáz uuás pezétet mít clésinemo puluere . chléino gemálnemo . únde gnôto geuéutemo . [20.] únde sázen sie mít íro rûota in⌣hénde . mít téro sie íro iúngerôn án⌣déro sélbûn ascûn pîldotôn dîe uérte dero stérnôn . únde álle dîe figuras . tîe man lírnen sól in geometrica . Abacus íst éin descriptio . dáz chît éin bílde án éinemo bréte . álde an éinero pagina . sô uuír iz nû séhên in disên zîten . târ mísseliches pîldes caracteres ûf keléget uuérdent . álso dâr man uuúrf zâueles spílôt . Mít tien caracteribus uuérdent spûotigo eruâren állero numerorum diuisiones . únde multiplicationes . so uuéder man iro bedárf . in musica . álde in arithmetica . Tíu disciplina héizet mathematica .

Cum formares mores nostros . et rationem totius uitæ . adexemplar cælestis . i. angelici ordinis . Tô dû mîne síte . únde álla dîa uuîsûn mînes lîbes . scáffotôst nâh témo bílde dero éngelo . Uuánda dâr úmbe chám christus dei sapientia hára in⌣uuérlt . táz er ménnisken lêrti . in terris angelicam uitam ducere . Tár fúre lêrtôn philosophi æthicam . i. morum disciplinam .

Hæccine præmia referimus . obsequentes tibi? Hábo ih nû súslichen lôn . tír lósendo?

AMBITIONEM EXCVSAT .

Atqui . tu sanxisti . i. statuisti hanc sententiam ore platonis . Triuuo . dû fúnde dîa réda . únde lêrtôst sia mít platonis múnde .

Respublicas beatas fore . si uel regerent eas studiosi sapientiæ . uel si contigisset rectores earum studere sapientiæ . A'lliu rîche . únde álle ándere geuuálta dánne uuésen sálige . úbe iro ulâgîn uuîse . álde dîe sîh pegóndîn héften zeuuîstûome . Salomon uuás uuîse . áber darius háfta sîh ze⌣danihele demo uuîsen . únde pharao ze⌣ioseph .

Tu monuisti ore eiusdem uiri . hanc causam capessendæ rei publicæ . necessariam esse sapientibus . Tû lêrtôst únsih óuh mít sînemo múnde . állên uuîsên núzze uuésen . in⌣dîen uuórten geuuált zeguuúnnenne .

Ne gubernacula urbium relicta improbis et flagitiosis ciuibus . inferrent bonis pestem . i. scandala . ac perniciem . i. mortem . Nîo er dien úbelên ze⌣hánden uerlâzenêr . scáden únde uerlórnisseda tûên dien gûotên . [21.]

Hanc igitur securitatem secutus. Tés fólgendo . uuánda iz fóne dír chám.

Optaui transferre in actum publicæ amministrationis . quod a te didici inter secreta otia. Uuólta íh skéinen án demo ámbahte . táz tu mih kesuâso lêrtôst.

Tu et deus qui te inseruit mentibus sapientum . conscii . s. estis . Tû er íhest mih . únde gót . tér dih ín getéta dien uuîsên.

Nullum studium contulisse me ad magistratum . nisi commune omnium bonorum. Mih nehéine dúrfte áhtôn án demo ámbáhte . íh méino án demo consulatu . âne geméine dúrfte.

Inde graues et inexorabiles discordiæ cum impiis. Tánnan errúnnen mír stárche ſtentskéfte fóne dien úbelên . dte ntoman uerzéren nemáhta.

Et quid habet libertas conscientiæ. U'nde álso to tûot tíu báldi dero sichurhéite.

Spreta semper offensio potentium. pro tuendo iure. Neuuág mír nteht úmbe réhtes minna . dero geuuáltigôn bólgenscáft.

OPERA PIETATIS SVÆ COMMEMORAT.

Quotiens excæpi . i. prohibui ego conigastum . facientem impetum . in fortunas cuiusque imbecilli? Uuío ófto neuuéreta íh conigaste demo gotho . dánne er ána uártota uuéichero mánno gûot?

Quotiens deieci triguillam præpositum domus regiæ . ab incepta iniuria . prorsus iam perpetrata. Uuío díccho nestlez íh ten fálenzcrâuen triguillen . ába sînemo únrehte . dés ér begúnnen hábeta . únde ióh fólletân hábeta?

Quotiens protexi miseros . quos semper uexabat impunita auaritia barbarorum . i. gothorum infinitis calumniis? Uuío ófto neuuás íh fóre mít mînero námehâfti uuênegên . dte dero héidenon uréchi in geníuz árbeita . mít únzálahâftên léidtâten?

Numquam detraxit me ab iure ad iniuriam. Mih negechêrta nto nehéin man ába demo réhte án daz únréht.

Prouincialium fortunas pessumdari . tum priuatis rapinis . tum publicis uectigalibus . non aliter indolui . quam qui patiebantur. Nteht éin dero búrgliuto . núbe óuh sô ih sáh tero lántliuto gûot ferôset uuérden . úmbe frônozins . álde óuh sús fóne iomannes nôt númſte . dáz uuág mír ében hárto dten . dte iz líten. [22.]

Cum tempore acerbæ famis . grauis atque inexplicabilis coemptio campaniam prouintiam profligatura inopia . indicta a præfecto prætorii . uideretur . s. quando horrea regis aperiebantur. Tô in hándegên húnger-iâren strénge chórn-chóuf in campania . únde úbelêr zegeuué-

renne . únde dîa sélbûn gebûrda er ármen súlendêr . fóne demo chúninge gebánnen uuárt.

Suscepi certamen aduersus præfectum prætorii . ratione communis utilitatis. Tô hínder stûont íh tar úmbe zestrîtenne . uuíder demo flégare des prætorii . dés ámbáht iz uuás . úmbe gemeine nôttúrfte.

Rege cognoscente contendi. Temo chúninge . tés chórn iz uuás uuízentemo . stréit íh.

Et euici . ne exigeretur coemptio. Únde brâhta íh iz tára zû . dáz sie ntoman nenôti des chóufes.

Paulinum consularem uirum . cuius opes iam spe atque ambitione deuorassent palatini canes . traxi ab ipsis faucibus hiantium. Paulinum éinen gerîslichen man ze⌣consule . tés kûot tie hóuegîra . sô uílo iz ze⌣íro uuâne únde ze⌣íro giredo gestûont . iu uerslúnden hábetôn . tén zóh íh ín ginentên ûzer dero chélûn.

Ne albinum consularem uirum corriperet pæna præiudicatæ accusationis . opposui me odiis cepriani delatoris. Nîo albinum éinen sámo hêren mán âne díng . táz er neuersktelte dáz er uerléidôt uuás . târ úmbe sázta íh míh gágen sînes léidares házze cipriani.

Uideor ne exaceruasse . i. multiplicasse in me satis magnas discordias? Nedúnchet tír míh háben gerécchet mír sélbemo gnûog mánege utentskéfte?

Sed tutior debui esse apud cæteros . i. apud senatum. Nû sólta ih áber dero ánderro hálb . só uilo sîn sichurera.

Quo mihi amore iustitiæ . nihil reseruaui apud aulicos . quo magis tutior essem. Sô uilo ih min úmbe réhtes minna . uuírs kebórget hábeta . uuíder die hóuelíute.

QVOD A NON PROBATIS PERSONIS MINIME DEBERET ACCVSARI.

Quibus autem differentibus perculsi sumus? Fóne uuélichen lêidaren bin ih tóh nû in ángest prâht? [23.]

Quorum basilius . olim depulsus regio ministerio . compulsus est in delationem nostri nominis . necessitate alieni æris. Tér nû lángo uerstôzeno basilius ába des chúninges ámbaht tiêneste. dér uuárt ánabráht. dáz er míh léidota . mít téro nôte des scázzes . tés er scúldig uuás. Tér lôsta síh mít tíu. Tér scáz tén íoman ándermo gélten sólta . tér htez ze romo æs alienum.

Cum uero decreuisset regia censura . opilionem atque gaudentium ire in exilium . non innumeras multiplicesque fraudes. Tô óuh ter chúning opilionem únde gaudentium htez taz lánt rûmen úmbe mánige . únde mánigfalte íro úndríuua.

Cum que illi nolentes parere . tuerentur sese defensione sacrarum ædium. Únde ste ze⌣chllechûn flîhende . daz kebót uuéren neuuóltîn.

Compertumque id foret regi. Ůnde demo chúninge dáz zeuuízenne uuúrte.

Edixit . uti insigniti notas frontibus pellerentur . ni recederent rauenna urbe . infra præscriptum diem. Kebôt er . sie nerûmdin rauenna . êr démo tágedinge . dáz er in légeta . dáz man sie únder óugôn zeichendi . únde sô gezéichende . uertribe.

Quid uidetur posse astrui . huic seuerítati? atqui . eo die deferentibus eisdem . suscepta est delatio nostri nominis. Uuáz uuânest tu nû déro sárfi des chúninges . fóne in dien ér sô grám uuás . múgen zegelóubo geságet uuérden. Ůnde dóh tés sélben táges kelóubta ér in . dáz sie fóne mír ságetôn.

Quid igitur? Uuáz nû fróuua? Nostræ ne artes ita meruerunt? Hábent táz kedienôt mine chúste? die ih skéinda?

An illos fecit iustos accusatores præmissa damnatio? Tíu érera íro úbertéileda . máchota diu siæ êhafte léidara?

Ita ne nihil fortunam puduit? Ís tiu fortuna sô skámelos?

Si minus . s. pudúit accusatæ innocentiæ . at accusantium uilitas. Ůbe si minero únscúlde sih neméid . ziu nedûohta íro scámelih . dero léidaro uersíht? [24.]

At cuius criminis arguimur? Uuáz sint tóh nû mine scúlde?

REMOTIO CRIMINVM.

Summam quæris? Uuíle du daz knôtesta uuízen?

Senatum dicimur saluum esse uoluisse. Taz rûmiska hértûom mih kérno geséhen geháltenez . zihet man mih.

Modum desideras? Uuíle du uuízen uuío?

Delatorem impedisse criminamur . ne deferret documenta . quibus faceret senatum reum maiestatis. Mán zihet mih ten méldare dés keírren . dáz er demo chúninge die brieue nebrâhti . mit tien er daz hêrôte gehóubet scúldigoti. Hóubet-scúlde sint . dáz man án den geuuált rátet. Taz rûmiska hêrôte uuólta sih chlágon . mit prieuen ze-démo chéisere . dér dioteriche ze-sínen tríuuôn daz lánt peuálh . únde die liute . dáz er ín íro libertatem benómen hábeti . dúrh táz áhtota der chúning sélben boetium únde ándere senatores reos maiestatis.

Quid igitur magistra censes? Uuáz túnchet tír is méistra?

Inficiabimur crim' . ne simus tibi pudori. Sól ih is lóugenen . nio ih scúldo eruárner . dír ze-únerôn nesin?

At uolui senatum saluum esse. Cuisso uuólta ih sô.

Nec unquam desistam uelle. Ióh tô uuólta . ióh nû uuíle . únde tomer.

Fatebimur. Dés ího ih.

Sed cessauit opera . i. non est a me data opera impediendi delatoris . I'h neírta dóh ten méldare nieht . I'h tâte uuóla úbe ih in írti . dóh neírta ih in is nieht . Énes ítho ih . tísses neiiho ih .

An optasse salutem illius ordinis . i. senatorii . nefas uocabo? Sól ih táz fúre únreht háben . táz ih kérno sího gehâltene . die déro ordinis sint?

Ille quidem . s. ordo effecerat decretis suis de me . i. consulem me constituendo . uti hoc nefas esset . Er hábet mih kescúldet . mít sinero benéimedo . dáz chît consulatum mir benéimendo . dáz mir dáz únmûoza uuâre . úbe ih sie gérno ne sáhe gehâltene .

Sed sibi semper mentiens . in prudentia . non potest inmutare merita rerum . i. operum . A'ber díu íro sélbero zeuuéuuôn liegentíu úufrûoti . nebestúrzet niomer mít lúginen dia uuârhéit . únde die urêhte dero uuércho . Si nemág mih niomêr fóne únscúldigemo bríngen zedemo scúldigen .

Nec arbitror mihi fas esse . socratico decreto . i. iuditio . uel oculuisse ueritatem . uel concessisse mendatium . Nóh ih neuuâno mír mûoza si áfter socratis zálo . hélen dia uuârhéit . álde iéhen dero lúgino . [25.]

Uerum id quoquomodo sit . tuo sapientiumque iuditio estimandum relinquo . A'ber dáz ál . so uuío iz si . únde uuío scúldig ih târ ána si . dáz lázo ih in-dínero úrteildo stân . únde dero uuíson .

Cuius rei seriem atque ueritatem . mandaui stilo memoriæque . ne latere quidem queat posteros . I'h hábo óuh tîa uuârhéit téro sélbûn tâte áfter órdeno gescríben . dáz iz únsere áfter-chómen ióh keéiscoen .

ITEM .

Nam quid attinet de compositis falso literis dicere . quibus arguor sperasse romanam libertatem? Uuáz hábo ih nû fóne dien lúge brieuen zeságenne . mít tien sie mih zihent uuéllen uuídere guuúnnen úmbe den chéiser dia rûmiskûn sélbuuáltigi? Tiu rûmiska sélbuualtigi uuás târ ána . dáz nioman úber dáz nieht nesólta tûon . sô dáz hêrtuom sih keéinoti . Tíu éinunga hiez senatus consultum . Uuánda in dioterih tîa genómen hábeta . únde in dáz uuág . pedíu uuáren sie in únhúldi .

Quarum fraus aperta patuisset . Téro brieuo úndriuua châme uuóla uúre . mán geéiscoti uuola . uuér sie scríbe .

Si licuisset nobis uti confessione ipsorum delatorvm . U'be ih chómen mûosi zeíro ána-ságûn die mih is zihent .

Quod in omnibus negotiis maximas uires habet . Táz in állên dín-

gen stárchesta íst . íh méino úbe man zegágenuuerti chómen mûoz.

Nam quæ reliqua libertas potest sperari? Sîd uuír nóh zegágen uuerti díngen nemûozen . uuélero libertatis múgen uuír dánne dâr fúrder gedíngen?

Atque utinam esset ulla. Uuólti gót hábetin uuír dehéina. Nû neíst tés nieht.

Respondissem uerbo canii. Mûsi íh zegágen uuérti chómen déro . díe mih zíhent táz íh tar úmbe uuúrbe . díen uuólti íh ántuuúrten mít témo ántuuúrte canii.

Qui cum a gaio cæsare filio germanici diceretur conscius fuisse contra se factæ coniurationis . si inquit ego scissem . tu nescisses. Tô ín gaius zêh . dáz er dîa éinunga uuíssi . díu uuíder ímo getân uuás . úbe íh sia uuíssi chád er . sô uuâre si díh ferhólen. [26.]

CVR DEVS MALIS CONSENTIAT.

Qua in re . non ita hebetauit meror sensus nostros. An állero déro nôte . nehábet mír léid tóh nieht sô genómen mínen sín . nóh sô uuíderstôzen.

Ut querar impios moliri scelerata contra uirtutem. Táz mír chlágelih túnche . dáz síh îlent úbele uertûon án dien chústigên.

Sed effecisse quæ sperauerunt uehementer admiror. Núbe dáz ín dés kespûen mág tés sie îlent . tés íst míh uuúnder.

Nam uelle deteriora . fortasse fuerit nostri defectus . i. interitus. A'rgêr uuíllo . dér íst ôdeuuâno únsêr uerlórnisseda.

Posse contra innocentiam quæ sceleratus quisque conceperit . inspectante deo . simile est monstri. Táz áber góte zû séhentemo . úbel man án deme gûoten geskéinen mág sínen árgen uuíllen . táz íst égesen gelîh. Táz uuír árguuillig pírn . táz íst úns skádo. Táz iz óuh kót lâzet tien gûotên skádo sîn táz íst uuúnder.

Unde haud iniuria quesiuit quidam familiarium tuorum . siquidem deus est inquit . únde mala? bona uero unde si non est? Fóne diu urâgeîa mít réhte éiner dînero gesuâson . uuánnan chád er chúmet taz úbel . úbe gót íst? únde úbe er neíst . uuánnan daz kûot?

MALA SIBI REDDITA PRO BONIS.

Sed fas fuerit nefarios homines . qui petunt sanguinem omnium hominum bonorum . totiusque senatus . nos quoque perditum ire uoluisse . quos uiderant propugnare bonis senatuique. Nû sî óuh mûoza dien árgên . díe álle gûote . únde állez taz hêrtûom gérno uerliesent . óuh míh kérno uerliesên . uuánda ih ín ío bî stûont.

Sed num idem de patribus merebamur? Hábo íh óuh tés sélben daz hêrtûom gescúldet?

Meministi ut opinor. quoniam ipsa semper præsens me dirigebas. dicturum quid. uel facturum. I'h uuâno dû gehûgest uuóla. dáz tû mih sélba lêrtôst. ál dáz mir zetûonne uuás únde zespréchenne. Uuío máhta íh tô missetûon?

Meministi inquam. Tû gehúgest uuóla. [27.]

Cum rex uerone auidus communis exitii. delatum crimen maiestatis in albinum. transferre moliretur ad cunctum ordinem senatus. Tô der chúning ze⌣berno éines mánnes hóubet scúlde. an állez taz hêrote chêren uuôlta. niomannes neuuéllende bórgên.

Quanta securitate mei periculi. defenderim innocentiam uniuersi senatus. Mít uuélero uertrôstedo. únde mit uuélên úndûron mînero uréison. íh fersprâche tîe únscúlde álles tes hêrotes.

Scis me et hæc uera proferre. et in nulla unquam mei laude iactasse. Tû uuéist táz íh uuâr ságo únde íh nío úmbe lób mih nerûomda.

Minuit enim quodammodo secretum. i. meritum se probantis. i. laudantis conscientiæ. quotiens ostentando factum. quis recipit præcium famæ. I'h uuéiz uuóla. dáz feruuândes hérzen urêhte. dánne suînent. sô iz sîne tât rûomendo. !ób tar úmbe enfáhet.

Sed uides. quis euentus exceperit nostram innocentiam. Nû sihest tu uuóla. uuío mir engángen íst. mîn únskádeli.

Pro præmiis ueræ uirtutis. subimus pœnas falsi sceleris. Fúre triuuôn dáng. engílto íh únscúlde. únde lúkkes únliumendes. táz íh si reus maiestatis.

Et cuius umquam facinoris manifesta confessio. ita iudices habuit in seueritate concordes. ut non aliquos summitteret. i. ad misericordiam inclinaret. uel ipse error humani ingenii. uel conditio fortunæ cunctis incerta? Únde uuér gesáh nóh sô geéinôte díng mán zeúngnâdon. úber dén. dér ióh scúldo eruâren uuás. íro ételichen neuuánti. dáz scúlde den iudicem líehto trîegent. álde er óuh neuuéiz uuáz imo sélbemo geskíhet?

Si diceremur uoluisse inflammare sacras ædes. si iugulare impio gladio sacerdotes. si struxisse necem omnibus bonis. Uuâre íh pezígen dáz ih uuólti chîlicha brénnen. únde fáfen slâhen. únde állên gûotên uuéllen des líbes fâren.

Presentem tamen confessum. conuictumue sententia punisset. Nóh tánne uuâre réht. sô iz zegágen uuérti châme. únde íh scúldo geiâhe. únde úber ságet uuúrte. táz tánne úber mih réht úrteilda gtenge. [28.]

Nunc procul moti. s. ab urbe. quingentis fere passuum milibus. Nû uóne romo ze⌣paueio nâh úber

finfstûnt cênzeg nîllon in ihsêli gefûortêr.

Atque indefensi. U'nde mih nloman ze ántséido nellez.

Ob studium propensius in senatum . morti proscriptionique damnamur. U'mbe mícbela minna . dia ih temo senatui skéinda . pín ih ze⌣tôde uerscálten . únde ze⌣geurônedo mînes kûotes. Tér lîez ze⌣romo proscriptus . tér dir uuás porro . i. longe scriptus . a bonis suis. Sô iz in⌣urôno gebrîeuet uuárd . sô uuâs iz ímo uérro.

O neminem merito posse conuinci. de simili crimine. A'h ze⌣sêre. dáz man mit réhte nehéinen mêr úber ſ uuúnden nemág solichero scúlde.

Cuius reatus dignitatem . uiderunt etiam ipsi qui detulere. Sélben die méldara . bechnâton iz uuésen hêrliche scúlde.

PVRGAT SE SVSPITIONE SACRILEGII.

Quam uti fuscarent admixtione alicuius sceleris . mentiti sunt polluisse me conscientiam sacrilegio . i. nicromantia . ob ambitum dignitatis. Tîa zegehônenne mít ándermo únliumende . zígen sie mih úmbe des ámbahtes minna . daz mûot pesmîzen háben mít kálstre.

Atqui et tu insita nobis . pellebas de sede animi nostri omnem cupidinem mortalium rerum . et non erat fas locum esse sacrilegio sub tuis oculis. Triuuo béidiu sint uuâr . ióh táz tû mir inne uuésentîu benómen hábest álla uuérlt⸗kíreda . ióh mír únmûoza fóne díu uuás . dáz ih méin zuo mír lieze . dír ána sehentero.

Instillabas enim auribus meis cottidie . et cogitationibus meis . phitagoricum illud epi . ov . theon . Tû lêrtôst mih tágelichen . táz phitagoras phylosophus spráh . de non sacris . álde de non diis. Sínt sie non sacri . sô sint sie sacrilegi . sínt sie non dii . sô sínt sie demones.

Nec conueniebat captare me præsidia . uilissimorum spirituum . quem tu in hanc excellentiam componebas . ut consimilem deo faceres. Uuio sólti ih tero ueruuórfenôn tîeuelo fóllest fórderôn . [29.] sîd tu mih erháuen hábest ze⌣gótes kelîhnisse? Ter ménnisko íst keskáffen ad imaginem et similitudinem dei. Ér íst imo similis náls æqualis . táz chît kelîh . nâls kemâze. Uuánda der angelus malus síh imo ében mézon uuólta . pedíu íst er feruuórfen. Fóne díu íst únmûoza . táz ter ménnisko gót ferlâze . sô dîe tûont . dîe nicromantiam ûobent . álde dehéina præstigia . táz chît zóuuer . únde er inmundos spiritus ládoe ze⌣sînero hélfo.

Preterea penetral . i. secretum . uel cubile . quod pro uxore accipiendum est. U'nde âne dáz mîn uuírten filia symmachi.

Innocens domus. i. familia. U'nde mîn únsúndig hîiske.

Coetus honestissimorum amicorum. U'nde álle mîne hárto chíusken fríunt.

Socer etiam sanctus. U'nde mîn góte-dehto suêr symmachus.

Et æque ipso actu reuerendus. U'nde sámo êruuirdig in sînero tâte. U'uánda ér skéinet án dîen tâten. uuér ér íst.

Defendunt nos ab omni suspitione huius criminis. Tîe geántséidônt mih uuóla dírro ínzihte.

21

DOLET IN SE MAGISTRAM INFAMARI.

Sed o nefas. A'ber áh ze‿hárme.

Illi uero capiunt de te fidem tanti criminis. Tíh ánauuânont sie sólchero scúlde.

Atque hoc ipso uidebimur affines fuisse malefitio. quod imbuti sumus tuis disciplinis. instituti tuis moribus. Ióh an démo dínge túncho ih ín zóuuerlîh. dáz íh án‿chunde bín dînero lísto. únde gezógen nâh tînên síten.

Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reuerentiam. nisi ultro tu potius lacereris mea offensione. Ze‿déro uuîs nedúnchet in nîeht cnûoge. dáz ih tés nîeht knîezen nemág. dáz tû êruuirdig píst. tû ne uuérdêst fúre míh án mír indêret. uuanda si mih sculdigunt [1]).

22

DE INIQVA OPINIONE ERGA MISEROS.

At uero accedit hic etiam cumulus nostris malis. Táz hûfot síh óuh úber daz ánder léid.

Quod existimatio plurimorum non spectat merita rerum sed euentum fortunæ. Táz mánigero uuân síh nîeht nechêret. án dîe urêhte dero uuércho. núbe an dîa geskíht dero trúgesâldôn.

Et ea tantum iudicat esse prouisa. quæ felicitas commendauerit. U'nde uuânet échert târ geuuárehéite. dâr sâlighéit fólgêt. Târ bî uuéllen sie diu díng chîesen. álso tres amici iob uuóltôn.

Quo fit ut existimatio bona prima omnium deserat infelices. Tánnan geskíhet. táz kûot ánauuânunga êresta déro síh kelóube. dîen mísselungen íst.

Qui nunc rumores populi quam dissonæ multiplicesque sententiæ. piget reminisci. Uuánda uuélih líument nû únder dien líuten uóne mír sî. uuîo mísseliche. únde uuîo mánigfalte zála. uuér mág táz kerúobôn?

Hoc tantum dixerim ultimam sarcinam esse aduersæ fortunæ. I'h

[1]) Von «uuanda» an scheinen die worte von anderer hand.

uuíle échert táz héizen . daz knôtesta léid án‿dero mísseskíhte.

Quod dum affigitur miseris . aliquod crimen creduntur meruisse quæ perferunt. Sô man íeht scúlde ánasmízet . díe innôt kestôzen sínt . dáz man sie sâr áhtôt frêhtige . dés sie lídent.

23

DE INIVSTA RERVM VICISSITVDINE.

Et ego quidem pulsus omnibus bonis . exutus dignitatibus . existimatione fœdatus . ob beneficium supplicium tuli. Uuáz íst nû dés mêr? ába mínemo gûote uerstôzenêr . ámbahtes indânotêr . mít únliumende besmízenêr . lído ih léidtâte . úmbe uuólatâte.

Uidere autem uideor nefarias officinas sceleratorum . fluctuantes gaudio lætitiaque. Mír dúnchet . íh nû séhe fólle uuémon . méndi únde uréuui . állero fertânero sélda.

Perditissimum quemque inminentem nouis fraudibus delationum. U'nde íogelichen dero uerlórnôn fârênten . uuío er mít níuuen lúginen chomendo . éteuuen méldee.

Iacere bonos prostratos . terrore nostri discriminis. Kûote negetúrren ûf erbúrren íro hóubet . erbrútte fóne mínen fréison.

Flagitiosum quemque incitari quidem impunitate ad audendum facinus . premiis uero ad efficiendum.

U'nde íogelichen úhelen . úbeles síh erbáldên fóne únengéltedo . únde dés fólle frúmigen dúrh lôn.

Insontes autem . non modo priuatos securitate . [31.] uerum etiam ipsa defensione. U'nsúndige állero síchurhéite betéilte . unde ióh állero ántséido.

Itaque libet exclamare. Nû uuíle íh míh is ze‿góte irrûofen.

24

SOLOS HOMINVM ACTVS A DEO SPERNI DECLAMAT.

O conditor stelliferi orbis. Tû sképfo des hímeles.

Qui nixus perpetuo solio . uersas cælum rapido turbine. Tû ío ze stéte sízzentêr . dén sélben hímel uuérbest . mít snéllero uuándo.

Et cogis sydera pati legem. U'nde die stérnen héizest hûoten íro êo.

Ut luna nunc lucida pleno cornu . obuia totis flammis fratris . condat minores stellas . nunc pallida obscuro cornu propior phœbo perdat lumina. Sô gnôto . dáz ter mâno uuílon fóllêr gâendo gágen dero súnnûn . túnchele die ánderen stérnen. Uuílon áber hórnahtêr . suínendo gánge náhôr dero súnnûn.

Et hesperus qui agit algentes ortus tempore primæ noctis . iterum mutet solitas habenas . pallens lucifer ortu phœbi. U'nde óuh ter âbent-stérno . tér uuílon in áne-gáenda náht

ûf kât . únde in⌣âbent-chûoli skînet . ábér uuéhseloe . sîna uárt . ûf kândo uuíder tág . únde tágo-stérno uuérde .

Tu stringis lucem breuiore mora frigore frondifluæ brumæ . Tû getûost ze⌣uuíutere . sô daz lóub rîset . chúrzeren dág . tánne diu náht st .

Cum uenerit feruida æstas . diuidis tu agiles horas nocti . A'ber dára gágene . sô héiz uuírt ze⌣súmere . kíbest tu minnera stúndôn dero náht . tánne demo tâge .

Tua uis uarium temperat annum . Tû getémperôst taz iâr . tû getûost iz misselîh . mít tînero chréfte .

Ut frondes quas aufert spiritus boreæ . mitis zephyrus . reuehat . Sô dáz taz lóub . táz tiu bîsa genímet . ter uuéstene uuínt kerécche .

Et semina quæ arcturus uidit . urat syrius altas segetes . U'nde dáz chórn . dáz man ze⌣hérbeste sáhet . sô arcturus mít tero súnnun ûfkât . ze⌣súmere rîfee . sô áber syrius mít tero súnnun ûf kât . Arcturus íst éin stérno in signo bootis . ánderêr íst syrius in lingua maioris canis .

Nihil solutum antiqua lege . liquit opus propriæ stationis . Nebéin díng neíst éolos . nóh ába sînero stéte gerúcchet . [32.]

Omnia rector gubernans certo fine . respuis solos actus hominum . cohibere merito modo . A'lliu díng kót in geduánge hábende . neuuíle du ménniskôn tâte . tuingen ze⌣íro réhte . Uuâr uuâre dánne liberum arbitrium . úbe ér sie tuúnge ?

Nam cur uersat lubrica fortuna tantas uices ? Noxia poena debita sceleri . premit insontes . Uuío íst táz sô ? dáz fortuna tríbet sô únrehten uuéhsal ? Dér scádo dér dien scúldigên sólta . dér líget ána dien únsculdigên .

At peruersi mores resident cælso solio . Fertâne liute . sízzent frámbaro .

Et nocentes calcant iniusta uice . sancta colla . U'nde scádele tréttênt únder fûozo . dero héiligon hálsa . mít únrehtemo uuéhsale .

Uirtus clara . condita obscuris tenebris . latet . Túged . tiú to zórît uuás . líget ferbórgen in dero ûnstri . Tîe óffeno túgedig sínt . tîe bérgent sih .

Iustusque tulit crimen iniqui . Ter réhto éidôt . tes únrehten scúlde .

Nil nocent ipsis periuria . nil nocet fraus . compta mendaci colore . i. ypocrisi ornata . Méineida netâront in . nóh úndriuua . mít lîchesungo bedáhte .

Sed cum libuit uiribus uti . gaudent subdere summos reges . i. perfectos quosdam . qui mores suos regunt . Sô sie dánne uuéllen chórôn . uuáz sie getûen múgin . sô uáhent sie án die máhtigôsten chúninga . sô dîe sínt . tîe ntoman réhtes eruuénden nemág . tîe béitent sie sih náh in gebréchen .

Quos metuunt innumeri populi . Tîe mánige liute fúrhtent . s. propter iusta iudicia .

O quiquis nectis fœdera rerum . respice iam miseras terras. Uuóla gréhto . dû dero díngo állero éinunga máchôst . erhúge dero uuênegôn . díe in⌣érdo sínt.

Non uilis pars tanti operis homines quatimur salo fortunæ. Uuír dir míchel téil bírn dînes frámbaren uuérches . uuír ríngên in dísemo mére dero fortunæ . dáz chît tero uuîle uuéndigi.

Rector comprime rabidos fluctus. Stille ríhtare . díe záligen uuélla.

Et firma stabiles terras . i. homines fœdere . quo regis inmensum cælum . i. angelos . uel sydera. Ûnde mít ál sólemo fríde . dû diu hímelisken díng réchenost . sô récheno diu írdisken . ketûo sámo stâten frído in⌣érdo . sô in⌣hímele. [33.]

25

QVID SIT VERVM EXILIVM . ET VBI SIT VERA PATRIA.

Hæc ubi delatraui continuato dolore . illa uultu placido . nihilque mota meis questibus . inquit. Sô íh sús kescreíota in átehâftemo sêre . dô sprâh si mít hóltlichemo ánalútte . únde únzórnegiu mínero chlágo.

Cum uidissem te mestum et lacrimantem . ilico cognoui miserum exulemque . i. a ratione remotum . Sô íh tíh êrest sáh trûregen . únde uuôfenten . sô uuíssa íh tíh sâr uuênegen . únde élelenden.

Sed nesciebam quam longinquum esset id exilium . nisi tua prodidisset oratio. Ih neuuíssi áber . uuío férro táz élelende uuâre . úbe mir iz tîn zála neóugti.

Sed tu quidem non pulsus es quam procul a patria . sed aberrasti. Tóh nebíst tu nteht héimænan uérro uertríben . núbe írrondo ueruuállôt.

At si mauis te existimari pulsum . ipse te potius expulisti. Uuíle du óuh chéden uertríbenen . táz tâte ío dû dir sélbo. Tû hábest tíh sélbo uertríben.

Nam id quidem de te nunquam cuiquam fas fuisset. I'h nemáhti nío- z man ánderro getûon.

Si enim reminiscare . cuius patriæ oriundus sis . non regitur imperio multitudinis . uti quondam atheniensium. Uuíle du uuízen . uuánnan du búrtig síst . târ ne uuáltesot nehéin mánegi nteht . sô iz íu fûor ze athenis . tô ín lacedemones íro utenda gesézzet hábetôn triginta dominos. Lís orosium . ér ságet tir iz. Sed éis kirîos éstin . éis basileus. Núbe éin hêrro íst târ . únde éin chúning.

Qui lætetur frequentia ciuium . non depulsione. Tér síne búrgliute gérnor sámenôt . tánne uertríbe.

Cuius agi frenis . i. subici disciplinis . atque obtemperare iustitiæ . summa libertas est. Tér démo díe-

nôt . únde úndertan ist . tér ist fóllun urî.

An ignoras illam antiquissimam legem tuæ ciuitatis . qua sancitum est . ei non esse ius exulare . quisquis maluerit fundare sedem in ea? Neuuéist tu uuío iz fúnden ist . án dero búrg êo . dánnân du búrtig pist? So uuér dâr inne uuélle zimberôn . tâz tér neuuérde zeûz-trippen getân.

Nam qui continetur uallo eius ac munimine. Tér dâr inne sízzet pe zúndêr. únde beuéstenôtêr. [34.]

Nullus metus est . ne mereatur exul esse. Tér nefúrhtet tia ihseli nieht.

At quisquis desierit uelle inhabitare in ea pariter desierit etiam mereri. So uuén áber nieht nelústet târ inne zebûenne . dér nellet iz óuh nieht keurêhton.

26

AD SVPERIORA RESPONDETVR.

Itaque non tam mouet me facies huius loci . quam tua. Nû nemisselichêt mir nieht sô hárto disses charchâres ánasíht . sô mir dîn ánasiune tûot.

Nec requiro potius parietes bibliothecæ . comptos ebore ac uitro . quam sedem tuæ mentis. Nóh ih neuórderôn dîe gezírten uuénde dînero bûochamero . mit hélfent-péine. únde mit cláse . sô gérno ih táz ánasídele fórderôn dînes mûotes.

In qua non libros . sed id quod præcium facit libris . quondam collocaui sententias librorum meorum. Târ ih inne iu betéta . dáz án dien bûochen stât . dero bûocho tíuri náls sélben diu bûoh.

Et tu quidem uera dixisti . de tuis meritis in commune bonum . sed pauca pro multitudine gestorum tibi. Uuáz tu in-frôno gûotes ketân éigist . tés habest tu lúzzel gesâge uuíder díu iz uuâr ist.

De honestate uel falsitate obiectorum tibi . cunctis nota memorasti. Tû ságetost fóne chíuskero tâte . déro sie dîh zíhent álde fóne dien lúginen . dáz in állên chúnt ist.

De sceleribus fraudibusque delatorum . recte tu quidem putasti . strictim attingendum. Táz fóne léidarro frâtaten . únde úndriuuon . lúzzel dir si ze ságenne . dâr dúnchet tir réhto.

Quod ea melius uberiusque celebrentur ore uulgi . omnia recognoscentis. Uuánda diu díng der liut állêr . démo siu uuóla chúnt sint . páz únde fólleglichôr chósôt.

Increpuisti etiam uehementer factum iniusti senatus. Temo hêrtùome hábest tu fílo hárdo úberléget . sîna únrehtun úrteilda.

De nostra etiam criminatione doluisti. O'uh chlágetôst tu . dáz sie mih scúldigônt.

Lesæ quoque opinionis damna fleuisti. Íoh tîa únera dînes únliumendes chlágetôst tu. [35.]

Postremus dolor incanduit . aduersus fortunam . Zeiúngest plege du uuíder dero fortuna .

Conquestusque non pensari æqua meritis . Ũnde chlágetôst tu díh . tír únrehto uuésen gelônôt .

In extremo seuientis musæ . i. contra deum murmurantis . posuisti uota . uti pax quæ cælum . terras quoque regeret . A'n dien zórnlichên uérsen . pâte du zelézest . táz frído in⌣érdo . sámo so in⌣hímele .

27

QVID VALDE EGROTANTI PRIMVM CONVENIAT .

Sed quoniam incubuit tibi plurimus tumultus affectuum . et te diuersum distrahunt . dolor . ira . meror . Uuánda dóh nû in⌣dînemo hérzen stúrment mánege úngedulte . únde díh in⌣mánigíu chêrent . sêr . zórn . trûregi .

Uti nunc mentis es . nondum contingunt te ualidiora remedia . i. non dum tempus est . ut ostendam tibi summum bonum . Sô dir nóh ze mûote íst . sô netúgen dir stárchiu lâchen .

Itaque utemur paulisper leniorib us . i. prius ostendendo . quia fortuna nihil est . Nû fâhên zûo mit linderên .

Ut quæ influentibus perturbationibus induruerunt . intumorem . ad recipiendam uim acrioris medicaminis . tactv blandiore mollescant . Táz tîe hérte uuórtenen gesuúlste . fóne ánauállonten léiden . mit líndemo uáske . geuuílchet uuérdên . zedólenne stárchera lâchen .

DATVR SIMILITVDO . OPORTERE ORDINEM IN MEDICINA SERVARE .

Qui tum credidit larga semina negantibus sulcis . cum graue sydus cancri inæstuat radiis phœbi . elusus fide cereris . pergat ad quernas arbores . Tér dô . dô diu súnna in cancro méistûn hízza téta . fílo sâta . in únuuílligen ácher . uuánda iz únzît uuás . tér gánge bediu chórnlôsêr ze⌣hólz . éichelôn . únde déro nére síh .

Lecturus uiolas . numquam cum inhorruit campus stridens sæuis aquilonibus . petas purpureum nemus . i. uiolarium . Ũbe du óuh plûomôn uuéllêst . sô daz félt kestrûbet sî . fone chálte.no . únde ál rûtôntemo nórduuínde . sô negáng ze blûom gárten . dâr rôsâ . únde ringelen . únde uiolæ uuáhsent . tîe den gárten brûnent .

Nec si libeat frui uuis . uerno queras auida manu . [36.] stringere palmites . autumno potius contulit sua munera bachvs . Ũbe díh uuínebero lánget . túrh táz negedénche in lénzen hándelôn die drûoben . Hérbeste gáb kót tîe êra . náls temo lénzen .

Deus signat tempora . aptans probriis officiis . Kót hábet álle zîte

gezéichenet . únde gefûoget ze⌣íro ámbahten .

Nec patitur misceri uices . quas ipse coercuit . Nóh ér nelâzet feruuórren uuérden án in dîa hérta . dîe ér sélbo geúnderskéitota .

Sic . A'lso dû nû uernómen hábest .

Quod præcipiti uia deserit certum ordinem . non habet lætos exitus . Táz to misse-fádondo sih rihti geloubet . táz neuólle uéret nio uuóla únz inûz . Pediu sól ih tih státelicho láchenôn . ze⌣ánderro uuîs nemág iz tihen .

ATTRECTATIO VVLNERIS .

Primum igitur . Nû ságe zeêrest .

Paterisne me attingere te atque temptare statum tuæ mentis . pauculis rogationibus ? Ut intellegam qui modus sit tuæ curationis . Uuile du mír héngen . frâgêndo begréifôn . únde besûochen dîn mûot . uuio iz stánde ? Táz ih uuize . uuio ih tih héilen súle .

Tu uero inquam rogato arbitratu tuo quæ uoles ut responsurum . A'fter dînemo uuillen fróuua chád ih . frâge dés tu mih uuéllêst ântuuúrten .

Tum illa inquit . Tô chád si .

Putasne hunc mundum agi temerariis et fortuitis casibus ? An credis inesse ei ullum regimen rationis ? U'uânest tu díse uuérltlichen geskihte uerlâzene uáren . únde stúzzelingun ? A'lde uuânest tu dar âna uuésen dehéina rihti áfter rédo ?

Atqui inquam nullomodo existimauerim . ut tam certa moueantur fortuita temeritate . Triuuo chád ih . táz nechâme niomer in minen sín . táz sô guissiu díng . fárên áfter uuánchelînero únrihti .

Uerum scio deum conditorem . præsidere operi suo . Núbe gót uuéiz ih flégen sînes uuérches .

Nec umquam fuerit dies . qui depellat me ab hac sententiæ ueritate . Nóh tér tág neuuírt niomêr . tér mih ába dêro zálo geném e .

Ita est inquit . Táz íst sô chád si . [37.]

Nam id etiam paulo ante cecinisti . Táz sélba sûnge du dâr fóre .

Et deplorasti homines tantum exsortes esse diuinæ curæ . U'nde chlágetôst tu . éinen die ménnisken . Kóte in únrûochôn sín . Táz uuás tô er chád . omnia certo fine gubernans . solos hominum respuis actus . merito rector cohibere modo .

Nam de cæteris nihil mouebare . quin ratione regerentur . U'mbe diu ánderiu nezórnotôst tu . siu neuuúrtîn geléitet áfter rédo .

Pape autem uehementer ammiror . cur locatus in tam salubri sententia ægrotes . U'nde nû íst mih hárto uuúnder . ziu du an sô héilesámero rédo stândo . dóh uuáncho est .

Uerum altius perscrutemur . nescio quid abesse coniecto . Sûochên

tiefôr . neuuéiz uuáz túnchet mir . dír gebrésten .

Sed dic mihi . quia non ambigis mundum a deo regi . quibus etiam gubernaculis regatur aduertis? Ságe no . sîd tu uuéist . kót tia uuérlt ríhten . mít uuíu er sia ríhte uuéist tu? Mít uuélemo rûodere? Sî uuólta in lêren dáz prospera únde aduersa dero uuérlte gubernacula sint .

Uix inquam nosco sententiam tuæ rogationis . nedum queam ad inquisita respondere . I'h neuernímo sâr . uués tu frâgêst . Méra sólti íh tír ántuuúrten .

Nunc inquit fefellit abesse aliquid . per quod inrepserit morbus perturbationum inanimum tuum . uelut te hiarnobore ualli? Neuuíssa íh uuóla chád sí . dír éteuuâr geméngen . târ mûot súht in sliefen mág . sámo dúrh skétero getâna spízzûn? Târ romani hérebergotôn . dâr úmbe grûoben sie síh . únde uuúrfen dia érda innenán . uuíder sélben den gráben . U'fen den grábohûfen . sáztôn sie sine uuélbe spízze bóuma . sô sie gedrúngenôst máhtôn . dáz man dâr dúre sktezen nemáhti . Tér zûn htez uallum . sélben die bóuma htezen ualli . tíu lúccha únderzuískên bóumen . htez interuallum .

Sed dic mihi . meministine quis sit rerum finis? quoue intendat intentio totius naturæ? Nû ságe mir . Pehúgest tu díh . uuáz állero díngo énde sí . únde uuára allíu natura râmee? [38.] Sî uuólta er châde . ad bonum . Uuánda gót íst bonum . ér íst finis . álso er óuh principium íst .

Audieram inquam . sed meror hebetauit memoriam . I'h uuíssa iz íu chád ih mír íst áber nû fóre léide ingángen diu gehúht .

Atqui scis unde cuncta processerint . Tríuuo dû uuéist tóh . uuánnân álliu díng chámen .

Noui inquam . Táz uuéiz ih .

Deumque esse respondi . U'nde chád íh sâr . gót tén uuésen .

Et qui fieri potest ut principio cognito . quis sit rerum finis ignores? U'nde uuío máht tu chád si . uuízen daz ánagenne . dû neuuízist taz énde?

Uerum hi perturbationes morum . ea ualentia est . ut possint quidem hominem mouere loco . conuellere autem . sibique totum exstirpare non possint . Mûot - súhte hábint tía chráft . táz sie ménnisken múgen álso éinen bóum in stéte stânden eruuékken . náls áber eruuélzen ûz . nóh ûz eruuúrzellôn . Sie múgen in írren sínes sínnes . sie nemúgen in ímo dóh nieht kenémen .

Sed hoc quoque uelim respondeas . hominemne te esse meministi? Tóh uuólti íh táz tu mír ságetíst . Uuéist tu díh ménnisken uuésen?

Quidni inquam meminerim? Tíu nesólti íh táz uuízen?

Quid igitur homo sit poterisne proferre? Chánst tu mír dánne geságen . uuáz ménnisko sí?

Hoccine interrogas . an esse me sciam . rationale animal . atque mortale? Frâgêst tu mih tés . úbe ih mih uuíze uuésen . álso aristotiles chît . rationale animal únde mortale?

Scio . et id me esse confiteor. Táz uuéiz ih . únde dáz ího ih mih uuésen. A'lso ih in scûolo gelírneta . sô gehúgo ih is nóh.

Et illa. U'nde st áber.

Nihilne aliud te esse meministi? Néuuéist tu dánne díh teht ánderes sin?

Nihil. Néin ih. St uuólta er châde . se hominem in deo deum esse.

Iam scio inquit . aliam uel maximam causam . morbi tui . quod ipse sis . nosse desisti. Nû chád si uuéiz ih . dîa gemáchûn stúreda tinero súhte . únde óuh filo chréftiga. Tû ne uuéist gubernacula mundi . nóh finem rerum . uuáz tu sâr sélbo sist . tés hábest tu díh kelóubet zeuuízenne. [39.]

Quare inueni plenissime uel rationem ægritudinis tuæ . uel aditum reconciliandæ sospitatis. Fóne díu hábo ih nu uuóla fernómen . ióh uuío du sieh sist . ióh uuío man zûofáhen súle . tih tinero gesúndedo zegeréchenônne.

[1]) Nam quoniam tui obliuione confunderis. Vvánda du dîn sélbes ergézen habêst . dáz íst éin.

Et exulem te . et exspoliatum propriis bonis . esse doluisti. V'nde dih chlágetôst élelendên . v'nde piróubôten dînis kûotes dáz íst taz ánder.

QVAMVIS GRAVITER ÆGROTANTEM . NON DESPERANDVM ESSE.

Quoniam uero quis sit rerum finis ignoras . nequam homines atque nefarios . potentes felicesque arbitraris . quoniam uero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es . has fortunarum uices estimas sine rectore fluitare . magnæ causæ nonmodo ad morbum . uerum quoque ad interitum. Sîd tû neuuéist . tero díngo énde . dáz íst táz trítta . únde dû uuânest fertâne líute máhtige únde sâlige . dáz íst taz fierda . uuánda du óuh ergézen hábest . mit uuíu gót tia uuérlt rihte . dáz íst taz fímfta . únde uuânest tia uuéhsela dero uuílsâldôn tuárôn âne rihtare . dáz íst taz séhsta . dés íst tir gnûoge . nteht éin ze⌣súhte . núbe ze⌣tôde.

Sed sospitatis auctori grates . quod te nondum totum destituit natura. A'ber góte dáng . tér dia gesúndeda gíbet . táz tih nóh álles tines sinnes . tiu natura intsézzet nehábet;

Habemus maximum fomitem tuæ salutis . ueram sententiam de mundi gubernatione . quod non credis eam subditam temeritati casuum . i. teme-

[1]) Von da bis zu ende randschrift und von anderer hand.

rariis casibus . sed diuinæ rationi. I'h hábo gnôog michelen fúnchen dînero geniste . án déro dînero uuârûn rédo . fóne dero uuérlt rihtnissedo . dáz tû sia neuuânêst úndertâna únórdenháftên . geskihten . núbe gótes uuîsheite.

Nihil igitur pertimescas . iam tibi illuxerit uitalis calor . ex hac minima scintilla. Hábe gûoten drôst. líblîh chécchi chúmet tir fóne dírro lúzzelûn uernúmiste.

Sed quoniam nondum tempus est firmioribus remediis . et constat eam naturam esse mentium . ut quotiens abiecerint ueras . falsis opinionibus induantur . ex quibus . s. opinionibus . [40.] orta caligo perturbationum . uerum illum confundit intuitum . hanc temptabo paulisper attenuare . lenibus mediocribusque fomentis. U'uáuda áber nóh zît neíst stárcheren lâchenes . únde óuh ménniskôn mûot sô getân íst . táz iz sîh tero uuârhéite gelóubendo . sâr héftet án den lúkken uuân . fóne démo diu tímberi chúmet . tero mûot trûbedo . tîu uuârra ána - síht írret . sô chóroên dia trímbi zeêrest úber némen . mít lénên únde mézigên gebâhedôn.

Ut dimotis tenebris fallatium affectionum . ueræ lucis splendorem possis agnoscere. Sô diu uînstri dero lúkkôn mûot pehéftedôn âba chóme. táz tu dánne mûgíst taz uuâra líeht keséhen.

ITEM SIMILITVDINE OSTENDITVR . QVATVOR AFFECTIONIBVS CALIGINEM MENTIS NASCI.

Nubibus atris condita sydera . nullum possunt fundere lumen. Stêrnen nemúgen skînen . sô trûobîu uuólchen dar fóre sint.

Si turbidus auster uoluens mare . misceat æstum. U'be óuh tér uuînt mískelôt tia céssa . únde den mére getûot uuéllôn.

Mox resoluto caeno . obstat uisibus sordida unda. Sâr hórouue uuórtenemo . uuéret síh tien óugôn daz trûoba uuázer.

Dudum uitrea . et par serenis diebus. Dáz fóre uuás lûter . únde héiterên dágen gelîh.

Et defluus amnis qui uagatur altis montibus. U'nde díu níderrînnenta áha âba demo bérge.

Resistit sepe obice rupe soluti saxi. Uerstôzet tíccho án dîen skórrentên skíuerrôn . dero uerbróchenôn stéino.

Tu quoque si uis cernere uerum claro lumine. U'be óuh tû uuéllêst mít cláten óugôn chíesen dia uuârhéit.

Recto tramite carpere callem. U'nde áfter réhtemo uuége uádôn.

Pelle gaudia . pelle timorem. Sô lâ dîn ménden sîn . lâ dîn fúrhten sîn.

Et fugato spem . nec adsit dolor. Kedíngi ne hábe . [41.] riuuûn nehábe. Táz chît . neménde dero

sáldôn ío ána . nefúrhte únsâlda hína fúre. Negedínge guuúnnen hína fúre . neríuue díh ferlóren háben ío ána. Táz sínt fíer behéfteda des mûotes . gaudium . spes . timor . dolor . téro óuh uirgilius keuuânet . téro zuô ad‿præsens tréfent . zuô ad‿futurum . Fóne díen sélbên chád cicero . so uuéllíu íro demo mán ána sí . dáz tér nemúge réht iudex sín. Témo fólgêndo . chít si nû.

Mens ubi hæc regnant . nubila est . et uincta frenis . Táz mûot tés tísiu uuáltent . táz íst trûobe . únde háft.

EXPLICIT LIBER PRIMVS BOETII . DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ.

INCIPIT LIBER SECUNDUS BOETII. [42.]

QVÆ SIT CAVSA MORBI.

Post hæc paulisper obticuit. Hára nâh ketágeta si éin luzzel.

Atque ubi collegit meam attentionem . modesta taciturnitate. U'nde sô si an mínemo gezógenlichen suígenne . gechôs míne ána-dâhte . dáz chít uuío gnôto ih zeíro lóseta.

Sic exorsa est. Fíeng si sús ána.

Si penitus cognoui causas et habitum ægritudinis tuæ. U'be íh rehto bechénnet hábo . uuánnân dín súht chómen sí . únde uuíolíh sí sí . uuáz tír ána sí.

Tabescis desiderio prioris fortunæ. Sô suuíndest tu fóre démo níte dero êrerûn sáldo. Téro lángét tíh.

Ea mutata sicuti tu tibi fingis. peruertit tantum tui animi. Sí hábet tíh sô hárto bestúzzet tínes mûotes . keuuéhselotiu sô dû dénchest. s. dáz si dánne uuâre . úbe si stâte uuâre.

Intellego multiformes fucos illius prodigii. I'h pechénno álliv díu trúgebílde dés égetíeres.

Et blandissimam familiaritatem cum his quos eludere nititur. U'nde uuío mán mant sámo sí síh kesuâset ze‿díen . díe sí betríegen uuíle.

Eo usque dum confundat intolerabili dolore . quos insperata reliquerit. U'nz sí díe mít hándegemo sêre . íro mûotes keírret . tíen si úngeuuândo gesuuíchet.

2

FORTVNAM ETIAM DVM BLANDITVR . DETESTANDAM ESSE.

Cuius si naturam . mores . meritumque reminiscare . nec habuisse te aliquid in ea pulchrum cognosces.

nec amisisse. U'nde úbe du díh pehúgen uuíle íro naturæ. únde íro sítes. únde uués si díh. únde mánnolichen gescúldet hábet. sô gesíhest tu. díh án íro dô nîeht lússames háben. nóh sîd ferlîesen.

Sed ut arbitror. haud multum laborauerim. reuocare tibi hæc in memoriam. I'h neuuâno óuh túrfe bóre uílo ríngen. díh tés zegemánônne.

Solebas enim præsentem quoque. blandientemque. incessere uirilibus uerbis. [43.] Tû uuâre íro óuh tô sítig zeuuâzenne. mít kómelichên uuórten. únz si dír gedîene uuás. únde dír zártôta.

Et prolatis sententiis. insectabare eam de nostro adito. U'nde mít ált chetenên uuórten. iágetôst sia. ûzer únserên séldon. Tû gehúgetôst téro sententiæ. Omnium rerum uicissitudo est. U'nde déro. Non eodem ordine respondent ultima primis.

Uerum omnis subita mutatio rerum. non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Nû negeskéhent tóh nîeht nehéine gáhe stúrza dero díngo. âne ételiche úndulte dero mûoto.

Sic factum est. ut tu quoque paulisper descisceres. a tua tranquillitate. Tánnân íst keskéhen. dáz óuh tû éteuuáz kerúcchet sîst. ába dînero ében-mûoti.

DE ADHIBENDIS PRIMVM MEDICAMINIBVS.

Sed tempus est. haurire te ac degustare. aliquid molle. atque iocundum. A'ber nû hábest tu zît. nuánda du sô sîeh píst. éteuuaz líndes. únde sûozes ze trínchenne. únde nû zeêrest zechórônne.

Quod transmissum ad interiora. uiam fecerit ualidioribus haustibus. Táz fóre geslúndenez. uuég tûe stárcherên tránchen. i. antidotis.

Adsit igitur suadela rhætoricæ dulcedinis. Nû hélfe is rethorica. mít íro sûozûn scúndedo.

Quæ tum tamtum procedit recto calle. Tíu échert tánne réhto uádôt.

Cum non deserit nostra instituta. Sô sî úber mîna lêra nestéffet. Táz íst álso si cháde. Mín sínt álle disciplinæ. íh lêrta in rhetorica suadere. quæ bona. quæ iusta. quæ honesta. quæ utilia. quæ necessaria; quæ possibilia sunt. tér úber dáz tûot. suadendo mala. turpia. iniusta. inutilia. non necessaria. impossibilia. tér uuéndet rhetoricam in-árg. táz chît. abutitur arte. Fóne díu íst in rhetorica gescríben. Orator est uir bonus. dicendi peritus. I'st er malus. tóh er óuh sî dicendi peritus. sô neíst er ío nîeht orator núbe seductor. [44.] A'lso dér uuás. tér dir chád suadendo. nequaquam moriemini. sed eritis sicut dii. Rhetorica gemág mícheliu díng. Sî bechêret tíe ménnísken ába mendatio

ad ueritatem. Sî gibet mestis consolationem. únde incredulis fidem. únde únsinnigê getûot si sinnige. Uuánda dáz sô íst. pediu íst si philosophiæ sô gehénde. pediú uuile si dísen stechen mán. mít íro túgede genérien.

Et cum hac succinat musica. nostri laris uernacula. nunc leuiores. nunc grauiores modos. Únde mít rhetorica. sî álegáro musica. mín gehûsa. únde sínge sâr náh tero prosa. uuílon suârera sáng. sô heroicum metrum íst. uuílon daz líehtera. sô iambicum íst. únde ándería metra.

4

DESCRIPTIO FORTVNÆ.

Quid est igitur o homo quod te deiecit in mestitiam et luctum? Iâ lieb man. uuáz hábet tih prâht zedírro uáto? in dísa trûregi. únde in dísen uuûoft?

Uidisti aliquid credo. nouum et inusitatum. Tír íst pegágenet neuuéiz uuáz níuues. únde sélt-sânes.

Tu putas fortunam erga te esse mutatam. Tû uuânest síh tiu fortuna hábe uuíder díh keuuéhselôt.

Erras. Târ ána írrost tu.

Hi semper eius mores sunt. ista natura. Tíz sínt íro síte. sús íst sî getân.

Seruabit circa te propriam potius constantiam. in ipsa sui mutabilitate. Sî hábet tír mêr geóuget íro stâtigi. án sélbemo íro uuéhsale. Táz héizet argumentum anota. táz chît ántfristungo des námen. Uuáz íst ánderes fortuna. áne mutabilitas prosperitatis. únde aduersitatis?

Talis erat cum blandiebatur. Sólih uuás si. dô si dír gemáchesta uuás. tô si díh zárta.

Cum tibi alluderet inlecebris falsæ felicitatis. Tô si dír zuo spíleta. mít tíen lúcchedôn. lúkkero sâlighéite.

Deprehendisti ambiguos uultus cæci numinis. Nû bechénnest tû dáz ánalútte. dés síh pérgenten trúgetteueles. [45.] A'lde chíd. plindero gútenno. uuánda sia ueteres hábetôn. pro dea. únde sia mâletôn plínda. Zíu plínda? Uuánda íro gében álso getân íst. sámo sî negesêhe. uuémo si gébe. Sî gibêt temo uuírseren. únde úberhéuet ten bézeren.

Quæ sese adhuc uelat aliis. tota tibi prorsus innotuit. Tíu síh nóh fóre ánderên pírget. tíu hábet síh tír erbârôt.

Si probas. utere moribus. Sî si dir gelóub. trág íro síte.

Ne queraris. U'nde nechlágo díh nteht.

Si perfidiam perhorrescis. sperne atque abice pernetiosa ludentem. U'be du íro úndríuua léidezêst. sô uersíh sia. únde âuuerfo sia. zeúbelero uuís spílonta. U'nz si spíloe zedír. únz kemíd tíh íro êr si dír gebréste.

Nam quæ nunc tibi est causa tanti meroris . hæc eadem debuisset esse tranquillitatis. Tés tû nu trûreg píst . tés sóltôst tu in gûotemo sîn.

Reliquit enim te . Uuánda díh hábet nû uerlâzen .

Quam non relicturam nemo unquam poterit esse securus. Tíu nîomer nîomanne guís neuuírdet.

An uero tu præciosam estimas abituram . i. recessuram felicitatem? A'htôst tû tíura múrgfâra sâlda?

Et est tibi cara præsens fortuna . nec manendi fida . et allatura merorem cum discesserit? U'nde sól dír díu lîeb sîn sáment tír . díu âne tríuua mít tír íst . únde díu díh éteuuénne ferlázendo sêregôt?

Quod si nec potest retineri ex‿arbitrio. Ube sia níoman gehában nemág . áfter sînemo uuíllen .

Et fugiens facit calamitosos . U'nde sî sie hína uárendo sêrege getûot.

Quid aliud fugax est . quam quoddam iudicium futuræ calamitatis? Uuáz íst sî flúhtiga dánne . áne uuórtzéichen dero chúmftigûn léidegúngo? Sólih uuás æneas didoni. Táz argumentum héizet ab euentu hoc est a‿fine . siue ab effectu . uuánda uuír finem ána séhen súlen . án dero fóre-tâte . A'lso virgilius chád. Inter agendum occursare capro . cornu ferit ille caueto. [46.]

Neque enim suffecerit intueri quælibet . quod situm est ante oculos. Nóh tés éinen ne sól nîoman séhen . dáz fóre óugôn íst.

Prudentia metitur exitus rerum. Frûothéit pedénchet állero díngo énde. Sî dénchet îo fúre.

Eademque mutabilitas in alterutro. U'nde gelîh uuéhsal béidero . kûotes . ióh úbeles.

Nec facit formidandas minas fortunæ . nec exoptandas esse blanditias. Nelâzet sia . s. prudentiam fúrhten chumftiga dróuuûn dero fortunæ . nóh mínnôn íro gágenuuérten zârta.

NON INPATIENTER FERENDVM IVGVM . GRATIS SVSCEPTVM .

Postremo cum semel summiseris colla iugo eius . oportet toleres æquo animo . quicquid geritur intra aream fortunæ. Ze‿demo gnôtesten . úbe du éinêst íro dînen háls úndertûost . sô mûost tu ében-mûoto uértrágen . so uuáz tír getân uuírdet in íro hóue . únde so uuáz tír dâr begágenet. Táz héizet argumentum a coniugatis. Tés káb cicero súslih exemplum. Si conpascuus ager est . licet conpascere. Táz chît . íst tiu uuéida geméine . sô mûoz man sia geméinlicho nîezen. Témo íst tíz kelîh. Si te subiugabis iugum feras oportet.

Quod si uelis legem manendi . legemque abeundi scribere ei . quam tu sponte legisti dominam tibi . nonne iniurius fueris? Uuíle dû dînero fróuuun dîa dû dánches kuuúnne . sezzen êa . uuío lángo si mít tír sî .

álde óuh uuénne si rûme . neférest tu iro dánne únzálelicho mîte na?

Et inpatientia exacerbes sortem . quam non possis permutare. Ůnde du mît úngedúlten bréstêst taz lôz . táz chît úngedúltigo léidezêst . tîa geskiht . tîa dû nieht keuuéhselon nemúgist. Táz ist rhetorica dissuasio . minime temptare . quæ non possunt fieri.

Si committeres uela uentis . non promoueres quo uoluntas peteret . sed quo impellerent flatus. [47.] Llezist tû dînen ségel demo uuínde ze⌣geuuálte . sô nefûorist tu nieht tára dû uuólltst . núbe dára díh uuínt fûorti.

Si crêderes semina aruis . pensares inter se . feraces annos et steriles. Ůbe dû dero érdo dînen sâmen beuúlehist . sô uuâgist tu benôte gûotiu iâr . únde v'beliv. Tés úbelemo iâre prâste . dáz er ≠ sáztist tu mît temo gûoten.

Dedisti te regendum fortunæ . oportet obtemperes moribus dominæ. Tû beuúlehe díh fortunæ . dáz si dîn flâge . nû fólge iro siten . dáz ist réht. Súslicha copiam paradigmatum . dáz chît exemplorum . chúnnen díe fúre zíhen . díe potentes sínt in eloquentia. Pedíu ist óuh kehéizen rhetorica apud grecos . a copia fandi.

Tu uero retinere conaris impetum uoluentis rotæ. Péitest tu díh kehaben daz suéibônta rád . táz si tríbet?

At stolidissime omnium mortalium . si incipit manere . desistit fors esse. Mánno túmbesto . peginnet sî in⌣stéte stân . sô neist si uuíluuéndigi. Táz argumentum héizet a contrariis . uuánda aristotiles chît . táz motus quieti contrarius st.

QVANTA FACIAT DVM VIRES OSTENTAT.

Cum hæc uerterit uices . superbia dextra . fertur more exestuantis euripi. Ůnde sô si dánne diu díng stúrzen gestât . mît íro úbermûotûn zéseuuûn . sô uéret si álso dér uuéllônto uuérbo. Tíu figura héizet parabole . dáz chît comparatio.

Seua proterit dudum tremendos reges. Ůnde uertrítet st sárfíu . díe míttundes ántsazigen chúninga.

Et fallax subleuat humilem uultum uicti. Ůnde dára gágene héuet si ûf lúkkíu . des sigelôsen hóubet.

Non illa audit . aut curat . miseros fletus. St netûot nehéina uuára . uuênegliches uuûoftes.

Et ultro ridet gemitus . quos fecit dura. Ůnde gérno láchêt si dés sûftodes . tén st gerécchet. Mît superbia . únde mît crudelitate óuget si sia dignam odio . mît fallatia despectabilem . sô lêret rhetorica démo tûon . dén uuír to [1]) tomanne léiden uuéllên. [48.]

[1]) Hier geht die zeile durch; daher wohl das doppelte « to ».

Sic illa ludit . sic probat uires suas . Táz íst íro spíl . sús chórôt si uuáz sí getûon múge .

Et monstrat suis magnum ostentum . si quis uisatur una hora stratus ac felix . U'nde daz uuúnder tûot sí íro uuártâren uóre . uuélêr mittúndes in éinero chúzzero uuílo . béidiu uuérde . sâlig ióh únsâlig .

QVALIS FORTE POSSET FIERI RATIO IPSIVS FORTVNÆ .

Vellem autem agitare tecum pauca . uerbis ipsius fortunæ . I'h uuólti nû gérno íro sélbero uuôrto . mít tír uuáz chósôn .

Tu igitur animaduerte . an ius postulet . Chíus tû . úbe si réht fórderôe .

Quid tu homo agis me ream cottidianis querelis ? Uuáz mûost tu mih lio tágeliches . mít tínên chlágôn ?

Quam iniuriam fecimus tibi ? Uuáz hábo ih tír únréhtes ketân ?

Quæ tua bona detraximus tibi ? Uuáz hábo íh tír infûoret tínes kûotes ?

Contende mecum quouis iudice . de possessione opum . et dignitatum . Málo mih fóre so uuélemo fógate du uuéllêst . úmbe dîn gûot . únde úmbe dîn ámbaht .

Et si monstraueris quid horum proprium esse cuiusquam mortalium . ego iam sponte concedam tua fuisse quæ repetis ? U'nde zéigôst tû mír dehéinen mân . démo dés íeht éigen sí . sô íiho íh óuh tír dés . dáz tû èiscôst . Táz argumentum héizet agnem . uuánda dáz állero réht íst . táz íst óuh éines réht . Fóne állên féret iz ze‿éinemo . Tér status . táz chît tér búrgstrît . héizet in rhetorica absolutum . sô dér . dén man mâlôt . tero târe nelóugenet . únde er áber scúlde lóugenet . únde er chît . uuóla sô tûon mûosi .

Cum produxit te natura nudum ex utero matris . suscepi te nudum et inopem omnibus rebus . meis opibus foui . Tô dû náchet kebóren uuúrte . dô nám íh tíh nácheten . únde álles tínges únêhtigen . únde fûorota díh mít mínemo gûote . [49.]

Et quod nunc te facit inpatientem nostri . prona fauore . indulgentius educaui . Unde dáz tû nû zúrdel bíst . táz íst tánnân . táz ih tír gérno uuíllôndo . díh ferzôh .

Circumdedi te affluentia et splendore omnium quæ mei iuris sunt . A'lles tés mih háftêt . in‿gnúhte . ióh in‿scôni . dés kentetota íh tíh .

Nunc libet mihi retrahere manum . Nû lûstet mih mína hánt zu mír zezihenne .

Habes gratiam . uelut usus alienis . Nû hábest tu mír is zedánchônne . álso dér frémide gûot níuzet .

Non habes ius querelæ . tamquam prodideris prorsus tua . Tû ne hâ-

best nehéina réhta chlága . sámo so dû daz tîn ferlóren éigîst.

Quid igitur ingemiscis? Uuáz sûftôst tû dánne.

Nulla tibi a nobis illata est uiolentia. I'h nehábo dír mít nôte nieht kenómen.

Opes. honores. cæteraque talium. mei sunt iuris. O'tuuála. únde êra. únde dáz sô getâna . táz háftêt ál mih.

Dominam famulæ cognoscunt. mecum ueniunt . me abeunte discedunt. Mîne díuuâ sínt sie . mih pechénnent sie . sáment mír chóment sie . sáment mír rûoment sie. Tíu ornatus locutionis . héizet omœoteleuton . táz chît similiter finitum . Cicero ad herennium héizet sia similiter desinentem . uuánda si geslágo chúmet. álso scópf.

Audacter affirmem. I'h ketár dáz páldo chéden.

Si tua forent . quæ amissa conquereris . nullo modo perdidisses. U'be dîn uuâre dáz tû dih chîst ferlóren háben . sô nehábetîst tû iz ferlóren . sô neuuâre iz tír alienum. Táz argumentum héizet a repugnantibus . uuánda proprium únde alienum . díu sínt repugnantia. Táz toman naturaliter hábet . dáz íst sîn . dáz nemág ér ferliesen . dáz er extrinsecus kuuínnet . táz íst alienum . daz mág er ferliesen.

An ego sola prohibeor exercere. meum ius? Nemûoz íh éina dánne nieht mînen geuualt skéinen? [50.] Táz íst indignatio cum emulatione. álso iuno chát fóne minerua. Pallas ne potuit exurere classem argiuum. atque ipsos submergere ponto?

Licet celo proferre lucidos soles. et eosdem condere tenebrosis noctibus. Ter hímel mûoz hértôn gében liuhtîge tága . únde uínstere náhte.

Licet anno nunc redimire uultum terræ floribus . et frugibus . nunc confundere nimbis et frigoribus. Taz iâr mûoz hértôn . dia érda zieren mít chrûte . únde mít chórne . uuílôn óuh keúnuatôn mít ánaslâhte. únde mít fróste.

Ius est mari . nunc blandiri strato æquore . nunc inhorrescere procellis ac fluctibus. Ter mére mûoz óuh stille sîn . mít sléhtero ébeni uuílon óuh strûben sih fóne uuínde . únde fóne uuéllôn.

Nos alligabit ad constantiam . nostris moribus alienam . inexpleta cupiditas hominum? Sól mih uuíder mînemo site stâta getûon . tero ménniskôn úneruúlta gírhéit? Taz íst rhetorica declamatio . dáz chît úberlága . únde sceltúnga . álso óuh tára gágene acclamatio chît lób.

Hæc nostra uis est . hunc continuum ludum ludimus. Tíz íst mîn chráft. tísses spîles spîlon íh.

Rotam uersamus uolubili orbe. Mít sínuuélbemo ráde spîlon ih . táz tríbo íh.

Infima summis . summa infimis mutare gaudemus. Mih lústet taz

nídera ûf. únde daz óbera níder zegechêrenne.

Ascende si placet. Sízze dar ûf. úbe díh is lúste.

Sed ea lege. A'ber in díen uuórten.

Ne uti putes. i. ut non putes iniuriam descendere. cum poscit ratio ludicri mei. Táz tír nieht ne uuége zeirbéizenne. sô síh mín spíl sô gezíhe.

An tu ignorabas meos mores? Neuuás tír mines sites nieht chúnt na? Táz íst confutatio. dáz chît skéndeda. sámo so châde. úbe dû únfrûot píst. íh frûoto díh. [51.]

Nesciebas crœsum regem lidorum ciro paulo ante formidabilem. mox deinde miserandum. traditum flammis rogi. misso cælitus imbre defensum? Neuuéist tu dáz crœsus. tér in‿lidia chúning uuás. sô er mittundes ciro fórhtlíh uuás. dáz er sâr dára nâh erbármelih uuórtenêr. únde fóne ímo ín daz fíur geuuórfenêr. fóne ánaslâhte errétet uuárd? Uuanda crœsus babiloniis uuíder ciro ze‿hélfo chám. dánnân geskáh. táz er ín dánnân uertréib. únde er ín sâr nâh fárendo gefleng. únde ín daz fíur uuárf. ûzer démo ín gót lôsta. Tô ér âber dés cóte nedânchôta. únde er síh rûomda sín sélbes sâlighéite. tô uuárd. táz ímo trôumda. táz er sâhe iouem síh uuázer ána gíezen. únde dia súnnûn dáz âba uuísken. Tén tróum ántfrístôta ímo sô sín tóhter. dáz ín cirus âber sólti geuáhen. únde án daz chrûze héuchen. ûnde sô ín der régen názti. dáz in diu súnna trúcchendi. álso iz tára nâh fûor.

Num te præterit paulum inpendisse pias lacrimas calamitatibus persi regis a se capti? I'st tíh ferhólen. paulum emilium consulem. kûotlicho uuéinôn. dáz léid uuénde persi regis macedonum. dén ér sélbo gefángen hábeta. uuánda ér dâhta. dáz ímo sámolih keskéhen máhti? Historici héizent ín perseum. náls persum. Ste ságent óuh uuío dícho er ándere consules fóre úber sigenôta. únde sô ín paulus kefángenen ze‿romo brâhta. uuío er in custodia erstárb. únde sín sún úmbe ármhéit smídôn lírneta. únde síh tés néreta.

Quid aliud deflet et clamor tragœdiarum. nisi fortunam indiscreto ictu uertentem felicia regna? Uuáz chârônt tragœdiæ. âne fortunam úndûrlicho stôrenta. gûollichíu ríche. dáz si nehéines mêr nesíhet tánne ánderes? [52.] Tragœdiæ sínt luctuosa carmina. álso díu sínt. díu sophocles scréib apud grecos. de euersionibus regnorum et urbium. únde sínt uuíderuuártig tien comœdiis. án díen uuír ío gehórên lætum únde iocundum exitum. U'ns íst âber únchúnt. úbe dehéine latini tragici fúndene uuérdên. sô uuír gnûoge findên latinos comicos.

Nonne adolescentulus didicisti ia-

cere in limine iouis . duis pithus
duo dolia
ton men ena kakon ton
articulus quidem unum malum articulus
de eteron elon [1]). Nelírnetôst tû na
autem alterum bonum.
chínt uuésentêr . dáz pacubius poeta scréib . Zuô chûfâ ligen fólle . únder iouis túrôn . éina gûotes . únde ándera úbeles? Vuér íst . ér negetrinche béidero? ér nechóroe árbéite . ióh kemáches? Mít tíu óuget si . dáz si ín nteht fermíden nemáhta aduersitatis.

Quid si uberius sumpsisti de parte bonorum? Vuáz chlágetôst tu díh . úbe du mêr getrúnchen hábest tes pézeren? Sámo si châde . úbe íh tíh nteht úber al fermíden nemáhta . nû nehábo íh tíh tóh , pórhárto tróffen .

Quid si a te tota non discessi? Uuáz úbe íh tíh nóh nehábo gáreuuo uerlâzen?

Quid si hæc ipsa mei mutabilitas . tibi est iusta causa sperandi meliora? Vuáz úbe dísêr stúrz . tíh tûot mit réhte díngen des pézeren? A'lso dte álle mit réhte díngent tes pézeren . qui persecutionem patiuntur propter iustitiam . uuánda sie dés te sáligoren sint.

Tamen ne contabescas animo. Nû nesíst tóh sô mûot súhtíg nteht . lâ dín mûot préchôn díh sín.

Et locatus intra commune omnibus regnum . ne⌣desideres uiuere proprio iure. U'nde nemûoto nteht éino in geméinemo ríche . dínero ríhti zelébenne. Nû íst sí chómen ad communem locum. Táz héizet communis locus án togeltchemo statu . táz mán ntomannen némmendo . keméine áchuste lúzzet . álso díse uérsa tûont. [53.]

LOCVS COMMVNIS.

Si confundat copia pleno cornu tantas opes . quantas pontus incitus flatibus uersat harenas. Uuáz íst tés mêr? Scútti copia ministra fortunæ dien ménniskôn ûzer íro hórne sámo uílo râtes . sô mére tiúret crízes . fóne uuínde eruuégetêr. Hter íst suspensio uocis. Fabulæ ságent . táz achelous amnis tíu in grecia rínnet . ze⌣fárre uuórteníu . mít hercule fúhte . únde hercules temo fárre daz hórn ába slûoge . únde ér iz kâbe gnúhte . díu ministra íst fortunæ . dáz si íro uróuuûn gûot mít témo ûzkâbe.

Aut quot sydera fulgent cælo . edita stelliferis noctibus. A'lde sámo mánige stérnen in⌣hímele skínent . téro náht . sô iz kestírnet íst. Sô íst óuh hter.

Nec retrahat manum. Nóh hánt

[1]) d. i. δυο πιδους τον μεν ἑνα κακων, τον δε ἑτερον ἑαων (verbess. nach Hom. Il. XXIV, 527). — In der handschrift steht «didisti» statt «didicisti».

ze-íro nezúge . dáz chît . nóh sîa is irdrúze . U'nde óuh hîer.

Haud ideo cesset humanum genus . flere miseras querelas. Túrh táz netâte nîomêr ménnisko lába sînero ármelichûn chlágo. Hîer ist depositio.

Quamuis accipiat deus libens uota . prodigus multi auri . et ornet auidos . claris honoribus . nil iam parta uidentur. Tóh óuh kót sélbo . íro díge gérno uernâme . únde ín sînes kóldes mílte uuâre . únde ín óuh êra uuéllentên . déro uílo gâbe . nóh sô nedûohtî ín gnûoge . dés sie hábetîn.

Sed sæua rapacitas . uorans quesita . alios pandit hiatus. Núbe diu míchela gîrhéit . éin uerslíndende . gínêt îo sâr gágen ándermo.

Quæ iam frena retentent præcipitem cupidinem certo fine? Uuér mag tia gîrhéit inthâben . îo fúrder béitenta?

Cum fluens largis muneribus . sitis potius ardescit habendi. Só láng sî gnûoge hábendo . îo dóh mêr háben uuíle?

Numquam diues agit . qui trepidus . gemens . [54.] credit sese egentem. Tér neuuírt nîomêr rîche . tér sórgendo . únde sûftôndo . sih ármen áhtôt. Hîer ist tér status ûz . uuánda sî síh ímo sámo so gágenuuértemo . mit rédo errétet hábet. Pedíu sprîchet ímo nû zû philosophia . fóne íro sélbûn.

EX SVA PERSONA.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur . quid profecto contrahisceres non haberes. U'be fortuna síh sélbûn sus ferspréchen uuólti . dára gágene nemáhtîst tu nôh erlíuten.

Aut si quid est . quo querelam tuam iure tuearis proferas oportet. A'lde úbe dû dîna chlága geskéinen máht réhta uuésen . sô tóug . táz tu sia fúre zíhêst.

Dabimus locum dicendi. I'h tûon dír státa zespréchenne.

Tum ego inquam. Ista sunt quidem speciosa . oblitaque melle rhetoricæ ac musicæ dulcedinis. Tíz sínt ál chád íh tô . skôniu gechôse . únde sámo so gehónogotíu . mít rhetorica . únde mít musica. Uuánda hîer nû ánderêst keuuáht ist rhetoricæ dulcedinis . únde man êr nîeht pechénnen nemág íro dulcedinem . êr man sîa sélbûn bechénnet . sô neíst táz hîer nîeht zeúberhéuenne . sô uílo man chúrzlicho geságen mág . uuáz sî sî.

QVID SIT RHETORICA.

Rhetorica ist éin dero septem liberalium artium . dáz chît tero síben bûohlísto . dîe únmánige gelírnêt hábent . únde áber mánige genémmen chúnnen. Téro síbeno ist grammatica diu êrista . díu únsih lê-

ret rectiloquium . dáz chît réhto spréchen . táz ióh chínt kelírnên múgen . sô uuír tágoliches hôrên . Tiu ánderíu ist rhetorica . tíu únsih férrôr léitet . uuánda sî gíbet úns tîa gesprâchi . déro man in⌣díngе bedarf . únde in⌣sprâcho . únde so uuâr dehéin éinúnga ist geméinero dúrfto . [55.] Tára zú diu chínt nehéin núzze sínt . núbe frûote líute . Sprâchâ únde díng . nemúgen âne strît nieht uuérdent . Uuâr íst sâr sólih strîtôd uuórto . sô in⌣díngе . únde in⌣sprâcho ? Pedíu neíst nionêr gesprâches mânnes mêr dúrft . tánne dâr . So uuér dér íst . dér den strît mít rédo uerzéren chán . únde er dáz in rhetorica gelírnêt hábet . tér íst orator . in⌣dés múnde findet man rhetoricam dulcedinem . Í'st er áber úngelêret . únde íst er dóh kesprâche . sô mág er ûoben officium qratoris . sélbo nemág er orator sîn . uuánda dáz ex natura íst . taz neíst nieht ex arte . Vuér íst tér dîa dulcedinem bechénne . ér ne íle dára gérno . dâr êr sîa gehôre ? Tô in grecia zuêne die gelêrtôsten dés lístes . eskines únde demostenes gesprâchen éinen dág . tínglicho zestrítenne . nechâmen dára umbe dáz na . sô cicero chît . multa milia ex omni grecia ? Zíu súlen uuír dánne sô lústsámes lístes . fúre nomes únánchúnde sîn ? Vuízîn dóh . táz tíu sélba scientia . díu rhetorica héizet triplex íst fóne díu uuánda íro materia triplex ist .

DE MATERIA ARTIS RHETORICÆ .

Vuáz íst íro materia . âne der strît ? Sô der strît errínnet . sô hábet si uuérh . Âne strît nehábet si nieht zetûonne . álso óuh medicina dánne otiosa íst . úbe morbi negeskéhent . nóh uulnera . Strítet man úmbe réht . únde úmbe únréht . sô man in⌣díngе tûot . tíu slâhta strîtes . héizet latine fóne iudicio iudicialis . Strítet man úmbe ámbáht⁼sézzi . álso dáz íst uuér ze⌣chúninge túge . álde ze⌣biscófe . uuánda man sîna uirtutem sól demonstrare . pedíu héizet tíu slâhta strîtes demonstratiua . [56.] Strítet man dâr úmbe . uuáz núzze sî zetûonne . álde zelâzenne . álso man ze⌣romo stréit . uuéder cartago uuâre diruenda . álde neuuâre . uuánda man dés sól tûon deliberationem . dáz chît éinunga . únde beméineda . pedíu héizet tíu slâhta strîtes deliberatiua . Tára nâh súlen uuír uuízen . dáz togelîh téro drîo slâhtôn hábet zuêne únderskéita . Téro zuéio héizên uuír den éinen statum legalem . ánderen statum rationalem . Sô man strítet úmbe dia legem . únde sia éiner uuíle uernémen ze⌣éinero uuîs . ánderêr ze⌣ánderro uuîs . tér status táz chît tér strît héizet mit réhte legalis . Sô man áber dâr úmbe strítet . uuío rédolîh táz sî . dáz man tûot álde râtet . fóne déro rédo . dáz chît fóne déro ratione . héizet tér strît rationalis . Sô íst aber zeuuízzenne . dáz

man ze⌣finf⌣uuîsôn strîtet úmbe dia legem . ze⌣fier⌣uuîsôn úmbe dia rationem. Téro uuîsôn nesól únsih nieht erdrîezen zegehôrenne.

QVI SINT STATVS LEGALES.

Ein strît ist úmbe dia legem . dér dir héizet scriptum et uoluntas. Tér ist sús ketân. Lex monachorum chît . post completorium nemo loquatur. Sô náhtes prúnst keskíhet. sô scrîet tér dien ánderên . tér dés êrest keuuára uuírdet. Sô man dén màlôt úmbe scriptum legis . sô ántséidôt er síh mit uoluntate scriptoris. Er chît ter scriptor uuólti . dáz man dar ána únderskéit hábeti. A'nderêr geskíhet fóne contrariis legibus. A'lso díe leges contrariæ sínt. Omni petenti te tribue. V'nde díu. Ne aliquid cui nihil. Tér drítto geskíhet fóne ambiguis legibus. A'lso dáz ist in⌣romana lege. Meretrix si coronam auream possideat. publicetur. Uuéder sól man urônen . coronam álde meretricem? Ter fierdo héizet latine diffinitio . táz chît cnôtmárchúnga . [57.] álde gnôtmezúnga . uuánda diu lex táz uuórt sprichet . táz in⌣únguishéite . únde in⌣strîte uuésen mág . únz sîn . bezéichennisseda gnôt mézôt uuírdet. A'lso ze⌣romo in⌣strîte uuás . úbe dér bescúlden uuâre erslágen . dén man dâr úmbe slûog . táz er náhtes mit sînero stángo gieng . uuánda romana lex chît . nocte cum telo deprehensus . occidatur. Tô uuás definitio zetûonne . uuáz telum sî. Telum ist kespróchen fóne démo chrîechisken uuórte telon . táz chît longum latine. Ter fínfto héizet latine ratiotinatio . táz chît éines tinges fêstenunga fóne ándermo. A'lso dér stréit . tér den exulem filta . dáz er dáz fóne díu uuóla tûon mûosî . uuánda romana lex chît . exulem intra fines deprehensum . licet occidere.

QVI SINT STATVS RATIONALES.

Áber déro fier rationalium statuum . héizet ter êristo coniectura . dáz chît râtiska . uuánda sô der ínzihtigo lóugenet . sô râtiskôt man dara nâh . mit signis . únde mit argumentis. A'lso der chúning salomon téta . afferte inquit gladium . et diuidite uiuentem puerum in duas partes. Ter ánder héizet finis . uuánda sô únguís námo ist tes criminis . sô sól iz uuérden finitum. A'lso dánne geskíhet . sô ûzenhálb chîlichûn genómen uuérdent sacra uasa . únde dáz in⌣zuluele ist . uuéder dáz héizen súle fúrtum álde sacrilegium. Iudices nemúgen êr nieht iuditium tûon . êr nomen criminis uuírdet definitum. Ter drítto héizet translatio . dáz chît uuéhsal . únde missesézzeda. Uués uuéhsal? Loci . temporis . personæ . criminis . pœnæ. Sie strîtent . táz

iz neuuúrte . dâr iz sóltî . nóh tô iz sóltî . nóh fóre démo iz sóltî. Oúh [1]) strîtent sie . dáz iz tîe scúlde nesîn . ze‿dîen der inzihtîgo gebrîeuet sî. álso iz ófto ze‿romo fûor . dáz man sie missebrîefta. Sô geskíhet óuh táz man scúlde hártôr ándôt álde mínnera ándôt . [58.] tánne iz réht sî. Vuéhsal héizet tér strît . uuánda er fóne uuéhsele uuírdet. A'lso gregorius iohannem zêh constantinopolitanum . dáz er pallium trûoge . dánne ér nesóltî . únde in platea . dâr er nesólti. V'nde paulus fideles zêh . dáz sie íro geríhte fórderôtin apud infideles. U'nde álso uuír ófto chédên . zíu man échert tés scáz néme . dén man sélben háben sólta . álde zíu man dén sláhe . dér mínnerûn pœnam hábet keurêhtôt. Qualitas héizet ter fîerdo rationalis status. Tér hábet námen dánnân . uuánda er qualitatem facti úrsûochenôt . íh méino . úbe si gûot sî . álde úbel . réht álde únreht. Vuánda áber qualitas bipertita íst . fóne díu íst si zechîesenne an íro partibus. Uuéliu sínt íro partes? Táz íst negotiale . únde iuridiciale. Negotiale íst tér strît . tér úmbe daz keuuónehéite geskíhet . álso chóuflíute strîtent . táz tér chóuf súle uuésen stâte . dér ze‿iâr-mércate getân uuírdet . ér sî réht . álde únréht . uuánda iz íro geuuónehéite íst. Iuriditiale hábet tánnân námen . dánnân óuh iuridici héizent. A'lso dîe ze‿romo iuridici hîezen . dîe daz púrgréht in‿dínge ságetôn . álso héizet tér dánnân uuórteno strît . iuriditialis. Nû sínt óuh sîníu partes zuéi . absolutum et absumptiuum. Absolutum chît pár . uuánda dar ána nehéin ántséida neíst . âne dáz ter bemâlôto chît párlicho . dáz er uuóla dáz tûon mûosi . dáz man ímo uuîzet. A'lso cicero ságet . táz pacubius poeta . síh ze‿ímo chlágeti . déro únerôn . dáz ímo éin spiloman dâr ze‿sînemo hûs ketórsta hárên be‿námen. Tés nehábeta der spíloman nehéina ándera ántséida . âne dáz er ín uuóla mûosi sô námôn . sô er hîeze. Assumptiuum íst kespróchen fóne déro assumptione defensionis . [59.] táz chît fóne déro uuárnungo dero fúrolago. Tér status hábet quatuor partes. Éin héizet relatio . dáz chît uuíderechêreda . álso sámson uuídere chêrta . sîne scúlde án philisteos . tô sie ín mâlotôn . zíu er ín íro ézeske brándi. A'nder pars héizet remotio . dáz chît ábanémunga . álso daz uuîb ába íro sélbûn die scúlde némendo . ûfen éinen ánderen sîe légeta . dô si chád . serpens decepit me. Tertia pars héizet comparatio . álso dér mít comparatione síh ánt-séidôta . tér daz hére lôsendo . hína gáb tien hostibus arma . únde impedimenta . dáz chît keuuáfene . únde fûoter . únde dáz chát .

[1]) óuh? wie sonst immer. wegen des grossen O könnte die spitze nachgesetzt sein.

uuésen bézera . dánne sélbez taz hére zeuerlîesenne. Quarta pars héizet concessio . táz chît keiiht. Tér strît téilet síh in deprecationem . únde in‿purgationem . dáz chît in‿uléha . únde in‿ántséida. Deprecatio íst . táz ter scúldigo chît . peccaui . ignosce . únde er nîeht nestrîtet . únde áber die ándere strîtent . dîe in‿demo dínge sízzent . úbe man ímo súle ignoscere . álde ne súle. Purgatio íst triplex. Éin purgatio héizet casus . táz chît keskíht. Mít casu ántséidôt síh . tér dir chît . táz inislázti . ánderes mânnes tôd . álde sîn sélbes súht . álde ételîh úngeuuândíu geskíht. A'nderíu purgatio héizet necessitas . táz chît nôt. A'lso dáz íst . úbe ér ze‿uuórte hábet . táz er uuúrte captus . álde ui obpressus . álde in uincula missus. Tiu drítta purgatio héizet imprudentia . dáz chît únuuízenthéit. A'lso paulus síh ántséidôta tô er chad. Nesciebam eum esse principem sacerdotum. Tíz sínt tíu exempla déro statuum . dîe in‿dínge uuérdent . táz chît . tîe dir uuérdent . in‿iuditiali genere causæ. [60.] Tîe áber in‿demonstratiuo genere causæ . únde in deliberatiuo uuérdent . târ man sprâchôt . tîe hábent tén-sélben námen . náls áber nîeht sô getâníu exempla. Fóne dísên bechénnet man éníu lîehto.

QVID SIT STATVS.

Tára nâh íst táz zeuuízenne . táz status únde constitutio . ál éin íst . únde sie dánnân genámôt síht . táz tie strîtenten síh stéllent gágen éin ánderên. Intentio únde depulsio . díu máchônt ten statum. A'nauáng tes strîtes . héizet intentio . únde depulsio . dáz chît mâlizze . únde uuéri . A'lso dáz íst dáz ter accusator chît . in‿dínge ze‿sînemo aduersario . fecisti . únde ér ántuuúrtet . non feci. A'lde úbe er chît . non iure fecisti . únde ér antuúrtet . iure feci. Tánne díu depulsio sô getân íst . táz sî chît . iure feci . merito lesi . sô sól sî sâr dés háben rationem . álso dáz íst . prior enim me lesit. Téro rationis tûot ter accusator infirmationem . dáz chît lúzzeda. Sô dáz íst. Non enim te oportuit uindicare iniuriam tuam. Chît áber der bemâlôto . non feci . non lesi . uuánda déro depulsioni . nehéin ratio ne-fólgêt . uués mág tér rationem gében . tér nîehtes ne-iihet . sô sól der accusator mít coniecturis zûo fáhen . dáz er ín dés lóugenes úber uuínde. Fóne ín zuéin chúmet ter strît . ze‿dien ánderên . dîe dâr in‿dínge sínt . táz óuh sîe begínnent strîten . feceritne . álde úbe er iz téta . iurene fecerit. Tes strîtes tûont tie iudices énde . uuánda an íro iuditio stât . uuéder man ín háben súle . fure scúldîgen . álde fúre únscúldigen . unde fóne íro iuditio uuírdet er dimissus . álde puni-

tus. Êr dáz sô ergánge. [61.] êr uuírt temo oratori zegeóugenne. dia méisterskáft sines kechôses. únde ál dáz fúre zegezíhenne. mít tiu des tinges spûon mág. únde mít tiu geloublih ketân mág uuérden. tien iudicibus. so uuáz er uuíle háben ze⌣réhte. álde ze⌣únrehte. únde souuén er háben uuíle ze⌣noxio. álde ze⌣innoxio. Uuíolih êr fúre gândo uuésen súle ân demo exordio. únde dára nâh ân dero narratione. únde dára nâh ân dero confirmatione. únde zeiúngest ân dero conclusione. únde ân dien állên uuío zímig. uuío chléine. uuío spílolih. târ dáz keuállet. uuío grémezlih. uuío drôelih. uuío in álla rárta geuuérbet. tés sínt ciceronis pûoh fól. díu er de arte rhetorica gescríben hábet.

DE PRESENTI STATV.

Nû sûochên óuh hier ân dísemo strîte. dér únder boetio. únde únder dero fortuna íst. uuélêz intentio sí. únde depulsio. Táz íst intentio. dáz síh sús chlágôt boetius. Itane nihil fortunam puduit? Unde áber Homines quatimur fortunæ salo. Sô íst táz depulsio. dáz sí chît. O homo. quæ tua detraximus bona? Nulla tibi a nobis est inlata uiolentia. Sô íst táz ratio depulsionis. Opes. honores. ceteraque talium. mei sunt iuris. Dominam famulæ cognoscunt. Mecum ueniunt. me abeunte discedunt. Tíu ratio íst sô stárh. taz philosophia ímo uerságet. táz er dára-gágene. níeht sâr erlíuten múge. A'lso sí dâr chît. His si pro se tecum fortuna loqueretur. quod perfecto contrahisceres. non haberes. Mít tíen uuórten hábet si ímo uerságet. infirmationem rationis. U'nde uuánda fortuna réht hábet. [62.] únde sí síh íro sítes níeht kelóuben nemág. pedíu uuíle si ín dés rhetorice irríhten dáz in íro gûotes sô únuuíriges. sâr níeht lángên nesólta. únde ín échert tés kûotes lústen sól. táz ímo éinêst chómenez. níomêr fúrder inslingen nemág.

SEQVITVR.

Tum tantum cum audiuntur oblectant. Sús scôniu gechôse. sínt tía uuíla lústsám. únz man siu gehôret.

Sed miseris est altior sensus malorum. A'ber beuuífenên íst mêr dáz ín ána líget. Sie infíndent mêr íro léides.

Itaque cum hæc desierint insonare auribus. insitus meror prægrauat animum. Sô sie díz állero êrest ne hôrent. sô uuíget in áber dáz ze⌣hérzen geslagena sêr.

Et illa. Ita est inquit. Táz íst álso chád sí.

Hæc enim nondum sunt remedia morbi tui. Tíz nesínt óuh níeht tíu scúldigen lâchen dínero súhte.

Sed fomenta quædam adhuc con-

tumacis doloris . aduersum curationem . Núbe échert súslichíu uâske . díues úngerno héilênten séres .

Nam admouebo cum tempestiuum fuerit . quæ sese penetrent in profundum . I'h kíbo dír sô is zît uuírt . tíu tráng . tíu díh túrhkânt .

Uerum tamen ne-uelis te existimari miserum . i. ne⌣existimes te miserum . A'ber íninđíu . hábe gûoten drôst . únde neáhto díh nteht uuênegen .

DE PERCEPTIS BONIS .

An oblitus es numerum . modumque tuæ felicitatis . Hábest tû ergézen dínero sâldon . uuíolíh . únde uuío mánig ste uuâren ?

Taceo quod desolatum parente . cura te suscepit summorum uirorum . I'h uuíle dés sufgen . dô dû uuéiso uuúrte . dáz tíh tie hêrosten in íro flíht nâmen . [63.]

Delectusque in affinitatem principum ciuitatis . prius cœpisti esse carus . quam proximus quod preciosissimum genus est propinquitatis . U'nde gechórnêr ze⌣déro síppo dero hêrôstôn ze⌣romo . dáz chît ze⌣éideme gechórnêr . dínemo suêre simmacho . uuâre du ímo líeb . êr du ímo uuúrtist síppe . Dáz tiu fórderôsta sippa ist . úbe der man getlet . táz er líeb ist .

Quis non prædicauit te felicissimum . cum tanto splendore soccrum . tum pudore coniugis . tum quoque oportunitate masculæ prolis ? Uuér nechád tíh tô saligen . sóliches suêres . únde sólichero suíger . sô chíuskero chénûn . sô érsámero cómen chíndo ?

Pretereo sumptas in adolescentia dignitates . negatas senibus . I'h neuuíle dés nteht chôsôn . dáz tû iúngêr guúnne dte hêrscáft . dte álte guúnnen nemáhtôn . Tu uuúrte iúngêr consul .

Libet enim præterire communia . delectat uenire ad singularem cumulum felicitatis tuæ . Táz óuh ánderên gescáh . táz uuíle íh úberbéuen . ze⌣dínên' chréftigên súnder-sâldôn . uuíle íh chómen . fone dten uuíle íh ságen .

Si quis fructus mortalium rerum . ullum pondus beatitudinis habet . poteritne deleri memoria illius lucis . i. prosperitatis . quantalibet mole ingruentium malorum ? V'be ménniskôn dtehsemo . ze⌣dehéinero sâlighéite zíhet . mág tánne déro skínbârûn êro keâgezôt uuérden fóne dehéinemo geskéhenemo léide .

Cum uidisti duos liberos tuos . pariter domo prouehi . sub⌣frequentia patrum . sub plebis alacritate . I'h méino . dáz tû sâhe zuêne díne súne . sáment fóne dínemo hûs kefûoret uuérden . mít állero dero hêrôn mánegi . únde mít álles tes líutes méndi ? [64.] s. dáz sie mít tien êrôn in curiam brâhte . pêde sáment consulatum inflengen .

Cum eisdem in curia insidentibus

curules . tu orator regiæ laudis . meruisti gloriam ingenii . facundiæque . Tánne in sizzentên in⌣demo sprâhhûs . án demo hêrstûole . tû orator uuésendo . getûomet uuúrte dînes sinnes . únde dînero gesprâchî . án des chúninges lóbe? Síto uuás ze⌣romo . sô chúninga mit síge fóne uuîge châmen . dáz man demo állero gesprâchesten beuálh taz sigelób . zetûonne in capitolio . fóre állemo demo liute . álso man ímo dô téta . Táz er áber chît insidentibus curules . táz chît er fóne díu . uuánda reges sâzen in⌣tribunali . dâr sie dingotôn . álde dâr sie iura plebi scáffotôn . áber magistratus sâzen in curulibus . tánne sie búrgréht scûofen demo liute . Curules hîezen . sámo so curules . uuánda íu êr consules in curru rîtendo ad curiam . târ ûfe sâzen .

Cum in circo medius duorum consulum . satiasti exspectationem circumfusæ multitudinis . triumphali largitione . Tô óuh táz keskáh . táz tû únder în zuéin consulibus mittêr sizzendo . fólleglicho állero dero mánigi spéndotôst . tie síge⸗gébâ .

DE TROPHEO ET TRIVMPHO .

Téro síge⸗êrôn . uuâren zuô . diu mínnera . únde diu mêra . Tíu mínnera hîez in⌣chrieskûn tropheum dáz uuás . sô die hostes uuúrten ze⌣flúhte bechêret . . Tánne chám síge⸗némo . fóne uuîge rîtendo . ûfen éinemo blánchen rósse . V˜fen démo uuárd er|enfángen fóne|demo plebe . âne die patres . die léitôn în rîtenten in capitolium . únde uuúrten mactatæ dâr oues in⌣sacrificium . Fóne díu hîez táz ópfer ouatium . A˜ber diu mêra síge⸗êra . fóne déro er nû ságet . hîez in⌣chrîechiskûn triumphus . táz uuás sô die hostes . erslágen uuúrten . [65.] Tánne chám der uictor fóne uuîge . rîtende in⌣curru . die quatuor albi equi zúgen . V˜fen déro inflengen . în patres . sáment temo plebe . únde léitôn in ad⌣capitolium . únde ópferotôn dâr tauros . únde úmbe geméina fróuui . nám man frôno⸗scáz . ûzer demo erario . únde gébeta állemo demo búrgliute únde dien síge⸗nemôn . gáb man palmas in⌣hánt . únde lauream coronam an⌣hóubet . únde gûollichôta man dén sígo mit lóbe . álso dâr fóre geságet îst . Tér uuás fîlo hárto geêret . témo daz lób uuárt peuólên zetûonne . álde der scáz zespéndônne . Ter sígo hábet námen fóne dien signis . Sô dien hostibus uuérdent tie signa genómen . táz héizet sígo némen .

DE INDVLGENTIA FORTVNÆ .

Dedisti ut opinor uerba fortunæ . dum te illa demulcet . dum te ut delitias suas fouet . I˜h uuâno dû betrûge dia fortunam . dáz si díh sô hértet . únde díh sô urîtet . Demul-

cet . chît stréichôt . álso man dûot . témo man zártôt . Delitiæ sint frîtliche sáchâ . dîe uuír éigen . úmbe lústsámi . náls úmbe dúrfte . álso turtures sint . únde psitaci .

Abstulisti munus . quod nulli umquam commodauerat priuato . Tû hábest íro ánaguúnnen . dáz si nóh nehéinemo insúnder negáb . nehéinemo dînemo gnôz . Târ si chît priuato . dâr lâzet si échert ten chúning fóre . Sie héizent álle priuati . dîe chúninga nesînt .

Visne igitur calculum ponere cum fortuna ? Uuíle du nû zálôn mít íro ?

Nunc primum liuenti oculi præstrinxit te ? Nû êrest prûn séhontiu . zuángta si dîh .

Si consideres numerum modumque lætorum uel tristium . adhuc non possis te negare felicem . U'be dû zálôst . únde chóstôst . uuáz tû nóh éigist péidero . léides ióh líebes . sô neuerságest tu dîh nóh nieht sáldôn . [66.]

Quod si idcirco non estimas te fortunatum . quoniam abierunt quæ tunc læta uidebantur . non est quod te putes miserum . quoniam quæ nunc creduntur mesta . prætereunt . A'htôst tu dîh pedíu únsaligen . uuánda hína íst . táz tîh fréuta . tíz féret óuh hína . dáz tîh nû léidegôt . Pedíu nesólt tu dîh uuênegen áhtôn . Táz héizet argumentum a contrariis .

An tu nunc primum subitus hospesque uenisti . in hanc skenam uitæ ? Píst tû nû sô níuuenes chómenêr . gâst . hára in dísses únseres líbes skenam ? In skena skéllent hértôn béide . fabulæ lætarum rerum . sô comœdiæ sînt . ióh tristium . sô tragœdiæ sînt . Vuánda óuh úns pegágenent hértôn . læta . únde tristia . pedíu íst únsêr líb kelîh tero skena .

Ullamne reris inesse constantiam humanis rebus ? Vuânist tu dehéina stâtigi uuésen . án dero ménniskôn dínge ?

Cum hominem ipsum sepe uelox hora dissoluat . Tânne ióh sélben den ménnisken éin chúrz uuíla ófto zeerlékke ?

Nam si et fortuitis rebus . rara fides est manendi . V'be óuh sélten inéteuues sâldôn dehéin stâtigi íst .

Ultimus tamen dies uitæ . mors quædam est fortunæ etiam manentis . Sîn énde íst óûs [1]) dóh téro sélbôn sâldôn énde . níunt fólle gtengîn sie ímo únz tára .

Quid igitur referre putas . tune illam moriendo deseras . an te illa fugiendo ? Vuáz áhtôst tû dâr ána geskéidenes . tû sîa lâzêst erstérbendo . álde si dîh lâze . fóne dír flîhendo ?

OMNIA MVNDANA . ESSE INSTABILIA .

Cum phœbus roseis quadrigis cæperit spargere lucem polo . pallet

---

[1]) Es steht so, mit verschlungenem « us ».

hebetata stella . prǽmentibus flammis . albentes uultus. Sô mórgen rôtíu súnna ûfen íro réito . sô fabulæ ságent . ritentíu beginnet skinen . [67] sô timberênt tie stérnen . tien skimôn bedécchentên íro bléichen ánalútte .

Cum flatu tepentis zephiri irrubuit nemus . i. rôsetum uernis rosis . spiret insanum nebulosus auster . iam spinis abeat decus . Sô ze⌣lénzen fóne des uuéstene⌣uuíndes uuarmi . rôseblûomen uuérdent . áfter demo uélde . úbe danne heiz chúmet tér uuólchenônto súnt⌣uuínt . sô mûozen die blûomen . rísen ába dien dórnen .

Tranquillo sereno . radiat sepe mare inmotis fluctibus . sepe concitat aquilo feruentes procellas . uerso æquore . Éina uuíla íst ter mere stílle . únde lûtterêr . ándera uuíla tuárot er trûobêr .

Si mundo constat rara sua forma . si uariat tantas uices . Crede . fortunis hominum caducis . bonis crede fugacibus . constat et positum est æterna lege . ut nihil genitum constet . Ube állero uuérlte únstâte íst íro bílde . únde úbe sí sih ébendíccho uuéhselôt . So hábe dih ze múrgfaren sâldon . únde ze⌣únstatemo gûote dero ménniscon . sô íst táz kuís . únde fásto gesézzet . táz nieht kebórnes . stâte nesí .

ITEM . QVOD NON DESTITVTVS SIT OMNI FELICITATE .

Cum ego inquam . Tô antuuúrta íh íro .

Uera commemoras o nutrix omnium uirtutum . Uuâr íst táz tu ságest . méistra állero tûgede .

Nec possum inficiari uelocissimum cursum prosperitatis meæ . Nóh íh nemág ferlóugenen mínero spûotigun férte .

Sed hoc est quod coquit uehementius recolentem . Táz íst . táz mír uuê tûot . sô íh is kehúgo . Táz prénnet míh .

Nam in omni aduersitate fortunæ infelicissimum genus est infortunii . felicem fuisse . Nehéinero slâhto . únsâlda neíst sô míchel . in állên misseskíhten sô díu íst . táz mán síh pehúget . iu êr uuésen sâligen [1] .

Inquit . Tô antuuúrta si .

Sed quod tu luis supplicium falsæ opinionis . id rebus iure imputare non possis . Táz tû engéltêst tínes lúkken uuânes . táz neuuíz tien díngen nieht . Vuízíst táz tû in is nieht keuuízen nemáht . [68.]

Nam si te mouet hoc inane nomen fortuitæ felicitatis . licet mecum reputes . quam pluribus maximisque abundes . Sîd tír sô héuig túnchet tér báro námo dero sâldôn . sô zálo mít mír . únde chóro míh úberuuínden . dû neéigíst nóh knûog máni-

[1] Es steht « isâligen », doch mit blässerem (getilgtem) « i » des anlautes.

gero sâldôn. Táz tû sâldâ héizest. tóh sie sô nesîn. tîe sînt tîr nóh úninfâren.

Igitur si seruatur tibi adhuc diuinitus inlesum. et inuiolatum. id quod possidebas præciosissimum in omni censu. fortunæ tuæ. poterisne iure causari. retinens quæque meliora? Hábet tîr nóh kót pehálten gánz. únde úndárohâft. táz tû tîuresta hábetôst. in állemo scázze. mít uuélemo réhte chlágôst tu díh tánne. hábendêr. únde óuh taz pézesta hábendêr. sámo so dû neéigîst na?

At qui. uiget incolomis. illud præciosissimum decus generis humani. symmachus socer. Trîuuo nóh lébet kesúnde. állero mánno êra. symmachus tîn suêr.

Et qui uitæ præcio non segnis emeres. U'nde dâr ána hábest tu. dáz tû mít temo líbe gérno chóuftîst.

Uir totus factus ex sapientia. uirtutibusque. Tér állêr îst túged. únde uufstûom.

Securus suarum. s. iniuriarvm. tuis iniuriis ingemiscit. V'nde sîn sélbes síh fertrôstet hábendêr. chlágôt er échert tíh.

Uiuit uxor ingenio modesta. pudicitia pudore præcellens. Lébet tîn chéna. álles sítes kezógeniu. in⌣chíuski. únde êrháfti síh fúre némende.

Et ut omnes dotes eius breuiter includam. patri similis. V'nde dáz íh sáment pegrîfe állen íro uuídemen. demo fater gelîchíu. Tîe sácha daz uuíb sáment íro bringet. zûo demo mán. dáz îst íro uuídemo.

Viuit inquam. Sô lébet chído íh.

Et exosa huius uitæ. [69.] tibi tantum seruat spiritum. V'nde úrdruziu disses líbes. pehébet si den âtem inne. échert kérno dúrh tíh. táz sî geséhe. uuío iz úmbe díh fáre.

Et tabescit tui desiderio. lacrimis ac dolore. quo uno uel ipsa concesserim. minui tuam felicitatem. V'nde nâh tîr chélendo. suéndet si síh uuéinôndo. únde chárôndo. án démo éinen dínge. íóh íh iéhen uuíle. dîr dero sâldôn méngin.

Quid dicam liberos consulares? Uuáz tárf íh chôson úmbe díne súne. díe consules uuâren? Consulares sînt. tîe consules uuâren. álde uuírdîg sînt zeuuérdenne.

Quorum iam. i. in quibus iam elucet specimen uel paterni uel auiti ingenii. ut in id ætatis pueris. A'n díen tu skînet tîu râtlichi íro fáter. íóh íro ánen geuuízzes. sô uílo iz in⌣démo áltere skînen mág.

Cum igitur sit mortalibus præcipua cura. retinendæ uitæ. o te felicem. si tua bona cognoscas. cui suppetunt etiam nunc quæ nemo dubitat cariora esse uita. Sîd tîe ménnisken nieht sô gérno nehábent sô den líb. uuóla gréhto dánne be⌣díh sâligen. úbe dû uuéist. uuáz tîr tóug. tû nóh hábest. táz tîurera îst. tánne der líb. Tîu suasio îst in⌣rhetorica honestissima. únde ualidissi-

ma . tíu mít temo comparatiuo uuírdet . tér mêr gemág . tánne superlatiuus .

Quare sicca lacrimas . nondum est ad unum . i. nullo excepto omnis exosa fortuna . Fóne díu uuíske ába die trâne . fórtuna nehábet sie nóh nieht álle in⌣háze . Tínên fríunden íst si nóh ántlâzig . tóh si dír duínge .

Nec tibi nimium ualida tempestas incubuit . quando tenaces herent anchoræ . quæ nec præsentis solamen . nec futuri temporis spem abesse patiantur . Nóh tír ne begágenda nieht zestárh túnest . [70.] sid nóh tie sénchel-chrâpfen fásto háftênt . tíe nû . únde hína fúre díh nelâzent . úngetrôsten . Sô mézig uuínt íst . sô múgen anchoræ gestâten daz skéf . so chréftig túnest chúmet . sô nemúgen sie . Anchoræ dáz sínt suâriu ísen . chrâpfahtíu . in⌣chríechiskûn fóne dero hénde genámotíu . uuánda sie síh fásto hábent zûo dien stéinen . únde zûo dero érdo . dâr mân daz skéf staten uuíle .

RESPONSIO .

At hereant inquam precor . Háftên mûozin sie chád ib .

Illis namque manentibus . utcumque se res habeant enatabimus . I'n ze⌣stéte stântên . so uuío iz st . sô genésên uuír .

Sed quantum ornamentis nostris decesserit . uides . Uuáz úns áber únserro êrôn enfáren st . dáz síhest tu .

ITEM PHILOSOPHIA DE HVMANA CONDITIONE .

At illa . promouimvs inquit aliquantvm . Sô íst iz sâr éteuuáz nû bézera úmbe díh chád si .

Si te nondum tuæ totius sortis piget . V'be dír iz nieht állez kelícho nemísselichêt . táz tír in⌣lôz keuállen íst . úbe dû dih tóh ze⌣dien uríunden uersíst .

Sed non possum ferre delitias tuas . qui tam luctuosus atque anxius . conqueraris abesse aliquid beatitudini tuæ . Mír uuíget áber . dáz tû sô uerzértet píst . dáz tu sô âmerlicho únde sô ángestlicho chlágôst . táz tír ieht kebréste dînero sâlighéite .

Quis est enim tam compositæ felicitatis . ut non rixetur ex aliqua parte . cum qualitate status sui ? Uuér íst sô uóllûn sâlig . ér neringe éteuuâr úmbe sín díng . táz iz sô stât ?

Anxia enim res est conditio humanorum . Tíu geskáft tero ménniskôn gûotes . zíhet io ze⌣ángesten .

Et quæ uel nunquam tota proueniat . uel nunquam perpetua subsistat . U'nde íst sólih . táz si nîomer ze⌣ganzi nechúmet . álde úbe si chúmet . [71.] io dóh neuuérêt . Ter mán neberéchenôt síh nîomêr . ál-

les sînes tinges . âlde úbe er sih peréchenôt . sô ist iz únuuérig.

DISTINCTIO HVMANÆ CONDITIONIS.

Huic census exuberat . sed est pudori degener sanguis. Súmelichêr ist rîche . únde ist âber únedele.

Hunc nobilitas notum facit . sed inclusus angustia rei familiaris . mallet esse ignotus. Súmelichêr ist chúnt mán fône geédele . témo iz âber léid ist . túrh sîn árm getrágede.

Ille utroque circumfluus . uitam cælibem deflet . s. si forte suis natalibus dignam inuenire non potest. Súmelichêr hábet téro béidero gnôog . únde chlágôt âber . dáz er úngehîet ist.

Ille nuptiis felix . orbvs liberis . nutrit censum alieno heredi. Súmelichêr ist uuóla gehîet . únde âber érbelôsêr . scázzôt er únerbôn.

Alius prole lætatus . filii . filiæue delictis mestus inlacrimat. Súm hábet chînt cnôogîu . únde chlágôt âber dáz siv frátatîg sint.

Idcirco nemo facile concordat . cum conditione suæ fortunæ. Pediu neist ntoman . dér sih hábe geéinôt mít sînes lîbes geskéfte.

Inest enim singulis . quod inexpertus ignoret . et expertus exhorrescat. I'n begágenet állen . dáz in únchúnt ist . ér sie iz pesûochên . únde besûochentên . misseltchêt.

Adde quod felicissimi cuiusque sensus delicatissimus est . et nisi cuncta ad nutum suppetant . omnis aduersitatis insolens . minimis quibusque prosternitur. Lége dára zûo . dáz súmelichêr âle-sâligêr . sô zúrdel ist . iz neuáre állez sô ér uuélle . uuánda er árbéite sô úngeuuón ist . táz er sih sâr missehébet . ióh lúzzeles tinges.

Adeo perexigua sunt . quæ detrahunt fortunatissimis summam beatitudinis. Sô-lúzzelîu díng penément ióh uuóla sâligên . dáz sie nteht fóllûn sâlîg neuuírdet. [72.]

Quam multos esse coniectas . qui arbitrarentur sese proximos cælo . si contingat eis pars minima de reliquiis fortunæ tuæ? Uuío mânige uuânest tû . neáhtotîn sih kûolliche . úbe sie dóh éinen lúzzelen téil hábetîn dînero sâlighéite?

Hic ipse locus . quem tu exilium uocas . incolentibus patria est. Tísiu sélba stât . tîa dû héizest îhselt . diu ist tien lânt-liuten héimote.

Adeo nihil est miserum . nisi cumputes. A'lso guisso . neist nteht uuêneghéit . mán ne áhtoe iz fúre dáz.

Contraque omnis sors beata est . æquanimitate tolerántis. Tára gágene ist sâlîg souuélih lôz temo mán geuállet . úbe ér iz ébenmûote uertréget.

Quis est ille tam felix . qui cum dederit manus inpatientiæ . non optet mutare statvm suum? Uuér ist tér

sih kelâzet in úngedúlte . ér neuuélle uuéhsal tûon sînes tinges . so uuío iz stât?

Quam multis amaritudinibus respersa est dulcedo humanæ felicitatis? Neist nû na dîu sâliglicha sûozi gemiskelôt mit mánegero bitteri.

Quæ si etiam iocunda esse uideatur fruenti . tamen retineri non possit . quominus abeat cum uelit. Tîu démo nîo sô sûoze neist tér sia niuzet . táz er sîa getuélen múge . sî nerûme . sô sî uuile?

Liquet igitur . quam misera sit beatitudo . mortalium rerum. Nû skînet uuóla . uuío uuêneglîh sî . dero ménniskôn sâlighéit.

Quæ neque apud æquanimos perpetua perdurat . nec tota delectat anxios. Tîu ióh mit ébenmûotigên nîo uuérig neuuírdet . nóh fermúrndên . únde ángistêndên lústsám neist tóh íro fóllûn sî.

ARGVMENTATVR NON ESSE BEATITVDINEM IN PRÆSENTI FELICITATE.

Quid igitur o mortales extra petitis . intra uos positam felicitatem? Uuáz kânt ír liute ánderes uuâr sûochendo . dîa sâldâ . dîe ír hábent in iu sélbên?

Error uos inscitiaque confundit. Ír neuuízent is nieht . ír hábent missenómen . dáz írret iuuih. [73.]

Ostendam tibi breuiter . cardinem summæ felicitatis. Íh óugo dir . an uuîu die méistûn sâldâ sint . uuâr sie ána uuérbent.

Est ne aliquid tibi te ipso præciosus? Íst tir ieht liebera . dánne dû sélbo?

Nihil inquies. Néin chíst tu.

Igitur si tui compos fueris . possidebis . quod nec tu umquam uelis amittere . nec fortuna possit auferre . Vuíle dû uuálten dîn sélbes . sô . dáz tu fortunam in uersíhte éigist . sô guúnnest tû . dáz tu nîomêr gérno neuerlîusist . nóh tír óuh tiu fortuna genémen nemág. Mit tîu uuérdent tír béidîu gebûozet . ióh anxietas . ióh instabilitas . fóne dîen ih fóre ságeta.

Atque ut cognoscas non posse constare beatitudinem in his fortuitis rebus . sic collige. Únde dáz tû uuízist . táz tîe sâldâ nieht nesint . an disên zutueligên dingen . chîus iz sús.

Si beatitudo est summum bonum. naturæ ratione degentis. Wbe sâlighéit íst taz fórderôsta ménniskôn gûot. Suspensio.

Nec est summum bonum . quod eripi ullo modo potest. Nóh táz nieht taz fórderôsta gûot neíst . táz man ferlîesen mág. Et hic.

Quoniam præcellit id . quod nequeat auferri. Vuánda dáz échert fórderôra íst . táz mánne benómen uuérden nemág. Et hic.

Manifestum est . quin non posset

instabilitas fortunæ adspirare . ad percipiendam beatitudinem. Sô neíst nehéin zuíuel . núbe únstâte sâlda . nteht kehélfen nemúgín mánne . sâlighéit zeguúnnennē. Tíz argumentum chît . uuánda an summo bono sâlighéit íst . târ . dês pristet . táz târ sâlighéit nest. Táz argumentum héizet a causa . uuánda summum bonum . dáz ist causa beatitudinis.

Ad hæc. Tára zûo ságo íh tír.

Quem caduca ista felicitas uehit . i. extollit . uel scit eam . uel nescit esse mutabilem. Táz nemág nío ze⌣léibo uuérden . dén dísiu múrfâra sâlda héuet . núbe er sía uuíze sô múrga uuíla uuérenta . álde neuuíze. Táz íst argumentum a contrariis.

Si nescit quænam beata sors esse potest . [74.] ignorantiæ cæcitate? U'be ér iz neuuéiz . uuío sâlighíh lôz mág ímo uuésen geuállen . án dero únuuízenthéite?

Si scit . metuat necesse est ne amittat quod amitti posse ne dubitat. Vuéiz er iz áber . sô mûoz er nôte fúrhten zeuerlíesenne . dáz er síh uuéiz múgen uerlíesen.

Quare continuus timor . non sinit eum esse felicem. Fóne díu nelâzet ín diu átaháfta fórhta nteht sâligen uuésen. Sô getân argumentatio . héizet in rhetorica comprehensio . táz chît keuángeni . uuánda er ímo nteht indrínnen nemág . ér negefâhe in . álso er nû chît . ér uuíze . álde neuuíze fortunam instabilem . ér neíst ío sâlig nteht. A'lso dáz íst in euangelio. Baptismum iohannis de cælo erat . an ex hominibus? So uuéder sie chádîn de cælo . an ex hominibus . sô uuúrtîn sie geuángen.

Uel si amiserit . an putat neglegendum? A'lde uuânet er . úbe er iz ferlíuset . táz er síh is fertrôsten múge?

Sic quoque perexile bonum est . quod æquo animo feratur amissum . íóh sô skînet úndíure . daz sín . únde éccherôde . dáz únsih lúzzel ríuuet . sô uuir iz ferlíesên. Táz íst állez dissuasoria oratio . mít tíu si inuuéndet . daz er neminnoe caducam felicitatem . uuánda dáz íst inutile . et non necessarium.

Et quoniam tu idem es . cui scio persuasum atque insitum permultis demonstrationibus . nullomodo mortales esse . mentes hominvm. Suspensio. V'nde uuánda dû dér bíst . témo dáz chúnt ketân íst . únde ín gestúncôt íst . mít mánigfáltero lêro . dáz ménniskôn sêlâ erstérben nemúgen.

Cumque clarum sit . fortuitam felicitatem finiri morte corporis. Et hic. U'nde dánne óffen st . sáment temo líchámen erstérben dia uuérltsâlda.

Dubitari nequit . si hæc afferre potest beatitudinem . quin omne mortalium genus . fine mortis . in miseriam labatur. [75.] Sô neíst

nehéin zuluel . úbe si gibet sâlighéit . álle ménnisken stérbendo . zeuuêneghéite uárên . Táz héizet argumentum ab antecedentibus . uuánda úbe beatitudo fóre irstírbet . sô fólgêt nôte miseria .

Quod si scimus multos quesisse fructum beatitudinis . non solum morte . uerum etiam doloribus . suppliciisque . quonam modo præsens poterit facere beatos . quæ transacta non efficit miseros ? V'be mánige dia sâlighéit kuúnnen mít temo tôde . únde mít ánderên uuêuuôn . álso martyres tâten . uuío mág tánne div gágenuuertíu sâlige tûon . díu hína uuórteníu . uuênege netûot . Táz héizet argumentum a repugnantibus . álso díu sínt repugnantia . præsens . únde transacta . Tíu sínt fóne díu repugnantia . uuánda éinez péitet hína . ánderez péitet hára .

QVOMODO TRANQVILLITAS TENENDA SIT .

Quisquis uolet cautus ponere perennem sedem . So uuér dúrh keuuárehéit sîn gesâze uuélle máchôn êuuig .

Stabilisque . nec sterni flatibus sonori euri . Nóh ér neuuíle níderuerstôzen uuérden . fóne díen dôsôntên uuínden .

Et curat spernere pontum . minantem . fluctibus . V'nde ér intsízzen neuuíle dén drôlicho uuéllônten mére .

Uitet cacumen alti montis . uitet bibulas harenas . Tér nezímberoe neuuéder . nóh án dero hóhi des pérges . nóh án demo grieze des stádes .

Illud urget proteruus auster . totis uiribus . hæ solutæ . recusant ferre pendulum pondus . Téret sûochet ín der uuínt inálemáht . hier ueist úndenân uésti . díu daz zímber múge trágen .

Fugiens periculosam sortem . sedis amænæ . memento certus fingere domum humili saxo . U'be dû flíhen uuéllêst . fréisiga stât . scôno zímberôndo . sô sûoche níderen stéin . ûfen démo zímbere báldo .

Quamuis tonet uentus miscens æquora ruinis . [76.] Tóh óuh tér dîezendo uuínt . uuûlle den mére . únde uélle den uuált .

Tu felix conditus robore ualli quieti . duces serenus æuum . ridens ætheris iras . Tû erléitest to dînen líb inrâuuôn . sâliglicho dír lóskentêr . sámo so inéinero uésti . láchênde des uuéteres úngebârdôn .

INCIPIT DISPVTARE DE REBVS IPSIS .

Sed quoniam descendunt inte iam fomenta mearum rationum puto vtendum esse paulo ualidoribus . s. remediis . Vuánda díh tóh íu íngânt míne rédâ . mít tíen íh tíh únz nû fâscôta . sô íst nû zeuáhenne uuâno íh zestárcherên rédôn . Sí rédota únz hára mít ímo suadendo . únde

dissuadendo . secundum artem rhetoricam . A'lso dáz officium oratoris íst . suadere honesta . utilia . necessaria . possibilia . únde dára gágene dissuadere turpia . inutilia . non necessaria . impossibilia . Nû uuile sí disputare . dáz negât ten oratorem nieht ána . núbe den phylosophum . Táz héizet disputare . de naturis rerum . uel de deo . uel de moribus tractare . Tóh súlen uuír dáz chíesen . dáz sí hértôn beginnet péidiu tûon . ióh disputare . ióh suadere .

Age enim . Uuóla nóh . ságe dés íh frágee .

Si iam non essent caduca . et momentaria dona fortunæ . quod in eis est . s. donis . quod aut umquam uestrum fieri queat . aut perspectum . consideratumque non uilescat? U'be díe hâlen . únde díe uerlóufenten gébâ dero fortunæ neuuârîn . uuáz máhti dánne déro gébôn tomer íuuêr uuérden . úbe sí íro íu neóndi . álde uuáz rûohtînt ír déro sélbôn . sô ír sie gnôto gechúrînt? Ter mán nehábet nehéinen geuuált ríche zesínne . ímo neúnne is tiu fortuna . dér sélbo ríhtûom íst smáhe . án sín sélbes natura .

DE PECVNIA .

Diuitiæne uel uestra . uel sui natura . prætiosæ sunt? I'st tér ríhtûom tíure . [77.] fóne ímo sélbemo . álde fóne íu?

Quid earum potius? Iâ uuéder íst tíurera . iro zuéio?

Aurumne . ac uis congesta pecuniæ? Vuânest tu daz kólt tíurera sí . únde díu gesámenôta mánegi des scázzes? tánne die ménnisken?

Atqui hæc effundendo magis quam coaceruando melius nitent . Triuuo ste glîzent sô báz . úbe man sie mêr ûz kíbet . dánne man sie sámenôe .

Siquidem auaritia semper odiosos . facit . largitas claros . Táz skînet târ ána . uuánda fréchi . léidet tie ménnisken . mílti máchôt sie mâre . únde geuuáhtliche .

Quodsi non potest manere apud quemque . quod transfertur in alterum . tunc est pretiosa pecunia . cum translata in alios . usu largiendi desinit possideri . V'be dáz ter mán ímo háben nemág . táz ér ándermo gíbet . sô íst fóne díu zegébenne . uuánda dánne uuírt ter scáztíure . sô er fóne spéndônne zegât .

At eadem si congeratur apud unum . quanta est ubique gentium . cæteros sui inopes fecerit . Unde sô getân íst íuuêr scáz . úbe ín éinêr állen begrífet . so uuáz sín índero uuérlte íst . táz sín die ándere dárbênt .

Et uox quidem tota pariter replet auditum multorum . Nû íst tiu stímma solíh scáz . táz sí álliu sáment in mánnoliches ôrôn íst .

Uestræ uero diuitiæ . nisi comminutæ . in plures transire non pos-

sunt. A'ber iuuêr rihtûom neist ânderes uuîo nieht keméine . ér neuuérde zetéilôt.

Quod cum factum est . necesse est pauperes faciant . quos relinquunt. Sô er getéilet uuirt . sô sint tîe déste ármeren . dîe în téilent . únde lâzent.

O igitur angustas inopesque diuitias . quas nec habere totas pluribus licet . et ad quemlibet non ueniunt . sine paupertate cæterorum. Vuóla gréhto . uuîo gnôte . únde uuîo árm . dér rihtûom ist . dén mánige háben nemúgen nóh éinemo zûo neslínget . ânderêr neármee.

Vuáz ist libelôses . únde lídelôses . dáz in⌣sêlemo dínge . sô der ménnisko ist . únde rédohâftemo . súle scône dúnchen? I'mo sól scône dúnchen dáz ímo gelîh ist.

Quæ tametsi conditoris opera . suique distinctione aliquid postremæ pulchritudinis trahunt . collocatæ tamen infra excellentiam uestram . nullomodo merebantur ammirationem uestram. U'be sie óuh fóne gótes uuíllen . únde uóne íro sélbero féhi . ieht tero hínderostûn scôní hâbent . îo dóh fóne iuuerro búrlichi férro geskéidené . sóltôn sie íu únuuúnderlîh kedúnchen.

DE GEMMIS. [78.]

An fulgor gemmarum trahit . i. illicit et delectat oculos? Lústet iuuíh tie gímma zeséhenne? I'st íro glíz iuuerên óugôn lîeb?

Sed si quid est in hoc splendore præcipui . gemmarvm est illa lux . non hominum. I'st în ieht ána tíurero glánzi . díu háftêt în . náls tien ménniskôn.

Quos quidem mirari homines . uehementer admiror. V'nde mih ist uuúnder . dáz sih íro ioman uuúnderôt.

Quid est enim carens animæ motu . atque compage s. membrorum . quod pulchrum esse iure uideatur . animatæ . rationabilique naturæ?

DE MVNDI SPECIE.

An delectat uos pulchritudo agrorum? Túnchet íu dáz félt skône.

Quidni. Zíu nesól.

Est enim pulchra portio pulcherrimi operis. I'st éin scône téil dero scônûn uuérlte.

Sic quondam gaudemus . facie sereni maris. Sô ist óuh ter mére minnesâm . in⌣ánasíhte . sô er stille ist.

Sic cælum . sydera . lunam . solemque miramur. Sô éigen uuír fúre uuúnder . sélben den hímel . únde állíu gestírne.

Num te aliquid horum attingit? I'nno? trífet tih téro dehéinez ána? kíbet iz tír ieht stnero scôni?

Num audes gloriari splendore alicuius talium? Ketárst tu díh teht rûomen íro scôni?

An uernis floribus ipse distingueris? Máht tû geuéhet uuérden . nâh tien blûomôn? [79.]

Aut tua in⌣æstiuos fructus intumescit ubertas? A'lde sólt tû ébenbírig uuérden . dien súmerlichên geuuáhstên?

Quid inanibus gaudiis raperis? Vuáz lâzest tû díh âna . sô úpiga méndi?

Quid externa bona pro tuis amplexaris? Vuáz íst tír liebera ánder gûot . tánne daz tîn?

Numquam faciet fortuna tua esse . quæ natura rerum a te fecit aliena. Tír neméig tiu fortuna dáz nieht kegében . tés tíh tiu natura hábet keûzôt.

DE ALIMENTIS.

Terrarum quidem fructus . animantium procul dubio debentur alimentis. Ter érduuv'ocher sól dien lébendên ze⌣fûoro âne zutuel.

Sed si uelis replere indigentiam naturæ . quod satis est . nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Vuíle du áber dés keuágo sîn . dés tiu natura bedárf . sô nefórderôst tû nehéin úrgúse dero fortunæ. Uuánda démo íst sámo uuóla . dér gnûoge hábet . sô démo . dér zeuílo hábet.

Paucis enim . minimisque natura contenta est. A'n únmânigên díngen . únde lúzzelên . hábet tiu natura gnûog.

Cuius sacietatem si superfluis urgere uelis . aut iniocundum fiet . quod infuderis . aut noxium. Vuíle du íro teht úber tûon . sô íst tír iz éin uuéder . sô únuuv'nna . álde scádo.

DE INDVMENTIS.

Iam uero pulchrum putas fulgere uestibus? Vuíle dû gân gezieret mit mísselichero uuâte?

Quarum species si grata est intuitu . aut materiæ naturam . aut ingenium mirabor artificis. V'be sí dien óugôn líchêt . sô lóbon íh éin uuéder . sô dîa chléini des vuúrchen . álde dén geziug tes uuérches.

DE FAMVLIS.

An uero longus ordo famulorum te felicem facit? Máchôt tíh tiu mánigi dînero scálcho sâligen?

Qui si fuerint moribus uitiosi . pernetiosa domus sarcina . et ipsi domino uehementer inimica. [80.] Tíe úbe sie árgchústig sínt . zâla ín⌣demo hûf sínt únde búrdi . únde únhólde sélbemo demo hêrren.

Sin uero probi . quonam modo numeratur in tuis opibus aliena pro-

bitas? Sint sie áber chústig. uuío múgen dánne ánderes mánnes chúste. dîn scáz sîn. únde dîn rihtûom?

ALIENA BONA ESSE QVÆ NVMERAVIT.

Ex quibus omnibus liquido monstratur. nihil horum quæ tv computas in tuis bonis. tuum esse bonum. Fóne démo állemo skînet. táz téro nehéin dîn gûot neist. tíu dû fúre dázſáhtôst.

Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis. quid est quod uel amissis doleas. uel læteris retentis? V'nde úbe án în nehéin díu scôni neist. téro dû gérôn súlist. uuáz ist tánne. dáz tîh súle uerlórnez ríuuen. alde gehábetez fréuuen?

Quod si natura pulchra sunt. quid id tua refert? V'be siu án în sélbên natûrlicho gûot sint. uuáz háftêt tîh tíu scôni?

Nam hæc quoque a tuis opibus sequestrata per se placuissent. Neuuârin sie dîn nieht. sô uuârîn siu dóh scône.

Neque enim idcirco sunt prætiosa. quod in tuas uenere diuitias. Nóh táz netíuret siu nieht. táz siu dîn sint.

Sed quoniam prætiosa uidebantur. tuis ea diuitiis annumerare maluisti. Súnder dánnân gestîeze dû siu hinder dîh. uuánda siu dír tíure dúnchent.

OPIBVS NON FVGARI INDIGENTIAM.

Quid autem tanto strepitu fortunæ. desideratis? Vuáz uuéllent ír dóh nû getûon. mit sô michelemo óstôde tuuerro sáchôn?

Fugare credo indigentiam opibus quæritis. Ír uuéllent iz sô bringen uuâno îh. táz íu niehtes nebréste.

Atqui. hoc uobis in contrarium cedit. Tríuuo. dáz féret'ál ánderes.

Pluribus quoque adminiculis opus est. ad tuendam uarietatem prætiosæ suppellectilis. Misselîh scáz tíurêr. bedarf óuh micheles keziuges. táz er beuuárôt uuérde. [81.]

Verumque illud est. permultis eos indigere. qui permulta possideant. U'nde íst uuârez píuuúrte. dáz man chît. tér fílo hábet. tér bedárf óuh fílo.

Contraque minimum. A'ber dáragágene bedúrfen díe lúzzel.

Qui metiantur abundantiam suam necessitate naturæ. non superfluitate ambitus. Tîe dés séhent. táz sie íro geziug kescáffoên áfter natûrlichero nôte. náls áfter démo únméze dero gíredo.

DE PROPRIO ET NATVRALI BONO.

Itane autem nullum est bonum. uobis proprium. atque insitum. ut in externis ac sepositis rebus. bona uestra queratis? Prístet íu dánne án íu sélbên. dáz ír éigen gûot ne-

éigent . nóh natûrlîcho íngetân iz . táz ír iz in⌣ánderên sáchôn sûochent?

Sic rerum uersa conditionem . ut animal merito rationis diuinum . non aliter sibi uideatur splendere . nisi possessione inanimatæ suppellectilis? Sól nû sô bestúrzet sín . díu geskáft téro díngo . táz ter ménnisko góte gelîchêr . án déro uuírde sínero rationis . ímo sélbemo nesúle dúnchen scône . âne fóne únlébendes tínges hábede?

Et alia quidem suis contenta . A'nderíu tíer . sínt álliu geuágo íro gûotes .

Uos autem consimiles deo mente . captatis ornamenta excellentis naturæ ab infimis rebus . I'r áber góte geliche íntuuermo sínne ír uuéllent zierdâ sûochen íuuerro frámbarûn naturæ . án dien ⌣hínderôstên díngen .

Nec intellegitis . quantam iniuriam faciatis conditori uestro . Nóh ír neuuízent nteht . uuío míchela únera ír góte tûont .

Ille uoluit genus humanum præstare terrenis animalibus . uos detruditis dignitatem uestram . infra infima quæque . Ér uuólta ménniskôn slâhta . álles írdiskes tínges hêrostv'n uuésen . [82.] ír tûont áber íuuera hêrscáft hínderorûn dien hínderôstên díngen .

Nam si omne quod cuiusque bonum est . s. ut deus est iustorum . eo cuius est . constat esse prætiosius . s. ut constat deum esse prætiosiorem omnibus iustis . cum uilissima rerum uestra bona esse iudicatis . s. non deum . eisdem summittitis uosmetipsos uestra existimatione . V'be állero díngolîches kûot tíurera íst . tánne iz sélbez sí . únde ír áhtônt íuuêr gûot uuésen daz áfterôsta . sô úndertûont ír íuuih témo . dáz chît . sô bírnt ir hínderôren démo . áfter íuuerro áhtúngo . Táz héizet argumentvm a⌣maiore . U'be diuitiæ sínt prætio maiores . sô sínt diuites . prætio minores .

Quod quidem haud inmerito cadit . Táz keskíhet ív mit réhte .

Humanæ quippe naturæ . ista conditio est . ut tum tantum cum se cognoscit . excellat cæteris rebus . Tero ménniskôn natura íst sôgetân . táz si éčhert tánne sô si síh pechénnet . ánderên díngen fórderôra sí .

Eadem tamen redigatur infra bestias . si se nosse desierit . V'nde áber dien tíeren hínderôra sí . úbe si síh nebechénnet .

Nam cæteris animantibus naturæ est . sese ignorare . hominibus uitio uenit . Táz íst fóne díu . uuánda iz án dien tíeren natura íst . táz siu síh nebechénnên . únde iz áber án dien ménniskôn fóne âchústen íst .

DE EXTERIORI CVLTV NEMINEM FIERI PVLCHRVM .

Quam uero late patet hic uester error . qui existimatis aliquid posse

ornari . alienis ornamentis. Vuío férro dóh nû der irredo gât . únde uuío mánige dóh iuuêr dâr ána betrógen sínt . táz ír uuânent . mít tero ûzerûn zierdo íomannen gezieret uuérden.

At id fieri nequit. Nû nemég áber dés nieht sin.

Nam si luceat quid ex appositis . ipsa quidem quæ apposita sunt laudantur. [83.] Tréget íouuiht teht scônes ána . sô lóbôt man dáz iz ánatréget.

Illud uero his tectum atque uelatum . in sua nihilominus fœditate perdurat. Táz áber mîte behéilet íst. táz fólle hábet sina úbelo getâni.

Ego uero nego ullum esse bonum . quod noceat habenti. I'h uuíle chéden . dáz táz kûot nesí . dáz tir târôt temo hábenten.

Num id mentior? Líugo ih tánne?

Minime inquis. Táz ne tûost chíst tu.

At qui diuitiæ persepe nocuerunt possidentibus. Ter rihtûom scádôta ófto démo . dér in hábeta.

Cum pessimus quisque . eoque magis auidus alieni . se solum dignissimum putat . qui habeat . quicquid usquam est auri . gemmarumque. I'h méino . sô ételih úbel=uuiht . únde ánderro gûotes sô uílo fréchera . sih éinen áhtôt uuírdigen zehábenne állen dén scáz . tér ionêr íst.

Tu igitur qui nunc sollicitus pertimescis contum . gladiumque . si uitæ huius callem uacuus uiator intrasses . coram latrone cantares. Fóne diu ságo ih tír . dû nû sôrgêst táz man dih sláhe . uuállotíst tû bárêr in=disemo líbe . ióh síngen máhtíst tu báldo fóre scâcharen.

O præclara opum mortalium beatitudo . quam cum adeptus fueris . securus esse desistis. Uuóla uuío tíure . dîa sâldâ dero ôtuuálôn sínt. Sîe sínt créhto sô tíure . sô dû sie guúnnest . táz tu fúrder síchûre neuuírdest. Táz héizet irrisio yronica.

VETERES PARVO CONTENTOS ESSE.

Felix nimium prior ætas. Tiu êrera uuérlt uuás fílo sâlig.

Contenta fidelibus aruis . i. fertilibus. Sí uuás íro érdchúste geuágo.

Nec inerti perdita luxu . i. superfluitate quæ inertes facit. Nóh únmezes ferlórniu . nóh fóne démo eruuórteniu.

Quæ solebat soluere sera ieiunia . facili glande. Tíu dir sítig uuás spâto inbízen . mít sléhtero fûoro.

Non norat confundere bachica munera liquido melle. Sí neuuíssa uuáz púrgerísso uuás . si hábeta úngelírnêt . ten uuín miskelôn mít séime. [84.]

Nec miscere . i. tinguere lucida uellera servm . tirio ueneno. Nóh tîe scônen sîdâ dero serum fáreuuen mít tíriskemo sóuue. Seres sizzent

hína uérro ôstert inében índia . díe stróufent ába íro bóumen éina uuólla . día uuír héizên sídâ . día spínnet man ze⌣gárne . dáz kárn fáreuuet man mísselícho . únde máchôt tarûz féllóla. Sô man áber púrpurûn máchôn uuíle . sô sûochet man díu animalia ín⌣demo mére . díu latine conchilia héizent . tíu ligent petânîu ín⌣zuéin scálôn . Tíe scála blûotent . sô man siu brîchet . mít témo blûote . fáreuuet man dia púrpurûn . Vuánda diu édelesta uuírt ze⌣tíro . únde sí óuh târ zeérest uuárd . pedíu chît er tírio .

Somnos dabat herba salubres . Tíe líute slífen dô héilesamo án demo gráse . sie nehábetôn féderbétte .

Potum quoque dabat lubricus amnis . Taz uuázer gáb ín trínchen .

Umbras altissima pinus . Póuma scátotôn ín . sie nehábeton híuser .

Nondum secabat hospes alta maris . Nóh tô neuuállota nîoman úber mére .

Nec mercibus lectis . uiderat noua maria . Nóh mít kesámenôtemo mérze . nestádeta er ûz an únchúndemo stáde .

Tunc tacebant seua classica . Tô neuuúrten lût tíu záligen uuíghórn . mít tíen man sie nû uuíset ze⌣uuíge .

Neque fusus cruor acerbis odiis . tínxerat horrida arua . Nóh táz plûot . táz fóne fíentlichên uuúndôn châme . dáz neblûotegôta dia érda .

Quid enim uellet furor hosticus prior mouere ulla arma? Zíu sólti fíentscáft érera uuérden . dáz chît zíu sóltín dehéine dúrh fíentscaft zeféhtenne . éreren uuérden .

Cum uiderent seua uulnera . nec ulla præmia sanguinis . Tánne sie sáh in uuúndâ . únde nehéinen lôn dero uuúndôn?

Utinam redirent modo nostra tempora in priscos mores . Uuólti gót eruuúndín díse únseren zíte . hína ze⌣díen áltên síten . [85.]

Sed amor habendi ardet feruens . saeuior ignibus æthnæ . Nû neíst tés nieht . núbe fréchi íst nû inzúndet . stréde uuálligora . dánne daz fíur in æthna . Æthna brínnit in sicilia . álso ueseuus tûot in campania . únde clemax in cilitia .

Heu quis fuit ille . qui primus fodit pondera tecti auri . gemmasque uolentes latere . prætiosa pericula . A'h ze⌣sêre . uuér uuás ío dáz . tér êristo grûoh ûzer érdo . gôld . únde gímmâ . fréisige tíureda . tíe nóh kérno ínne lágín . úbe sie mûosín .

QVID SIT INTER RHETORICAM SVADELAM . ET PHILOSOPHICAM DISPVTATIONEM .

Hier sólt tu chíesen . uuáz keskéidenes . únder rhetorica suadela . mít téro si zeêrest ána fíeng . únde únder philosophica disputatione . dâr si nû ána íst . Tô si ín stechen fánt sínes mûotes . únde er dês fortunam scúldigôta . sámo so er sía in⌣dínge

mâloti . dáz sî în dára zû brâht hábetî . tô sólta si îmo nôte . uuánda si medica îst . mit tîu zeêrest héilen sîn mûot . dáz sî is keántséidoti . dîa ér is zêh . Táz téta si mit tîen defensionibus . dáz ze⌣îro bézeren uuân nest . nóh ze⌣îro nîoman bezeren mûoten nesûle . únde si ánderîu uuérden nemúge . âne dîu si îo uuás . V'nde úbe fortuna beginne uuésen stâte . dáz si fortuna nest . únde uuémo si nóh stâte uuúrte . únde er sîa lángôst mit îmo gehábeti . V'nde sîd si uuîder în báz hábe geuâren . dánne uuîder ándere . zîu er sia mâloe . U'nde si îmo óuh nóh ze⌣tâte gesuîchen nehábe . únde daz îmo liebesta múge sîn . dáz îmo dáz úninfâren sî . U'nde ze⌣demo gnôtesten . dáz si îmo des sînes nieht nehábe infûoret . únde si îro gûotes mûosi îmo únnen . sô lángo si uuólti . únde sî áber îro gûot zu⌣îro zúcchen mûosî . únde er mêr fóne sînen úngedúlten . dánne fóne îro únréhte sieh sî . U'nde er síh uuárnoe souuélês fogetis er uuélle . [86.] únde sî síh témo uuóla dinglicho eruuére . Uuér ne bechénnet tîz kechôse . únde dáz ze⌣dîsemo gechôse háftêt . ál tréfen ze⌣oratoris officio? U'nde uuér neuuéiz rhetoricæ facundiæ . díz uuésen éigen spil? Vuês sînt únmûozîg iudices . únde iuris⸗consulti . âne súsliches strîtodes? Tîz genus causæ . héizet forense . In foro skéllent tîe sô getânen controuersiæ . A'n dîsên îst suasio . únde dissuasio . Mit uuîu mág man in⌣dînge suadere . álde dissuadere . âne mit iusto . únde iniusto? Mit uuîv máhti sî în nû stillen . âne mit tîu dáz sî în dûot pechénnen . dáz er án fórtunam nehéin réht nehábe? Sôl man dáz peginnet óugen . uuîo réht . únde uuîo únréht táz sî . dáz éinêr den ánderen âna fórderôt . sô spûot tero suasionis . únde dero dissuasionis . V'nde uuánda sî îmo nû hábet über nómen sîn sêr . mit téro satisfactione . pedîu stépfet si nû âba dero suasione ze⌣dero disputatione . dáz si îmo dâr mîte fólle héile sîn mûot . Nû fernémên . dáz uuóla . dáz man in sprâcho dâr man în⌣dero deliberatione sizzet . úbe dáz únde dáz zetûonne sî . álde zelâzenne . mit utili . únde mit inutili . suasionem tûon sól . únde dissuasionem . A'lso liuius scribet . uuîo michel strît tés ze⌣romo uuás . nâh tîu galli dia búrg ferbrándôn . uuéder sie romam rûmen sóltîn . únde uâren în⌣veientanam ciuitatem . tîu dô gánz in îro geuuálte uuás . únde dâr fúrder sizzen álde nesóltîn . Uuér máhtî ian démo strîte chéden . uuéder iz réht . álde únréht uuâre? Târ uuás âna zechéddenne[1] . uuéder iz núzze uuâre . álde únnúzze . V'nde állîu dîu suasio . dîu dâr âna

[1]) Das doppelte «d» der handschrift rührt wohl von der silbentrennung des wortes durch das ende der zeile her. vgl. b. 1, s. 22.

uuás . díu ílta déro éinuuéderez kelóublihtûom . dáz iz utile uuâre getân . álde uerlâzên . A'ber in demonstratiuo genere causæ . sô man dâr úmbe in⌣strîtigemo râte sizzet . [87.] uuémo dés únde dés zegetrûenne sî . sô íst án dero suasione honestas . zenémmenne . íh méino dés . dén man dára zûo lóbôt . únde dissuadendo íst sîn turpitudo zenémmenne . úbe man ín ferchíuset . A'lso iz úmbe ciceronem fûor . dô man ín úmbe día nôt ze consule sázta . dáz sie síh mít níomanne ándermo netrûuuetôn catilinæ eruuéren . únde sînên gnôzen . âne mít ímo . Súme lóbetôn ín dúrh sînen uuístûom . súme châden . álso salustius ságet in catilinario . consulatum uiolari . eo quod de equestri ordine ortus sit . non de senatorio . Sús ketâne questiones . uuánda sie inter ciues uuérdent . pedíu héizent sie ciuiles . táz chît púrgliche . álde gebûrliche . A'n dísên íst álso uuír geságet éigen . suasio únde dissuasio . A'n díse tûot síh ter orator . díe áber ciuiles nesínt . díe sínt philosophicæ . téro uuírt disputando geántuuúrtet .

DE PARTIBVS PHILOSOPHIÆ .

Philosophia téilet síh in diuina et humana . Diuina lêrtôn . díe úns in⌣bûochen gótes sélbes naturam . únde día ueritatem trinitatis scríben . Díe héizent theologi . Téro uuás iohannes euangelista ter fórderôsto . Humana lêrent únsih physici únde æthici . táz chît . de naturis et moribus . Ter áltesto physicus uuás phitagoras . apud grecos . tára nâh talês . únde sîne iúngeren . anaxagoras . únde anaximander . únde anaximenes . Tíe béitôn síh errâten . uuánnân ûz tísiu uuérlt keskáfen sî . súm chád . ûzer fiure . súm chád ûzer uuázere . súm chád . ûzer diuina mente . Tár míte râtiskotôn sie uuánnân dágoliches geskéhe accessus maris . et recessus . uuánnân uuílon geskéhe eclipsis solîs et lunæ . uuánnân vuínteres chúrze tágâ sîn . únde súmeres lánge . [88.] uuánnân álle fontes fluminum chómên . uuéder mêra sî sol álde luna . uuío míchel diu érda sî . uuâr ûfe si stánde . uuáz sia inthábee . Dáz únde álsô getânez . scríben sîd keuuárôr ambrosius in⌣exameron . únde ándere . be⌣díen iz⌣beda lírneta . dér iz áber dára nâh scréib in sînemo bûoche de natura rerum . Æthici sínt tíe únsih lêrent háben réhte síte . Téro uuás êristo apud grecos socrates . tára nâh uuâren iz mánige socratici . Téro súmeliche scríben dánnan bûoh . álso panethius téta apud grecos · et filius eius . únde cicero téta apud latinos . án sînemo bûoche de officiis . án démo er íthet táz ér eruóllôn uuélle . dáz panethius léibta . Tíe ságetôn . uuíolih tir uuésen súle . societas humanæ uitæ . tía uuír

héizên mánehéit. Tés pedêh óuh cato metrice zescribenne . án sinemo libello . dáz tir ána uábet. Si deus est animus . nobis ut carmina dicunt. A'ber terentius comicus tér nelêrta nieht tie mores . uuiolih sie uuésen súlin . núbe ér ánterôta . uuio corrupti sie sin án dien ménniskôn. Pediu chád er. Descripsi mores hominum iuuenumque . senumque. Táz chît . ih ánterôta dero ménniskôn site. Tára nâh neuerliez óuh ambrosius nieht . ér nescribe de officiis . dáz chît . uuáz mánnoliches ámbáht si zetûonne . uuáz in ána gánge zetûonne. Târ mág man ána lirnên . integritatem uitæ . diu den mán perfectum . únde sanctum getûot. Tára zûo triffet tisiu disputatio . dáz diuitiæ den mán nemúgen sâligen getûon . únde sie bediu sin contemnendæ.

DIGNITATES ET POTENTIAS NON ESSE NATVRALIA BONA.

Quid autem disseram de⌣dignitatibus et potentia? Vuáz mág ih râchôn fóne hêrskéfte . únde fóne geuuálte?

Qua uos exæquatis cælo . inscii ueræ dignitatis . ac potestatis. Fóne déro ir iuuih uuânent ében hóhe himele . uuánda ir nieht nebechénnent tero uuârûn hêrskefte . únde dero uuârvn máhtigi? Uuélicha beatitudinem múgen sie iu gében? [89.] Quæ si inciderint in improbissimum quemque . quæ incendia eructuantibus flammis æthnæ . quod diluuivm dederit tantas strages? Vuáz netûont sie . sô sie úbelemo uuíhte ze⌣hánden chóment? Vuélih fiur ûzer æthna fárentez . álde uuélih sinflûot . tûot sólichen suid . táz chît sólicha suéndi dero liuto?

Certe uti arbitror te meminisse . consulare imperium . quod fuerat principium libertatis . uestri ueteres cupiuerunt abolere . qui prius abstulerant regivm nomen de ciuitate . ob eandem superbiam. Iâ uuóltôn iuuere fórderen . álso dû uuâno ih kehúgest . uuio dû lâse . úmbe dîa úbermûoti dero consulum . tiligôn iro ámbaht . táz sélba ámbaht tóh fóre uuás . ánagénne dero libertatis. Táz uuóltôn sie tûon . álso sie óuh iu ér chúninges keuuált . tero búrg âba genâmen. Liuius ságet . uuio tarquinius superbus . tér ze⌣romo uuás septimus rex a romulo . fertríben uuârd fóne bruto . únde collatino . únde tricipitino . únde fóne ánderên coniuratis ciuibus . úmbe sîna úbermûoti . fóne déro er námen hábeta . únde uuio sie sih éinotôn . fúre die reges consules zehábenne . die iârliches keuuéhselôt uuúrtin . nio sie lângo geuuáltig uuésendo . ze⌣úbermûote ne uuúrten. Sô óuh tie be⌣déro uuîlo begóndôn tyrannidem ûoben . dô uuóltôn sie óuh ten geuuált ferzéren . únde niuuiv ámbáht sképfen . diu man des târes .

mêr dánne éinêst uuéhseloti . dáz tîe díe dar ána uuârîn . in⌣déro fríste ze⌣nehéinero insolentia geſáhen nemáhtîn . V'be potentia dúrh sih kûot uuâre . sô neléideti sî în sô nieht . Libertas íst zuískíu . éiníu íst . tíu den mán dés frîen dûot . táz er niomannes scálh neíst . ánderîv íst . fóne déro si nû chôsôt . tíu în ióh chúningliches keuuáltes inbíndet . únde ér âne geméine êa . nehéinen geduuíng nehábet .

At si quando deferantur probis . quod perrarum est . quod in eis aliud placet . quam probitas utentivm ? [90.] Chóment sie óuh ze⌣hánden gûotên . dáz fílo sélten íst . uuáz mág án în dánne líchên . âne dero geuuáltigôn gûoti ?

Ita fit . ut non accedat honor uirtutibus ex dignitate . sed dignitatibus ex uirtute . Sô máht tû chîesen . dáz tiu gûoti nieht kezîeret neuuírt . mít temo ámbahte . núbe daz ámbaht uuírt kezîeret . mít tero gûoti .

Quæ uero est ista uestra expetibilis . ac præclara potentia ? Uuáz íst nû der geuuált náh témo îr sô gnôto gân súlent . únde dér íu sô mâre íst ?

Nonne consideratis o terrena animalia . qui quibus præsidere uideamini ? Ne uuízent îr érd⌣tîer . uuío smáhe îr bírnt . únde díe . déro îr uuânent uuálten ?

Num si uideres inter muros . unum aliquem præ ceteris sibi uindicantem . ius ac potentiam . quanto mouereris cachinno ? Í'nno ? úbe dû únder mûosen . éina sáhíst sîh ána zócchôn geuuált . únde máhtigi . ze⌣uuélemo húhe neuuâre dír dâz ?

Quid uero si corpus spectes . imbecillius homine reperire queas ? Uuártêst tû den líchámen ána . uuáz findest tu dánne únmáhtigôren . dánne ménnisken sínt ?

Quos sepe quoque necat . uel morsus muscularum . uel introitus reptantium in secreta quæque . Tîe ófto erstérbet . ióh táz sie flîegâ bízent . ióh táz éteuuáz în sîe uersliufet .

Quo uero quisquam possit exercere aliquid ius in quempiam . nisi in sólum corpus . et quod infra corpore ? Uuâr ána mág loman skéinen sînen geuuált . âne án demo líchámen . únde dáz temo líchámen hinderôra íst ?

Fortunam loquor . Í'h méino sîne sáchâ .

Num quicquam imperabis libero animo ? Máht tu ieht ûz erdréuuen geuuáltigemo mûote ?

Num mentem coherentem sibi firma ratione amouebis a statu propriæ quietis ? Uuânest tu dehéin mûot keuéstenôtez . mít rédo ába stéte eruuékkêst . únde iz pringêst ûzer sînero stílli ?

Cum liberum quendam uirum . i. anaxagoram philosophum . tyrannus putaret se adacturum suppliciis . ut proderet conscios aduersum se factæ coniurationis . momordit linguam atque abscidit . et in os tyranni

seuientis abiecit. Neuuéist tv na? [91.] Dô éinen geuuáltigen mán stnes mûotes . ter tyrannus uuânda genôten mit chéli . dáz er imo méldeti . dîe dîa éinunga uuissîn diu uuîder imo getân uuás . táz ér béiz imo sélbemo ába dia zúngûn . únde sia spêh temo tyranno . únder diu óugen?

Ita cruciatus . quos putabat tyrannus esse materiam crudelitatis . uir sapiens fecit esse uirtutis. Ze⌣déro uuîs uuâfenda sih ter uuîso mit tiu ze⌣uuéri . mit tiu der tyrannus uuólta skéinen sina grîmmi.

Quid autem est . quod quisque possit facere in⌣alium . quod non possit ipse sustinere ab alio? U'be nû der ménnisko máhtig ist . uuáz mág er nû ándermo getûon . ér nemúge dáz sélba lîden?

Busiridem accepimus solitum necare hospites . ab hercule hospite fuisse mactatum. Uuír geéiscotôn busiridem to slân sîne géste . únde ópferôn sînên góten . pe⌣déro uuîlo téta imo daz sélba sîn gást hercules.

Plures pœnorum captos bello . coniecerat regulvs in uincula . sed mox ipse præbuit manus catenis victorum. Mánige afros téta regulus in⌣háft . únde in⌣bánt . tîe er in⌣uuîge gefleng . dára nâh uuárd óuh ér geuángen . únde sámo fásto gebúnden Lîs orosium.

Putasne igitur ullam eius hominis potentiam . qui non possit efficere . ne quid ipse in alio potest . id alter in se ualeat? Uuânest tû dén háben dehéina máht . tér dáz ketûon ne mág . imo nemúge begágenen . dáz sélba . dáz er ándermo tûot.

Ad hæc . si ipsis dignitatibus . ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni . numquam pessimis prouenirent. V'nde nóh tára zûo . uuâre îeht natûrliches kûotes . an hêrskéfte . únde an geuuálte . sô nebechâmîn sie nîo dien zágôstên.

Ne enim solent aduersa sibi sociari. Vuánda uuîderuuartigîv nebéitent nîeht zesámine.

Natura respuit . ut contraria quæque iungantur. Natura nehénget nîeht táz siu sih máreuuên.

Ita cum non sit dubium . pessimos plerumque fungi dignitatibus . illud etiam liquet . natura sui non esse bona . quæ se patiantur pessimis herere. [92.] A'lso skînet . sîd tie zágôsten ze⌣ámbáhten chóment . táz tîe sáchâ gûot nesînt . tîe dien uuîrsistên mûgen háftên.

Quod quidem dignius potest existimari de cunctis muneribus fortunæ quæ uberiora perueniunt ad improbissimum quemque. Táz man báldo spréchen mág fóne állemo démo . dáz tiu fortuna gíbet . tés tien uuîrsistên méist zûo slinget. A contrariis îst tîsiu argumentatio genómen.

De quibus illud etiam considerandum puto . quod nemo dubitat esse fortem . cui conspexerit inesse fortitudinem. Et cuicumque uelocitas

adest . manifestum est esse uelocem . Sic musica musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores facit . Fóne dien díngen íst óuh táz zechíesenne . dáz man dén uuéiz stárchen . án démo man bechénnet tia stárchi . únde dén snéllen . an démo man bechénnet tia snélli . únde musica tûot musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores .

Agit cuiusque rei natura . quod proprium est . A'llero díngoliches natura . uuúrchet táz íro geslâht íst zeuuúrchenne . Tíu argumenta sínt a causa . uuánda qualitates . sô fortitudo íst . únde uelocitas . díe sínt causæ . dáz chît máchunga . únde uuúrcheda dero qualium . sô fortes . únde ueloces sínt .

Nec miscetur effectibus contrariarum rerum . Nóh st nemískelôt síh nieht tien uuíderuuartigên uuúrchedôn . sô ignauia íst fortitudini . únde tarditas uelocitati .

Et ultro depellit quæ aduersa sunt . U'nde gérno uuéret si síh tien . díu íro uuídere sínt .

Atqui nec opes queunt restinguere . inexpletam auaritiam . Tríuuo . ze déro uuís . sô fortitudo mánne benímet ignauiam . sô nemúgen nieht opes mánne benémen sîna míchelûn fréchi .

Nec potestas fecerit sui compotem . quem uitiosæ libidines retinent astrictum insolubilibus catenis . Nóh keuuált netûot tén sîn sélbes keuuáltigen . tén sîne scádoháften gelúste bíndent . mit stárchên chétennôn .

Et dignitas collata improbis . [93.] nonmodo non efficit dignos . sed prodit potius . et ostentat indignos . U'nde uuírde . díe uuír héizên hêrscáft . úbelên ze⌣hánden brâhte . nemáchônt sie nieht uuírdige . núbe sie méldent sie mêr uuésen únuuírdige . únde dáz óugent sie .

Cur ita prouenit ? Zíu féret táz sô ? táz sie gehéizent . zíu negemúgen sie dáz ?

Gaudetis enim compellare falsis nominibus res aliter sese habentes . Táz íst fóne díu . uuánda ír uuéllent tiu díng ál ánderes némmen . dánne siu getân sîn .

Quæ facile redarguuntur effectu ipsarum rerum . Tíe missenémmedâ uuérdent sâr geóffenôt . án déro tâte . déro díngo . déro námen sie sínt .

Itaque nec illæ diuitiæ . nec illa potentia . nec hæc dignitas . iure potest appellari . Fóne díu nemág íro nehéin mit réhte sô héizen . sô man siu héizet . nóh táz ír héizent . rihtûom . nóh táz ír héizent keuuált . nóh táz ír héizent uuírde .

Postremo idem licet concludere de tota fortuna . in qua nihil expetendum . nihil inesse natiuæ bonitatis manifestum est . Ze⌣demo gnôtesten . uuíle íh táz sélba féstenôn . fóne állero uuérlt-sáldo . án déro nieht es neíst . zegérônne . únde óffeno natûrliches kûotes nieht néist .

Quæ nec se semper adiunget bonis . et non efficit bonos . quibus adiuncta fuerit. Tíu sih nieht to zegûotên neinnôt . nóh tie gûote nemáchôt . zedien si sih innôt.

QVID SIT DISPVTATIO.

Tíz sús ketâna getráhtede . ist philosophorum . náls rhetorvm. Sús nesól man nieht tingôn . nóh sprâchôn . núbe uuissprâchôn . Tíu uuissprâchunga . héizet disputatio. Tér námo ist tánnân chómenêr . dáz philosophi nâh an állên questionibus zuíuelotôn . álso sie dâr ána tâtên . uuáz summum bonum si . únde súmelîh chád sapientia . súmelîh uirtus . súmelîh uoluptas . únde fóne diu uuárd zeêrest kespróchen disputare . diuerse putare . álso uuír áber nû chédên disputare . quod in dubio est . [94.] cum ratione affirmare . uel negare. Síd tes siechen mûot zeêrest in dien geréchen neuuás . dáz si mít ímo máhti disputare . uuánda to disputatio subtilis ist . únde acuta fóne diu sólta si in mit rhetorica suadela . diu delectabilior . únde planior ist . léiten zedero disputatione . an déro si nû to ána ist.

EXEMPLVM SVPERIORIS SENTENTIÆ.

Nouimus quantas dederit ruinas . qui quondam urbe flammata . patribusque cesis . interempto fratre . ferus maduit matris effuso cruore. V'ns ist uuóla chúnt . uuélên suíd nero téta . tér roma ferbránda . únde daz hêrtûom slûog . sinen brûoder slûog . únde sih tára-nâh plûotegôta grímmelicho . mít sinero mûoter . férhplûote.

Et pererrans gelidum corpus uisu . non tinxit ora lacrimis. V'nde er nieht netrânda . dâr er íro erstórchenêten bóteh-állen eruuártêta.

Sed censor . i. iudex esse potuit extincti decoris . i. corporis. Núbe chóstâre uuésen máhta . sinero erslágenôn mûoter lído. Suetonivs ságet . táz er sinero mûoter díccho uergében uuólti . uuánda si in sinero síto inchónda. Tô ímo dés nespûota . únde si dára gágene uuás antidotis præmunita . dô híez er sia gladio slâhen. Târ míte uuás in fúre uuízze állero íro lído . pediu gieng er úber sia tôta . únde ergréifôta sia álla . únde dúrh uuártêta sia álla . únde chád tô . dáz súmeliche íro líde uuârîn uuóla gescáffen . súmeliche úbelo.

Hic tamen regebat sceptro populos . quos uídet phœbus . ueniens ab extremo ortv . condens radios sub undas. Tér uuás keuuáltig . úber álle díe líute . díe diu súnna úberskínet . ôstenân chómentíu . únde uuéstert in-sédel gândín.

Quos præmunt gelidi septentriones . quos uiolentus auster torret sicco æstv recoquens ardentes hare-

nas. Vnde úber álle nórdlíute. únde dien der héizo súnt-uuínt. hízza tûot. térrendo daz crízlánt.

Num celsa potestas potuit tandem uertere rabiem praui neronis? Máhta dér hóho geuuált neronem teht uuénden sínero úbeli.

Heu grauem sortem. quotiens iniquus gladius additur seuo ueneno. [95.] A'h táz árbéit-sámo geuállena lôz. sô se suért éitere gespírre uuírt. táz chît. sô úbel uuíht keuuáltig uuírdet.

CONFESSIO BOETII.

Tum ego. scis inquam. minimum. i. nihil nobis dominatam fuisse ambitionem mortalium rerum. Tû uuéist uuóla chád íh tô. mír nío neháina uuérlt-kíreda ánaligen.

Sed optauimus materiam gerendis rebus quo ne uirtus tacita consenesceret. Núbe míh lústa státo. táz zegetûonne. dâr mín túged ánaskíne. únde sî úngeuuáhtlicho neerálteti.

Atqui. hoc unum est. quod possit allicere præstantes quidem natura mentes. sed nondum perfectione uirtutum perductas ad extremam manum. Tríuuo chád si. uuóla uuéiz ih. táz íst taz éina díng. táz tiu búrlichen mûot ferspánen mág. Púrlichíu chído íh. náls nieht práhtiu. mít túrnohti. állero túgedo ze-dero iúngestûn slíhti. Táz íst metonimia. dáz er agentem sprichet. fúre sína actionem. Táz íst tero uuérhmánno síto. sô sie íro uuérh fólle tûont. táz sie siu zeiúngest slíhtent. Tíe óuh íro túgede dúrnóhte sínt. tíe súlen sia slíhten mít íro déumûoti.

Cupido scilicet gloriæ. Táz sie gûollichi lústet. táz ferlúcchet siu ze-dien ámbáhten.

Et fama optimorum meritorum in rempublicam. U'nde dér líument míchelero uuóla-tâto. dáz tíe in urô-no skínôn.

Quæ quam exilis sit. et uacua totius ponderis. sic considera. Vuío éccherôde díu fama sî. únde uuío únuuâge. dáz chíus tír sús.

QVAM VANA SIT TERRENA GLORIA. QVIA TERRA NIHIL EST. IN COMPARATIONE CÆLI.

Omnem terræ ambitum. constat optinere rationem puncti. ad spatium cæli. sicut accepisti astrologicis demonstrationibus. Tír íst uuóla chúnt chád si. álla dia érda síh kezíhen uuíder demo hímele. gágen démo méze éines stúpfes. álso du lírnetôst in-astronomia.

Id est. ut nihil prorsus spatii iudicetur habere. [96.] si conferatur ad magnitudinem cælestis globi. I'h méino. dáz sî mícheli nieht nehábet. uuíder déro mícheli des hímeles. Aristotiles lêret in cathe-

goriis . dáz punctvm sí ánauáng lineæ . únde ûzlâz . únde íro partes mit puncto úndersktdôt uuérdên . únde dóh punctum fóre lúzzeli nehéin déil nest dero lineæ . Uuáz mág minneren sín . dánne dáz neuuéder nehábet léngi nóh préiti? Sid iz an linea déro terminus iz íst . nehéinen téil nehábet . so neist iz óuh nehéin téil dés circuli . dés medietas iz íst . Ze⌣déro sélbûn uuís . nehábet óuh tíu érda nehéina micheli . uuíder demo hímele . dés punctum sí íst .

Huius igitur tam exiguæ regionis in mundo . quarta fere portio est . ptolomeo probante . sicut didicisti . quæ incolatur a cognitis nobis animantibus . Téro sélbûn érdo álso lúzzelero . uuíder der demo hímele . íst échert ter fierdo téil besézen . fóne úns chúndên ménniskôn . Táz sí chít nobis cognitis . táz chít si ex persona hominum . úmbe die antipodas . uuánda úns tíe únchúnt sínt . Uuír uuízen . dáz tia érda daz uuázer úmbe gât . únde der fierdo téil náhôr óbenân erbárôt íst . án démo sízzent tie ménnisken . Ter hímel lêret únsih . táz iz ter fierdo téil íst . A'lle die astronomiam chúnnen . díe bechénnent táz æquinoctialis zona den hímel réhto in zuéi téilet . únde fóne íro ze⌣dien ûzerostên polis ío uuéder hálb ében fílo íst . íh méino ze⌣demo septentrionali . únde ze⌣demo australi . Sô íst tíu érda sín uuelbíu únde íst úns únchúnt . úbe sí úndenân erbárot sí . óbenân dâr sí erbárôt íst . târ sízzent tie líute . ab æthiopico oceano . usque ad scythicum oceanum . Tíe férrôst sízzent ad austrum . díe sízzent in æthiopicis insulis . tíen íst tíu súnna óbe hóubete . sô si gât ûzer ariete in uerno tempore . únde sô si beginnet kân in libram in autumno . Tíe hára báz sízzent in litore æthiopico . tíen íst si óbe hóubete . sô si gât in⌣tauro . únde in⌣uirgine . Tíe óuh hára báz sízzent in⌣meroe . tíen íst si óbe hóubete . sô si gât in geminis . [97.] únde in leone . Tíe óuh hára báz sízzent . târ síene íst ciuitas ægypti . tíen íst si óbe hóubete . in solstitio . sô si gât in cancrum . Tánnân gât nórdert humana habitatio . únz ze⌣tile insula . díu férrôst íst in scithico mari . Tíe dâr sízzent . tíe sízzent únder demo septentrionali polo . Dáz skínet tánnân . uuánda sô súmeliche cosmografi scríbent . târ íst átaháfto tág per sex menses . fóne uernali æquinoctio . únz zê⌣autumnali . únde átaháfto náht per alios sex menses . fóne autumnali æquinoctio . únz ze⌣uernali . Táz keskíhet fóne díu . uuánda ín sínt ferbórgenív únder érdo sex signa omni tempore . pedíu íst ín náht . sô diu súnna in díen gât . ánderíu sex sínt ín óbe érdo semper . pedíu íst ín dág . sô diu súnna in díen gât . Vuánda septentrionalia sex signa . ín échert ze⌣óugôn sínt . tánnán skínet . táz ín der polus septentrionalis

óbe hóubete íst . únde in dér állero hôhesto íst. Táz mág man uuóla séhen . án déro spera . diu in cella SANCTI GALLI nouiter gemáchôt íst . sub PVRCHARDO ABBATE [1]) . Si hábet állero gentium gestélle . únde fóne diu . sô man sia sô stéllet . táz ter polus septentrionalis ûf inríhte síhet . sô sínt sex signa zodiaci ze-óugôn . septentrionalia . sex australia sínt kebórgen. Tánnân uuízen uuír uuóla . dâr sie beginnent sízzen férrôst in-austro . únz tára târ sie férrôst sízzent in septentrione . úbe iz maria . únde paludes neúndernâmin . dáz iz uuóla uuésen máhti . quarta pars terræ .

Si subtraxeris cogitatione . huic quartæ parti . quantum præmunt maria paludesque . quantumque distentitur regio uasta . i. deserta siti . i. ariditate . uix relinquetur hominibus angustissima area inhabitandi. Ténchest tu dânne . uuío filo uuázer . unde fénne . únde éinote skértent tés sélben fierden téiles . sô íst tes ánderes échert éin énge hóue-stât . tero ménniskôn .

In hoc igitur minimo puncti . quodam puncto circumsepti . atque conclusi . cogitatis de peruulganda fama . de proferendo nomine? [98.] Kedénchent ir nû in sô smáles téiles . smálemo téile beslózene únde behálbôte . íuueren líument únde íuueren námen zebréitenne?

Aut quid habeat amplum magnificumque artata gloria . tam angustis . et exiguis limitibus? A'lde uuáz mág tíu gûollichi geuuáltiges . únde máhtiges háben . diu mit sô gnôtên mârchôn beduúngen íst? A'lde dénche dés tára zûo .

Quod hoc ipsum septum breuis habitaculi . plures nationes incolunt . distantes lingua . moribus . ratione totius uitæ . Dáz in-démo sélben smálen ána-sídele . mânige díete bûent . úngeliche éin-ánderên . in-sprâcho . únde in-síten . únde in-álles íro líbes sképfedo .

Ad quas nonmodo queat peruenire fama singulorum hominum . sed ne urbium quidem . tum difficultate itinerum . tum diuersitate loquendi . tum insolentia commertii . Ze-díen nóh súmelichero búrgo líument chómen nemág . mêr áber súmelichero ménniskôn . súm fóne inblándeni dero férto . súm fóne únchúndero sprâcho . súm fóne úngeuuónehéite chóufes . únde állero uuándelúngo .

Ætate denique martii tullii . sicut ipse significat quodam loco . nondum transcenderat fama romanæ rei publicæ caucasum montem . Cicero ságet . táz nóh sâr dô be-sínên zíten . der rûmisko geuuált chúnt uuórten neuuâre . énnônt caucaso monte .

Et erat tunc adulta . parthis etiam . et cæteris id locorum gentibus for-

[1]) Arx Geschichten des Kantons St. Gallen, b. 1, s. 265.

midolosa. V'nde uuás tóh tô sô geuuáhsen . dáz in íoh parthi . únde ándere dîete dâr in⌣déro slihti entsâzên.

Uidesne igitur quam sit angusta . quam compressa gloria . quam dilatare ac propagare laboratis? Nesíhest tu nû na . uuío énge . únde uuío gnôte díu gûollichi sí . dia ír bréiten . únde férro geflánzôn uuéllent?

An progredietur gloria romani hominis . ubi nequit transire fama romani nominis? Sól dára chómen dehéines rûmiskes mánnes keuuáht . târ sélbero romo nehéin geuuáht . neíst? Táz íst argumentum a toto ad partem. [99.]

Quid quod discordant inter se mores . atque instituta diuersarum gentium? Vuáz chíst tu dés . táz mísselichero líuto síte . únde éa mísschéllent . éin⸗ánderên? Ne mág íuuih óuh táz írren na?

Vt quod apud alios laude . apud alios supplicio dignum iudicetur? Sô hárto . dáz éinên lóbesám dunchet . dáz ánderên dáz túnche bûoz⸗uuírdig . únde ingéltedo uuírdíg?

Quo fit. Tánnân geskíhet ío.

Vt si quem delectat prædicatio famæ . huic nullomodo conducat . i. contingat . proferre nomen in plurimos populos . Dáz témo nieht negespûe sínen námen únder mánigên líuten zegebréitenne . dén dero liument⸗háftigi lústet.

Erit igitur quisque contentus peruulgata gloria inter suos. Sô mûoz íománnolíh keuágo sín déro gûollichi . dia er únder dien sínên háben mág.

Et præclara illa inmortalitas fame coartabitur intra terminos unius gentis. V'nde díu hárto héuiga líumendigi . sámo so éuuigíu . díu uuírt peduúngen ínléndes.

Sed quam multos uiros suis temporibus clarissimos deleuit . inops obliuio scriptorum? Vuío mánegero námen . díe in⌣íro zíten mâre uuâren . nesínt fóre úngehúhte dero scriptorum fertíligôt?

Quamquam quod ipsa scripta proficiant . quæ cum suis auctoribus præmit longior . atque obscura uetustas? Tóh íh uuízen nemúge . so uuío íh iz chôsoe . uuáz sélben die scrífte dára zûo uerfáhên . tíe mít scríbôn mitállo diu álti genímet.

QVOD NVLLA SIT TEMPORIS AD ÆTERNITATEM COMPARATIO.

Vos autem uidemini propagare uobis inmortalitatem . cum cogitatis famam futuri temporis. Ír súlent tánne guuínnen . sámoso úndôdigi dúnchet íu . sô ír íuuih ketûont íomêr geuuáhtliche.

Quod si pertractes ad infinita spatia æternitatis . quid habes quod læteris de diuturnitate nominis tui? Kedénest tu dáz . únde gebíutest tu

dáz . ih méino propagatam famam futuri temporis . ze‿déro uuîti dero êuuighéite . uuâr ist tánne díú lánguuírigi dînes námen . déro dû dih freuuest?

Si enim conferatur mora . unius momenti . decem milibus annis . quamuis minimam . tamen aliquam habet proportionem . quoniam diffinitum est utrumque spatium . V'be éin stúnda gebóten uuírt . ze‿zên dûsent iâren . sô hábet sî án in ételichen téil . [100.] dóh er lúzzelêr sî . uuánda ío uuéderíu mícheli guís‿mezôt . únde gnôt mézôt ist.

At hic ipse numerus annorum eiusque quamlibet multiplex . ne comparari quidem potest ad interminabilem diuturnitatem . A'ber zên-dûsent iâro . únde ófto sámo fîlo . nehábent sâr nehéina uuídermezunga . ze‿déro lángséimi . díu énde nehábet.

Poterit etenim esse finitis quædam ad inuicem collatio . infiniti uero atque finiti . nulla umquam . Tiu ételih énde hábent . tíu múgen éteuuio gemézen uuérden zeéinánderên . síu nehábent áber nehéina mâza ze‿dîen . díu áne énde sint.

Ita fit ut si fama quamlibet prolixi temporis cogitetur cum inexhausta æternitate . non parua esse uideatur . sed plane nulla, Tánnân ist táz . úbe lángêr líument kemézen uuírt gágen êuuighéite . uuíder íro nîeht lúzzelêr ne sî . súnder nehéinêr.

Vos autem recte facere nescitis . nisi ad populares auras et inanes rumores . I'r neuuéllent áber nîeht réhto fáren . âne úmbe liúto lób . únde úmbe úppigen líument.

Et relicta præstantia conscientiæ . uirtutisque . postulatis præmia de alienis sermunculis . V'nde nehéina uuára tûondo déro stíuri déro geuuízzedo . álde déro túgede . uuéllent ir déro uuórto dáng háben . tíu fóne ánderên châmen . Tér nesíhet nîeht sînero geuuízedo . dér síh ánazócchôt fóne ímo sélbemo . dáz fúnden háben . dáz ánderêr fánt . únde síh tûomet mít tíu . Dér féret mít lótere . náls mít túgede.

Accipe quam festiue aliquis inluserit in leuitate huiusmodi arrogantiæ . Kehôre uuío gámmensámo éinêr des ánderes húhota . dér álso ferrûomet únde álso líehte uuás.

Cum quidam adortus esset contumeliis hominem . qui induerat sibi falsum nomen philosophi . non ad usum ueræ uirtutis . sed ad superbam gloriam . Suspensio uocis . Adiecissetque iam se sciturum anne ille esset philosophus . si quidem leniter patienterque tolerasset inlatas iniurias . Et hic . Ille patientiam paulisper assumpsit . et accepta contumelia . uelut insultans inquit . Iam tandem intellegis me esse philosophvm? Depositio . Sô éteuuenne gescáh . táz tén dér síh óuh álso ána zócchôta . úmbe-lóter . náls úmbe uuâra túged . táz er philosophus neuuâre . [101.] éin ánderêr mít úbele

grûozta . sin chórondo . tér sih táz chád uuóla besûochen . úbe er só uuâre . mit tiu . úbe er uuídermûotis kedúltig uuâre . Tô trûog ér iz éteuuaz kedúltigo . únde spráh áber sâr nâh . sámo so in ze⌣spótte hábendo . án stéte bechénnest tu mih to dóh philosophum .

Tum ille nimium mordaciter . intellexeram inquit si tacuisses . Só er dáz kespráh . tô ántuuúrta er ímo . Iâ gót chád ér filo gebízeno . só bechándi . úbe du suígetist .

QVI CLARI SVNT VIRTVTE MERITO ILLOS FAMAM SPERNERE .

Quid autem est quod attineat ad præcipuos uiros . de his enim sermo est . qui uirtute petunt gloriam . quod inquam est . quod de fama attineat ad hos . post resolutum corpus suprema morte? A'ber uuáz háftêt ze⌣dien mâristên mánnen . íh méino die . die mit túgede sih uuéllen fúre némen . náls mit lóttere . uuáz háftêt ze⌣in . uuáz tóug in dehéin liument . nâh temo tôde?

Nam si moriuntur toti homines . quod uetant credi nostræ rationes . nulla est omnino gloria . cum is non exstet omnino . cuius ea dicitur esse? Irstírbet ter ménnisko mitállo . in⌣sélo . únde in⌣lîchâmen . táz mine rationes ferságent . uuâr íst tánne sin gûollichi . sô er selbo neíst? Sámo so sí châde . uuâr íst táz accidens . sô diu substantia neíst? Táz íst argumentum a coniunctis . coniunguntur enim substantia et accidens .

Sin uero mens bene sibi conscia . resoluta terreno carcere . libera petit cælum . nonne spernat omne negotium . terrenum . quæ cælo fruens . gaudet se exemptam terrenis? V'be áber síchuriu sêlda . ûzer démo chárchare dês licbamen . ferlâzeníu ze⌣hímele . féret . uuáz sól íro dánne daz írdiska díng . sîd si in⌣hímele méndet . táz si fóne érdo erlôset íst? Uuáz sól íro der írdisko liument? Táz íst argumentum a dissimili . Dissimilia sunt . gaudium et carcer . cælum et terra .

NIHIL ESSE FAMAM . QVAMVIS DILATATAM . QAMVIS DIVRNAM . [102.]

Quicumque præcipiti mente petit solam gloriam . et summam credit . cernat late petentes plagas ætheris . artumque terrarum situm . Tér nâh tero gûollichi stritigo féhte . únde si ímo dúnche díngo héuigôsta . tér sébe ûf án dîa uulti dez hímeles . únde níder án dîa smáli dero érdo .

Pudebit aucti nominis . non ualentis replere breuem ambitum . Tánne mîdet er sih sînes liumendigen námen . nóh sâr ze⌣énde dero smálun érdo . geréichôntes . diu éin stúpf íst uuíder demo hímele .

O quid frustra superbi gestiunt leuare colla mortali iugo? Vuáz lêuues ist tien úbermûotên gedâht. zíu béitent sie sih ingeméitûn íro hálsa irlôsen. ûzer des tôdes iôche?

Licet diffusa fama means per remotos populos. explicet linguas. s. aliarum gentium. Et licet magna domus fvlgeat claris titulis. mors spernit altam gloriam. Tóh ter líument uuállôndo sih kebréite. hína únder férre líute. únde óuh ándere sprâchâ erfúlle. V'nde dóh in demo hûs skînên mánige fánen féhtendo guúnnenne. tie den mán mâren dûont. téro gûollichi állero nesíhet to der tôd nicht.

Inuoluit pariter. humile et celsum caput. Ér nímet ten máhtigen. sámo so den smáhen.

Æquatque summis infima. V'nde ér bringet taz óberôsta. inében demo niderôsten.

Vbi nunc manent ossa fidelis fabricii? Vuâr íst sâr nû dáz krâb. dés ketrv'en fabricii? Vuér uuéiz. uuár iz sí? Tíz íst tér dien bótôn ántuuúrta dero samnitvm. dô sie íro gólt pûten. únde sih mít tíu lôsen uuóltôn. Ér chád romanos aurum non habere uelle. sed aurum habentibus imperare.

Quid brutus aut rigidus cato? Vuâr íst nû brutus. álde dér éinrihtigo cato? Brutus kuuán dia libertatem. populo romano. álso dâr fóre stât. Rigidus cato uuás sáment pompeio in defensione libertatis. uuíder iulio cæsare. V'nde dô iulius sigo genám. únde pompeius flíhentêr. in egypto erslágen uuárd. tô léita cato fóne egypto daz hére. [103] to cæsare nâh fárentemo. állen dén fréisigen uuég. tér dánnân gât zeutica ciuitate. Târ erslûog sih sélben cato. dáz in cæsar negeflenge. dánnân héizet er uticensis.

Signat superstes fama tenues. pauculis literis inane nomen. Tér chûmo zeléibo uuórteno líument. zéichenet íro námen échert. mít únmanigên bûohstâben.

Sed quod nouimus decora uocabula. num datur scire consumptos? I'nno. dúrh táz uuír die námen uuízen. múgen uuír dánnân sie sélben iu zegángene uuízen?

Iacetis ergo prorsus ignorabiles. nec fama notos efficit. I'r ligent créhto sô. dáz iuuih nioman neuuéiz. Nóh ter líument negetûot iuuih chúnde. I'uuih nebechénnet nioman. dóh ír nóh sínt líumendig.

Quod si putatis longius uitam trahi. aura mortalis nominis. cum sera dies etiam hoc uobis rapiet. iam uos manet secunda mors. Vuânent ir óuh iuueren. líb kelénget uuérden fóne des námen uuírigi. uuáz tánne? Sô íu der iúngesto tág tero uuérlte. óuh tén genímet. tára nâh liget iu âna der êuuigo tôd.

ITEM STILVM CONVERTI A DISPVTANDO AD SVADENDVM.

Nû eruuíndet si áber fóne fortuitis rebus ze⌣sélbero dero fortuna. A'l dáz si fóne díen rebus ságet. díe fortuna gelâzet. sô opes sínt. únde dignitates. únde potentiæ. uuío múrgfâre díe sín. únde uuío sie dúrh táz fersíhtig sín. dáz íst ál disputatio. Táz sô getâna getráhtede. tríffet állez ad compositionem morum. et ad correctionem uitæ. án démo parte philosophiæ. sô óuh târ fóre geságet íst. táz æthica héizet. Uuíolih áber sélbiv fortuna st. álso sí nû ságen uuíle. índe óuh târ fóre ságeta. táz íst ciuile. únde tríffet ad rhetoricam suadelam. in⌣démo genere causæ. dáz demonstratiuum héizet. Tô sí sía dés fersprâh. tés si bemâlôt uuás fóne boetio. díu defensio uuás iuditialis. náls demonstratiua. A'lso man dâr in⌣iuditiali séhen sólta æquitatis únde iniquitatis. [104.] sô sól man áber nû hier in demonstratiuo séhen. laudis únde uituperationis. Tánne díu controuersia gât. án dehéine guísse personas. tánne íst si ciuilis. án día tûot sih rhetorica. día gesézzet si in⌣énde. suadendo. únde dissuadendo. Dánne sí áber íst de rebus. dánne íst sí philosophica. dánne sól man óuh philosophice sía in⌣énde gesézzen. Tén únderskéit lêret únsih cicero. íh méino uuío uuír bechénnen súlín. uuélez ciuiles questiones sín. álde philosophicæ. mit tísên diffinitionibus. Ipothesis est controuersia in dicendo posita. cum certarvm personarvm interpositione. Thesis autem est controuersia in⌣dicendo posita. sine certarvm personarvm interpositione. Ipothesis chít subpositum. thesis chit propositum. Sô man díngoe. sô man in⌣râte sizze. sô man in⌣chúre sízze. dáz kât ío subpositas personas ána. i. certas. Sô man áber getráhtede tûot de moribus. et de institvtione uitæ. álde óuh de occultis rerum naturis. dáz íst de propósitis. dáz chít longe ab oculis positis. Táz negât tie personas níeht ána. díe oculis múgen uuérden subpositæ. Fóne díu uuíz⌣íst. ál dáz sí nû sprêchen uuíle in⌣laude álde in⌣uituperatione fortunæ. uuánda sí certa persona íst. et quasi dea. táz si dáz rhetorice tûon sól. Suadendo únde disputando mág man den mán állero díngoliches errihten. pedíu íst philosophia hértôn in⌣béidên. pedíu chít lucas in⌣actibus apostolorum. fóne paulo. disputans et suadens de regno dei. Ér uuás dispvtans. sô ér is álles káb rationem dés er lêrta. únde áber dánne suadens. sô er ságeta. uuío gûot. uuío réht. uuío sâliglih táz uuâre zetûonne. dáz er lêrta.

QVANTVM MELIOR SIT ADVERSA QVAM PROSPERA FORTVNA.

Sed ne me putes gerere inexorabile bellum contra fortunam . est aliquando cum fallax . illa nihil . bene mereatur de hominibus. Táz tu dóh neuuânêst táz ih tríben uuélle . sámo so geéinôten uuíg sáment fortuna . [105.] sí lúkka . sí íst ióh uuílôn gûot mánne . íh méino sô si lukke neíst.

Tum scilicet . cum se aperit . cum frontem detegit . et profitetur mores. Tánne íst si gûot . sô si sih óuget . sô si íro ánastune erbárôt . únde íro síte nieht nehílet.

Nondum forte intellegis quid loquar. Tû neuuéist nóh mág keskéhen . uuáz ih ságen uuíle.

Mirum est quod gestio dicere . eoque uix queo uerbis . explicare sententiam. I'z íst uuúnderlîh tés mih lángêt zeságenne . pediu nemág íh iz óuh nieht spûotigo geságen.

Et enim plus reor prodesse hominibus aduersam quam prosperam fortunam. I'h áhtôn gréhto únsâlda uuílôn bézerûn uuésen . dien ménniskôn . dánne sâlda.

Illa enim cum uidetur blanda . semper mentitur spetiæ felicitatis. Sô diu prospera sih tríutet mít íro mánmentsami . únde sí mánne gûot túnchet . sô tríuget si ín mít téro gelíchi dero sâldôn.

Hæc semper uera est . cum se instabilem mutatione demonstrat. Tíu aduersa íst áber geuuâre . sô si sih uuéhselôndo óuget . uuío únstáte sí íst.

Illa fallit . hæc instruit. Éniu tríuget ten mán . díslu uuárnôt ín únde lêret ín.

Illa ligat mentes fruentium . mendaci specie bonorum . hæc absoluit cognitione fragilis felicitatis. Éniv behéftet téro mûot . tie sía nûzzônt . mít kûotlichi . tísiu enthéftet sie mít téro guissûn bechénnedo . múrgfâres kûotes.

Itaque illam uideas uentosam . fluentem . suique semper ignaram . hanc sobriam . succinctamque . et prudentem exercitatione ipsius aduersitatis. Tû máht éna séhen sih úberbéuenda . únbeduuúngena . sih nebechénnenta . tísa áber mézíga . beduuúngena . únde gefrûotta . fóne déro émezigi dero árbéito.

Postremo felix a uero bono deuios blanditiis trahit . aduersa plerumque ad uera bona reduces unco retrahit. Tánne zelézest ketûot tiu sâliga mít íro mánmentsámi die ménnisken âuuekkôn fóne demo uuâren gûote . tiu inblándena rihtet sie áber ze-uuége . únde ze-demo uuâren gûote . sámo so mít chrâphen sie uuídere zíhendo. [106.]

An hoc putas estimandum . inter minima . quod hæc aspera . hæc horribilis fortuna . detexit tibi mentes fidelium . amicorum? A'htôst tu dáz fúre lúzzel . dáz tír diu sárfa . únde diu grísenlicha fortuna díne

nôt-friunt kezéigôt hábet? tie dír fóne réhtên triuuôn hólt sint?

Hæc tibi secreuit . certos et ambiguos uultus sodalium. Sí hábet tír geskídôt kuissero unde únguissero friundo vultus . táz chít . uuío éne . ióh tíse getân sin.

Discedens . suos abstulit . tuos reliquit. Rûmendo nám si ze⌣síh . tie íro . tie díne liez si dír.

Quanti hoc emisses . integer et fortunatus ut tibi uidebaris? Uuío tíure neuuâre dír dáz . dô du in⌣gréchen uuâre . únde sâlig . sô dír dûohta?

Desine amissas opes querere . quod prætiosissimum genus est diuitiarum . amicos inuenisti. Fertrôste dih ánderes kûotes . ferlórnes . dû hábest fúnden díne friunt . tie der tíuresto scáz sint.

DE OFFICIO ORATORIS.

Hier máht tu gehôren . uuío man sól suádere. Ze⌣démo úns léido íst . únde den uuír fóne díu skíhên álso álle die líute tûont . aduersam fortunam . ze⌣démo mág man únsih lúcchen . úbe man úns sô mánige túgede beginnet fóne ímo ságen . únde so mánigiu líeb kehéizen . sô nû philosophia tûot . fóne déro sélbûn aduersa fortuna. Sí líubet úns sia ze⌣zuéin uuíson . ióh stá lóbondo . ióh prosperam skéltendo. Uuér máhti aduersæ fortunæ gûotes ketrûên? Sélbêr dér námo dero aduersitatis . tér léidet sia. Tára gágene trívtet sih áber dér námo prosperitatis . tér fóne démo nâh kânden uuínde sô gespróchen íst . táz chít a porro spirando. Síd áber nû mít prospera níeht states neíst . sô sí sia zíhet . nóh níeht kuísses . únde sí die líute zóhet . únde íro mûotes pehéftet . únde sí fílo gûotlicho tûondo . síh líchesôt táz uuésen . dáz si neíst . únde sô man állero uuíllôn ze⌣íro uuânet . taz si dánne álles káhes síh uuéhselôndo . dén mán erstúzzet . uuémo sól si dánne gûot túnchen? Úbe áber aduersa uirtutis magistra íst . únde sí ze⌣góte léitet . [107.] únde perfectos máchôt . únde cælo dignos . álso sí sia gelóbot hábet . nesól úns tánne mit réhte tíu gûot tunchen na? Uuáz mág stárcheren sín ad persuadendum . dánne daz lób íst? Rhetorica chít . táz offitium oratoris sí . apposite dicere . ad persuadendum . táz chít spénstigo chôsôn. Neíst tíz spénstigo gechôsôt na? Uuér chán dáz sô uuóla sô philosophia? Pedíu súlen uuír íro glóuben . dáz aduersa fortuna bézera sí . dánne prospera.

DE AMORE QVI AMICITIAS FIRMAT . ET OMNIA LIGAT.

Quod mundus stabili fide uariat concordes uices. Suspensio. Táz tíu uuérlt kemísselichôt mít féstên trí-

uuôn die gehéllen hérta quatuor temporum. Súmer únde uuínter. lénzo únde hérbest . sint fóne díu misselîh . uuánda íro nehéin ándermo gelîh neíst. Uʼnde sint tóh kelîh . uuánda íro nehéin daz ánder írret.

Quod pugnantia semina tenent perpetuum fœdus. Et hic. Táz tíu míssehéllen quatuor elementa. díu állero corporum sâmo sint. éuuiga gezúmft hábent. Síu sint uuíderuuártig. únde sint tóh sáment in állên corporibus.

Quod phœbus currv aureo prouehit roseum diem. Et hic. Táz tiu súnna ûfen scônero réito rítendív den dág récchet.

Ut phœbe imperet noctibus. quas duxerat hesperus. Et hic. Táz áber sín suéster luna uuálte déro náht . tía der ábent-stérno récchet.

Ut auidum mare . s. ad egrediendum . coerceat fluctus certo fine. ne-uagis . s. fluctibus liceat tendere latos terminos in terris. Táz óuh ter mére . dér gérno ûzkienge . eruuénde ze guíssero márcho . síne únstâten uuéllá . nóh ín . íh méino díen sélbên uuéllôn . nehénge férrôr stádôn ûz . án daz lánt.

Hanc seriem rerum ligat amor. regens terras . ac pelagus . et imperitans cælo. Depositio. Súslicha ordinem dero dingo . féstenôt tíu minna . díu dia érda . únde den mére rihtendo. duuínget. únde in-hímele uuáltesôt. Uuéliu íst tíu? Táz íst sélbêr gót? [108.]

Hic si remiserit frena . quicquid nunc amat inuicem . geret bellum continuò. Intlâzet sí den zûol . so uuáz nû gemínne íst . táz peginnet sâr féhten.

Et machinam quam nunc socia fide incitant pulchris motibus . certent soluere. Uʼnde díz uuérltlicha gerúste . dáz siu nú geméin mûoto tûont hâben scôno sína fárt . dáz tlent siu ze bréchen.

Hic continet quoque populos . iunctos sancto fœdere. Tíu sélba minna hábet óuh tie ménnisken zesámine mít héiligero gezúmfte.

Hic nectit et sacrvm coniugii . castis amoribus. Sí féstenôt óuh ten êoháften gehíleih . mít réinên minnôn.

Hic dictat etiam fidis sodalibus sua iura. Ióh tíen geséllôn . die réhte gemínne sint . scáffôt si êa.

O felix genus hominum . si amor quo cælum regitur . regat uestros animos. Uuóla gréhto dû ménniskina sláhta . uuío sâlig tû bíst . úbe dín mûot ríhtet . tíu minna . díu den himel rihtet.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS BOETII.

INCIPIT LIBER TERTIUS. [109.]

Iam finiuerat illa cantum. Sî lîe daz sáng ûz.

Cum me auidum audiendi. stupentemque. arrectis adhuc auribus. carminis mulcedo defixerat. Nóh tô téta mih tára lósên. díu sûozi dés sánges. sólih nîet. únde sólih uuúnder uuás mih‿is.

Itaque paulo post inquam. Tára nâh úber éina uuîla chád ih.

O summum solamen lassorum animorvm. Súnderîg trôst tero trûregôn.

Quantum me refouisti uel pondere sententiarvm. uel etiam iocunditate canendi. Uuîo filo du mih ketân hábest páz mágenden. mít téro uuâgi dînero rédo. ióh mít téro lústsámi dînes sánges.

Adeo. ut iam non arbitrer me post hæc imparem non esse ictibus fortunæ. Dáz hábest tu sô filo. dáz ih mih sâr ánauuértes neuuélle uuânen îeht intuuîchen. dîen slégen dero fortunæ. ih enthábe sie uuóla.

Itaque remedia quæ dicebas paulo esse acriora. nonmodo non perhorresco. sed auidus uehementer efflagito. U'nde díu stréngeren lâchen. dînero rédo. neskího ih nîeht. únde gérno gehôro ih síu. únde éiscôn siv.

Tum illa. Sensi inquit cum tacitus attentusque rapiebas uerba nostra. Uuóla chád si. uuárd ih tés tô geuuâr. dô dû suîgendo gnôto lósetôst mînero uuórto.

Et eum habitvm tuæ mentis. uel exspectaui. uel quod est uerius. ipsa perfeci. U'nde dés péit ih. únz tîn mûot sólih uuúrte. álde dáz uuârera íst. sólez máchôta ih iz.

Talia quippe sunt quæ restant. ut degustata quidem mordeant. interius autem recepta. dulcescant. Tíu nóh fóre sínt. tíu sínt sólih. taz siu zéndent. sô du íro chórôst. únde áber inuerslúndeníu. sûoze gedúnchent.

Sed quod tu te dicis auidum audiendi. quanto ardore flagrares. si agnosceres. quo te aggrediamur ducere. A'ber dáz tû chîst kérno gehôrtîst. aū. uuîo érnest tír is uuâre. uuîo dû brúnnîst. úbe du uuíssîst. uuára ih tíh pegúnnen hábo zeléitenne.

Quoniam inquam? Uuára dóh chád ih?

Ad ueram inquit felicitatem. Ze‿dero uuârûn sâlighéite chád si.

Quam tuus animus somniat. Tánnán óuh tír tróumet. in‿dînemo mûote.

Sed occupato uisu ad imagines . ipsam illam intueri non potest . [110.] A'ber an dáz pílde uuártendo . nemág iz sía sélbûn nieht keséhen . U'nz tû dénchest an dia uuérlt-sâlda . únz tenchest tu án dáz pílde . dero uuârûn sâldo . náls an sía sélbûn .

Tum ego . Fac obsecro . et quæ illa uera sit . sine cunctatione demonstra . In gótes êra chád ih . tûo dáz . únde óuge mír dia uuârvn âne tuuála .

Faciam inquit illa . tui causa libenter . Nû tûon íh táz chád si . gérno úmbe dína mínna .

Sed quæ causa tibi notior est . eam prius conabor uerbis designare . atque informare . I'h uuílo dír áber êr fóre gemâlên . dia uuérlt-sâlda . díu dír chúndera íst .

Ut ea perspecta . cum flexeris oculos in contrariam partem . agnoscere possis specimen ueræ beatitudinis . Táz tu dára náh . sô du dísa dúrhchiesêst . hína uuártêndo . éna déste báz pechénnêst . únde dû geséhêst . uuáz tar âna geskéidenes íst .

CVR MORAM FACIAT . RATIONEM REDDITVRA EST .

Qui uolet serere ingenuum agrum . liberat prius arua radicibus . Tér gûoten ácher sáhen uuile . dér errûmet in êr des únchrûtes .

Falce resecat rubos . et filicem . ut eat grauis ceres noua fruge . Fárn únde hiefeltrâ nímet er dána mít tero ríute ségenso . dáz ímo déste bézera chórn uuáhse án demo níuríute .

Labor apium mage dulcior est . si malus sapor prius ora edat . Taz hónang íst óuh téste sûozera . úbe der múnt pe-fóre ieht pítteres kechórota .

Gratius astra nitent . ubi nothus desinit dare imbriferos sonos . U'nde glátôr skínent tie stérnen dánne . sô die régen-uuínda geligent .

Ut lucifer pepulerit tenebras . agit . i. producit pulchra dies . i. sol . roseos equos . U'nde sô der tágo-stérno dia náht hína uertríbet . sô óuget tiu súnna íro rôten rós . sô chúmet sí rítendo dar ûfe .

Tu quoque tuens falsa bona . incipe prius retrahere colla iugo . uera dehinc subierint animum . Sô tûo óuh tû . lúkke sâldâ zeêrest chiesendo . [111.] chóro díh téro inthéften . sô chóment tie uuâren dír in mûot . ánderes-uuío nespûot is tír .

OMNES AD BEATITVDINEM TENDERE . QVAMVIS NON RECTO TRAMITE .

Tum defixo paulolum uisu . et uelut recepta in angustam sedem . suæ mentis . sic cœpit . Sí dô lúzzel zeérdo séhendíu . únde sámo-so ín íro mûote demo chéiserlíchen gestátondíu . fleng si sús ána .

Omnis cura mortalium . quam exercet labor multiplicium studio-

rum . diuerso quidem calle procedit . Misselichen uuég hábent keuángen állero ménniskôn sórgâ . die sórgâ in récchet . únde réizet . mánigfaltiu ringa . únde mánigfáltêr fliz .

Sed tamen nititur peruenire ad unum finem beatitudinis . Sie râmênt tóh álle ze⌣éinero stéte . uuánda sie álle râmênt ze⌣dero sâlighéite .

Id autem bonum est . quo quis adepto . nihil ulterius desiderare queat . Únde dáz ist táz kûot . úbe iz ioman guúnnet . sô ér iz kuúnnet . táz er niehtes fúrder gegérôn nemág .

Quod quidem est summum omnium bonorum . et continens intra se cuncta bona . Táz ist álles kûotes taz fórderôsta . únde ál gûot hínder ímo behábende .

Cui si quid abforet . summum esse non posset . Práste imo ieht . so neuuâre iz fól nieht .

Quoniam relinqueretur extrinsecus . quod posset optari . Uuánda áne dáz . nóh tánne uuâre . dés man gérôn máhti . Táz ist argumentum a parte . Târ éines téiles prístet . târ neist iz állez nieht .

DIFFINITIO .

Liquet igitur esse beatitudinem . statum bonorum omnium congregatione perfectum . Pedíu ist óffen . sáldâ uuésen álles kûotes fóllûn . Uuíle du chéden álles kûotes fóllûn státa . dáz ist taz sélba .

Hanc uti diximus . diuerso tramite mortales omnes conantur adipisci . Tîa sâlighéit álso ih chád . ílent álle ménnisken guúnnen . Ze⌣déro ílent sie álle . áfter misselichên uuégen .

Est enim cupiditas ueri boni . naturaliter inserta . mentibus hominum . Táz ist fóne díu . uuánda ménniskôn mûot ist natûrlicho des uuâren gûotes kér . [112.]

Sed deuius error abducit ad falsa . A'ber díu missenómeni . des uuéges . ferléitet sie ze⌣demo lúkken .

DIVITIÆ .

Quorum quidem alii credentes . summum bonum esse nihilo indigere . elaborant ut diuitiis affluant . Téro súmeliche ríngent . táz sie ríche uuérdên . uuánda sie dáz áhtônt állero bézesta . dáz in niehtes túrft nest .

HONORES .

Alii uero iudicantes bonum . quod sit dignissimum ueneratione . adeptis honoribus . nituntur reuerendi esse suis ciuibus . Súmeliche uuânende dáz êruuírdigi gûot st . ílen sie êra guúnnen dáz sie ántsâzig sîn íro gebûren .

POTENTIA.

Sunt qui constituant summum bonum esse in summa potèntia. Sô sínt tíe . díe máhtigi uuânent uuésen bézestûn.

Hi uel regnare ipsi uolunt. uel conantur adherere regnantibus. Tíe uuéllen sélben uuérden geuuáltig. álde geuuáltigên to míte sín.

CLARITAS.

At quibus claritas optimum quoddam uidetur. hi festinant propagare gloriosum nomen. uel actibus belli. uel pacis. Tíen mârt bézest líchet. tíe uuéllen íro nâmen gegûollichôn. mít ételichên díen lísten. déro man héime bedárf. álde in⌣hérige.

VOLVPTAS.

Plurimi uero metiuntur fructum boni gaudio. lætitiaque. Súmeliche áhtônt ten bézesten uuûocher stân. an méndi. únde an fréuui.

Hi putant felicissimum. uoluptate diffluere. Tíe áhtônt sâligíh. mít uuúnnôn zelébenne. únde dâr ínne zesuuúmmenne.

VNVM PROPTER ALIVD.

Sunt etiam qui horum fines causasque alterutro permutent. Sô sínt óuh tíe. díe díz úmbe énez. únde áber ándere. díe énez úmbe díz mínnônt. únde sô geuuéhselôt hábent.

Ut qui desiderant diuitias. ob potentiam et uoluptates. uel qui petunt potentiam. seu causa peccuniæ. seu proferendi nominis. A'lso iz tánne uéret. [113.] sô ételiche fórderônt rîhtûom. úmbe geuuált. únde úmbe uúunna. únde ándere dára gágene fórderônt keuuált. úmbe rîhtûom. únde úmbe mâri. Mít tíu ér fúrder uuíle. dáz íst causa. dára er uuíle. dáz íst finis. A'lso mág man óuh chéden. mít tíu er teht méinet. dáz íst causa. dáz er áber méinet. táz íst finis.

QVÆ HIS ACCEDVNT.

In his igitur cæterisque talibus. uersatur intentio humanorum actvum. et uotorum. Ze⌣dísên. únde ze⌣sâmelichên. râmêt tero ménniskôn tât. únde íro uuíllo.

Ueluti nobilitas. fauorque popularis. quæ uidentur comparare quandam claritudinem. A'lso geédele tûot. únde déro líuto lób. díu ze⌣mâri tréffent.

Uxor ac liberi. U'nde álso chéna. únde chínt tûont.

Quæ petuntur gratia iocunditatis. Tíu man úmbe uuúnna fórderôt.

Amicorum uero genus quod sanctissimum est. non in fortuna numeratur. sed in uirtute. Uuío íst tíu

uúunna dero friundo? Tíu neíst tero sláhto nieht. sí íst héilig. pedíu netríffet sí nieht ze⌣lúkkên sáldôn. núbe ze⌣uuârên. dára túgedhéit tríffet⌣.

Reliquum uero assumitur uel causa potentiæ. uel delectationis. Táz ih ánderro sláhto námda. dáz uuírt⌣ál guúnnen. úmbe geuuáltes minna. únde úmbe lústsami.

Iam uero promptum est. ut corporis bona referantur ad superiora. Nû íst óuh táz óffen. dáz tes líchamen bíderbí. ze⌣díen sélbên finuen tríffet.

Robur enim magnitudoque uidentur præstare ualentiam. Uuánda stárchi. únde mícheli. kébent máhte.

Pulchritudo atque uelocitas. celebritatem. Scônî únde snélli. gébent mâri.

Salubritas uoluptatem. Kesúndeda gíbet uuúnna.

Quibus omnibus liquet desiderari solam beatitudinem. Téro állero uuírt kegérôt úmbe éina dia sáligheit.

PROPOSITIO.

Nam quod quisque petit præ cæteris. id iudicat esse summum bonum. Tés íogelichêr gnôtôst kérôt. táz áhtôt ér uuésen daz pézesta. [114]

ASSVMPTIO.

Sed summum bonvm beatitudinem esse diffiniuimus. Uuír éigen áber geságet. táz sáligheit sí daz pézesta.

CONCLVSIO.

Quare beatum esse iudicat quisque statum. quem desiderat præ cæteris. Fóne díu. áhtôt íogelichêr dîa státa sáliga. dîa ér gnôtôst fórderôt.

QVANTA SIT VIS SYLLOGISMI.

Sillogismus netríuget. úbe er legitime getân íst. Sô íst er legitime getân. uuánda er in⌣dialectica tria membra háben sól. táz téro zuéi sô geuuârîu sîn. dáz iro mánnolîh íehen múge. únde siu éin ánderên sô háfteên. dáz siu daz trítta geuuârên. ióh âne geíîht. Sô dáz nv˜ íst. Iacob uuás filius isaac. únde isaac filius abrahæ. Táz sínt duo membra. Úbe man déro íihet. sô íihet man nôte des trítten. daz abraham uuás paternus auus iacob. Fóne díu íst óuh tíz óffen ratio syllogismi. díu úns hîer begágenet íst. Táz íogelichêr gérnôst guúnnet. táz áhtôt ér summum bonum. Sô íst summum bonum beatitudo. Táz sínt zuéi membra. Dér déro íihet. tér íihet sînes úndánches tes trítten. táz tir chît. Táz íogelichêr gérnôst

kuúnnet . táz áhtôt er beatitudinem . Târ mîte uuízîn . dáz argumentum bestât . fóne éinemo membro . álde fóne zuéin . Fóne éinemo . sô dáz íst . U'be iacob uuás filius filii abrahæ . sô uuás er nepos abrahæ . Táz éina membrum héizet propositio . Fóne zuéin bestât iz . sô dáz íst . U'be iacob uuás filius filii abrahæ . sô uuás er nepos eius . Ér uuás óuh kuísso sô? Táz íst propositio . únde assumptio . Chît iz áber . iacob uuás filius filii abrahæ . únde bedíu uuás er nepos eius . táz íst tánne propositio . únde conclusio . Fóne díu íst argumentvm inperfectus syllogismus . Fólle rúcchest tu iz ad tria membra . sô iz fóllêr syllogismus .

Habes igitur fere . s. quia forte plura sunt . propositam ante oculos formam humanæ . i. falsæ felicitatis . Nv́ hábo ih tír geóuget fílo náh . táz pílde dero ménniskôn sáldôn . [115.]

Opes . honores . potentiam . gloriam . uoluptates . I'h méino rîhtûom . éra . geuuált . kûollichi . unúnna .

Quæ quidem sola considerans epicurus . consequenter sibi constituit summvm bonum . uoluptatem esse . Epicurus tér éinêr uuás tero philosophorum . únde dér mít in gleng sûochendo summum bonum . tér gót neuuíssa . nóh spiritalia bona . échert án dísiu quinque dénchendo . uuólta er geslágo uoluptatem háben ze summo bono .

Eo quod cætera omnia uideantur afferre iocunditatem animo . Fone díu geslágo . uuánda éniu fleríu . sô ímo dûohta . uuúnna tûont temo mûote . álso uoluptas corpori tûot . Pedíu uuánda er . dáz éníu fleríu . mít tírro éinûn begrîffen vuúrtîn . únde er an íro éinûn hábeti fúnden . dáz er sûohta . Epicuros grece chît latine super porcos . Tén námen gâben ímo die ándere philosophi . uuánda ér uoluptati fólgêndo . mít sínên sectatoribus porcis . kelîcho lébeta .

NON IN FINE HOMINES ERRARE . SED IN VIA ET SVMMO BONO . NVLLVM EX SVPRA SCRIPTIS QVINQVE DEESSE .

Sed ad hominum studia reuertor . quorum animus repetit suum bonum . tametsi caligante memoria . Nû uuíle íh áber chád si ságen . uués tie líute flízig sint . téro mûot ío náh íro gûote sinnet . tóh iz óuh úngehúhtigo dara náh sínne .

Sed ignorat uelut ebrius . quo tramite reuertatur domum . U'nde iz áber neuuéiz sámo so iz trúnchen st . uuélês síndes iz héim eruuínden súle . I'z sûochet táz tir zesûochenne íst . íz negât tir áber réhto náh níeht .

OPES.

Num enim uideatur errare hi . qui nituntur nihilo indigere? Uuânest tu dîe îrrôn in_îro mûote . dîe gérno úndúrftig uuârîn álles kûotes? Néin sie.

Atqui . non est aliud . quod æque possit perficere beatitudinem . quam copiosus status omnium bonorum . Zeuuâre . nteht neméig sô uuóla dia sálighéit erfóllôn . sô álles kûotes knúhtsám státa.

Nec egens alieni . sed sufficiens ipse sibi. Tîu frémedes îst úndúrftig . únde fóne îro sélbero gnûoge hábet.

HONOR. [116.]

Num uero labuntur hi qui quod sit optimum . id etiam putant dignissimum . cultv reuerentiæ? I'rrônt tîe uuânest . tîe daz pézesta áhtônt êruuírdigosta?

Minime. Néin sie.

Neque enim uile quiddam est et contemnendum . quod intentio fere omnium mortalium laborat adipisci. Táz nemáhti nteht smáhe sîn . dára álle ménnisken zûo îlent. Sîe îlent ad summum bonum . dâr sie dáz findent . târ hábent sie óuh fúnden . daz reuerentissimum îst.

POTENTIA.

An in bonis non est numeranda potentia? Nesól man máhte gûot áhtôn na? Daz chît . nesól man guîs sîn máhte mît summo bono na?

Quid igitur? Uuîo dúnchet tîr?

Num estimandum est inbecillum . ac sine uiribus? quod constat esse præstantius omnibus rebus? Táz állero díngo fórderôsta îst . i. summum bonum . uuîo sól dáz chráftelôs sîn?

CLARITAS.

An claritudo nihili pendenda est? Sól mâri mánne lúzzel gedúnchen?

Sed sequestrari nequit . quin omne quod excellentissimvm est . id etiam uideatur esse clarissimum. A'ber uuîo mág . sîd táz nôte daz mârista îst . táz óuh taz fórderôsta sîst?

VOLVPTAS.

Nam quod attinet dicere beatitudinem non esse anxiam . tristemque . nec subiectam doloribus . molestiisque . quando in minimis quoque rebus id appetitur . quod delectet habere . fruique? Uuáz túrfî îst sâr . dáz îh summum bonum . únde beatitudinem ze dîen sie sinnent . álles úngemâches fersâge . sîd sie ióh smáhes tînges kérônt túrh lústsami?

An summo bono neist nehéinez fólleglichôr . dánne lústsámi .

Atqui hæc sunt . quæ uolunt homines adipisci . A˜ne zuíuel sínt tíz tíu . déro ménnisken gérônt .

Eaque de causa desiderant . diuitias . dignitates . regna . gloriam . uoluptatesque . quod per hæc sibi credunt uenturam sufficientiam . reuerentiam . potentiam . celebritatem . lætitiam . U˜nde fóne díu uuéllen sie rihtûom . hêri . geuuált . kûollichi . lústsámi . uuánda sie mít téro uuânent háben . fóllûn . êra . máhtigi . geuuáhtlichi . fréuui . Uuáz sólti in rihtûom . sie nehábetin fóllûn ? Uuáz sólti in hêrscáft . si negâbe in êra ? Uuáz sólti in geuuált . [117.] ér netâte sie máhtig ? Uuáz sólti in gûollichi . âne úmbe geuuáhtlichi ? Uuáz sólti in óuh uuúnnâ . sie nefréutin den mân ?

Bonum est igitur . quod tam diuersis studiis homines petunt . Táz ist to éin díng . éin gûot . tára nâh ménniskên in˘sús mániga uuís ríngent .

In quo quanta sit uis naturæ . facile monstratur . cum uarie licet sententiæ . dissidentesque . tamen consentiunt in diligendo fine boni . Târ âna mág man sámfto chíesen . uuío stárh tíu natura si . tánne sô missehélle uuísâ . an demo ùzlâze gehéllent . tes kûotes . tára sie ílent ?

DE NATVRÆ VI.

Quantas rerum habenas . flectat natura potens . quibus legibus prouida . seruet inmensum orbem . stringatque . ligans singula in resoluto nexu . placet promere arguto cantu . lentis fidibus . Vuío geuuáltigo diu natura íro zóum chêre . mít uuélero êo si beuuároe dísa uuérlt . únde uuío si díngolih pínde mít féstemo bánde . dáz uuíle ih lûto singen . an˘lído˘uuéichên séiton .

Quamuis poeni leones . gestent pulchra uincula . et datas escas captent manibus . et soliti pati uerbera . metuant trucem magistrum . Tóh tte chúnen léuuen án in chétennâ trágên . únde dóh man sie âzze ába hénde . fóre mánlâmi . únde dóh sie fóne geuuónên slégen íro méister fúrhtên .

Si cruor tinxerit horrida ora . redeunt resides olim animi . et graui fremitu meminere sui . Kechórônt sie des plûotes . sô uuírt in sâr ûf . íro érera grímmi . únde sâr behúgent sie síh . uuáz sie sínt . criscramôndo in íro uuís .

Laxant colla solutis nodis . Primusque domitor lacer . i. laceratus . cruento dente . imbuit rabidas iras . Tés mézes préchent sie die chétennâ . únde gânt ten méister zeêrest âna . dér uuírt ter êresto frísking . únde in zánôndo . uuáhset in diu râzi .

ITEM.

Ales quæ canit garrula altis ramis. clauditur antro caueæ. [118.] U'nde dér fógel. dér dar féret fóne bóume ze bóume singendo. der uuírt kefángên. únde in chéuia getân.

Huic licet ministret cura hominum illita pocula melle. et largas dapes. ludens dulci studio. Tóh man démo dára nâh tînoe mít kehónagôtên sáchôn. únde mít állero fóllûn. so gnûoge tûont. ze⌣tágalti. únde ze spîle.

Si tamen saliens arto tecto. uiderit gratas umbras nemorvm. proterit sparsas pedibus escas. siluas tantum mesta requirit. siluas dulci uoce susurrat. U'be er to dóh ûzer dero chéuio ze⌣hólz indrínnen mûoz. târ er sînen lieben scáto sihet. sô íst ímo diu vordara[1]) fûora únmâre. inuuálde uuíle er échert uuónên. in⌣uuálde uuíle er zuízerôn.

ITEM.

Ualidis quondam uiribus acta uirga. flectit pronum cacumen. Tes iúngen bóumes óbenahtigi. uuírt óuh uuílon mít nôt níder gezógen.

Si hanc curuans dextra remisit. rectum uertice spectat cælum. Uuírt er ferlâzen. ér rihtet sih áber ûf ze⌣hímele.

ITEM.

Phœbus cadit in hesperias undas. sed rursus uertit currum secreto tramite. ad solitos ortus. Tiu súnna gât óuh ábendûn uuéstert in⌣sédel. sî chúmet áber mórgenôn tóugenero férte uuídere ze⌣íro ortu.

ITEM.

Repetunt quæque proprios recursus. redituque suo singula gaudent. A'llero díngolîh hábet sîna uuíderuárt. únde sînnet to dára. dára ímo geslâht íst.

Nec manet ulli traditus ordo. nisi quod iunxerit ortum fini. stabilemque sui fecerit orbem. Nóh dehéin ánder díng nebestât in⌣sînero natûrlichûn órdeno. âne dáz sîn énde gerértet ze⌣sînero úrrúnste. únde sîh in⌣ringes uuís ketûot státa háben. Fóne díu háltet táz ménnisken an⌣sînero natura. úbe er ze⌣góte fóne démo er chám. uuídere fúnden chán.

QVOD ERROR INDE RETRAHIT. QVO NATVRA TENDIT. [119.]

Vos quoque o terrena animalia. licet tenui imagine. somniatis tamen uestrum principium. Sô tûont óuh ír ménnisken. an⌣so uuío écherôdemo bílde iz st. dóh keséhent ir to. sámo so dúrh tróum. iuuêr ánagénne.

---

[1]) Verbessert aus früherem fóre.

Prima præuaricatio hábet ménniskôn dáz penómen . tóh sie sûochên íro principium . dáz sie iz uuóla bechénnen nemúgen .

Uerumque illum finem beatitudinis prospicitis . qualicumque cogitatione . licet minime perspicaci . Unde uuártênt ír ála réhto fúre ze⌣demo sâligen ûzláze . so uuío ír iz mít úndúrhsíhtigemo mûote tûênt .

Eoque ducit uos naturalis intentio ad uerum bonum et multiplex error abducit uos ab eodem . Fóne díu . s. uuánda díu natura stárh íst . sô léitet si íuuih ála réhto râmendo ad summum bonum . únde uuánda sí geâuuártôt íst . pedíu misseléitet íuuih áber der írredo .

PROBANDVM DICIT ARGVMENTIS . AN PER HÆC QVINQVE QVOD DESIDERATVR VALEAT ADIPISCI .

Considera namque . an per ea quibus se putant homines adepturos beatitudinem . ualeant peruenire ad destinatum finem . Nv̄ chíus tír . úbe sie mít tíen fínuen . mít tíen sie trûuuênt sâldâ geuuínnen . dára chómen múgîn . dára sie râmênt .

Si enim uel pecunia . uel honores . cæteraque . tale quod afferunt . cui nihil bonorum abesse uideatur . nos quoque fateamur . aliquos fieri felices . horum adeptione . Múgen díu sô getânen . sô scáz íst . únde êra . íomanne dés kehélfen . dáz ímo nehéines kûotes ne bréste . sô iéhên díen dero sâlighéite . díe déro dehéin guuínnên .

Quod si neque id ualent efficere quod promittunt . bonisque pluribus carent . nonne liquido dreprehenditur . in eis falsa species beatitudinis? Nemúgen siu áber geléisten dáz siu gehéizent . únde brístet ín mániges kûotes . sô sínt siu óffeno lúkkez pílde dero sâlighéite .

PRIMA PROBATIO IN DIVITIIS . [120.]

Primum igitur te ipsum interrogo . qui paulo ante diuitiis affluebas . Nv̄ zeêrest sâge dû mír . dû míttúndes ríche uuâre .

Inter illas abundantissimas opes . numquamne confundit animum tuum anxietas concepta ex qualibet iniuria? Tô du ríchesto uuâre . geskáh tír ieht ángestliches . fóne íomannes scúlden . dáz tín mûot írti?

Atqui inquam . non queo me reminisci fuisse libero animo . quin aliquid semper angerer . Ze⌣uuâre chád ih . íh neuuárt nío dés íh kehúge . sô inbúnden mînes mûotes . íh neángesti úmbe éteuuáz .

Nonne quia uel aberat . quod non uelles abesse . uel aderat . quod adesse noluisses? Neuuás táz pedíu chád si . dáz tír ételiches líebes mángta . tés tu dír neuuóltist méngen . álde dír léid hábetôst . táz tu báben neuuóltist?

Ita est inquam. Táz ist álso. chád ih.

Illius igitur desiderabas præsentiam. huius absentiam. Tô géretôst tû chád si. énes kágenuuérti. disses ábuuérti.

Confiteor inquam. Tés iího ih chád ih.

Eget uero inquit quisque. eo quod desiderat. Sô ist áber mán dúrftig chád si. dés er gérôt.

Eget inquam. Túrftig chád ih.

Qui uero eget aliquo. non est usque quaque sibi ipse sufficiens. Tér tehtes túrftig ist chád si. tér neist álles tinges nteht cnúhtig.

Minime inquam. Sô neist chád ih. Táz ist argumentum a parte. Quasi diceret. Non habet totum. cui partes desunt.

Tu itaque sustinebas inquit hanc insufficientiam plenus opibus? Líte dû chád si. díse dúrfte. tô du hárto riche uuâre?

Quidni inquam. Uuío ánderes chád ih.

Opes igitur. nequeunt facere nihilo indigentem. sufficientemque sibi. Ûbe díz sús ist chád si. sô nemúgen ôtuuálâ ntomêr úndúrftigen getùon. nôh cnúhtigen.

Et hoc erat quod promittere uidebantur. Únde dés kelth tâten sie dóh.

ITEM.

Atqui hoc quoque maxime considerandum puto. quod pecunia nihil habeat suapte natura. ut his inuitis a quibus possidetur nequeat auferri. Táz ist óuh cnôto zebedénchenne. táz ter scáz téro tûgede ân imo sélbemo ntcht nehábet. [121.] ín nemúge man úndánches némen dten. déro er ist.

Fateor inquam. Tes iího ih chád ih.

Quidni fateare? Zíu nesólti tû is iéhen châd si?

Cum aliquis ualentior eripiat eam cottidie inuito? Tanne ín tágoliches. to dér báz mág. ándermo úndanches néme?

Unde enim forenses querimoniæ? Uuánnân chóment ánderes. dte dínglichen chlágâ? únde dte dínglichen rùofta?

Nisi quod repetuntur pecuniæ. ereptæ nolentibus. uel ui. uel fraude? A'ne dáz tte mít nôte. álde mít úndrtuuôn genómenen scázzâ neuuéllentên. uuídere geéiscôt uuérdent?

Ita est inquam. Táz ist sô chád ih.

Egebit igitur inquit quisque petito extrinsecus præsidio. quo suam pecuniam tueatur. Fóne díu ist chád si. mánnolth túrftig ánderes mánnes hélfo. sînen scáz zegehéienne. únde zeiruuérrene.

Quis id inquam neget? Uuér chád ih mág tés kelóugenen?

Atqui non egeret eo . s. præsidio . nisi possideret pecuniam . quam posset amittere. Nû neuuâre ímo déro hélfo nehéin dúrſt chád si . úbe er dén scáz nehábeti . dén er fúrhtet ferltesen.

Dubitari inquam nequit. Nehéin zuíuel neíst tés chád ih.

In contrarium igitur relapsa est res. U'be díz sús íst chád si . sô íst taz tín uuíderuuartigo bechêret.

Nam opes quæ putabantur facere sufficientes sibi indigentes potius faciunt alieno præsidio. I'h méino dâr ána . uuánda der rihtûom dér sie gnúhtige tûon sólta . íro sélbero hálb . tér tûot sie dúrſtige ánderro hélfo. Táz íst argumentum ab euentu. Sámo sí châde. Quia diuites euenit egere . ideo diuitiæ sunt causa egestatis.

ITEM.

Quis autem modus est . quo pellatur diuitiis indigentia. Ze⌣uuélero uuís múgen dánne dúrfte úberuuúnden uuérden mít rihtûome?

Num enim diuites esurire nequeunt? Num sitire non possunt? Nemág tie richen nieht húngeren nóh túrsten na? [122.]

Num membra pecuniosorum . non sentiunt frigus hibernum? Neinſindent tero richôn líde des fróstes nieht na?

Sed adest inquies opulentis . quo famen satient . quo sitim frigusque depellant. Sô hábent sie geziug chíst tu . mít tiu sie gebûozên den húnger . únde den dúrst . ióh ten fróst.

Sed hoc modo consolari quidem potest . indigentia diuitiis . auferri penitus non potest. Ze⌣déro uuís chído áber ih . mág téro dúrſto ételih trôst uuérden . mít rihtûome . náh fúre-nomes lâba uuérden.

Nam si hæc hians semper . atque aliquid poscens . expletur opibus . maneat necesse est quæ possit expleri. U'be indigentia io gíêt . únde io gérôt . únde mít sáchôn erscóben uuírt . sô uuérêt sí nôte io ze⌣dero fúlli. Sid tiu fúlli sía nettligôt . sô uuázer fíur tûot . únde sí échert stillêt . sô íst si io sô nezegât si. Uuúrte si mít opibus fertligôt . sô neuuâre si. Argumentum a minori ad maius. Minus est enim reprimere quam extinguere.

ITEM.

Taceo quod naturæ minimum . quod auaritiæ nihil satis est. I'h uuile dés fersuígên . dáz tero naturæ lúzzel gnv˜oget . únde dero fréchi nionêr ána gnûoge neíst. Fames únde sitis . únde nuditas . máchônt mánnolichen egentvm. Tia indigentiam múgen opes kebûozen . án dien únfréchen. Tíe áber fréh sínt . uuánda in nieht es fóllûn nedúnchet . pe-

díu sint sie to árm . únde to dúrftig .

Quare si opes nec summouere possunt indigentiam . et ipse suam faciunt . i. addunt . quid est quod credatis eas præstare sufficientiam? Fóne díu ságe dû mir chád si . úbe rihtûom dúrfte fertligôn nemág . únde er ióh túrfte mácbôt . uuélicha gnúht mág er dánne gében . uuânent ír? Argumentum a contrariis . Quasi diceret . Opes quæ indigentiam gignunt . quomodo sufficientiam quæ eis contraria est gignant? [123.]

AVARO INVTILES ESSE DIVITIAS .

Quamuis auarus diues fluente gurgite auri . cogat non expleturas opes . Tóh ter frécho mán . sámo ríche uuórtenêr . sámo so ímo zûorínne daz cóld . sínen scáz tés ímo ntomêr fóllún nedúnchet . kehûfoe .

Oneretque colla bacis rubri litoris . Únde er geláde sínen háls mít tíen gímmôn des rôten méres .

Et scindat opima rura centeno boue . Únde er mít cênzeg flûogen ze⌣áchere gánge . in⌣birígemo lánde .

Nec cura mordax deserit superstitem . Úmbe dáz negebrístet ímo nto sórgûn lébendemo .

Et defunctum non commitantur leues opes . Nóh úmbe dáz nefólgênt ímo nteht tôtemo . sine líehtlichen sáchâ .

SECVNDA IN DIGNITATIBVS .

Sed dignitates reddunt honorabilem . reuerendumque . cui proueneríntí Témo áber die hêrskéfte zûogeslingent . máchônt tíe dén êrháften . únde ántsazígen?

Num ea uis est magistratibus . ut mentibus utentium inserant uirtutes . depellant uitia . Íst tánne díu chráft án dien ámbáhten . dáz sie dien ámbaht⌣mánnen túgede gébên . áchuste némên?

Atqui . non solent fugare nequitiam . sed potius illustrare . Tríuuo . síu nesínt nteht sítig . tes mánnes úbeli zettligônne . núbe zeóffenônne .

Quo fit ut indignemur sepe eas contigisse nequissimis hominibus . Tánnân geskíhet tíccho . dáz uuír siu zúrnên ze⌣hánden chómen uuésen dien zâgostên . Únde catullus nonium licet sedentem in curili . tamen strumam appellat . Fóne díu uuárd táz catullus nonium gútter híez . dóh er án⌣demo hêrstûole sâze . Catullus uuás ueronensis poeta . nobilis . pedíu uuás ímo nonius únuuérd . tér fóne gallia ze⌣roma chómenêr . mít gothorvm suffragio ze⌣consulatu gestéig . [124.]

Uidesne quantvm dedecus malis abiciant dignitates? Nesíhest tu dâr ána na . uuáz únerôn ámbaht . únde uuírde gébên dien úbelên?

Atqui . minus patebit eorum indignitas . si nullis honoribus incla-

rescant. Ze⌣triuuôn íro únuuírde skínent tés tóh minnera . úbe sie nehéin ámbaht⁊êra nemâret .

ITEM .

Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti . ut cum decorato putares gerere magistratum . cum in eo respiceres mentem nequissimi scurræ et delatoris? Máhtôn sâr dih ánabringen dehéine fréisâ . dáz tû consulatum mit decorato hinderstân uuóltist . tén du uuissôst skírnen . únde méldare? Tisêr decoratus uuás fautor gothorum . pediu uuás er méldâre dero ciuivm . Uuánda er óuh târ míte spílománnes kebârda hábeta . fóne diu neuuólta er sín collega nieht uuérden in consulatv . tóh iz ter chúning uuóltí . Táz uuás ímo fréisa uuíder den chúning .

Non enim possumus ob honores . reuerentia dignos iudicare . quos ipsis honoribus iudicamus indignos . Uuír nemúgen die nieht áhtôn êrhafti uuírdige . úmbe íro ámbaht . die uuír sélbes tes ámbahtes áhtoên únuuírdige .

At si quem uideres perditum sapientia . num posses putare eum indignum . uel reuerentia . uel ea sapientia . qua est præditus? Tén du áber sáhist uuísen . máhtist tû dén áhtôn únuuírdigen êrhâfti . únde sélbes sínes uuístûomes?

Minime . Néin du .

Inest enim uirtuti propria dignitas . Túged hábet an íro sélbûn éigene uuírde .

Quam protinus transfundit in⌣eos . quibus adiuncta fuerit . Tíe si sâr díen gíbet . díen si gelâzen íst .

Quod quia populares honores nequeunt facere . liquet eos non habere propriam dignitatis pulchritudinem . Uuánda dáz tiu uuérlt⁊érá nieht ketûen nemúgen . pediu skínet . táz sie nehéina scôni nehábent éigenero uuírde . [125.] A'n demo fine skínet tiu causa . U'be popularis dignitas uuâre causa reuerentiæ . so uuér dánne dignitatem hábeti . démo nebrâste nieht reuerentiæ . Pediu héizet táz argumentum a fine .

In quo illud est animaduertendum magis . Târ án déro stéte uuírt tés cnôto uuára zetûonne . s. uués causa dero úbelôn dignitas sí . síd si reuerentiæ causa neíst .

PROPOSITIO .

Nam si eo abiectior est quisque . quo magis a pluribus contemnitur . U'be mánnolih sô ueruuórfenero íst . sô er to fóne mánigorên ferchóren uuírt .

ASSVMPTIO .

Cum dignitas nequeat improbos . facere reuerendos . s. quamuis notos . Sô láng taz ámbáht êrháfte

getûon nemág . tie úbelen . tôh iz sie tûe chúnde.

CONCLVSIO.

Quos ostentat pluribus despectiores facit. Tár iz sie óuget . án diu tûot iz sie fúre êrháfte uersihtige. Târ skînet . táz tien úbelên îro dignitas îst causa despectionis.

Uerum non impune. Náls âber ingníuz. I's uuírt iro gedánchôt.

Reddunt namque improbi parem uicem dignitatibus . quas conmaculant sua contagione. Uuánda sámolicha únêra tûont sie dára gágene dîen ámbáhten . tíu sie besmîzent mit îro úbeli.

ITEM.

Atque . s. audi . ut cognoscas non posse contingere ueram illam reuerentiam per has umbratiles dignitates. U'nde lá mih tír mêr ságen dáz tu bechénnêst nehéina uuâra êrháfti chómen fóne dísên lúkkên hêrskeften.

Si qui functus multiplici consulatu . forte deuenerit in barbaras nationes . honorne faciet uenerandum barbaris? Tér ióh ticcho consul uuírdet . feruuállôt tér ódeuuano férro únder énderske líute . tûot în dânne dâr êrháften sîn héimiska êra?

Atqui . si hoc munus . i. reuerentia naturale foret dignitatibus . quoquo gentium . i. ubique terrarum . nullomodo cessaret ab offitio suo. Uuâre diu êrháfti ánabúrtig tien ámbahten . sô negesuíche si în nionêr. [126.]

Sicut ignis ubique terrarvm . numquam tamen calere desistit. A'lso daz fiur nionêr âne sîna hizza neîst.

Sed quoniam id eis . s. offitium dignitatis non adnectit propria uis . sed fallax opinio hominum . uanescunt ilico . cum ad eos uenerint . qui non estimant eas esse dignitates. Vuánda áber în dîa êra nieht negíbet îro sélbero tûged . núbe lúkkêr uuân dero ménniskôn . díe sie êrôn uuírdige áhtônt . fóne diu ingânt sie în sâr . sô sie ze dîen chóment . tie die êrâ fúre nieht nehábent.

Sed hoc apud exteras nationes. Nv' geskihet táz únder frémedên.

ITEM.

Inter eos uero apud quos ortæ sunt dignitates. num perpetuo perdurant. U'nder dîen sie ióh fóne êrest uuúrten . sînt sie mit tîen stâte?

Atqui prætura olim magna potestas . nunc inane nomen. Táz chúnne dâr âna . dáz prætura îu uuâs êin michel geuuált . únde iz nû îst échert úpig námo.

Et grauis sarcina senatorii census. V'nde héuig árbéit. tero hêrrôn scázzes. Sub augusto uuás tero senatorum numerus mille. únde íro census. tén sie iárlichen infáhen sóltôn. tés uuás sô suetonius ságet octingentorvm milium summa. U'be prætores ten scáz récchen sóltôn. dáz ne máhta âne árbéite nieht sîn.

Si quis quondam curasset annonam populi. magnus habebatur. nunc ea præfectura quid abiectius? Tér óuh tes purgliutes frûondo iu flégen sólta. dér uuás máhtig. uuélih ámbaht íst áber nû smáhera? U'nz án augustum sô gnûogta romanis tero frûondo ze⌣demo iâre diu áfter italia únde sicilia gesámenôt uuárd. sô fóne ímo egyptus uuárd redacta in prouintiam. dáz chît in⌣flíhtlánt. dô gesázta er ín dánnân abundantiam. ad septem menses. Tér uuás nôte máhtig. tér sô mícheles tinges flág.

DE COMITIIS.

Fóne liuio. únde fóne ánderên historicis uuízen uuír. dáz tie ámbahtsezzedâ ze⌣romo hiezen ze⌣romo comitia. [127.] a comendo. únde sélben diu ámbaht hiezen magistratus. únde dignitates. Téro ámbahto uuás nâh tien expulsis regibus consulatus taz hêrôsta. temo fólgeta legataria dignitas. uuánda dáz ten consulem ánagleng zetûonne. táz frúmeta sîn legatus. A'lso reges trûogen in capite coronam. álde diadema. sô trûogen consules târ fúre fasces in⌣capite. dáz uuâren insignia maiestatis. dáz chît zierdâ. únde bechénnedâ dero mágenchréfte. A'lso uuír ín demo hûs héizen mágen-sûl. dia méistûn sûl. íh méino. díu den first tréget. sô hiez tiu chráft tero consulvm. álde déro regum. álde dero dictatorum. mágenchráft. uuánda st diu méista uuás. Tie déro maiestati regum. álde consulum uuíderhôrig uuâren. únde sie dâr úmbe fóre ín úbertéilet uuúrten. die hábetôn flúht ze⌣dien liuten áfter dero rûmiskûn êo. dáz sie ín dero fréisôn húlfîn. Díu flúht hiez prouocatio. Sô áber dánnân diccho eruuûohsen maxime dissensiones. die dissensiones zeuerzérenne. sáztôn sie dictatorem. tés maiestas sólih uuâre. dáz nioman dés nehábeti prouocationem ad populum. dáz ímo fóre démo ertéilet uuúrte. Témo fólgeta to magister militum. únde dén uuéleta ér imo sélbo. álso der consul téta sînen legatum. Nâh ín uuâren tribuni plebis. keuuáltigôsten. téro uuâren uuîlôn zuêne. uuîlôn ióh⌣zêne. únde diccho uuúrten die so creati. dáz sie hábetîn consularem potestatem. dáz chît similem consulibus. Tie hiezen fóne díu tribuni plebis. uuánda sie iudicia plebis úber sîh nâmen. Tára nâh uuâren prætores. únde censores. únde questores. Pretores fúre fûo-

ren den consulem . in exercitu . únde ríhtôn ímo sîn prætorium . íh méino sîn tentorium . târ ér ínne sáz ad iudicandum et ,contionandum . táz chît zerihtenne . únde zesprâchônne. Tánnân hîez er prætor a præeundo . quasi præitor. Censores uuîelten frôno-scázzes . ter in ærario gehálten uuás . fóne div hîezen sie a censu censores. [128.] Questores uuâren des scázzes fórderâra . dicti tanquam quesitores . Târa nâh uuâren præfecti . dáz chît flégara . die úber-mísselichiu negotia uuâren. Sô uuâren ediles . tîe dero edium hûtôn . únde die besáhen. Duumuiri únde triumuiri hîezen die úber-fráuali díngotôn. Fóne díu zíhet suetonius augustum . dáz er acerrimus uuâre in suo triumuiratu. Fúre duumuiros únde triumuiros . uuúrten sîd præsides. Decemuiratus uuárd échert éinêst kesézzet . tô romani fúre duos consules decemuiros chûren . dáz sie éinzên fasces trûogîn . únde éinzên áfter hérto dero reipublicæ flâgîn. Proconsules uuâren in loco consulum. Pontifices flâgen dero religiones. Imperatores . duces . comites . sínt chúnt.

DE ORDINE CIVIVM ROMANORVM.

Târ míte tóug zebechénnenne . dáz romani ciues keskéiden uuâren in patres . únde in plebem. Tero patrum uuâren tres ordines. Ter hêrôsto ordo uuás clarissimorum. Fóne díu lésên uuír in passione sebastiani sancti. Clarissimis cottidie uiris marcelliano et marco suadebat sæculi blandimenta respuere. A'nderíu uuás illustrium. A'n déro uuás boetius. Pedíu chît ter titulus tísses pûoches. Anicii . manlii . seuerini illustris uiri. Tiu drítta uuás exspectabilium. A'lso beata agatha fóne íro sélbûn chád. Ingenua sum . et exspectabilis genere. Plebis uuâren zuô ordines equestris . únde pedestris. Tér uuás eques . ter decem milia máhta gezíugôn déro suârôn féndingo . die sestertia hîezên. Tîe minnera hábetôn . die mûosôn gân. Sô zît uuás ámbaht zesézzenne . sô sáztôn siu die patres per suffragia plebis . I'ro gelúbeda . únde íro béta . dáz uuâren suffragia. Tîe fóne ánderên búrgen dára chómene uuâren . tîe hábetôn dîa sélbûn êa . âne dáz sie nieht nemáhton ferre suffragia. Tánnân skînet . táz tîe dar hîezen patres . únde senatores . ióh âne ámbaht míchela dignitatem hábetôn. [129.]

ITEM.

Vt enim paulo ante diximus . quod nihil habet proprii decoris . opinione utentium . nunc splendorem accipit . nunc amittit. A'lso ih târ fóre gréhto chád . dignitas tiu nieht éigenero zierdo nehábet . tiu guuínnet

sia. únde ferliuset sia sô die uuânent. téro si ist.

CONCLVSIO.

Si igitur dignitates nequeunt facere reuerendos. Suspensio. Si ultro sordescunt contagione improborum. Et hic. Si desinunt splendere mutatione temporum. Et hic. Si uilescunt estimatione gentium. Et hic. Quid est quod habeant in se expetendæ pulchritudinis. nedum. i. ne‿dicam. aliis præstent? Depositio. U'be hêrskéfte êrháfte getûon nemúgen. úbe sie ióh hônet tero gûotelôson úbeli. únde úbe sie fóre áltî ferblîchent. táz chît slingen gestânt. únde úbe sie fóne férrên liuten fersmáhet uuérdent. uuáz hábent sie dánne ân in lústsámero scônî? ih nedárf chéden. uuáz sie iro ánderên gébên.

ITEM.

Quamuis nero seuientis luxuriæ. i. plenus seuitiæ. et luxuriæ. comeret se superbus tirio ostro. et niueis lapillis. Tóh tér grímmo únde dér zúrlústîgo nero sih úbermûotlicho gárett. mit tero tiurestûn púrpurûn. únde mit scônên gimmôn.

Inuisus tamen omnibus uigebat. Ér uuás io dóh tien sînên állên léidsám náls êruuirdig.

Sed improbus dabat quondam uerentis patribus indecores curules. Ér spéndôta io dóh álso úbelêr dîen êruuirdigên hêrrôn únzímige hêrskéfte. U'nzímige. uuánda sie fóne úbelero hénde châmen.

Quis igitur putet beatos illos honores. quos miseri tribuunt? Uuér sól dánne uuânen. die êrâ uuésen sâlîge. tie die uuênegen gébent? Argumentum a contrariis. ut sunt beatitudo et miseriæ.

TERTIA IN POTESTATIBVS.

An uero regna. et familiaritas regum ualet efficere potentem? Mág chúningo geuuált. únde dáz man ze‿ín hábet kesuâsheit. máhtîge getûon?

Quidni? Zíu nemág chîst tu? [130.]

Quando felicitas eorum perpetuo perdurat? Sîd tie chúninga nîoman ába nestôzet. únde ín iro sâlighéit fólle gât?

Atqui uetustas plena est exemplorum. plena etiam præsens ætas. qui reges mutauerint felicitatem calamitate. Uuir éigen dés mánigiu bilde. fóne áltên. ióh fóne níuuên zîtên. uuio mánige chúninga nâh sâldon ze‿hárme châmen.

O præclara potentia. quæ ne ad conseruationem sui satis efficax inuenitur. Éin mâre geuuált ist créhto dér nû. dér nóh sih sélben hálten nemág.

Quodsi hæc regnorum potestas . auctor est beatitudinis . nonne si qua parte defuerit . minuat felicitatem . inportet miseriam . V'be chúninges keuuált . sâlighéit máchôt . uuâr íst si dánne nû . sîd tés nôt íst . so uuâr íro bréste . dáz tér brésto minneroe dia sâlighéit . únde infûore dia uuêneghéit?

Sed quamuis late tendantur humana imperia . necesse est plures gentes relinqui . quibus regum quisque non imperet . Préitên sih óuh férro diu irdisken rîche . nóh tánne sint to mánige dîete . déro éin chúning so uuélér geuuáltigósto íst . nieht neuuáltet .

Qua uero parte desinit potestas faciens beatos . hac subintrat impotentia . quæ facit miseros . Târ diu máht ába gât tîu sâlige tûot . târ gât tîu únmáht zû . diu uuênege tûot . Táz íst argumentum a contrariis .

Hoc igitur modo necesse est inesse regibus maiorem portionem miseriæ . In dísa uuís íst nôt . táz chît . hínnân íst nôt tien chúningen mêr ánaligen uuêneghéite . dánne sâlighéite .

Tyrannus expertus periculorum suæ sortis . i. dignitatis . simulauit metus regni . terrore gladii pendentis supra uerticem . Dionisius dér pinumftlicho uuîelt siciliæ . únde bediu sînes keuuáltes fréisâ bechánda . dér máz tîa fórhtûn . dîe ér úmbe sîn rîche dóleta . ze-dien fórhtôn . dés óbe hóubete hángênten suértes . Ér hánctaiztémo úber-hóubet pe-éinemo smálemo fádeme . [131.] tér ze-ímo chád . táz er sâlig uuâre . únde frâgeta în . uuío sâlig píst tu nû? Uuío sâlig mág ih sîn chád ér . únz ih tíz suért fúrhto? A'lso sâlig pín ih chád dionisius . tés sélben fúrhtendo.

Quæ est igitur hæc potestas . quæ nequit . expellere morsus sollicitudinum . quæ nequit uitare aculeos formidinum? Vuáz keuuálto' mág táz sîn . díu mánne nieht penémen nemág . în nebîzên sórgûn . únde în negértên fórhtûn?

Atqui uellent ipsi uixisse securi . sed nequeunt . Nû uuóltîn sie dóh kérno lében sichuro . ste nemúgen áber .

Dehinc de potestate gloriantur . V'nde rûoment sie sih tóh íro geuuáltes .

An tu potentem censes . quem uideas uelle quod non possit efficere? A'htôst tû dén geuuáltigen . dér dáz ketûon nemág . táz er uuíle?

Potentem censes qui ambit latus satellite? A'htôst tû sâligen . dér to dia sittûn úmbestéllet . mít tien cnéhten?

Qui plus ipse metuit . quos terret . Tér dîe intsízzet . tîen er égôt?

Qui ut potens esse uideatur . in seruientium manu situm est . In dés mánno hánden dáz stât . táz er geuuáltig sî .

Nam quod ego disseram de familiaribus regum . cum ipsa regna demonstrem . plena tantæ imbecillita-

tis? Vuáz târf ih ságen fône dien gesuâsôn dero chúningo . uuío uuéih tie sin . sid ih sélben die chúninga geóuget hábo sô uuéiche?

Quos quidem regia potestas . sepe incolomis . sepe autem lapsa prosternit. Tie chúningo geuuált intsézzet . uuílôn únz er gréht íst . uuílon sô er beuállet. Sô der chúning peuállet . sô beuállent sine gesuâsen . ófto beuéllet óuh ér sie sélbo. Sô uílo sínt óuh sie uuéicheren.

Nero coegit senecam familiarem. præceptoremque suum ad arbitrium eligendæ mortis. A'lso dâr ána skînet . táz nero sînen gesuâsen . únde sînen méister senecam . genôtta ze⌣déro uuéli des tôdes. Tô in sines tôdes lústa . dô téta er ímo dáz sámo so ze⌣êron . dáz er in líez uuéllen den tôd. Tára nâh kuán er dén medicum . dér ímo blûot líez in demo báde . únz ímo sô únmáhta . dáz er dés kéndôta. [132.]

Papinianum diu potentem inter aulicos obiecit antoninus gladiis militum. A'lso gebôt antoninus cognomento pius . duodecimus ab augusto . dáz papinianum dâr in hóue lángo geuuáltigen . sine héreschnéhta slûogen.

Atqui . uterque uoluerunt renuntiare potentiæ suæ. Tie béide uuóltôn síh kérno ûzôn . íro geuuáltes . únz sie gesúnde uuâren.

Quorum seneca etiam opes suas conatus est tradere neroni . seque ferre in otium. Seneca uuólta ióh sin gûot ál gében neroni . únde héime sízzen mûozig.

Sed dum moles ipsa trahit rituros . neuter effecit quod uoluit. A'ber sô iz ío féret . táz tie sígenten íro suâri níderzíhet . pedíu neiruuânt íro neuuéderêr . nóh in nespûota dés sie uuóltôn. Sie uuâren úberláden dáz erfálta sie.

Quæ est igitur ista potentia . quam pertimescunt habentes? Vuíolih íst tánne dér geuuált . dén die fúrhtent téro ér íst?

Quam nec cum habere uelis . tutus sis . et cum cupias deponere . non possis uitare? Tén dû hábendo únsíchure bíst . úbe dû in háben uuíle . únde úbe dû neuuíle . fóne ímo nemáht?

An præsidio sunt amici . quos non uirtus sed fortuna conciliat? Vuérdent tír is tie fríunt ze⌣gûote . dû nesíst únsíchure . die állero dícchôst fóne túgede nechóment . núbe fóne sâldôn?

Sed quem felicitas fecit amicum . infortunium faciet inimicum? Súnder dés netrûe dû . uuánda den diu sâlda máchôta fríunt . tén máchôt sâr únsâlda fient.

Quæ uero pestis efficatior . ad nocendum . quam familiaris inimicus? Vuélih súht íst tánne scádoháftera . dánne der gesuáso fient?

QVÆ SIT VERA POTENTIA.

Qui se uolet esse potentem . ille domet feroces animos . nec colla uicta libidine summittat fœdis habenis. Tér geuuáltig uuélle sîn . dér duuínge sîn géilla mûot . nóh ne láze nieht sînen háls úberuuúnden uuérden fóne gelúste . úndertânen sînemo scámelichemo brîdele. Taz chît. ér nehénge sînên gelústen.

Et enim licet indica longe tellus tremiscat tua iura . [133.] et seruiat ultima tile. Vuánda dóh tînen geuuált tiu ûzerôsten lánt fúrhtên . sô india îst ôstert . únde tile nórdert.

Tamen non posse pellere atras curas . et fugare miseras querelas . non est potentia. Táz tû to nieht úberuuínden nemáht scadoháfte giredâ . únde uuênegliche chlágâ . táz chît tîe súndâ dîe zechlágônne sînt . táz sînt únmáhte . dáz tûot tîh úngeuuáltigen.

QVARTA IN GLORIA.

Gloria uero quam fallax sepe . quam turpis est. A'ber diu gûollichi . uuîo lúkke díu ófto îst . únde uuîo scántlîh. Scántlih pedíu . uuánda si lúkke îst.

Vnde non iniuria exclamat tragicus. Fóne díu mág páldo rûofen dér tragicus poeta apud grecos. O gloria gloria milibus mortalium nihil doxa doxa miriis idebroton v aliud facta nisi aurium inflatio den gagosen ei oton oggosas magna.

megan [1]). Iâ gûollichi gûollichi. dûsent ménniskôn nieht ánderes uuórtenîu . âne michel héui dero ôrôn. Taz lób kehôrent tiu ôren gérno. bedíu indûont siu sih tara gágene.

Plures enim abstulerunt sepe magnum nomen falsis uulgi opinionibus. Mánige guúnnen ófto michelen námen fóne lúkkemo liumende. des liutes.

Quo quid turpius excogitari potest? Vuáz mág tánne lôsera sîn. álde erdénchet uuérden?

Nam qui falso prædicantur. suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Tîe man lóbot mit únréhte . tîe scâmênt sih nôte îro lóbes.

Quæ si etiam meritis conquisitæ sint. quid tamen adiecerint conscientiæ sapientis. V'be óuh liumenda mit réhte guúnnen uuérdent. uuáz uuéiz tánne der uuîso mán . dés tóh mêr túgede hinder îmo?

Qui non metitur bonum suum populari rumore. sed ueritate conscientiæ. Tér sîne frêhte nieht neáhtôt áfter liumende . núbe áfter geuuízenero uuârhéite.

[1]) *ω δοξα δοξα μυριοισι δη βροτων*
ουδεν γεγωσι βιοτον ωγκωσας μεγαν.
Eurip. Androm.

Quodsi pulchrum uidetur propagasse hoc ipsum nomen . consequens est ut non iudicetur extendisse fœdum . Túnchet óuh manne scône geuuît préitôn stnen námen . sô gezímet uuóla . dáz er ménniskôn nedúnche hônen námen bréiten . nube uuârháſto gûollichen .

Sed cum necesse sit uti paulo ante disserui . plures gentes esse . ad quas nequeat fama unius hominis peruenire . fit ut quem tu estimas esse gloriosum . proxima parte terrarvm uideatur inglorius . [134.] Tánne áber nôt sî . sô ih fóre ságeta . mánige líute uuésen . ze⌣dîen éines mánnes liument fólle chómen nemág . tánnân geskihet . tén dû áhtôst kûollichen . táz tér sî úmbehúget . in ándermo lánde .

Inter hæc uero popularem gratiam . nec dignam quidem puto commemoratione . Târ mîte neáhtôn ih sâr nieht tero líuto lób tés uuérdez . táz ih is keuuâne .

Quæ nec iudicio prouenit . nec umquam firma perdurat . Táz fône chiesenne sâr nechúmet . nóh sih fásto nefólle hábet .

ITEM .

Iam uero quam sit inane . quam futile nomen nobilitatis . quis non uideat? A'ber dér námo des keédeles . tés sih cnûoge gûollichônt . uuio úppig únde uuio fersihtig neíst ter? Fvtile héizet táz úngehába fáz . táz ze⌣léchen . álde eruuórten íst . Témo íst kelîh . tér ze⌣ímo sélbemo lôs íst . únde dóh uuíle héizen édeling .

Quæ si refertur ad claritudinem . aliena est . Tér námo désbálb nieht keméinet nedárf uuérden . ze⌣mâri . uuánda er ze⌣éinemo ándermo triffet .

Videtur namque nobilitas esse quædam laus . ueniens de meritis parentum . A'lso an dírro diffinitione sknet . taz nobilitas íst . chómen lób . fóne dero fórderôn uuírden .

Quodsi prædicatio facit claritudinem . illi necesse est clari sint . qui prædicantur . Sîd taz lób mâri tûot . sô sínt tîe fórderen mâre . déro daz lób íst .

Quare non efficit te splendidum . aliena claritudo . si non habes tuam . Pediu nemáchôt tih sknbâren . ánderro mâri . úbe du dîna nehábest .

Quodsi quid est bonum in nobilitate . id esse arbitror solum . ut uideatur imposita necessitudo nobilibus . ne degenerent a uirtute maiorum . Táz éina áhtôn ih échert kûot uuésen án demo édele . úbe is ieht kûot íst . táz tien édelíngen dés nôt túnche . nâh tien fórderôn ze⌣slâhenne an íro túgede .

VNVM CVNCTIS ORIGINEM ESSE.

Omne genus hominum surgit in terris . ab simili ortu. Fóne geltchemo úrspringe . châmen álle ménnisken in érdo.

Vnus enim rervm pater est . unus cuncta ministrat. A'llero creaturarum íst éin fáter . éiner fliget iro állero. [135.]

Ille dedit radios phœbo . dedit et cornua lunæ. Ér téta sklnen dia súnnûn . hórnên den mânen.

Ille etiam dedit homines terris . et sydera cælo. Ér scûof tie ménnisken in⌣érdo . stérnen in⌣hímele.

Hic clausit animos membris . petitos celsa sede. Ér betéta dia séla in⌣dien líden . fóne hímele hára níder gefrúmeta.

Mortales igitur cunctos edit nobile germen. Pediu hábet álle ménnisken gerécchet édelêr chîmo . uuánda sie fóne hímele búrtig sint.

Quid genus et proauos strepitis? Vuáz rûoment ír dánne iuuêr chúnne . únde iuuere áltfórderen?

Si primordia uestra . auctoremque deum spectes . nullus degener exstat. V'be dû án daz ánagénne uuártêst . únde an gót órtfrúmen . sô neist nloman únédele.

Ni uitiis peiora fouens . proprium deserat ortum. Ér neuuélle sih súndôndo gelóuben sînes úrsprínges. Ferlázet er sînen sképfen . sô indédelet er.

QVINTA IN VOLVPTATE.

Quid autem loquar de uoluptate corporis? Vuáz mág ih chôsôn fóne des líchamen lústsami?

Quarum appetentia quidem plena est anxietatis . satietas uero pœnitentiæ? Tér demo mân filo nôt íst . kérôndo . únde déro er sámo léideg uuírdet fólle tânero?

Quantos illæ solent mòrbos referre . corporibus fruentium . quam intolerabiles dolores . quasi quendam fructum nequitiæ? Vuío mánige súhte . uuío chréftige suérden sî gibet tîen íro spúlgentên . sámo ze⌣uuûochere dero úbeli? Fóne diu chád éin poeta. Vno namque modo uina uenusque nocent.

Quarum motus quid habeat iocunditatis . ignoro. Vuáz an íro gíredo uuúnnôn sî . dáz neuuéiz ih. Vuío mág iz uuúnna sîn . sô iz anxietas íst?

Tristes uero exitus esse uoluptatum intelleget . quisquis uolet reminisci libidinum suarum. A'ber uuío léidsâm der ûzlâz sî . dáz pechénnet tér . dér sih pehúgen uuíle sînero zûordôn.

Quæ si beatos possunt explicare . nihil causæ est . quin pecudes quoque beatæ esse dicantur. Múgen sie ménnisken sâlige tûon . sô neménget óuh nieht temo uéhe . núbe iz sâlig sî. [136.]

Quarum omnis intentio festinat ad explendam corporalem lacunam.

Tés sin állêr ist ten búdeming zeerfúllenne.

ITEM.

Honestissima quidem foret iocunditas coniugis . et liberorum . sed nimis e natura dictum est . nescio quem inuenisse filios tortores. I'h châde chiuske uuúnnâ uuârin . chéna . únde chint . âne dáz man ságet. táz férro ûzer dero natura ist . neuuéiz uuéliu chint chélen íro fáter.

Quorum quam sit mordax quæcumque conditio . neque alias expertum te . neque nunc anxium necesse est ammonere. So uuío chiuske íro geskáft sí . nóh tánne uuío sórgsâm si sí . dés nedárf ih tih mánôn . ánderes uuâr erchúnnêt hâbenten . únde ío ána úmbe dîn sélbes chint ângestenden.

In quo euripidis mei sententiam probo . qui carentem liberis . infortunio dixit esse felicem. An díu ih mines hólden euripidis réda . lóbôn. greci poetæ . et philosophi . dér den chíndelôsen chád . fóne únsaldôn sîn sâligen.

ITEM.

Hoc habet omnis uoluptas . stimulis agit furentes. A'lle gelúste hâbent táz keméine . dáz sie die ntetegen gértendo . iágônt ze⌣dero tâte.

Apiumque par uolantum. V'nde sie gelîh sint tien bînen.

Vbi fuderit grata mella . fugit . i. ubi uoluptas perfecerit dulcedinem suam . horret facta sua. Sô uoluptas tia tât getûot . so léidezet si sía.

Et ferit icta corda . nimis tenaci morsu. V'nde bízet tánne daz keléidegôta hérza . mít fásthábîgemo bizze. A'lso démo bíne geskíhet. sô íz sih réchendo . den ángen ferliuset . únde dánne fóre fórhtôn flihet . uuánda iz uuéri nehábet . únde áfter dés héizet fucus . i. fauum comedens . non faciens.

REPLICAT SVPERIORA QVINQVE.

Nih iligitur dubium est . quin hae uiæ ad beatitudinem deuia quædam sint. [137.] Vuánda iz sús ist . pedíu neíst nehéin zuíuel . díse fînf uuégâ ne sîn âuuekke ze⌣dero sâlighéite.

Nec perducere quemquam ualeant eo . ad quod promittunt se perducturas esse. Nóh sie ntomannen nemúgîn dára fólle léiten . dára sie gehéizent.

Quantis uero implicitæ sint malis . breuissime monstrabo. Uuío mánigíu úbel án în sîn . díu beatitudinem nément . dáz ságeta ih fóre lángséimo . nû uuíle ih iz pegrífen chúrzlicho.

DIVITIÆ.

Quid enim? Pecuniamne congregare conaberis? Sed eripies habenti. Uués lústet tíh? Lústet tíh scáz zesámenônne? Sô nímest tu in andermo.

HONORES.

Dignitatibus uulgere uelis? Danti supplicabis. Uuíle du in inámbahte skínen? Sô mûost tu flêhôn den gébenten.

Et qui cupis præire ceteros honore. poscendi humilitate uilescis. Unde uuírdest tu bítendo smáhera. dien ánderên. díen dû gérôst fórderôra uuérden.

POTESTAS.

Potentiamne desideras? Uuíle dû geuuáltig uuérden?

Subiectorum obnoxius insidiis. subiacebis periculis. Sô uârênt tír die díne. únde bíst tés in⌣fréisôn.

CLARITAS.

Gloriam petis? Lústet tíh kûollichi?

Sed distractus per aspera quæque. securus esse desistis. Sô mûost tu sórgende sín. peháftêr inblándenên díngen mit tíen du dih tûomen uuíle.

VOLVPTAS.

Voluptariam uitam deligis? Uuíle du lústsamo lében?

Sed quis non spernat atque abiciat corporis seruum. rei uilissimæ et fragilissimæ. Uuémo nesól áber únuúert sín. des líchámen scálh tes feruuórfenôsten dínges. únde des prôdesten? Tíe uoluptati díenônt. tíe sínt tes líchamen scálchâ. Tíe spiritui díenônt. díe sínt spiritales. únde góte gelíh. tér spiritus íst. únde bedíu sínt tíe frí.

BONIS CORPORIS. HOMINES NON ÆQVARI BESTIIS.

Iam uero qui præ se ferunt bona corporis. quam exigua. quam fragili possessione nituntur. [138.] Tíe des líchamen fróma fúre sézzent tíen frómôn dero sêlo. ze⌣uuío lúzzelmo díngе síh tíe hábent. Fóne dien simiis. tíe uuír héizên áffen. íst táz kespróchen. præ se ferunt. Ter áffo geuuínnet ío zuéi uuélfer. únde déro zuéio. íst ímo daz éina. líebera. dánne daz ánder. Taz líebera chêret ío fúre síh. daz ánder fólgêt imo. Sô man in iágôn gestât. sô héuet er daz líebera ûf zû ze⌣sínên brústen daz léidera springet ûf án in únde hábet síh. ze⌣sínemo hâre. Sô ímo dára nâh nôten gestât. sô uerlâzet er daz líebera. únde indrínnet mít témo. dáz ímo léidera uuás.

Num enim poteritis superare elephantos mole . tauros robore? Mûgent ír uuérden mêrôren dánne bélfendâ . stárcheren dánne fárre?

Num tigres uelocitate præibitis? A'lde snélleren . dánne tigres? Tigris chît sagitta . Tén námen hábet íz fóne dero snélli . uuánda ímo nioman índrinnen nemág . Fóne díu scrîbit sanctus ambrosius in⌣exameron . dér ímo sîn uuélf ferstîlet . únz er in⌣uuéido íst . dér netrûet ímo nieht enfáren . únde bedíu hábet er sîh keuuárnôt sînero glésinôn bállôn . únde dâr er în erlóufet . târ uuírfet er ímo éina . sámo so ér imo ergébe daz uuélf. In déro ersíhet er sîh . únde uuânet táz pílde uuésen sîn uuélf . únde béitet sîh táz sóugen . Sô ímo dés nespûot . únde er ímo áber náh lóufet . sô triuget er în mit tero ánderro . únde mit tero drittûn . únde so sô . únz er sîh kenéret .

Respicite spatium cæli . firmitudinem . celeritatem . et desinite aliquando uilia mirari . Uuártênt uuío míchel der hímel sî . uuíder dien elephantis uuío féste únde starh uuíder dien fárren . uuío snél uuíder dien tigribus . únde ne sî iuuih uuúnder dero smáhôn díngo . Sîd tiu érda míchel íst . únde dóh nehéina comparationem nehábet ze⌣demo hímele . [139] uuér mág tánne sîna uuîti uuízen . únde sîna mícheli? Sîd er dóh álso uuîtêr sîh úmbe uuérbet în uíginti quatuor horis . uuáz mág tánne sô snélles sîn . únde sô drâtes? Sîd în óuh tiu únméziga drâti neuerbríchet . uuáz íst tánne sô féstes?

Quod quidem cælum . non his potius est mirandum . quam sua ratione qua regitur . A'ber dero genámdôn drîo . neist er nieht sô uuúnderlîh . sô déro rédo díu în trîbet . Tiu réda íst kótes uuîstûom .

Formæ uero nitor ut rapidus est . ut uelôx . et fugatior mutabilitate uernalium florum . Uuártênt óuh uuío gâhe . únde uuío spûotîg tir íst tiu scôni des mánnes ketâte . ih méino sînes pîldes . únde uuéhseligôra dânne dero blûomôn scôni .

Quodsi ut aristotiles ait . homines uterentur linceis oculis . U'be die ménnisken hábetîn sô aristotiles chit lúhsiniu óugen .

Ut eorum uisus penetraret obstantia . I'h méino dáz siu den mán dúrhséhen máhtîn .

Nonne introspectis uisceribus . turpissimum uideretur . illud superfitie pulcherrimum corpus alcibiadis? Sô siu innenân gesáhîn . nedûohti în dánne íoh ter alcibiadis lichámo úbelo getân na? Der ûzenân állero lichamon scônesto uuás . (Uuír ne⌣uuízen uuér díu scôna alcibias uuás . tóh cnûoge râtiscôen dáz si herculis mûoter uuâre . uuánda er alcides hîez .) [1]

[1]) Dieser eingeschlossene satz scheint getilgt zu sein.

Igitur te pulchrum uideri . non tua natura . sed oculorum reddit intuitus. Táz tu scône dúnchest mánne . dáz netûot tîn natura nieht . uuánda dû mist innenân bist . núbe dero óugôn únmágen .

Sed estimate quam uultis nimio . corporis bona . dum sciatis hoc quodcumque miramini . triduanæ febris igniculo posse dissolui . Nû tiuret ten lîchamen so uuîo so ir uuéllênt . dánne ir dóh uuízint . tér iu sô uuúnder tiure ist . táz tér mít tritagigemo rîten mág erstérbet uuérden .

Ex quibus omnibus licet illud in summam . [140.] i. in breuitatem redigere . Fóne dîen rédôn állên . uuile ih iz ze⌣demo gnôtesten bringen .

Quod hæc quæ nec possunt præstare bona . quæ pollicentur . nec congregatione omnium bonorum perfecta sunt . ea nec ad beatitudinem quasi quidam calles ferunt . nec ipsa perficiunt beatos . Dáz tîu fînuîu dîu dáz pringen ne⌣mûgen . dáz siu gehéizent . nóh fóne álles kûotes sámohâfti dúrhnóhte nesînt . ze⌣sâlighéite uuégâ nesînt . nóh sâlige netûont . Omnium bonorum perfecta congregatio . dáz ist beatitudo . Dâr dés pristet . târ ne ist beatitudo nieht . Fóne dîu ist taz argumentum gehéizen a causa . i. ab efficientia . Uuîo sól dâr sîn daz effectum . dâr diu efficientia neist? Éina uuîla léret si în irrâten causam a fine . ándera uuîla finem a causa . A'lso causa únde efficientia éin sînt . sô sînt óuh finis . únde effectum . únde euentus ál éin . Mít tîsên zuéin locis argumentorum . únde dâra zûo mít óffenên exemplis . hábet si únsih irríhtet sáment boetio . dáz beatitudo an dîen fînuen fúnden neuuírt . A'lle dispvtationes . hábent íro fésti . in argumentis . únde in syllogismis . únde in diffinitionibus . únde nóh tánne in exemplis maiorum . et in auctoritate diuina . Uuáz ist táz man ánderes uuîo stérchen múge? Nóh tánne ist kuíssera . dáz úns ratio syllogismorum óuget . tánne argumentorum . uuánda súmelichîu argumenta sînt probabilia . dáz chît klóublichîu . díu múgen uuîlôn uuârîu sîn . uuîlôn lúkkîu . ánderîu sînt necessaria . táz chît penôte uuârîu . áber syllogismi . dîe ne⌣trîegent nehéinêst . úbe sie legitime geuuórht sînt . pedîu hábet si dîe nóh nâh kespârêt . ad ualidiorem disputationem .

DEPLORATIO HVMANÆ CÆCITATIS .

Eheu . quæ ignorantia abducit miseros deuio tramite . A'h ze⌣sêre . uuéliche únuuízze mísseléitent íuuih uuênegen . únde fûorent íuuih sô âba uuége?

Non queritis aurum in⌣uiridi arbore . [141.] non carpitis gemmas uite . Iâ negedénchent ír gôld ûfen dien bóumen ze⌣sûochenne . nóh kímmâ âba rébôn zebréchenne .

Non abditis laqueos altis montibus . ut ditetis dapes pisce. Iâ neríhtent ir nieht íuueríu nézze . ûfen dien bérgen zefiscônne.

Nec si libeat uobis sequi capreas . tirrena uada . i. tuscum mare captatis. Nóh tára gágene . úbe ír iágôn uuéllent . ne úmbe sézzent ir nieht ten mére uuâg.

Quin etiam norunt ipsos recessus . i. secreta æquoris . abditos fluctibus . quæ unda feracior niueis gemmis . i. unionibus . uel quæ rubentis purpuræ . i. cocleæ. Sie uuízen ióh uuóla die gesuâsen stéte des méres . uuéle gibedîg sîn dero uuízon unionum . die uuír héizên bérlâ . uuéle dero púrpurûn . táz chît tero cochearum blûotes.

Nec non quæ litora præstent tenero pisce uel asperis echinis . Unde uuéle stádâ gibedîg sîn múreuuero fisco . álde dero rúhôn echinorum. Echinus íst éin sûoze fisg lúzzelêr . sámo rûoh sô éin igel. Tés natura íst sólih . úbe er chlében beginnet . án demo skéffe . dáz nehéin dúnst sô míchel nechúmet . tíu iz eruuékken mûge.

Sed quonam lateat bonum . quod cupiunt . cæci sustinent nescire. Uuâr áber dáz kûot sî . dáz sie gânt sûochende . dáz neuuéllen sie uuízen.

Et quod abiit transtelliferum polum . tellure demersi petunt. Unde dáz ten hímel úberfáren hábet . táz uuéllen sie eruuûollen ûzer dero érdo.

Quid impræcer dignum stolidis mentibus? Uués mág íh nû dîgen mít réhte sô túmbên mûoten?

Opes . honores . ambiant . et cum parauerint falsa bona . graui mole . tum cognoscant uera. Táz uuíle íh tés tûon. Sîd sie iruuínden ne uuéllên . sô gángên nâh êrôn . únde nâh ríhtûome . [142.] dáz lúkkiu gûot sínt . únde sô sie sih téro búrdi geuuárnoên . sô gébe ín gót târ míte . táz sie diu uuâren bechénnên. Tés uuúnsco íh ín . tés bíto íh in.

QVID SEDVCAT FALSÆ FELICITATIS SECTATORES.

Hactenus suffecerit demonstrasse formam falsæ felicitatis. Nû lâ dír gnûoge geóuget sîn lúkkero sâldôn bílde.

Quam si perspicaciter intueris . ordo est deinceps monstrare . quæ sit uera. Ube dû sia uuóla bechénnêst . sô hábo íh zît . tír dia uuârûn zeóugenne.

Atqui inquam . uideo nec opibus sufficientiam . posse contingere . nec regnis potentiam . nec dignitatibus reuerentiam . nec gloria celebritatem . nec uoluptatibus lætitiam. I'h kesího uuóla chád ih . nóh mít ríhtûome mán guúnnen gnúht . nóh keuuált mít chúneríche . nóh êrhâfti mít ámbáhte . nóh mâri mit kûollichi . nóh fróuui mít uuúnnolúste.

An etiam causas cur id ita sit deprehendisti? Máht tû uuízen chád si . uuáz táz méine?

Uideor mihi intueri quidem ueluti tenui rimula. Mír dúnchet íh iz séhe chád ih . sámo dúrh éina énga nûot.

Sed ex te apertius cognoscere malim. Íh uuólti iz áber gérno fóne dír óffenôr bechénnen. Triuuo chád si . ís íst óffen reda.

Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est indiuisumque natura . id error humanus separat. Hier fernim sia. Dáz créhto éinfalte íst natûrlicho . únde úngeskéiden . dáz péitet sih tero liuto írredo skéiden.

Et traducit a uero atque perfecto ad falsum . imperfectumque. Únde ferfûoret iz ába demo uuâren . únde démo dúrhnóhten . ze⌣demo lúkken . únde demo úndúrnohten.

VBI VNVM EST . NVLLVM EX HIS QVINQVE DEESSE.

An tu arbitraris . quod nihilo indigeat . egere potentia? Vuânest tû dáz ntehtes túrftig neíst . [143.] máhte dúrftig sí?

Minime inquam. Néin chád ih. Úbe iz ntehtes túrftig neíst . uuío mág iz tánne éines tinges túrftig sín? Táz íst in periermeniis keskríben. úbe uniuersalis abdicatiua uuâríu sí. dáz particularis dedicatiua lúkke sí.

Recte tu quidem. Târ ána bábest tu réht chád si.

Nam si quid est . quod sit imbecillioris ualentiæ . in⌣ulla re . in⌣hac egeat necesse est alieno præsidio. So uuáz únmáhtig íst tonêr ána . târ ána íst iz túrftig ánderes hélfo. Táz héizet argumentum ab adiunctis. Imbecillitas íst to iuncta cum⌣egestate præsidii.

Ita est inquam. Táz íst sô chád íh.

Igitur sufficientiæ . potentiæque una est eademque natura. Sîd iz sús íst chád si . sô íst éin natura gnúhte . únde máhte.

Sic uidetur. Sô íst nôt chád íh. Táz íst óuh ab adiunctis.

ITEM.

Quod uero huiusmodi sit : spernendumque esse censes . an contra rerum omnium ueneratione dignissimum? A'n démo gnúht únde máht sínt chád si . íst táz fersíhtig . álde állero êrôn uuírdig?

At hoc inquam nedubitari quidem potest. Tés nemág óuh zuíuel nehéin sín chád ih . núbe énên zuéin daz tritta fólgee.

Addamus igitur sufficientiæ potentiæque reuerendum . ut hæc tria unum iudicemus. Nû stôzên zesámine chád si . cnúht únde máht . únde êruuirdigt . táz uuír díu dríu éigin fûre éin.

Addamus siquidem uera uolumus

confiteri. Táz tûên chád ih. álso uuír tûon súlen. úbe uuír uuâres uuéllên iéhen.

ITEM.

Quid uero inquit. obscurumne hoc atque ignobile censes esse. an omni celebritate clarissimum? An démo éniu driu sint chád si. uuânest tu dâz uuésen únmâre. únde únédele? álde geuuáhtlichôsta állero díngo?

Considera uero quod nihilo indigere. quod potentissimum. quod honore dignissimum esse concessum est. [144.] ne egere claritudine. quam sibi non possit præstare. Târ chius tir. dáz álles tínges úndurftig íst. únde máhtig. únde êrhafte íst. álso dû geiégen hábest. táz témo úndúrft íst, táz iz mâre ne st?

Atque ob id uideatur aliqua parte abiectius. Únde iz târ úmbe ieht feruuórfenôra st. dánne diu ánderiu.

Non possum inquam. quin hoc uti est. ita etiam celeberrimum confitear. Ih nemág is ánderes keiéhen nieht chád ih. âne sô iz íst. táz iz nôte geuuáhtlih íst.

Consequens igitur est. ut fateamur claritudinem. nihil differre trihus superioribus. Úbe díz sús íst chád si. sô íst târ mite zeiéhenne. mâri úngeskéidena sin. fóne dien óberên drín.

Consequitur inquam. Úngeskéiden chád ih.

ITEM.

Quod igitur nullius egeat alieni. quod suis cuncta uiribus possit. quod sit clarum. atque reuerendum. nonne etiam hoc constat esse lætissimum? Táz úndúrftig íst ánderes chád si. táz sih fermág sínero chréfte. táz mâre. únde êruuírdig íst. neíst óuh táz állero díngo húgelichôsta na?

Sed huic inquam tali ullus meror unde obrepat? ne cogitare quidem possum. Ih nemáhti sâr nto erdénchen chád ih. uuánnân démo sólichen trûreghéit chómen sólti.

Quare plenum esse lætitiæ. si quidem superiora manebunt necesse est confiteri. Fóne diu íst zeiéhenne. úbe diu êrera zála uuâr íst. táz iz fróuui fól st.

Atqui illud quoque per eadem necessarium est. diuersa quidem esse nomina. sufficientiæ. potentiæ. claritudinis. reuerentiæ. iocunditatis. nullomodo uero discrepare substantiam. Fóne diu íst nôt chád si. misseliche námen háben diu finuiu. únde siu dóh éin uuêsen.

Necesse est inquam. Triuuo nôt chád ih. Mit témo éinen argumento. sô si begónda. hábet sl in állên finuen fólle gángen. Táz íst ab adiunctis. [145.] Uuánda íro togelih

temo ándermo ist adiunctvm . pediu nemág siu ntoman geskéiden .

DE VARIA ELECTIONE BONI .

Hoc igitur quod est unum . simplexque natura . prauitas humana dispertit . Nû hábest tu fernómen . dáz ménniskôn únreht sih táz péitet spálten . dáz natûrlicho éin íst . únde éinuálte íst .

Et dum conatur adipisci partem rei . quæ partibus caret . nec portionem assequitur . quæ nulla est . nec ipsam quam minime affectat . U'nde dés téil sûochendo . dáz úngetéilet íst . ingât ín sélbez táz ting . táz sie sóltôn sûochen . únde áber nesûochent .

Quonam inquam modo? Ze uuélero uuís chád íh?

Qui diuitias inquit petit penuriæ fuga . de potentia nihil laborat . uilis . obscurusque mauult esse . Tér ríhtûomes kérôt . zádel flíhendo . dér neförderôt keuuáltes ntéht . ímo íst liebera smáhe únde únmâre ze sínne .

Multas etiam sibi subtrahit uoluptates . naturales quoque . ne pecuniam amittat . quam parauit . U'nde nimet ímo sélbemo mánigíu síniu gemáh . íóh natûrlichíu . sô der sláf íst . táz er sínen guúnnenen scáz pehábe .

Sed hoc modo ne sufficientia quidem contingit ei . quem ualentia deserit . quem molestia pungit . quem uilitas abiicit . quem recondit obscuritas . A'ber sô tûontemo . ingât ímo íóh tiu gnúht . síd ímo ingât íóh tiu máht . únde ín stúnget úngemáh . únde ín smáhi feruuórfenen tûot . únde únmâri fertóchenen dûot . Uuánda éin uuile háben . âne diu ánderíu díu ímo sínt adiuncta . pedíu ingât ímo íóh táz .

ITEM .

Qui uero solum posse desiderat . profligat opes . despicit uoluptates . honoremque potentia carentem . gloriam quoque nihili pendit . Tér den geuuált éinen mínnôt . tér fertríbet sín gûot . nóh nerûochet uuúnnôn . nóh êrôn âne geuuált nóh tero gûollichi . [146.]

Sed hunc quam multa deficiant uides . Târ síhest tu óuh . uués témo brístet .

Fit enim ut aliquando egeat necessariis . ut mordeatur anxietatibus . I'mo geskíhet ticcho . dáz er sínero nôttúrfto írroe . únde ín ángeste gértên .

Cumque hæc depellere nequeat . etiam id quod maxime petebat . potens esse desistat . U'nde geskíhet ímo sô er síh tés eruuéren nemág . táz ímo óuh tér geuuált tés er éines kérota . dâr míte ingât .

ITEM.

Similiter licet ratiocinari. de honoribus gloria. uoluptatibus. Sámolîh mág ih ságen fóne êron. gûollichi. uuúnnon.

Nam cum unumquodque horum idem sit quod cætera. quisquis horum aliquid petit. sine cæteris. ne illud quidem apprehendit quod desiderat. Sîd síu éin sínt. tér íro éines âne diu ánderíu gérôt. temo neuuírt nóh táz.

ITEM.

Quid igitur inquam. si qui cuncta simul cupiat adipisci? Uuío áber chád ih. tér siu álliu finuíu sáment kuúnnen uuíle?

Summam quidem ille beatitudinis uelit. Táz íst tér chád sî. dér dîa ánauuálgi dero sâlighéite guúnnen uuíle.

Sed num in his eam reperiet. quæ demonstrauimus non posse conferre id. quod pollicentur? Uuânest tu áber dáz ér sie finde an dîen. díu ih tir geóuget hábo dáz negemúgen. dáz siu gehéizent?

Minime inquam. Néin chád ih.

In his igitur quæ singula creduntur. præstare quædam expetendorum. beatitudo nullomodo uestiganda est. Fóne díu chád si neíst tiu sâlighéit án dîen finuen nieht zesûochenne. déro íogelîh éteuuáz kében mág. tés man gérôt. náls âl.

Fateor inquam. Táz íst sô chád ih.

Et hoc nihil uerius dici potest. Unde nieht neíst uuârera. álles tés man chéden mág.

Habes igitur inquit. et formam falsæ felicitatis. et causas. Nû chád si hábest tu lúkkero sâldôn bílde. [147.] únde dâr míte. zíu siu lúkke sîn. Síu neuuârîn nieht lúkke. úbe man díu neílti skéiden. díu úngeskéiden sínt.

FALSAM FELICITATEM IAM AVERSANTEM. AD VERAM INTENDERE MONET.

Deflecte nunc in aduersum mentis intuitum. Nû síh táz tára gágene déro uuíderuuártig st.

Ibi enim statim uidebis ueram quam promisimus. Târ síhest tu sâr dîa uuârun. dîa íh tir gehîez zezéigônne.

Atqui. hæc inquam uel cæco perspicua est. Tríuuo chád ih. ióh ter blíndo mág sia séhen.

Eamque tu paulo ante monstrasti. dum conaris aperire causas falsæ. Unde dâr fóre hábest tû sia geóuget. târ du óugtôst. uuánnân diu lúkka irrínnet.

Nam nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitas. quæ perficiat sufficientem potentem. reuerendum. celebrem. lætumque. Míh netríege der uuân. díu íst tiu uuâra sâlda.

díu den mán dûot richen . máhtigen . êruuírdigen . geuuáhtlichen . fróuuen .

Atque ut cognoscas me interius adu'tisse . quæ unum horum ueraciter præstant . quoniam idem cuncta sunt . hanc sine ambiguitate cognosco . plenam beatitudinem esse . U'nde dáz tu uuízist . mih is innene uuésen . so uuáz táz ist . táz éin déro finuo uuârháfto gegében mág . sid siu ál éin sint . táz pechénno ih uuésen fólla sâlighéit .

O te alumne . felicem te hac opinione . si quidem inquit hoc adieceris . Kesáh tíh kót trût min dísses uuânes chád si . úbe dû dáz târa zûo fólle légest .

Quidam inquam? Uuélez chád ih?

Putasne aliquid esse in his mortalibus . caducisque rebus . quod possit afferre statum huiusmodi? I'h pringo díh tara zûo chád si . Uuânest tu in dísên múrgfârên uuérltsáchôn teht uuésen . dáz mânne gében múge dísa státa? Táz uuólta ih tû dar míte chádist .

Minime inquit puto . idque a te nihil ut amplius desideretur ostensum est . Néin neuuáno chád ih . tû hábest mih tés irrihtet . sô is mêr dúrft neist .

Hæc igitur uel imagines ueri boni . uel inperfecta quædam bona dare mortalibus uidentur . [148] Síu múgen chád si mánne gében . dáz kûote gelîh íst . álde dáz únfólleglîh kûot íst .

Uervm autem atque perfectum bonum conferre non possunt . A'ber uuâre gûot únde fólleglîh . nemúgen síu gében .

Assentior inquam . I'h íího dés chád si .

Quoniam igitur agnouisti . quæ uera illa sit . quæ autem mentiantur beatitudinem . nunc superest ut agnoscas . únde possis hanc ueram petere . Uuánda dû nû erchénnest chád si dia uuârûn sâlighéit . únde díu . sih sía ánazócchônt . sô hábest tu nû ze-bechénnenne . uuâr dû sía hólôn súlist . únde uuén du íro bíten súlist .

Id quidem inquit iam dudum uehementer exopto . Tés chád ih lángêt mih íu fórn .

Sed cum in minimis quoque rebus inquit . uti in timeo placet nostro platoni . diuinum debeat implorari præsidium . quod nunc faciendum censes . ut mereamur reperire sedem illius summi boni? Síd áber platoni dúnchet in sînemo bûoche timeo . dáz man ióh in lúzzelên díngen súle gótes hélfo flêhôn . uuáz íst úns zetûonne dánne . uuânest tu . dáz uuír irfâren mûozîn dîa hóuestát . tes fórderôsten gûotes?

Inuocandum inquam censeo patrem omnium rervm . quo prætermisso . nullum rite fundatur exordium . I'h áhtôn dén chád ih ána zehárenne . âna dén man níehtes pedíen nemág uuóla .

Recte inquit ac simul ita modulata est . Réhto uuíle du chád si . únde des mézes sáng si sús .

ORATIO PHILOSOPHIÆ AD DEVM . VT SVMMVM BONVM IPSE DEMONSTRET.

O sator terrarum cælique. [1] Tû sképfo hímeles únde érdo.

Qui gubernas mundum perpetua ratione. Tû dísa uuérlt [2] órdenôst. únde scáffôst. únde ríhtest . mít tínemo êuuîgen uuîstûome [3].

Qui iubes tempus ire ab‿æuo . i. qui iussisti tempora incipere ab exordio mundi. Tû die zíte hîeze íro férte [4] beginnen . [149.] sáment [5] tero uuérlte [6]. uuánda êr neuuâren zíte . núbe êuuighéite [7].

Stabilisque manens . das cuncta moueri. U'nde sélbo stâtêr . álliu díng uuérbest [8] . únde uuéhselôst. Uuánda der hímel uuárbelôt . únde álliu díng uuándônt [9].

Quem non pepulerunt externæ causæ . fingere opus fluitantis materiæ . i. informis et indiscretæ. Tíh nehéiniu [10] ánderíu ding ne scúntôn . daz scáffelôsa zímber [11] zemáchônne [12] . ûzer démo dísiu uuérlt [13] uuárd. Sî méinet tîa sámenthâftigûn mássa [14] . díe er zeêrest [15] téta . an déro [16] nieht keskéidenes neuuás [17].

Uerum . i. nisi insita forma boni . carens liuore. A'ne dîn sélbes [18] ínniglicha gûoti . nieht nîdes hábentíu.

Tu gerens mente pulchrum mundum . pulcherrimus ipse. Tû in‿dînemo mûote íu [19] trágende dísa scônûn uuérlt [20]. scônero sélbo.

Ducis cuncta ab æterno exemplo. Scûofe [21] dû iz ál nâh téro uuîsûn . únde nâh témo êuuigen bílde dînes mûotes.

Similique imagine formans . i. formasti. V'nde démo gelîh tâte dû iz . sô dir in‿mûote uuás. Tír ne bildôta [22] nîoman fóre [23].

Iubensque . i. iussisti perfectas partes absoluere perfectum . s. opus. V'nde hîeze dû uuóla getânîv stúche [24] máchôn uuóla getân uuérh.

---

[1] Hier beginnt die zürcher handschrift. Sie hat wenig tonzeichen. wir geben nur stärkere abweichungen.

[2] uuerelt. Z. h.

[3] uuîstûme. Z. h.

[4] uerte. Z. h.

[5] samint. Z. h.

[6] uuerelte. Z. h.

[7] euuigheit. Z. h.

[8] uuérbist. Z. h.

[9] uuándôt. Z. h.

[10] ne heiniu. Z. h.

[11] des skáffelôse zimber.] Ursprünglich stand: des skáffelôsen zimberis. Z. h.

[12] Fehlt in der Z. h.

[13] uuerelt. Z. h.

[14] ih meino dia saminthaftîgun massa. Z. h.

[15] zeerist. Z. h.

[16] andero. Z. h.

[17] keskeidenis ne uuas. Z. h.

[18] selbîs. Z. h.

[19] îu. Z. h.

[20] uuerelt. Z. h.

[21] Schuofe. Z. h.

[22] nebîldôta. Z. h.

[23] uóre. Z. h.

[24] stúche. Z. h.

Uuánda álso uuâlliche líde máchônt uuállichen mân . sô geskâh óuh táz . táz állero [1] téilelîh tero uuérlte dúrhskáffenêr. sîa máchôta dúrbskáffena[2]. Prâste íro téilen . sô brâste íro sélbûn .

Tu ligas elementa . numeris . s. certis . Quasi diceret . quatuor elementa ligas . Fier elementa bíndest [3] tu sô zesámine .

Ut conueniant frigida flammis . arida liquidis . Táz héiz únde chált . sô fiur [4] únde uuázer [5] íst . únde dúrre . únde náz . sô érda únde lúft íst . nieht nestrîtên [6].

Ne euolet purior ignis . Sô fásto [7]. dáz fóre [8] líehti hína ûf nefllege daz líehtera fiur [9]. in⌣démo nehéin trûobi neíst . uuánda iz zeóberôst [10] íst .

Aut pondera deducant mersas terras . Nóh tiu suâri tia [11] érda níder nesénche .

Tu conectens mediam animam resoluis per consona membra . i. connectis et resoluis animam per consona membra . Tû gehéftest tia séla zu díen íro gemínnên [12] líden . únde zetéilet [13] sia áfter díen . íh méino dia súnnûn gânda [14] . an mittemo hímele . únde in⌣mittemen gânda [15] dero septem planetarum . Tía philosophi hiezen [16] animam mundi . uuánda ál dáz tir grûet . únde uuáhset . táz túrh kât sî [17]. álso diu séla die líde tûot [18].

Triplicis naturæ . Tíu drískero naturæ íst . uuánda si skînet . prûotet [19]. únde brénnet . A'nderíu fiur brénnent [20] óuh . síu nebrûotent [21] áber nieht .

Mouentem cuncta . s. ad crescendum . A'llíu díng chícchenta . álso únseren líchamen diu séla chícchet .

Quæ cum glomerauit motum secta in duos orbes . i. quæ cum circumducit cursum sectum in duo hemisperia . meat reditura in⌣semet . i. in suum ortum . U'nde sô sî gechrúmbet íro fárt [22]. ketéilta in zuêne [23] bógen . éinen óbe [24] érdo . ánderen óbe [25] érdo . sô gât si uuídersinnentíu . ze⌣íro [26] ortu .

Circuitque mentem profundam .

[1] áller. Z. h.
[2] tero uuélte . túrh scáffenêr sîa máchota túrh skáffena. Z. h.
[3] píndist. Z. h.
[4] uíur. Z. h.
[5] uuázir. Z. h.
[6] ne strîten. Z. h.
[7] uásto. Z. h.
[8] uóre. Z. h.
[9] neulîege . taz lûtera uíur. Z. h.
[10] ze óberôst. Z. h.
[11] suâri . dia. Z. h.
[12] gemeinen. Z. h.
[13] zeteilest. Z. h.
[14] sunnun . kânda. Z. h.
[15] kânda. Z. h.
[16] hiezent. Z. h.
[17] tiu sunna. Z. h.
[18] tuot tie lide. Z. h.
[19] prutet. Z. h.
[20] prennent. Z. h.
[21] ne brutent. Z. h.
[22] uart. Z. h.
[23] inzuene. Z. h.
[24] verb. in „in". Z. h.
[25] under. Z. h.
[26] ze iro. Z. h.

et conuertit . i. conlustrat cælum simili imagine. U'nde náhtes erstrichet si dia [1] tóugenûn fárt [2]. únder dero érdo . únde [3] ze⌣sámelichero uuís . erstrichet si táges ten himel óbe dero érdo.

Tu prouehis . i. producis animas . uitasque minores paribus causis . hoc est his causis . ut essent qui deo gratis obedirent. U'mbe gelichiu ding scûofe [4] du angelos . únde die in hinderôren ménnisken. Uuáz uuás diu causa? Táz sie dih iro sképfen bechénnên . únde êreên . Uel sic. Mit kelichên dingen hábest tu ángelos únde homines súre gezúcchet súre ánderiu tier . ih méino . ratione . et intellectu.

Et aptans sublimes . leuibus curribus. U'nde sie hóho [5] erhéuende in⌣spûotigên [6] sínnen.

Seris in⌣cælum terramque. Sézzest tu sie in himele . únde in érdo [7]. Angelos in himele . [151.] homines in érdo [7].

Quas . s. animas . et uitas . facis tu conuersas . benigna mente . conuerti ad te reduci igne. Tie tûost tû uuíder sínnen ze⌣dír [8] . án dih keuuánte . mit tinero uuóla⸗uuílligi [9].

Da pater menti . s. eius [10]. conscendere augustam sedem. Tû dáz tûost . kib sinemo mûote [11]. dáz iz [12] hína ûf kestigen múge . ze⌣dinemo chéiserlichen stûole . táz iz himeliskiu ding fernémen múge.

Da lustrare . i. inuenire fontem boni. Ketûo sinen sín finden gûotes úrspring [13].

Luce reperta. U'nde sô er dáz lieht finde.

Da defigere in te conspicuos uisus animi. Sô getûo in fásto háben an dír . clátiu óugen sines sinnes.

Dissice nebulas et pondera terrenæ molis. Zeirfûore [14] dia blíndi . únde die súndâ des irdisken [15] lîchámen.

Atque mica tuo splendore. U'nde skin in ána mit tinemo skímen.

Tu namque serenum. Tû bist tiu héiteri.

Tu tranquilla requies piis. Tû bist ti⌣kemáchiu [16] râuua dien gûot uuílligên [17].

Te cernere finis. Sô mán dih kesíhet . táz ist taz ist énde [18].

---

[1] tia. Z. h.
[2] uart. Z. h.
[3] Fehlt. Z. h.
[4] scufe. Z. h.
[5] hô. Z. h.
[6] insputigên. Z. h.
[7] inhimile — inerdo. Z. h.
[8] uuidersinnan ze dir. Z. h.
[9] uuolauuilligi. Z. h.
[10] mese. Z. h.
[11] sinne. Z. h.
[12] er. Z. h.
[13] ketuo in-uinden kûotis urspring. Z. h.
[14] zefuore. Z. h.
[15] irdesken. Z. h.
[16] kemacchiu. Z. h.
[17] gûotuuílligen. Z. h.
[18] Soman dih kesíhet . tas ist tiz ende. Z. h.

Idem principium . uector . dux . semita . terminus . Tû bíst táz ánagénne [1] . tû bíst tér únsih fûoret [2] . s. ze‿demo énde [3] . tû bíst uuégo-uuîso [4] . únde sélbêr der uuég . únde daz énde . ze‿démo uuír râmeên [5] .

VERENE SIT SVMMVM ALIQVOD BONVM .

Quoniam igitur uidisti quæ sit forma inperfecti boni . quæ etiam perfecti . Uuánda dû béidero bílde bescóuuôt hábest . tes únfólleglîchen gûotes . ióh tes fólleglîchen . álso dáz íst forma inperfecti . díu éin gíbet téro fínuo . únde áber díu perfecti . díu siu álliu sáment kíbet .

Nunc reor demonstrandum . quonam hæc perfectio felicitatis constituta sit . Pedíu íst nû zeságenne . uuâr díu fólleglicha sâlda gestátot hábe . uuâr íro stûol sî .

In quo illud primum arbitror inquirendum . An‿déro ságo íh tés áhtôn zeêrest ze-frâgenne .

An aliquod huiusmodi bonum . quale paulo ante diffinisti . [152.] in rerum natura possit existere . U'be dehéin sô getân gûot múge sîn únder állên díngen . sô dû dâr fóre geóugtôst . tô dû châde . Nisi fallor . ea uera est et perfecta felicitas . quæ sufficientem potentem . reuerendum . celebrem . lætumque perficiat .

Ne nos decipiat cassa imago cogitationis . præter ueritatem subiectæ rei . Nîo únsih netrîege lúkkez pílde únseres kedánches . âne dîa uuârhéit tero substantiæ . A'lso die álten líute dâhtôn án die manes et semideos . únde sie dér gedáng tróug .

Sed quin existat . sitque hoc ueluti quidam fons omnium bonorum . negari nequit . Tés ne mág áber nehéin lóugen uuésen . íz nesî . únde íz nesî úrspríng álles kûotes .

Omne enim . quod imperfectum esse dicitur . id inminutione perfecti . inperfectum esse perhibetur . Taz únfólla uuírt îo únfól gehéizen . fóne déro uuáni des fóllen .

Quo fit . ut si in quolibet genere inperfectum quid esse uideatur . in eo perfectum quoque aliquid esse necesse sit . Tánnân íst nôt . úbe uuánez sî . dáz téro sélbûn sláhto óuh fóllez sî . Táz íst argumentum a parte ad totum .

Et enim perfectione sublata . unde illud quod imperfectum perhibetur extiterit . nefingi quidem potest . Tára gágene . úbe daz fólla neíst . sô nedárf nîoman des uuánen gedénchen . Argumentum a toto ad partem .

Neque enim exordium rerum cæ-

[1] Tu bist daz ánagenne. Z. h.
[2] tu bist ter unsih fueret. Z. h.
[3] ende. Z. h.
[4] tu bist uuégouuîso. Z. h.
[5] uuég . râmêen . die übrigen wörter ohne tonzeichen.

pit ab diminutis . inconsumatisque . Uuánda állero díngo natura . ne fleng nteht ána ze⌣uuánên . únde únfólle tânên .

Sed procedens ab integris absolutisque . in⌣hæc extrema atque effeta dilabitur . Núbe fóne gánzên únde fóllên beginnendíu . slêif si sîd . únz si chám ze⌣dísên áfterostên . únde ze⌣dísên âmáhtigên . A deliciis paradysi . íst ter mán chómen . ad erumnas huius sæculi . Fone inmortalitate íst er chómen ad mortalitatem . Fóne similitudine dei . íst er uuórten similis iumentis insipientibus .

Quodsi est fragilis boni . quædam inperfecta felicitas . uti paulo ante monstrauimus . non potest dubitari . esse aliquam solidam perfectamque . [153.] U'be únfólliu sâlda íst . sô neíst zuíuel nehéin . núbe óuh fólliu sî . únde gánziu .

Firmissime inquam uerissimeque conclusum est . Tù hábest iz chád ih . fîlo uásto . únde fílo uuârháfto gefêstenôt . Uuáz mág féstera sîn . álde uuârera . dánne úbe man totum mit parte . álde partem stérche mit toto ?

VBI SIT SVMMVM BONVM .

Quo inquit habitet . ita considera . Uuâr iz sî chád si . dáz chíus tir sús .

Deum principem omnium rerum . bonum esse . humanorum animorum communis conceptio probat . Táz kót állero díngo hêrro gûot sî . dés íhet mánnoliches sín .

Nam cum nihil deo melius excogitari queat . id quo melius nihil est . bonum esse quis dubitet ? Sîd man nteht pézeren erdénchen nemág . tánne gót íst . sô íst táz nôte gûot . tés pézera nehéin neíst . Taz óberôsta íst nôte hôh . taz méista íst nôte michel . taz pézesta íst nôte gûot . Táz íst argumentum a maiore ad minus .

Ita uero demonstrat ratio . deum bonum esse . ut conuincat quoque in eo esse perfectum bonum . A'lso stérchet tísiu réda . gót uuésen gûot . táz an ímo sî fólleglîh kûot . Sîd nehéin sîn bézero neíst . sô íst er nteht éin gûot . núbe ióh fólleglîh kûot .

Nam ni tale sit . rerum omnium princeps esse non poterit . U'be er fólleglîh kûot neíst . sô neíst er díngo hêrosto nteht .

Erit enim eo præstantius aliquid possidens perfectum bonum . quod hoc prius atque antiquius esse uideatur . Uuánda sô íst éin ánderez hêrôra . fólleglîh kûot hábende . dáz gágen ímo daz fórderôra . únde daz uuírdigôra sî .

Omnia namque perfecta . minus integris priora esse claruerunt . Uuánda míttundes ságeta ih . állíu fólleglichíu . êreren uuésen dien uuánên .

SVMPTVM.

Quare ne ratio prodeat in infinitum . confitendum est summum deum . summi perfectique boni esse plenissimum. Fóne díu íst zeiéhenne . nto díu réda zeláng nenuérde . ten fúrsten gót . tes fúrsten gûotes . únde dúrnóhtes . fól sín .

SVMPTVM.

Sed perfectum bonum . ueram esse beatitudinem constituimus. Nû íst taz kechôsôt . táz perfectum bonum uuâríu sâlighéit st. [154.]

ILLATIO.

Ueram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse . necesse est. Fóne díu íst nôte in gôte uuâríu sâlighéit. Tér syllogismus íst sús ketân. In gôte íst summum bonum . Sô íst ál éin . summum bonum . únde beatitudo. Uuánda dáz sô íst . pedíu íst târ beatitudo . dâr summum bonum íst.

Accipio inquam. Uuóla fernímo íh iz chád ih.

Nec est quod contradici ullo modo queat. Nóh táz nemág ntoman . uuíderchôsôn.

DE PREDICATIVO ET CONDITIONALI SYLLOGISMO.

Duo sumpta máchônt éina illationem hîer . uuánda iz prædicatiuus syllogismus íst . álso óuh in conditionali syllogismo propositio únde assumptio conclusionem máchônt. Vuáz sínt sumpta . âne concessa . dáz chît in únsera uuís keíihte. Sô man zuéio geíihet . díen benôte daz trítta fólgêt . íóh âne gegíht . táz héizet mít réhte illatio . uuánda iz duobus sumptis . álde úbe iz sô geskíhet . tribus sumptis uuírt illatum . táz chît . úndánches mít geuuórfen. Uuáz íst áber propositio . âne prima et ultra tendens temptatio . mít tíu man zeêrest ten mán grûozet . únde sína gegíht férrolicho besûochet . álso óuh assumptio íst . táz tara zûo uuírt assumptum . ánderêst sína gegíht zebesûochenne. Uuánda díu zuéi daz trítta uuúrchent . mít tíu der mán sô gefángen uuírdet . táz er dánn nemág . pedíu héizet táz conclusio . dáz chît slóz. Conditionalis syllogismus íst tánnân genómen . uuánda er mít kedíngûn . únde mít íbo chît . íst tíz . únde díz . sô íst táz. Pedíu chît conditionalis . mít kedíngûn gespróchenêr. A'ber prædicatiuus chît sléhto gespróchenêr . uuánda er bárlícho âne gedíngûn . únde âne íba chît . sús íst tíz . únde díz . pedív íst táz sô. I'ro béidero membra . héizent communiter prædicationes . álde proloquia . álde propo-

sitiones . álde enuntiationes. Tiu fíer uuórt . múgen uuír gelícho . únde geméinlícho díuten sága. [155.] Síd enuntiatio íst . sô aristotiles chît in periermeniis . oratio uera uel falsa . únde prædicatio dáz sélba íst . únde propositio . únde proloquium . uuáz sínt tánne lúgi . únde uuárhéite . âne ságâ? A'ber der syllogismus sól ío háben zuô ságâ . sólche . dáz sie dia drîttûn stérchên. Táz nemág ánderes sîn níeht . die êreren zuô⌣ne sîn éin ánderên sô gehâft. táz tiu ánderíu hábe den hálben téil dero êrerûn . éin⌣uuéder subiectiuam . álde declaratiuam. U'nde uuánda diu ánderíu áberet tén hálben téil dero êrerûn . dáz târ ze⌣léibo uuírt úngeábertes . án deuuéderro . dánne iz prædicatiuus íst. táz máchôt tia drîttûn. Tér dáz pechénnen uuélle . an⌣ánderên syllogismis . tér lírnee iz híer. Éin sága íst . summum bonum est in deo. Summum bonum . dáz íst subiectiuum . in deo est . táz íst declaratiuum. A'nderíu íst . summum bonum beatitudo est. Târ íst tero êrerûn subiectiua pars keáberet. Tiu drítta íst . beatitudo in deo est. Táz uuár dán⌣dien êrerên ze⌣léibo . uuánda fóne dero éinûn chám beatitudo . fóne dero ánderûn chám . in⌣deo est. Sô féret iz in⌣prædicatiuo. In⌣conditionali féret iz nâh álso. Chédên uuír . si sol super terram est . dies est . táz íst propositio. Tía nímet hálba assumptio . sô dáz íst. Dies autem est. Táz nóh tánne ze⌣léibo uuírt . úngeábertes . án⌣dero propositione . taz máchôt tia conclusionem ál sus. Igitur sol est super terram. Subiectiuum íst táz án demo proloquio . fóne démo teht kespróchen uuírdet . dáz áber fóne ímo gespróchen uuírdet . táz íst declaratiuum. A'ne dísa legem neuuírt nehéin syllogismus. U'nz sî în lêrta mít argumentis . únde mít exemplis . sô uuás tiu réda líehtera . uuánda si ímo nû gében uuíle ualidiora remedia . bediu hábet si în nû beständen zûo dien argumentis . mít syllogismis . tîe méist kemúgen . béidíu . ióh in⌣disputando dialectice . ióh in⌣suadendo rhetorice .

QVOD DEVS SVBSTANTIALITER SIT SVMMVM BONVM . ET BEATITVDO . EO QVOD NVLLA . EIS INEST DIVERSITAS. [156.]

Sed queso inquit te uide quam id sancte probes . atque inuiolabiliter . quod diximus summum deum plenissimum esse summi boni. Nû bíto íh tíh chád si . síh uuío góte⌣déhtigo . únde uuírdegícho dû dáz áhtoêst . táz íh ten tûom gót . tes tûomlichôsten gûotes chád fól uuésen .

Quonam inquam modo? Uuío méinest tû chád íh?

Non præsumas hunc patrem omnium rerum . uel ita extrinsecus accepisse . illud summum bonum . quo

plenus esse prohibetur . uel ita . naturaliter habere . quasi cogites diuersam substantiam esse . habentis dei . habitæque beatitudinis . Nio dû neuuânêst . tén állero díngo hêrren . sô infángen háben dáz kûot . tés er fôl íst . álde óuh sô fóne ímo sélbemo háben . sámo so éin substantia ne sí . des hábenten gótes . únde dero beatitudinis tîa ér hábet . Téro zuéio íst neuuéder . nóh ér nehábet sîa enfángen . nóh sí neskéidet sih fóne sînero substantia .

Nam si putes extrinsecus acceptum . possis existimare id quod dederit præstantius ab eo quod acceperit . Uuânest tu ín daz sîn summum bonum ánderes uuánnân infángen háben . sô máht tu den gébenten áhtôn fórderôren . dánne dén . dér iz infîeng .

Sed hunc esse præcellentissimum omnium rerum . dignissime confitemur . Vuízíst áber . dáz uuír ín mít réhte iéhen . állero díngo sîn hêrôsten .

Quodsi natura quidem inest . sedem ratione diuersum . cum loquamur de deo principe rerum . fingat qui potest . quis hæc diuersa conuinxerit . Nû nehábet er iz infángen . hábet er iz áber fóne ímo sélbemo . únde íst iz ímo lonêr ána úngelîh . sô chóroe dáz éteuuér irrâten . sîd uuír fóne góte chôsoên díngo hêrosten . uuér síu . íh méino gót . únde sîn gûot zesámine fûogti . sô úngelichíu .

Postremo quod diuersum est a qualibet re . id non est illud . a quo intellegitur esse diuersum . Zedemo gnôtesten . dáz ándermo úngelîh íst . táz íst óuh ánder . dánne énez . témo iz úngelîh íst . Táz íst argumentum a dissimili . Tîu dissimilia sínt . tîu nemúgen éin sîn .

Quare quod a summo bono diuersum est . [157.] sui natura . id summum bonum non est . Fóne díu íst tés not . táz tér gót summum bonum nest . dér natûrlicho teht úngelîh íst . summo bono .

Quod nefas est de eo cogitare . quo nihil constat esse præstantius . Tés únmûoza íst fóne démo góte zedénchenne . démo nehéin díng fórderôra neíst .

Omnino enim nullius rei natura poterit existere melior . suo principio . Nehéin natura nemág pézera sîn . dánne íro ánagénne . Argumentum ab efficientia . Sólih íst nôte daz effectum . sólih tiu efficientia íst . Fóne díu chît man in prouerbio . Qualis radix . tales et rami . Uuío mág óuh tánne summum bonum bézera sîn . tánne gót . tér is ánagénne íst? Ér íst is ánagénne . to dóh sô . dáz ér iz sélbo íst .

Quare quod omnium principium sit . id etiam sui substantia summum esse bonum . uerissima ratione concluserim . Pedíu mág íh áfter uuârero rédo féstenôn . dáz kót tér ánagénne íst állero bonorum . substantialiter íst summum bonum .

Rectissime inquam. Fílo réhto chád íh. hábest tû iz keféstenôt. s. uuánda dîníu argumenta uuâríu sínt.

Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Sô íst. târ fóre gechôsôt chád si. dáz summum bonum íst beatitudo.

Ita est inquam. Sô íst chád ih.

Igitur inquit deum esse beatitudinem. necesse est confiteri. Sô íst óuh nôt chád si. gót uuésen nîeht éin summum bonum. núbe óuh beatitudinem. Táz íst tiu gemáchâ conclusio.

Nec inquam queo refragari. præpositis prioribus. et hoc illatum perspicio. illis consequens esse. Tien fórderên rédôn nemág íh uuídere sîn. chád ih. únde dísa sîderûn sího íh ín nôte fólgên.

ITEM SVBTILIOR RATIO. QVÆ DIVERSA SVNT. NON ESSE SVMMA BONA. ET QVÆ SVMMA SVNT. NON ESSE DIVERSA.

Respice inquit. an hinc quoque idem firmius approbetur. quod duo bona. quæ a se sint diuersa. non possunt esse summa. Nv́chíus tir. [158.] úbe óuh fóne dísên rationibus keuuâret uuerde. daz zuéi úngelichíu gûot tiu fúrsten nemúgen sîn.

SVMPTVM.

Et enim liquet bona quæ discrepant. non esse alterum. quod sit alterum. I'h hábo dâr fóre geóuget. dáz dissimilia bona nemúgen éin sîn.

SVMPTVM.

Quare neutrum poterit esse perfectum. cum alterum deest alteri. Fóne diu neíst neuuéder fól gûot. sîd neuuéderêr mít ándermo neíst.

ILLATIO.

Sed quod perfectum non sit. id summum non esse manifestum est. Táz únfól íst. táz nemág nîeht taz fúrsta sîn. Tér syllogismus íst sús ketân. U'ngelichíu bona nesínt éin. Tíu éin nesínt. tíu sínt péidíu uuán. Taz uuána neuuírt nîomêr daz fúrsta. Vuélíu sínt úngelichíu bona? Diuitiæ. únde gloria. Vuío sínt tíu uuán? Dáz ío uuédermo íro ménget. tero ánderro fîero. Uuánda dáz sô íst. pedíu nemág táz nîeht taz fúrsta sîn. démo îeht ménget.

ITEM SVMPTVM.

Nullomodo igitur quæ summa sunt bona. ea possunt esse diuersa. Tíu áber dára gágene diu fúrsten sínt. tíu nesínt nîeht úngelîh.

SVMPTVM.

Atqui . et beatitudinem . et deum summum bonum esse collegimus. Nû hábo íh tár fóre geóuget . deum únde beatitudinem diu fúrsten sín.

ILLATIO.

Quare necesse est . quæ sit summa diuinitas . ipsam esse summam beatitudinem. Fóne díu íst nôt . táz diuinitas tíu állero díngo fúrsta íst . tiu fúrsta sâlighéit sí. Sús íst óuh tísêr syllogismus ketân. Tiu fúrsten gûot nesínt úngelîh . kót únde sâlighéit . tíu sínt tiu fúrsten. Vuánda déro fo-uuéderez íst . táz óuh táz ánder íst . íh méino . uuánda íro fouuéder summum bonum íst . pedíu sínt siu éin.

Nihil inquam nec re hac uerius . nec ratiocinatione firmius . nec deo dignius concludi potest. Nû chád . nemág níeht táz uuârera sí . nóh táz rédoháftera sí . nóh táz kóte geríftlîchera sí . geféstenôt uuérden.

EXHIBITIO MVNERIS PRO BENE PERCEPTIS RATIONIBVS.

Super hæc inquit. Igitur uelut geometræ solent . demonstratis propositis . aliquid inferre . quæ porismata ipsi uocant . ita quoque uelut corollarium dabo. Sô íh íro sô geántuuúrta . dô chád si. [159.] Geometræ hábent ze⌣síte chád . nâh kezéigôtên frâgôn . éteuuaz úngefrâgetes íro iúngerôn zûo gében . día zûo⌣géba sie questum héizent . álso gíbo íh tír ze⌣gesûoche . dáz íh tír nû úngefrâgêt ságo sámoso íh tír gébe corollarium.

Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati . beatitudo uero ipsa est diuinitas . diuinitatis adeptione beatos fieri manifestum est. Uuánda fóne sâldôn guúnne sâlige uuérdent . únde gót sâlighéit íst . tér gót kuuínnet . tér íst sâlig . Argumentum ab efficientia . kót únde sâlighéit uuánda siu éin sínt . pedíu máchônt siu sâlige . Táz sô getâna argumentum hábet zuíska causam sines effecti . in modum syllogismi . uuánda iz chît . úbe díz únde díz íst . sô íst táz.

Sed uti iustitiæ adeptione iusti . sapientiæ sapientes fiunt . ita diuinitatem adeptos . deos fieri . simili ratione necesse est. Nû áber. A'lso fóne réhtes kuuínne réhte . únde fóne uuîstûomes quuínne uuîse . sô uuérdent óuh nôte góta . ze⌣sámolîchero uuîs fóne gótes kuuínne. Argumentum a simili. A'lso éniu adeptio tûot . sô tûot óuh tísíu. Táz íst similitudo.

Omnis igitur beatus . deus. Uuánda dáz sô íst . pedíu íst ter sâligo gót. Vuánda gót únde sâlighéit éin sínt . pedíu máchônt siu óuh éin. Táz íst to nóh argumentum ab efficiente . hoc est a causa.

Sed natura quidem unus . participatione uero . nihil prohibet esse quam plurimos. A'ber dén únderskéit fernim du uuóla . éin gót íst échert natûrlichêr . knûoge múgen uuérden per gratiam . án ímo téil hábendo. Mít tíu hábet si ímo gegébôt.

Et pulchrum inquam hoc atque pretiosum . siue porisma . siue corollarium uocari mauis. Nû íst iz óuh fílo scône chád íh . sô du iz porisma héizêst . sô du iz corollarium héizêst. Keméine sige = êra uuâren . állero uictorum palmæ in manibus . únde laureæ coronæ in capite. Tíe áber éteuuaz fílo tûomlíches ketâten in bello . álde óuh in ludis . únde in spectaculis . dien gáb man éina tíura hóubet=zierda . díu fóne similitudine corollæ . i. coronæ . corollarium hiez. [160.] Fóne díu ságet suetonius . fóne déro mílti cæsaris augusti . his uerbis. Itaque corollaria et præmia in alienis quoque muneribus . ac ludis . et crebra . et grandia de suo offerebat . nullique greco certamini interfuit . quo non pro merito quemque certantium honorarit.

QVÆ ACCEDVNT BEATITVDINI . AN PARTES EIVS DICENDA SINT . AN AD VNVM EX EIS RELATA.

Atqui . hoc quoque nihil pulchrius est . quod his annectendum ratio persuadet. Nóh nieht chád si . neíst scôneren . dánne dáz únsih ratio lêret hára zûolégen.

Quid inquam? Vuáz íst táz chád ih?

Cum multa inquit beatitudo continere uideatur . utrumne hæc omnia . unum ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate coniungant . an sit eorum aliquid . quod beatitudinis substantiam compleat . ad hoc uero cœtera referantur. Dánne mânigiu beatitudo begrífet . sô bonum íst . únde quinque . supra dicta . uuéder díu sín téil dero beatitudinis . álso mísseliche líde sínt tes líchamen . álde íro éinez sí beatitudo . únde ánderíu ze⌣démo séhên. Táz hábet sí gnôto fóre geságet . táz summum bonum beatitudo íst . nû uuíle sí ságen . dáz ze⌣demo summo díu ánderíu fínuiu rámênt.

Vellem inquam id patefaceres . ipsarum rerum commemoratione. Míh lústi chád íh . dáz tu mír dáz óffenotíst . sélbez taz ting ságendo.

BEATITVDINEM PARTES NON HABERE.

Nonne inquit beatitudinem bonum esse censemus? Nesúlen uuír chad si . sâlighéit kûot áhtôn?

Ac summum quidem inquam. Ióh taz fúrsta chád ih.

Addas inquit hoc omnibus licet. Taz summum mûost tu légen chád si . ze⌣állên fínuen.

Nam eadem sunt beatitudo . sufficientia summa est . eadem summa potentia . reuerentia quoque . claritas ac uoluptas . beatitudo esse iudicatur. A'lso beatitudo summum bonum ist . sô ist si óuh summa sufficientia . únde summa potentia . sî ist óuh summa reuerentia . únde claritas . únde uoluptas.

Quid igitur? Hecine omnia bonum . sufficientia . potentia . cæteraque . ueluti quædam membra sunt beatitudinis? Vuáz túnchet tír? Sínt tísiu álliu . íh méino bonum . únde sufficientia . únde potentia . únde diu ánderíu . sámo so líde dero beatitudinis? [161.]

Vel ad bonum cuncta referuntur . ueluti ad uerticem? A'lde râmênt siu álliu ad bonum . sámo so dáz íro hóubet sî?

Intellego inquam . quod inuestigandum proponas . sed quod constituas . audire desidero. I'h fernímo uuóla chád íh . uuáz tu mir gébêst zeirrâtenne . uuío áber dû iz réchêst . tes lústet míh zehôrenne.

Cuius rei discretionem sic accipe . Nû fernim chád si . íh lêro díh iz skéiden . íh lêro díh uuío siu râmênt ad bonum . únde dáz sélba bonum nieht neuuúrchent sámo so partes.

Si hæc omnia fórent membra beatitudinis . a se quoque inuicem discreparent. Sús sólt tu argumentando dara nâh stápfôn. V'be bonum únde diu ánderen fínuíu . líde uuârîn dero beatitudinis . sô uuârîn siu éin ánderên úngelîh. Táz ist argumentum ab adiunctis. Membris íst ío dissimilitudo adiuncta.

Hæc est enim partium natura . ut diuersa componant unum corpus. Sólih íst ío dero partium natura . dáz siu úngelichíu éin corpus máchoên.

Atqui . hæc omnia idem esse monstrata sunt. Nû sínt tísiu geóuget éin uuésen.

Minime igitur membra sunt. Pedíu nesínt siu membra. Vuánda siu unum sínt . pedíu nesínt siu diuersa. Táz íst argumentum a repugnantibus. Repugnat enim unum esse atque diuersa. Vuánda siu óuh diuersa nesínt . pedíu nesínt siu membra. Táz íst álso íh nû chád ab adiunctis.

Alioquin ex uno membro beatitudo uidebitur esse coniuncta . quod fieri nequit. A'nderes-uuío sól beatitudo sîn geuuórht . ûzer éinemo líde . dés nieht sîn nemág. V'zer éinemo nemág nehéin compositio uuérden. Táz íst áber argumentum a repugnantibus. Repugnat enim simplex esse et compositum.

Id quidem inquam dubium non est. Tés íst nehéin zuíuel chád íh.

Sed id quod restat exspecto. Tára nâh pîto íh . tés nóh fóre íst.

AD VNVM REFERRI QVÆ BEATITVDINIS SVNT.

Ad bonum uero cætera referri palam est. Tiu ánderíu fínuíu . díu

éin sáment bono sint . díu uuérdent keuuérbet án bonum . uuánda man chómen uuíle mít in . ad bonum.

Idcirco enim sufficientia petitur . quoniam bonum esse iudicatur. Târ úmbe gérôt man gnúhte . uuánda si gûot geáhtôt uuírdet.

Idcirco potentia . quoniam id quoque creditur esse bonum. Fóne díu íst óuh líeb potentia . uuánda si gûot mánne dúnchet. [162.]

Idem de reuerentia . claritudine . iocunditate . coniectare licet. Táz sélba mág ih ságen fóne dien ánderên drín.

Omnium igitur expetendorvm summa . atque causa . bonum est. Fóne díu íst to gûot . álles tés man gérôt . hóubet . únde méinunga.

Quod enim neque re . neque similitudine ullum in se retinet bonum . id expeti nullomodo potest. Táz áber gûot neíst . nóh kelíh temo gûoten . dés negérôt ntoman.

Contraque etiam quæ natura bona non sunt . tamen si esse uideantur . quasi uere bona sunt appetuntur. Únde dára gágene . díu sár gûot nesint . échert siu démo gelíh sín . íóh túrh táz kérôt man íro . sámo so siu gûot sín.

Quo fit . uti summa cardo atque causa expetendorum omnium . bonitas iure credatur. Fóne díu sól man gelóuben . dáz to diu gûoti sí der innerôsto ángo . únde diu érchenôsta scúndeda álles kérônnes.

Cuius uero causa quod expetitur . id maxime uidetur optari. Târ úmbe díngoliches kegérôt uuírt . tés fârêt man dar ána in-hóubet.

Veluti si quispiam causa salutis . uelit æquitare . non tantum æquitandi motum desiderat . quam salutis effectum. A'lso dér nefârêt tér úmbe gesúndeda rítet . uuío er síh rítendo eruuékke . núbe daz er gesúndero uuérde.

Cum igitur omnia boni gratia petantur . non illa potius quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Fóne díu skínet . so uues so tomán gérôt úmbe gûot . táz er sín negérôt . núbe gûotes.

ITEM.

Sed propter quod cætera optantur . beatitudinem esse concessimus . A'ber gûot . úmbe dáz tingolíches uuárt kegérôt . táz . chád íh uuésen beatitudinem.

Quare sic quoque sola queritur beatitudo. Fóne díu uuírt íóh ze-déro uuís . íh méino éin gûot fórderôndo . éiníu beatitudo geforderôt.

Ex quo liquido apparet . ipsius boni et beatitudinis . unam atque eandem esse substantiam. Tánnân skínet . óffeno éin díng uuésen . gûot únde sâlighéit.

Nihil uideo . cur dissentire quispiam possit. Târ neuuéiz íh nteht . tés toman múge uuíderchôsôn chád íh.

ITEM.

Sed deum ueramque beatitudinem. unum atque idem esse monstrauimus. Nû hábo ih chád si geóuget. kót únde sâlighéit éin uuésen.

Ita inquam. Táz ist álso chád ih.

Securo igitur licet concludere. [163.] dei quoque substantiam in ipso bono. nec usquam alio sitam esse. Fóne dîu chád si. mág ih páldo féstenôn. gótes sélbes substantiam. án demo gûote stân.

INVITATIO AD BEATITVDINEM.

Huc pariter uenite omnes capti. Hára zûo sinnent asáment álle nôthâfte.

Quos fallax libido habitans. i. possidens terrenas mentes. ligat improbis catenis. I'uuih tir bindent úbele gelúste. dîe iuuêr mûot pesizzent. mít stárchên chétennôn.

Hæc erit uobis requies laborum. Hier findent ir ráuua.

Hic portus placida manens quiete. Tísiu stédi ist so stille.

Hoc unum asilum. i. domus refugii. patens miseris. Tíz ist échert taz scúldiga asilum. taz tien unênegên so indân stât. Tíz ist kuissera. tánne dáz ze athenis máchotôn nepotes herculis. tîe íro líbes fórhtôn úmbe sine scúlde. A'lde daz romulus ze romo máchota. fréidên ze gníste.

Quidquid tagus donat aureis harenis. aut hermus rutilante ripa. aut indus propinquans calido orbi. miscens uirides lapillos candidis. non illustrant aciem. So uuáz tagus kíbet fluuius hispaniæ an sînemo gólt crieze. únde hermus fluuius minoris asiæ. an sînemo gólt fáreuuen stâde. álde indus. tîu állero náhesta ist orienti soli. miskelôndîu grûone gimmâ. sô smaragdus ist. zûo dien uuízên. sô uniones sint. tîu neindûont mánne nieht tîu óugen sines sinnes.

Magisque cæcos animos condunt in suas. i. consuetas tenebras. Núbe mêr stôzent siu blíndîu mûot in íro chúndûn finstri.

Hoc quicquid placet. excitatque mentes. tellus aluit intimis cauernis. So uuáz tés mánne líchêt. álde sîn mûot crûozet. táz prûotet tiu érda in íro bárme.

Splendor quo regitur uigetque cælum. uitat obscuras animo tenebras. A'ber dér skîmo gótes uuîstûomes. tér den himel ríhtet. únde féstenôt. tér skíhet tîa timberûn finstri des mûotes.

Hanc quisquis poterit notare lucem. negabit radios phœbi candidos. So uuér dáz líeht chîesen gestât. tér negíhet. táz tiu súnna cláte skîmen hábe.

VNVM ATQVE BONVM. IDEM ESSE.

Assentior inquam. I'h íiho chád ih.

Cuncta enim constant. nexa fir-

missimis rationibus. A'lliu diniu gechôse . sint kuís . únde gestérchet mit féstên redôn. [164.] Mit argumentis . únde mit syllogismis . sint siu geféstenôt.

Tum inquit illa. Quanti estimabis si agnoueris quod sit ipsum bonum? Iâ chád si dô . uuto tiure dúnchet tír . úbe dû bedénchest . uuáz sélbez taz kûot sî?

Infinito inquam. Vnmez tiure chád ih.

Siquidem mihi pariter contingit agnoscere deum quoque qui bonum est. V'be ih óuh târ míte mûoz pechénnen gót . tér gûot íst.

Atqui hoc inquit patefaciam uerissima ratione. Triuuo chád si ih keóffenôn dir iz mit fílo uuârero rédo.

Maneant modo quæ paulo ante conclusa sunt. Échert tiu sîn indînero gehúhte . diu fóre geféstenôt sint.

Manebunt. Táz sint siu chád ih.

Nonne inquit monstrauimus . ea quæ appetuntur a pluribus . idcirco uera perfectaque bona non esse . quoniam a se inuicem discreparent? Nehábo ih tír argumentando geóuget chád si . diu gûot . téro mánege gérônt? fóne diu neuuésen uuâriu . nóh túrnohtiu . uuánda siu geskéiden sint?

Cumque alterum abesset alteri . plenum absolutumque bonum non posse afferre? V'nde sô éin ándermo gebréste . dáz iz tánne dúrh sîh nemúge gében fól gûot . nóh áneuuálg?

Tum autem fieri uerum bonum . cum colliguntur . ueluti in unam formam . atque efficientiam . ut quæ sit sufficientia . eadem sit potentia . reuerentia . claritas . atque iocunditas? U'nde áber dánne uuérden uuâre gûot . sô siu sîh kesámenoên . sámoso ze⌣éinemo bílde . únde ze⌣éinero uuúrchedo . únde dáz éin dero finuo sî . ánderiu dáz sélba sîn? U'be fînf summa bona uuârîn . sô uuârîn óuh fînf beatitudines . sô uuârîn óuh tero uuúrchedôn fînue . uuánda togelichíu dúrh sîh beatum uuórhti.

Nisi uero unum atque idem omnia sint . nihil habere quo numerentur inter expetenda. U'nde nehábo ih tír dáz keóuget na . síu nesîn éin . dáz siu nteht tés nehábent tés zegéronne sî . uuánda éin âne diu ánderiu nteht negemág?

Demonstratum inquam. Keóuget chád ih.

Nec dubitari ullo modo potest. Nóh zutuel nehéinêr neíst is.

SVMPTVM.

Quæ igitur cum discrepant . minime bona sunt . cum uero unum esse cœperint . bona fiunt . nonne hæc ut bona sint . unitatis fieri adeptione contingit? Tíu missehéllendo chád si gûot nesînt . únde áber geéinotíu

gûot uuérdent . nesint tíu dánne . uuánda dara éin zûo chám . gûot uuórten na?

Ita inquam uidetur. Táz túnchet mir chád ih.

SVMPTVM.

Sed omne quod bonum est . boni participatione . [165.] bonum esse concedis . an minime? V'nde ál daz kûot íst chád si . só díu úngeéinotíu fínuíu sínt . gíhest tu dáz kûot sín . fóne gûotes míteuuíste . só unum íst . álde negíhest?

Ita est. Sô íst kûot chád íh.

ILLATIO.

Oportet igitur concedas simili ratione . idem esse unum atque bonum. Fóne sámolíchero rédo gíhest tu nôte chád si . éin únde gûot úngeskéiden sín. Vuíle du zuéio iéhen . sô gíhest tu nôte des trítten. Tér syllogismus íst sús ketân. Vngûot uuírt fóne éinemo gûot. Sô íst tánne gûot fóne gûotemo uuórten. íh méino fóne éinemo. Pedíu íst éin únde gûot úngeskéiden.

Eadem namque substantia est eorum quorum naturaliter non est diuersus effectus. Téro substantia íst nôte úngeskéiden . déro tât úngeskéiden íst. Bonitas máchôt bonum . participatione sui . sô tûot óuh unum. Pedíu hábent siu éina tât.

Negare inquam nequeo. Tés nemág íh nío gelóugenen . chád íh.

VNVM OMNIBVS REBVS SVBSISTENTIAM DARE.

Nosti igitur inquit . omne quod est . tam diu manere . atque subsistere . quam diu sit unvm? Neuuéist tu chád si . állero díngolíh sô lángo uuérên . únde bestân . únz iz éin íst?

Sed interire atque dissolui pariter . atque unum esse destiterit? V'nde zegân íoh zeuáren . sô iz éin neíst?

Quonam modo? Vuío chád íh íst. tánne dáz sô?

Vti inquit in animalibus. Cum anima corpusque coeunt in unum . ac permanent . id animal uocatur. A'lso du chíesen máht chád si . an állên lébendên. Sô sêla únde líchamo zesámine chóment . únde sáment uuónênt . táz héizet animal.

Cum uero hæc unitas utriusque separatione dissoluitur . interire . nec iam esse animal liquet. Sô dísiu éinunga fóne béidero skídungo zegât . sô sól animal nôte zegân únde fúrder neuuésen.

Ipsum quoque corpus cum in una forma membrorum coniunctione permanet . humana uisitur species. Íoh sélbêr únsêr líchamo . únz er in sí-

nero lído fûogi behábet sîna geskáft. sô ist er ménnisken gelîh.

At si distributæ segregatæque partes corporis. distraxerint unitatem. desinit esse quod fuerat. V'be áber die líde geskéidene. únde zelégete. demo líchamen dáz penément. táz er éin nemûoz sîn. sô zegât táz er uuás.

Eoque modo percurrenti cætera. procul dubio patebit. subsistere unumquodque. dum unum est. V'nde uuárte ze⌣állên dingen ánderên. sô síhest tu dingolîh pestân. únz iz éin ist.

Cum uero unum esse desinit interire. U'nde áber zegân. sô iz éin neist.

Consideranti inquam mihi plura. [166.] minime aliud uidetur. So uuâr îh is uuartên. chád ih. târ findo îh iz sô.

QVESTIO PHILOSOPHIÆ. AN AD INTERITVM ALIQVID TENDAT.

Estne igitur inquit. quod in quantum naturaliter agat. relicta subsistendi appetentia. uenire ad interitum. corruptionemque desiderat? I'st nû teht chád si. dáz tero naturo fólgendo. sîh kérno gelóube des uuésennes. únde iz uuélle zegân. únde eruuérden?

RESPONSIO BOETII. NON ANIMALIA TENDERE. DE RELIQVIS SE DVBITARE.

Si animalia inquam considerem. quæ habent aliquam uolendi nolendique naturam. nihil inuenio. quod nullis extra cogentibus. abiciant manendi intentionem. et ad interitum sponte festinent. V'be îh tiu lébendo chíuso chád îh. tîu natûrlicho múgen uuéllen. únde neuuéllen. déro nehéin nefîndo ih táz âne ûzuuertiga nôt uuésennes nelúste. únde iz tánches péite ze⌣uerlórnissedo. V'izuuertig nôt ist. tîa ételîh keskíht errécchet. álso súhte sint. únde uulnera. únde persecutiones. únde calamitates. Fóne dîen uuírt ófto der ménnisko sô úberuuúnden. ófto. dáz îmo der líb léid ist.

Omne namque animal tueri salutem laborat. mortem uero pernetiemque deuitat. A'l dáz tir lébet. táz îlet to hálten sîne gesúndeda. únde flîhet to den tôd. únde die ferlórnisseda.

Sed quid consentiam de herbis. arboribusque. quid de inanimatis omnino rebus. prorsus dubito. Vués áber îh súle iéhen fóne bóumen. únde fóne chrútteren. tîu fóne sáffe lébent. únde fóne únlébenden. sô lapides unde metalla sint. tés zuíuelôn ih.

ITEM IPSA . NEC ARBORES TENDERE . NEC HERBAS .

Atqui . non est quod de hoc quoque possis ambigere . cum intuearis primum herbas atque arbores . nasci in locis sibi conuenientibus . ubi quantum earum natura queat . cito exarescere atque interire non possint . Triuuo chád si . nóh tés nedárft tu zutuelon . sid tu sihest chriutelih . únde bóumolth an déro stéte uuáhsen . diu ímo límfet . ih méino dâr iz nieht káhes erdórrên nemág . nóh zegân . sô fílo iz tiu natura lâzet .

Nam aliæ quidem campis . aliæ montibus oriuntur . alias ferunt paludes . aliæ saxis herent . aliarum fœcundæ sunt steriles harenæ . Vuánda íro súmelth uuáhset in⌣félde . sûm in⌣bérge . súm uuáhset in⌣fénne . súm chlébet án dien stéinen . súm stât an⌣grieze . [167.]

Quas si in alia quispiam loca transferre conetur . arescant . Tie sâr dánne dórrênt . úbe sie toman fúrder sézzet .

Sed dat natura cuique quod conuenit . et elaborat . ne intereant . dum manere possunt . Fóne díu gíbet tiu natura togelichemo . dia stât . tíu ímo gelímfet . únde hûotet . táz iz to uuéree . únz iz lángôst múge .

DE NVTRIMENTIS EARVM .

Quid quod omnes uelut demerso ore . in terras . trahunt alimenta radicibus . ac per medullas corticemque . robur diffundunt ? Vuáz chíst tu dés . zíu ne chíusest tu dâr bi . uuío gérno sie sínt . táz sie sámo so den snábel stôzent in dia érda . únde sûgent taz sóu . mit tien uuúrzellôn . únde sie dánnân sô ûf íro stárchi áfter demo márge . únde áfter dero rindûn . zetéilônt ?

Quid quod mollissimum quodque sicut medulla est . interiore semper sede reconditur . extra uero quadam ligni firmitate . ultimus uero cortex . aduersum cæli intemperiem . quasi mali patiens defensor opponitur ? V'nde uuáz óuh tés . táz sie daz uuélchesta sô daz márg íst . zeínnerôst pérgent . mít tero ûzerûn hólzes fésti . únde diu rínda zeûzerôst . sámo so árbeito genietotíu . gágen állên uuéteren ze⌣skérme stât ?

Tam uero quanta est naturæ diligentia . ut cuncta semine multiplicato . propagentur . Vuánda nesihest tu . uuío geuuár óuh tés tiu natura íst . táz állíu uuáhsentíu . mít tes sâmen mánegfalti uuío geflánzôt uuérden .

Quæ omnia nonmodo ad tempus manendi . uerum generatim quoque . quasi in perpetuum manendi . ueluti quasdam machinas quis esset nesciat ? Vuér nebechénnet táz állez uuésen . sámo so zímber . únde ge-

ziug . állîv uuâhsentîu . nîeht éin uuérig zegetûonne . núbe ióh áfter gebúrte zálôn lomêr zegestâtenne .

ITEM NEC INANIMATA TENDERE AD INTERITVM .

Ea etiam quæ inanimata esse creduntur . nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? Tîu óuh únlîbháftîu sînt . nefôrderônt tîu daz îro ding so sámo na?

Cur enim flammas quidem sursum leuitas uehit . terras uero deorsum pondus deprimit . nisi quod hæc loca motionesque singulis conueniunt? Vuáz méinet ánderes . táz tiu llehti daz fiur ûf zihet . únde diu suâri dia érda nîder sénchet . âne dáz in béidên dîe stéte gefállent . únde dîe férte? Éinemo nîder . ándermo ûf.

Porro autem quod cuique consentaneum est . [168.] id unum quodque conseruat. A'llero dingolîh hâltet îo dáz îmo geuállet.

Sicuti ea quæ sunt inimica corrumpunt. A'lso iz óuh tára gágene dîsiu dôsent . tîu imo uuîderuuartîg sînt .

Iam uero quæ dura sunt . ut lapides . adherent tenacissime partibus suis . et ne facile dissoluantur . resistunt. Tîu óuh hérte sînt . álso stéina . dîu háftênt fásto zesámine . únde nehéngent nîeht . táz man siu sámfto zebréche.

Quæ uero liquentia . ut aer atque aqua . facile quidem diuidentibus cedunt . sed cito rursus relabuntur in ea a quibus sunt abscisa . Tîu áber nâziu sînt . sô lûft únde uuázer îst . tîu skéident sîh sámfto . únde lóufent áber spûotîgo . zesámine .

Ignis uero refugit omnem sectionem . Taz fiur neskéidet sîh nîeht . Táz îst fóne dîu . uuánda iz nehábet nehéina dîcchi . dáz iz corpus st . nóh neîst túrh sîh nîeht . sô lûft únde uuázer îst . táz iz in gelîcho múge geskéiden uuérden . A'n dien corporibus îst iz sámo so frôst . únde ánderîu accidentia . Dîu corpora án dîen iz îst . tîu skéident sîh . Sô îst óuh uox . tîu sâment chúmet ze_mánigên ôrôn . siu îst úngeskéiden . dóh tero gehôrentôn ôren geskéiden sîn . únde îst si óuh corporalis . sô priscianus chît . quia vox est aer ictus .

QVID SIT INTER NATVRALEM MOTVM . ET VOLVNTARIVM .

Neque nunc tractamus de uoluntariis motibus cognoscentis animæ . sed de naturali intentione . V'nde fernîm uuóla . dáz ih tir nû nîeht neóugo . uuîo gérno uuîhtelîh st . fóne dîen uuîlligên uuárbôn . dero sinnigûn sélo . núbe îh óugo dir iz fóne dero natûrlichûn râmungo . Natura hábet îro ríhto . dáz sia nehéin uuîllo neléitet .

Sicuti est quod acceptas escas sine

cogitatione transigimus . quod in somno spiritum ducimus nescientes . A'lso dâr skînet . táz uuír dia líbleita déuuên . dóh uuír dára nedénchên . únde uuír slâfendo âtemoên . únuuízendo . Pedíu hábet tíu natura íro uuárba . âne den uuíllen .

Nam nec in animalibus quidem manendi . amor uenit ex uoluntatibus animæ . uerum ex principiis naturæ . Nóh sâr án⌣dien lébendên . dáz siu gérno sint . táz nehábent siu nieht fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natura . nám iz ánagenne .

Nam sepe mortem . cogentibus causis . quam natura reformidat . uoluntas amplectitur . Táz skînet târ ána . uuánda der mán ófto dúrh ételicha nôt . ten dôd uuíle . dén diu natura skíhet .

Contraque illud . V'nde dára gágene .

Opus gignendi . quod natura semper appetit . quo solo durat diuturnitas [169.] . mortalium rerum . interdum coercet uoluntas . Diu hîtat . téro diu natura gérôt . tánnân dero stírbigôn díngo lánguuérigi dóh chúmet . tíu uuírt ófto fóne uuíllen ferduuénget . Ten dôd fúrhtet tíu natura . únde gérôt sîn der uuíllo . tia hîtât minnôt tíu natura . únde uuéigerôt ter uuíllo . fóne díu chît st . contra illud .

Adeo non procedit hæc sui caritas . ex⌣animali motione . sed ex naturali intentione . A'lso guís so nechúmet nieht tíu líb⸗minna . fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natûrlichûn rîhti .

Dedit enim prouidentia rebus . a se creatis . hanc uel maximam causam manendi . ut naturaliter desiderent manere . quoad possunt . Kótes peuuárunga . gáb táz íro geskáffenên . ze⌣hóubethâfti uuérennes . táz sie ío lúste zeuuérenne . únz sie lángôst múgîn .

Quare nihil est . quod ullo modo queas dubitare . cuncta quæ sunt . appetere naturaliter constantiam permanendi deuitare pernetiem . Pedíu nedárft tu nieht zuíuelôn . ál dáz tir íst . natûrlicho sûochen dîa stâtigi des uuérennes . únde skíhen dia ferlórni .

Confiteor inquam . nunc me indubitato cernere . quæ dudum incerta uidebantur . I'h gího chád íh . táz íh kuíslicho nû bechénno . dáz mír fóre uuás únguís .

Quod autem inquit subsistere ac permanere appetit . id unum esse desiderat . V'nde dáz ío uuésen . únde uuérên uuíle chád si . táz kérôt éin uuésen .

Hoc enim sublato . necesse quidem cuiquam permanebit . Témo infárnemo . neuuírt taz uuésen zeléibo nieht .

Verum est inquam . Táz íst uuâr chád ih .

SVMPTVM.

Omnia igitur inquit unum desiderant. Pedíu chád si. uuéllen siu állíu éin.

Consensi. Tés hábo ih keiégen chád ih.

SVMPTVM.

Sed unum id ipsum monstrauimus esse quod bonum. Nû hábo ih tír óuh keóuget chád si. éin únde gûot álgelícho gân.

Itaque quidem. Sô hábest chád ih.

ILLATIO.

Cuncta igitur bonum petant. Pedíu chád si. fórderônt siu állíu gûot. Tér syllogismus íst óuh tár fóre.

DIFFINITIO BONI.

Quod quidem ita describas licet. ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nû máht tv gûote gében chád si. súslih nôt-méz. Táz íst kûot tés állíu díng kérônt.

QVID SIT DIFFINITIO.

Hier íst zeuuízenne. dáz diffinitio óuh éigen instrumentum íst philosophorum. ad disputandum. sámo so argumentum íst. únde syllogismus. Mít tíen drín dûohta ín. dáz uuír állero díngoliches sín zeirríhtenne. únde daz ánder ál únguís st. [170.] âne dáz úns argumentando. ratiocinando. diffiniendo geuuâret uuérde. Argumentorum loca fúnden sie sedecim. ratiocinationum modos. uiginti sex. áber diffinitionum misselicho. uuánda cicero lêret únsih in topicis. quatuor modos. uictorinus rhetor quindecim. Déro quindecim modorum. íst échert éinêr. dér proprie diffinitio héize. die ándere héizent mêr descriptiones. Diffinitio sézzet taz tíng. únde geóuget iz úns. álso uuír iz âna séhen. descriptio gezéichenet iz échert. Sô íst iz diffinitio. sô iz úns substantialiter dia sácha óuget. ál sús. Animal dáz íst anima. únde corpus. Fóne díen zuéin íst animal compositum. díu zuéi uuúrchent iz. Sô íst iz áber descriptio. sô úns échert kemâlêt uuírt. uuáz iz st. ál sús. Animal dáz íst quoddam mobile. Tóh táz uuâr st. nóh tánne íst úns animal mít tíu accidentaliter geóuget. nals substantialiter. Mobilitas íst accidens animali. Vzer accidentibus neuuírt nehéin animal geuuúrchet. Pedíu chít descriptio gemâle. únde zéichenúnga. únde bílde. álso dáz íst. úbe ih mít mínemo grífile an éinemo uuáhse gerízo formam animalis. A'ber diffinitio chít úndermarchúnga. álso dáz íst. táz uuír fines

a finibus skídoen . únde chît nôtmez. álso dáz knôto gemézen íst . tés nieht mêr . nóh nieht minnera neíst .

Nihil inquam uerius excogitari potest . Nieht nemág uuâreren erdénchet uuérden . chád íh .

Nam uel ad nihilum cuncta referuntur . et destituta ueluti uno uertice . sine rectore fluitabunt . aut si‿quid est . ad quod uniuersa festinent . id erit summum omnium bonorum . Vuánda éin uuéder íst . sô álliu díng séhent ze‿nieht . únde fárent írre . sámo so hóubetolôsiu . álde úbe siu álliu toner zûo flent . táz íst nôte állero díngo bézesta .

Et illa inquit . Nimium o alumne lætor . V'nde dô chád si . nû bin íh is fîlo frô gesêllo mîn .

Ipsam enim mediæ ueritatis notam . mente fixisti . Tû hábest ten mittelôsten stúpf tero uuârhéite in‿dien hérza getrénchet .

QVIS SIT RERVM FINIS .

Sed in hoc patuit tibi . quod ignorare te paulo ante dicebas . V'nde an démo dínge hábest tu fernómen . dáz tu díh fóre cháde neuuízen .

Quid inquam? Vuélez íst táz chád íh?

Quis esset omnium rerum finis? Vuáz táz énde sî állero díngo chád si .

Ipse enim perfecto . quod desideratur ab omnibus . Táz íst taz énde . dés álliu díng kérônt . [171.]

Quod quia bonum esse collegimus . oportet fateamur . omnium rerum finem bonum esse . Vuánda uuír dáz énde geuuâr ráchotôn . gûot uuésen . pediu súlen uuír iéhen . gûot uuésen állero díngo énde .

MENTEM INTERROGANDAM ESSE DE OMNI VERITATE .

Quisquis profunda mente uestigat uerum . cupitque ille nullis deuiis falli . in se reuoluat . i. scrutetur lucem intimi uisus . So uuér tîefo dénchendo daz uuâra gûot sûoche . únde er fóne lúge‿díngen neuuélle betrógen uuérden . dér frâgee dés sîn sélbes sîn .

Et inflectens longos motus . cogat in orbem . V'nde lânge férte des mûotes in‿ringes uuîs plegende . tûe sie úmbe gân . Dáz chît . uuénde sîn mûot tar ána‿diccho .

Animumque doceat . possidere retrusum . suis thesauris . quicquid extra molitur . i. rimatur . V'nde lêre sîn mûot héime háben . dáz iz ánderes uuâr sûochet .

Quod dudum texit atra nubes . erroris . lucebit perspicatius ipso phœbo . V'be er daz tûot . tánne beginnet síh ímo indûon . dáz ér neuuíssa . óffenôr dánne daz súnnûn lieht . Táz chît si fóne díu . uuánda er ímo sélbo bedenchen sól . uuío uuâr dáz sî . dáz sî in‿lêret .

Namque corpus iuuehens obliuiosam molem . non depulit omne lumen mente . Vuánda dér âgez máchôndo lîchamo . nehábet temo mûote dáz nieht kárenuo genómen dia uuârhéit . so uuîo geskríben sî. Corpus quod aggrauat animam . opprimit sensum multa cogitantem.

Heret perfecto introrsum semen ueri . quod excitatur uentilante doctrina . Ételîh fúncho dero uuârhéite . lôskêt târ inne . dér fóne dero ánablâsentûn lêro erchîcchet uuirt.

Nam cur rogati . recta sponte . i. sine doctore . censetis . ni uiueret fomes mersus alto corde . Vuánnân birnt ir ánderes sô gérech . réht zefindenne . sô man is fuuîh frâgêt . tér zinselôd nelâge dâr begráben . ttefo in⌣demo⌣hérzen? Táz ist argumentum ab effectu . Vuîo mág effectum stn âne den effîcientem?

Quod si platonis musa personat uerum . quod quisque discit inmemor recordatur. V'be platonis poema uuâr ságet . âl dáz tér úngehúhtigo gelírnêt . tés pehúget er síh. Plato únde ándere philosophi . uuândôn . dáz anima hominum álliu ding uuizîn . ér sie ad corpora chómên . únde fóne démo úngehúhtig uuórtene . síh iro dára nâh to éinzên behúgen. [172]

Tum ego inquam . Platoni uehementer assentior . I'h gîho dés fîlo fásto platoni . chád ih .

Nam me horum iam secundo commemoras . primo quod memoriam corporea contagione . i . commixtione . dehinc cum meroris mole pressus amisi . Vuánda dû mih tíz âl nû ánderêst lêrest . Éinêst fóne diu . dáz ih uuás in⌣úngehúht chómenêr . fóne des lîchamen drúcche . do mih iz in scûolo lêrta min méister . únde nû ánderêst . fóne déro chréftigûn trûregi besuârotêr .

QVOD BONITATIS CLAVO MVNDVS REGATVR.

Tum illa . Si respicias inquit priora concessa . ne illud quidem longius aberit . quin recorderis . quod te dudum nescire confessus es . Vuîle du dénchen chád si . ân⌣die êreren gegihte . sô spûot tir sâr dés tîh zebehúgenne . dáz tu fóre châde . dîh neuuízen .

Quid inquam? Vuáz íst tâz cha dîh?

Quibus ait illa gubernaculis mundus regatur . Vuélih chád si daz stûor⁼rûoder sî . mit témo gót tisa uuérlt rihte .

Memini inquam confessum me fuisse meam inscitiam . I'h pehúgo mih uuóla chád îh . keiégen hâben mînero únchúnnôn .

Sed quid afferas licet iam prospiciam . planius tamen ex te audire desidero . Vuáz tu dóh ságen uuél-

lêst . so uuío íh iz íu nû uuíze . íh fernímo iz tóh kérno fóne dír .

Mundum inquit hunc deo regi . paulo ante minime dubitandum putabas . Táz kót tísa uuérlt ríhte chád si . tés iáhe dû dâr fóre . tíh nehéinen zuíuel háben .

Ne nunc quidem arbitror inquam . nec umquam dubitandum putabo . Nóh nû nezuíuelôn chád ih . nóh ntomer .

Quibusque in hoc orationibus accedam . breuiter exponam . V'nde mít uuélero rédo íh tára zûo chóme . dáz ságo íh tír spûotigo .

Mundus hic minime conuenisset in unam formam . ex tam diuersis contrariisque partibus . nisi unus esset . qui tam diuersa coniungeret . Tísiu uuérlt negeéinoti síh nteht ze⌣éinemo bílde . fóne sô mísselichên . únde sô uuíderuuártigên . íro téilen . sô uuázer . únde fíur íst . únde lúft únde érda . úbe éinêr neuuâre . dér sô mísselichíu zesámine fûogti .

Coniuncta uero naturarum ipsa diuersitas . inuicem discors dissociaret . atque diuelleret . nisi unus esset . qui quod nexuit contineret . Íóh tára náh . sô ér siu zesámine gehâfti . sô intuuúrfe síh . únde zenâme síh tíu ríngenta míssehélli dero natûrôn . úbe éinêr neuuâre . dér dáz fólle hábeti . zesámine . dáz ér genústa . Táz íst triplex argumentum . a dissimilibus . a repugnantibus . a contrariis . Dissimilia sínt . corpus . et anima . repugnantia sint . ignis et terra . contraria sint . ignis et aqua . Tiû flúhîn nôte éin-ánderíu . úbê siu éteuuer neduúnge zesámine .

Non tam uero certus ordo naturæ . procederet . [173] nec explicarent tam dispositos motus . locis . temporibus . efficientia . spatiis . qualitatibus nisi unus esset . qui has mutationum uarietates . manens ipse disponeret . Nóh sô guís neuuâre nteht tíu ríhti dero naturæ . nóh sô guísse férte . netâtîn díu partes kuísse in⌣íro stéten . álso luna hábet inter planetas . proximum motum terræ . únde saturnus proximum caelo . Kuísse in⌣íro zíten . álso recursus lunæ íst . in⌣uiginti septem diebus . únde áber solis . in⌣trecentis sexaginta quinque diebus . Kuísse in⌣íro máchungo . álso der mâno dia súnnûn fúre gândo . eclipsin solis máchôt . únde sól die ánderen planetas máchôt stationarias . álde retrogradas . álde anumolas . Kuísse in⌣íro únderskéite . álso to íst inter plenam lunam et solem dimidium cæli . Kuísse in⌣íro uuíolichi . álso to noua luna íst cornuta . únde plena rotunda íst . Tés nefûore álles sô nteht . úbe éinêr neuuâre stâtêr . dér dîe mísselichen uuéhsela scáffoti . Taz íst argumentum ab effectis . Diu effecta lerênt ten⌣effectorem .

Hoc quicquid est . quo condita manent . atque agitantur . i . reguntur . usitato cunctis uocabulo . de-

um nomino. Fóne démo to álle gáskefte sínt . únde gerihte [1] uuérdent . tén⌣héizo ih áfter síte gót.

Tum illa. Cum hæc inquit ita sentias . paruam mihi operam restare puto . ut felicitatis compos . patriam sospes reuisas. Sid tu dáz uuéist chád si dô . sô neíst mír dés nieht . táz tû sâldôn gebrûochendêr . gesúnde héim eruuíndêst. Vuáz héizet si patriam . âne iustitiam . únde sapientiam . dár úmbe der ménnisko geskáffen uuárt? álde paradysum . dánnân ér feruuórfen uuárd?

Sed quæ proposuimus intueamur. Nû séhên dés uuír bedígen.

SVMPTVM.

Nonne numerauimus sufficientiam in beatitudine?

SVMPTVM.

Deumque ipsam beatitudinem esse consensimus? Nechád íh târ fóre na . gnúht pegríffen uuérden . mít beatitudine . únde gót uuésen dia beatitudinem.

Ita quidem. Sô táte chád ih.

ILLATIO.

Et ad mundum igitur inquit regendum . nullis extrinsecus amminiculis indigebit. Sid táz sô íst chád si . sô íst er úndurftig tero úzerûn . hélfo . dia uuérlt zerihtenne . unánda er iz an ímo sélbemo hábet. Tér syllogismus íst sûs ketân. Sufficientia íst in⌣beatitudine. Sô íst kót beatitudo. Pedíu íst kót sufficiens ad regendum mundum.

Alioquin si quo egeat . plenam sufficientiam non habebit. A'nderes uuío . úbe ímo ménget . sô neíst er sufficiens. Argumentum a⌣parte . quia non habet totum . cui aliquid deest.

Id inquam ita est necessarium. I'z íst nôte sô chád⌣ih.

Per se igitur solum cuncta disponit. Mít ímo sélbemo gréhto . órdenôt er diu díng. [174.]

Negari inquam non potest. Tés nemág nehéin lóugen sîn chád ih.

ITEM.

Atqui . deus ipsum bonum esse monstratus est. Nû íst óuh kót keságet chád si . gûot uuésen.

Memini inquam. Vuóla gehúgo ih is chád ih.

Per bonum ipsum igitur cuncta disponit . si quidem per se regit omnia . quem bonum esse consensimus. V'be dér mít ímo sélbemo rihtet . tér sélbo gûot íst . sô rihtet er mít kûote. Táz íst argumentum

[1] Ende verkratzt, so dass ein buchstab fehlen kann.

a⌣nota. i. ab interpretatione. Vuánda gót únde gûot pluriuoca sint. táz mit kóte uuírt. táz uuírt mit kûote.

Et hic est ûeluti quidam clauus. atque gubernaculum. quo mundana machina stabilis atque incorrupta seruatur. V'nde diz íst tér⌣nágel. ióh tíu stiura. mít téro daz uuérlt⌣zimber gehálten uuírt. stâte. únde úngeuuértet. Tér diu méreskéf stiuret. tér neléget sina hánt nieht. án daz stiur⌣rûoder. núbe échert ten nágel. dér án⌣demo rûodere íst. tén uuérbet er. álso uuir ióh séhên. in⌣súmelichên sêuuen.

Vehementer assentior inquam. et id te dicturam paulo ante prospexi licet tenui suspicione. Tés fólgên íh tir in⌣érnest chád ih. únde dáz uuissa íh fóre. gágen dés iz uuás. táz tu sô ságen sóltíst. I'h chós iz. tóh íh iz chûmo chúre.

Credo inquit. iam enim ut arbitror uigilantius deducis oculos ad cernenda uera. Táz kelóubo íh chád si. dáz tu iz fóre chúrist. uuánda dû nû uuâno íh uuácherôren óugen hábest. tia uuárhéit zechíesenne.

CVNCTA NATVRÆ CONSENTANEA VOLVNTARIE GVBERNARI.

Sed quid dicam. non minus ad contuendum patet. Táz íh óuh nóh ságen uuíle. dáz máht tu sámo óffeno chíesen.

Quid inquam? Vuáz íst táz chád íh?

Cum deus inquit iure credatur omnia gubernare clauo bonitatis. eademque omnia sicuti docui. ad bonum naturali intentione festinent. num dubitari potest. quin uoluntarie regantur? Sô gót tiu ding ríhtet chád si. mít témo nágele dero gûoti. únde siu álliu râmênt ze⌣dero gûoti. íst tánne zuíuel. siu nesîn uuíllig tes ríhtennes?

Seque sponte conuertant ad nutum disponentis. ueluti conuenientia. contemperataque rectori. V'nde siu neuuérbên síh kérno. nâh témo uuíllen des méisterônten sámo so gehélliu únde gerártiu ze⌣íro ríhtare?

Ita inquam necesse. I'z íst nôte sô chád ih.

Nec beatum regimen esse uideretur. si quidem foret iugum detrectantium. non salus obtemperantium. Nóh táz ríhten neuuâre sálig. tánne. sô iz tero uuíderôntôn geduuíng uuâre. náls tero gehôrigôn héili. Vuánda díu detrectatio contra naturam uuâre. bedíu ne hábeti sí beatum finem. Táz íst argumentum a causa. Tíu dia naturam háltent. tíu hábent bonum finem. [175.] Fóne díu chád paulus. Habetis fructum uestrum in sanctificatione. finem uero uitam æternam. Sanctificatio íst secundum naturam.

pediu íst si causa uitæ æternæ. Vita æterna íst íro finis.

Nihil est igitur quod naturam seruans. deo contrarie conetur. Pediu neíst nteht tia naturam háltende. dáz kóte uuídere sí.

Nihil inquam. Nteht chád íh.

RELVCTANTIA NIHIL PROFICERE.

Quid si conetur ait. Vuáz chád si. úbe síh is tehéin creatura béitet. sô gigantes tâten. únde álle iniqui tûont?

Num tandem proficiet quicquam aduersus eum. quem iure beatitudinis potentissimum esse concessimus? Kemág sí dánne teht uuíder demo geuuáltigôsten. dén íh keuuáltigôsten iáh uuésen. dúrh tia beatiduninem?

Prorsus inquam nihil ualeret. Nteht úber ál chád íh.

Non est igitur aliquid. quod summo huic bono. uel uelit. uel possit obsistere. s. quia nihil sunt iniqui. Fóne díu neíst nteht chád si. dáz temo hêrôsten gûote múge. álde uuélle uuídere stân.

Non inquam arbitror. I'h netrûên chád íh.

Est igitur summum bonum. quod regit cuncta fortiter suauiterque disponit. Fóne dív chád‿si. íst táz kûot taz fórderôsta. dáz állíu díng mámmondo. únde máhtigo sképfet.

Tum ego. Quam me inquam delectant. non modo ea. quæ conclusa est summa rationum. uerum multo magis hæc ipsa uerba. quibus uteris. Dô chád íh. uuío lústsám mír sínt nteht éin‿díu gnôti dero rédôn. díe du mír beslózen hábest. núbe ióh mêr díu uuórt. tíu dû sprichest. Sí sprichet scôno hîer. únde óuh‿târ sí fóne íro sélbûn sprichet.

Sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter. et disponit omnia suauiter.

Accepisti inquit in fabulis. lacessentes cælum gigantes. Sed illos quoque uti condignum fuit. benigna fortitudo disposuit. Vt tandem aliquando stultitiam magna lacerantem. i. deum prouocantem. sui pudeat. Tû lâse in‿spélle chád si. die rísen ze‿hímele féhten. otum. únde ephialtem. filios neptuni. díe mânôdliches vuûohsen nouem digitos. A'ber gótes chráft. kált in sô iz réht uuás. Vuánda sie álle erscózen uuúrten. mít tien dóner-strâlôn. Táz mánôt tie úreizkóucha. díe gótes chórônt. dáz sie dóh éteuuénne. síh is mídên. Flegre héizet tíu rísônbúrg in thessalia. târ die chréftigen stéina nóh ligent. mánige áfter félde. mít tíen din spél ságent. táz tie risen ze‿hímele fúhtin. I'z uuâren áber die uuârháfto. díe post diluuium turrem zimberotôn uuíder góte. únde sie uuúrten diuisæ per linguas.

MALVM NIHIL ESSE. [176.]

Sed uisne rationes ipsas inuicem collidamus? forsitan ex huiusmodi conflictatione. pulchra quædam ueritatis scintilla dissiliat. Vuíle du nû chád si. dáz íh sélben die rédâ. díe íh târ fóre geóuget hábo. zesámine sláhe. dáz tar ûz ételíh scône gnéista springe.

Tuo inquam arbitratu. A'lso dû uuéllêst chád íh.

Deum inquit esse omnium potentem. nemo dubitauerit. Kót chád si. nezutuelôt ntoman uuésen álemáhtigen.

Qui quidem inquam mente consistat. nullus prorsus ambigat. Tér sinnig íst chád íh. tér nezutuelôt is.

Qui uero est inquit omnium potens. nihil est quod ille non possit? Tér álgemág chád si. sól teht sín. dáz ter negemúge?

Nihil inquam. Nteht chád íh. Argumentum a toto ad partem.

Num igitur deus facere malum potest? Mág kót úbel tûon chád st?

Minime inquam. Néin chád ih.

Malum igitur inquit nihil est. cum id facere ille non possit. qui nihil non possit. Fóne díu chád si. neist úbel nteht. sid iz tér nemág tûon. dér al tûon mág. Argumentum ab efficiente. Vuâr íst taz effectum. sô der effector neist? Táz íst tíu scintilla. dáz malum nteht neist. Fóne díu chít augustinus. dáz malum creatura nesi nóh effectio dei. núbe defectio a deo. Angelum et hominem a deo deficere et non ipsi adherere malum est.

DE SIMILITVDINE HARVM RATIONVM.

Ludisne me inquam. texens rationibus inextricabilem laborinthum? Spilest tu sáment mír chád ih. mít tínero rédo. sô feruuúndenen laborinthum uuv'rchendo?

Quæ nunc quidem qua egrediaris introeas. nunc uero qua introieris egrediare? Táz tu nû íngángêst. târ du ûzkíenge. únde áber dâr ûzkángêst. târ du íngíenge? Sô iz in laborintho féret. únde sô du hier séhen máht.

An mirabilem quendam diuinæ simplicitatis orbem complicas? A'lde uuíndest tu daz uuv'nderlicha chlíuue dero gótes éinfálti?

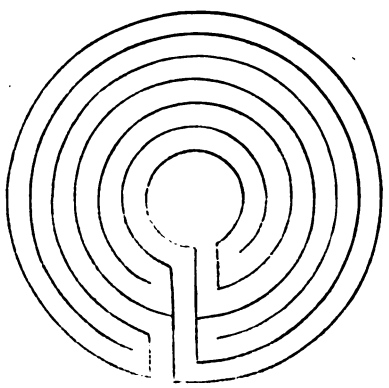

Et enim paulo ante a beatitudine incipiens . eam summum bonum esse dicebas . quam in summo deo sitam esse loquebare . Sús hábest tu mit mir gerédôt . Tû flenge ána ze beatitudine . únde ságetôst sla uuésen summvm bonum . únde châde sla ingóte uuésen .

Ipsum quoque deum . summum esse bonum . plenamque beatitudinem disserebas . V'nde ságetôst tu gót sélben uuésên summum bonum ióh beatitudinem .

Ex quo neminem beatum fore . nisi qui pariter deus esset . quasi munusculum dabas . V'nde dánnan ságetost tv̄ mír ze gébo nehéinen uuésen beatvm . [177.] áne dér sámint ímo gót íst . A'n déro stéte bíst tv̄ ûzchómen ze beatitudine dâr dû óuh ána flenge .

Rursus loquebaris ipsam boni formam dei ac beatitudinis esse substantiam . U'nde áber dâr ze beatitudine ána fáhendo dâr dû ûzlleze . cháde dû . dáz pílde summi boni uuésen substantiam gótis unde beatitudinis .

Ipsvmque unum id ipsum esse bonum docebas . quod ab omni rervm natura peteretur . U'nde dáz éina bonum ságetost tû uuésen dáz álliu díng súochent .

Deum quoque bonitatis gubernaculis uniuersitatem regere disputabas . U'nde gót cháde dû mit témo stûor rûodere dero gûoti dia uuérlt álla rihten .

Volentia cuncta parere . I'oh ímo gérno héngen álliu díng .

Nec ullam mali esse naturam . U'nde úbiles natura nehéina uuésin . Tíz sínt tíu dû ságetost . únde díu dû ín-éin-ánderiu geflóhtin hábist .

Atque hæc nullis extrinsecus sumptis approbationibus explicabas . sed insitis domesticisque . ex altero fidem trahente altero . U'nde hábist tû siu álliu gerécchit mít éigenên . únde mít ánaháftenten argumentis . náls mít frémeden . únde so ? dáz íro íogelich klóublichi inpfáhit fóne ándermo . gót únde gûot . sâligheit únde éin . dero sínt fleriv . déro íogelich stárhta dáz ánder .

DE ARGVMENTIS .

Hier íst táz filo geuuâro zefernémenne uuélichiu argumenta uuérden intrinsecus sumpta . uuélichiu extrinsecus . Tíu fone affectis kenómen uuérdent . táz chít fóne gehâften . díu sínt intrinsecus sumpta . Déro affectorum sínt fóne aristotele sedecim gezélet . totum . partes . nota . coniugatum . genus . species . simile . dissimile . adiuncta . contrarium . antecedens . consequens . repugnans . causa . effectum . comparabile . Díu sínt kehâft únde ínuuertig tíen úmbe díu man stritet álde zufuelôt . Vuánnan mág iz irrâten uuérden úbe iz per artem irrâten uuírt . âne fóne déro ételiche-

mo? Totum fone parte . pars fone toto . alde fone nota úbe iz notam hábet. Vuélichiu hábent notam âne pluriuoca? Fóne díu zíhet man ensem . dés man gladium zíhet? Slâhet în ensis . sô slâhet în gladius . slâbet în locuples . sô slâhet în diues . tûot iz scipio . sô tûot iz africanus. In diuinis nominibus féret iz also. Deus . bonum . unum . beatum . uuérchont sâment. Táz fóne éinemo prædicatum uuírt. [178.] táz uuírt fóne állen prædicatum . uuánda íro nehéinemo níebt inuuertigora neíst . tánne dáz îo daz sélba íst. A'lso uuírt irrâten coniugatum fóne ándermo sînemo coniugato . Genus a specie . species a genere . Simile a simili . dissimile a dissimili . adiunctum ab adiuncto . contrarium a contrario. Antecedens a consequente . consequens ab antecedente . repugnans a repugnante . causa ab effecto . effectum a causa . comparabile a comparabili . Díu âber fóne gehâften díngen genómen neuuérdent . núbe fóne testimoniis . rumoribus . quæstionibus . i. extortionibus . táz chît fóne geíhtedon . sortibus . somniis . únde fóne ánderen díen gelichen . díu héizent extrinsecus sumpta . Síu héizent óuh artis expertia . uuánda siu irrâten ne uuérdent . núbe geéiscot. Sô quæstio uuírt . utrum resurgent mortui? sô ne sûocho íh nehéin déro gezálton sedecim . uuánda man iz ex arte uuízen-ne mág . núbe testimonium christi . dér sús kehéizet. Amen dico uobis . quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis sunt . audient uocem filii dei et procedent . Sô féret iz óuh án dien ánderen locis exterioribus . Argumentum íst probamentum . A'lso daz uuír chéden . Si hoc est . illud est . V'be uuír âber chéden . si hæc duo sunt illud tertium erit . táz héizet latine ratiotinatio . grece syllogismus.

ITEM DE SINGVLARI FORMA DEITATIS.

Tum illa. Minime inquit ludimus. remque omnium maximam exegimus dei munere . quem dudum deprecamur . Tô chád si. Néin . íh ne spílon mít tír . sô dû chíst . núbe állero díngo méista . hábo íh tír gerécchet fóne gótes kelâze . dén uuír flêhotôn fóre . s. mít tíen férsen . O qui perpetua mundum ratione gubernas . Táz íst állero díngo méista . uuáz summum bonum sí . únde uuáz ten ménnisken beatum mâchoe . dáz socrates . únde nâh îmo álle philosophi finden ne mâhtôn . dô sie iz knôto sûohtôn . sô augustinus gíbet in octauo libro de ciuitate dei. V'nde dâr míte dia gotes simplicitatem ze bechénnenne . dér sô an îmo hábet bonitatem . únde beatitudinem . dáz siu éin mít îmo sínt. Vnde sô er gezéigôt uuírt mít în . álde síu mít îmo dáz tíu zéigunga extrinsecus sumpta . [179.]

neuuírde . uuánda siu imo accidentaliter ána ne sínt . núbe substantialiter .

Ea est enim forma . i. natura diuinæ substantiæ . ut neque in externo dilabatur . nec in se externum aliquod ipsa suscipiat . Tíu natura dero gótes substantiæ . íst sólih . dáz sí in-ánder síh neuuéhselôt . sô vxor lod in-statuam salis keuuéhselôt uuárd . únde sí síh ánder ána nelâzet . álso ménnisko tûot zórn . únde méndi . fróst únde hízza .

Sed sicut de ea parmenides ait . panto then eukiklus pheres ena omnem tv circulo ducis par likkion ogkon [1] . rerum orbem mosponte multitudinem
bilem rotat . dum se inmobilem ipsa conseruat . Núbe álso parmenides philosophus grece fóne íro chád . sí uuérbet ál dáz tir íst . sélba neuuéget si síh .

Quod si rationes quoque agitauimus non extra petitas . sed collocatas intra ambitum rei . quam tractabamus . nihil est quod admirere . cum didiceris platone sanciente . oportere sermones cognatos esse rebus de quibus loquuntur . Tréib íh óuh tía réda chád sí . día íh ánderes uuâr nenám . núbe día íh târ fánt . tánnân íh rédota . dés nesí díh vuúnder . uuánda dáz kelímfet . sô díh plato lêrta . táz tiu uuórt tíen gehâft sín . fóne díen man siu sprichet . Táz chît si bedíu . uuánda dáz sí fóne góte rédota . dáz nám si a bono . únde ab uno . únde a beatitudine . díu dáz . sélba sínt . Vuéliu uuórt háftênt kóte sô hárto . sô díu man sprichet de summo bono et beatitudine . et unitate . díu sín nota sínt? Sô argumenta . únde syllogismi . a nota genómen uuérdent . sô sínt ío note rebus uerba cognata . uuánda siu intrinsecus sínt sumpta . álso fóre geságet íst .

LVCE REPERTA . AD TENEBRAS NON ESSE REVERTENDVM .

Felix qui potuit uisere lucidum fontem boni . i. summum bonum uidere . felix qui potuit soluere uincula grauis terræ . i . sarcinam carnis uincere . Sâligo dér den lûteren úrspring pescóuuôt hábet álles kûotes . únde úber uuínt ketân hábet tero írdiskûn búrdi .

Postquam treicius uates quondam gemens funera coniugis . coegerat flebilibus modis . mobiles siluas currere . amnes stare . Tô íu orpheus musicus . fóne tracia . sínero chénûn dôd chlágondo mít chárelêichen . ketéta den uuáld kân . únde die áhâ gestân .

Iunxitque cerua intrepidum latus leonibus . nec lepus timuit uisum canem . iam cantu placidum . V nde

[1] *Παντοθεν εν κυκλοισι φερει εναλιγκιον ογκον.*

diu hínda báldo gfeng mít tien léuuôn . nóh háso hunt nefórhta . stille uuórtenen fóne sânge .

Cum flagrantior feruor ureret intima pectoris . [180.] nec modi qui cuncta subegerant . mulcerent dominum . i. ipsum orpheum . querens inmites superos . adiit infernales domos . Tánne er óuh tára nâh hártôr . châle nâh temo vuîbe . únde in netrôstîn sîne léiche . dîe álliu díng málzîu getân hábetôn . úngnádige chédende die himel-góta fûor er ze-dien hélle-góten .

Illic temperans blanda carmina . sonantibus chordis . quicquid hauserat præcipuis fontibus . i. doctrinis matris deæ . quod luctus dabat inpotens . s. impetrandi . quod uoluit . quod amor dedit . i. dictauit . geminans luctum . deflet . commouens tænara . V'nde dâr rértende sûozo hellentîu séit-sâng . sô er scônisten gelírnêt hábeta be-sînero mûoter caliopea . dero musa . únde in-dér vuûoft scúnta . dér lúzzel gemáhta . únde in des vuîbes minna lêrta . díu imo den uuûoft ráhta . dáz sáng er . únde rôz . únz is hélla erdrôz .

Et dulci prece ueniam umbrarvm dominos rogat . V'nde sús sûozo bât er gnádôn . dîe hêrren dero sélon .

Stupet tergeminus ianitor . i. cerberus . infernalis canis . captus . i. illectus nouo carmine . Erchám sih tô dér driu-hóubet hábento túrouuárt . sús úngeuuónes sânges .

Vltrices scelervm deæ . i. tres furiæ . Allecto . Megera . Thesiphone . quæ sontes agitant metv . iam mestæ madent lacrimis . V'nde dîe drî réche-gérnun suésterâ . dîe fertâne ménnisken getûont skihtige . dîe rúzen fóre âmere . Vuáz sint furiæ . âne conscientia sceleratorum ? Tîu iágôt sie .

Non ixionium caput præcipitat uelox rota . Nóh ixionem netréib in indîu daz rád ze-tále . Ixion uuás rex laphitarum . Dér éidota ze-héllo dáz er mít iunone slâfen uuólta . bedîu sólta er éin rád ze-bérge trîeben . únde dâr míte ráng-er . dés nespûota imo . Táz ist exemplum déro . dîe mít tero uuérîte ringent . tîu to ze-tále gât . únde íro sectatores míte fûoret .

Et tantalus longa siti perditus . spernit flumina . V'nde dér fóre dúrste erchéleto tantalus . tér nerûohta dô des uuázeres . Tér gáb sînen sún pelopem fúre frísking zeézenne diis et deabus . zebesûochenne íro diuinitatem . bedîu stûont er dúrstegêr in-demo uuázere . únde nemáhta sîh is tóh nîo getrénchen . Tér gótes chórôt . témo nesól báz keskéhen . [181.]

Uultur dum satur est modis non traxit iecur tytii . V'nde sánges sâtêr . neâz ter gîr inindîu tytio dia lébera . Dér uuólta mít latona slâfen iouis uxore . dáz ráh apollo . únde diana filia latonæ . mít tîu . dáz imo der gîr dia lébera âze .

únde álso fîlo er geâze . dáz si álso fîlo geuuûohse . Díu fabula mánôt únsih tés . quia libido cuius sedes est in⌣iecore . semel expleta non extinguitur . sed recrudescit itervm .

Arbiter umbrarum . i. uulcanus . qui et ops et pluto . tandem miserans . uincimus ait . donamus uiro coniugem comitem . emptam carmine . Zelézest chád ter héllo⌣gót . uuánda ín erbármeta iz óuh . Vuáz múgen uuír nû mêr ? er⌣gébên demo mán sîn uuîb . ze⌣mîeto úmbe sînen sángléih .

Sed lex dona coerceat . A'ber in⌣dîen uuórten . únde mít téro gedíngûn . únde mít téro scáffúngo .

Nedum tartara liquerit . fas sit lumina flectere . Táz er hínnán fárendo . sîh nehínder séhe .

Quis legem det amantibus ? Amor . maior lex est sibi . Vuér mág uuíneskéſte scáffunga getûon ? Sélbiu diu uuínescáſt scáffôt íro sélbûn . Also uirgilius chád . Quis enim modus assit amori ? V'nde er áber chád . Omnia uincit amor . Vuánda óuh prouerbium ist . ubi amor . ibi oculos . pedíu lóse dir . uuío iz kefûor .

Heu noctis prope terminos . uidit orpheus euridicen suam . perdidit . occidit . A'h ze⌣sêre . sô er sia nâh ze⌣lîehte brâhta . dâr uuárteta er íro . dâr ferlôs er sia . dâr stúrzta ér sélbo .

Vos hæc fabula respicit . quicumque queritis mentem ducere . in superum diem . i. deum . Tíz spél síhet zû ze⌣íu . ír daz mûot peginnent uuénden . án⌣den ûf uuértigen dág .

Nam qui uictus . s. carnis desideriis . flexerit lumina in tartareum specus . dum uidet inferos . perdit quicquid trahit præcipuum . Uuánda dér síh tára nâh kelóubet . únde áber uuídere síhet ze⌣dero héllo . sînên gelústen fólgendo . ter ferliuset tára séhendo . táz er tiures keuuán . i. spiritalia bona . Iuxta illud in euangelio . Manum ponens in aratro . et respiciens retro . non est aptus regno dei .

DE VARIETATE TRANSACTÆ DISPVTATIONIS .

Also uuára zenémenne íst . uuío boetius in primo libro uuás incusans fortunam . únde sia philosophia dés ferspráh in secundo libro . rhetorica defensione . álso íst hîer in tertio libro uuâra zetûonne . uuánda si disputando chôsot . táz tíu disputatio triplex íst . Sî begónda in secundo libro disputare [182.] . contra diuitias . honorem . potentiam . gloriam uoluptatem . dîa disputationem fólle zóh si hîer in tertio . tar sî fersâget hábet . táz an ín geskéidenên . beatitudo fúnden⌣ne uuérde . Vuánda si dáz téta . redarguendo mores hominum . bedíu héizet tíu disputatio moralis . grece æthica . Tára nâh zéigôt si beatitudinem in deo . únde uuío an⌣ímo sáment sîn díu quinque

bona . diu sih humanus error béitet skéiden . Mít tíu hâbet si geántuurtet tero hêrostûn questionis . tíu in⌣æthica íst . uuánda socrates ze⌣démo dáz pars philosophiæ ánafieng . únde álle sîne sectatores . tîe dero líuto tûon sâhen râmên ad beatitudinem . díe nemáhtôn nieht irrâten . uuâr beatitudo locum hábeti? V'nde dóh sie chádîn . beatitudo íst in adipiscendo summo bono . uuélez táz sélba summum bonum sí . dáz neuuárd în nieht kelâzen zebechénnenne . Fóne déro questione chúmet si ad phisicam disputationem . i . naturalem . an⌣déro questione . an ad⌣interitum aliquid tendat . Tánnân eruuíndet si áber in⌣fine libri ad⌣theologicam disputationem . târ si gótes simplicitatem óuget .

EXPLICIT LIBER TERTIVS BOETII .

INCIPIT LIBER QUARTUS .

QVESTIO . CVR MALÎ REGNENT SVB BONO RECTORE DEO . [183.]

Hæc cum philosophia leniter suauiterque cecinisset . seruata dignitate uultus . et grauitate oris . s . secundum præcepta rhetorica . tum ego abrupi intentionem parantis adhuc aliquid dicere . nondum penitus oblitus insiti meroris . Sô philosophia léno únde mánmendo sús kesáng . mít zímigi des ánalíutes . únde mít zúhtigi des múndes . dô úndernám íh íro dáz si nóh tô chéden uuólta . míh mînes léides nóh to únfertrôstet hâbende .

Et o inquam peruia ueri luminis . quæ usque huc tua fudit oratiò . cum sui speculatione diuina . tum tuis rationibus inuicta patuerunt . Tes uuâren líehtes zéigâra . chád ih . so uuáz tû nóh ságetôst . táz íst túrh síh kótelîh . s . uuánda iz ze⌣góte léitet . únde fône dînên rédôn únzutuelîg . uuánda dû iz probamentis stárhtôst .

Et dixisti mihi ea . et si nuper oblita . ob dolorem iniuriæ . non tamen ante hac prorsus ignorata . V'nde hábest tu mir geságet . táz mir êr bóre únchúnt neuuás . tóh íh is nû fóre léide geâgezôt hábeti .

Sed ea ipsa uel maxima causa est . nostri meroris . quod omnino mala esse possint . uel inpunita prætereant . cum rerum bonus rector existat . A'ber dáz sélba díng . táz tûot míh méist trûregen . dáz úbel múgen sîn . álde úngeárnêt sîn . sîd ter ríhtare gûot íst .

Quod solum quanta dignum sit ammiratione . perfecto consideras . Vuélih uuúnder mih tés mit réhte múge sin . dáz uuéist tu uuóla .

At buic aliud maius adiungitur . Sô íst éin ánderez ióh mêr uuúnder .

Nam imperante . florenteque nequitia . uirtus non solum præmiis caret . uerum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur . et in locum facinorum supplicia luit . I'h méino dáz tien âchusten uuáltesântên . únde frámmert tientên . diu túged nieht éin dánches tárbêt . núbe ióh únder dero fertânôn fûoze getréten uuírt . únde uuêuuûn lîdet fûre die úbelen .

Quæ fieri in regno scientis omnia . sed bona tantummodo uolentis dei . nemo satis potest . nec ammirari . nec conqueri . Ziu dáz sô fâre in gótes riche . dér ál uuéiz . ál gemág . únde échert kûot uuíle . dés nemág sih nioman fóllûn geuuúnderôn . nóh kechlágôn .

RESPONSIO . NON ITA FIERI . SED REM IN CONTRARIVM VERSAM ESSE .

Tum illa . et esset inquit infiniti stuporis . horribiliusque omnibus monstris . si in dispositissima domo tanti patrisfamilias . uilia uasa . uti tu estimas colerentur . prætiosa sordescerent . I'z uuâre óuh chád si . [184.] hárto erchómenlih . únde fóre állên égesôn . úbe in sô máhtiges hêrren hûs . táz álles tinges kerêchenôt íst . úndíuriu fáz uuérd uuârîn . únde áber tiuriu únuuérd uuârîn .

Sed non ita est . Nam si ea quæ paulo ante conclusa sunt . inconuulsa seruantur . ipso auctore de quibus nunc regno loquimur cognosces . semper quidem bonos potentes esse . malos uero abiectos semper atque inbecillos . Kehúgest tu dés uuóla . dáz ih tir fóre féstenôta . sô geéiscôst tu dáz kóte kélfentemo . fóne dés riche uuír chôsoên . dáz tie gûoten îo máhtig sint . únde die úbelen îo feruuórfen únde âmáhtig sint .

Nec sine pœna unquam esse uitia nec sine præmio uirtutes . Bonis felicia . malis semper infortunata contingere . Nóh âchustige uuésen âne uuêuuun . nóh túgedhâfte âne íro lôn . V'nde îo gûotên sâldâ . úbelên únsâlda fólgên .

Multaque id genus quæ sopitis querelis . firma te soliditate corroborent . V'nde dés kíbo ih tir mánigiu exempla . díu dír gesuéigtemo dînero chlágo . michela báldi tûont .

Et quoniam uidisti dudum me monstrante formam beatitudinis . quo etiam sita sit cognouisti . decursis omnibus quæ præmittere necessarium puto . uiam tibi ostendo . quæ te domum reuehat . V'nde sîd tû bechénnest fóne mînero . zéigûn

uuío beatitudo getân íst. únde uuâr si íst. tára nâh sô íh kefóre-rédon. ál dáz mír gûot túnchet. zéigôn íh tir óuh tén uuég. tér díh héim brínget. Vuâr íst kezéigôt forma beatitudinis? Táz íst si an déro diffinitione. díe er fánt. únde díe si ímo lóbeta. dô er chád. Nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitatis. quæ sufficientem. potentem reuerendum. celebrem. letumque perficiat. Tía sélbûn felicitatem hábet sî ímo an góte gezéigôt. Târ íst íro hóue-stât.

Pennas etiam affigam tuæ menti. quibus se possit in altum tollere. I'h kestéllo ióh ána dînemo mûote. díe féttacha. mít tíen iz ûf flíegen múge.

Vt depulsa perturbatione. sospes reuertaris in patriam. meo ductv. mea semita. meis etiam uehiculis. Táz tû âne álle sórgûn gesúnde héim eruuíndêst. álso íh tíh uuíse. áfter mínemo uuége. ûfen mínero réito.

VBI SIT PATRIA. AD QVAM DVCENDVS SIT MONSTRATVR.

Sunt etenim mihi pennæ uolucres. quæ conscendant celsa poli. I'h hábo chád sî díe féttachâ. i. merita uirtutum. díe spûotigo ze-hímele gestígent.

Quas cum sibi uelox mens induit. terras perosa despicit. V'nde sô daz snélla mûot sie ána getûot. [185.] sâr diu írdisken díng léidezet. Sî mág táz páldo chéden. uuánda níeht sô snélles neíst. sô daz mûot.

Aeris inmensi superat globum. nubesque post tergum uidet. V'nde dero uuítun lúfte sámenthâfti úber féret. únde únder ímo diu uuólchen síhet. [1]

Et transcendit uerticem ignis. qui calet agili motu ætheris. V'nde iz úberstíget taz héiza fíur. dero óberûn lúfte. díu fóne drâti sínero férte brínnet. An déro séhên uuír náhtes tiu scózonten fíur. díu dero líuto óugen sô trîegent. dáz sie uuânent stérnen fállen fône hímele.

Donec surgat in astriferas domos. et coniungat uias phœbo. V'nz iz tára chóme. dár dero planetarvm fárt íst. únde inében dero súnnûn gestíge. díu in medio planetarvm ist.

Aut comitetur iter gelidi senis. miles çorusci syderis. A'lde iz síh keébenoe stellæ saturni. tíu dero planetarum díu óberôsta íst. únde fóre lázi dero triginta annorvm án díen si den hímel úmbe gât. álde óuh táz si bléicha fáreuua hábet. nâh temo álten. únde demo chálten saturno genâmot íst. I'z tánne

[1] K. aus sint.

uuórtenez tero uuârûn súnnûn dégen . i . christi . álso die planetæ dero gágenuuertûn súnnûn dégena sínt . I'ro milites sínt sie . uuánda sí in íro férte scáffôt . únde sie getûot stationarias . álde [1] retrogradas . álde anumolas . únde sie getûot zû ze⌣íro uuúndene . dâr lángo getuélen . ér sie áber ze⌣gesíhte chómên .

Vel recurrat circulum astri . quocumque micans nox pingitur . A'lde óuh hóhor gestígenez . sélben dén hímel erréiche . íh méino daz firmamentum . dáz keméine ring íst . állero dero ánderro stérnon . díe in⌣héitero náht sklnent .

Atque ubi iam exhausti fuerit satis . relinquat polum extimum . et premat dorsa uelocis ætheris . i . firmamenti . compos uerendi luminis . V'nde sô iz knûog hô gestíget . tên ûzerôsten hímel únder ímo lâze . únde día óbenahtigi . des úmbe lóufenten firmamenti tréttoe . únde dâr dánne gebrûchende sí . des êrháftesten líehtes . dáz iz an sélbemo góte síhet .

Hic tenet sceptrum . dominus regum orbisque habenas temperat . Târ sízzet mít sceptro . hêrro állero chúningo . V'nde des uuérlt⸗zimbéres zûol zíhet er . únde intlâzet er .

Et uolucrem currum stabilis regit . rerum coruscus arbiter . V'nde stíllêr chêret er snélla réita . állero díngo scône chóstare .

Si te uia referat reducem huc . i . ad hanc patriam . quam nunc requiris . immemor dices . memini . hæc est mihi patria . Keléitet tih ter uuég tára ze⌣déro sélbún stéte . [186.] dára dû dóh nû gérôst . târ chíst tu . híer bechénno íh mih . híer bín ih héime .

Hinc ortus . hic sistam gradum . Hínnan bín íh purtíg . híer sól íh kestátôn .

Quod si placeat tibi uisere relictam noctem . terrarum . cernes exules toruos tyrannos . quos timent miseri populi . Vuíle du dánne hára séhen . ze⌣dero uuérlt finstri . dánnân du fûore . sô gesíhest tu in íhseli . díe prúttisken uuáltesara . díe nû mánige uuênege fúrhtent .

NON ESSE POTENTES . QVI NEQVEVNT ADIPISCI . QVOD CVPIVNT .

Tum ego . Tô ántuuúrta íh íro .

Pape inquam . ut magna promittis . O'i chád ih . uuío férro du gehéizest .

Nec dubito . quin possis efficere . I'h nezufuelôn óuh . tû nemúgíst iz keléisten .

Tu modo ne moreris quem excitaueris . Échert nû nefríste mih . tés tu mír intuuânet éigíst .

[1] K. aus únde.

Primum igitur inquit agnoscas licebit . bonis semper adesse potentiam . malos cunctis uiribus esse desertos . Nû sólt tû chád si . dáz sâr zeêrest uuízen . dáz ío dien gûotên gelâzen sínt máhte . únde die úbelen zegetâte chráftelôs sint .

Quorum quidem alterum demonstratur ex altero . Téro zuéio rédôn . uuírt ío uuéderiv gestérchet fóne ánderro .

Nam cum bonum malumque contraria sint . si bonus potens esse constiterit . liquet imbecillitas mali . Vuánda sîd kûot . únde úbel uuíderuuártig sint . íst ter gûoto guísso máhtig . sô íst óffen diu únmaht tes úbelen .

At si fragilitas clarescat mali . boni firmitas nota est . I'st óuh tes úbelen brôdi skînbare . sô íst tánnân óffen . diu fésti des kûoten . So uuáz fóne demo éinemo geságet uuírt . táz uuírt nôte uuiderságet fóne demo ándermo . Táz íst fóne diu . uuánda álso sî sélba chît . bonum et malum sint éin ánderên contraria . Pediu héizet óuh taz argumentum . dáz si míte tûot a contrariis .

Sed ut sit abundantior fides nostræ sententiæ . alterutro calle procedamus . nunc hinc nunc inde proposita confirmans . V'nde dáz mîn zála dír déste gelóublichôra si . lâ mih hértôndo féstenôn . dáz ih pedígen hábo . uuílôn fóne dien éinên . i . bonis . uuílôn fóne dien ánderên i . malis .

SINE POSSE ET VELLE NIHIL EFFICI .

Duo sunt . quibus constat omnis effectus humanorvm actuum . uoluntas scilicet ac potestas . Zuéi ding sínt . fóne dien álliu uuérh kefrúmet uuérdent . táz íst uuíllo únde máht .

Quorum si alterutrum desit . nihil est quod explicari queat . Kebrístet téro deuuéderes . sô nemág tero díngo nehéinez kezíugôt uuérden .

Deficiente etenim uoluntate . ne aggreditur quidem quisque quod non uult . V'be der uuíllo dâr neíst . [187.] sô nebínget sâr der mán . dés er únuuíllig íst .

At si potestas absit . uoluntas frustra sit . V'be diu máht târ neíst . sô neferfáhet ter uuíllo nteht . Táz íst argumentum a causa . Uuío mág effectum geskéhen sine causa ?

Quo fit ut si quem uideas uelle . adipisci . quod minime adipiscatur dubitare non possis . huic defuisse ualentiam . optinendi quod uoluerit . Fóne diu máht tu guís sîn . sô mán dáz neguínnet . táz er guínnen uuólta . dáz er iz kuuínnen nemáhte .

Perspicuum est inquam . Táz íst óffen chád ih .

Nec ullo modo negari potest . I's nemág nehéin lóugen sîn .

Quem uero uideas effecisse . quod uoluerit . num etiam potuisse dubitabis ? Témo óuh tês kespûot . tés in lústet chád si . sólt tû dés máhte zuíuelôn ?

Minime. Néin chád ih.

Quod uero quisque potest. in⌣eo ualidus. quod uero non potest. in⌣hoc imbecillis esse censendus est. Fóne díu íst tér mán zeáhtônne chád si. dés keuuáltig. táz er gemág. únde úngeuuáltig. tés er nieht negemág.

Fateor inquam. I'h gího dir is chád ih.

BONOS POTENTES. MALOS INBECILLOS ESSE.

Meministine igitur inquit. superioribus rationibus esse collectum. omnem intentionem humanæ uoluntatis. quæ diuersis studiis agitur. ad beatitudinem festinare? Nû gehúgest tu chád si. dáz târ fóre mit syllogismo geféstenôt íst. állero ménniskôn uuíllen. dér síh misseliches tinges flízet. ze⌣sâlighéite râmên?

Memini inquam. illud quoque esse demonstratum. Táz uuéiz íh óuh târ fóre geságet uuésen chád ih.

Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum? eoque modo cum beatitudo petitur. ab omnibus desiderari bonum? Neerhúgest tv chád si. dia sâlighéit uuésen daz kûot? únde in⌣dîa uuîs álle gûotes kérôn. díe sâlighéite gérônt?

Minime inquam recordor. quoniam id memoriæ fixum teneo. Néin chad íh neerhúgo. uuánda íh iz in⌣gehúhte hábo.

Omnes igitur homines. boni pariter ac mali. indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur. Fóne díu chád si. ílent álle ménnisken. gelícho râmende ze⌣gûote. sie gûot sín. álde úbel.

Ita inquam consequens est. Táz fólgêt nôte démo chád ih.

Sed certum est adeptione boni. bonos fieri. Nû íst óuh kuís chád si. gûote uuérden. gûot kuúnnendo.

Certum. Kuís chád ih.

Adipiscuntur igitur boni quod appetunt? Kuúnnent tánne chád si die gûoten dáz. dés sie lánget?

Sic uidetur. Sô dúnchet mír chád ih.

Mali uero si adipiscerentur bonum. [188.] quod appetunt. mali esse non possent? Kuúnnin óuh tie úbelen chád si dáz kûot tés sie gérônt. iâ neuuârîn sie dánne úbele?

Ita est. Táz íst sô chád ih.

Cum igitur utrique bonum petant. sed hi quidem adipiscantur. illi uero minime. num dubium est. bonos quidem potentes esse. qui uero mali suht imbecillos. Síd sie béide gûotes kér sínt. chád si. únde iz tie éinen guúinnent. tie ándere neguúinnent. tie gûoten díe iz kuúinnent. nesint tie máhtig. únde die úbelen únmáhtig? Táz íst argumentvm a fine. Fóne démo fine adipiscendi. únde non adipicendi. skînet tiu efficatia. álde diu inefficatia. dáz chît. tiu potentia. álde diu imbecillitas.

Quiquis inquam dubitat . nec rerum naturam . nec consequentiam potest considerare rationum . So uuér dés zuíuelôt chád íh . tér nebechénnet tero díngo naturam . nóh uuélih réda nôte ánderro fólgee .

QVÆ SIT NATVRA RERVM . ET CONSEQVENTIA RATIONVM .

Táz íst natura rerum . álso si sélba sâr nâh lêret . án demo ánderen capitulo . dáz mít uirtute . díu bona íst . beatitudo guúnnen uuérde . díu áber bóna íst . únde is nieht nespûe mít tien uitiis . tíu bona nesínt . In bonis uuírt tiu natura fúnden . sô virtus íst . In uitiis neuuirt natura nehéiniu fúnden . núbe corruptio naturæ . Pedíu íst uirtus máhtig . uitia sínt ámahtig . A'n dia naturam uuártendo . gelírnêt man dia consequentiam rationum . Vuánnân chúmet tíu consequentia rationum . sô aristotiles lèret in periermeniis . áne fóne déro consequentia rerum ? Táz án dien rebus uuâr íst . táz íst óuh uuâr án⌣dien rationibus . Sâment virtute íst potentia . únde sâment potentia effectus uoluntatis . pedíu chúmet tánnân dísiu consequentia rationum . dáz man chéden mág . V'bi est uirtus . ibi et potentia . et ubi potentia . ibi effectus uoluntatis . Sedecim loca argumentorum . zéigônt úns tía consequentiam rationum . Tíu consequentia íst échert in⌣tribus locis únueruuéhselôt . sô cicero chít in⌣topicis . án⌣dien ánderên uuílôt si . Tíu síh neuuéhselônt . án díen íst to necessitas ueritatis . Tíu síh áber uuéhselônt . tíu óugent uuílon necessitatem ueritatis . uuílon similitudinem ueritatis . Vuélíu sínt . tíu síh neuuéhselônt ? Dáz íst ab antecedentibus . a subsequentibus . a repugnantibus . Ab antecedentibus . ut si concubuit . uirgo non est . Concubitus kât to fóre démo . non esse uirginem . A subsequentibus . ut si peperit . concubuit . Partus chúmet post concubitvm . A repugnantibus . Non et concubuit . et uirgo est . Concubitus únde uirginitas . nemúgen sáment ríeht sín . [189.] Táz sínt keuuâríu argumenta . únde sús keuuâríu sínt állíu díu hinnân chómenen argumenta . Tíu áber fóne ánderên locis chóment . tíu sínt uuílôn necessaria . uuílôn probabilia . A'lso an díen zuéin skínet a causa . Si ignis est . calet . Si mater est diligit filium . Taz êrera íst to uuâr . taz ánder íst kelóublih fóne díu . dáz iz ticchôst sô féret . Vuánda énez in⌣zítelih uuâr íst . fóne díu íst iz in⌣zítelih uuâr zespréchenne . Vuánda áber díz uuílôn uuâr íst . fóne díu íst iz uuílon uuâr zespréchenne . Ze⌣déro uuís fólgêt to dero consequentiæ rervm . diu consequentia rationum . únde dáz in rebus fúnden uuírt . táz íst uuâr

zespréchenne. Fóne diu gibet to natura rerum. ueritatem rationum.

QVID MALOS RETARDET. NE AD DESTINATVM FINEM ÆQVE PERVENIANT VT BONI.

Rursus inquit. A'ber chád si.

Si duo sint. quibus idem propositum sit secundum naturam. eorumque unus id ipsum naturali officio agat. atque perficiat. alter uero minime queat administrare. illud naturale officium. alio uero modo quam conuenit naturæ. non quidem impleat propositum suum. sed imitetur implentem. quemnam horum ualentiorem esse decernis? V'be zuêne sint. tîe béide uuîllîg sint. éin ding natûrlicho zetûonne. únde iz óuh ter éino natûrlicho getûot. únde der ánder in‿dîa uuîs nemág. únde er síh is in‿ándera uuîs péitet. mit tîu ér iz tóh negetûot. núbe échert keántrôt ten dûonten. uuéderêr déro uuânest tu gemág mêr?

Et si coniecto inquam quod uelis. planius tamen audire desidero. Tóh ih óuh irrâten múge chád ih. uuáz tu uuéllèst. ih fernimo iz tóh kérno óffenôr.

Ambulandi inquit motum secundum naturam esse hominibus. num negabis? Táz tîe líute gân múgen chád si. lóugenest tu dáz uuésen natûrlîh?

Minime inquam. Néin chad ih.

Eiusque rei pedum officium esse naturale. num dubitas? Zuíuelòst tu dánne dáz uuésen natûrlih ámbaht tero fûozo?

Ne hoc quidem inquam. Nóh óuh tés chád ih.

Si quis igitur pedibus incedere ualens. ambulet. aliusque cui hoc naturale pedum desit officium manibus nitens ambulare conetur. quis horum iure ualentior existimari potest? So uuélêr dero fûozo geuuáltendo gât. únde ánderêr dér íro ne‿geuuáltet. mít tien hánden ásôndo síh péitet kân. uuéderêr déro dúnchet tír der máhtigero?

Contexe inquam cætera. Ságe échert fúrder chád ih.

Nam quin naturalis officii potens. ualentior sit eo. qui id nequeat. nullus ambigit. [190.] Vuánda ntoman nezuíuelòt. núbe dér máhtigoro sí. dér natûrliches ámbahtes keuuáltet. tánne dér is negeuuáltet.

Sed summum bonum quod æque propositum est malis bonisque. boni quidem petunt naturali officio uirtutvm. mali uero conantur adipisci idem ipsum per uariam cupiditatem. quod non est naturale officium adipiscendi boni. Nû sûochent chád si die gûoten summum bonum. daz péidên gelîcho erbóten íst. kûoten íoh úbelên. mít témo ámbahte dero tûgedo. áber die úbelen béitent síh iz kuuínnen mít

misselichên uuérlt-kiredôn . dáz natûrlih ámbaht nieht neíst kûot zeguuínnenne .

An aliter existimas? Túnchet tír iz ánderes?

Minime inquam . Néin chád ih .

Nam etiam quod est consequens patet . Ióh táz íst óffen chád ih . táz témo fólgêt .

Ex his enim quæ concesseram . necesse est quidem bonos potentes esse . malos uero imbecillos . Vuánda áfter dien dînên rédôn . déro íh iihtig[1] pín uuuórten . sínt tie gûoten nôte máhtig . únde úbele únmáhtig .

Recte inquit præcurris . et id indicium est . ut medici sperare solent . erectæ iam resistentisque naturæ . i. resurgentis a languore . Tû fúre fáhest mih réhto chád si . únde dáz íst uuórt-zéichen dînero gnîste . sô árzata unânent . Sô medicus infirmo ságet . mit uuíu er genésen sól . únde er dés fernúmenstig íst . únde ióh fúre sprichet . dáz ist signum recuperandæ sanitatis .

QVAM RES MAGNA VALDE SIT . QVA DEFICIVNT INIQVI .

Sed quoniam conspitio te promptissimum esse ad intellegendum . coaceruabo crebras rationes . Vuánda íh tíh óuh sô geréchen sího zefernémenne . sô uuíle íh tír zálâ gében gnûoge .

Uide enim quanta pateat infirmitas uitiosorvm hominum . qui ne ad hoc quidem peruenire queunt ad quod eos ducit naturalis intentio . ac pene compellit . Chíus uuío míchel únchráft tero úbelôn íst . táz sie nóh tára chómen ne múgen . dára sie diu natûrlicha râmunga léitet . únde ióh nâh zíhet .

Et quid si desererentur hoc tam magno ac pene inuicto auxilio præeuntis naturæ? Uuáz uuúrtê is . kebrâste in sô míchelero únde ióh nâh úngesuíchenero hélfo . dero léitentûn naturæ?

Considera uero quanta impotentia habeat sceleratos homines . Nû chíus knôto . uuéliche únmáhte dien frátafigên âna sínt .

Neque enim leuia . aut ludicra præmia petunt . quæ non possunt consequi aut obtinere . Vuánda iz nesínt nieht líehtiu . [191.] nóh spótlichiu díng . tíu sie guuínnen nemúgen . únde nâh tien sie chómen nemúgen .

Sed circa ipsam rerum summam . uerticemque deficiunt . Núbe ansélbemo demo óberôsten dínge brístet ín . dâr dero díngo hóubet íst .

Nec contingit miseris effectus . in eo quod solum moliuntur dies noctesque . V'nde dés éinen sie síh

[1] Es steht „gihtig", mit überschriebenem „i".

pinont . táges ióh náhtes . tés negespûot in .

QVANTVM IN HOC PRECELLANT BONI . QVOD VITIIS NEQVEVNT RESISTERE MALI .

In qua re . bonorum uires eminent . Târ an déro stéte nément sih fûre die chréfte dero guôtôn .

Sicut enim censeres eum potentissimum esse ambulandi . qui incedens pedibus peruenire potuisset usque ad eum locum . quo nihil ulterius peruium iaceret incessui . ita necesse est . eum iudices potentissimum . qui apprehendit finem expetendorum . quo nihil ultra est . A'lso dû den fûozkéngel châdist sih uuóla fermúgen sînes kánges . tér sô férro gienge . dáz târ fúrder hina mêr uuéges neuuâre . álso chist tu dén mit réhte máhtigen . tér sih kerécchet . únz tára ér gesuirbet sélbez taz énde . álles tés zegérônne ist . Tér ist fóne diu sâlig . uuánda er dâr fúrder niehtes nehábet zegéronne .

Ex quo fit quod huic obiacet . ut idem scelesti . idem uideantur esse deserti . omnibus uiribus . Tánnân geskihet . táz tisemo úngelîh ist . ih méino . dáz tie fertânen állero chréfte sint âno .

Cur enim relicta uirtute sectantur uitia ? Zíu lês minnônt sie âchuste fúre túgede ?

Inscitiane bonorvm ? I'st iz . táz sie neuuízen . uuáz kûot st ?

Sed quid eneruatius cæcitate ignorantiæ ? Vuáz mág tánne zágora sîn . dánne únuuízenthéit ?

An sectanda nouerunt . sed transuersos eos præcipitat libido ? A'lde uuízen sie daz pezera . únde trîbent sie tuéres íro gelúste . álso der uuínt tuéres taz skéf âna-gândo . in-únhánt fûoret ?

Sic quoque intemperantia fragiles . qui nequeunt obluctare uitio . Sô sint sie áber bôse . dáz sie în sélbên geduuingen nemúgen . nóh sih eruuéren âchústen .

MALOS SPONTE DESERENTES BONVM IN NIHILVM REDIGI .

An scientes uolentesque bonum deserunt . ad uitia deflectuntur ? Súlen uuír chéden . dáz sie uuízende únde uuéllende . daz kûot lâzên . únde sih ze-úbele héften ?

Sed hoc modo non solum desinunt potentes esse . sed omnino esse . I'st táz sô . mit tîu ferlîesent sie . nieht éin geuuáltig uuésen . núbe ióh sélbez taz uuésen .

Nam qui relinquunt communem finem omnium quæ sunt . pariter quoque esse desistunt . [192.] Tîe dén ferlâzent . tér geméine énde ist . álles tés tir ist . tîe hábent sih tes uuésennes kelóubet . Sô sie sih

nehábent ze⌣démo. dér daz énde íst. uuára múgen sie dánne?

Quod quidem cuipiam mirum forte uideatur. ut malos qui plures hominum sunt. eosdem non esse dicam. Táz ételichên ôdeuuano uuúnder gedúnchen mág. táz íh tie chéde neuuésen. déro állero méist íst.

Sed ita se res habet. Ír íst áber dóh sô.

Nam qui mali sunt. eos malos esse non abnuo. sed eosdem esse pure atque simpliciter. nego. Táz sie úbel sín. dés neuerságo íh sie. dáz sie in⌣lûttera. únde in⌣éinfálta uuís sín. dáz ferságo íh.

Nam uti cadauer hominem mortuum dixeris. simpliciter uero hominem appellare non possis. ita quidem concesserim. uitiosos malos esse. sed esse absolute. nequeam confiteri. A'lso íh tes ménnisken bóteh. éinen tôten ménnisken héizo. náls nieht érchenen ménnisken. sô mág íh chústelôse héizen úbele uuésen. náls in gánza uuís uuésen.

Est enim quod ordinem retinet. seruatque naturam. Vuánda dáz íst uuârháfto. dáz ze sínero stéte stât. únde dia naturam háltet.

Quod uero ab hac. s. natura deficit. esse etiam quod in sua natura situm est derelinquit. Táz áber sía ferlázet. táz hábet ferlâzen sín uuésen dáz án dero natura stânde uuás. Bonum dáz íst natura. táz síh boni gelóubet. táz hábet síh tero naturæ gelóubet. an⌣déro állero uuihtelih pestât. Sí gíbet temo dínge. dáz iz pestât. únde íst. A'ne sía neíst iz. Táz íst argumentum a causa. Natura díu íst causa des esse.

QVOD POTENTIA MALORVM MAGIS INBECILLITAS SIT.

Sed possunt inquies iniqui. Sô chíst tu fóne dien úbelên dáz sie múgin.

Non ego quidem negauerim. Tés neferságo íh nieht.

Sed hæc eorum potentia. non a uiribus descendit. sed ab imbecillitate. Táz sie áber gemúgen. dáz nechúmet nieht fóne chréften. núbe fóne únchréften.

Possunt enim mala. quæ minime ualerent. si potuissent manere in⌣efficientia bonorum. Sie múgen úbelo tûon. dés sie nieht nemáhtin. úbe sie in⌣uuóla⌣tâten stâte uuésen máhtin.

Quæ possibilitas demonstrat eos euidentius nihil posse. Sô getâne máhte. sínt óffeno únmáhte. Táz íst argumentum a contrariis. uuánda úbe gûot⌣tâte fóne chréfte sínt. sô sínt nôte úbeltâte fóne únchréfte.

Nam si malum nihil est. uti paulo ante collegimus. i. ex argumentis contraximus. cum mala tantum-

modo possint. nihil posse improbos liquet. V'be iz sô ist. [193.] sô uuir mittundes áfter rédo châden. dáz úbel nieht neist. sô ist óffen die échert úbel gemúgen. dáz tie nieht negemúgen. Vuír súlen fernémen collectionem únde conclusionem. únde illationem. únde confectionem. éin bezéichenen.

Perspicuum est. Táz ist óffen chád ih.

ITEM EOS QVI MALA POSSVNT. CVM OMNIPOTENS EA NON POSSIT. NIHIL POSSE.

Atqui. ut intellegas quænam uis sit. huius potentiæ. paulo ante definiuimus. nihil potentius esse summo bono. Nû chád si. dáz tu fernémêst. uuíolih tísiu máht sî. knóto fóre ságeta ih. dáz summo bono nieht máhtigôren nesî.

Ita est inquam. Sô tâte chád ih.

Sed idem inquit facere malum nequit. Nû nemág iz úbel tûon chád ih.

Minime. Néin iz chád ih.

Est igitur inquit aliquis. qui putet homines omnia posse? I'st toman chád si. dér ménnisken uuâne múgen álliu ding tûon?

Nisi quis insaniat nemo. Nâls ér neuuûote chád ih.

Atqui. idem possunt mala? Kemúgen sie daz úbel chád si?

Utinam quidem inquam non possent. Vuólti gót nemáhtîn chád ih.

Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia. non uero queant omnia potentes etiam malorum. eosdem qui mala possunt. minus posse manifestum est. Sîd tér álemáhtîg ist. tér échert kûot kemág únde die álemahtige nesînt. tie échert úbel gemúgen. sô skînet. táz tie mîn gemúgen. Vuánda er mîn gemág. tánne gûot. pediu negemág er nieht. Sîd tér álemahtîg ist. tér ál gemág. âne úbel. die dára gágene ál gemúgen âne gûot. tie negemúgen nieht. Táz ist argumentvm a contrariis.

DVM POTENTIA PETENDA SIT. QVOD PETENDVM NON EST. NON ESSE POTENTIAM. PROPOSITIO.

Huc accedit. quod ostendimus omnem potentiam inter expetenda numerandam. omniaque expetenda. referri ad bonum. uelut ad quoddam cacumen suæ naturæ. Hára zûo gât óuh. táz ih ságeta. álla máht uuésen in déro zálo. déro zegérônne ist. únde álliu déro zegérônne ist. ze gûote geuuéndet uuérden. sámo so ze íru slâhto hóubete.

ASSVMPTIO.

Sed patrandi sceleris possibilitas. non potest referri ad bonum. A'ber dáz man úbelo tûon mág. táz nesíhet ze⌣gûote. [194.]

CONCLVSIO.

Expetenda igitur non est. Sô neist is óuh zegérônne. Tíz íst conditionalis syllogismus. Conditionalis hábet to duplicem propositionem. uuánda dâr ána sint zuô propositiones. Téro zuéio uuírt éiniu gebrûochet ze assumptione. diu ánderíu ze conclusione. Pedíu íst hier an dírro propositione éin prædicatio. omnis potentia expetenda est. A'nderíu. omnia expetenda referuntur ad bonum. Mít tero ánderûn uuírt assumptio getân possibilitas scelerum. non refertur ad bonum. Mít tero érerûn conclusio. non est igitur expetenda.

ITEM.

Atqui. omnis potentia expetenda est. Nû íst to guísso állero máhte zegérônne.

Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Tánnân skínet. táz tero úbelôn múgen. máht neist. Vuánnân skínet iz? s. uuánda íro zegérônne neist. Táz íst áber fóllêr syllogismus. E'in sumptum íst. Omnis potentia expetenda est. A'nderez íst in⌣subauditione. Malorum autem potentia expetenda non est. Sô íst tánne illatio. Liquet igitur malorum possibilitatem. non esse potentiam.

Ex quibus omnibus apparet bonorum potentia. malorum uero indubitabilis infirmitas. An állên díen rationibus. skínet tero gûotôn máht. únde dero úbelôn guíssíu únchráft.

Et liquet ueram esse illam platonis sententiam. solos sapientes posse facere quod desiderant. V'nde skínet. táz platonis réda uuárîu íst. tér dir chád. éinen die uuísen múgen getûon. dáz sie uuéllen.

Improbos uero exercere quidem quod libeat. quod uero desiderent. explere non posse. V'nde die úbelen múgen íro mûot⁄ uuíllen tûon. únde ín dóh nemúgen fólle bringen. Sie áhtent tero gûotôn. álso sie uuéllen sie neuerâhtent íro to dóh nteht.

Faciunt enim quæ libet. dum per ea quibus delectantur. adepturos se putant id bonum quod desiderant. Sie tûont. dáz sie uuéllen. uuánda sie dáz tûondo. dés sie lústet. síh uuânent sâldâ guínnen. déro sie lángêt.

Sed minime adipiscuntur. quoniam ad beatitudinem probra

non [1] ueniunt. Die neguinnent sie áber. uuánda úbele ne chóment zesâldôn.

NON ESSE LIBEROS. QVOS DOMINI PREMVNT INIQVI.

Reges quos uides sedere celso culmine solii. claros nitente purpura. septos tristibus armis. ore toruo comminantes. rabie cordis anhelos. [195.] si quis detrahat his superbis. s. regibus. tegmina uani cultus. iam uidebit intus dominos ferre artas catenas. Tie úbermûoten chúninga. die dû nû sihest sizzen an hóhemo stûole. inzíro púrpurun glizende. mit keuuâfendên chnéhten. úmbe hábete. mit prúttiskên ána-siunen dréuuente. fóre mûotigi fnâhtende. so uuér dien ábazihet. dáz sie ûzenân zieret. táz chit. tér sie innenân chúnnet. tér gesihet sie hêrren mit chétenôn inscálches uuîs kebúndene. Vuáz sint tie chétenna?

Hinc enim libido uersat corda. auidis uenenis. hinc ira turbida tollens fluctus. flagellat mentem. aut meror fatigat captos. aut lubrica spes torquet. E'ines sindes ánagángerônt sie gelúste. mit éiterlichero giredo. ánderes sindes múhet sie zórn. inuuéllun uuîs sih héuende. álde trûreghéit chélet sie. álde úppig kedingi behéftet sie.

Ergo cum cernas unum caput ferre tot tyrannos. non facit quod ipse optat. pressus iniquis dominis. Sô éin ménnisko. sô mánigen uuáltesare lídet. sô netûot er dáz er uuile. uuánda er nôthâfte íst. fóne sô úngemáchên hêrrôn.

DE CERTO PRÆMIO BONORVM.

Videsne igitur. in quanto cæno probra uoluantur. qua probitas luce resplendeat? Nesihest tu nû na. in uuélemo hórouue die úbelen stéccheên. únde in uuélero scôni die gûoten skinên?

In quo perspicuum est. numquam deesse bonis præmia. numquam sua supplicia sceleribus. Târ ána íst táz óffen. dáz kûotên niomêr ne gebrístet íro lônes. nóh tien árgên íro uuízes.

Rerum etenim quæ geruntur. illud propter quod quæque res geritur. eiusdem rei præmium esse. non iniuria uideri potest. V'ns sól mit réhte dúnchen állero táto lôn. an díu uuésen. dâr úmbe man siu tûot.

Vti currendi instadio præmium iacet. corona. propter quam curri-

[1] Spätere verbesserung.

tur. A'lso in⌣strítlóufte diu corona ze⌣lône liget. úmbe dia man lóufet. Vuáz stadium sí. dáz chúndên án⌣demo fólgênden capitulo.

Sed ostendimus beatitudinem esse idem ipsum bonum propter quod omnia geruntur. Nû hábo íh ke⌣óuget. sálighéit uuésen éin dáz kûot. úmbe dáz állíu ding ketân uuérdent.

Est igitur ipsum bonum propositum humanis mentibus. ueluti commune præmium. Fóne díu íst táz sélba gûot állero ménniskon tâten erbóten. sámo so geméine lôn.

Atqui. hoc. s. præmium. a bonis non potest separari. Tér sélbo lôn. tér nemág fóne dien gûotên nieht.

Neque enim ultra uocabitur iure bonus. qui careat bono. Nóh tér nemáhti dâr fúrder gûot héizen. dér gûotes âna uuâre. [196.]

Quare probos mores sua præmia non relinquunt. Fóne díu neinféret tien gûotên niomêr íro lôn.

Quantum libet igitur seuiant mali. sapienti tamen non decidet corona. non arescet. Die úbelen sárfesoên sô filo sie uuéllên. dien gûoten neinféret íro corona dúrh táz nieht. nóh neuuésennêt. sô die ûzer⌣blûmôn geuuórhtvn. tâten. déro íu síto uuás.

Neque enim aliena improbitas decerpit probis animis proprium decus. Nóh ánderro úbeli neinfûoret tien gûotên niomêr íro êra.

Quod si extrinsecus accepto lætaretur. poterat hoc uel alius quispiam. uel ille etiam qui contulisset auferre. Vuâre íro fréuui án demo ûzeren lône. sô gólt. únde silber íst. tén máhti ín erzúcchen. dér in ín gâbe. álde éin ánderêr.

Sed quoniam id. s. præmium. sua cuique probitas confert. tum suo præmio carebit. cum probus esse desierit. Vuánda ín áber gibet íogelichemo sín gûoti. sô neinfállet er ímo êr nieht. êr er sih sínero gûoti gelóubet.

Postremo cum omne præmium idcirco appetatur. quia bonum esse creditur. quis boni compotem. præmii iudicet expertem. Ze⌣demo gnôtesten. sô álles lônes pedíu gegérot uuírt. uuánda er gûot keáhtôt uuírt. uuér sól dánne gûotes kemáren. áhtôn lônlôsen? Ióh filia herodiadis uuánda gûotes kéron. dô si iohannis hóubetes kérota. Tér sih áber ze⌣gûote héftet. álso ér iohannes. uuío sól démo lônes présten?

At cuius præmii? Iâ uuíoliches lônes?

Omnium pulcherrimi. maximique. Tes állero scônisten. únde méisten.

Memento etenim corollarii illius. quod paulo ante præcipuum dedi. Kedénche déro tiurûn mîeto. dîa íh tír dâr fóre gáb.

Ac si collige. cum ipsum bonum beatitudo sit. bonos omnes eo ipso

quod boni sint. fieri beatos liquet. sed qui beati sint. deos esse conuenit. V'nde bechénne argvmentando. sô gûot sâlighéit ist. táz álle gûote. uuánda sie gûot sint. óuh sâlig sint. únde die sâlig sint. târ míte góta sint. Vuélih lôn mág témo gelîh sin? Tér syllogismus stât târ fóre.

Est igitur præmium bonorum. quod nullus deterat dies. nullius minuat potestas. nullius fuscet improbitas. deos fieri. Pediu ist tér lôn dero gûotôn. dén nioman negeuuértet. niomannes keuuált neminnerôt. niomannes úbeli negehínderet. táz sie góta uuérdên.

QVID SIT STADIVM ET OLYMPIAS.

Apud grecos uuás iu éin solemnitas erháuen. dia sie olympiadem hiezen. fóne olympo monte. dér in‿macedonia ist. pi démo si zeêrest uuárd. Tia ûobtôn sie sid pî alpheo fluuío archadiæ. dâr si únder zuiskên búrgen rinnet. elidem et pisas. uuánda dâr scôniu gefílde sint. Tíu solemnitas uuárd úmbe dáz erháuen. [197.] dáz târ publica probatio uuúrte. omnium uirtutum. Dánnân hiez tíu probatio grece pancratios. V'nde neuuás nioman in tota grecia. dér sih tehéines tûomliches tinges fermáze. mít tíu er gloriam geuuúnnen uuólti. ér neskéindi iz târ. ze demo olympiade. Fermáhta er sih ringennes. sô hiez er grece palestricator. fermáhta er sih féhtennes. mít temo chnútele. sô hiez er pugil. álde mít suérte. sô hiez er gladiator. álde mit cestibus. dáz uuír chédên mít pûsken. sô hiez er agonitheta. i. decertator. Vuólta er ûfen sinero réito strît‿spil ûoben. dáz hiez curule certamen. Vuólta er óugen uuío er in‿bóre máhti. dáz téta er gândo úber daz séil. dáz funiambulum hiez. V'be er óuh sîna snélli skéinen uuólta. dáz téta er lóufendo in‿stadio. álso die tâten ad tumulum anchisæ. fóne dien uirgilius ságet. Stadium hiez sélbez táz spácium. dáz sie lóufen sóltôn. grece genámotez fóne exercitatione. Tés uuâren. centum uiginti quinque passus. i. nona pars miliarii. Dien állên uuás târ gágen uuérte fóne frôno íro lôn. Dér lôn hiez grece brabion. latine brauium.

DE CERTA POENA MALORVM.

Quæ cum ita sint. de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Târ míte nezuíueloe nehéin uuíse mán dáz óuh tie úbelen niomêr âne uuíze neuuérdent.

Nam cum bonum malumque. item pœna atque premium. aduersa fronte dissideant. quæ in‿boni præmio uidemus accidere. eadem

necesse est in⌣mali pœna contraria parte respondeant. Sô gûot. únde úbel. lôn únde uuîze uuîderuuártîg sint. sô îst nôt. táz uuîderuuártîg sîn. diu án des kûoten lône. únde án des úbelen uuîze geskéhen súlen. Vuáz îst táz?

Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium. ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Táz îst. táz tu hîer fernémen máht. A'lso dero gûotôn lôn îst. îro gûoti. sô îst téro úbelôn chéli selbiu diu úbeli.

Iam uero quisquis afficitur pœna. malo se affectum esse non dubitat. I'h uuâno dér îo âna uuîze lîdet. tér bechénnet úbel. dáz er lîdet.

Si igitur ipsi sese uelint estimare. possuntne supplicio expertes uideri. quos omnium malorum extrema nequitia. non afficit modo. i. affligit. uerum etiam uehementer inficit. i. corrumpit. Fóne diu. uuîo múgen dîe dánne uuânen. sîh uuîzes âno sîn. úbe sie án-sîh sélben dénchen nuéllen. dáz chît. úbe sie îro sélbero teht infinden uuéllen. dîe árguuîlligi álles úbeles méista. nteht éin nechélet. núbe ióh ferchústet? Taz îst argumentum ab effecto. Vuánda sie infecti sint. tánnân skînet. uuîo hârto sie affecti sint. [198.]

Vide autem ex aduersa parte bonorum. quæ improbos pœna comitetur. Chîus óuh tero gûotôn⌣hâlb. nuáz tien úbelên âna uuîzes st.

Omne namque quod sit. unum esse paulo ante didicisti. ipsumque unum bonum esse. cui consequens est. ut omne quod sit. id etiam bonum esse uideatur. I'h lêrta díh fóre dîsen syllogismum. dáz âl dáz tir îst. éin îst. únde éin. gûot îst. dáz sint zuéi sumpta. dîen fólgêt nôte diu conclusio. dáz âl dáz tir îst. kûot îst.

Hoc igitur modo. quicquid a bono deficit. esse desistit. Téro conclusioni îst áber dîsiu gehâft. so uuáz kûot neîst. táz neîst. Sô éin conclusio dero ánderro fólgêt. táz héizet latine. sô martianus chît. confinis conclusio. grece simplerasma.

QVID ESTIMANDI SINT DIVERSIS VITIIS DEDITI.

Quo fit. ut mali esse desinant quod fuerant. i. homines. Tánnân geskîhet. táz tie úbelen nesîn ménnisken. dáz sie uuâren. dô sie úbel neuuâren.

Sed fuisse homines. ostentat adhuc ipsa reliqua species humani corporis. A'ber dáz sie ménnisken uuâren. dáz óuget sélbiu diu ménnisken getât. tîu în nóh âna îst.

Quare uersi in malitiam. humanam quoque amisere naturam. Fóne diu in⌣árg pechêrte. ferlûren sie ménniskîna naturam.

Sed cum sola probitas possit prouehere quemque ultra homines.

necesse est . ut quos improbitas deiecit ab humana conditione . infra homines meritvm detruserit. Sîd âber éiniu diu gûoti mánnolichen erhéuen mág úber die ménnisken . sô . dáz er gót uuérde . sô ist nôt . táz tîe . dîe iro úbeli âba dero mánhéite geuuîrfet . sîe sâr hinderôren getûe . dien ménniskôn.

Euenit igitur . ut quem uideas transformatvm uitiis . hominem estimare non possis . Tánnân ist . táz tu dén fúre ménnisken hâben nemúgist . tén du fóne achústen geuuéhselôten sihest.

Auaritia feruet . uiolentus ereptor alienarum opum . lupi similem dixeris . Vuîlon uuîrt er fréh . únde nôt-némare frémedero sáchon . sô ist er uuólfe gelih.

Ferox atque inquies . exercet linguam litigiis . cani comparabis. A'ber râzêr ze-dero zúngûn . únde úngehîrmdêr strîtes tér ist hûnde gelîh.

Insidiator occultus subripuisse fraudibus gaudet . vulpeculis exæquetur . Sô ist . tér tóugeno fârêt teht zeguuînnenne . mît úndriuuôn . démo chît fûhs .

Iræ intemperans . fremit . leonis animum gestare credatur . Sô ist . tér únmézigêr sînes zórnes . lo grémezôt . tér tréget tes léuuen mûot .

Pauidus ac fugax . non metuenda formidat . ceruis similis habeatur . V'ndúrftes fórhtelêr . [199.] únde flûhtigêr . dúnche dîr hirze gelîchêr .

Segnis ac stupidus torpet . asinum uiuit . Ferlégenêr únde lázêr . únde dér sîh árbéite-erchúmet . lébet in éseles uuîs .

Leuis atque inconstans . studia permutat . nihil auibus differt . Lîeht-mûotigêr . únde únstâtêr in-sînero begúnste . dér ist álso fógel .

Fœdis inmundisque libidinibus inmergitur . sordidæ suis uoluptate detinetur . Têr sîh âber únêrsâme . únde únréine gelúste âna lâzet . tér ist pesólotero sûe gelîh .

Ita fit . ut qui probitate deserta . homo esse desierit . cum in-diuinam conditionem transire non possit . uertatur in beluam . Sô geskîhet . táz tér . dér sîh kûoti gelóubendo . ménnisko neîst . sô er ze-gótes uuîrdigi chómen nemág . ze-tîere uuîrt .

NON TAM NOXIVM ESSE CORPVS IN BELVAM REDIGI . QVAM BELVINA MENTE INDVI .

Vela neritii ducis . i. vlixis . qui in nerito insula . patriam habuit . et uagas rates pelago . eurus appulit insulæ . qua residens pulchra dea . edita semine solis . miscet hospitibus nouis . i. nouiter superuenientibus . pocula tacta carmine . I'h mág tîh mánôn mîcheles égesen . tér dóh tîsemo égesen gelîh neîst .

Vuáz ist tér? Tô ulixes fône troio eruuíndendo . uuîto des méres uuállôta . únde er fône sicilia férita ze⌣ italia . dô uuárf in der uuínt ûf [1] mit sînên skéffen ze⌣déro íselo . díu ece gehéizen íst . târ díu scôna circe dero súnnûn tóhter gesézeníu . pezóuuerôt lîd tîen sélbên gésten scángta .

Quos ut in uarios modos uertit herbipotens manus . hunc tegit facies apri . ille marmaricus leo . i. de prouintia africæ . marmaria . dente crescit et unguibus . Hic nuper additus lupis . flere dum parat . ululat . Ille ut indica tygris tecta mitis obambulat . Sô dô díu zóuuerlicha hánt sîe ueruuéhselôta in⌣mísselichê uuísâ . súm uuás kelîh ébere . súm demo léuuen . súmelichêr óuh ze⌣uuólfe uuórtenêr . sô er uuéinôn uuólta . stûont er hônnota . Sô úmbe gleng óuh taz hûs súmelichêr . álso tygris ketânêr .

Sed licet numen arcadis alitis . miserans obsitum ducem uariis malis . soluerit peste hospitis . iam tamen remiges ore traxerant mala pocula . V'nde dóh tér in⌣fógeles uuís flîgendo mercurius . tér in⌣cillenio monte archadiæ geûobet uuárd . tén nôthâften hérezógen úmbe irbármeda lôsti . fône sînero uuírtenno gîfte . to dóh tie férien . díe hábetôn úbel lîd getrúnchen . Mercurius tér alatis talariis kemâlêt uuírt . táz chît . mit kefídertên scúhen . díe grece petasi héizent . tér mâneta vlixem . [200.] dáz er fermîte circæ . Tô iz áber sô geskáh . táz er úndanches tára chám . únde sî ánderên scáncta . dáz ér trínchen neuuólta . tô téta în is mercurius pûoz . mit sînero uirga . díu caduceus kenémmet uuás . tîu gágen állên díngen láchenháfte uuás .

Iam sues cerealia pabula glande uerterant . V'nde suîn uuórtene . uuéhselotôn sie daz prôt úmbe éichela .

Et nihil manet integrum . uoce . corpore perditis . V'nde uuâren sie gáreuuo ferlórn . in⌣líden . íoh in⌣stímmo .

Sola mens stabilis gemit . super monstra quæ patitur . E'inêr der sîn stûont ze⌣stéte . léidegêr dés égesen . dés ímo geskéhen uuás .

O leuem nimium manum . nec potentia gramina . quæ licet ualeant uertere membra . non ualent corda . Iâ uuîo héuig taz uuás . Vuáz kemáhtôn sâr díu chríuter . únde díu gîft hánt . tîu díen líden dáretôn . sínne nemáhtôn ?

Intus est hominum uigor . abdita arce conditus . I'nne líget tiu máht . Târ sínt tîefo gebórgen . ménnisken chréfte .

Hæc uenena . i. uitia . detrabunt potentius hominem sibi . Tîe gîfte . díe íh ságo . díe getûont ten ménnisken sîn úngeuuáltigoren .

[1] Scheint in „ûz“ verbessert.

Quæ dira penitus meant. nec nocentia corpori. mentis uulnere seuiunt. Tîe tîefôr ín-gesláhent. nóh líden netárônt. núbe des sínnes âhtent.

MALOS MINVS MISEROS FIERI. SI EIS PECCARE NON LICERET.

Tum ego. Fateor inquam. nec iniuria dici uideo uitiosos. tametsi corporis speciem seruent. in beluas tamen animorum qualitate mutari. I'h gího dir is chád ih tô. únde árge uuéiz íh tíh mit réhte tîer héizen. dîe tîerlih mûot hábent. tóh sie an lîchamôn ménniskôn gelîh sîn.

Sed quorum atrox sceleratаque mens bonorum. pernecie seuit. id ipsum eis licere noluisse. Táz áber dîe. déro mûot sô fertân. únde sô úbel íst. kûotero mûozen âhten. dáz íst. táz íh neuuóltî.

Nec licet inquit. Néin chád si nemûozen.

Vti demonstrabitur conuenienti loco. A'lso du uuóla geéiscôst. sô íh tíh tara zûo bríngo.

Sed tamen si auferatur id ipsum. quod creditur eis licere. releuetur ex magna parte pœna. sceleratorum hominum. Vuúrte ín áber dáz sélba benómen. dáz tû uuânest tâz sie mûozîn. dâr ána uuúrte ín íro uuîze gelîhterôt.

PROPOSITIO.

Et enim quod incredibile cuiquam forte uideatur. infeliciores esse necesse est malos. cum cupita perfecerunt. quam si non possint ea implere quæ cupiunt. Ze‿uuâre dés knûoge mág keskéhen. netrûent. tîe úbelen sint tés te unsaligôren. dáz sie íro uuíllen getûont. tánne úbe sie ín getûon nemáhtîn.

ASSVMPTIO.

Nam si miserum est uoluisse praua. potuisse miserius est. V'be árg uuéllen uuêlih íst. [201.] árg kemúgen. dáz íst nóh uuêlichera.

Sine quo langueret effectus miseræ uoluntatis. Vuánda árguuíllo âne dáz keskéinet uuérden nemáhtî.

CONCLVSIO.

Itaque cum singulis sua miseria sit. triplici infortunio necesse est urgeantur. quos uideas scelus uelle. posse. perficere. Pedíu sínt sie nôte in‿drî uuîs únsalîg. sîd tero uuêneghéito drî sínt. íh méino uuéllen. múgen. tûon. dáz tir úbel íst. Táz íst rhetoricus syllogismus. uuánda er diffusior ist. Dialecticus íst contractior. uuánda er

chûmo hábet in⌣logelichero propositione . subiectiuam partem et declaratiuam.

Accedo inquam. I'h gího dir is chád ih.

MALOS ETSI NVMQVAM MORERENTVR . INFELICISSIMOS FORE.

Sed uti hoc infortunio cito careant. patrandi sceleris possibilitate deserti . uehementer exopto. A'ber gót uuélle . dáz sie únmáhtig uuórtene des úbeles . tero únsalighéite hálto dárbeên.

Carebunt inquit otius . quam uel tu forsitan uelis . uel illi sese estiment carituros. Sô tûont sie chád si . dárbênt iro ióh hórskôr . dánne sâr dû mág keskéhen uuéllêst . álde sie síh peuuânên.

Neque enim est aliquid ita serum . in tam breuibus uitæ metis . i. spaciis . quod præsertim inmortalis animus . i. sapiens . exspectare longum putet. Nóh in disses chúrzen líbes fríste . neíst nteht sô únspûotiges . tés ze⌣láng áhtoe zebtenne dehéin êuuig mûot. Ter uuíse mán der êuuigheit pechénnet. tér áhtôt tempora fúre nteht.

Quorum magna spes . et excelsa machina facinorum . repentino sepe . atque insperato fine destruitur. Téro chréftiga gedingi . únde déro hóha gerúste . ze⌣úbele . ófto gâhes únde úngeuuândo . mit tôde eruéllet uuírt.

Quod quidem illis miseriæ modum statuit. Táz in dóh mézôt tia uuêneghéit.

Nam si nequitia miseros facit . miserior sit necesse est diuturnior nequam. Vuánda úbe úbeli uuênege tûot . sô lângôr úbel íst sô nôte uuênegora íst. Táz íst argumentum a minore ad maius. Sid óuh peginnen tíu nequitia miseros tûot . mêr chíd tíu uuáhsenta.

Quos infelicissimos esse ivdicarem . si non eorum malitiam saltim mors extrema finiret. Die châde íh uuésen die uuênegôsten . úbe íro úbeli dóh tôd in⌣énde nesázti. Táz íst áber argumentum a minore. Vuánda diuturnior nequam infelicior íst incipiente . bedíu uuâre semper nequam infelicissimus. Fóne díu chît si dar nâh.

Et enim si deprauitatis infortunio uera conclusimus . infinitam liquet esse miseriam . quam esse constat æternam. V'be daz érera uuâr íst. táz íh chád . si nequitia miseros facit . miserior necesse est diuturnior nequam . sô íst kuis . [202.] táz tíu miseria íst infinita . únde bedíu infelicissima . díu æterna íst. V'be diuturna prauitas miserior íst tánne breuis . sô íst nôte sempiterna béidíu . ióh infinita . ióh infelicissima. Tísa réda féstenôt si fóne díu. sô gnôto . uuánda si sórgêt . táz er misse-trûuuee. Vuér mág táz

sámſto gelóuben . dáz iniqui semper uiuentes . et semper inpuniti . fóne báremo únrehte infelicissimi únde miserrimi uuésen múgin ? Fóne diu fernim sin ántuuúrte .

Tum ego . Dô ántuuúrta ih is .

Mira quidem inquam . et concessu difficilis inlatio . Táz ist éin uuúnderlih ûzlâz chád ih . únde únsémftêr zegelóubenne .

Sed cognosco eam nimium conuenire . his quæ prius concessa sunt . I'h fernímo áber uuóla . dáz er dien érerên gegihten gehillet .

Recte inquit estimas . Réhto dúnchet tir chád si .

Sed qui durum putat accedere conclusioni . æquum est demonstret . uel falsum aliquid præcessisse . uel ostendat collocationem propositionum . non esse efficacem necessariæ conclusionis . Tér áber inbländeno uuélle gelóuben dísemo ûzlâze . tér óuge dáz lúkke . dáz târ fóre stât . mit tiu ih in stárhta . álde er chéde díe sélben rédâ . dóh sie óuh uuâr sin . sô nesin gestéllet . dáz sie uuúrchên dísên ûzlâz .

Alioquin concessis præcedentibus . nihil prorsus est . quod de illatione causetur . A'nderes uuío . échert ér dero fórderûn zálo iébe . des ûzlâzes nemág ér nieht ferspréchen . Táz chît si fóne diu . uuánda ófto liuget tiu fórdera zála . sô diu tûot . nullus sapiens spernit diuitias . únde bedíu nestérchet si dia áfterûn . sô diu ist . Igitur socrates quia spreuit diuitias . non erat sapiens . O'fto sint zuô die fórderen geuuâre . álso díe sint . Omnis sapiens spernit diuitias . Multi tamen sapientes sunt diuites . A'ber sô nesint sie gestéllet . táz sie dísa drîttûn stérchên . Socrates si sapiens esset . diues esset . A'l dáz syllogismos únde argumenta irren mâg . táz ist án dien zuéin uitiis . únde bedíu héizent tie argumentationes . sophysticæ . dâr siu ána fúnden uuérdent . Tér fólleclichôr exempla háben uuélle . déro triegentôn syllogismorum . dér néme siu fóne cicerone in rhetoricis .

INPROBOS IVSTIS POENIS IN MORTE TRADITOS FELICIORES ESSE QVAM SI INPVNITI REMANERENT .

Nam hoc quoque quod dicam . non minus mirum uidetur . sed ex his quæ sumpta . i. concessa sunt . æque est necessarium . Táz ist tir nóh ságo chád si . dáz kedúnchet tír sámo michel uuúnder . únde ist is to dóh nôt . fóne dien érerên geihten .

Quidnam inquam ? [203.] Vuélez chád ih ?

Feliciores inquit esse improbos . supplicia luentes . quam si eos nulla iustitiæ pœna coerceat . Sáligoren sin die úßelen . die réhtez uuíze lident . dánne sie uuârîn . úbe sie iz nelítin .

Neque id nunc molior . quod cuiuis in mentem ueniat . corrigi ultione prauos mores . et ad rectum suplicii terrore deduci . I'h nechído nieht árge site geándôt uuérden . únde mit pûozo gerihtet uuérden . dáz tés loman uuâne . E'r nedárf is uuânen . uuánda ih táz neméino .

Cæteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi . V'nde dáz ánderên ze⌣bílde sí . dáz sie scúlde flíhên . únde sámolîh netûên .

Sed alio quodammodo arbitror punitos improbos feliciores esse . tametsi nulla ratio correctionis habeatur . nullus respectus exempli . Núbe in ándera uuís áhtôn ih . táz úbele sín . íro súndôn ingálte . dés te sâligoren . tóh iz in nesí bûoza . nóh ánderên bílde .

Et quis erit umquam præter hos alius modus? Vuélih ánder uuísa mág iz sín chád ih . âne dísiu?

Et illa . Nonne concessimus inquit . bonos esse felices . malos uero miseros? Neiáhen uuír chád si . die gûoten uuésen sâlige . únde die úbelen uuénege?

Ita est inquam . Táz ist álso chád ih.

Si igitur inquit addatur aliquid bonum cuiuspiam miseriæ . nonne felicior est eo . cuius miseria pura est . ac solitaria . sine admixtione cuiusquam boni? V'be dánne gûot keléget uuírt ze⌣íro dehéines uuêneghéite . neíst tánne dér sâligoro . dánne dér . ze⌣dés uuêneghéite . nehéin gûot neíst kemískelôt?

Sic inquam uidetur . Témo íst iz kelîh chád ih .

Quod si adnexum fuerit aliud malum eidem misero . qui careat cunctis bonis . præter ea quibus miser est . nonne censendus est multo infelicior eo . cuius infortunium releuatus participatione boni? V'be óuh temo uuênegen . dér álles kûotes tárbêt . tehéin ándar⌣uuêneghéit zûo gestôzen uuúrte . âne dîa fóne déro er uuêneg íst . neuuâre er dánne na énes únsâligoro . dés uuêneghéit kellehterôt uuírt . mít ételiches kûotes mískelungo? Táz íst argumentum a contrario . Vuánda úbe loman fóne zûo slingentemo gûote gesâligôt uuírt . sô uuírt er nôte óuh fóne zûoslingentemo úbele geúnsaligôt .

Quidni inquam? Vuío ánderes chád ih?

Habent igitur improbi . cum puniuntur quidem aliquid boni adnexum . pœnam ipsam scilicet . quæ bona est ratione iustitiæ . Fóne díu chád si . hábent tie úbelen . dánne sie in⌣uutze sínt . éteuuaz zûogemiskelôtes kûotes . ih méino sélbez taz uutze . dáz fóne réhte gûot íst .

Et cum idem carent supplicio . inest eis ulterius aliquid mali . ipsa inpunitas . [204.] quam confessus es malum esse . merito iniquitatis . V'nde dîa uuila sie âne uutze sínt . sô íst in ána âne íro úbeli . éin án-

der úbel . sélbiu diu úningélteda . diu fóne únrehte úbel íst .

Negare non possum . Tés nemég ih ferságen nieht . chád ih .

Multo igitur infeliciores sunt improbi . iniusta inpunitate donati . quam iusta ultione puniti . Pediu sínt chád si die úbelen únsaligoren . in⌣únrehtero úningéltedo . ferlâzene . dánne réhto ingálte .

Sed puniri improbos iustum . inpunitos uero elabi . iniquum esse manifestum est . Fóne diu íst óffen réht . táz tie úbelen dero úbeli ingéltên . únde óffen únreht . táz sie íro úningéltet sín .

Quis id neget? Vuér még tés kelóugenen chád ih?

Sed ne illud quidem ait quisquam negabit . bonum esse omne quod iustum est . contraque quod iniustum est malum . Nóh óuh tés chád si . núbe gûot sí . dáz tir réht íst . únde úbel . dáz únreht íst .

Responditum ego . Dô ántuuúrta ih íro dés .

Ista quidem consequentia sunt eis . quæ paulo ante conclusa sunt . Tísiu sínt chád ih . nôt-fólgig tíen . diu án demo éreren capitulo geféstenôt sínt . Tiz capitulum íihet [1] enemo . Vuánda sie infelicissimi uuârîn . sô si dâr fóre chád . úbe sie íomêr mûsîn sín inpuniti . sô uuérdent sie nôte puniti feliciores .

QVESTIO .

Sed queso inquam te . nullane animarum supplicia post defunctum corpus morte relinquis i. concedis? Nû uuére⌣got chád ih . íst tehéin uuíze dero sêlôn náh temo tôde?

RESPONSIO .

Et magna quidem inquit . V'nde chréftig chád si .

Quorum alia puto exerceri pœnali acerbitate . alia uero purgatoria clementia . Téro ih súmelichiu uuéiz tréffen . áfter gerîche ze⌣uerlórníssedo . súmelichiu áfter gnâdôn ze⌣erliuterdo .

Sed nunc de his disserere consilium non est . I'h nehábo áber nû nebéinen uuíllen dánnán zerâchônne .

REPETITIO EORVM . QVÆ A PRINCIPIO HVIVS LIBELLI HVC VSQVE DICTA EST .

Ad uero hactenus egimus . ut potestas malorum quæ tibi uisa est indignissima . eam nullam esse cognosceres . I'h tréib táz únz hára chád si . táz tû bechénnêst tero

[1] verbessert aus „gíhet“, wie öfters.

úbelôn geuuált . tér dír fílo ándo uuás . nehéinen sín .

Quosque inpunitos querebare . uideres numquam carere suppliciis . inprobitatis suæ . V'nde dû díe sáhist nehéinêst sín . âne uuíze . díe dû châde íro úbeli úningálte .

Licentiam quam cito finiri præcabaris . nec longam esse disceres . V'nde dû geéiscotíst . únlânga sín dîa mûoza . déro du bâte slíemo lába uuérden .

Infelicioremque fore . si diuturnior . infelicissimam uero . si sit æterna . V'nde dû sia uuíssíst tes te únsâligorûn . úbe si lángséimíu uuâre . únde áber fóne állên díngen únsaliga . úbe si éuuíg uuâre .

Post hæc miseriores esse improbos . [205.] iniusta inpunitate dimissos . quam iusta ultione punitos . V'nde úningálte íro úbeli . uuênegôren sín dánne ingálte .

Cui sententiæ consequens est . ut tum demum urgeantur grauioribus suppliciis . cum inpuniti esse creduntur . Témo dáz nôte fólgêt . táz sie dánne hándegôsta uuíze lidên . sô man sie uuânet úningálte dés sie tûont .

Tum ego . Dô ántuuurta íh íro .

Cum tuas inquam considero rationes . nihil dici uerius puto . at si ad hominum iudicia reuertar . quis ille est . cui hæc non modo credenda . sed saltim audienda uideantur ? Sô íh tína réda chíuso . chád íh . sô neáhtôn íh nteht uuâreren . úbe íh ándero líuto áhtâ déncho . uuér íst tánne dér iz kelóuben . álde sâr gehôren uuélle ?

MENTE CONTENEBRATIS . LVMEN RATIONIS NON CLARESCERE .

Ita est inquit illa . Í'st álso chád si .

Nequeunt enim oculos assuetos tenebris . attollere ad lucem perspicuæ ueritatis . Sie nemúgen diu íro geuuéneten óugen dero finstri . ûf ze-líehte erhéuen .

Similesque sunt auibus . quorum intuitum nox inluminat . dies cæcat . V'nde sínt sie díen fógelen gelíh . tíe der tág pléndet . tiu náht séhende getûot . álso húuuen . únde húuuelâ . únde der náht-rám .

Dum enim non intuentur rerum ordinem . sed suos affectus . uel licentiam . uel inpunitatem scelerum . putant esse felicem . Sô sie des íro uuíllen séhent . náls tero órdeno . día ratio dien díngen gíbet . sô uuânent sie dero súndôn mûoza . únde úningélteda . sâlig sín .

Vide autem quod æterna . i . diuina lex sanciat . Síh áber dû . uuío iz tiu gótes êa méine .

Melioribus animum conformaueris . nihil opus est iudice . præmium conferente . tu te ipse excellentioribus addidisti . Studium ad peiora deflexeris . extra nequesieris ulto-

rem. tu te ipse in deteriora trusisti. Ze⌣demo bézeren fáhendo. hábest tu díh sélbo gehêret. nest nehéin chóstare. dér dir is tánchoe. V'be du áber in⌣árg tíh chêrest. sô nedénche. uuér iz ánderro réche. sélbo hábest tu díh kehínderet.

Veluti si uicibus sordidam humum. cælumque respicias. cunctis extra cessantibus. ipsa cernendi ratione. nunc cæno. nunc syderibus interesse uidearis. Sámo so úbe du hértôn ûf ze⌣hímele. únde níder ze⌣érdo uuarteêst. únde dû âne ánderro tâte fóne dîn sélbes uuártênne. éina uuíla in hímele. ándera uuíla in⌣hórouue sist.

At uulgus ista non respicit. A'ber der líut neuuéiz tés nteht.

Quid igitur? Vuáz súln uuír dánne tûon?

Hisne accedamus. quos beluis similes ẽsse monstrauimus? Súln uuír únsih úmbe dáz án dte héften. dte uuír tteren chádengeltche uuésen?

Quid si quis amisso penitus uisu. [206.] ipsum etiam se habuisse obliuisceretur. intuitum. nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur. num uidentes eadem. i. amissionem oculorum eius. cæcos putaremus? Vuáz úbe dér. démo diu óugen genómen sint. ergâze. dáz er siu tu hábeta. únde er sih stríte uuésen in⌣álla uuís kánzen. sóltîn uuír dánne. dte in⌣gesáhîn óugelôsen áhtôn blínde?

MISERIOREM QVI INFERT. QVAM QVI SVSTINET INIVRIAM.

Nam ne illud quidem adquiescent. quod æque nititur ualidis firmamentis. rationum. infeliciores esse qui faciant iniuriam. quam qui patiantur. Nóh tés neiéhent sie. dáz fóne féstero rédo sámo guís íst. tén uuênegôren sîn. dér ándermo únréht tûot. tánne dén. dér iz lîdet.

Vellem inquam audire has ipsas rationes. Míh lústi chád ih zefernémenne dîa réda. dánnân íh táz uuízen máhti.

Num inquit negas. omnem improbum dignum supplicio? Vuíle du lóugenen chad si den gûotelôsen sîn uuírdîgen chéli?

Minime. Néin chád íh.

Liquet uero multipliciter qui improbi sunt. infelices esse. Nû íst táz in⌣mániga uuís óffen chád sí. dte únsalîg sîn. dte úbel sînt.

Ita est inquam. Sô íst chád ih.

Qui igitur supplicio digni sunt. miseros esse non dubitas. Tîe dero chéli uuírdîg sînt chád si. dte uuéist tu uuênege.

Conuenit inquam. Táz keuállôt sô chád íh.

Si igitur cognitor ait resideres. cui putares inferendum supplicium. ei qui fecisset. an qui pertulisset iniuriam? V'be du stûol-sázzo in⌣dinge uuârist chád si. uuéderen uuândíst tu. dero chéli uuírdigen. dér daz únreht tâte. álde iz tóleti?

Nec ambigo inquam quin perpesso satis facerem . dolore facientis . I'h nezuíueloti nieht chád ih . núbe íh témo sólti geuuíllôn . dér iz líte . mít énes ingéltedo .

Miserior igitur tibi uideretur esse inlator iniuriæ . quam acceptor . Sô dûohti dír chád si dér uuênegoro . dér únreht tâte . dánne dér iz tóleti .

Consequitur inquam . Tára zûo chúmet iz chád ih .

Hinc igitur apparet . de aliis causis . ea radice nitentibus . quod turpitudo suapte natura miseros facit . cuilibet inlatam iniuriam . non accipientis . sed inferentis esse miseriam . Sô chád ih áber . Fóne déro . rédo . únde fóne ánderên rédôn . áber dés síndes keuuúrzellotên . daz únchíuskíu tât túrh síh uuênege máchôt . sô skínet óuh táz tu chíst . tia uuêneghéit ze‿démo háldên . dér daz únreht tûot . náls iz lídet . Táz íst argumentum ab efficientia . Turpitudo íst efficientia miserorum . álso dára gágene íst honestas . i. uirtus beatorum . Turpitudo íst keméine námo állero uitiorum . álso honestas íst állero uirtutum . [207.]

QVI MISERIOR EST . HVIVS POTIVS ESSE MISERENDVM .

Atqui nunc ait contra faciunt oratores . Tára uuídere chád sí tûont tie díng-mán nû .

Conantur enim excitare miserationem iudicum pro his qui graue quid acerbumque perpessi sunt . Sie scúndent io die iudices . téro irbármeda zehábenne . dien fílo ze‿léide getân íst .

Cum magis admittentibus iustior miseratio debeatur . Tánne dien tûontên dero irbármedo dúrftera uuâre .

Quos oportebat duci ad iudicium . ueluti ægros ad medicum . non ab iratis accusatoribus . sed a propitiis potius miserantibusque . ut morbos culpæ resecarent supplicio . Tie ze‿dínge gefûoret sóltôn uuérden . fóne íro léidâren . álso man sieche fûoret ze‿árzate . náls túrh ház . núbe dúrh knâda . únde irbármeda . dáz sie ín dâr frúmetín úz ersníten dero súndôno gállûn . Táz íst argumentum a simili . Vuánda álso corpus pedárf medicinæ . sô bedárf óuh anima .

Quo pacto uel tota frigeret opera defensorum . uel si mallet prodesse hominibus . uerteretur in habitum . i. in modum accusationis . Ze‿déro uuís uuúrte ze‿léibo dero bístellôn ríngen . álde úbe sie íomanne hélfen uuóltín . dáz tâtín sie mêr dára uuídere léidôndo . dánne ferspréchendo .

Ipsi quoque inprobi . si eis fas esset aliqua rimula aspicere relictam uirtutem . uiderentque se depositurus sordes uitiorum . cruciatibus pœnarum . compensatione adi-

piscendæ pietatis . nec hos cruciatus ducerent . Sélben die úbelen . chóndîn sie déro túgede . dîa sie feruuórfen hábent . teht erlûogeên dóh sámo so dúrh nûot . únde sáhîn sie sih eruuásken uuérden dero súndôn . fóne des uuîzes hándegi . uuíder démo guuínne dero gûoti . neáhtotîn sie iz sâr fúre uuîze?

Defensorumque operam repudiarent . ac se totos accusatoribus . iudicibusque permitterent . V'nde neförderotîn sie nieht tero bistellôn hélfo . únde ántuuúrtîn síh fúrenomes tára dien léidâren . ióh tien ríhtâren . dáz sie sie chéletîn .

Quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur . Sô tûondo . neist nehéin uuég . tér die uuîsen léite ze⌣háze .

Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? Malos uero odisse ratione caret . A'lso dû be⌣dísên argumentis uuizen máht . Vuér sól gûote házên . âne uuíhto uuîrsesto? Táz ist argumentum a contrariis . [208.] uuánda insipientes . et maligni . die sînt bonis contrarii . Táz óuh toman die úbelen házee . uuáz rédôn ist táz? Táz ist a repugnantibus . uuánda iniquum odium . dáz ist repugnans rationi .

Nam si uitiositas est . quasi quidam morbus animorum . ita uti languor corporum . cum ægros corpore minime iudicemus dignos odio . sed potius miseratione . multo magis non insequendi . s. morte . sed miserandi sunt . quorum mentes urget improbitas . atrocior omni languore . V'be chústelosi des mûotes stehheit ist . álso óuh tes líchamen ferchústeda sîn stehhéit ist . únde úns tîe stechen án dien líchamôn házes uuírdige nedúnchent . núbe irbármedo . sô neist téro nieht zeáhtenne . núbe íro ist irbármeda zehábenne . téro mûot kûotelosi témfet . állero súhto uuêlichôsta .

CVR EOS QVIS PERIMAT . QVI SPONTE MORITVRI SVNT .

Quid iuuat excitare' tantos motus . et sollicitare fatum propria manu? Vuáz lústet íuuih zeskéinenne sô michelîu zórn . únde zûo fûoren mít hénde den tôd?

Si mortem petitis . propinquat ipsa sponte sua . nec remoratur uolucres equos . Lústet íuuih sîn . ér chúmet úngeládôt sînes tánches . nóh ér netuélet sînero férte .

Quos serpens . leo . tygris . ursus . aper . dente petunt . idem se tamen ense petunt . Téro állero tierlîh âhtet . tîe slâhent síh sélben úndúrftes tára zûo mít uuâfene .

An quia distant . dissidentque mores . iniustas acies et fera bella mouent? Alternisque uolunt perire telis? Non est satis iusta ratio seuitiæ . Túrh táz íro síte sih skéident . nóh inéin nehéllent . scârônt sie síh úmbe dáz . únde féhtent sie

úmbe dáz? Taz neíst pór réht zála nteht [1] sólichero sárfi.

Vis aptam meritis uicem referre? Dilige iure bonos . et miseresce malis. Vuíle du mánnolichemo gágen sînên uuírden lônôn? Sô tûo sús. Minne die gûoten nâh réhte. únde hábe gnâda dero úbelôn.

CVR RES QVASI FORTVITIS CASIBVS MISCEANTVR. ITA VT BONIS MALA. MALIS BONA CONTINGANT.

Hic ego inquam. Dó chád ih.

Video quæ sit felicitas. uel miseria constituta. in ipsis meritis proborum . atque inproborum . sed perpendo nonnihil boni maliue inesse . in hac ipsa populari fortuna. Vuóla gesího ih . uuélih sâlighéit álde uuélih uuêneghéit án-íro béidero fréhten stánde . dero gûotôn . ióh tero úbelôn . nóh tánne findo ih óuh án sélbên dien líut-sâldôn. dáz kûot únde úbel íst.

Neque enim sapientum quisquam. exul . inops . ignominiosusque. esse malit potius. [209.] quam pollens opibus . honore reuerendus. potentia ualidus. in sua permanens urbe florere. Táz skînet uuóla. an-déro uuéli dero uuísôn . dáz íro nehéin sô gérno neíst íhselig. únde árm . únde fersihtig. sô gérno er héime íst. ríche. únde geêret . únde máhtig únde in állên geréchen .

Sic clarius testatiusque tractatur officium sapientiæ . cum transfunditur quodammodo beatitudo regentium . in contingentes populos. Sô trîbent sie dáz ámbáht íro uuístûomes skînbarôr . únde mít pézerûn geíihte . úbe íro sâlighéit . únz sie den líut ríhten súlen . hína ióh únder die ûzeren gemâret uuírt.

Cum præsertim carcer . lex . cæteraque tormenta legalium pænarum debeantur pernetiosis potius ciuibus. propter quos etiam constituta sunt. cur hæc igitur uersa uice mutentur . scelerumque supplicia bonos præmant . præmia uirtutum mali rapiant. uehementer ammiror. V'nde uuío iz sô fáre. sô chárchare. únde êo-bûoh . únde állíu áfter êo fúndeníu uûize. scádelên súln . úmbe díe siu gesézzet sínt. ziu dés sólh uuéhsel st. únde léid tie gûoten drúcche . fúre die úbelen . únde dero gûotôn êra die úbelen irzúcchên dés uuúnderôn íh míh hárto.

Et ex te scire desidero . quæ ratio uideatur esse tam iniustæ confusionis. V'nde gelírnên íh kérno fóne dír . uuélih réda sô únréhtero miskelungo st.

Minus etenim mirarer. si misceri omnia fortuitis casibus crederem. I'h neuuv'nderoti míh is nteht. úbe íh állíu díng klóubti tvuuárôn in-únguissên geskíhten.

[1] Es steht hier ein ausrufungszeichen, d. h. wohl ein punkt, der durch einen darüber gesetzten strich getilgt ist.

Nunc stuporem meum deus rector exaggerat. Kót rihtare. ér getûot mîna erchómeni michela.

Qui cum sepe bonis iocunda. malis aspera. contraque bonis dura tribuat. malis optata. concedat. nisi causa deprehenditur. quid est quod a fortuitis casibus differre uideatur? Tánne er sô gesit ist. táz er ófto gibet vuúnna dien gûotên. árbeitsami dien úbelên. únde áber dára gágene árbeitsami dien gûotên. lústsámi dien úbelên. ih nefînde dés réda. uuáz sól iz mír dánne dúnchen sîn geskéiden. fónē dien uuîlo uuánchigên geskíhten?

Nec mirum inquit. si quid ordinis ignorata ratio temerarium confusumque credatur. Nehéin vuúnder chád si. úbe man dáz uuânet sîn únríhtig. únde fervuórren. fóne dés ordine nehéin réda geéiscôt ne íst.

Sed tu quamuis ignores causam tantæ dispositionis. tamen recte fieri cuncta nedubites. quoniam bonus mundum rector temperat. A'ber dóh tû neuuízist. uuáz tîu méinunga st. sô máhtigero réchenúngo. uuánda áber gûot rihtare íst. tér dia uuérlt métemêt. sô nezuîuelo. dés. núbe iz állez uuérde réhto geréisôt. uuánda dés íst nôt. ut rectus recte agat. Tîu zuéi sînt keuuétîv. Bedîu héizet táz argvmentum a coniugatis. [210.]

MERITO MIRA VIDERI. QVORVM RATIO NESCITVR.

Si quis nescit sydera arcturi. i. stellam quæ dicitur arcturus. labi propinqua summo cardine. Et si quis nescit. cur legat. i. sequatur bootes tardus plaustra ad occasum. mergatque seras equore flammas. cum nimis celeres explicet ortus. stupebit legem ætheris alti. Sô uuér arcturvm neuuéiz stân hára uuíder den nórd-kíbel. des hímeles. únde zîu signum bootis an dêmo arcturus stât. lángséimo fólgee demo uuágene únde trâgo ze-sédele gánge. únde aber spûotigo ûfkánge. tér vuúnderôt sih nôte. uuîlo iz sih sô gezíhe. dâr óbe úns in-hímele. Vuánda der nord-kíbel íst óbe érdo. álso der súnt-kíbel íst únder érdo. bedîu negânt tîu zéichen nieht in-sédel. díu náhôst ímo suéibônt. álso arcti tûont. tîe die liute héizent vuágen. Tîu éteuuaz férrôr stânt. álso bootes tûot. tîu gânt ze-éinero uuîlo in-sédel. sô. dáz siu lúzzela fârt tûên únder érdo. uuíder díu siu tûont óbe érdo. Tér dés nieht neuuéiz. tér mág sih is vuúnderôn. Duæ arcti. dáz sint duæ vrsæ. elix únde cynosura. Elix héizet tîu méra. an-déro sihet man septem stellas claras. díe septentrio héizent. Téro fólgêt bootes. uuánda er hínder íro gât. únde so uuára si

bechêret íro posteriora . dâr síhet man bootem .

Cur palleant cornua plenæ lunæ . infecta . i. caligata . metis noctis opacæ . i. nocturnis itineribus . et cur confusa . i. obscurata phœbe detegat astra . s. deficiendo . quæ texerat fulgenti ore . Mág in óuh uuv'nder sîn ziu fóllêr mâno . dánne eclypsis lunæ in_mítta náht uuírt . álles káhes petúncheltêr . die minneren stérnen skînen lâze . dîe ér fóre dáhta . únz er gláto skînen mûosa . Táz íst óffen . dáz ter mâno fóne ímo sélbemo líeht nehábet . únde ín diu súnna ána-skînendo líehten getûot . únde er ío in_férte íst fóne dêro súnnûn . álde zûo dero súnnûn . Fóne díu geskíhet . tánne er in plenilunio sô gegât . táz er dero súnnûn réhto inchít . ánderhálb tés hímeles . únde díu érda únder ín zuískên íst . táz ímo an déro stéte gebrístet sînes líehtes . únz ér áber fúrder gerúcchet . târ ín diu súnna ána skînen mág . Tér brésto héizet eclypsis lunæ .

Commouet gentes publicus error . i. communis error . Sô erchóment síh tie líute . dés sie álle dánne sínt írre . I'st sie vuúnder uuáz iz méine .

Lassantque aera crebris pulsibus . i. interrogationibus . V'nde dánne frâgênt sie is ío . únz ten hímel selben . [211.] mág íro frâgênnes erdríezen .

Nemo miratur flamina chori . tundere litus frementi fluctv . A'ber dára gágene neíst tés ntomannen vuúnder . sô der uuínt uuáhet . táz tiu uuélla án den stád slâhet .

Nec molem niuis duram frigore . soluier feruente æstu phœbi . Nóh taz ís smélzen . fóne dero súnnûn héize . Zíu íst táz ?

Hic enim promptum est cernere causas . Vuánda dise causæ sémfte sínt zebechénnenne .

Illic latentes . s. causæ turbent pectora . A'ber díse causæ sint únsémfte zebechénnenne . uuánda sie síh pérgent .

Cuncta quæ prouehit rara ætas . A'l dáz sélten geskíhet .

Et stupet subitis mobile uulgus . V'nde dés síh taz smála líut erchúmet . sô iz káhes keskíhet .

Cædat inscitiæ . i. si cædat inscitiæ nubilus error . Vuérdent sie dés erríhtet .

Cessant profecto mira uideri . Sô uuírdet sâr uuúnderônnes énde .

Ita est inquam . I'st álso chád íh .

PETITIO . ET QVAM DIFFICILIA SINT AD PRÆSTANDVM QVÆ PETVNTVR .

Sed cum tui muneris sit euoluere causas latentium rerum et explicare rationes uelatas caligine . queso itaque hinc decernas . et edisseras .

quoniam hoc miraculum me maxime perturbat. Sîd áber dîn éinûn ist zeságenne. uuáz állero dingolîh méine. únde tóugene réda zerécchenne. ziu dáz sî. dés ih frâgeta. uuánda is mîh so héuig vuúnder gefâhet. pîto îh táz tu mir ságeêst. únde mîh is errihtêst.

Tum illa paulisper arridens. uocas me inquit ad rem omnium. quesitu maximam. cui uix exhausti quicquam satis sit. Sî dô éin lúzzel mír zûo láchende. nû châd si. uuîsest tu mih ze állero frâgôn méistûn. téro niomêr ántuuúrtes negnûoget.

Talis namque materia est. ut succisa una dubitatione. aliæ innumerabiles. uelut capita ydræ succrescant. I'ro ist sólih zeántuuv'rtenne. únde sô getân ding ist sî. dáz éinemo zuîuele benómenemo. mánige dára fúre chóment. álso herculi geskáh. tô ér den vuúrm slâhen sólta. dér grece héizet ydra. latine excedra. Sô er îmo éin hóubet âba erslûog. sô er-vuûohsen dára fúre dríu. únde dîen âba erslágenên. mánigiu.

Nec ullus fuerit modus. nisi quis eas uiuacissimo mentis igne coerceat. Nóh íro nehéin méz neuuírt. ste neuuérdên beduúngen mít chécchemo fiure des sínnes. A'lso hercules téta lernam paludem. dánnân dísiu fabula errúnnen ist. Vuánda ér iz peuuérfen únde bestôzen ne máhta. íz nebrâche to ûz. pedíu gieng er iz ána mít temo fiure. mít témo irbár ér iz.

In hac enim. s. materia queri solet de simplicitate prouidentiæ. Dâr ist ána zefrâgênne. dero gótes slêhtûn prouidentiæ. Sî ist slêht. únde éinfálte. [212.] únde úngelîh mánnes prouidentiæ. uuánda sî sáment. únde éines scúzes ána síhet. táz ménnisko échert súmez ána síhet. únde dáz sélba ána síhet éinzên málen. álso sî hára nâh in quinto libro lêret. Fóne díu ist ménniskôn prouidentia. dáz uuír héizen fúre-dâhte. únde beuuárunga. A'ber gotes prouidentia. dáz ist tíu sámenthâftîga óbesíht. tíu ungetéilet ist. per tempora et loca. mít téro sáment pegrîffen sint. præsentia. præterita. et futûra. svperiora. et inferiora. Vuánda áber sîn prouidentia uuîlôn genémmet stât fúre præscientiam bedíu uuírt si óuh kedíutet fóre-geuuizeda. álde fóre-síht. náls nieht proprie. núbe nâh tero ménniskôn fore-síhte. únde fóre-uuízenne. Sáment kóte ist iz állez ána-síht. únde óbe-síht.

De fati serie. Fone déro hina-gerécchedo des kótes uuíllen.

De repentinis casibus. Fóne gâhên geskíhten.

De cognitione ac prædestinatione diuina. Fóne gótes pechénnedo. únde benéimedo.

De arbitrii libertate. Fóne dero sélb-uuálo. Hier ist zeuuízenne.

dáz uuír dúrh sémſti ántfristoên liberum arbitrium sélbuuala. sámo. so liberam dictionem. A'ber boetius lêret únsih in tertio libro secundæ editionis periermeniarum. dáz uuír liberum arbitrium spréchen súlen mit subauditione uoluntatis. álso liberum uoluntatis arbitrium. Vuánda únsih kót hábet ketân arbitros. únde iudices uoluntatum nostrarum. uuéder sie sin bonæ álde malæ. bediu chît liberum uoluntatis arbitrium. sélbuualtig chtesunga. des uuíllen. A'ber úbe uuír chéden. daz libervm arbitrium héize libera uoluntas. sô râmeên uuír dés sélben únde éigen dánne drív nuórt feruángen mit zuéin. Diu zuéi sóltôn uuír diuten uuílleuualtigi. âne dáz iz mít úns tta significationem hábet. tta apud latinos hábet liberalitas. A'lso terentius chît. seruiebas liberaliter. Dáz chédên uuír. Dû dienotôst uuílleuualtigo.

Quæ quanti oneris sint. ipse perpendis. Vuío suâre dáz sí. dáz íst tír chúnt.

Sed quoniam hæc quoque te nosse. quædam medicinæ tuæ portio est. quamquam angusto limite. i. tramite. temporis septi. tamen aliquid deliberare. i. diffinire conabimur. Vuánda áber óuh dáz triffet ze⌣dînero gníste. úbe du iz fernémen mûost. táz téro friste ze⌣lûzzel sí. fóre disses pûoches ûzlâze. íh pedto iz tóh zeságenne.

Quod si te delectant oblectamenta musici. i. metrici carminis. hanc oportet uoluptatem paulisper differas. dum contexo ordine. nexas sibi rationes. Lúste díh mêtersánges. dés pít tta uuíla. únz íh tír geuuébe áfter órdeno. dte zesámine hábigen rédâ.

Vt libet inquam. A'lso du uuéllêst chád íh.

Tunc uelut ab alio orsa principio. [213.] ita disseruit. Sí dô sámo so ze⌣éinemo ánderes síndes ánafâhende. spráh si sús.

DE PROVIDENTIA ET FATO.

Omnium generatio rerum. s. uiuentium. cunctusque progressus mutabilium naturarvm. s. ut tempora sunt. et quicquid aliquo mouetur modo. ut sol. et luna. causas. i. cur sit. ordine. i. quomodo sit. formas. i. quale sit. ex diuinæ mentis stabilitate sortitur. A'llero díngo gebúrt. únde állero uuéhsel⌣díngo fárt. únde ál dáz síh in⌣dehéina vuís uuéget. táz hábet ál fóne déro stâtigi des kótes uuistûomes. ziu iz sí. vuío iz sí. uuolîh iz sí.

Hæc. s. stabilitas. in suæ simplicitatis arce. i. dignitate composita. i. collocata. multiplicem regendis rebus modum statuit. Tíu sizzet in⌣íro gûollichi. dúrh síh

éinfaltiu. únde rihtet ánderiu díng. in mánigfálta uuís.

Qui modus cum conspicitur in ipsa puritate diuinæ intellegentiæ. prouidentia nominatur. cum uero refertur ad ea quæ mouet. atque disponit. fatvm a ueteribus appellatum est. Tíu sélba uuísa hábet zuêne námen. éinêr íst. sô man íro gedénchet in⌣sélbes kótes lûtteren uuístûome. díu uuísa héizet prouidentia. ánderêr íst. sô man án díu díng síhet. tíu sí tríbet. únde órdenôt. tíu héizet in⌣áltiscûn fatvm. A'lso óuh únseres uuérches zuô uuísa sínt. éiníu. díu iz ín⌣demo mûote íst sáment disponens. ánderíu. díu iz éinzên mít tien hânden íst efficiens.

Quæ diuersa esse facile liquebit. si quis utriusque uim mente conspexerit. Tíu gesíhet tér líehto uuésen geskéidenîu. dér siu béidíu bedénchet.

Nam prouidentia est ipsa illa diuina ratio. constituta in summo omnium principe. quæ cuncta disponit. Vuánda prouidentia íst sélbíu díu in⌣góte stânda rédehâfti. díu díngolih kesestot.

Fatum uero dispositio inherens. rebus mobilibus. per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Sô íst áber fatum sélbíu díu séstunga. ánaháftentíu állên uuéhsellichên díngen. mít téro prouidentia díngolih tuínget ze⌣sínero órdeno.

Prouidentia namque cuncta pariter complectitur. quamuis diuersa. quamuis infinita. Prouidentia begrífet tiu díng sáment. síu nesínt nío sô mísselth. nóh íro neíst. nío sôlih únénde.

Fatum uero singula digerit in motvm. distributa. locis. formis. temporibusque. Fatum gerihtet síu éinzên in⌣íro fárt. zetéiltíu dára únde dára. ze⌣sólên únde sólên getâten. ze⌣díen zíten. únde ze⌣díen.

Vt hæc temporalis ordinis explicatio. adunata in prospectum diuinæ mentis. prouidentia sit. Eadem uero adunatio. digesta atque explicata. temporibus. fatum uocetur. Ze⌣déro uuís. táz tíu geré⌣cheda. díu déro órdeno dés zítes fólgêt. in⌣déro gótes mûotes fóresíhte sih keéinlúzlichôntiu. prouidentia héize. únde si áber éinzên mâlen geráhtîv. fatvm héize.

Quæ licet diuersa sint altervm tamen pendet ex altero. [214.] Ordo namque fatalis. ex prouidentiæ simplicitate procedit. Tóh tíu zuéi éin ne sín. dóh háftêt taz éin án⌣demo ándermo. uuánda fatvm chúmet fóne prouidentia.

Sicut enim artifex mente percipiens formam faciendæ rei. mouet operis effectum. et quod simpliciter præsentarieque prospexerat. per temporales ordines ducit. ita deus prouidentia quidem singulariter. stabiliterque facienda disponit. fato uero hæc ipsa quæ disposuit. mul-

tipliciter ac temporaliter amministrât. A'lso der zimbermán . dáz er tûon uuíle . zeêrest in⌣sînemo mûote bildôt . únde dára nâh vuúrchet. V'nde dáz ér in sámoháftero ántuuv'rti sînes mûotes pedâhta . éinzên mâlezet . álso íst táz ketân . dáz kótes prouidentia in⌣stâtero éinlúzzeghéite . benéimet zetûonne . únde ér iz mít fato dára nâh mánigfálto . únde órdenlicho frúmet.

Siue igitur fatum exercetur . famulantibus prouidentiæ quibusdam diuinis spiritibus . seu anima . sev tota inseruiente natura . seu celestibus syderum motibus . sev angelica uirtute . seu demonum uaria sollertia . seu aliquibus horvm . seu omnibus fatalis series texitur . illud certe manifestum est . prouidentiam inmobilem formam esse gerendarvm rerum . et simplicem . fatum uero mobilem nexum . atque ordinem temporalem eorum quæ diuina simplicitas gerenda disposuit. So uuéder fatum gefrúmet uuérde . fóne sélbes kótes septiformi spiritu . dero prouidentiæ dienôntemo . álde anima dienôntero . álde béiden . anima ióh corpore . álde súnnûn únde mânen . álde éngelen . álde des tieuales líste . álde íro súmelichên dienontên . álde ióh állên dienontên . díu ríhti des fati geléitet uuérde . sô íst ío dáz kuís . prouidentiam uuésen stílla . únde éin⌣stûodela scaffunga dero geskéhen súlndôn dingo . áber fatum férfiga chnúpfeda . únde zítlicha órdena . déro . díu gótes éinfalti scáffôta zetûonne.

SPIRITALES CREATVRAS PROVIDENTIÆ. CORPORALES FATO SVBIACERE.

Quo fit . ut omnia quæ fato subsunt . prouidentiæ quoque subiecta sint . cui etiam ipsum fatvm subiacet . quædam uero quæ sub prouidentia loçata sunt . fati seriem superent. Fóne díu íst iz sô gelégen . dáz úndertaníu fato . úndertân sín prouidentiæ . déro ióh fatvm úndertân íst. V'nde áber súmelichíu prouidentiæ úndertâníu . fatum úberstígên.

Ea uero sunt . quæ primæ propinqua diuinitati . stabiliter fixa . fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Táz sínt tíu : díu sáment kóte gestáttíu . fóne sínero nâhuuertigi . dîa órdena des lóufenten fati nelídent. Tíu sínt úndertân prouidentiæ . díu in-íro uuís stâte sínt . únde áber díu fato . díu fóne ímo getríben uuérdent . [215.] Sô íst óuh fatum úndertan prouidentiæ . uuánda prouidentia fóre íst . an gótes uuíllen . únde dén uuíllen fatum nâhkándo fóllôt.

Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentivm . qui est intimus ad simplicitatem medietatis accedit. Suspensio uocis. A'lso

dero mánigôn ringo dîe án⌣demo ráde úmbe éinen stéft uuérbent. tér únder állên der innerôsto ist. tér náhôst stéfte ist.

Cæterorumque extra locatorum. ueluti cardo quidam. circa quem uersentur existit. Et hic. V'nde er óuh tien ánderên. ûzôr úmbe in lóufentên. dúrh tîa náhi des stéftes. sélbêr sámo so stéft ist.

Extimus uero. maiore ambitu rotatus. quanto a puncti media indiuiduitate discedit. tanto amplioribus spaciis explicatur. Et hic. A'ber der ûzerôsto mêren suéib habende. sô filo uuítor sih zetûot. sô filo er⌣férrôr ist. fóne déro gnôti des stúpfes târ in⌣mittemen.

Si quid uero illi se medio conectat et societ. in simplicitatem cogitur. diffunditque ac diffluere cessat. Et hic. Táz sih áber hábet zûo demo mitten. sih zesâmine duínget. únzegréitez. únde únzerlâzenez.

Simili ratione quod longius a prima mente discedit. maioribus fati nexibus implicatur. ac tanto aliquid fato libervm est. quanto illum rerum cardinem uicinius petit. Depositio. Ze⌣déro sélbûn uuís uuírt táz peuuv'nden mít mêrên béndelen. des fati. dáz férro gerúcchet fóne demo fóre gânden⌣uuíllên. i. dei prouidentia. V'nde ist tíngolîh sô filo inbúndenôra. des fati. sô uílo iz náhôr gerúcchet zû demo innerôsten ángen. V'be dû frâgêst uuélez tîe háftâ. úndê díu gebénde sîn. únde chnúpfedâ. dáz sínt tîe causæ állero díngo. díe fásto zu ín hábent sélben díu díng. téro causæ sie sínt. A'lso iz tánne féret. sô fóne súndôn ira dei geskihet. únde dánnân intemperies. únde fóne intemperie morbi. fóne morbis mors. Téro togelîh hábet sîh zu⌣demo ándermo.

Quod si supernæ mentis heserit firmitati motu carens. fati quoque supergreditur necessitatem. V'be iz sîh óuh knôto hábet zu déro fésti dero gótes prouidentiæ. sô íst iz inbúnden uuéhseles. únde sô íst iz âna día nôt tes fati. Díu uuéhsel lídent. tíu sínt terrena. Vuélên uuéhsel lídent áber cælestia? Fárên óuh cælestes nuntii de loco ad locum. táz sie dóh inlocaliter tûont. uuánda sie nehábent ante. et retro. dextram et sinistram. supra et infra. sô corporalia hábent. sie sínt inuuert ío dóh únueruuéhselôt. tero gótes præsentiæ. A'ber díe sô inuuertîg kóte sínt. táz sie íro stât neuuéhselônt. nóh pótescáft netrîbent. álso die scrifte ságent fóne cherubim. [216.] únde seraphim. uuélên uuéhsel múgen uuír ohéden. dáz tîe lídên?

Igitur uti ad intellectum est ratiotinatio. ad id quod est id quod gignitur. ad æternitatem tempus. ad punctum medium circulus. ita est fati series mobilis. ad prouidentiæ stabilem simplicitatem. Fatum

bábet tîa comparationem ad prouidentiam . dîa ratiocinatio hábet ad intellectum . Sô uuîr éin fône ánderên errâtên álso aristotiles lêrta . dáz îst ratiocinatio . Humana sapientia hábet tîe modos fúnden . Die uuérdent tánne euacuati . sô ménniskôn óugen himelisko indân uuérdent . únde îro sîn úf kezúchet uuîrt . tîu zebechénnenne . dîu nebéin ratio philosophica nebechénnet . A'n⌣dîen îst intellectus . A'lso uuîr uuîzen . dáz kót úber âl îst . únde ér sô îst în dero uuérîte . dáz er sîa begrîfet . náls sî în . E'r îst sô dar înne . dáz er dar înne umbetân îst . Ze⌣uuélero uuîs táz sî . dés neuuéiz humana ratio nieht . diuina intelligentia lêret iz . Tîu questio becbúmet úns nóh in quinto libro . Fatum îst óuh ze prouidentia . álso dáz tir uuîrdet ze⌣démo dáz tir îst . Táz tir uuirdet . táz zegât óuh . únde uuéhselôt sîh . tîa uuîla iz uuérêt . A'lde úbe iz zegân nesól . sô îst iz uuîhselîg . únz iz kót únuuîhselig ketûot . álso er téta bonos angelos in ruina malorvm . A'ber gót tér dir îst . tér îst únzegânlîh . únde únuuîhselîg . I'st óuh fatum gágen prouidentia álso zîte gágen êuuighéite . Zîte lóufent per tria tempora . præsens . præteritum . et futurum . êuuighéit stât to ze⌣stéte in præsenti . V'nde álso dér ring gágen démo stúpfe . dér in⌣mittemen stât . Ter ring hâbet sînen gáng úmbe . únde sîna mâza . únde sîna uuîti . der stúpf nehábet micheli nehéina . pedîu îst er âne mâza . únde âne partes . Indiuidua res îst er .

QVANTVM POSSIT FATVM .

Ea series cælum ac sidera mouet . Tîu rihti dés sélhen fati . dîu fûoret úmbe den himel . mit tien stérnôn . Fatum hîezen die álten liute . sô seruius chît . uocem iouis . sâmo so dáz mánnolichemo sólti geskéhen . dáz er îmo spréchendo erlégetî . Tánnân diutent knûoge . fatum úrlag . A'ber sô gótes uuillo ergân sól . an êtelichên geskihten . únde an sînero ûzuuertigûn séstungo . dîu innera geskéinet sól uuérden . dîu ûzuuertiga séstunga . sô óuh târ fóre geságet îst . héizet fatum . álso dîu innera héizet prouidentia . dîu gerécchcda . dîu dâr ána îst . únde dîu órdena . fône ánagénne únz in⌣ûz . tîu héizet series a serendo . náh tes áchermánnes sáhenne . dér hîna áfter déro léngi dero fúrehe sáhet . únz er dúrhkât .

Elementa in se inuicem temperat . [217.] et alterna commutatione transformat . Sî gemêtemêt únde geéinmûotet tîu elementa . únder în . dóh siu în sélbên contraria sîn . únde gíbet în hértuuîhselig pílde . uuánda fône hórouue uuórtene ménnisken . áber ze⌣horouue uuérdent . únde áber ze⌣ménniskôn .

áber fóne uuázere uuórtene fógela . ze⌣uuázere neuuérdent . núbe ze⌣hórouue .

Eadem renouat omnia nascentia . occidentiaque . persimiles progressus fætuum seminumque . Tíu sélba ríhti des fati . dáz chît tero ûzerûn gótes séstungo . tíu geníuuôt únde ersézzet álliu múrfariu díng . tíu míttunt uuérdent . únde míttunt zegânt . mít kelîchên uuôcheren . íro sâmen . ióh íro fáseles .

Hæc constringit etiam actus . et fortunas hominum . indissolubili connexione causarum . Tísiu duínget óuh tero ménniskôn tâte . únde íro uutîsâlda . mít féstemo bánde dero úrhabo . Nieht negeskihet árdingun . éteuuánnân geskihet iz ío . álso tôd tûot fóne súhte . álde fóne vuúndûn . Tánnân iz keskihet . táz íst sîn úrhab . táz íst sîn sâmo . dáz íst sîn machúnga . dáz íst sîn errécheda . tíu iz fásto zu íro bindet .

Quæ cum proficiscatur ab exordiis inmobilis prouidentiæ . ipsam quoque necesse est inmutabilem esse . Tíu ríhtí sól nôte únuuéndîg sîn . uuánda si énnân chumet fóne dero stâtûn prouidentia .

Ita enim res optime geruntur . i. reguntur . si manens simplicitas in diuina mente . indeclinabilem ordinem causarum promat . Sô réisôt iz állez kót pézest . úbe sînes mûotes éinfalti . únuuéndiga órdena gibet téro sâmôn . díe díngolih réchent .

Hic uero ordo coerceat propria incommutabilitate res mutabiles . et alioquin temere fluitantes . Tísêr ûzero órdo . fóne demo ínneren chómenêr . mûoze duíngen mít sínero únnuéndigi . diu uuéndigen díng . tíu ánderes uuîs únrihtigo uuéibotîn .

Quo fit . tametsi uobis ordinem hunc . minime considerare ualentibus . confusa omnia perturbataque uideantur . nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens . cuncta disponit . Tánnân íst táz . so uuío íu dísen ordinem nebechénnentên . álliu díng túnchén feruuórreníu . únde írresámíu . nieht túrh táz mín sîn uuîsa ze⌣gûote rámendíu . álliu díng kerêchenoe .

Nihil est enim . quod mali causa fiat . ne ab ipsis quidem improbis . quos bonum querentes . prauus error auerterit . ut uberrime demonstratum est . nedum ordo proficiens de cardine summi boni . a suo quoquam deflectat exordio . V'mbe úbel netûot nioman nieht . nóh sâr sélben die úbelen díe ze⌣gûote râmende . [218.] der írredo uuéndet . sô íh knûoge geságet hábo . uuío sólti dánne fóne góte chómenêr órdo . síh ánderes rérten . âne nâh ímo ?

EX OCCVLTIS PROVIDENTIÆ DISPENSARI. QVÆ BONIS ET MALIS CONVENIANT. ET HOC HOMINES MIRARI.

Quæ uero inquies potest ulla iniquior esse confusio. quam ut bonis contingant. tum aduersa. tum prospera. malis etiam tum optata. tum odiosa? Sô chíst tu. uuélih únúnderskéit mág únréhtera sîn. tánne gelîcho. gûotên. íoh úbelên. líeb únde léid pegágene?

Num ea igitur mentis integritate homines degunt. ut quos probos censuerint. uel improbos. eos quoque esse necesse sit. uti existimant? Sínt tie líute dánne sô ganzes sínnes. táz tîe. díe sie gûote áhtônt. álde úbele. nôte sô sîn. sô sie sie áhtônt?

Atqui in hoc hominum iudicia depugnant. et quos alii præmio. alii supplicio dignos arbitrantur. Tríuuo dâr ána missehéllent to die líute. únde díe éinên dúnchent kûotes uuérde. tîe dúnchent ánderên úbeles uuérde.

Sed concedamus ut aliquis possit discernere. bonos malosque. Nû chédên dóh sô. dáz éteuuér chúnne gechîesen. uuélêr gûot. álde úbel sî.

Num igitur poterit intueri. illam intimam temperiem. i. conspersionem animorum. uelut in corporibus dici solet. s. a medicis? Mág er óuh tia innerûn uuîolichi des mûotes uuízen. sô die árzata án dien líchamôn chédent. táz sie uuízin?

Non enim dissimile est miraculum nescienti. cur sanis corporibus. his quidem dulcia. illis uero amaria conueniant. cur ægri etiam quidam lenibus. quidam uero acribus adiuuentur. Sámo míchel vuúnder mág témo dúnchen. dér iz neuuéiz. zíu gesúndên líchamôn. súmên sûoze. súmên éiuer geuálle. Ziu óuh síeche súmeliche genéret uuérden. mít sûrên sáchôn. súmeliche mít málzên.

At hoc medicus qui dinoscit modum et temperamentum. ipsius sanitatis. atque egritudinis. minime miratur. A'ber dén arzât. têr dáz méz únde día métemunga bechénnet. stebhéite. íoh kesúndedo. dén negefáhet tés nehéin vuúnder.

Quid uero aliud animorvm salus uidetur esse. quam probitas. quid egritudo quam uitia? Vuáz mág ánderes sîn des mûotes kesúndeda. âne gûoti? V'nde uuáz sîn stechi. âne áchuste?

Quis autem alius uel seruator bonorum uel malorum depulsor. quam rector ac medicator mentium deus? Vuér íst óuh. têr gûot ínne hálte. únde úbel ûz tríbe. âne gót tero ménniskôn mûoto ríhtare. íoh árzenare? [219.]

Qui cum ex alta prouidentiæ specula respexit. quid unicuique conueniat agnoscit. et quod conuenire nouit. accommodat. Sô er ába demo chápfe sínero prouidentiæ. hára níder uuártendo chíuset.

uuáz togelichemo gelímfe . dánne gíbet er ímo . dáz er ímo bechénnet limfen .

Hic iam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum . cum ab sciente geritur . quod stupeant ignorantes . Sô geskíhet tánne dáz súnderglicha vuúnder . dés in⌣rihti fárenten úrlages . táz kót uuízendo tûot . tés sih únuuízende erchómên .

HOMINES ET PROVIDENTIAM . NON EADEM SENTIRE .

Nam ut pauca quæ ratio ualet humana . de diuina profunditate perstringam . de hoc quem tu iustissimum et æqui seruantissimum putas . omnia scienti prouidentiæ . diuersum uidetur . Táz íh tír dóh nû éteuuaz crúnde des kótelichen dínges . sô fílo mánnes sín mág . dén du réhtesten áhtôst . únde állero ébenesten . tér gedúnchet ánderes tero ál uuízentûn prouidentiæ .

Et uictricem quidem causam diis placuisse . uictam uero catoni . familiaris noster lucanus ammonuit . V'nde dáz íst . táz iu mín hóldo lucanus spráh . tien góten daz negotium líchên . démo der sígo chómen uuás . áber dáz catoni . démo sín gebrósten uuás . U'be ín causa cæsaris nelícheti . nóh sie ímo des síges nehúlfîn . úbe óuh catoni íóh sígelôsemo causa pompeii . uuóla nelícheti . sô nedûohti ímo níeht pézera . dáz er sih sélben erslûoge . dánne er sih cesari ergâbe .

Hic igitur quicquid contra spem uideas geri . rebus quidem rectus ordo est . opinioni uero tuæ peruersa confusio . Fóne díu uuízist . so uuáz tu híer in⌣uuérlte gesíhest . uuíder dínero gedíngi . geskéhen . táz íst állez réhtiu réisunga dien díngen . únde áber únréhtiu feruuórreni . dínemo uuâne . Tár hábet si ímo geántuuúrtet sínero frâgo . so uuío si ímo éinzên nóh táz sélba geóugen uuélle .

DISPENSATIONIS VARIETAS ERGA BONOS .

Sed sit aliquis ita bene moratus . ut de eo diuinum iudicium pariter humanumque consentiat . Nû sí óuh ételichêr sô réht sítigêr . dáz ín gelícho áhtoên . gót . únde mán .

Sed est animi uiribus infirmus . Sô íst er mág keskéhen uuéihmûotig .

Cui si quid eueniat aduersi . desinet colere forsitan innocentiam . per quam non potuit retinere fortunam . U'be démo léides teht pegágenet . dánnân gestât er ôdeuuano síh klóuben dero réhtkérni . mit téro ímo nehéinero sálighéite nespûota .

Parcit itaque sapiens dispensatio ei . quem deteriorem facere possit aduersitas . ne cui non conuenit . laborare patiatur . [220.] Témo lí-

bet kótes métémunga . nóh tén nestôzet st in⌣árbéite . uuánda iz imo nelimfet . únde iz in árgerôt .

Est alius cunctis uirtutibus absolutus . sanctusque ac deo proximus . Hunc contingi quibus libet aduersis . nefas prouidentia iudicat . a deo . ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat . Sô íst ételichêr állero túgede fóllêr . héiligêr . íoh kótelichêr . dén áhtôt kót únuuírdigen állero múhi . sô férro , dáz er in nóh sieh nelâze uuérden .

Nam ut quidam me excellentior . viri autem sacri corpus uirtutes andros de ieras daumasa aliteres edificauerunt . i. munierunt. icodomeson .[1] Vuánda sô mîn uuîsero éinêr chád . héiliges mánnes lichamen . hábent túgede sô geféstenôt . táz imo nieht tárôn nemág . Vuîsero chît si . Vuér mág uuîsera sîn . dánne sélbiu sapientia ? A'ber dóh sô chédendo . lêret si únsih humilitatem .

Fit autem sepe . uti bonis summa rervm regenda deferatur . ut exuberans retundatur improbitas . Keskíhet óuh ófto . daz kûotên geuuált ze⌣hánden chóme . dâr úmbe . dáz eruuáhsen úbeli . mít in bedébet uúerde .

Aliis mixta quædam pro animorum qualitate distribuit . Súmelichên lâzet kót péidiu begágenen . árbéitsámiu . íoh kemáhsamiu díng nâh íro mûotes vuîolichî .

Quosdam remordet . ne longa felicitate luxurient . Súmeliche zuénget er hína be⌣déro uuîlo . nio sie fóne lángero gemáhlibi negeméitesoên .

Alios duris agitari . ut uirtutes animi patientiæ usu . atque exercitatione confirment . Súmeliche uuîle er mít árbéiten gebéizet uuérden . táz sie túgedigiu múot quuínnên síh hértendo . únde uuónendo gedúlte .

Alii plus æquo metuunt . quod ferre possunt . alii plus æquo despiciunt . quod ferre non possunt . hos in experimentum sui tristibus ducit . Súmeliche erchóment síh tés . úndúrftes . táz sie uuóla erstréngen máhtîn . ándere fertrûênt síh zeférro . die béide ,bringet er in⌣ángest . táz sie síh sélben bechénnên .

Nonnulli uenerandum nomen sæculi . gloriosæ prætio mortis emerunt . Súmeliche hábent kuúnnen geuuáhtlichen námen in⌣dero uuérlte . mít kûollichemo tôde . sô iudas machabeus .

Quidam . s. ut martyres . suppliciis inexpugnabiles . exemplum cæteris prætulerunt . inuictam malis esse uirtutem . Súmeliche úmbe réht kechélite . únde dés únerstrítene . tâten ánderên dés pílde . dáz uuârîu túged mít vuêuuôn úber uuv'nden neuuírt .

Quæ quam recte atque disposite fiant . et ex eorum bono quibus

[1] ob etwa: *ανδρος δε ιερου σωμα αρεται οικοδομησαν*?

accidere uidentur . nulla dubitatio est . Vuio réhto . únde uuio órdenlicho díu álliu geskéhên . táz íst ióh kuís . fóne déro sélbûn sâlighéite . dien díu geskéhen sint .

QVAM VARIE ET MALI DISPONANTVR .

[221.]

Nam illud quoque . quod improbis nunc tristia . nunc optata proueniunt . ex eisdem ducitur causis . Táz úbelên óuh léid únde liêb keskéhent . táz chúmet fóne démo sélben úrsprínge diuinæ prouidentiæ .

Ac de tristibus quidem nemo miratur . quod eos male meritos . omnes existimant . Nioman neuuánderôt sih . táz in léid keskihet . uuánda sie in állên dúnchent úbeles uuírdige .

Quorum quidem supplicia tum cæteros ab sceleribus deterrent . tum ipsos quibus inuehuntur emendant . Téro hárnscara tûot zuô frúmâ . si eruuéndet ánderro scúlde . disên dien si ána getân uuírt . nímet si sie ába .

Læta ergo . magnum bonis argumentum loquuntur . quid de huius modi felicitate debeant iudicare . quam famulari sepe improbis cernunt . A'ber dáz in lieb kebúret . táz lêret knôto die gûoten . fúre uuáz sie die sálda háben stílen . die ióh tien úbelên zûo slíngent .

In qua re illud etiam dispensari credo . quod est forsitan alicuius præceps atque importuna fortuna . ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia . Târ ih óuh táz uuâno gót méinen . dáz súmeliches natura sô drâte únde sô úngehírmet íst . táz er sih fertâte úmbe ármote .

Huius morbo prouidentia medetur , remedio collatæ pecuniæ . Tén stillet tiu prouidentia sinero úbeli . mit téro mîeto des scázzes .

Hic fœdatam probris conscientiam spectans . et se cum fortuna sua comparans . forsitan pertimescit . ne cuius ei [1] iocundus est . usus . sit tristis amissio . Mutabit igitur mores . ac dum fortunam metuit amittere . nequitiam derelinquit . Súmelichêr bechénnet uuío ér getân hábet . únde sô ér dára zûo mízet sina sálda sô íst er in-fórhtôn . úbe ér sólicha vuúnna ferliese . dáz ímo iz tánne uuégen gestánde . Sô uuéhselôt er sinen líb . únde únsáldôn fúrhtendo . gelóubet er sih tero úbeli .

Alios in cladem meritam præcipitauit indigne aucta felicitas . V'mbe súmeliche ergíeng iz sô . dáz sie fro mit únréhte guuúnnena sálighéit . scráhta in-uuírdiga ferlórnis seda .

Quibusdam permissum ius puniendi . ut causa esset bonis exercitii . malis supplicii . Súmelichên uuárd kelâzen geuuált . tie liute zechélia-

[1] vielleicht „rei.“

ne . kûotên ze⌣hértedo . úbelên ze⌣ingéltedo .

Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est . ita ipsi inter se improbi nequeant conuenire . Tíh nedárf nehéin vuúnder sin . dáz éin úbelêr den ánderen chélet . uuánda álso nehéin gemeinmûotigi neist tero gûotôn . únde dero úbelôn . álso neist óuh nteht álliu gebélli . únder sélbên dien úbelên .

Quidni . cum a semetipsis quisque dissentiat . discerpentibus conscientiam uitiis . Vuio ánderes . sid íro togelíh ióh mit ímo sélbemo strítet . [222.] tien áchusten íro uuízenthéit zedánsontên .

Faciantque sepe . quæ cum gesserint . non fuisse gerenda decernunt . V'nde sie díccho dáz tûên . dáz íro uuízenthéite ze tûonne neist . toh sie iz tûên . Sô íro uuízenthéit sie léidôt . sô strítent siê mit ín sélbên .

Ex quo sepe summa illa prouidentia protulit insigne miraculum . ut malos mali bonos facerent . Tánnân ûz prâhta díccho diu gótes prouidentia . dáz éin⌣chnûolicha zéichen . dáz úbele ûzer úbelên gûote máchônt .

Nam dum uidentur sibi quidam a pessimis iniqua perpeti . noxiorum odio flagrantes . ad uirtutis frugem rediere . dum se eis dissimiles student esse quos oderant . Táz ist táz vuúnder . dáz íh ságo . Sô únréhte geséhent . táz sie erlíden nemúgen ándere únréhte . déro ház kefâhende . bechêrent sie sih ze⌣gûoti énên tlendo úngelíh sín . díe sie házênt .

NIHIL VSQVAM MALI ESSE .

Sola est enim diuina uis . cui mala quoque bona sint . cum eos competenter utendo . alicuius boni elicit effectum . E'ines kótes eháft ist sélih . táz ímo ióh úbel gûot ist . uuánda ér iz kelímflicho brûochendo . in⌣gûot peuuéndet .

Ordo enim quidam cuncta complectitur . ut quod decesserit . i. certa ratione ordinis . hoc relabatur licet in alium tamen ordinem . ne quid in regno prouidentiæ . liceat temeritati . Tíu órdo dero gótes prouidentiæ . úmbe hábet álliu díng . úbe dehéinez uuéncne ába dero guissûn ríhti . sínero órdeno . dáz iz sâr in⌣ándera órdena bechêret uuérde . nio únrihti in⌣gótes ríche . teht ferhénget neuuérde . So uuélez sínen réhten vuég kehábea neuuíle . dáz uuírt to dóh prâht zeuuége . Tén níd tero undecim fratrum ioseph . an démo sie sih réhtes uuéges kelóubet hábetôn . den brâhta gót zeuuége . tô er ín mit téro occasione dés sélben nídes úber sie erhûob . únde sie fóre démo gedémûota . dén sie sih uuândôn fortissimus in drúechêt hâben . Argalthon deme

mundo deus omnia peregit
tauta theonos panta gopun.[1] Ter máhtigo gót téta ío in⌣uuérite. ál dáz er uuólta.

Neque enim fas est homini. uel comprehendere ingenio. uel explicare sermone. cunctas diuinæ operæ machinas. Nóh ménniskôn neíst nieht kelâzen zeuuízenne álde zegerédonne álle gótes rústunga.

Hoc tantum perspexisse sufficiat. quod naturarum omnium proditor deus. i. prolator. idem ad bonum dirigens. cuncta disponat. E'chert uuóla sí dáz fernómen. dáz kót állero natûron sképfor. álliu díng sestôt. ío ze⌣gûote siu chêrende.

Dumque ea quæ protulit in sui similitudine retinere festinat. omne malum de rei publicæ suæ terminis. per fatalis seriem necessitatis eliminet. V'nde ze⌣sínero gelîchi duuíngendo. díuer geskûof. ferstôzet er ûzer sínemo riche. állero úbelolíh. mít téro nôtháftûn ríhti des úrlages. uuánda ér uuíle. dáz fóne gûote chómeníu gûot sín.

Quo fit. ut si spectes disponentem prouidentiam. nihil usquam perpendas esse mali. i. malorum. quæ in terris abundare creduntur. Tánnân íst táz. úbe du ze⌣gótes réchenungo uuartêst. táz tu níonêr neáhtôst nehéines árges teht sín. dés tie líute uuânent, tia uuérlt uuésen fólla.

Sed uideo te iam dudum. et pondere questionis oneratum et rationis prolixitate fatigatum. aliquam carminis exspectare dulcedinem. Nû gesího íh tóh. táz fóne suâri dero árbeitsamûn questionis. únde fóne múhi des lánges ántuuúrtes. tíh áber sûozes sánges lángêt.

Accipe igitur haustum. quo refectus. firmior in ulteriora contendas. Nû getríng dáz íh tir gébe. dáz tû mít téro lábo fúrder geráchêst.

EX DEI PROVIDENTIA OMNIA NE DISSOLVATVR. AMORE CONSTRINGI.

Si uis solers cernere pura mente. iura cælsi tonantis. aspice culmina summi cæli. Illic seruant sydera ueterem pacem. iusto fœdere rerum. V'be du gnôto bechénnen uuéllêst. uuío féste diu gótes êa sí. sô uuárte in⌣hímel. dâr háltent tie stérnen ío nóh fásto día gehélli. día sie áfter íro gesézzedo ío hílten.

Non sol concitus rutilo igne. impendit gelidum axem phœbes. A'lso iz târ ána skínet. taz tiu héiza sûnna neírret ten chálten mânen sínero férte.

Nec ursa quæ flectit rapidos meatus summo uertice mundi. cernens cætera sydera mergi occiduo oceano. numquam cupit lota profundo tinguere flammas. Nóh elyx tiu

[1] ob etwa: αργαλεον δ' εν γη ταυτα θεον ος παντ' αγαγεν (παντα γ' εποιει)?

drâtero fórte úmbe uuírbet pi⌣demo hímel gibele. álliu zéichen séhende in sédelgâng. niomer sih negérôt kebádôn in⌣demo méremuázere.

Vesper nuntiat seras umbras. et lucifer reuehit semper almum diem. æquis uicibus temporis. Ter âbentstérno chúndet fo dia náht. únde dára gágene geántuuv'rtet úns sámo mánigên málen der ûhtostérno den dág.

Sic reficit æternos cursus alternus amor. sic exulat discors bellum astrigeris horis. Sô geníuuôt minna hértôn die únerdrózenen uérte. únde stritig úngezúmpft flíhet fóne hímele.

Hæc concordia temperat pugnantia elementa æquis modis. Tísiu gehélli geéinôt tiu uuíderuuartigen elementa mít kelichên uuíson.

Vt uicibus cedant humida siccis. et iungant fidem frigora flammis. [224.] Pendulus ignis surgat in altum. et graues terræ pondere sidant. Sô gelichên. dáz trúcchenez názemo. únde chált héizemo gehélle. únde daz líehta fiur béite zeóberôst. tiu suára érda sínche zeníderôst.

His de causis spirat odores uere tepenti floridus annus. Siccat cærerem feruida æstas. Remeat pomis grauis autumnus. Irrigat hiemem defluus imber. Hínnân chúmet tero blûomôn stáng. in⌣dáz zít iáres. sô lénzo íst. Hínnân rífêt taz chórn in súmerzít. Chúmet hérbest keládenêr mít óbaze. uvínter názêr fóne régene.

Hæc temperies alit ac profert. quicquid uitam spirat in orbe. Tísiu métemunga chícchet únde zúgedôt. so uuáz fonêr lébendes in uuérlte íst.

Eadem rapiens. condit et aufert mergens orta supremo obitu. V'nde áber uuándôntiu. kíbet si. nímet si. álliu uuórteniu. in den dôd sóufentiv.

Sed et interea conditor altus. et habenas rerum regens flectit. rex et dominus. fons et origo. lex et sapiens arbiter æqui. I'nindiu sízzet óbenân der sképfo. únde rihtendo. chêret er dero uuérlte zúol. hérro únde chúning. ánagénne únde úrspring. sélbiu diu êa. únde uuíse êtéilare. des réhtes.

Et quæ motu concitat ire. retrahens sistat. ac uaga firmat. V'nde díu ér eruuéget ze⌣uérte. díu stâtet er ze⌣ímo zíhendo den zûol. únde uuéndet íro fárt. uuánda ér duuínget siu uuídere zû ze⌣ímo.

Nam si reuocans rectos itus. iterum flexos cogat in orbes. quæ nunc stabilis ordo continet. dissepta suo fonte fatiscant. V'be er daz netâte. únde ér hína ríhtige férte. áber úmbe bóugendo neuuánti. sô zeflúgin únde vuúrtin áskerriu íro úrspringe. díu nû féstenôt kuissêr ordo.

Hic est amor cunctis communis. Tíz íst tíu mínna fóne déro íh ságo. díu ín állên geméine íst. Cót sélbo ér íst táz sie mínnônt. uuánda er summum bonum íst. únde siu fóne ímo chómen sínt.

Repetuntque. i. desiderant teneri fine boni. V'nde bedíu lústet siu gebúnden uuérden ze⌣démo énde des kûotes. táz ér íst.

Quia non aliter queant durare. nisi rursus conuerso amore refluant causæ. i. nisi coniungant se illi causæ. quæ dedit esse. Vuánda siu ánderes uuérên nemáhtîn. síu nesúnnîn uuídere. dára beuuántero minno. ze⌣démo góte. dér siu uuérden hiez. tér íro állero causa íst.

BONAM ESSE OMNEM FORTVNAM.

Iam nunc igitur uides. quod consequatur hæc omnia quæ diximus? Neuernímest tu nû. uuáz nôte dísên állên fólgee?

Quidnam inquam. Vuáz chád íh? [225.]

Omnem inquit bonam prorsus esse fortunam. Kûot uuésen béide. sálda íoh únsâldâ.

Et qui inquam fieri potest? Vuío mág táz sîn chád íh?

Attende inquit. Táz fernîm chád sí.

Cum omnis fortuna. iocunda uel aspera. tum remunerandi exercendiue bonos. tum puniendi corrigendiue improbos. causa deferatur. omnis bona. quam uel iustam constat esse uel utilem. Tánne állero sâldolîh vuúnnesamíu. íoh árbéitsámív. úmbe dâz kelâzen uuérde. táz si gûotên lônoe. álde sie béize. únde úbele ingélte. álde bézeroe. tánne íst nôte gûot. tíu réht álde núzze íst. Táz íst argumentum ab effecto. A'n demo effecto skínet. uuíolîh tíu efficientia íst.

Nimis quidem inquam uera ratio. Trâto uuârîu íst tíu reda. chád íh.

Et si considerem prouidentiam. quam paulo ante docuisti. uel fatum. firmis uiribus nixa sententia. V'nde úbe íh péidíu ána sího prouidentiam íoh fatum. fóne dien du nû míttunt ságetôst. sô hábet si míchele chréfte. Vuáz tríbet ánderes dei prouidentia. álde dispositio fati. mít állên fortunis. áne díu fierîu. lônôn álde ingélten. péizen álde bézerôn? Vuáz mág óuh réhteren sîn. únde dâr míte bézeren?

Sed si placet. numeremus eam inter eas. quas inopinabiles paulo ante docuisti. Nû stôzen sia dóh úbe dír iz túnche. zu dien únglóublichên. díe du fóre ságetôst. álso díu íst. dáz puniti mali sâligoren sîn. dánne impuniti.

Qui inquit. Vuío dánne chád sí? zíu sól íh sie zu⌣díen stôzen?

Quia id hominum communis sermo usurpat . et quidem crebro . quorundam malam esse fortunam . Vuánda iz tero líuto gechôse íst chád ih . ióh ticcho . súmelichên fólgên úbele sálda .

Visne igitur paulisper uulgi sermonibus accedamus . ne nimium uelut recessisse uideamus . ab⌣usú humanitatis? Vuile du chád si . dáz íh mih náhe zu dero líuto gechôse . nio íh mih ze⌣hárto neskéide fóne démo émeze chôse dero ménniskôn . Vuile du . dáz íh klóublichôr chôsoe?

Vt placet inquam . A'lso du uuéllêst chád íh .

SVMPTVM .

Nonne igitur bonum censes esse . quod prodest? Neuuânest tu gûot sîn chád si . dáz núzze íst?

Ita est inquam . Dáz íst iz chád íh .

SVMPTVM .

Quæ uero aut exercet aut corrigit prodest? Tîv fortuna . díu den mán béizet álde bézerôt chád si . neist tíu núzzera?

Fateor inquam . Dés íiho íh chád ih .

ILLATIO .

Bona igitur . Sô íst si gûot chád si .

Quidni? Vuiô ánderes chád íh? A'n⌣dísemo syllogismo hábet si sih kenáhet zu dero líuto gechôse . uuánda dóh er dia sélbûn réda tribe . sô óuh taz argumentum dâr fóre . sîniu uuórt sínt tóh tien líuten glóublichôren dánne éniv . [226.]

Sed hæc eorum est . qui uel in uirtute positi . contra aspera bellum gerunt . uel a uitiis declinantes uirtutis iter arripiunt . A'ber sús ketân fortuna chád si . díu den mán béizet álde bézerôt . tíu íst éin uuéder . sô déro die túgedig sínt . únde mit árbéiten ríngent . álde sie nû fóne áchusten ze⌣túgede fáhent .

Negare inquam nequeo . Tés nemág íh nio gelóugenen chád íh .

PROBIS OMNEM FORTVNAM ESSE BONAM . ET IMPROBIS OMNEM ESSE MALAM .

Quid uero iocunda . quæ in præmium tribuitur bonis? Vuáz áber díu vuúnnesama chád si . díu ze⌣lône dien gûotên geskíhet?

Num uulgus malam esse decernitur? Chît óuh tîa der líut sîn úbelâ?

Nequaquam . uerum uti est . íta quoque esse optimam censet . Néin chád ih . núbe gûota . sô si íst .

Quid reliquam. Vuîo áber chád si dia ánderûn ?

Quæ cum sit aspera . et iusto supplicio malos coerceat. num bonam populus putat? I'h méino. díu dir sárf íst . únde die úbelen áfter réhte chéstigôt. áhtôt tia der líut kûota ?

Immo omnium inquam quæ excogitari possunt. iudicat esse miserrimam. E'r áhtôt sia chád íh. álles tés man uuízen mág tia uuírsestûn.

Vide igitur ne opinionem populi sequentes quoddam ualde inopinabile confecerimus. Síh nu . dáz uuír dero líuto uuânes fólgendo. ze⌣únglóublîh ting neféstenoên. Táz íst per contrarium gespróchen. Sámo si châde . síh úbe íh úmbe dero líuto uuân lâze. íh neságee . dáz in únglóublih íst.

Quid inquam? Vuáz íst táz únglóublicha díng chád íh?

Ex his enim ait quæ concessa sunt . euenit . eorum quidem qui sunt . uel in possessione . uel in prouectu . uel in adeptione uirtutis. omnem quæcumque sit bonam . in inprobitate uero manentibus. omnem pessimam esse fortunam. I'st créhto nôt chád si. fóne dien óberên geíhten . állero sáldolih tíen gûot sín. díe in⌣túgede sízzent. álde dár ána gerûcchent sint . álde íro dóh pedígen hábent. áber ze⌣íro úbeli síh fásto hábentên. állero sáldolih ében úhel sín.

Hoc inquam uerum est . tametsi nemo audeat confiteri. Táz íst uuâr chád ih . tóh is nioman fóre únglóublichi negetûrre iéhen.

· QVA MENTE TOLERANDA SIT OMNIS FORTVNA.

Quare inquit ita uir sapiens moleste ferre non debet. quotiens in⌣fortunæ certamen adducitur . ut uirum fortem non decet indignari. quotiens increpuit bellicus tumultus. Fóne díu chád si. nesól dánne uuísemo mán dáz nieht uuégen. so uuénne er féhten sól. mit tero uuîsâldo. álso chûonemo chnéhte negezímet táz zeléidezenne . sô er uuíglichen stûrm gehôret. [227.]

Vtrique enim . huic quidem gloriæ propagandæ . illi uero sapientiæ conformandæ difficultas ipsa materia est. Sélbiu díu árbéitsami getûot ín béidên státa. demo éinen sína gûollichi zegemârenne . demo ándermo sínen uuístûom zegedúrnohtigônne.

Ex quo etiam uirtus uocatur. quod suis uiribus nitens . non superetur aduersis. Tánnân íst tíu chráft kenémmet. táz si síh ze⌣íro sélbûn fermág. únde dero uuíderuuartigi neuuíchet.

Neque enim uos in prouectu positi uirtutis . diffluere delitiis . et emarcessere uoluptate . uenistis. Vués

kedénchent ír? ír túgedîgên ír nebírnt tára zûo nieht keuuîset. in‿zárte únde in‿vuúnnolust e ántlazigo zesléuuenne.

Prelium cum omni fortuna nimis acre conseritis. I'r tríbent hándegen uuîg. mít sáldolichero.

Ne uos aut tristis opprimat. aut iocunda corrumpat. firmis uiribus medium. i. æquanimitatem occupate. Hábent íuuih fásto ze‿dero ébenmûoti. dáz íuuih tiu léidega nesuâre. únde úberuuínde. nóh tiu lústsamo neuerchúste íuueres mûotes. sô. daz ír neuuízint. uuér ír sínt.

Quicquid aut infra subsistit. aut ultra progreditur. habet contemptum felicitatis. non habet premium laboris. So uuáz síh níderôr gelâzet. tánne ze‿ében-mûoti. álde hóhor gestîget. táz ferlíuset tia sâlighéit. únde dárbêt tes lônes.

In uestra enim situm manu. qualem uobis fortunam formare malitis. I'z stât an‿díu. uuîolicha sáldâ ír íu sképfen uuéllênt. uuío ébeno ír íuuih íro gehâben uuéllênt.

Omnis enim quæ uidetur aspera. nisi aut exercet. aut corrigit. punit. So uuéliu sárf kedúnchet. tiu tv͂ot éin-uuéder. sô hértet ten mán. álde bézerôt in. álde ingéltet in.

DE HIS QVI VIRTVTE ADVERSA VICERVNT.

VItor atrides operatus bella. bis quinis annis. fratris amissos thalamos piauit. rvinis frigiæ. Agamemnon atrei filius. dér irráh‿an déro zestôrdo troiæ. dîa genómenûn chénûn sînes prûoder menelai. zên-iârigen bûrg-uuîg tríbendo. Táz íst chúnt. uuío alexander paris filius priami. spartam ciuitatem greciæ eruáht. únde helenam. uxorem regis menelai ímo áb uuertîgemo nám. únde héim fúorta ze‿troio. únde uuío in‿dén gerîh. greci náhfv͂oren. únde troiam ío besâzen. únz sie sîa erfúhten. ióh helenam uuídere guuúnnen.

Ille. i. agamemnon. dum optat dare uela. i. ventos graiæ classi. [228.] et dum redimit. i. placauit uentos cruore. s. filiæ. exuit patrem. i. spoliauit se patris nomine. et tristis sacerdos. i. chalchas. foderat miserum iugulum. i. pectus natæ. Dánnân uuárd agamemnon orbus. tô er spûotigo férren uuólta. dáz er dâr úmbe dien uuínden sîna tóhter ephigeniam ópferôta. únde dîa chalchas in‿frîskinges uuîs. uuêneglicho frêhta. An díu skéin sîn érnest. táz er nóh tero tóhter nebórgeta. échert er sînen námen gerâche.

Fleuit amissos ithacus sodales. quos ferus poliphemus mersit furibundus inmani aluo. Sed tamen

recubans cæco ore . i. uultu . in uasto antro . gaudium mestis lacrimis rependit. Vlixes chlágeta sine geférten . dîe îmo in⌣sicilia der ríso poliphemus vuôotigo frâz . tô er fône troio eruuánt . E'r ergázta in áber sinero trâno . mit tiu . dáz er dára náh plînd láng in sinemo hóle. Tô er în slâfenten fânt . únde er în blánta . dô fertrôsta er sih tero gnôzo . uuánda ér sie erróchen hábeta.

Herculem duri celebrant labores. Herculem hábent mâre getân mánige árbéite . dîe ér erstráncta.

Ille centauros domuit superbos. E'r gedéumûota centauros. dîe fábulæ ságent uuésen . hálbe mán . únde hálbe rós. E'r chám dára . dâr sie spilotôn in⌣uuázere. dâr scôz er íro zuêne.

Abstulit seuo spolium leoni. Témo léuuen . dér grece nemeus hîez. a nemea silua argiuorvm . tén érslûog er úmbe des chúninges uuillen aristei . démo nám er dia hût. únde mit chlâuuon mitállo . trûog er sia áfter dés ze⌣rûome.

Fixit et certis uolucres sagittis. E'r scôz óuh tîe fógela'. dîe arpiæ hîezen . únde fertréib sie ûzer des chúninges rîche alcinoi . dér in⌣achaia sáz. Dánnân flúhen sie in⌣strophades insulas . dâr sie æneas fânt. Dîe uuâren fabulosæ canes iouis . a rapiendo gehéizene . uuánda arpo grece . rapio chît latine. Aber ouidius héizet sie stiphalidas . a stiphalo fluuio . pi démo hercules mit în fáht . so uuîo chéde . dáz argonautæ sie fertribên.

Poma cernenti rapuit draconi. Zûo séhentemo dracone . nám er dîe gúldînen épfele . dêro ér hûota in orto hesperidum insularum . dîe énnont athlante monte hína sint in occidentali oceano. Táz târ gúldine épfele uuáhsên . dáz íst ersprénget fóne éinero dêro sélbôn insularum . dîu álles râtes feracissima íst. V'nde uuánda dâr înne æstuarium maris íst . [229.] táz chît . éin méreflósg . táz férrenân séhentên . similitudinem draconis ôuget . pedîv chît man draconem dâr ligen . únde dero épfelo hûoten. Æstuarium íst táz uuázer . dáz sih fóne demo mére zíhet. únde án demo stâde suébet. kenámôtez ab æstuando . álso stagnum a stando béizet. I'z hábet pedîu námen ab æstuando . táz chît fóne zéssônne . uuánda sô accessus maris uuírdet . sô sêzzôt iz . tóh iz tánne stille si . sô recessus uuírt. Æstus héizet proprie . dîu inquietudo des méres . tîa er hábet fóne îmo sélbemo . accedendo et recedendo. dáz chît . ûz kândo . únde ingândo.

Aureo leuam grauior metallo . i. claua cerberum traxit triplici catena. V'nde geuuâfendêr mit cnhúttele . dâns er cerberum fóne héllo . mit trilero chétenno. Fóne dîu gescáh . sô er hára ûf ze⌣táges líehte chám . dáz îmo únuuillota . únde

er éinen féim erspêh . fóne démo acconita ervuôohs . chrôoto uuírsesta .

Victor inmitem posuisse fertur pabulum . sæuis dominum quadragis . Ten grímmen chúning glaucum úberuuv'ndenen gáb er zeézenne . sînên grímmên rossen . Táz téta er fóne diu . uuánda ér siu fóre uuéneta zeézenne humanas carnes .

Ydra combusto periit ueneno . Dîa éitergûn ydram fersuánta er mít pránde .

Fronte turpatus achelous amnis . ora demersit pudibunda ripis . Achelous fluuius hórnlôs uuórtenêr . bárg sîn geskánta hóubet în⌣demo stâde . In misselichîu bílde uuéhselôta sih achelous . únz er óuh ze⌣fárre uuárd . únde mít hercule gefáht . Sô dér imo daz hórn ába erslûog . únde imo daz hóubet hámelez ketéta . tára nâh párg er iz . A'llîu uuázer sînt hórnahtîu . fóne dien bóumen . dîe dâr úmbe stânt . Tér die bóuma dána tûot . tér hábet sie hórnlos ketân . Vuánda óuh hercules ten stâd errûmda des uuáldes . pedîu hábet er fluuio sînîu hóren genómen .

Strauit antheum lybicis harenis . E'r úberuuánt óuh antheum gigantem . filium terræ . regem lybiæ . dén ér in⌣érdo stânden . ringendo úber uuínden nemáhta . uuánda imo mater terra gáb fortitudinem . êr ér în ûf erhûob . únde în in⌣bóre ervuúrgta .

Cacus euándri satiauit iras . Cacus ter dîeb . filius vulcàni . dér herculi sînîu rínder ferstál . tér erchûolta mít sînemo tôde . demo chúninge euandro sîn zórn . [230.] Tô în hercules erslûog . tô hábeta er euandro geuuíllôt . in⌣dés rîche er latrocinia ûopta .

Setiger notauit spumis humeros . quis compressus foret altus orbis . i. quos comprimeret . I'mo féimegôta der éber dîe áhselâ . mít tîen ér den himel inthâben sólta . Táz téta er . daz hóubet fnotondo . uuánda er în lébenden drûog .

Vltimus labor . i. in ultimo labore . sustulit cælum in reflexo collo . I'n demo lézesten síge . inthûob er den himel . mít únuuíchentemo hálse . Táz uuás . tô iouis sih uuéreta dien rîsôn . únde er sie uuólta den himel ána uuérfen .

Rursusque meruit cælum præcium ultimi laboris . V'nde ze⌣mîeto fûor ér sélbo ze⌣himele . uuánda er dén zelézest inthábeta .

Ite nunc fortes . ubi ducit celsa uia magni exempli . Nû némente pe⌣îmo bílde álle túgedige . únde fárent . tára îuuih ter hôgândo uuég léite .

Cur inertes terga nudatis ? Superata tellus . sydera donat . Ziu súlent ir zágolicho uuíchen . únde den rúkke bîeten ? Ferchtesent tia érda . dáz kíbet îu den himel .

QVESTIONES HVIVS QVARTI LIBRI. ET QVI ADHVC SEQVITVR QVINTI. AD QVAM PARTEM PHILOSOPHIÆ PERTINEANT.

A'lso in tertio libro die questiones morales sint. tie dar óugent beatitudinem bonorum. sô sint tie hier in quarto. die úns ougent miseriam malorum. únde die dára nâh fólgênt. de prouidentia et fato. A'ber die nóh fóre sint in quinto libro. de casu et libero arbitrio. die skéident sih. Casus triffet ad prouidentiam. bediu ist tiu questio moralis. V'be áber sáment múgin sin. prouidentia. únde liberum arbitrium. dés er nóh frâgên sól. philosophiam. uuánda dâr ána bechénnet uuirt tiu natura dero gótes simplicitatis. pediu triffet tiv questio ad theologiam. dáz chit. ad eam rationem. quæ est de diuinis. Tiu ratio. uuánda si humana neist. núbe diuina. pediu hábet si éinen ánderên námen. dáz si intellectus héizet. Intellectus diuinorum. úber stépfet humanam rationem. Fóne diu sint tie questiones. mit argumentis únde syllogismis kestérchet. tie sî úns ráhta de retributione bonorum et malorum. áber diu tóugena máhtigi. diu án⌣dero gótes prouidentia ist. tia si nóh ságen sól. diu uuirt. uuánda si diuina ist. diuinitus fernómen. Frâgêst tu uuánda moralitas de moribus kespróchen ist. uuáz dispositio dei. diu in⌣fato. [231.] únde in⌣prouidentia ist. tára zûo tréffên. sô sólt tu uuízen. dáz tiu gótes dispositio moralis kehéizen uuirt. ad similitudinem humanæ moralitatis. Vuío die liute sittig sîn. álde uuío sie súlen uuésen sítig. táz héizet latine moralitas. quasi morvm qualitas. V'nde bediu uuirt óuh táz moralitas kehéizen. uuío gót tien sélbên siten inchît. ióhhter téilondo. álso dâr fóre geságet ist. iôh hina fúre lônondo. A'lso beatus gregorius moraliter mánôt. an sinero omelia. dáz kót témo neuuólta gében guttam aquæ. tér demo ármen negáb micam panis. Fóne diu chád ter saluator. Eadem mensura qua mensi fueritis. remetietur uobis. Témo gehíllet táz prouerbium. V'bele tûo. bézeren neuuâne. Vuáz ist tánne moralitas. âne álso iz féret. únde fáren sól. án-dero ménniskôn siten. únde uuío iz sih tára gágene gezíhet án demo gótes síte?

EXPLICIT LIBER QVARTVS BOETII.

INCIPIT LIBER QUINTUS BOETII.

REVOCATVR PHILOSOPHIA A PROPOSITA DISPVTATIONE. [232.]

Dixerat. i. superiora carmina impleuerat. quæ finem faciunt quarti libri. Tíz chád si.

Vertebatque cursum orationis. ad alia quædam tractanda. atque expedienda. Ad alia. s. quam ego uellem. Ůnde háfta sí sih án ánder gechôse. dánne íh uuólti. Íh uuólta si ráhti incidentes questiones. sí uuólta áber fólle récchen propositas questiones. Hier íst úns zeuuízenne. mit tîen si gehéilen uuólta sîn slecha mûot. táz tîe ímo uuâren fóne íro propositæ. in primo libro. Álso díe sint. quod sit homo. quibus gubernaculis mundus regatur. qui sit rerum finis. quod non credendi sint nefarii homines potentes et felices. nec fortunarum uices. sine rectore fluitare. Sí fánt în léidegen sînero misseskíhte. Tô er áber fóne íro fernám. dîa rationem. déro questionum. íh méino. dáz homo participatione dei. deus íst. únde dáz sint gubernacula mundi. dáz ímo geskéhent prospera únde aduersa. únde álle reprobi sint infelices. únde inpotentes. uuánda sie ad bonum fólle chómen nemúgen. dára sie béitent. únde uices fortunarum. déro ér síh chlágeta. únréhte nesînt. uuánda sie fóne demo réhten góte chómênt. tô begónda ér síh trôsten. únde ába disên questionibus. án ándere fáhen. dánnân irrúnnene. Téro hábet sí ímo súmeliche gerécchet in quarto libro i. latentium rerum causas. de prouidentiæ simplicitate. de fati serie. Nóh sint fóre. déro ér nû gérot. de casu. de prædestinatione diuina. de arbitrii libertate.

Tum ego inquam. Dô chád íh íro zûo.

Recta quidem exhortatio. Táz íst réhtiu skúndeda. s. dáz tu chíst. Ite nunc fortes. ubi celsa magni ducit exempli uia.

Dignaque prorsus tua auctoritate. Ůnde gerîset sí uuóla dînero hóubethafti.

Sed experior re quod tu dudum dixisti. Íh uuírdo áber nû geuuár. dés tû fóre châde.

Questionem de prouidentia implicitam esse aliis pluribus. Tîa réda de prouidentia. háftên ze-mánigên ánderên.

QVESTIO DE CASV.

Quero enim. an arbitrere casum aliquid esse omnino. Míh íst uuún-

der. úbe du casum fúre ieht háben uuéllêst.

Et quidnam arbitrere. V'nde uuáz tu ín áhtoêst.

Tum illa inquit. Tô ántuuúrta sí.

Festino absoluere debitum promissionis. I'h káhôn mih ze⌣írlôsenne mines kehéizes.

Et aperire tibi uiam. qua reuearis ad patriam. V'nde dír zegezéigônne dén vuég. tér díh héim bringe. Léid hábet tíh tînes mv"otes élelenden getân. íh uuíle iz îlen ze⌣stéte gesézzen. mít ánderro zálo. [233.]

Hæc autem et si sunt perutilia cognitu. Sín óuh tíse questiones núzze. zeuuízenne.

Tamen auersa sunt paulisper a tramite propositi nostri. Sie bréchent tôh éteuuáz ába démo uuége dén íh fáro.

Verendumque est. ne fatigatus deuiis. non possis sufficere. ad emetiendum rectum iter. V'nde sórgên íh. táz tû mûede uuórtenêr. in⌣âuuekke. dára nâh ten réhten uuég. erstríchen nemúgíst.

Ne id inquam prorsus uereare. Dés nefúrhte du nieht chád íh.

Nam fuerit mihi quietis loco agnoscere ea quibus maxime delector. Mír íst táz râuua. náls múhi. úbe íh keéiscôn mûoz. tés mih lánget.

Simul de sequentibus nihil ambigatur. U'nde dero áfterûn rédo nehéin zutuel nemúge sín.

Cum omne latus tuæ disputationis constiterit indubitata fide. Tánne díe be⌣hálbo uuórtenen questiones. êr ze⌣guíshéite chómen sín. Id est. ut incidentes questionis. quæ a latere surgunt. prius enodatæ. fidem tribuant reliquis a te propositis.

Tum illa inquit. Geram tibi morem. Nû chád si. trágo íh tînen síto.

Simulque sic orsa est. Târ míte fleng si sús ána.

CASVM SINE CAVSA FALSO DICI.

Si quidem inquit aliquis diffiniat casum esse productum euentum temerario motu. et nulla conexione causarum. V'be loman héizet casum. éina stúzzelingun uuórtena geskíht. únde âne állero díngo machúnga.

Nihil omnino casum esse confirmo. Sô chído íh páldo. dáz casus nieht nesí.

Et decerno prorsus inanem uocem esse. præter significationem subiectæ rei. V'nde héizo íh iz éinen báren námen. âne bezéichennisseda. Causa íst lo conexa zû dero euentu. Fóne díu. dáz man chît temerario motu. únde sine causa. álde sine conexione causarum. dáz íst ál éin. Táz chît állez. stúzzelingûn. árdingun. ún-

dúrftes . âne úrhab . âne úrspring . âne scúlde . âne réda . Temerarius motus mág óuh chéden sélbuuaga . álde sélbhéui . ih méino . álso dáz ist . úbe sih teht fóne imo sélbemo erhéuet . únde fóne imo sélbemo uuírdet. Vuélez ist áber dáz? Vuír múgen iz spréchen . uuír nefíndên is to nteht. Temeritas ist únbedéncheda . únde úngeuuárehéit . únde gâscrécchi . únde únórdenhafti . fráuali . únúnderskéit . únrihti. Temerarius . i. mentis præceps ist tér . dér nerûochet uuáz er tûot . únde dér âne rât tûot . táz imo mittundes ûf uuírdet. Tén héizên uuír rágare. Fóne tênendo ist kespróchen temeritas per sincopam . quasi temneritas. [234.]

Quis enim locus esse potest ullus temeritatis . coercente deo cuncta in ordinem? Vuâr mag táz sîn . dáz man chît stúzzelingûn . únde árdingûn . únde âne rihti . góte álliu ding tuuíngentemo ze⌣rihti?

Nam uera sententia est . nihil ex nihilo existere. I'st áleuuâr dáz mân chît . fóne ntehte ntehte uuérden.

Cui nemo umquam ueterum refragatus est. Tés álle únsere fórderen iáhen.

Quamquam illi id non de operante principio . s. dicerent. So uuío sie dáz nesprâchîn fóne demo ánagenne . álliu ding ûzer ntehte uuúrchentemo.

Sed de materiali subiecto. Núbe fóne sâmhaftemo dinge. Díu sint sâmhafte . díu sâmen hábent . únde âne dén uuérden nemúgen. Sô arbores sint únde herbæ . únde álliu animantia . Tíu héizent subiecta . quia subiiciuntur accidentibus suis. Quatuor elementa sint íro állero sâmo . únde íro materia.

Sed hoc iecerint . s. ueteres . quasi quoddam fundamentum omnium rationum de natura. V'nde sie dáz fúndament légetîn . únde zéigotîn . állero rédôn . únde állero ántuuurto . déro sie gâben fóne dero natura. Sô getân gechôse . héizet ypallage . dáz ér chît fundamentum rationum . fûre rationem fundamenti. Dáz ist certa ratio fundamenti . omnium naturarum . dáz sie châden . nihil ex nihilo existere . Naturæ sô arbores sint únde herbæ . únde álliu corpora . die neuuérdent ntcht stúzzelingun . sie habent ételicha materiam . dánnan siu uuérdent . tîa héizet er fundamentum . Keskíhet în óuh teht . tés ist ételih causa . Tíu ist áber fundamentum . E'telih ratio ist to tóugeniu álde óffentu . uuáz íro fundamentum sî . uuánnân siu uuérdên . álde uuánnân în teht keskéhe .

At si oriatur aliquid de nullis causis . id uidetur ortum esse de nihilo. V'be áber teht uuúrdet âne úrspring . táz ist uuórten fóne ntehte .

Quod si hoc fieri nequit. ne casum quidem huiusmodi esse possibile est. qualem paulo ante diffiniuimus. V͂be dés nteht uuésen nemág. sô nemág óuh casus sólih nteht sin. sô uuír fóre châden. ih méino dáz ér sî euentus productus. temerario motu.

Quid igitur inquam? Vuío dánne chád ih?

Nihilne est. quod queat iure appellari. uel casus. uel fortuitum? Nemág nû nteht sin. dáz mit réhte héizen súle casus. álde fortuitum?

Anne est aliquid. cui conueniant ista uocabula. tametsi lateat uulgus? I'st teht témo dise námen geuuállên. dóh iz óuh tie liute nebechénnên? [235.]

QVID SIT CASVS.

Aristotiles inquit meus diffiniuit id in physicis. et breui ratione. et propinqua ueri. Mîn fríunt chád si aristotiles ságeta. dáz in physicis sînemo bûoche chúrzlicho. únde glóublicho.

Quonam inquam modo? Vuío chád ih ságeta er?

Quotiens ait geritur aliquid gratia cuiuslibet rei. Sô man chád er éteuuâr úmbe éteuuáz tûot.

Aliudque obtingit de quibusdam causis. quam quod intendebatur. U͂nde dar éteuuannân teht ánderes keskíhet. tánne dâr úmbe man iz tûot.

Casus uocatur. Dáz héizet casus.

Vt si quis fodiens humum causa colendi agri. inueniat pondus defossi auri. Sô dáz íst. úbe ioman dúrh ácher-gáng án dia érda bréchende. éin fûnt cóldes findet. iu dâr begrábenes.

Hoc creditur igitur fortuito accidisse. Dáz chît man úngeuuândo geskéhen uuésen.

Verum non est de nihilo. Dáz neíst io dóh nteht árdingun. ist éteuuannân geskéhen.

Nam habet proprias causas. I'z hábet éigene úrspringa.

Quarum inprouisus inopinatusque concursus. uidetur operatus esse casum. Téro rúnsa. stillo únde úngeuuândo zesámine chómendo. dia geskíht máchont.

Nam nisi cultor agri foderet humum. Vuánda úbe der ácher-man dâr ze-áchere negtenge.

Nisi depositor obruisset eo loci. pecuniam suam. Nóh ter bérgare sînen scáz târ nebegrûobe.

Aurum non esset inuentum. Sô neuuúrte ér. dar fúnden.

Hæ sunt igitur causæ fortuiti conpendii. Díz sínt máchungâ des úngeuuânden líebes.

Quod prouenit ex obuiis causis sibi et confluentibus. Táz ímo dâr gescáh fóne dien zesámine gelóufenên díngen zuéin. s. daz trítta zegemáchônne.

Non ex intentione gerentis. Tés neuuéderêr dero tûotôn negedâhta.

Neque enim uel qui obruit aurum. uel qui exercuit agrum. intendit. ut reperiretur ea pecunia. Vuánda nóh tér begrábento daz kóld. nóh tér érrento den ácher. negedâhtôn dés. táz iz târ sólti fúnden uuérden.

Sed uti dixi. quo ille obruit. hunc fodisse conuenit atque concurrit. Núbe álso íh chád. târ énêr begrûob. táz tíser dâr grûob. tíu gerúnnen. únde geutelen zesámine. Daz éina neráhta dia geskíht nieht. âne daz ánder.

Licet igitur diffinire casum esse. inopinatum euentum. Nû mûoz íh chéden geskíht uuésen. daz úngeuuândo gebúret.

Ex confluentibus causis. in his. s. causis. quæ geruntur ob aliquid. Fóne zesámine geuállenên díngen. díu man úmbe ieht tûot. [236.]

Ille uero ordo. qui descendens de fonte prouidentiæ. disponit cuncta suis locis et temporibus. A'ber díu órdena. s. fati. díu dir chómentîu fóne gótes prouidentia. álliu díng éinzen scáffôt in⌣íro stéte. únde in⌣íro zíte.

Procedens ineuitabili conexione. Chómentîu mit féstero háftûn.

Facit concurrere causas. atque confluere. Díu getûot fállen únde gerúnnen zesámine. únde háftên zesámine. die causas tero casuum. Prouidentia uuéiz tiu díng sáment. fatum récchet siu éinzen. uuánda dâr éinêr fóre begrûob. tára zûo háfta fatum. dáz ánderêr sid târ grûob. zûo dien zuéin háfteta be⌣nôte diu inuentio dritta. Dô gót éniu zuéi uuólta geskéhen. dô geskáh fóne dien nôte daz tritta.

ITEM OSTENSIO CASVS EX CONVENTV FLVMINVM.

Tigris et eufrates resoluunt se uno fonte in scopulis achemeniæ rupis. U'fen dien gebírgen armeniæ. springent sáment. tigris únde eufrates.

Ubi fugax pugna. i. fugiens pugnator. figit uersa spicula pectoribus sequentum. Dâr die féhtenten flíhendo. hínder sih án die sih iágonten sklezent.

Et mox abiunctis aquis dissotiantur. V'nde skéident sie sih sár. mit férrên rúnsôn.

Si coeant et reuocentur iterum in unum cursum. Suspensio uocis. Múndent sie áftèr dés únde chóment sie in⌣éina rúnsa.

Vt confluat quod trahit únda alterni uadi. Et hic. A'lsô. dáz tíu zesámine fliezen. díu ío uuederez uuázer fûoret.

Conueniant puppes. et uulsi trunci flumine. Et hic. I'h méino diu skéf. únde die ûzer érdo geuuálzten rónen fóne dero áho.

Et mixta unda implicet fortuitos modos . i. ordines . s. boc casus dicitur . V'nde dáz kemiskelôta uuazer getuuíret . tie úngeuuânden órdenâ . Dáz sint órdenâ . dáz to uuázer náh uuázere rinnet . V'be dáz úngeuuândo geskihet . tiu geskíht héizet casus .

Quos tamen uagos casus regunt ipsa decliuia terræ . et defluus ordo lapsi gurgitis . Tie sélben geskihte . ih méino dero confluentiæ . máchônt tie háldâ . únde díu to ze-tále sigenta rihti dero áho . V'be tál neuuâre . únde uuázer dâra nesúnne . sô nechâmin siu nieht zesámine .

Sic patitur frenos fors . quæ uidetur fluitare permissis habenis . Sô féret casus peduúngen . tér dír dúnchet fáren úmbe duúngen . [237.]

Et ipsa meat lege . V'nde âne êa neféret er . Causæ díe casum máchont . die duuíngent ín . díe sézzent ímo êa . Fóne díu íst táz fors . únde casus . únde inopinatus euentus . táz tie causæ máchônt óffene . álde tóugene .

AN FATO COERCEATVR HVMANA VOLVNTAS .

Animaduerto inquam . Vuóla fernímo íh .

Et consentio id ita esse . uti tu dicis . V'nde íího íh iz álso uuésen . sô du chíst .

Sed estne ulla libertas nostri arbitrii . in hac serie coherentium sibi causarum ? I'st nu dehéin sélbuualtigi únseres uuíllen an dírro . rihti dero zesámine háftentôn úrhabo ?

An constringit fatalis catena ipsos quoque motus humanorum animorum . Tuuínget fatum óuh ménniskôn gedáncha . álso íz túot ándere geskihte .

Est inquit . s. liberum arbitrium . So íst chád si .

Neque fuerit ulla rationalis naturæ . quin adsit eidem libertas . arbitrii . Nehéin creatura nehábet rationem . âne liberum arbitrium . Díu béidiu hábent angeli in cælo . homines in terra .

QVOD EX RATIONE IVDICIVM . EX LIBERTATE SIT ELECTIO .

Nam quod naturaliter potest uti ratione . id habet iudicium . Témo uuízze únde sín gelâzen sint . témo íst óuh kelâzen chíesunga .

Quo discernat quodque . Mít téro er díngolih skéide . uuéder iz zetûonne sí . álde nesí . An díen zuéin íst er úmbeduúngen . Díu úmbeduúngeni . héizet libertas . Ratio lêret in . uuáz er tûon sól . libertas lâzet in tûon . so uuéder er uuíle .

Per se igitur dinoscit fugienda . uel optanda . Fóne ímo sélbemo

uuéiz er . uuáz er skihen . álde minnon sól. Dáz lêret in ratio.

Quod uero quis optandum esse iudicat. petit. refugit uero. quod estimat esse fugiendum. Dáz er gûot uuânet sin . dáz uuile er. dáz er úbel uuânet sin. dáz skihet er. Dáz hénget imo liberum arbitrium.

Quare quibus in ipsis inest ratio. inest etiam libertas. uolendi et nolendi. Fóne diu . dien gelâzen ist pechénneda úbeles únde gûotes. tien ist kelâzen geuuált tero uuéli.

Sed hanc non æquam esse constituo. i. fateor in omnibus. I'h neságo sia doh nieht kelicha uuésen. an állên die sia hábent.

Nam et perspicax iuditium. et incorrupta uoluntas. et efficax potestas optatorum. præsto est supernis diuinisque substantiis. Vuánda angelis ist kelâzen uuâriu bechénneda. únde réhtêr uuillo. únde sprûotig máht íro uuíllen. Disiu driu gáb kót ze lône bonis angelis. [238.] náh téro ruina malorum. die íro liberum arbitrium in‿árg chêrton. únz sie iz hábetôn. Nù nehábent sie iz. uuánda dóh sie bechénnên uuáz kûot zetûonne si. sie neuuéllen iz tûon. nóh nemúgen. A'ber der ménnisko uuás fóre sinero præuaricatione béidero geuáltig. uuizenthéite. ióh uuillen. án‿dero præuaricatione uuúrten siu béidiu só geírret. táz ér chiesendo. lúgi díccho áhtôt fúre uuâr. únde ér uuéllendo. úbel uuile fúre gûot. Târ míte nespûot imo óuh nieht sînes uuillen. dóh er uuóla uuélle. íz netûe gratia dei.

DE PHILOSOPHORVM OPINIONE SVMPTA LOQVITVR.

Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est. cum conseruant se in speculatione diuinæ mentis. Tero ménniskôn sêlâ sint pe‿nôte frieren. únz sie gótes ánasíht hábent in‿himele. Sie nedrucchet târ neuuéderêr írredo. nóh iudicandi. nóh eligendi. Sie uuízen dâr êr sie hára chómên. uuáz in gûot íst. táz uuéllen sie óuh.

Minus uero. s. liberæ sunt. cum dilabuntur ad corpora. Hára fárendo ad corpora. uuérdent sie únfrieren.

Minusque etiam cum colligantur terrenis artubus. V'nde óuh únfrieren. só sie síh keséldont. únde mít tien írdiskên líden behéftet uuérdent.

Extrema uero seruitus est. cum deditæ uitiis. ceciderint possessione propriæ rationis. Táz íst tiu gnôtista scálbhéit. só sie uerrâchene án‿die súndâ ába íro uuístûome gegânt.

Nam ubi deiecerint oculos. s. mentis. a luce summæ ueritatis. ad inferiora et tenebrosa. Sús

uuérdent sie gescálhchet. Sô sie íro mûot níderlâzent. ába demo ûf uuertigen. ân daz níder uuertiga.

Mox caligant nube inscitiæ. Sô únuuízzênt sie sâr.

Turbantur pernetiosis affectibus. Vuérdent sie behéftet. mit zâligên gelústen.

Quibus accedendo consentiendoque. Dien héngendo. únde dien fólgendo.

Adiuuant seruitutem quam inuexere sibi. Stûorrent sie dia scálhheit. tia sie sih ána liezen.

Et sunt quodammodo captiuæ propria libertate. V'nde dánne sint sie geéllendôt. únde geuérrêt fóne íro frîhéite.

Quæ tamen cernit ille intuitus prouidentiæ. prospiciens cuncta ab æterno. Dáz sihet ío dóh ána dáz fûre sihtiga óuga. állíu díng fóre uuízende.

Et disponit suis meritis quæque prædistinata. i. quos prædistinauit. hos et remunerat. V'nde díu fóre benéimden. sképfet iz áfter íro frêhten. [239.]

Pante foran. kepante pakuin [1]. Táz óuga ál sihet. únde ál bechénnet.

QVANTVM PENETRABILIOR SIT INTVITVS DEI. QVAM RADIVS SOLIS.

Homerus melliflui oris. canit phœbum clarum puro lumine. Ter sûozo chôsonto homerus. ér héizet tia súnnûn zórfta. únde héitera.

Qui tamen non ualet perrumpere omnia uíscera terræ. aut pelagi. infirma luce radiorum. Díu dóh tia érda dúrh skînen nemág. únde den mére. fóre úndrâti dero skímôn.

Haud sic conditor magni orbis. Sô únmahtig neíst kót nieht.

Huic tuenti cuncta exalto. non resistunt terræ ulla mole. Sînên óugôn ál óbe séhentên. neuuíder stât nehéin díchi dero érdo.

Non obstat nox atris nubibus. Nóh nehéin uínstri dero náht.

Cernit in uno ictu mentis. quæ sint. quæ fuerint. et ueniant. E'ines plíches ána sihet er. dáz êr uuas. únde nû íst. únde nóh chómen sól.

Quem possis dicere uerum solem. quia respicit cuncta solus. Tén máht tu héizen dia uuârun súnnun. uuánda ér ál éino ána sihet.

QVESTIO. QVIA PROVISA NECESSE EST FLERI. QVOMODO STET LIBERVM ARBITRIVM.

Tum ego inquam. Dô ántuuv'rta íh íro.

En rursus confundor. difficiliori ambiguitate. Nû stécchên íh óuh in-mêroren zuíuele.

---

[1] *Παντ' εφορᾳ και παντ' επακουει.*

Inquit. quænam ista est? Vuélêr íst tér zuíuel?

Iam enim coniecto quibus perturbare. I'h mág uuóla chád si irrâten. uuáz tir uuírret.

Inquam nimium uidentur aduuersari et repugnare. Mír dúnchent chád ih. tíu zuéi ríngen. únde uuíder éin ánderên stn.

Deum prænoscere uniuersa. et ullum libertatis arbitrium esse. Dáz kót ál uuíze fóre. únde iz tóh stánde in mánnes uuíllen.

Nam si deus prospicit cuncta. neque potest falli ullo modo. euenire necesse est. quod prouiderit prouidentia futurum esse. Vuánda úbe gót ál uuéiz. fóre. únde in stn uuízenthéit nieht trígen nemág. sô sól nôte geskében. dáz ér uuéiz chúmftig. Táz íst uuâr.

Quare si prænoscit ab æterno. non modo facta hominum. sed etiam consilia et uoluntates. nulla erit libertas arbitrii. Hoc falsum est. Fóne díu. úbe er to fóre uuéiz. nieht éin líuto tâte. núbe óuh íro uuíllen. sô íst sélbuualtigi ába. [240.]

Neque enim poterit uel ullum aliud factum existere. uel quælibet uoluntas. nisi quam præsenserit diuina prouidentia. nescia falli. Vuánda nieht nemág keskéhen intâte. nóh in-uuíllen. gótes óuga nesêhe iz. dáz nloman nemág triegen. Dáz íst uuâr.

Nam si ualent detorqueri aliorsum quam prouisæ sunt. non erit iam firma præscientia futuri. sed opinio potius incerta. quod nefas iudico de deo credere. Mág íro debéin uuáng uuérden. sô nemág iz nicht héizen. quíssiu uuízentheit. núbe únguis uuân. dés nloman gót zihen nemùoz.

REPROBATVR HOC. QVO QVIDAM PVTANT SE SOLVERE QVESTIONEM.

Neque enim probo rationem. qua se credunt quidam posse dissoluere hunc nodum questionis. Nóh ih nelóbon nieht tía réda. mít téro sih súmeliche uuânent háben geántuúrtet tírro únsemfti.

Aiunt enim. non ideo euenturum esse quid. quoniam prospexerit prouidentia id futurum esse. sed. s. aiunt e contrario. quoniam quid futurum est. id potius non posse latere diuinam prouidentiam. Sie chédent. ni bedíu negeskíhet iz. táz iz kót fóre síhet. núbe uuánda iz keskíhet. pedíu fóre síhet er íz.

Eoque modo putant hoc necessarium relabi in contrarium. V'nde sús uuânent sie. dísa nôt tero chúmpftigon geskihto. uuídere eruuínden.

Neque enim necesse esse contingere. quæ prouidentur. sed necesse esse prouideri. quæ futura sunt. Nóh sie neuuânent nieht nôte

geskéhen . díu gót fóre síhet . núbe in nôte díu fóre séhen . díu geskéhen súlen . Dés uuéhseles uuânent sie . dáz tíu geskíht máchoe dia fóre⌣síht . náls táz tiu fóre⌣síht máchoe dia geskíht .

Quasi uero laboretur . quæ causa sit huius rei . præscientiane sit necessitas futurorum . an futura sint necessitas prouidentiæ . Sâmo so íh târ úmbe ringe . uuéderez máchunga sí des ánderes . úhe fóre⌣síht nôt⌣máchunga sí dero chúmftigôn álde chúmftigíu nôt⌣máchunga sín dero fóre⌣síhte .

Ac non nitamur illud monstrare . necessarium esse euentum præscitarum rerum . quo quomodo sese habeat ordo causarum . V'nde mír mêr nesí zeóugenne . nôthâfta uuésen dia geskíht téro fóre geuuízenôn . so uuío díu ríhti sí dero máchungôn . s. uuánda mír ío fóne dero nôthafti dúnchet . ába uuésen liberum arbitrium .

Etiamsi non uideatur præscientia inferre necessitatem eueniendi futuris rebus . Tóh fóre⌣síht netûe dia nôthafti dien chúmpftigên . [241.]

ERRANTIVM RATIO ALIA MANIFESTATVR RATIONE . SVMPTA EX CATHEGORIIS ARISTOTELIS .

Etenim si sedeat quispiam . necesse est ueram esse opinionem . quæ coniectat eum sedere . atque rursus e conuerso . si sit uera opinio . de quopiam . quoniam sedet . necesse est eum sedere . Dés sie dénchent . táz íst tísemo dínge gelíh . V'be ſoman uuânet sízzenten sízzen . dén netríuget ter uuân . V'be ín der uuân netríuget . só sízzet er .

Est igitur necessitas in utroque . in hoc quidem sedendi . at uero in altero ueritatis . Téro béidero íst nôt . íóh tes sízzennes . íóh tero úmbetrógeni .

Sed non idcirco sedet quisque . quoniam uera est opinio . A'ber uuárrer uuân . netûot níomannen sízzen .

Sed hæc potius uera est . quoniam præcessit quempiam sedere . Núbé daz fóre sízzen getûot uuárren uuân .

Ita cum procedat causa ueritatis ex altera parte . inest tamen communis necessitas in utraque . Sô geskíhet . táz échert éinhálb sí máchunga dero uuârheite . únde áber nôt sí béiden hálb .

Similia patet ratiocinari de prouidentia . futurisque rebus . A'lso íst tíu réda getân . fóne gótes fóresihte . únde fóne díen chúmftigên díngen . s. sô iz tíe fernómen hábent . tíe dar ána írront .

Nam si idcirco etiam prouidentur . quoniam futura sunt . non uero ideo proueniunt . quoniam prouidentur . Vuánda dóh kót tiu díng fóne díu ána séhe . uuánda síu

chúmpftig sint. sô sie uuânent. siu negeskéhent áber nieht. túrh táz ér siu fore sihet.

Nihilominus tamen necesse est. uel ab deo prouideri futura. uel euenire prouisa. Nû ist âber béidero nôt. ióh kót fóre séhen chúmftigiu. ióh fóre séuniu geskéhen. Nû ist hier óuh so sámo máchunga éin⌣hálb. sô sie uuânent. nôt ist péiden halb.

Quod solum satis est. ad perimendam libertatem arbitrii. Tár an déro stéte. ist is knûoge ze⌣déro zestôredo sélb-uualtiges uuillen. uuánda nôt nímet ten geuuált.

DERIDETVR FALSA SVSPITIO.

Iam uero quam præposterum est. ut dicatur euentus temporalium rerum. causa esse æternæ præscientiæ. Vuío hárto grêhto dáz nû missechêret ist. táz loman ságet. tíse fristmâligen geskíhte. máchunga uuésen. dero éouuigun gótes uuízenthéite.

Quid est autem aliud arbitrari. deum ideo prouidere futura. quoniam sunt euentura. quam putare quæ olim acciderunt. causam esse illius summæ prouidentiæ? Vuáz ist iz ánderes? Tér gót uuíle uuânen fóne díu bechénnen chúmpftigiu. uuánda siu geskéhen súlen. dén chído ih uuânen. dáz ímo geskihte máchunga sin. dero uuízenthéite. [342.]

ITERVM PROPONITVR. INEVITABILEM ESSE PRÆSCIENTIAM. ALIOQVIN OPINIONEM POTIVS EAM ESSE.

Ad hec. s. inferendum est. Tára zûo ist óuh tíz zelégenne.

Sicuti cum scio quid esse id ipsum esse necesse est. ita cum noui quid futurum. id ipsum futurum esse necesse est. A'lso dáz nôte sô ist. úbe ih ieht uuéiz in præsenti. sô geskihet óuh táz nôte hína fúre. dáz ih chúmpftig uuéiz.

Sic fit igitur. ut euentus præscitæ rei. nequeat euitari. Sô geskihet to. dáz fóre geuuízzen díng ze⌣léibo uuérden nemág.

Postremo si aliquis existimet. quid aliorsum. atque se habeat res. I'st áber loman. dér daz ting ándéres áhtôt. tánne iz si.

Id non modo scientia non est. sed est opinio fallax. longe diuersa ab ueritate scientiæ. Dáz neist nieht éin únuuízentheit. núbe lúkkêr vuân. férro geskéidenêr fóne déro uuârheite uuízentheite.

Quare si quid ita futurum est. ut eius euentus non sit certus ac necessarius. Fóne díu. úbe ieht tínges sô chúmftig ist. táz sîn chúmft quís neist nóh nôte neist.

Qui poterit id euenturum esse præscire? Uío mág táz ſoman uuízen fóre chúmſtig?

Sicut enim scientia ipsa inpermixta est falsitati. ita id quod ea concipitur. aliter nequit esse. atque concipitur. Dés neuuírdet fóne díu nieht. uuánda álso uuízentheit síh nemiskelôt. zûo dien lúginen. álso nemág nieht táz si in⌣íro begríffen hábet. ánderes ergân. dánne sô iz in⌣íro begrífen íst. I'n dero scientia ligent pegríffen die geskíhte. álso sie dâr ligent. sô ergânt sie nôte.

Ea namque causa est. cur scientia careat mendatio. quod necesse est. rem quamque ita se habere. uti scientia comprehendit eam sese habere. Fóne díu íst scientia dero lúgino âno. uuánda nôt íst. tingolíh sô sín. sô sí iz erfáren hábet. táz iz sí.

Quid igitur? Vuáz nû?

Quonam modo deus hæc incerta. prænoscit futura? Díu únguis sínt kóte. ze⌣uuélero uuís fóre uuéiz er díu?

Nam si censet ineuitabiliter futura. quæ etiam non euenire possibile est. fallitur. Uuânet er diu chúmſtigen nemúgen ze⌣léibo uuérden. díu dóh ze⌣léibo múgen uuérden. sô tríuget ín der uuân. [243.]

Quod nefas est non modo sentire sed etiam uoce proferre. Dáz méin zespréchenne íst, nieht éin zedénchenne.

At si ita uti sunt. ita ea futura esse decernit. ut æque cognoscat ea uel fieri posse. uel non fieri. V'be ér siu áber sô benéimet uuésen chúmſtigiu sô siu sínt. íh méino. dáz ér siu uuíze gelícho múgen uuérden. únde neuuérden.

Quæ est præscientia. quæ nihil certum. nil stabile comprehendit? Vuáz uuízenthéite íst tánne dáz. tíu nieht kuísses. nóh stâtes in⌣íro nehábet?

Aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo tyresiæ? quidquid dicam. aut erit. aut non. A'lde uuío fílo íst táz kuíssera. dánne daz hûolicha uuízegtûom sybillæ. déro sacerdotis apollinis? táz sí chád. uuár álde lúgi íst táz íh ságo.

Quid enim præstiterit diuina prouidentia humana opinione. si uti homines incerta diiudicat. quorum est incertus eventus? Vuáz úberslât tánne gótes uuístûom dén ménniskôn. uuân. úbe er ín gelícho zuíuelôt. zuíueligero díngo?

Quod si apud illum certissimum fontem omnium rerum. nihil incerti esse potest. V'be áber mít ímo állero díngo úrspringe nieht zuíueliges neíst.

Certus est euentus eorum. quæ ille firmiter præscieret futura. Sô geskéhent óuh unzuíueligo. díu ér guísso uuéiz chúmſtig.

Quare nulla est libertas humanis consiliis et actionibus. quas diuina mens cuncta prospiciens. alligat et constringit ad unum euentum. Be-

díu neíst ménnisko geuuáltig an sínero tâte gûotes ióh úbeles. tén gót. tér ál fóre uuéiz. tuínget zu demo éinen. Dáz íst falsa conclusio.

SI LIBERVM ARBITRIVM NECESSITATE FVTVRORVM TOLLITVR. OMNEM ORDINEM HVMANÆ CONVERSATIONIS SVBVERTI.

Quo semel recepto. quantus occasus humanarum rerum consequatur liquet. Sól dáz sô sín. sô neíst nehéin zufuel. uufo gáreuuo ménniskôn díng zeslífe.

Frustra enim proponuntur præmia et pœnæ. bonis malisque. In geméitûn uuérdent tánne gehéizen. lôn. únde ingélteda. gûotên ióh úbelên.

Quæ non meruit ullus liber ac uoluntarius motus animorum. Síd téro neuuéder gescúlden neméig íro únuerlâzeno. únde ûnsélbuualtig mûotuuíllo.

Idque uidebitur iniquissimum omnium. quod nunc videtur æquissimum. V'nde dánne uuírdet állero díngo únrehtesta. dáz nû réhtesta íst. [244.]

Uel puniri improbos. uel remunerari probos. I'h méino dánchôn gûoten. únde úndanchôn úbelên.

Quos non mittit ad alterutrum propria uoluntas. Tíe íro uuíllo dára zûo neléitet.

Sed cogit necessitas futuri. Núbe síe tuínget nôt tes chúmftigen.

Nec uitia igitur nec uirtutes quicquam fuerint. sed potius mixta. atque indiscreta. confusio omnium meritorum. Nóh âchuste nesínt. nóh chúste nesínt. núbe gelíh. únde úngeskéiden miskelunga állero frêhto.

Quoque nihil sceleratius excogitari potest. cum ducátur omnis ordo ex prouidentia rerum. V'nde dáz állero díngo zâligôsta íst in‿gedáng zenémenne. dánne díu fóresíht állíu ding chúmftigiu órdonoe.

Nihilque liceat humanis consiliis. V'nde sô láng is nieht negestánde ze‿ménniskôn uuíllen.

Fit ut uitia quoque nostra referantur ad auctorem omnium bonorum. Sô neíst nehéin rât. núbe an gót. tér ál gûot kíbet. únsere scúlde gesmízen uuérden.

Igitur nec sperandi aliquid. nec deprecandi ulla ratio est. Nóh kedíngi. nóh flého. neméig nioman nehéina réda gében. uuáz te uuéder súle.

Quid enim uel speret quisque. uel etiam deprecetur. quando conectit indeflexa series omnia optanda. Vués sól man gedíngen. álde flého n. dánne állíu gérohaftíu díng zesámine héfte indissolubiliter. in‿chétenno uuís. tíu únuuéndiga éinrihti. s. fati? V'be álliu díng háftênt in‿íro órdine. sô siu benéi-

met uuúrten . sô chúmet mánnolichemo âna flêha . dáz imo sól .

Auferetur igitur unicum illud commertium . inter deum et homines scilicet sperandi atque deprecandi. Sól iz sô fáren . sô íst tiu éiniga uuándelunga getrret . únder góte únde únder ménniskôn . únde der chóuf . tér állêr gestât an gedingi . únde án flêhôn .

Promeremur siquidem prætio iustæ humilitatis . s. quæ in precibus est . inestimabilem uicem diuinæ gratiæ . Vuánda uuir gechóufên úmbe in . mít témo uuérde réhtero déumûoti . sô flêhâ sínt . daz tiura gélt sínero gnâdon . A'nderen chóuf rœmúgen uuir mít imo nieht triben .

Qui solus modus est . quo uideantur homines posse colloqui cum deo . In-dîa éinûn unîs tie liute sáment kóte chósôn múgen .

Et ipsa ratione supplicandi . coniungi illi inaccessæ luci . prius quoque quam impetrent . V'nde sih pétondo náhen zûo demo úngesiunlichen liehte . ióh êr sie teht erbítên . [245.]

Quæ si recepta necessitate futurorum . nihil uirium habere credantur . V'be man nû geiégenero nôte dero chúmftigôn . dte uuânen sól nieht negemúgen .

Quid erit . quo possimus conecti . atque adherere illi summo principi rerum? An uuélemo dinge múgen uuir únsih tánne hâben ze góte . állero dingo hêrren?

Quare necesse erit humanum genus disseptum atque disiunctum . suo fonte fatiscere . uti paulo ante cantabas . Sô mûoz tánne . álso dû míttundes súnge an dien férsen . si uis celsi iura tonantis . zescrínden sámo so léim . ménniskôn sláhta . dána gebróchentu . ióh keskéideniu . fóne demo uuâren brûnnen . dánnân si chám .

QVID EVM AB INTELLECTV HVIVS QVESTIONIS RETARDET . IPSE SCRVTATVR .

Quæ nam discors causa resoluit fœdera rerum? Uuáz úngehélli irret tiê gezúmfte . zuéio dingo . s. gótes únde mánnes . álde præscientiæ et liberi arbitrii?

O deus quis statuit tanta bella duobus ueris? Vuér gót hábet kegében sólicha ringûn zuéin uuâren? Vr·élîu sint uuâreren . dánne siu sínt?

Vt quæ constent carptim singula . eadem nolint mixta iugari? Dáz tiu dúrh sih sínt insúnder . nieht zesámine ne uuéllên? Vuélih necessitas mág kótes prouidentiam únde mánnes . liberum arbitrium geskéiden . siu nesîn sáment an állero mánnes tâte?

An nulla est discordia ueris. A'lde neíst uuârên nehéin ungehélli? Verum únde falsum flíhent éin ánderíu. duo uera minnônt sih.

Semperque sibi certa coherent? V'nde hâbent sih ío zesámine díu guíssen. i. tíu dúrh sih quísso sínt?

Sed mens. i. anima obruta cæcis membris. nequit noscere tenues nexus rerum. igne oppressi luminis. A'ber dés scúld neíst iz. núbe des ménnisken sêla nemág nieht fóre túmbheite uuízen íro tóugenen bánt. tíu áber dû uuéist philosophia. únde díu íh fóne dír gelírnên uuíle. Dáz íst álso er châde. Liberum árbitrium íst úns ále guís. uuánda iz skínet án dero ménniskôn tâte. Dei prouidentia íst sámo guís án dien ánderên creaturis. tîe liberum arbitrium nehábent. A'ber án des ménnisken tâte. nemúgen siu sáment sín. A'lde úbe siu múgen. sô íst tés fílo tóugen ratio. uuío dáz sí. Tíu ratio íst ímo úbel zeirrâtenne. igne oppressi luminis. [246.] i. acie aggrauatæ mentis. mít témo geírten sínne des mûotes? Ter líchamo tûot tia sêla úngeuuáltiga íro sínnes. tén si hábeta. êr si zu ímo châme. Sí ringet ío dara nâh. íro spûot is áber úbelo.

Sed cur flagrat tanto amore. reperire tectas notas ueri? Zíu íst íro dánne sô nôt. zeeruárenne díu tóugenen uuórtzêichen dero uuârhéite?

Scitne. quod appetit anxia nosse? Uuéiz sí. dáz si uuízen wúile?

Sed quis laborat scire nota? Vuér sól áber dés frâgên. dáz er uuéiz?

At si nescit. quid cæca petit? I'st si óuh sô blint. táz si is nieht neuuéiz. uuáz uuíle si dánne?

Quis enim nescius optet quicquam? Vuér íst tér dáz uuélle. dáz er neuuéiz?

Aut quis ualeat sequi nescia? quoue inueniat? A'lde uuér mág sûochen dáz ér neuuéiz. nóh nebechénnet? álde uuár spûot is ímo zeirfârenne?

Quis ignarus noscere queat repertam formam? Vuér mág óuh pechénnen. dáz ímo únchunt íst. sô er iz óuh findet?

An cum cerneret. s. anima altam mentem. i. deum. pariter norat summam et singula? A'lde súlen uuír glóuben. dáz si béidíu uuíssi. únz si gót ána sáhe. diu súndergen. íoh tia sámenthafti?

Nunc condita nube membrorum. non in totum oblita est sui. Nû gréhto in-dien líden befinstertíu. hábet si is súmes. ní dóh álles ergézen.

Et tenet summam perdens singula. V'nde daz knôtesta uuéiz si. téilelichen neuueiz si. Ntoman neíst sô gehúhtig. dáz er álles téileliches sô uuóla gehúge. sô des knôtesten.

Igitur quisquis requirit uera.

neutro est habitu. So uuuér dero uuârhéite frâgêt. s. álso íh nû tûon an⌣dírro questione. der neíst in neuuéderro geskéfte.

Nam neque nouit. nec tamen omnia penitus nescit. Nóh táz er iz állez. uuíze. nóh táz er iz álles neuuíze.

Sed summam quam retinens meminit. consulit. Núbe daz knôtesta. dáz ér in⌣gehúhte hábet. táz úrsûochenôt er.

Retractans alte uisa. Tíefo dénchende. án dáz er sáh.

Vt queat addere seruatis oblitas partes. Táz er mít tíen erhúgetên. chóme nâh tien ergézenên. A'lso dér éin bûoh tar ána perfecte gelírnêt. únde échert ûzenan gehúget tero summæ. únde er dîa. díccho ána chêret. táz er fóne déro óuh tes ánderes síh pehúge. Vuáz summa st. dáz lêret únsih cicero in rhetoricis dicens. Summa facti est. [247] homicidium fecit. Singula uero sunt. quid ante rem. quid post rem. quid in ipsa re. aut circa rem factum sit. Chît loman ze⌣úns. an necesse est euenire quæ prouidentur? Necesse chédên uuír. Chît er áber. Et stabit liberum arbitrium? Stabit chédên uuír. Chît er óuh. Quomodo liberum erit. quod necessarium est? Necessitas et libertas unius rei esse non possunt. Aut si possunt. quibus nexibus colligantur. quæ sibi aduersantur? Uuáz chédên uuír dánne? Ube úns tie. nexus únchunt sínt. sô nechúnnen uuír dírro questionis nieht állero geántuuurten. Sô uuízen uuír échert tia summam. singula neuuízen uuir. Díe singula súlen uuír hára náh lírnên fóne sélbero philosophia.

PRIMA RESPONSIO. QVIA INTELLECTVS NON RATIO THEOLOGOS FACIT.

Tum inquit illa. Dô ántuuurta sí mír.

Hæc est uetus querela de prouidentia. Díz íst tiu álta chlága fóne gótes prouidentia. dáz sí daz liberum geírre.

Marcoque tullio uehementer agitata. dum distribuit diuinationem. V'nde fóne cicerone gnûog ketríbeníu. dâr er daz uuízegtûom téilta. s. in tres partes. in⌣aruspitia. et in⌣fulguritia. et in⌣oscinia. Aruspitia unúrten genómen fóne díen léberon dero ópfer⸗friskingo. Fulguritia fóne dien blícchen. Oscinia fóne dero fógalo rárto.

Et res quesita tibi ipsi. diu prorsus et multum. V'nde íst iz tír. dáz méinet fóne dír. éin hárto gnôto gesûochet ting.

Sed haud quamquam satis diligenter. ac firmiter hactenus expedita. ab ullo uestrum. V'nde áber to nóh nieht keuuárlicho. nóh kuislicho geréccchet fóne íuuer dehéinemo.

Cuius caliginis causa est. Téro tímberi scúlt íst táz.

Quod motus. i. conatus humanæ rationis non potest admoueri. ad simplicitatem diuinæ præscientiæ. Dáz tes ménnisken ratio. dóh si síh is péite. nieht erréichen ne mág tía éinfalti gotes fóre-uuízedo.

Quæ si ullo modo cogitari queat. s. saltim intellectu. quia non ualet ratione. V'be día loman uuízen mág. úberstígendo dia rationem.

Nihil relinquetur ambigui. Démo neíst nehéin zufuel an-dírro questione. Gótes præscientia íst éinfálte. uuánda er ál uuéiz. únde dáz sáment uuéiz. únde gágenuuertigo. Náls nieht hínder síh kehúgendo. nóh fúre síh ténchendo. Dér dáz pechénnet. tér íst únzufuelig. táz óuh tíe táte liberi arbitrii. nóte in-sínero scientia sínt. [248.] náls præscientia. únde siu álso múgen sáment sín. sô únsêr scientia íst. sáment tero ménniskôn táte. díe sélbuualtig sínt. Vuáz írret sie dáz tero sélbuualtigi. dáz uuír die táte uuízen?

Quod ita demum patefacere. atque expedire temptabo. si prius expendero ea quibus moueris. Tía simplicitatem chórôn íh tir dánne geóffenon. únde gerécchen. sô íh tíh érerôn dés errîhto. únde dáz kechôson. dáz tir uuíget. únde díh zufuelet tes liberi arbitrii.

CVR NON RECIPIAT RATIONEM. QVA SE ALII PVTANT SOLVERE QVESTIONEM.

Quero enim. cur putes minus efficacem illam rationem soluentium. Nû frâgên íh tíh. zíu dû neuuânêst fróma uuésen. día réda dero errâtentôn día questionem. s. sô sie iz áhtont.

Quæ putat libertatem arbitrii nihil impediri de præscientia. Díu réda dúrh táz uuânet. i. contendit. úngeírret sín liberum arbitrium. fóne dero præscientia.

Quia existimat præscientiam non esse causam necessitatis futuris rebus. Vuánda sí nehéin nôt-máchunga neíst futúris rebus. i. tien chúmftigên díngen. i. áfter íro uuâne. Híer behúgên únsih. dáz er dâr fóre dísen uuân nieht neléidezta. nóh óuh nesólti. uuánda er réhtêr íst. núbe dáz sie châden. euentum futurorum uuésen causam gótes præscientiæ.

Num enim tu aliunde trahis argumentum necessitatis futurorum? Vuánnân râtiscôst óuh tû ánderes. nôte geskéhen súlen diu chúmftigen?

Nisi quod non possunt ea non euenire. quæ præsciuntur? A'ne dáz tíu ze-léibo uuérden nemúgen. díu fóre geuuízen uuérdent? Híer íst áber zedénchenne. uuío uuârez táz argumentum sí. Híer háftênt álle. díe mít tírro questione ríngent. Tíu gót fóre síhet chédent

sie. diu nemúgen ze⌣léibo uuérden. Dáz ist uuâr. Diu ze⌣léibo uuérden nemúgen. diu geskéhent nôte. Dáz ist óuh uuâr. Dien zuéin uuârhéiten. âne únderskéit fernómenên fólgêt tiu zála. nullum esse liberum arbitrium. Dén únderskeit lêret sî únsih. hina áfter. Sî lêret únsih. táz ménniskôn tâte. uuóla ze⌣léibo múgen uuérden. sô filo iz ze⌣îro sélbero natura gestât. únde îro déro hálb nehéin nôt neist. únde sie áber ze⌣léibo nemúgen uuérden. góte ánaséhentemo. A'lso óuh úns ána séhentên. dáz éin mán sizzet. sîn sízzen nieht ze⌣léibo uuérden nemág. [249.] tóh iz sîn hálb uuóla ze⌣léibo máhti sîn. uuánda ér máhti iz fermíten háben. Hínnân chúmet tánne diu questio. úbe úns únde góte sîn sizzen gebe uuízenthéit sînes sizzennes. Tés uuírt sús keántuuurtet. I'z kíbet sia úns. sô iz keskíbet nieht ér. A'ber gótes uuízentheit. nebítet tero geskíhte nieht. I'z ist ímo præsens. ér iz keskéhe. Diu præsentia getûot iz ín nuízen. Sô ist tánne sús ketân diu solutio dírro questionis. Táz kót fóre sihet. uuánda er dáz ána sihet. fóne diu ist iz nôte. álso óuh táz nôte ist. táz uuír éteuuen ieht séhên tûon. dóh iz ter tûonto nôte netûe.

QVIA PROVIDENTIA NON VRGET FVTVRA. IDEO STARE LIBERTATEM.

Si igitur prænotio nullam adicit necessitatem futuris rebus. quod et tu paulo ante fatebare. V'be præscientia nehéina nôt netûot tien chúmftigên dingen. álso óuh tû gnôto fóre iáhe.

Quid est quo cogantur uoluntarii exitus rerum. ad certum euentum? Mit uuíu uuérdent tánne geduúngen die sélbuualtigen férte. dero ménniskôn tâte. ze⌣guíssemo ûzlâze? Vuánda sie âne geduuuáng sint. pedíu stât liberum arbitrium.

Et enim statuamus positionis gratia. i. causa exempli. nullam esse præscientiam. ut aduertas quod consequatur. Nû chédên échert sô chôsondo. dáz præscientia nest. dáz tû chiesêst. uuío iz óuh tánne fáre.

Num igitur coguntur ad necessitatem. quæ ueniunt ex arbitrio. quantum attinet ad hoc. i. ad hanc rationem? Tuuínget tánne dés hálb tehéin nôt. tîe tâte. die fóne mûotuuillen chóment?

Minime. Dáz netûot.

Statuamus iterum esse. Nû chédên áber dáz si sî.

Sed nihil necessitatis iniungere rebus. V'nde dóh nehéina nôt tûon dien tâten.

Manebit ut opinor eadem libertas uoluntatis. integra atque absoluta. Nóh tánne uuâno íh stât ze⌣stéte díu sélba uuilleuualtigi.

ETIAM SI SIGNVM EST PROVIDENTIA FVTVRORVM . NON TAMEN EST CAVSA EORVM .

Sed inquies . Nû uuíle du áber chéden .

Tametsi præscientia non est futuris necessitas eueniendi . Nesi óuh præscientia nehéin nôtegunga dien chúmftigên .

Signum tamen est necessario uentura ea esse . Si íst tóh zeichen . dáz siu nôte chómen súlen .

Hoc igitur modo constaret . necessarios esse exitus futurorum etiamsi non fuisset præcognitio . Sô uuâre áber sámo guís . nôte súlen geskéhen chúmftigíu . neuuâre óuh íiu sélba íro præscientia . [250.]

Omne etenim signum ostendit tantum quid sit . quod designat . non uero efficit . Zéichen óuget échert uuáz iz st . dés zéichen iz íst . íz nemáchôt iz nteht . A'lso die mórgenrôten zéichenent tempestatem . únde sie dóh nemáchont .

Quare demonstrandum est prius . s. a_te . nihil contingere . non ex necessitate . i. nisi ex necessitate . Dû sólt úns zeêrest keóugen . álliu díng nôte geskéhen .

Vt appareat prænotionem signum esse huius rei . Dáz uuír dánnan glóubên . præscientiam zéichen uuésen dero nôte .

Alioquin si hæc nulla est . V'be áber sí neíst . s. necessitas .

Ne illa quidem poterit esse signum eius rei quæ non est . Sô nemág tâna mêr præscientia íro zéichen sín .

Iam uero constat . Vuír uuízen uuóla .

Probationem subnixam firma ratione . A'lles tínges kuíssa stárchunga .

Non ducendam esse ex signis . Fóne zéichene neuuésen zenémenne . sô dû tûost .

Neque argumentis extrinsecus petitis . Nóh fóne férriskên râtiskôn . A'lso dû férriskên fóne signis uuíle irrâten . necessitatem .

Sed ex conuenientibus et necessariis causis . Núbe fóne dara zûo léitendên díngen . únde nôt-máchigên . A'lso dáz argumentum íst ex conuenientibus . et necessariis . Primus homo . quia non habuit patrem aut matrem . non est genitus . Vel illud . Quia tu hodie nec manducasti . neque bibisti . ieiunus es . Sô íst áber dáz extrinsecus kenómen . Patres nostri comederunt uuas acerbas . et dentes filiorum obstupescunt . Quia alii sunt parentes . et alii sunt filii . Non est autem aliu l ieiunum esse . nisi non manducasse . et non bibisse . et non est aliud non genitum esse . nisi non habere patrem aut matrem .

PROVISA NECESSE EST EVENIRE. NVLLA TAMEN IPSIS INEST NECESSITAS.

Sed qui fieri potest. ut non proueniant ea. quæ futura esse prouidentur? Uuío mág áber dáz sîn. dáz tîu negeskéhên. díu gót uuéiz chúmftig?

Quasi uero nos credamus. non esse euentura ea. quæ prænoscit dei prouidentia futura esse. Sámo so íh zufueloe. núbe díu geskéhen súlîn. díu gót fóre sihet.

Ac non illud potius arbitremur. V'nde íz mêr dáz nestérche.

Licet eueniant. Tóh siu geskéhên.

Nihil tamen necessitatis habere sui natura. ut euenirent. Síu an ín sélbên nehéina dîa nôt háben. dánnân siu geskéhên.

Quod hinc facile propendas licebit. Táz tu hínnân liehto gechíesen máht.

Intuemur etenim plura subiecta oculis dum fiunt. Vuir séhên gnûogez. dáz fóre óugôn íst. únz man iz tûot. [251.]

Vt ea quæ spectantur facere aurigæ. inmoderandis quadrigis atque flectendis. Sô dáz íst. taz uuír séhên tûon die réit-rihtela. chêrendo. s. in curuli certamine. íoh áfter íro uuíllen héngendo dien réitôn.

Atque cætera in hunc modum. U'nde dâr áfter ánderiu uuérh.

Num igitur compellit ulla necessitas quicquam illorum ita fieri. Tuuínget tára zûo íro dehêinez tehéin nôt. mánnes úndanches?

Minime. Dáz netûot.

Frustra enim esset effectus artis. In-geméitûn chóndi man daz tûon.

Si mouerentur omnia coacta. V'be siu mánnes úndanches sô fûorîn.

Quæ igitur carent necessitate. dum fiunt. Tîu án demo tûonne âne nôt sint.

Eadem futura sunt sine necessitate priusquam fiant. Tîu sint óuh. êr siu uuérdên âne nôt chúmftig.

Quare sunt quædam euentura. quorum exitus absolutus sit. ab omni necessitate. Dánnân skînet. dáz súmelichiu geskéhen súlen. déro geskíht. únde déro fárt. állero nôte inbúnden íst.

Nam arbitror nullum illud esse dicturum. I'h neuuâno loman dáz uuéllen chéden.

Quod euentura non fuerint. priusquam fierent. quæ nunc fiunt. Táz tîu neuuârîn chúmftig. êr siu uuv'rtîn. díu nû uuérdent.

Hæc etiam præcognita. habent liberos euentus. Tîu hábetôn óuh fóre geuuízeniu. ferlâzena geskíht.

Nam sicut scientia præsentium rerum. nihil inportat necessitatis. his quæ fiunt. A'lso gréhto uuízentheit. tîu gágenuuerten nieht nenôtegôt.

Ita præscientia futurorum. nihil inportat necessitatis. his quæ euentura sunt. Tána mêr nenôtegôt tiu chúmftîgen. íro fóre-uuízeda.

QVOD FVTVRORVM NVLLA DEO SIT OPINIO. QVAMVIS NON COACTA FIANT. ET QVID NOS FALLAT IN HIS.

Sed inquis. Sô chîst tu.

Hoc ipsum dubitatur. an ulla possit esse prænotio earum rerum. quæ non habent necessarios exitus. Tés sélben íst zuíuel. úbe déro díu nôte neuuérdent. tehéin fóre-bechénneda múge sîn.

Dissonare etenim uidentur. Vuánda síu dúnchent tír míssehélliu.

Putasque si prouideantur. consequi necessitatem. V'nde uuánest tu. úbe siu uuérdên fóre bechénnet. táz siu nôte súlîn geskéhen.

Si desit necessitas. minime præsciri. V'be íro nôt nesî. dáz íro nehéin fóre-bechénneda nesî.

Nihilque comprehendi posse scientia. nisi certum. V'nde uuânest tu uuízenthéit nehéines tínges sîn. âne guísses. [252.]

Quod si prouidentur ea quasi certa. quorum exitus incerti sunt. V'nde úbe díu uuérdên fóre seuuen. sámo guíssíu díu dóh únguis sínt. uuío sív ergángên.

Id esse caliginem opinionis. non ueritatem scientiæ. Dáz uuíle dû héizen uuân. náls uuízenthéit.

Credis enim diuersum esse ab integritate scientiæ. aliter arbitrari. ac sese res habeat. A'nderes uuânen dánne iz sî. dáz netrûuuest tû zíhen ze‿gánzero uuízenthéite.

Cuius erroris causa est. Dén írreden máchôt táz.

Quod quisque existimat omnia cognosci ex‿ui. tantum eorum quæ sciuntur. atque natura. Dáz man uuânet állero díngolih pechénnet uuérden. fóne sîn sélbes natura.

Quod totum contra est. Táz ál dára uuídere íst.

Omne enim quod cognoscitur. Vuánda ál dáz tar bechénnet uuírt.

Non secundum uim sui. sed comprehenditur potius secundum facultatem cognoscentium. Dáz neuuírdet nîeht pechénnet áfter sîn sélbes chréfte. núbe áfter démo mágene dero bechénnentôn uuírt iz erfáren. Gót nesíhet tiu futura nîeht áfter íro chréfte. núbe áfter sînero mágen-chréfte. Dáz siu futura sínt. dáz sínt siu an ín sélbên. uuânda siu nóh nechâmen. ímo sínt siu præscientia. âne chúmft. Tíu íoman tûot in‿únserro præsentia. díu sínt tes tûonten hálb únnôtháfte. dóh sínt siu álso nôte. sô uuír siu séhên. Díu óuh kót ána síhet. díu sínt nôte. álso ér siu ána síhet. tér siu áber nóh in‿futuro tûon sól. dér tûot siu dánne âne nôt. Táz

pegínnet si únsih nû mít exemplis lángséime lêren.

EX HVMANA NOTIONE AD DIVINAM NOS DVCERE TEMPTAT. INCIPIENS A SENSV EXTERIORE.

Nam ut liqueat hoc breui exemplo. Nû lôse hára. dáz íh tir is pílde gegébe spûotigo.

Eandem formam corporis. aliter uisus. aliter tactus agnoscit. Sólt tu chíesen éin sinwuélbe corpus. tía sinuuélbi chíuset ánderes uuio daz óuga. dánne der fínger.

Ille eminus manens. iactis radiis. intuetur simul totum. Dáz óuga sciuzet tára férronân. únde chíuset taz pílde sáment.

Hic uero coherens orbi. atque coniunctus. motus circa ipsum ambitum. A'ber der fínger dâr ána gelégetêr. únde ál úmbe rítentêr.

Comprehendit rotunditatem partibus. Erspéhôt er iz állez éinzên.

SENSVM EXTERIOREM. ET ALIOS INTERIORES MODOS CONSIDERANDI. DIVERSOS ESSE INTER SE.

[253.]

Ipsum quoque hominem aliter sensus contuetur. aliter inmaginatio. aliter ratio. aliter intelligentia. Sélben den ménnisken nechíesent nieht ze éinero uuís. tíse genámden fíer sínna.

Sensus enim iudicat figuram. constitutam in subiecta materia. Der ûzero sín. sô daz kesíune íst. chíuset taz pílde éteuuar ána.

Immaginatio uero iudicat solam figuram sine materia. Der ínnero sín. dér imaginatio héizet. chíuset táz pílde éinez. âna dia materiam. dáz er fóre sáh án dero materia.

Ratio uero hanc transcendit. A'ber der sín. dér ratio héizet. der úberstépfet inmaginationem.

Et perpendit ipsam speciem. quæ singularibus inest. uniuersali consideratione. V'nde bechénnet er sámenthâftigo dáz pílde. dáz súnderigo éteuuar ána sknet. An démo nomine homo. uuírt sáment fernómen. dáz éinzên. únde súnderigo geséuuen uuírdet an platone. cicerone. socrate. únde óuh súnderigo âne sie in gehúht chúmet.

Intelligentia uero celsior oculus existit. Táz óuga dero intelligentiæ. úber síhet tíse drí sínna.

Supergressa namque ambitum uniuersitatis. Vuánda úberstépfendo dén biuáng téro sámenthafti. dîa ratio begrífet.

Contuetur ipsam illam simplicem formam. pura acie mentis. Síhet si mít héiteremo óugen daz éinualta gótes pílde. dáz fóne díu éinfâlte íst. uuánda iz in subiecta materia

íst. sô nehéin ánderez neíst. Tíu sihet óuh án demo ménnisken díe tâte. díe góte guís sínt. dóh sie ímo sélbemo únguís sín. únde nôte geskéhent. tero gôtes uuízenthéite hálb. únde áber únnote mánnes hálb. Mít tien ûzerên sensibus. ferstándên uuír dero ûzerôn díngo. dáz sínt corpora. díu er héizet materiam. únde án dien corporibus. álde sáment tien corporibus ferstándên uuír dero corporalium. dáz sínt íro accidentia. A'lso án ín sínt colores. únde figuræ. únde sáment ín íro râte. Dien sensibus fólgêt imaginatio. Dáz íst tíu píldunga. des mûotes. âne díu corpora. álso getâníu. sô díu óugen an ín sáhen. álde díu ôren hôrtôn. So uuéder ér fóre sáh. sô drískôzez pílde. álde fierskôzez. álde sínuuelbez. álde mánnes pílde. álde fógales. A'lde er sáh cursum. álde palestram. álde uuíz. álde suárz. Chúmet mánne in⌣drôum dáz sélba gelíhnisse. daz héizet fantasma. únde illusio. úbe ér iz in⌣sínemo mûote sô bíldôt. dáz héizet imaginatio. Sáment úns hábent bestiæ díu zuéi geméine. [254.] i. sensum et imaginationem. Ratio dáz íst tíu chráft tes sínnes. tía der ménnisko hábet álles éino. Díu tûot ín dáz uuízen. dáz er nío negesáh. únde dés nehéin bíldunga uuérden nemág. Tíu lêret ín skéiden. uerum únde falsum. bonum únde malum. únde éin fóne ándermo errâten. álso er fóne primis substantiis irrâtet secundas. únde fóne toto partem. ióh fóne parte totum. únde fóne præteritis præsentia. únde fóne præsentibus futura. Gentiles philosophi nechóndôn nieht fúrder fernémen. âne únz tára sie díu ratio léita. Fóne díu uuóltôn sie. dáz tíu éinen díng uuârín zeglóubenne. díu mít ratione gestérchet uuv'rtín. sús ketânero. Si hoc est. illud est. aut si hæc sunt. illud erit. Tánnân ságeta aristotiles in cathegoriis. táz priuatio nemúge feruuándelôt uuérden in habitum. sô. ðáz edentulus. fúrder dentes kuuínne. álde náh caluitio. capillata frons uuérde. uuánda er nehéina rationem neuuíssa. náh téro iz uuérden máhti. Dánnân geskáh súmelichên. sô cælestis sapientia chám. únde sie ládota ad intellectum diuinum. únde sie blez klóuben resurrectionem mortuorum. et omnia esse deo possibilia. dáz sie dâr ferstíezen. únde dánnân uuúrten contenebrati. dánnân sie sóltôn uuérden illuminati. Vuíle du chéden. so uuâr ratio íst. dár íst óuh intellectus. dáz íst áleuuâr. dâr humana ratio íst. târ íst óuh humanus intellectus. A'ber diuinus intellectus. únde diuina contemplatio. díu íst simplex. únde spiritalis. uuánda sélbêr gót. simplex spiritus íst. Tér daz pechénnet. tér íst particeps téro sélbûn intellectus. Tíu lêret in. dáz er íst substantia

ultra substantiam . únde forma informata . sine loco . sine tempore . mundum faciens sine materia . filium habens sine alteritate . et spiritum procedentem sine motu . Die humanam rationem an dien díngen sûohtôn . die uuúrten heretici .

INFERIORA A SVPERIORIBVS CONPREHENDI . NON SVPERIORA AB INFERIORIBVS .

In quo illud maxime considerandum . Dâr dáz állero gnôtost íst zechíesenne .

Nam superior uis comprehendendi . amplectitur inferiorem . I'h méino . dáz ter óbero sín begrífet ten níderen .

Inferior uero nullo modo consurgit ad superiorem . Der nídero negeréichot nieht ze⌣demo óberen .

Neque enim ualet aliquid sensus extra materiam . Vuánda sensus nehábet uuérches nieht âne corpus . sô . imaginatio hábet . Accidentia corporum . súlen uuir dúrh nôt án ín séhen . únde grífen . [255.]

Vel imaginatio contuetur uniuersales species [1] mûotes píldunga . dóh sí bíldoe daz éiniga bílde . dáz si sah . únde . . . sí nemág táz keméine bílde nieht kebíldon . uuánda sí iz nío negesah . . . . sól sí iz óuh tánne chíesen ?

Vel ratio carpit simplicem formam . Nóh réda neirréichot taz éinfalta gótes pílde . Sí chán únsih échert keléiten ze⌣díen formis . tie án dien substantiis ligent . únde sie nieht substantiæ nesint . núbe accidentia . A'ber gótes pílde . íst túrh sih pílde . substantia supersubstantialis . táz chít fórderôra dien substantiis . tie dir sint stantes sub accidentibus .

Sed intellegentia quasi desuper spectans conceptam formam . diiudicat etiam cuncta quæ subsunt . A'ber intellectus . sámo so hóhor stândíu . únde día íro chúndûn formam ána séhendíu . dúrh chíuset si diu níderen .

Sed eo modo . quo comprehendit ipsam formam . quæ nulli alii poterat nota esse . Sí síhet ze⌣déro sélbûn uuís tíu níderen . ze⌣déro uuís sí dia formam síhet . tía nehéin dero níderôn nesíhet . Vuélíu íst tíu uuísa ?

Nam cognoscit et uniuersum rationis . et figuram imaginationis . et sensibile materiale . nec utens ratione . nec imaginatione . nec sensibus . Sí bechénnet . táz ratio únde imaginatio . únde sensus pechennent . síh tóh nestíurende mít íro dehéinero .

[1] Hier ist die ecke eines blattes weggerissen.

Sed prospiciens cuncta illo uno ictu mentis formaliter. ut ita dicam. Núbe éines plicches. uuéiz si siu álliu in⌣íro sélbero uuís. in⌣dia uuís. sô si dia formam uuéiz. A'lso benedictus tísa uuérlt álla sáment sáh. mit kótelichemo óugen.

Ratio quoque comprehendit imaginabilia. uel sensibilia. nec utens imaginatione. nec sensibus. cum respicit quod uniuersale. Réda uuéiz óuh. dáz tiu nideren uuízen. sih tóh nestíurende. mit íro chréften. dáz állelicha zeséhenne.

Hæc est enim quæ diffinit uniuersale conceptionis suæ. ita. Dísiu íst tíu dir óuget tía sámenthásti. dia siu begrífen hábet. mit tísên uuórten.

Homo est animal bipes. rationale. Ménnisko íst éin lébende díng. zuíbéine. rédohásfte.

Quæ notio cum. uniuersalis sit. tum nullus ignorat esse imaginabilem rem. sensibilemque. Dóh tíu bechénneda álleith sí. uuér neuuéiz. táz sí óuh piledig. únde gesíhtig íst?

Quod illa non considerat. in imaginatione uel sensu. sed in rationali conceptione. Dáz neuuéiz ío dóh sí nieht píldondo. álde geséhendo. núbe rédohásto dénchendo. [256.]

Imaginatio quoque tametsi sumpsit ex sensibus exordium. uisendi. formandique figuras. So uuío machunga [1] bíldonnes pedíge. fóne quinque sensibus.

Sensu tamen absente. conlustrat quæque sensibilia. Sí erféret tóh âne sensum. álliu díu gesíhtigen bílde.

Non sensibili ratione iudicandi. sed imaginaria. Náls tóh nieht mit téro chúnste des sensus. núbe mit íro sélbero chúnste.

Uidesne igitur. s. o boeti. uti utantur cuncta in cognoscendo. sua potius facultate. quam eorum quæ cognoscuntur? Nesíhest tu nû na. uuío álle sínna mêr bechénnên fóne íro sélbero máhte. dánne fóne déro máhte dero bechénnentôn?

Neque id iniuria. V'nde óuh mit réhte.

Nam cum necesse est omne iudicium. existat actus iudicantis. Vuánda míchel nôt íst. sid tíu chíesunga des chíesenten tât íst.

Vt perficiat quisque suam operam. non ex aliena ui. sed ex propria potestate. Dáz ío dér sína tât kerécche. mit sínero chréfte. náls mit ánderes chréfte.

---

[1] Das mit kleinerer schrift gegebene ist in der handschrift weggerissen.

AN CREDENDVM SIT STOICIS . QVI DICVNT VACVAS MENTES AFFICI EXTIMIS CORPORIBVS .

Quondam attulit . i. habuit porticus . s. athenis . nimium obscuros senes . Daz uuîtcbélle ze⌣athenis . innota iu . dîe hárto tîef táhtigen álten . i. stoicos philosophos . Plato atheniensis philosophus . sáz pî athenis in achedemia uilla . dâr sîn éigen uuás . únde lêrta sîne iúngeren . únz án sîn énde . Nâh sînemo énde téilton sie sîh . Súme vuúrten dâr ze⌣léibo . únde hîezen achademici . súme begóndôn uuállôn . únde hîezen perhipatetici . súme fûoren in athenas ciuitatem . únde hîezen stoici . Dén námen gáb in stoa . dáz chît porticus . in⌣démo sie dâr sâzen . únde íro uuîstûom áhtotôn .

Qui credant . i. qui crederent sensus et imaginationes inprimi mentibus . e corporibus extimis . Tîe dir uuîzen uuóltôn . mánnoliches mûote ánagetân uuérden . sensus únde imagines . fóne dien ûzerên corporibus . Homines únde arbores . montes únde flumina . únde álliu corpora . diu ûzeren hálb únsér sint . tûont únsih ze⌣fînf uuîson ferstân . Uuês ferstûondîn uuîr . ûbe sîu neuuârîn ? Vuáz máhtîn uuîr séhen . álde grîfen . âne corpora ? V'nde úbe íro bílde neuuârîn . uuáz pîldotîn uuîr dánne in⌣únserên mûoten ? A'ba dien corporibus chómendo . getrînchent sie în daz mûot . Tára hábent sie uuég . túrh tie sensus . Uuîo uuérdent sie âna getân únserên mûoten ? Dáz tûont sie sô . dáz uuîr sîu lîdên . náls sîu unsih . únde sîu únsih âna uuérdent . náls uuîr sîu geséhên . únde gehôrên . [257.]

Vt mos est quondam figere pressas **litteras æquore paginæ celeri stylo** quæ nullas habeat notas . A'lso dero geblânetûn tâbelun bûohstaba . . . .[1] gerizzôt uuérdent mît krîffele . Tabella îst kelîh temo mûote . krîffel corporibus . literæ demo bílde .

MENTEM SVAM VIM EXERCERE . SEPE TAMEN EXTRINSECVS EXCITARI . ET TVNC MISCERE INTERIORES FORMAS EXTERIORIBVS .

Sed si nihil explicat mens . uigens propriis motibus . U'be áber daz mûot chráftelôsez . nieht mît sîn sélbes róskine getûot .

Sed tantum patiens iacet . U'nde iz échert mûozig líget .

Subdita notis corporum . U'ndêrtân iz tîen âna-chómenên bîlden dero corporum .

Redditque cassas imagines rervm . in speculi uicem . U'nde iz

[1] Fehlt die ecke des blattes.

in⌣spiegeles uuîs hina rértet tero corporum bilde . nâh in . U'be iz mêr negemág .

Unde hæc notio cernens omnia sic uigens animis . Uuánnân ist tánne diu uuîzenthéit . tes mûotes . álliu ding chîesentîu .

Quæ uis prospicit singula? Uuéliu îro chráft peuuártêt siu álliu éinzen sô gnôto?

Aut quæ cognita diuidit . quæ diuisa recolligit? A'lde uuéliu téilet tiu îro chúnden genera in⌣species . únde sámenôt siu áber ze⌣dien hûfon dero generum? U'be iz mêr neuuéiz . âne gesihtigiu ding . uuánnân uuéiz iz tánne genera únde species . tiu gesihtig nesint?

Et legens alternum iter . nunc inserit caput summis . nunc decedit in⌣infima . U'nde hért uuîhseliga fárt tûende . ist iz éina uuîla in⌣dien himeliskên . ándera uuîla in⌣dien îrdiskên? Hértôn trîbet iz phisicas . et theologicas questiones . Ratio tûot phisicos . intellectus tûot theologos .

Tum referens sese sibi . redarguit falsa ueris . U'nde sih tánne sîn sélbes ferréchenônde . irlósket iz lúkkiu argumenta . mit uuâren .

Hæc causa magis est efficiens . longe potentior est . Tîsiu chráft ist kefrádera . únde fîlo máhtigera .

Quam illa causa . quæ patitur inpressas . notas modo materiæ . Dánne diu chráft tes mûotes . tiu diu ána getânen bilde tréget . sámo so uuáhs . álde uuázer . álde spiegelglás . in⌣dien diu bilde skînent .

Præcedit tamen passio in uiuo corpore . excitans ac mouens uires animi . Nû begágenet tóh êr dien sensibus éteuuaz ûzuuert crûozende . únde réizende die chréfte des mûotes . Vuénne ist táz?

Cum uel lux ferit oculos . uel uox instrepit auribus . Sô man teht kesîhet . álde gehôret .

Tum excitus uigor mentis . Tánnân sâr gegrûoztiu des . . . .[1] [258.]

Vocans . quas intus species tenet . ad similes motus . applicat exteris notis . Sî diu un — — ude ûz uu . . . . . gagen súmelichên uuárben . biutet si siu . únde rértet si siu ze⌣dien sélbên zéichenen .

Et miscet imagines . formis introrsum reconditis . U'nde gemiskelôt si die ûzenân chómenten . ze⌣dien dâr înne gehâltenên bílden . A'lle natûrliche léicha . únde álle rártá . hábet tiu sêla in îro . Sô si singen hôret . sô ist iz îro lústsam . uuánda iz îro gelîh ist . Tîe proportiones fóne dien si coniuncta ist . tîe lâzet si gérno zu îro . sô in musica geskríben ist . únde sie gágen dien ûzeren bietende . miskelôt si inéin . zuéi ding kelîchiu . Vuánda óuh tér tyrannus babiloniæ ételih pílde deitatis in⌣sînemo mûote hábeta . fóne diu chád er daz úzera

[1] Fehlt die ecke des blattes.

bilde ána séhendo. uideo uirum. similem filio dei. U'nde magi in egypto. ételicha uuízentheit kótes hábendo. bechnâton sie digitum dei. in miraculis moysi.

SICVT NOSTRÆ. ITA ET DIVINÆ MENTIS IVDICIVM. NON EX VI ALIENA ESSE.

Quod si non insignitur. i. instruitur animus passione in sentiendis corporibus. si inquam non insignitur passione in sentiendis corporibus. U'be nû des ménnisken mûot. tero corporum ferstândo. fône íro ána chómeni gelêret ne-uuírt. chíesendiu sélben corpora úmbe íro bílde.

Sed iudicat ex sua ui. subiectam passionem corpori. i. subpositam imaginem sensibus corporis sui. Núbe mít sín sélbes chréfte. díu chíuset. pegágenentíu sínen óugon. únde sínen ôron. Nû chúmet interposita ratio.

Quamuis afficiant instrumenta sensuum. forinsecus obiectæ qualitates. Tóh tíu ûzuuért pegágenenten bílde ána uuérdên. diu óugen. únde diu ôren. mít tíen uuír geséhên. únde gehôrên.

Et passio corporis. i. corporalium sensuum. antecedat uigorem agentis animi. V'nde díu tróffeni sínero sensuum. fúrefángoe sínes mûotes chráft. túrh síh uuérchontes.

Quæ prouocet in se actum mentis. Tíu tróffeni an síh uuézze. día tât tes mûotes.

Excitetque quiescentes interim intrinsecus formas. V'nde sí ûf errécche. díu dar ínne ío nóh tánne lóskenten bílde. V'nz hára gát interposita ratio.

Quanto magis ea quæ absoluta sunt cunctis affectionibus corporum. non sequuntur obiecta extrinsecus in discernendo. sed expediunt actum suæ mentis. Uuío fílo mêr cælestes substantiæ. díe állero corporum ánatrífte âno sínt? A'n díen íst úrchôse. dâz sí dien ûzerên nefólgênt. an íro chíesenne. núbe síe skéinent tía chráft íro sínnes. [259.]

DISTRIBVTIO COGNITIONVM.

Hac igitur ratione. cessere multiplices cognitiones. diuersis ac differentibus substantiis. Sús mísseliche sínna. sínt kelâzên mísselichên substantiis. Sús hábent sie síh ketéilet únder ín.

Sensus enim solus destitutus aliis cognitionibus cessit inmobilibus animantibus. Sensus éinêr. íst kelâzen. âne die ándere drí sínna. díen éteuuar fásto háftentên animalibus.

Quales sunt conchæ maris . et alia quæ herentia saxis nutriuntur . A'lso die méremúskela tûont . únde ánderíu álso gezógeníu . án dien stéinen chlébendo . Díu infindent échert íro .

Imaginatio uero mobilibus beluis . A'nderên lébendên . únde vuállontên . íst tára zûo gelâzen imaginatio .

Quibus iam inesse uidetur affectus fugiendi . uel appetendi . I'h méino . dîen gelúste únde úngeluste ána sínt . Fóne díu ánterôt ter áffo . dáz ér die ménnisken síhet tûon . U'be ér iz ín demo mûote êr gebildôt nehábeti . sô nemáhti er iz nteht keánterôn .

Ratio uero tantum est humani generis . sicut intellegentia sola diuini . Réda íst échert ménniskôn gelâzen . sô óuh kótes éines íst intellectus .

Quo fit ut præstet cæteris ea notitia . Fóne díu íst nôt . táz tiu uuízenthéit fórderôsta sí .

Quæ cognoscit suapte natura . nonmodo proprium . Díu fóne íro sélbero . bechénnet . nteht éin síh sélbûn .

Sed subiecta quoque cæterarum noticiarvm . Núbe óuh tie níderen drí?

DVAS NOTITIAS AD TERTIAM NON POSSE CONTENDERE .

Quid igitur . si sensus et imaginatio refragentur ratiotinationi? Uuáz úbe mit ratione striten beginnent tie níderen zuêne sínna?

Dicentes . nihil esse illud uniuersale . quod putet ratio sese intüeri . Chédendo dáz taz uniuersale nteht nest . dáz sí síh uuânet uuízen .

Quod enim est sensibile . uel imaginabile . id non posse esse uniuersum . U'nde chédendo . dáz man éinzên séhen álde bíldôn mág in éina sámeháfti dáz nemúgen chómen . Uuánda socrates . únde plato únde demostenes . neguuinnent ntomêr sáment éin geméine bílde . dáz man séhen múge .

Aut igitur uervm esse iuditium rationis . nec quicquam esse sensibile . U'nde óuh chédendo . E'in uuéder zenôte uuésen . sô vuâr dáz rationi dúnchet . únde áber síh petrógen sín án demo gesíhttgen .

Aut quia sibi notum sit plura subiecta esse . sensibus et imaginationi . A'lde síd in uuóla chúnt sínt . díu mán séhen mág . únde bíldôn .

Inanem esse conceptionem rationis . Rationis uuân betrógen sín . [260.]

Quæ consideret . quasi quoddam uniuersale . quod sit sensibile ac singulare . Díu dáz kelóubet . uué-

sen sámenthaftig . dáz kesihtig . únde súnderig íst .

Si ad hæc contra respondeat ratio . U'be dára gágene ratio ántvuúrtet .

Se quidem conspicere in ratione uniuersitatis . quod sit sensibile . et quod sit imaginabile . Sih uuóla bechénnen in déro rédo dero sámenthásti . dáz sie béide uuízen .

Illa uero non posse adsurgere ad cognitionem uniuersitatis . U'nde áber íro neuuédera bechénnen dîa sélbûn sámenthásti .

Quoniam non possit eorvm notitia excedere corporales figuras . Vuánde sie úber stépfen nemúgen diu ûzeren bílde .

Credendum uero potius esse de cognitione rerum . firmiori et perfectiori iudicio . U'nde man báz kelóuben sól . dâr man fóne íro drîo bechénnedo stritet . tero guísserûn . únde dero fólleglicherûn ertéiluugo .

Igitur in huiusmodi lite . nonne probaremus nos potius causam rationis . nos quibus inest uis tam ratiocinandi . quam imaginandi . etiam sentiendique ? Nestûondin uuír in dísemo strîte dero ratione bî na ? Uuír dir béidiu chúnnen . ióh irrâten . ióh séhen . únde bîldon ?

TERTIAM QVOQVE QVARTÆ INPAREM ESSE IVDICANDAM .

Simile quoque est . quod humana ratio putat diuinam intellegentiam . non intueri futura nisi ut ipsa cognoscit . A'lso íst táz ketân . dáz ménniskôn réda uuânet . ten gótes sîn ánderes neuuízen diu chúmftigen âne sô sî uuéiz .

Nam ita disseris . Vuánda sús rédost tû .

Si qua non uideantur habere certos ac necessarios euentus . ea nequeunt certo euentura præsciri . So uuéliu únguísso . únde âne nôt chúmftig sînt . tiu nemúgen nieht kuísso chúmftigiu . fóre geuuízen uuérden .

Harum igitur rervm nullam esse præscientiam . U'nde chíst tû . dero sô getânon . nehéina fóre uuízeda sîn .

Quamsi etiam credamus esse . nihil erit quod non proueniat ex necessitate . U'nde úbe uuír sia gelóuben súlin . dáz tánne nieht âne nôt negeskéhe .

Igitur si possemus habere iuditium diuinæ mentis . uti sumus participes rationis . U'be uuír des kóteliches sinnes chîesunga háben máhtin . álso uuír rédohafte bírn .

Censeremus iustissimum . submittere sese humanam rationem diuinæ menti sic . sicut iudicauimus oportere imaginationem . sensum . cedere rationi . Sô dûohti úns sâ-

molih réht . únsera réda uuíchen gótes sinne . sô uuír irtéiltôn . sensum únde imaginationem . íro súlen uuíchen . [261.]

Quare si possumus . erigamus in cacumen illius summæ intelligentiæ . Fóne díu chóroen únsih erhéuen úbe uuir múgín . in⌣dîa hóhi dero fórderostûn intelligentiæ .

Illic enim uidebit ratio . quod non potest in se intueri . Sô findet târ ratio . dáz sí ín íro sélbûn nehábet .

Id autem est . I'h méino dáz .

Quonam modo uideat prænotio . ea etiam quæ non habent certos exitus . tamen certa . ac definita . Uuío gótes prænotio díu hábe guissiu . únde gnôt marchotíu . díu án in sélbên nieht kuísses ûzlâzes nehábent .

Neque id sit opinio . U'nde dáz nehéinen uuân nesí .

Sed potius simplicitas summæ scientiæ . Núbe éinfaltíu uuízenthéit .

Núllis terminis inclusa . Nehéin méz hábentíu . nóh úmbe márchotíu .

OPORTERE HOMINEM ERECTO CORPORE . MENTE QVOQVE ERIGI .

Quam uariis figuris animalia permeant terras . Uuío mániges píldes . tíer áfter uuérlte fárent .

Namque alia sunt extento corpore . uerruntque puluerem . Súmíu fárent strácchendo . únde uuískendo dia érda .

Trahuntque continuum sulcum . incitata ui pectoris . U'nde máchônt sie átoháften slíh . mít tien brústen gândíu .

Sunt quibus uaga leuitas alarum . et uerberet uentos . et enatet spatia longi ætheris . liquido uolatu . A'nderíu sint . tíu mít féttachen slágezent ten uuínt . únde uuílo suéibônt án dero lûtterun lúfte .

Hæc gaudent pressisse solo uestigia . Súmíu spírnent tia érda . mít tien fûozen .

Et gaudent uel transmittere uirides campos gressibus . uel subire siluas . U'nde uuállont siu gândo . in⌣hólze . tóh in⌣félde .

Quæ licet uideas omnia discrepare uariis formis . Tóh tú díu álliu séhêst síh skéiden in⌣íro bílde .

Prona tamen facies hebetes ualet ingrauare sensus . A'ber níder hángendez hóubet . ketûot siu háben tóuben sín . Dés sínt siu úngeskéiden .

Unica gens hominum . leuat altius celsum cacumen . E'iner der ménnisko : héuet taz hóubet ûf .

Atque leuis stat recto corpore . despicitque terras . Íoh ríhtet er síh líehto állen ûf . fóne érdo séhende .

Hæc figura ammonet te terrene .

nisi male desipis. Tíz pílde mánôt tíh ménnisko. úbe du iz fernémen chánst.

Qui petis cælum recto uultu. exerisque frontem. animum quoque feras in sublime. Tû dir grécho den himel síhest. únde daz hôubet ûfhéuest. taz mûot óuh ûfhéuêst. [262.]

Ne leuato celsius corpore. grauata mens inferior. pessum sidat. Nío demo líchamen ûf errihtemo. daz mûot pesuartez. níder ze ferlórni nesúcche.

QVI SIT STATVS DIVINVS.

Quoniam igitur omne quod scitur. non ex sua natura cognoscitur. sed ex natura comprehendentium. uti paulo ante monstratum est. Sîd álliu díng keuuízeníu. fóne íro sélbero natura neuuérdent keuuízen. núbe fóne dero uuizentôn. só uuír óuh fóre ságetôu.

Intueamur nunc quantum fas est. quis sit status diuinæ substantiæ. Só séhên nû gágen dés iz mûoza st úns. uuélea státa gótes substantia hábe.

Vt possimus etiam cognoscere. quænam sit eius scientia. Dáz uuír óuh chtesen múgín. uuíolih sín scientia st.

Est igitur commune iudicium omnium ratione uiuentium. deum æternum esse. Dáz kót êuuig st. dáz íst állero rédoháftero geméine gelúbeda. Dáz kechúren sie álle.

Consideremus igitur. quod sit æternitas. Nû séhên uuáz æternitas st.

Hæc enim patefacit nobis pariter. diuinam naturam. et diuinam scientiam. St lêret únsih târ míte bechénnen gótes naturam. únde gótes uuízenthéit.

Est igitur æternitas. tota simul possessio. et perfecta possessio interminabilis uitæ. Êuuighéit íst fólliu. únde sámenthaftiu hába. des únéntlichen líbes.

Quod ex collatione temporalium clarius liquet. Táz sklnet óffenôr fóne dero fríst mâligon uuíder-mézungo.

QVOD TEMPORE CVRRIT LICET INFINITO. NON ESSE ÆTERNVM.

Nam quicquid uiuit in tempore. id procedit præsens in futura. Uuánda dáz in-fríste lébet. táz lóufet fóne gágenuuerti ze-chúmftigi.

Nihilque est constitutum in tempore. quod possit pariter amplecti. totum spatium uitæ suæ. Nóh únêuuig tíng neíst nehéinez. dáz sáment múge begrífen. állen sínen líb.

Sed nondum quidem apprehendit crastinum. iam perdidit hesternum.

Núbe fóre ist ímo nóh taz mórgeniga. ingángen ist ímo daz késteriga.

In hodierna quoque uita. Ióh án demo hûotigen líbe. dér únder demo gésterigen ist. únde únder demo mórgenigen.

Non amplius uiuitis. Nelébent ir mêr.

Quam in illo mobili et transitorio momento. Dánne án demo stételôsen. únde hína fértigen stúpfe. Vuír nelébeên nieht an præterito. nóh an futuro. án demo præsenti bírn uuír io. Nóh státon nemúgen uuír nieht an démo sélben. Chómendo ferlóufet iz. U'nde úbe iz ioman uuíle zéigon demo ándermo. [263.] dér mág échert éinêst chéden chûmo. iz ist nû. sâr ánderêst chît er nôte. iz uuás nû. úbe er dáz sélba zéigôn sól. Sô getân ist únsêr præsens.

Quod igitur patitur conditionem temporis. Táz io líden sól dia geskáft fríste.

Licet illud nec cæperit umquam esse. nec desinat. sicut aristoteles censuit de mundo. Dáz táz ánafáng nehábe. nóh ûzlâz. sô aristotiles uuânda fóne dírro uuérlte.

Uitaque eius tendatur cum infinitate temporis. U'nde sin líb sih strécche. mít únende zítes. i. præteriti. præsentis. et futuri.

Nondum tamen tale est. ut iure credatur æternum esse. Dáz neist io nieht sôlih táz iz êuuig héize mit réhte.

Non enim comprehendit atque complectitur simul totum spacium uitæ. licet infinitæ. Vuánda iz nieht sáment nebegrífet. sô êvuig tûot. állez táz uuítuobele sínes líbes. tóh sin líb énde nehábe.

Sed nondum futura transacta iam non habet. Núbe éin tempus ist ímo fóre. dáz ánder ist hína.

Quod igitur pariter comprehendit ac possidet totum plenitudinem interminabilis uitæ. Dáz áber sáment pesizzet. únde úmbe hábet tia ólangi sínes líbes únéntliches.

Cui nec futuri quicquam absit. nec præteriti fluxerit. Sô. dáz ímo des chúmftigen nieht ábuuertig nest. nóh ímo nieht ergángenes enfárn nest.

Id perhibetur iure æternum esse. Dáz héizet mit réhte êuuig.

Idque necesse est et sui compos esse. U'nde dáz chît man nôte sih fermúgen sin sélbes.

Et præsens sibi existere. U'nde ímo sélbemo sin gágenuuerte.

Et habere præsentem infinitatem. mobilis temporis. U'nde sámo gágenuuerte háben. ál dáz únende des lóufenten zítes.

Unde non recte quidam putant. Fóne díu uuânent tie unréhto.

Qui putant. cum audiunt uisum esse platoni. nec habuisse hunc mundum initium temporis. nec habiturum defectum. Die dés uuâ-

nent. sô sie ságen hórent. táz platoni dísiu uuérlt nedûohti háben ánagénne zîtes. nóh énde.

Conditum mundum. hoc modo fieri coæternum conditori. Dísa gescáffenûn uuérlt. ze⌣déro uuîs ében éuuig sîn demo sképfen.

Aliud est enim duci per interminabilem uitam. quod plato tribuit mundo. Uuánda âne énde lîb hâben. dés plato iáh tero uuérlte. dáz îst éin.

Aliud complexam esse pariter totam præsentiam interminabilis uitæ. A'nder îst. sáment uuésen begriffena. álla dîa gágenuuerti dés îo uuérenten lîbes.

Quod proprium esse diuinæ mentis manifestum est. Táz óffeno éigen îst tes kótes sînnes.

Neque deus debet quantitate temporis uideri antiquior conditis rebus. [264.] Nóh kót nesól úns túnchen uuésen fórderôra sînen creaturis. an déro álti des zîtes.

Sed potius proprietate simplicis naturæ. Núbe mêr an déro îmo éigenun éinualti sînero naturæ.

DIVTVRNITATEM TEMPORIS. EMVLATIONEM HABERE ÆTERNITATIS.

Hunc enim præsentarium statum inmobilis uitæ. inmitatur ille infinitus motus temporalium rerum. Dîa sélbûn stâta des kágenuuerten lîbes. únde dés îo ze⌣stéte stânten lîbes. péitet sîh ánterôn dísiu unerdrózena fárt tero uuérlte.

Cumque non possit effingere eum. atque æquare. U'nde sô sî în geánterôn némág. nóh sîh îmo geébenon.

Deficit ex inmobilitate inmotum. Sô gelóubet sî sîh áber dero stâtigi. în dia únstatigi.

Et a simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam quantitatem futuri. ac præteriti. U'nde âba déro éinualtun gágenuuerti. gefállet si în-dia únéntlichun mánegfalti fergángenes zîtes. ióh chúmftiges.

Et cum nequeat. s. ille motus temporis possidere totam pariter. plenitudinem uitæ suæ. U'nde sô díu sélba fárt. sáment peſáhen nemág. álla dîa fólleglichi sînes lîbes. sô éuuigheit tûot.

Uidetur aliquatenus æmulari illud. quod non potest implere. atque exprimere. hoc ipso. quod numquam desinit aliquo modo esse. Sô gedúnchet si. an díu dáz si îo uuéret. éinez ételiches téiles keánterôn. démo sî sîh tóh fólleglicho geébenôn nemág.

Alligans se ad qualemcumque præsentiam. huius exigui. uolucrisque momenti. Sîh hábende ze⌣déro so uuîo uuertlichun gágenuuerti. dísses chléinen. únde uerscúpfenten stúpfes.

Quæ præsentia quoniam gestat quandam imaginem. illius manentis

præsentiæ. U'nde uuánda sî éteuuaz píldot. tîa ze‿stéte stândun gágenuuerti.

Id præstat. s. eadem præsentia. quibuscumque contigerit. ut uideantur esse. Gíbet si dáz tîen sî ána íst. táz síu gedúnchen uuésen.

Quoniam uero non potuit manere. Uuánda sî dóh státe uuésen nemáhta.

Arripuit infinitum iter temporis. Hínder stûont sî dîa fárt. téro in zîte énde neuuírdet. Zegât tíu fárt. sô íst óuh tempus zegángen.

Eoque modo factum est. ut continuaret uitam eundo. Unde sô íst keskéhen. dáz si íro lîb fárendo geáteháftoti.

Cuius. s. uitæ plenitudinem. complecti non potuit permanendo. Dés lîbes sámenthafti. sî begrîfen nemáhta ze-stéte stândo. [265.]

Itaque si uelimus imponere rebus digna nomina. sequentes platonem. U'be uuír gréhto nû uuéllên skáffôn dien díngen nâh platone gerístige námen.

Dicamus quidem deum æternum esse. mundum uero perpetuum. Sô chédên gót uuésen êuuigen. dia uuérlt uuériga.

HIS PRÆMISSIS. AD SOLVENDAM QVESTIONEM CONVERTITVR.

Quoniam igitur omne iudicium comprehendit sibi subiecta secundum sui naturam. Uuánda álliu chîesunga. nâh íro sélbero máhte chíuset. táz íro fóre óugôn íst.

Est autem deo semper æternus. ac præsentarius status. U'nde uuánda góte íst. êuuig státa. ióh ánauuartigiu.

Scientia quoque eius supergressa omnem motionem. i. cursum temporis. manet in simplicitate suæ præsentiæ. Sô íst óuh nôte sîn uuízenthéit uuésendíu. án déro éinfaltun gágenuuerti. úberstîgendíu. állen uuéhsel zîtes. U'be díu sélba gágenuuerti sáment álliu díng nebegríffe. sô ne uuâre sî nîeht êinfalte. Fóne díu chît er sâr nâh.

Et complectens infinita spatia præteriti. ac futuri. U'nde sáment pefáhende dîe únéntlichen uuîtinâ præteriti únde futuri.

Considerat omnia in sua simplici cognitione. quasi iam gerantur. Síhet si álliu díng in‿íro êinualtun bechénnedo. díu hína sínt. ióh nóh fóre sínt. sámo siu îo ána getân uuérden.

QVOD DEI POTIVS EST. SCIRE ET PROVIDERE. QVAM PRÆSCIRE. ET PRÆVIDERE.

Itaque si uelis pensare præsentiam. qua cuncta dinoscit. Uuíle dû bedénchen sîna gágenuuerti. fóne déro ér iz állez uuéiz.

Non estimabis esse præscientiam. quasi futuri. Sô nechíst tu nfeht ín háben fóre⸗uuízeda. sámo so chúmftiges.

Sed rectius scientiam numquam deficientis instantiæ. Núbe réhtôr uuízentheit. téro ímo úngeuuángtun gágenuuerti.

Unde non præuidentia dicitur. sed potius providentia. Bedíu nehéizet sí nfeht fóre⸗síht. núbe mêr férriv óbesiht.

Quod porro constituta a rebus infimis. Túrh táz sí férro ſtándíu. fóne dien níderên díngen.

Cuncta prospiciat. quasi ab excelso cacumine rerum. Siu álliu óbenân férro óbe séhe. sámo so ába démo hóhesten chapfe dero uuérlte?

EX DEI ASPECTV NON NECESSARIA FIERI. QVÆ VIDENTVR. SICVT NEC NOSTRO.

Quid igitur postulas. ut fiant necessaria. quæ lustrentur diuino lumine? Ziu gedénchest tû. dáz tíu nôt máchoe. díu gótes óugen ána séhent? [266.]

Cum ne homines quidem faciant quæ necessaria uideant? Dánne nóh ménnisken nôthafltíu netûên. díu sie séhent?

Num enim tuus intuitus addit eis aliquam necessitatem. quæ cernis præsentiam? I'nno? Tûot tín ánasíht tehéina nôt tíen. díu dû síhest?

Minime. Dáz netûot.

Atqui. si est digna collatio diuini præsentis et humani. Zeuuâre. úbe dehéin géristig uuídermezunga sín mág. mánnes únde gótes kágenuuerti.

Uti uos uidetis quædam. hoc uestro temporario præsenti. A'lso⸗ír gréhto ételichíu séhent in⸗dírro uuérlt múrgfarun kagenuuerti.

Ita ille omnia cernit suo æterno. Sô síhet er síu álliu. in⸗sínero éuuigun gágenuuerti.

Quare non mutat hæc diuina prænotio. naturam rerum. et proprietatem. Fóne díu neuuéhselot nfeht tísiu gótes fóre⸗bechénneda. dîa natura. únde dîa éigenháfti dero díngo.

Taliaque spectat apud se præsentia. qualia prouenient olim. in tempore futura. U'nde síhet er siu nû sô gágenuuertíu ímo. sô siu nóh uuánne in⸗zíte chúmftig sínt.

NECESSARIA ET NONNECESSARIA. DEVM CERNERE ET DISCERNERE.

Nec confundit iuditia rerum. i. meritorum. s. secundum hoc. quod tu prius dixisti. Perdito libero arbitrio. nec uitia. nec uirtutes quicquam esse. sed omnium merito-

rum, mixtam et indiscretam confusionem. Uʼnde negeírret er nieht síniu gerihte. sô dû in zihest. núbe ér skéidet tie frêhte.

Dinoscitque uno intuitu suæ mentis. tam necessarie uentura. quam non necessarie. Uʼnde in éinero ánauuarto sines mûotes. sihet er. diu benôte chúmftigen. únde âne nôt.

Sicuti uos. cum pariter uidetis hominem ambulare in terra. solem oriri in cælo. Aʼlso óuh ír tûont. sô ír sáment séhent. ten ménnisken in⌣érdo gân. únde dia súnnun in⌣ hímele ûf-kân.

Quamquam simul conspectum sint. utrumque tamen discernitis. Tóh ír to uuéder sáment séhênt. ír skéident siu dóh.

Et iudicatis hoc uoluntarium. illud esse necessarium. Uʼnde áhtont ír daz éina nôte geskéhen. daz ánder âne nôt.

Ita igitur diuinus intuitus despiciens cuncta minime perturbat qualitatem rerum. Sô tûot kótes óuga. Aʼl óbenan ánaséhende. neuermiskelôt iz nieht tia uuíolichi dero díngo.

Apud se quidem præsentium. ad conditionem uero temporis futurarum. Iʼmo gágenuuertero. únde áber zítes hálb chúmftigero.

Quo fit. ut hoc non sit opinio. sed potius cognitio nixa ueritate. Dánnan neíst ímo dáz nehéin uuân. núbe uuârhaftiu bechénneda. [267.]

Cum cognoscit quid exstaturum esse. quod idem non nesciat carere necessitate existendi. Dánne er dáz uuéiz. uuésen hina fúre. dáz âne nôt tánne uuésen chán. s. dánne iz chúmet hína fúre.

SI IN HVNC MODVM SYLLOGISMVS NECTATVR. QVOMODO EVADENDVS SIT.

Hic si dicas. quod euenturum deus uidet. id non euenire non posse. quod autem non potest non euenire. id ex necessitate contingere. Uuíle du hier chéden proponendo. dáz kót sihet chúmftig. táz nemág ze⌣léibo uuérden. álso iz uuâr íst. únde assumendo dáz ze⌣léibo uuérden nemág. táz sól nôte geskéhen. dáz óuh uuâr ist.

Meque astringere ad id nomen necessitatis. Uʼnde uuíle dû míh tánne duuíngen. concludendo ze⌣ démo námen dero nôte. ál sús.

Quod deus uidet euenturvm. id ex necessitate contingere. Dáz kót sihet chúmftig. táz keskihet nôte. uuánda óuh táz uuâr íst. uuáz tûon ih is tánne?

Fatebor quidem rem solidissimæ ueritatis. Sô íh̃o íh téro. sô. mít syllogismo gestárhtun uuârhéite.

Sed cui uix aliquis accesserit. nisi speculator diuini. Aʼber sô ge-

tânero . déro sih toman chûmo ferstánde . âne dér góteliches tinges ánauuúrte ist .

Respondebo namque . I'h chîdo gréhto .

Idem futurum cum refertur ad diuinam notionem . necessarium esse . cum uero perpenditur in⌣sua natura . liberum prorsus uideri . atque absolutum . E'in ding chúmftigez . péidiu sin . ióh nôthâfte [1]. sô man sihet ze⌣gótes uuízenthéite . ióh ferlâzen . únde sélbuualtig . sô man ze⌣sin sélbes natura sihet . Hier ist tiu questio soluta . díz ist tér tóugeno nexus . dér zuéi repugnantia sáment ketûot uuésèn an éinemo dínge .

EXPLANATIO EIVSDEM SENTENTIÆ . EX HOC QVOD DVÆ NECESSITATES SVNT . VT IN PERIERMENIIS ARISTOTELIS LEGITVR .

Duæ sunt etenim necessitates . Zuô nôte sint .

Una simplex . E'iniu ist éinualte . únde âne íba .

Veluti quod necesse est omnes homines mortales esse . A'lso díu ist . táz álle ménniskên nôte tôdig sint .

Altera conditionis . A'nderiu ist mit íbo . únde mit kedíngun .

Ut si scias aliquem ambulare . eum necesse est ambulare . A'lso díu ist . U'be du uuéist éinen mán gân . dáz tánne nôt ist . táz er gánge .

Quod enim quisque nouit . id esse aliter . ac notum est nequit . Táz man uuéiz . uuío mág táz ánderes sin . âne sô man iz [2] uuéiz ? [268.]

Sed hæc conditio . minime secum illam simplicem trahit . A'ber dísiu gedíngota nôt . nefûoret tia bárun nôt mit íro nieht . ih méino . úbe er gérno gât . táz er óuh sâr úndanches kánge .

Hanc enim necessitatem . non propria facit natura . sed conditionis adiectio . Uuánda dísa nôt neuuúrchet nieht tiu natura . núbe dáz man úbe dára zûo chit .

Nulla enim necessitas cogit incedere uoluntate gradientem . Uuánda nehéin nôt netûot kân . den gérno gânten .

Quamuis necessarium sit eum incedere cum graditur . So uuío michel nôt si . dáz er gánge . sô er gât .

PRÆSENS DEI . EX NOSTRO PRÆSENTI PENSANDVM ESSE .

Eodem igitur modo . si quid uidet præsens prouidentia . id esse ne-

[1] Verbesserung auf dem rande.

[2] Verbesserung.

cesse est. Ze⌣déro sélbun uuís ist nôt. so uuáz tiu gágenuuerta fóresíht ána sihet. táz iz sô sí.

Tametsi nullam habeat necessitatem naturæ. Dóh iz nehéina natûrlicha nôt nehábe.

Atqui. ea futura quæ proueniunt. ex libertate arbitrii. contuetur deus præsentia. Zeuuâre sihet kót tiu gágenuuertíu. díu nóh tánne chumftíg sint. fóne sélbuualtigemo uuíllen.

ITEM REPETITVR. NATVRAM FVTVRORVM EX ALIA PARTE ESSE NECESSARIAM. EX ALIA ABSOLVTAM.

Hæc igitur. s. futura relata ad intuitum diuinum. necessaria fiunt per conditionem diuinæ notionis. Táz ist úmbe dísiu daz knôtesta. dáz siu gótes ánasihte hálb nôte uuérdent. áfter déro geskéfte gótes uuízentheite. uuánda sín uuízentheit sô getân ist.

Per se uero considerata. non desinunt ab absoluta libertate suæ naturæ. A'ber dúrh sih kechórniu. ueuerlîesent siu níeht. tîa sélbuualtigun ferlâzeni íro naturæ.

Fiunt igitur procul dubio cuncta. quæ cognoscit deus esse uentura. Nu geskéhent kréhto âne zuíuel. díu gót fóre uuéiz chúmftigiu.

Sed quædam eorum proficiscuntur ex libero arbitrio. Nóh tánne chóment siu súmiu. fóne sélbuualtigemo uuíllen.

Quæ quamuis eueniant existendo. U'nde so uuío siu geskéhên uuésendo.

Nam mittunt tamen propriam naturam. Sie neferlîesent tóh níeht íro naturam.

Qua etiam non euenire potuissent. priusquam fierent. Fóne déro siu óuh ze⌣léibo uuérden máhtin. ér siu geskáhîn.

ITEM DE DISCRETIONE DVARVM NECESSITATVM.

Quid igitur refert non esse necessaria. s. futura præscita? Uuáz skéidet siu dánne dána. siu nesîn necessaria? [269.]

Cum eueniant modis omnibus instar necessitatis. propter conditionem diuinæ scientiæ. Sîd siu in⌣állên sínt ze⌣uuís nôte geskéhent. álso iz kelégen ist in⌣gótes uuízentheíte? U'mbe díu gelégeni siu nôte geskéhent.

Hoc scilicet. s. refert. Táz skéidet siu.

Quod eas referre facit. Táz tiu skéidet.

Quæ paulo ante proposui. Díu ih târ fóre ze⌣bílde gáb. Uuéliu sint tíu?

Sol oriens. et homo gradiens.

Tíu irrínnenta súnna . únde der gânto mán .

Quæ dum fiunt . non fieri non possunt. Tíu zuéi nemúgen nieht ze⌣léibo uuérden . únz siu geskéhent.

Eorum tamen unum necesse erat existere . priusquam fieret . alterum uero minime . Dáz éina sólta áber nôte uuérden . êr iz uuúrte . dáz ánder nieht nôte.

Ita etiam procul dubio existent . quæ deus habet præsentia. A'lso sint tíu âne zuíuel . díu gót in⌣sínero gágenuuerti hábet.

Sed eorum hoc quidem descendit de necessitate rerum . illud uero de potestate faciendum. A'ber íro súmelih chúmet fóne nôte . súmelih fóne dero tûonton geuuálte .

Haud igitur iniuria diximus . Fóne díu châden uuír mít réhte .

Hæc necessaria esse . si referantur ad diuinam noticiam. Dísiu nôthaftíu sín . sô man hína sihet ze⌣gótes uuízentheite .

Si per se considerentur absoluta esse nexibus necessitatis. Sô man siu áber dúrh sih chíuset . inbúndeníu sín . únde únnôthaftíu .

Sicuti omne quod patet sensibus . uniuersale est . si referas ad rationem. A'lso díngolih táz man séhen mág . únde grífen . állelih íst . úbe man ze⌣déro rédo sihet .

Si respicias ad se ipsa singulare. U'nde áber éinluzze . úbe dû dâr ána uuártêst. Tíu uuír ána séhên . díu sint fo éiniu . únde éinlúzziu . sô plato íst . únde cicero . únde állía indiuidua . déro sélbon íst fo uuelez állelih . uuánda iz homo íst . álde bos . álde equus . álde lignum . álde lapis. Uuánda hic homo óuh íst homo . bediu [1] íst er béidiu . ióh singulare . ióh uniuersale . Hunc hominem gesíhet taz óuga. échert hominem uuéiz tiu ratio. Dáz lêret in cathegoriis aristotiles .

SI MVTATA VOLVNTAS . ELVDERE POSSIT PROVIDENTIAM .

Sed inquies. Nû mág keskéhen chíst tu .

Si situm est in mea potestate mutare propositum . euacuabo prouidentiam . U'be in⌣mínero geuuálte stât . zegeánderuuísonne mínen rât . sô eruuéndo íh tia fóresíht .

Cum mutauero forte quæ illa prænoscit . Tánne íh ódeuuano geuuéhselôn . dáz sí fóre uuéiz .

Respondebo . Dés ántuuurto íh .

Te quidem posse deflectere propositum tuum . Díh uuóla múgen uuéhselôn dínen uuíllen .

---

[1] Aus „pediu“ verbessert.

Sed non posse te uitare diuinam præscientiam. Náls áber fermíden dia gôtes uuízentheit. nóh íro infáren. [270.]

Quoniam præsens ueritas prouidentiæ intuetur. te id posse. Vuánda díu gágenuuerta uuárheit tero fóresihte. chíuset. tíh táz kemúgen.

Et an facias. U'nde uuéder dû iz tûêst.

Quoue conuertas. íóh uuára du gerâtêst.

Sicuti non possis effugere intuitum præsentis oculi. A'lso du óuh nieht infáren nemáht téro ánasihte des kágenuuerten mánnes óugen.

Quamuis te conuerteris libera uoluntate in uarias actiones. Tóh tu díh tínero uuílle uuarbun chêrest in misseliche tâte.

SI VARIARI POSSIT PRÆNOTIO. VT VOLVNTAS VARIATVR.

Quid igitur inquies. Uuío nû chíst tu.

Ex meane dispositione mutabitur scientia diuina? E'in uuanchot nû gótes uuízentheit. náh mínero sképfedo. díu mír mittundes ûf uuírdet?

Ut cum ego uelim. nunc hoc. nunc aliud. illa quoque uideatur alternare uices nascendi? Só. dáz sí múge sáment mír hértuuéhselunga tûon des uuízennes. nâh tíu íh uuílon éinez uuíle. uuílon ánderez?

Minime. Dáz netûot.

Diuinus namque intuitus. præcurrit omne futurvm. Gótes óuga gefúreuangot. ál dáz chúmftig íst.

Et retorquet ac reuocat ad præsentiam propriæ cognitionis. U'nde gechêret iz. íóh kéuuéndet iz. zedéró gágenuuerti sínero bechénnedo.

Nec alternat ut estimas uice prænoscendi. nunc hoc. nunc illud. Nóh ér neuuíluuandot nieht án demo bechénnenne. nû díz. nû dáz.

Sed manens. præuenit atque complectitur uno ictu mutationes tuas. Núbe ío zestéte stándo. fúre fáhet er. únde úmbe fáhet er éines scúzes. tína uuéhsela.

DEI PROVIDENTIAM EX SIMPLICITATE IPSIVS ESSE. NON EX EVENTV RERVM.

Quam præsentiam comprehendendi omnia. uisendique. non sortitus est deus ex prouentu futurarvm rervm. Día ío gágenuuerti sínes ánaséhennes. únde úmbe hábennes álliu díng. neguuán er

nieht fóne dero chúmftigon gebúredo.

Sed ex propria simplicitate. Núbe fóne éigenero éinfalti. dia únsih intellectus lêret. náls ratio.

Ex quo illud quoque resoluitur. quod paulo ante posuisti. Mít tíu íst óuh tés keántuurtet. táz tu fóre chûde.

Indignum esse. si dicantur nostra futura. præstare causam scientiæ dei. Ungerístlih sín. úbe toman dés kedénche. dáz únseriu futura. gótes uuízentheit récchen.

Hæc enim uis scientiæ. Dísiu sélba chráft sínero uuízentheite.

Complectens cuncta sua præsentaria notione. A'lliu díng mít íro ánauuartigun bechénnedo úmbefáhende. [271.]

Ipsa constituit modum omnibus rebus. Gíbet si uuísun állen díngen. náls síu íro.

Nihil uero debet posterioribus. Nóh tíen áfter nâh chomentên. nehábet sí zedánchonne sámo so sí iz fóne in gelírnenne.

LIBERVM STARE ARBITRIVM. ET PRO MERITIS PRÆMIA DISPENSARI.

Quæ cum ita sint. manet mortalibus intemerata libertas arbitrii. Vuánda dáz állez sô íst. pediu íst ménniskôn úngenómen íro uuílluualtigi.

Neque iniquæ leges proponunt præmia. pœnasque uoluntatibus. solutis omni necessitate. U'nde mit réhte gehéizent êo-bûoh ferlâzenên uuíllôn. lôn. ióh ingélteda.

Manet etiam desuper spectator cunctorvm præscius deus. U'nde íst óbenân dér ál séhento. únde fóre uuízento gót.

Et æternitas uisionis eius semper præsens. concurrit cum futura qualitate nostrorum actuum. U'nde díu êuuiga gágenuuerti sínero gesíhte. inchít téro chúmpftigun uuíolichi únserro uuércho.

Dispensans præmia bonis. supplicia malis. Spéndondo gûot kûotên. únde úbel úbelên.

Nec frustra positæ sunt in deo. spes. precesque. Nóh kedíngi. únde flêhâ neuuérdent nieht in-geméitun ûfen gót kesézzet.

Quæ cum rectæ sint. non possunt esse inefficaces. Tíe dánne ferfáhent. sô sie réhte sínt.

EPILOGVS.

Auersamini igitur uitia. Fóne díu léidezent tie âchuste.

Colite uirtutes. Minnont túgede.

Subleuate animum ad rectas spes.

Hábent íuueriu mûot an réhtero gedíngi.

Porrigite humiles preces in excelsa. Frúmment ze⌣hímele déumuote flêhâ.

Magna necessitas probitatis. indicta est uobis. si non uultis dissimulare. I'uuih tuuínget michel nôt ze⌣dero gûoti. úbe ír is iéhen uuéllent.

Cum agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Uuánda íuuere tâte. dér êotéilare úberuuártet. têr ál síhet.

Híer múgen uuír chíesen. dáz boetius nâh tísemo quinto libro. mít temo tôde dés keírret uuárd. dáz ér nemûosa fernémen fóne philosophia. díu sí ímo gehíez. hára nâh zeságenne.

EXPLICIT LIBER QVINTVS BOETII CONSVLIS.

DES

MARCIANUS MINEUS FELIX CAPELLA

VERMÄHLUNG

DES MERCUR MIT DER PHILOLOGIE.

Handschrift 872. Jahrhundert XI.

EINLEITUNG.

»Codex rescriptus. Argumentum primæ scripturæ sæculo X exaratæ erant regulæ grammatices, ut ex titulis capitalibus, quorum aliqua adhuc vestigia adparent, liquido patet. Eorum unus pag. 19 hæc habet: EXPLICIT LIBER I. ille pag. 34 DE NOMINATIVO inscribitur, ille pag. 24 DE NOMINE, pag 66 DE ORATIONE et pag. 75 DE DICTIONE. Liber exiguus 4 digitis latus et 5 altus latis tamen marginibus. Nullius videtur fuisse valoris, alias non post annos centum jam foret discerptus, et membrana rescripta.

Raro casu textus posterior et rescriptus priorem pretio multum superat, cum sit celebris translatio teutonica illius figmenti, quod Martianus Capella sæculo V de nuptiis philologiæ cum Mercurio composuerat; quam ob aliquam affinitatem, quæ ei cum psalmis abs Notkero Labione teutonice redditis intercedit, huic uiro erudito adscribendam esse periti falso existimavere. Non integra Martiani fabula, ut abs Hugone Grotio edita legitur, hic translata reperitur, sed tantum liber primus et secundus ejusdem.

Huic translationi sæculi XI colligati sunt duo commentarii in Evangelia sæculo XIII scripti.

Eadem translatio, et illa Boetii in cod. 825 abs eodem authore videntur adornatæ, cum voces eædem in iisdem formis ubique recurrunt, differunt autem a Notkeri Labeonis translatione psalmorum; et hinc ne utiquam huic adscribi possunt, ni quis certum faciat, formas Notkeri per librarium immutatas fuisse. Ex iis quæ pag. 105, linea 4 dicuntur, elucet: ex Slavis ævo Carolingo in captivitatem redactis ac in Germaniam deductis, Hazchorum (Zechen) coloniam in nostra vicinia consedisse, et pro anthropophagis

habitos fuisse. Qua assertione abs Authore coævo prolata in Bohemia docti viri his annis multum vexati fuere.«

v. Arx, in der handschrift.

Die zweifel, welche v. Arx gegen Notker den teutschen als urheber dieser übersetzung erhebt, finden ihre erledigung in dem zeugniss, das sich unser verfasser in dem briefe an Hugo, den bischof von Sitten (s. s. 4 dieses bandes) ausstellt, und die erhobenen bedenken ihre erledigung in dem, was von Arx selbst angedeutet hat.

Was die ausgabe Graffs anbelangt, so hat derselbe, wie bei dem Boethius, dadurch gefehlt, dass er den lateinischen text nicht nach der handschrift, sondern nach den ausgaben von Kopp und Götz gegeben; denn latein und teutsch stimmen öfters nicht überein, und man wird leicht verleitet, den grund der abweichung in einem andern umstande zu suchen. von unzähligen beispielen nur einige. kap. 10, s. 21 der handschrift, gibt Graff: »hincque est, quod ille (st. »illic«, wie die handschrift bietet) phœbus, et hic uocitetur auricomus«, wozu dann natürlich die übertragung »dâr« und »hier« nicht stimmt. kap. 11, im anfange: »ut ad eum«, statt »ut ad deum«, mit der übersetzung »ze démo góte«. ebendaselbst, etwas weiter unten, gibt Notker »rutilans«, wozu sein teutsch (»uuás rôt«) viel besser passt, als zu dem Graffischen »rutilantes«. ärger ist folgendes beispiel aus dem zwölften kapitel: »Non tamen fortunas omnes inuolutas illi gurgites sanguineus et ceruleus rapiebant. Tiu rôta martis. únde diu plâuua saturni negenâmen sie dóh niêht álle«, wo Graff die lesart »sanguineas aut cæruleas« bietet. unsinnig ist folgendes, aus kap. 15: »Quæ licet in maiugenæ officium prope fari uiderentur satis, tamen incessibus mouebantur. Únde dóh tie mercurio ze dieneste gágene íltin. dóh liufen sie sámaso gemézenên stépfen«. Notker liest nämlich »properare« und »ratis«, und hat das unterscheidungszeichen nicht nach, sondern vor »ratis«. aus »deos maritos« macht Graff, kap. 29, »deos maris«; aus »hospitio« »sospitæ«, kap. 31 u. s. w. Ungern vermisst man ferner die zahlreichen zusätze und erläuterungen, welche Notker seinem lateinischen texte beigefügt hat, wie z. B. gleich zu v. 2: »i. nati per copula sacra deum«, wodurch der schlüssel zu Notkers übersetzung gegeben ist. und umgekehrt bietet Graff zuweilen worte, welche man vergebens in Notkers verteutschung sucht, eben weil sie sein lateinischer text nicht geboten hat, wie z. b. »Aliquando etiam sublimatas« in der mitte des zwölften kapitels.

Bei stärkern abweichungen werden die änderungen Graffs noch unangenehmer, ja völlig störend. man vergleiche z. b. nach vers 10.

Die handschrift bietet:

Nate mee uires mea magna potentia solus. Tibi. s. perhibent placuisse cantare choreas ad thalamos. Tih ságent sie gérno singen diu brûte sáng. Apollinis lóbe sáng héizent choreæ. quia ipse præest choris. E'r méineí áber hter epithalamia. dáz chit nuptialia carmina. déro iû síto uúas.

Seu quod bacchus tibi pater est. Táz ist tir geslâht. Sô iz tánnan st. dáz tir uuíngot tin fátir ist. Uuánda uuín máchot kelúste.

Seu genitricis habes. comere florentia limina. uernificis sertis. A'lde fóne dinero mûoter slâhet tih ána. daz hûs ze blûomonne nit lénziskên blûomen. die óuh kelúste récchent.

Seu gratia. i. soror ueneris dedit tibi consanguineo trina. s. dona. i. pulchritudinem. uocem. et gestum. A'lde din mûoma gáb tir drí géba. die zeminnesami zihent. ih méino scôni. únde stimma. únde gebarda.

Graff hat:

[Fóne dír chád st. Nate mee uires — thalamos.] Tih ságent sie gérno singen diu brûte sáng.

[Apollinis lóbe sáng héizent choree. quia ipse præ est choris. E'r méinet áber hter epithalamia. dáz chit nuptialia carmina. déro fu síto uuás.

1.

Táz ist tir geslâht. Sô iz tánnan st. dáz ter uuíngot tin fáter ist. [Uuánda uuín máchot kelúste.]

2.

Álde fóne dinero mûoter slâhet tih ána. daz hûs ze blûomonne mit lénziskên blûomen. [die óuh. kelúste récchent.] álde din mûoma gáb tir drí géba.

[die ze minnesami zihent. ih méino scôni únde stimma. únde gebarda geuuúrftigi.]

Seu tibi quod bacchus pater est,
placuisse choreas,
Cantare ad thalamos seu genitricis
habes,
Comere uernificis florentia limina
sertis,
Seu consanguineo gratia trina dedit.

Durch diese nebeneinanderstellung glauben wir das verfahren Graffs anschaulicher gemacht zu haben, als wenn wir eine beschreibung durch worte versucht hätten. für Graff muss der zwischenraum, den wir mit 1

und 2 bezeichnet haben, weggedacht worden. dagegen sind in unserer ausgabe die absätze, bei neu anhebendem lateinischem texte, unsere zuthat, zu der wir uns aber wegen der grossen anfangsbuchstaben der handschrift berechtigt glaubten. Graff hat, trotz seiner absonderungen, einschaltungen, einrückungen, das nicht erreichen können, was er gewollt, nämlich eine völlige trennung des lateinischen und teutschen, vielmehr hat sich derselbe öfters gezwungen gesehen, den lateinischen text in dem teutschen zu wiederholen, wie s. 166 (»Ardebat heraclitus u. s. w.), ein beweis wohl, dass wir den richtigeren weg eingeschlagen.

Um zu sehen, in welchem masse etwa Graff von der getreuen wiedergabe der lesarten des teutschen textes abgewichen ist, haben wir in der voranstehenden probe das abweichende durch liegende schrift hervorgehoben. seine abweichungen betreffen aber bald einzelne buchstaben, z. b. »keséhen, hûotera, ander, gesámenoten« statt »kesézen, hûotela, andir, gesámenoton«, bald ganze wörter, z. b. »éino« statt »ána«, sämtlich aus kap. 31, »nâmo« statt »mâno«, kap. 32, »hértinga« statt »hérunga«, b. 2. kap. 34; sehr oft die tonzeichen. öfters jedoch fehlen ganze wörter, z. b. »fóne *gnûog* émezigero«, kap. 34, »mit *temo* érdfiure«, kap. 37, »ál sólchiu *cholchi* v˝obent«, b. 2, kap. 5; bald ganze sätze, z. b. »Sí dárbeta úngerno dero írdiskon uuúnnon. dóh si himeliskiu uuérden uuóltí«, zu ende des zweiten kapitels des zweiten buches. öfters auch sind wörter versetzt, z. b. »V˝nde vuúrchet ér«, statt »V˝nde ér vuúrchet«, b. 2, kap. 3. Manche abweichungen Graffs müssen als verbesserungen bezeichnet werden, sollten aber als solche angedeutet sein.

Betreffs der handschrift haben wir noch folgende bemerkungen zu machen. von seite 84 beginnt eine andere hand, und abweichungen in der setzung der tonzeichen u. s. w. treten ein. so schreibt die erste hand, wenn wir nicht irren, so ziemlich ohne ausnahme »íoh«, die zweite »íóh«. die sache erfordert genauere untersuchung, denn überhaupt rückt die erste hand das tonzeichen gerne vor, z. b. uúas. bei doppellauten steht das tonzeichen bald auf dem ersten, bald auf dem zweiten laute; bei »uô« und »iê« wird es gerne über beide gezogen u. s. w. wir haben es in seine zwei theile aufgelöst wiedergegeben, z. B. »múòter«. Graff hat das tonzeichen sowohl in diesem als in jenem falle meistens auf den ersten laut geschoben. Von seite 67 der handschrift sind die anfangsbuchstaben der kapitel nicht mehr ausgefüllt, dafür aber meist mit kleiner schrift auf den rand geschrieben. Die zahlbezeichnung der kapitel ist unsere zuthat. Zu spät, um sicheres berichten zu können, sind wir auf die stellung des punktes aufmerksam geworden, der bald auf der linie, bald hoch über derselben steht. der letztere scheint die satzgefüge zu söndern. einige mahle, besonders bei der zweiten hand, finden sich auch andere zeichen.

MARTIANI MINEI FELICIS CAPELLAE AFRICARTAGINENSIS . LIBER PRIMUS INCIPIT . DE NVPTIIS PHILOLOGIAE . ET MERCVRII.

Remigius lêret unsih tisen auctorem in álenámen uuésen gehéizenen martianum . únde mineum úmbe sîna fáreuua . felicem úmbe héilesôd . capellam úmbe sînen uuássen sîn . uuánda capra apud grecos dorcas a uidendo gehéizen îst . A'ber díse fiêr námen óugent úns . táz er romanus uuás dignitate . dóh er búrtig uuâre fóne cartagine díu in africa îst . Sô mánige námen nemûoson ándere háben . âne romani ciues . Romani ciues hîezen béide . toh sélben die búrgliute . dâr gesézzene . toh tie ánderes-uuâr gesézzene . mít íro geédele . álde mít íro túgede . álde mít íro scázze úmbe sie gefréhtoton . táz sie in íro dignitatem gâben . únde sie romani ciues hîezen . Pediu chád lisias in actibus apostolorum . Ego hanc ciuitatem multa summa consecutus sum . Tîa dignitatem mág kéeiscôn dér suetonium líset . de uita cæsaris augusti . Táz er mercurium sâget kehîen [1] ze⌣philologia . mít tíu lêret er únsih . dáz iô uuízze súlen sîn mít kesprâchi . únde réda netóug . târ uuízze ne sînt . Ze⌣déro ságûn bîtet er hélfo . únde héilesodes himeneum . dén álte líute hábeton fúre-hîgot . [3.] únde fúre-máchare állero natûrlichero míteuuist . Tén gruôzet er nû ze érist án⌣demo prohemio . sámo so sin fru —[2] . den quædam satira fúre în spréche . A'ber satiram súln uuîr

[1] Es steht kehiien (das erste „i“ steht oben drüber).

[2] Das pergament abgerissen. das u unsicher. „den“ im anfange der folgenden zeile.

férnemen dia deam. diu dien poetis ingeblíes satirica carmina. Nû fernémen uuáz sí chéde.

1. SATIRA IN HONORE HIMENEI HOS PRÆCINIT VERSVS.

1. Tv qvem psallentem thalamis. quem matre camena progenitum perhibent. copula sacra. i. nati per copula sacra. deum. Himenee chît tiu satira. dû bíst tér. dén diu chínt tero góto ságent síngenten. dáz chît quónen zesingene in⌣dien brûtechémanaton. únde dén sie chédent sín dero sáng⸗cúttenno sún. uuánda dû sólih sángare bíst. Tû bíst ter dén uirgilius héizet amorem. filium ueneris. Fóne démo ér chît. omnia uincit amor. Tû tuôst uuónên díngolih ze⌣ándermo.

3. Qui stringens. i. stringis pugnantia semina. archanis uinclis. Tie ringenten sâmen. daz chît quatuor elementa. duíngest tû mít tóugenên bánden.

4. Et foues sacro complexu dissona nexa. Únde dû stâtist íro úngelichen nústâ. mít cótelichemo gehíleiche. Dáz chît. tû stâtist íro gehíleih mít úngelichemo bánde.

5. Namque ligas. i. compescis elementa uicibus mundumque maritas. Hérton gestíllest tû diu uuéter. íh méino gehéi. únde [4.] — gene. únde mít tíu gebérhaftôst tû dia uuérît. Ůbe diu [1] hérta neuuâre. sô ne bâre diu érda.

6. Atque auram mentis. i. spiritum uitæ. corporibus socias. Tû gíbest tien líchamon líbhafti.

7. Fœdere complacito sub quo natura iugatur. Mít liébsamero gezúmfte. mít téro des cómenes únde dero brûte natura gesíppôt uuírt.

8. Sexus concilians. et sub amore fidem. Ín únde sía geminne tuônde. únde triuua mít minnôn stêrchende.

9. O himenee decens. qui maxima cura es cipridis. Uuólge nû uuólge. dû zímigo hímachare. tû dínero muoter zéizesto bíst. in papho ciuitate cypri sízzentero.

10. Nam hinc tibi flagrans cupido micat ore. Dáz skínet tir ána. uuánda dánnan bíst tu sô únder ôugon brínnende níêt. Fóne dír chád sí.

Nate mee uires mea magna potentia solus. Tibi. s. perhibent placuisse cantare choreas ad thalamos. Tíh ságent sie gérno singen diu brûte⸗sáng. Apollinis lóbe⸗sáng héizent choreæ. quia ipse præest choris. E'r méinet áber hier

[1] Nur noch der untere theil sichtbar.

epithalamia. dáz chît nuptialia carmina. déro iû síto uúas.

11. Seu quod bachus tibi pater est. Táz íst tir gesláht. Sô iz tánnan st. dáz tir uuíngot tîn fâtir íst. Uuánda uuîn máchot kelúste.

12. Seu genitricis habes. comere florentia limina. uernificis sertis. A'lde fóne dînero múòter slâhet tîh ána'. daz hûs ze blûomonne mit lénziskên blúòmen. [5.] díe óuh kelúste récchent.

14. Seu gratia. i. soror ueneris dedit tibi consanguineo trina. s. dona. i. pulchritudinem. uocem. et gestum. A'lde dîn múòma gáb tir drî géba. díe ze⌣minnesami zíhent. íh méino scôni. únde stímma. únde gebarda [1].

15. Caliopea componens conubium diuum probat te anuere auspicio carminis. Sélbiu diu sáng-cúten [2] díu dero góto gehîleih scáfôt. tíu lóbet tîh ze demo héilesode des sánges.

---

2. MEDITATIONEM PATRIS FILIVS SCRVTATVR.

Cum crebrius cano istos hymenei uersiculos. nescio quid moliens inopinum intactumque. Tó íh tícchost álso míh tiu satyra lêrta díse uérsa sáng fóne himeneo. ne uuéiz. s. uuánda íh peripatheticus pín. uuáz únchundes fórderônde. únde úngehándelotes. Dáz chît er. uuánda peripathetici ne uuéllen níehtes qúis sîn.

Non perferens martianus respersum uerticem capillis albicantibus. et decuriatum incrementis lustralibus aggarrire ineptas nugulas. interuenit dicens. Mîn sún ándonde daz mîn grâuua hóubet. únde fóne áltere zîtigez ze dero curia. kérmenon chíndisliche in-uuíhthêit. pechám er mír sús chédende.

Quid istud mi pater. quod nondum uulgata materie cantare deproperas? Uúaz sángo íst táz fáter mîn. táz tû sô ferhóleno síngest? Tû ne sâgest uuáz iz st., dóh tu iz síngest.

Et priusquam fores aditumque reseraris gimnologisis ritu nictantis pontificis. Únde dáz tú síngest êr dû ze túron chómêst. nâh témo síte des uuácheren biscofes. [6.]

Quin potius edoce quid apportes. et reuelato quorsum prædicta sonuerint. Nû ne hîl iz. núbe ságe uuáz tú líudoest. únde uuára daz sáng hélle.

---

[1] „geuuúrftîgi", das zuerst stand, ist durch punkte getilgt.

[2] Ursprünglich „sang cútten", dessen erstes „t" aber getilgt ist.

3. FATETVR SE NVPTIAS DEORVM PATER MEDITARI.

Ne tu inquam desipis. Ne uuéist tu iz tánne na. châd íh?

Et noscens egiriminon perspicui operis creperum sapis? Uʼnde sid tu uuéist taz mâra uuérh egeriminon. i. resurrectionum. sólt tu is tánne zuíuelôn? Táz íst éin bûoh apud grecos kescríbenez fóne dero apothesia. dáz chît fóne dero deificatione. uuánda iz ságet uuío ménnisken ze góten uuérdên.

Nec liquet himeneo prælibante disposita nuptias resultare? Uʼnde ne bechénnest tu dáz íh fóne nuptiis uuíle ságen. himeneo díu sáng fóre singentemo. díu dára zû benéimet sínt?

Si uero properus scrutator inquiris concepta. s. carmina. cuius scaturriginis uena profluxerint. Uʼbe dú áber gnôto fórscôst ûzer uuélero ídun síu ersprúngen sín.

Explicabo tibi fabellam ni prolixitas perculerit. quam edocuit satyra comminiscens mecum lucernas marcescentes hiemali peruigilio. Sô ságo íh tir daz spéllengi ne benéme mir iz tánnan síu ersprúngen sínt. dáz míh lêrta diu satyra. míh inchúnnende sámo so díu timberenten náhtlîeht fóne dero uuínterlîchun dúruuacho.

---

4. EXEMPLIS CÆTERORVM DEORVM. ET MATRIS INSTINCTV. CILLENIVM VELLE VXOREM.

Cum undique inter deos fierent sacra coniugia procreationis numerosæ. liberique præclues. [7.] ac nepotum dulcium etheria multitudo. Suspensio uocis. Tánne únder dien góten iû in állen sínt tes hímelis uuúrtîn héilige gehîleiche. únde dánnan uuúrtîn édeliu chínt. ióh mínnesamero néfôn hímiliskiu mánigi.

Et inter se potirentur quodam complexu ac fœdere cælicolarum. Et hic. Uʼnde sie síh ál zesámine gehálset únde gezúmftet [hábetîn. sô der hímil búòn hálsen gétân mág sîn.

Præsertimque potissimos conubialis bearet adiectio. Et hic. Uʼndê die námohaftisten méist kesâligoti díu gehîleihlîcha mêrunga.

Et id debitum mundo loquax humanitas triuiatim dissultaret. Et hic. Uʼnde dia géba dero uuérlte gelâzena. uuîto mârti díu gezúngela ménnisghéit.

Et poetæ præcipue. secuti euagrium cytharistam. et suauiloquam. senectutem cæcutientis meonii. epica liricaque pagina consonarent. Et hic. Uʼnde állero méist tie poetæ nâh euagrio fáhende demo citharista. unde nâh témo suôzen gechôse des álten blinden meonii. mít lóbesamero. únde mít misseliutigero pagina daz ságetin.

Nec aliquid loquerentur ioui inter ætherias uoluptates dulcius una coniuge. Et hic. Unde sie sagetin nieht liêberen uuésen ioui únder dien himel-uuúnnon. dânne dia uuíniun.

Hisque accederet promptior fides. Et hic. Unde in dés íahe díu gúissagiôra fides.

Quæ suadente aruspicio grandeuos pontifices in testimonium conuocat. cum quid iupiter hominum uotis trepida curarum ampage suspensis multa inplacabilis hostia denegaret. exorata eius matrona prouenire. [8.] Díu fône ópfer uuízegungo âlte biscofa des ze úrchunde zôh. so uúes iuppiter dero liútô fléhôn in-ángisten únde in-zuíuelheiten mániges friskinges ne rûochender erzígen háheti. fône dero frôuuun uuírde dáz geskéhen.

Et quicquid ille dictauerit ex promta sententia. asseruante pugillo parcarum. delinitum amplexibus suade coniugis. iussuque remouere. Et hic. Unde so uuáz er fréisiges kespróchen hábeti zetuônne. dero briêuaron scrífte dáz kehalténtero. fône dero chénun hálsenne. in dés-eruuánten uuésen. únde daz ferbiêten.

Nec solum superum regem attestabatur. s. fides uxorium idque etiam diti propositum. idque portuno. certumque esse gradiuum torreri amore coniugis nerienis nerinæ. Et hic. Unde nieht éin chád si. dén himel-chúning uuínegernen. núbe daz óuh in-muôte sîn demo hélle-góte. únde demo méregóte. núbe óuh ten uuígcot chélen nâh nerine filia nerei.

Æsculapio quoque non dispar affectio. Et hic. Sámilih uuíllo chád si íst óuh ána demo árzatgóte.

Et mestissimum seniorem deorum transduci simili persuasione ope coniuga cybeleque permulsa. Et hic. Unde chád si íoh ten ált-cót saturnum trúregen. s. fône des sûnes âhtungo. án den-sélben rât pechêret uuésen. sinero gemâlun berecinthia gelúhtero. tiu óuh ops. únde cubele hetzet. [9.]

Et ianus utraque effigie. miratur argionam. Et hic. Unde so si chád ianus ter zuihóubito. sáh ío án argionam. déro în lángeta.

Nam memphiticam reginam dependisse tantvm marito. ut obsita perpetuo luctu numquam contenta sit eum inuenire. Et hic. Isidem ságeta si échert chélen nâh osiride íro ferlórnen. chârle só hárto. dáz si nâh imo feruuuôftiu. síh niomer ne-getrôste în fúnden háben. Tóh si în fône sinemo bruôder tiphone erslágenen fúnde in memphitica palude. si-ne uuólta sih tóh tés trôsten. dáz si în fúnden hábeti.

Hac igitur fama. et his alternis amoribus deorum. motus concitusque cillenius. simulque quid cunctorum affectiones et thalamos conspicatur. dum paret. i. obedit ad

auxilium plurimis. uxorem ducere instituit. Depositio. Fóne démo mâre. únde fóne sólên uuíneskéfen dero góto óuh cillenius niéteg uuórtener. uuánda er iû gnuôgen hélfendo íoh sélbo sáh íro állero mínneglichen gehíletcha. kéinota óuh er síh zegehtenne.

In quam sententiam illum mater anxia inpulerat. cum salutaret eum annua zodiactea peragratione inpliadum numero. A'n dén uuillen bráhta ín sín muôter maia. dô si ín chátta. ándder iârúmbeuérte des zodiaci. únder dien ánderen pliadibus dero sî éiniu íst. Táz téta si in maio mense. sǫ iô mercurius mít tero súnnûn dara chúmet. ángestendiu daz er âne chint uuás. [10.]

Presertimque quod corpus exercitum palestra. et crebris discursibus. toris lacertosis. in excellentiam iuuenalis roboris. uirili quadam amplitudine renitebat. Tárumbe méist. táz sín líchamo án demo ringenne. únde án dien émizelóuften geuôpter. mít chníurigen ármin áfter déro púrlíchi iúnclichero stárchi ingomelíchero fóllelídi skéin.

Ac iam pubentis ienæ seminudum eum incedere. et indutum eum parua clamide. nudatum cætera. obnubere cacumen humerorum. sine magno risu cypridis non sinebant. Únde ín síne bártenten híèfelin nelíèzen âne míchelen húôh ueneris. sâmo dáhten gân. únde ánderes uuâr nácheten. échert tie áhsela mít temo mántelline bédecchen. álso die palestrile gtengen.

Rationabili igitur proposito constituit pellere cælibatum. Fóne díu uuás rédolih táz er gehtien uuólta.

---

5. DVBITARE EVM QVAM PRÆ CÆTERIS SIBI ELIGAT.

Itaque pro industriæ dignitate quam conueniret accipere. cuncta merito longe deliberationis alternat. Tô dâhta er inállen sínt lángo tráhdonde. álso is túrft uuás. uuélicha er némen máhti. nâh téro geríste sínero bíderbi.

Nam sophian ipse miro quidem cupiebat ardore. quod prudens sanctaque sit. intemeratiorque cunctis. pulchriorque uirginibus. Hárto gérno uuólti er sophiam. dáz chít sapientiam. uuánda sî uuízzig únde héilig íst. únde ungeuuártôsta íst. íoh skônista íst. únder állen mágeden. dáz chít állen uirtutibus. [11.]

Sed quod sororis eius collectanea. et indiscreto amica fœdere uideretur. perindeque ad innubas ipsa quoque transisse. eam in palladis iniuriam non placuit coaptari. Uuánda si áber gesoûga uuás íro suéster mineruæ. dáz chít tero inmortalis. únde si íro líèba uuás inungeskêidenero mínno. íoh sie sámint sólton mágede sín. pedíu ne

uuólta er sia mít íro ungemûote némen.

Non dispar illum forma desiderabilis. grataque luculentas in manticen quoque succenderat. Sámolih scôni. únde sámo liebsam frólutti. getéta in óuh ze mantice hûgen. dáz chît ze diuinatione.

Nam et nobilitas illam quippe pronoeæ maior est filiarum. et prouidum perspicacis prudentiæ commendabat ingenium. Íro geédele uuánda sî diu áltesta tóhter íst prouidentiæ. únde der fúredâhtigo sín iro únbetrogenun fruóti-gelíebta ímo siâ.

Sed ipsis diebus forte inmensi amoris inpatientia. ultro iuuenem consecuta appollini fuerat copulata. Sî uuás áber dô iû. íh uuâno fóre míchelero uuínegerni íro dánches zû fâhendo. ze-demo iúngen appolline gehíet. Uuánda diuinatio íst iô diuini.

Uoluit saltem endelichiæ ac solis filiam postulare. quod speciosa quam maxime magnaque deorùm sit educata cura. Sô uuólta er dóh to gérno psichen dia tohter solis unde endelichiæ. dáz chît absolute perfectionis. uuánda sî unméz scône uuás. únde gezógen mít míchelên ruôchon dero góto. [12.]

6. DE VIRTVTIBVS ANIMÆ. QVAM ADAMAVIT.

Nam ipsi psichæ. i. animæ natali die dii ad conuiuium corrogati. multa contulerant. A'lso dâr ána skéin. dáz íro dia góto in íro sélbero gebúrte tâge. íh méino án-démo sî gebórn uuárd. ze góumo geládete. míchela gíba gâben.

Jupiter quippe diadema quod æternitati filiæ honoratiori detraxerat. capiti eius apposuit. Jouis gâb íro ûfen íro hóubet táz diadema. dáz er sínero geêretostûn tóhter æternitati âba nám. Uuánda fóne æterna dei sapientia. íst animæ sempiternitas kelâzen.

Juno quoque ex-purgatioris auri splendente uena addiderat crinibus sociale uinculum. Sîn uuírten gáb iro. íro uáhs-uuíttun. án-dero díu ída glêiz lûtteres cóldes. Ratio animæ. dáz íst tíu uuítta mít téro crines uirtutum zesámine gechnúpfet uuérdent.

Tritonia etiam interula resoluto ricinio. strophio flammarum instar e-coco. atque ipso sacri pectoris ac prudentis amiculo uirginem uirgo contexit. Íoh minerua diu máged. cáreta daz mágeti mít íro smóochen. âba genómenero spénelun. únde mít íro púrpurînen gúrtele. fiure gelíchemo. únde mít témo béndele íro uuíhun. únde íro fruôtun brúste. Sô gezímit animæ. dáz si intima sî sapientiæ. únde mít

caritate sî gegúrtet. mít temperantia beduúngen.

Delius quoque ut ramale. i. ramum laureum gestat. diuinatrice eadem coniecturalique uirga. uolucres illi ac fulgurum iactus. atque ipsius meatus cæli siderumque monstrabat. [13.] Apollo zêigota íro óuh mít sînero uuîziglichûn gérto. día er íò lôrboumina tréget. álle fógelrárta. álle blígscúzza. íoh sélben die hímelférte. únde dero stérnôn. fóne díèn er diu uuîzegtûom nímet. Der lôrboum hábet tía natura. úbe sîn ást ûfen slâfenten mán geléget uuírt. táz ímo uuâr tróumet. Pedíu íst er appollini geéichot. tér áltero líuto uuîzego uuás.

Aniæ autem. prænitens speculum. quod inter‿donaria. eius aditis sophia defixerat. quo se renoscens etiam originem uellet exquirere. clementi benignitate largita est. A'ber aniæ dáz chît recognitio gáb íro uuílligo dén spíègel. dén óuh íro ze‿gíbo gáb sapientia. únde ín íro gíbohûs kestálta. dáz sî dâr-ínne síh pechénnende. ih méino dés. táz sî cælestis íst. uuídere gesínnen chúnne ze‿íro ánagenne.

Lemnius quoque faber illi insopibiles æternitatis igniculos. ne caligantibus tenebris nocteque cæca opprimeretur incendit. Uulcanus ter smíd zúnselota íro fiúr dáz níò erlósken nemág. dáz sia ín dero nahtfínsteri bechlépfet ne uuúrte. Uuánda dero sêlo líèhtet naturale ingenium. dáz nû híer lemnius bezéichenet.

---

7. DE ILLECEBRIS EIVSDEM.

Omnes uero illecebras circa sensus cunctos apposuit afrodite. A'ber álle lúcchedâ bôt íro uenus ze állen íro úzeren fínf sínnen.

Nam et unguentis oblitam. floribusque redimitam halatu pasci fouerique docuit. [14.] Sî lêrta sia mít sálbe bestríchena. únde mit pluômon geziêrta. in stang-suôzi gehéfenot. únde gemámment-sámot uuérden.

Et melle permulserat. U'nde sûozta sî íro mít hónange.

Et auro ac monilibus inhiare. membraque uinciri. honorationis celsæ affectatione persuaserat. U'nde riêt si íro gîten ze‿gólde. únde ze‿állen uuîb-ziêrdon. únde mít tîen ál úmbe núsket uuérden. únde ín gíredo uuésen hóhero êron.

Tunc crepitacula tinnitusque. quîs infanti somnum induceret adhibebat quiescenti. U'nde in‿résti lígentemo mágetine téta si prúnnôda. únde chlíngelôda. dánnân sî inslîefe [1].

[1] Es steht nicht, wie Graff meldet, „inslîhéfe", sondern „inslîhefe" mit einem tilgungszeichen (†) hinter dem „h".

Preterea ne ullum tempus sine illecebra oblectamentisque decurreret pruritui subscalpentem . circa ima corporis . i. circa genitalia apposuerat uoluptatem . Nóh tánne . nio si nehéinest ne darbeti lúccheđon . únde lústsami . crûozta sî sia chúzelondo án⌣dero níderun stéte . ze⌣nietegi .

Sed uehiculum ei ac uolatiles rotas . qûis mira possit celeritate discurrere tradiderat ipse cillenius . A'ber sélber íro suôcho . gáb íro réltuuágen mit trâten réderen . ûfen démo sî spuôtigo fâren máhti . Uuánda íro uuillo uuírt spuôtigo gezúcchet . éina uuíla ad cælestia . ánder uuíla ad terrestria .

Licet eam auri compedibus illigatam memoria prægrauerit . Dîa snélli gáb er íro . dóh sia dea memoria mit cúldinen drúhen héftendo suârti . Uuánda daz anima in muôt kenímet . táz kebíndet . únde gestâtet memoria . fîlo tîurlicho .

---

8. HVIVS QVOQVE AMORIBVS ILLVM FRVSTRARI .

His igitur pysichen opimam superisque ditatam muneribus . atque multa cælestium collatione decoratam inconubium arcas superiorum cassus optabat . [15.] Sús keûfota díernun . únde sús rícha . únde gezíêrta mit himelisken gébon geuúnne gerno cillenius . tô er énero nehéina geuuínnen nemuôsa .

Sed eam uirtus . s. dea . ut adherebat forte cillenio . pene lacrimans nuntiauit . in potentia faretrati uolitantisque superi . de sua societate correptam captiuamque adamantinis nexibus a cupidine detineri . A'ber uirtus tîu ódeuuâno mit îmo dô uuás . ságeta îmo sâmo so uuéinondiu . sîa fône íro geskéidena . únde gezúhta . îoh keéllendota índes sktezenten . únde fliêgenten gótes keuuált cupidinis . fásto nuésen fône îmo gebúndena . Uuánda álso sélbêr martianus în sînero rethorica chît . facundia ne mág sîn mit libidine . únde mit intemperantia coitus .

Super his igitur uirginum thalamis . dum eum deliberate sortis blandimenta frustrantur . nec facile quæpiam præterea . i. *post* ea . quæ congrua parilitate tonantis nurus deligeretur occurrit . amplius deliberandum suggerit uirtus . Sô er dô sînes cnôto geáhtoten lózes án⌣demo gehîleiche sús petrógen uuárd . nóh în díe zârta âlle ne ferfiêngen . nóh îmo dára nâh nehéiniu nebechám díu noui ze⌣snórun geríste . dô scúnta în uirtus nóh tô dár úmbe gnôtor zeáhtonne . [16.]

Neque eum sine apollinis consilio quicquam debere decernere . aut fas ab eius congressibus aberrare . cum zodiaca eum hospitia præme-

tantem . numquam abesse menstrua præcusione permitteret. U'nde âne des bruôder rât chád sî ín‿dáz ne súln áhton . noh nehéina mûoza sîn síh fone ímo boreférro zeskéidenne . sîd er ín hérebergónten sámint ímo an demo zodiaco . ze‿eînemo mânode fúreréison ne lâze. Vuánda stella mercurii negât nehéinest pórférro nóh porlángo fóre dero súnnun.

Igitur constitutum ubicumque locorum frater esset adiretur. Tô uuárd kespróchen . so uuâr er uuérlte uuâre . dáz man dára ze‿ímo fuôre.

---

9. PITHIVS A FRATRE PER DIVERSA REQVIRITVR.

Ac tunc uolatilem uirgam . uirtuti de more permittit. uti secum mundi penita permeare . etheriosque recessus irrumpere parili celeritate posset. ipse pedibus talaria nectit aurea. U'nde dô gáb er uirtuti áfter sînemo síte sîna flúge-gérta. íh méino caduceum . dáz si ímo gefólgen mâhti . únde ében spuôtigo eruuállon . die tóugenen . únde die gesúàsen stéte . des hímelis únde dero uuérlte . únde sîn sélbes fuôzen téta er ána sîne gefiderten súftelara. Petasum béizent greci singulariter alatum calciamentum mercurii . úmbe dia spûot sînes stérnen. A'ber sîn uirga héizet latine caduceus . uuánda si getûot lites cadere. Táz íst tíu ríhti des kechóses . mít téro der strît ferzórn uuírt.

Et nunc sagaci in-uestigatione in‿fanis eum disquirunt. quibus aut uaticinia fundebantur obliquis ambagibus. [17.] aut denuntiata pecudum cæde. phisiculatis prosicis extorum uiscera loquebantur. quibusque. s. sobitus erat. sortitus . i. diuinationes excedere . uel . logia personare. Tô suôhton sie ín-gnóto . in állen sînen chîlechon . dâr er chrúmbiu ántuuúrte gáb . álde dâr frískíngen irslágenen . tíe ín hérderen uuízegoton mít natûrlichen ságon . únde dâr er guón uuas. uuílon fermíden díu uuízegtuom . uuílon óuh ántuuurte gében.

Sed his aditorum fastigiis specubusque uiduatis . nihil eius potuit inueniri . absque paucis foliis admodum arentis lauri . uittisque semiuulsis . quas in cumano antro post sibillam tinearum morsus cariesque carpebant. A'ber dien chîlichon íoh tien hólen ôdestânden . ne uuárd sîn nóh tes sînes tár mer fúnden . âne dúrriu lôrbleter . únde die errózeten uuítta . díe nâh sibilla ín íro hóle ze cumis . míleuua únde uuórmmélo frézen hábeton.

Per aerios etiam tractus . quibus formare solitus . et uolucrum diuersos meatus . et oscinum . i. ore canentium linguas . et præpetis . i.

priora petentis omina pennæ. frustra incassumque disquiritur. Iôh áfter dero uuîtun lûſte suôhton sie in ingeméitun. dâr er ána geuuón uuás zesképfenne. dáz chît ze skéidenne die férte dero fógelo. uuáz tie bezéichenen. únde dero singenton rárta. únde die héilesoda dero in rihte fúre sih fliègenton.

Jam pridem quippe offensus contamine monendorum. [18.] dedignatur augur pithius nuncúpari. Fóne díu ne fúnden sie ín dâr. uuánda er íu fórn úrdruzze uuórtener dero frískigo bluôtes héizen ne geuuérdeta pithius ter augur. Uuánda pitho chît grece interrogo. hedíu htez er pithius. I'n frágeton sie alle sámo so prophetam.

Item cum in elicona delon liciumque sectantur. Sie súòhton óuh in elicone monte archadiæ. únde in delo insula súòhton in. únde in licio sínero chîlechun. díu dâr zedelo uuás.

Sed alibi lauros primores arentesque ederas. alibi cariantem tripodem. crepidasque situ murcidas. i. marcidas præsagiorumque interlitam memoriam repererunt. A'ber in súmelichen dien stéten fúnden sie. álte lôrbouma. únde dúrriu ébeuue-. in súmelichen fúnden sie sínen uuórmazigen dísg. únde fóre álti fermúlite ástericha. álde sô súmeliche chédent kerúmfene scúha. únde fertîligota gehúht tero nuizigtuommo [1].

Tandem fama. s. dea nuntiante cognoscunt. quod phebo gaudet parnasia rupes. licet inde quoque. ad indici montis secretum obumbratumque scopulum nube perpetua posterius migrasse perhibebant. Tóh tô ságeta ín fama. dáz er ze parnaso uuâre. dóh in ándere ságetin dánnan gefâren uuésen ze éinemo ándermo sînemo gesûâsen bérge in india dér nisa héizet. únde îô mit uuólchene bedáhtemo. [19.]

Tamen ad chirreos tunc recessus. et sacrati specus loquacia antra conueniunt. Tóh châmen sie ze diên gesuâsen stéten. únde ze dien gespráchen lúcheren cirræ. Cirra íst éin búrg epiri. in focidis campis. dáz chît in dien gefîlden. dâr focenses kesézene sint. A'lde er néimet parnasum montem. dér zúò ékka hábet. cyrram únde nisam.

---

10. IN ANTRO APOLLINIS OMNIVM MORTALIVM FORTVNAS ASSISTERE. ET NEMVS EIVS CÆLESTEM ARMONIAM RESONARE.

Illic autem circumstabat in ordine quicquid imminet seculorum. fortune urbium. nationumque. om-

[1] Die zwei „m“ wohl wegen der theilung des wortes durch das ende der zeile.

nium regum. ac totius populi uidebantur. Târ stûont úmberinget ál dáz iô zîto uuárd. álde uuírdet. únde die uuîlsalda állero búrgô. állero dietô. állero chuningo. állero liutô.

Aliæ transacti cursus emenso spacio fugientes. Súmeliche irlítenero íro férte uuâren íu in flúhte.

Consistebant aliæ sub conspectu. Súmeliche stuônden noh tô ze‿gágenuuérti.

Adueniebantque quam plures. So slúngen zú ándere.

Ita non nullis eminus uanescebat desperata. i. negata prolixitas. ut uelut fumidæ caligationis incredibilis haberetur aura. Súmelichên ingiêng tíu ín benómena lángseimi. sámo so iz éin rúclih tóum uuâre. A'lso die in rúcches uuîs ze-gânt. tie sâr erstérbent sô sie gebórn uuérdent. [20.]

Inter hæc mira spectacula fortunarumque cursus. motusque nemorum. etiam susurrantibus flabris canora modulatio melico quodam crepitabat appulsu. U'nder dísen séltsaminôn. únde súsketanen férten dero uuîlsaldon. óuh temo uuínde diezentemo. bóumen uuágonten. scál dâr lûtreiste sáng. fóne gehéllemo ánastôze des uuíndes. Tes uuíndes ána-stôz kemétemêta den dôz. ze‿súôzemo sánge.

Nam eminentiora prolixarum arborum culmina. perindeque distenta. acuto sonitu resultabant. Uuánda die oberôsten uuípfela dero hôhestôn bóumo. férrôst keráhte. die súngen chlêinost.

Quicquid uero terræ confine ac propinquum ramis acclinibus fuerat. grauitas rauca quatiebat. Táz aber in‿níderen ésten dero érdo síh nâhta. dáz lûtta geróbo.

At media. s. arborum per annexa. i. coniuncta sibi spacia concinebant. ratis succentibus. duplis. ac sesqualteris. necnon etiam sesquitertiis. octauis etiam iuncturis sine discretione. licet interuenirent limmata. A'ber die míttinâ dero bóumo. die gehúllen an íro fûoginon áfter dísen guíssen gerértedon. íh méino in zúiualtên lûton. únde des hálben íoh tes trítten déiles úber sláhenten lûton. sámo uuóla óuh in‿úberáhtoden gerértedon. dóh semitonia dar úndere lûttin.

Ita fiebat ut nemus illud armoniam totam. superumque carmen. modulationum congruentia personaret. Sô geskáh. táz ter uuáld álla gehélli. únde sélbez taz hímelsáng. án‿sínero níumon keféllígî geánteroti.

Quod quidem exponente cillenio uirtus edidicit. etiam in cælo orbes parili ratione aut concentus edere. [21.] aut succentibus conuenire. Cillenio daz állez récchentemo. géiscota uirtus. óuh hímeliske spêras ze‿sámelichero uuîs. in‿éin héllen. álde únéinên gehéllen. Díe éin-líutig sínt. táz chît unisonæ. álso ueneris stella íst. únde mer-

curii . die tuônt concentum . die éin-líutig ne sint núbe dispares . álso die ándere sint . ih méino . lunæ . solis . martis . iouis . et saturni stellæ die tuônt succentum . Dáz lêret macrobius in somnio scipionis .

Nec mirum quod apollinis silua ita 'rata modificatione congrueret . cum cæli quoque orbes . idem delius moduletur in sole . Ũnde nehéin uuúnder uuésen ságeta er íro . dáz apollinis uuáld ze⌣sô⌣geuuissero rárto geuuérbet uuáre . sîd er óuh án⌣dero sụ̊nnun die hímel spêras kerérte .

Hincque esse quod illic phœbus . et hic uocitetur auricomus . Ũnde er bedíu dâr genámôt si níuuer . hîer góldfáhser . Vuánda an⌣hímele chúmet tágeliches tiu súnna níuuiu . áber demo uuálde gíbet íro skímo góldfáreuua .

Nam solis augustum caput perfusum circuactumque flammantibus radiis . uelut auratam cesariem rutuli uerticis imitatur . Mít réhte hábet sol dén námen . uuánda sîn scôna hóubet . fóllez ioh úmberingtez fiurinero skímon sîh kelîchez máchot kúldinemo fáhse . in rôtero skéitelíun .

Hinc quoque sagitarius . hinc quoque uulnificus . quod possit radiorum iaculis icta penetrare . Hínnan héizet er scúzzo . únde uuúnt-machîg . [22.] uuánda er ána geskíneniu díng . mít tien skímon dúrh kân mág .

11. SEPTEM PLANETAS PROPTER LVBRICVM MEATVM AMNES VOCAT .

Demonstrabat præterea uirtuti cillenius . amnes quosdam cælitus defluentes . quos transeundos esse perhibebat . ut ad deum ipsum quem reperire cura est peruenirent . A'ne daz óugta er íro . fóne hímele rínnente áhâ tie sie sólton úber fáren sô er chád . dáz sie ze⌣démo góte châmin . dén sie súòhton .

Uerum eosdem amnes diuersicolor fluentorum discrepantium unda raptabat . A'ber fílo úngelîchiu uuâren díu uuázer déro sélbon áhôn .

Quippe primus diffusioris ac prolixi ambitus gurges . liuentis aquæ uolumine nebuloso . atque algidis admodum pigrisque cursibus hesitabat . Tíu êrista áha . díu uuîtesten únde léngesten úmbesuêift téta . díu uuás in íro rúnso plâuuiu . únde nébulgiu . únde lázota cháltiu in íro trâgun férte . Tíu fárt íst saturni .

Interius alius lactis instar candidæque lucis . mitis omnia quietisque motu . undas uoluebat argenteas . I'n-nôr rán éin ánderiu . míliche únde uuízemo uuétere gelîchiu . álemámmendo . únde álegemâhsamo fárendiu . díu fuôrta sámoso silberîne úndâ . Dáz íst circulus iouis . [23.]

Tertius uero nimio rubroque . i. nimium rubro igne rutilans . festinataque rapiditate præcipites fragosos-

que cursus . anhela sulphureus celeritate torquebat . A'ber diu dritta uuás filo rôt . únde in-sô hírlichemo scúze uuâren íro férte . dáz si fóre gáhî plâchesonde . in únhírmigero spuôte sih suébelgiu drâta . Dáz ist circulus martis .

Qui hunc sequebatur auratus ac fulgidus . et flammis coruscantibus rutilans . sed diuersitate fluminum utrinque coniunctus . quibusdam riuulis intermixtis quantum pensabat moderatio temperabatur . Tîu dára nâh rán . diu uuás cóldfáro . únde skîmbare . únde in blicfáreuuemo fiure rútembafte . A'ber dien ánderen áhôn úmbe sih rinnenten . getéta sî mit íro gtezôn únder siè gemistên . dia métemscaft tiu dára zû gelámf . Uuánda diu súnna gât únder mitten dién planetis . unde gescáfot in íro fârt . Fóne íro chréfte uuérdent sic retrograde . anumalæ . stationariæ .

Uerum interior illo resplendebat amnis purior electro . A'ber in-nôr rán . diu lûterora uuás tánne electrum . Táz ist circulus ueneris . Sô gôld únde silber zesámine gerennet uuírt . táz ist electrum . dáz héizet în uálascun smaldum . O'uh uuírt in érdo fúnden sô man ságet natûrlîh electrum .

Quem præter cæteros fortunarum ille consistens populus appetebat . Tés uuázeres kérota diu mánigi dero uuílosâldon . diu in demo hóle stûont . [24.]

Quarum alias eius odor et halatus illexerat . alias lenis undæ canori permulsere modulatus . Súmeliche lústa íro stánches . súmeliche dero mámmendun úndo sánges .

Gustum autem haustumque quam plures ex eodem dulcissimo gurgite sitiebant . U'nde gnuôge getrunchin gérno sô suôzes uuázeres .

Nec deerant qui eadem foueri abluique limpha ac se in illam iacere cupiebant . U'nde uuáren die sîh uuólton gérno míte gebábet . únde gebádot uuérden . únde dar în scrichen . Táz uuás ál fóne diu . dáz sie sîh uuándon fóne stella ueneris háben uoluptatem . álso sie óuh uuândon dia sêla sîh háben fóne dero súnnun . únde den îtchamen fóne demo mânen . únde blûot fóne marte . gesprâchi fóne mercurio . héili fóne ioue . lâzi fóne saturno .

Preterea duo restrictiores ac sinu ambituque paruo raptabantur interius . A'ne die rúnnen zûo in-nôr únlengerun in íro férte . în éngen biugon . únde in-lúzzelmo úmbesuéifte . Táz sint tie circuli mercurii . únde lunæ .

Quorum uterque pro aliorûm uicinia et confinio coloratur . exiguum proprium saporis haustum traxere . mutabilis multa ammixtione . Téro îô uuéderiu uuás kefáreuuet nâh tien ánderen . áfter íro îogelichero nâhi . únde hárto geuuéhselotiu fóne íro mískelungo . hábeta sî lúzzel éigenes kesmágmen .

Nam álter nimia celeritate festinus ac plerumque consistens relabensque ferebatur. Uuánda éiniu gâhota uuîlon. uuîlon gestúlta sî. uuîlon eruuánt si. A'lso uuír séhen in cælo die planetas inæquales. stationarias. retrogradas. [25.]

Alias uero quandam originem undarum gestans. flexuosisque anfractibus errabundus. spumabat cunctis seminibus fluentorum. A'nderiu fuôrta sâmo - so ánagenne dero názi. únde in chrúmben chêren scránchelondiu. féimda sî sâmen álles sóuues. Tes mânen tóu ist ánagenne únde sâmo. sâphes únde márges.

---

12. IN HIS SEPTEM AMNIBVS FORTVNAS HOMINVM QVATI.

Hi igitur amnes discoloris cursus. prædictas rerum nationumque fortunas. inmensis primo sinibus ambiebant. Sús missefáreuue áhâ. úmbe grîffen zeêrist. mit chréſtigên biugôn. álle die uuîlsalda déro uuérlte. îoh tero dîetô. Uúaz mág in uuérelte sîn. îz ne uuérde úmbefángen mît tîen ringen dero planetarum?

Tunc diuersa undarum uiolensque rapiditas. singulas quasque peruadens. in prorisa ui. per decliuis aluei præcipites lapsus. rapidis turbinibus pertrahebat. Târa nâh kesuárb îogeliche fortunas. tîu misselicha. únde diu chreſtiga drâti derosélbon uuázero. únde fûorta sie ze-tâle. mît káhen uuándôn. Fóne în uuîrt tero ménniscon lîb pestúrzet sô mathematici uuânent.

Ita ut alius easdem. plerumque alteri transfunderet fluuio. Sô dráto dáz sie îoh kebólôt uuúrtin ûzer éinemo in daz ánder. [26.]

Et quam ille exercitam longa collisione uexarat. alter aut ripe redderet. aut amne mersaret. U'nde dîa éin áha lángo múhendo ferchnîste. ánderiu ûz uuúrfe. álde besóufti. Uuánda uuîlon eruuétet mán ûzer sînero nôte. uuîlon lîget er darînne.

Non tamen fortunas omnes inuolutas. illi gurgites sanguineus. aut ceruleus rapiebant. Tîu rôta martis. únde diu plâuua saturni negenâmen sie dóh niêht álle.

Plerumque illius lactei prænitens unda repente correptas eminentis tractus uertice subuehebat. Uuîlon uuás taz tîu únda dero uuîzun iouis âhô. Káhes túnses sie ánauuért frámbâro fúòrta.

Atque fluctu elatiore suspensas. in illum cruentæ similitudinis reiciebat æstum. aut in torrentem liuidum uorandum. i. ad-uorandum hiatu piceo. despuebat. i. propellebat. U'nde ûf inóbenahtîga uuéllun erhâuene. uuárf sî sie in-dia blúòt-fâreuuun zéssa martis. álde gáb sie dero blâuuun âhô saturni.

zeferslíndenne in hárzegemo slûche.

Alterna igitur permixtione fluuiorum. ille fortunarum populus agebatur. In⌣sús hért uuihseligero mískelungo dero áhôn. uuárd keuuérfôt tíu mánigi dero zuífelsâldon.

Neque enim ulla prorsus erat quæ ab omni inmunis. i. in⌣officiosa incursu. cunctoque esset gurgite feriata. Nóh tíu neuuárd fúnden. díu álles ánablastes fermíten uuâre. únde erlâzen álles uuâges. Uuér íst sô sâlig táz er in⌣uuérlte âne árbeite sî? [27.]

Denique uirtus secuta cillenium dum sola cunctos interrite transmearet. licet eam magno fragore colliserint. tamen opprimere non quiuerunt. Tánne áber éiniu uirtus cillenio fólgen⌣diu páldo dar ána fuôre. dô ne máhton sie sia álle níder ferstôzen. toh sie sia gnûoge mít míchelmo bróchesôde ána-stôzendo chnístîn. Táz íst fóne díu uuánda sapientes ne úberuuíndet nehêin aduersitas. tóh sî sie múhe.

---

13. VLTRA FLVMINA INVENTVM APOLLINEM. ET EVM VICISSIM VRNAS QVATVOR TEMPORVM APERIRE.

Tandem trans fluuios qui ad quoddam phœbi spectaculum ferebantur. cum uirtute mercurius constiterunt. Tóh tô cham cillenius mít uirtute úber díu uuázer diu siê âber ze⌣ánderen apollinis spiègulen léiton.

Ac tunc latoium conspicati edito considentem. arduoque suggestu. atque in conspectu quatuor urnulas adopertas. uicissim atque alternis inspectionibus enudare. Únde dâr sâhen sie latonæ filium pûrítcho in⌣hóhemo chúningstuôle sízzenten. únde fóre ímo bedáhtiu fiêr éimberiu. únde díu hértôn indúôn. únde éinzen dar⌣ín sêhen. Uuér betúôt tie zíte. únde uuér indúôt sie âne diu súnna?

Quem diuersa specie metallisque formatæ. Tíu uuâren mísselíches pílides. únde mísselíches keziuges. [28.]

Nam una ex⌣ferro quantum conici potuit duriore. alia ex argenti fulgentiore materie. tertia liuentis plumbi fusili robore uidebatur. At uero propior deo perlucentis uitri salo renitebat. E'inez uuás sô man iz uuízen máhta tsenin. ánderiz sílberin. daz trítta plîîn. daz fiêrda daz ímo náhesta uuás. kelîh temo gláseuáreuuen mére.

Singulæ autem rerum quedam semina. elementaque gestabant. Sâmen únde máchunga állero díngo uuâren dar ínne. Uuánnan châmîn álle sácha. úbe diu úngelîchi dero zíto sie ne ráhti?

Nam flamma flagrantior et ab ipsius kacaminius exanclata. i. ex-

hausta fomitibus ex ferri prædicta anhelabat urna. Uzer demo ísenínen éimberine dáz ten súmer bezéichenet. slúóg taz héiza fíur kehóletez ûzer díen zínselôden sélbero dero scádeli. Uuánda in súmer scádôt ófto diu hízza.

Quæ tamen uertex. i. ius mulciferi dicebatur. Táz éimberi híez chráft uulcani. E'r íst mulciens ferrum. dáz chit er uuílchet taz ísen mit temo fíure.

Alia etiam quæ fuerat ex argenti materie præferebat serena fulgentia. et uernantis cæli temperie renitebat. Táz silberina daz ten lénzen bezéichenet. táz máchota skímbâra héiteri. únde gléiz álso in⌣lénziskemo uuétere.

Hanc dicebant risum iouis. Taz híezen sie iouis láhter. Uuánda demo íst taz uuéter gelíh in⌣lénzen.

Illa uero metalli grauioris. plena erat. úndosæ hiemis, atque algidi frigoris. necnon etiam pruinarum. Táz plína éimberi. daz ten uuínter bezéichenet. táz uuás fól úngeuuíteris. únde fróstes. únde rífon.

Hæc saturni uocabatur exitium. Táz híez zâla álde suíd saturni. Uuánda uuínter íst álles tínges suéndi. [29.]

At uero alia. sali resplendentis. atque ad ipsius dei dexteram sita. aeris tocius seminibus erat referta. A'ber dáz temo mére gelíh uuás. unde den hérbest pezéichenet. únde ze⌣apollinis zeséuuun stûont. táz uuás fól álles lúftliches sâmen.

Hanc iunonis ubera memorabant. Táz híezen sie iunonis tútten.

---

14. EX VRNIS SALVTEM AVT PESTEM EMITTI.

Ex his igitur urnis deus alternatim quantum dispositis sat erat hauriebat. Uzer díen nám hérton apollo. sô fílo is cnûocta ze⌣díen benéimden. díu er tûon uuólta.

Nam quotiens orbi complacito uitalis spiritus salubres ministrabat auras. ex illa argenti clementia. aeris hausti permiscens semina temperabat. Uuánda sô ófto er hóldero uuérlte gáb. ze⌣líbe zíhendiu uuéter. sô hábeta er gnâda getémperot zû demo lúftsâmen dén er scángtâ. ûzer demo silber=uuáze.

Cum uero pestem diram commeritis mortalibus minabatur. aeri similiter anhelos ignes. aut torpentis frigoris uenena miscebat. et in affligendum meare cogebat orbem. Sô er áber uuêlicha súht scúldigen ménniskon drôlicho benéimda. sô mískelôta er héiz fíur. zû dero lúfte. íh méino plígfiur. álde ábelâges fróstes uuéuuun. únde frúmeta siu an dia scúldigun uuérlt.

Tali dei temperamento uirtus ammonita. magisque cum eum salutaris auras miscere conspiceret. caeci

poetæ graium uersum . mercurio comprobante commemorat. [30.] Fóne dero témparatun . únde dánnan méist kemánetiu dáz sí in sáh mískelon héilesama luft . spráh uirtus tisen chrîechisken uérs . tes plínden meonii . mercurio den lóbentemo. Phœbos crisocomes limu nephelem . aporiki.

sol auricomus pestis
nebulam resoluit

Ex quo . s. uersu pestem fugari posse mercurius . si uoces primæ uestigiis eius accederent admonebat . subdendæ tamen . s. pestes . i. adscribende tamen sunt clario fidibus personanti . atque inter serta laurigera infularum . lubrico inplexoque crine redimito. Tánnan chád mercurius : sih óuh múgen súhte búozen . úbe ímo dar úmbe dîgt châmîn . sie sól man îo dóh chád er îehen úndertâne uuésen apollini . mit séiton spilentemo . unde geziêrtemo mit láurînen hóubet péndelen . únde mit hâlemo îoh réidemo fâhse .

15. QVAM HONORIFICE SVSCEPTVS SIT MAIVGENA.

Talia conserentes ut procul pithius aduentare conspexit . causamque aduentus primis aspectibus recognouit trono quo insedebat exsurgens . musas iussit occurrere . Sô sie sús chôsonte pithius férrenan gesâh chómen . únde er sâr bechnâta uuánda er uûizego uuás . uuáz îro fárt méinda . do stúnt er sélbo ûf gágen in . únde hiez în sine musas fúrelóufendo begágenen .

Quæ licet in maiugenæ officium properare uiderentur ratis tamen incessibus mouebantur. Únde dóh tie mercurio ze⌣diêneste gágene îltin . dóh liufen sie sámoso gemézenên stépfen . álso óuh an îro niumôn guîssiu mâza îst. [31.]

Ac tunc germano in participatum operis consessumque suscepto . prior orsus est phœbus. Únde demo brûoder zû ze îmo gesáztemo . únde sînes uuérches ze⌣gehélfen genómenemo . îh méino ûz kébendo . dáz in dien êimbernen uuás . fúre fiêng er sús mit îmo rédondo .

16. CVI EVM OPORTEAT NVBERE FRATER INSINVAT.

Cum anxia sententia nutat in⌣trepidis rebus . aut cum ignota sors fluctuat in incertis futuris . consultet mortale genus . quodque indiga cura ueri facit dubium . uel incerta spes fatigat. Ménniscon chúnne chît apollo daz tero uuârheite zuîfel getûot sórgen . únde dáz únguissiu gedingi múhet . táz frâgee únsih cóta . dánnan sîn muôt uuánchôe .

álde sîn lôz ze⌣únchundi zîbe. in gnôten díngen únde únguíssen.

At nobis præscire uacuum est. Uns íst áber kelâzen fóre uuízen diu díng.

Cunctatio nulla est quod superi uoluere. Táz tie góta uuéllen. des ne íst nehéin tûala.

Licet defixis pectore. s. deorum caret præobtare. si quod placet atque. i. quam necesse est. Souúio dero fersnûortôn man nedúrfe mûotôn. úbe er ánderes uuíle. dánne so is nôt íst. Prouidentia dei nelâzet ánder geskéhen. âne dáz sî benéimet hábet.

Sed consilium meum uis ferre. quod nondum uenit tibi mansura uoluntas. Nû uuíle dú háben mînen rât. uuánda dir nóh tîn uuíllo nebechám.

Sic semper ab omni uelle capis socium. s. me. atque addita faciunt mentem. s. quietam. Sô sólt tú nû. únde to háben mîna hélfa. Unde mîne râta getûont tir muôtráuua. [32.] Tíz íst ter tóugeno ánafáng. tér in⌣rethorica héizet insinuatio. dér dáz ánterôt. táz mán in⌣den búósen slôufet.

---

17. PRECONIA EIVS QVAM SVADET DVCERE.

Est igitur prisci generis doctissima uirgo. conscia parnasio cœtui. Eîn uuîse diêrna íst. édelis keslâhtis. chúndiu dien ze⌣parnaso gesézenen. musis únde poetis.

Cui fulgent sidera. Téro hímeliskiu díng indân sínt.

Cui nec claustra possunt occultare tartareos recessus. nec rutilantia fulmina iouis arbitrium. Téro nehéiniu slóz ferstân nemúgen die héllelîchen tóugenina. nóh tie fiurînen blíccha ferbérgen ne múgen iouis uuíllen.

Spectans qualis est sub gurgite fluctigena nereus. Pechénnendiu uuîolih únder. uuâzere sî. des méres sun nereus.

Quæque norit tuos recursus per fratrum regna. Tîu óuh tîne férte uuéiz mercuri. áfter dînero bruôdero rîchen. martis únde apollinis. Sî bechénnet tîh únder dien planetis.

Peruigil. Uuácheriu.

Penetrans archana in⌣modico labore. Túrh crúndende tôugeniu díng mít míchelen árbeiten. Uuáz ne hínder stât ratio. uuáz irdríuzet sia ze irríngenne?

Quæ possit docta cura præuertere totum. quod superis præscire datum. Tîu îoh hína fúre⌣chán uuízen ál daz chúmftiga díng. táz tien góten gelâzen íst.

Quin crebrius ius habet illa in nos deos. urgens coactos in iussa. Ióh án úns cóten hábet sî geuuált. únsih tuúingende ze íro gebóte. [33.]

Et scit. s. se posse inuito magno ioue. quod nulla potestas superum

queat temptare. Uʼnde uuéiz sí síh táz múgen hínderstân. iouis úndanches. dáz ánder geuuált tero góto nehéiner nebestât. Uuáz mág táz sín?

Stent ardua. Dáz ter hímel stánde. Dóh er to in⌣suéibe sí. ratio bechénnet uuénne er nesuéibôt. Sí tuôt fóne ímo sús ketânen sillogismum. Omne quod mouetur instabile est. quod instabile est transit. cælum quoque quod mouetur transit. Mág ter hímel transire. sô mag er óuh stare.

Alterutrum cumulat parilem meruisse iugalem. Iʼuuer touuedermo íst éra ze gelîchemo gehíen.

---

18. QVOD EI NOMEN SIT PHILOLOGIA. ET VIRTVS EAM FATEATVR COGNATAM. ET IN CÆTERAS VIRGINES MVNIFICAM.

His apollinis dictis letabunda uirtus. quod tam excellentis uirginis suasum uidet esse coniugium. ut nihil amissum duceret ex dignitate superdictarum. nomen tamen eius inquirit. Uirtus síh tô fréuuentiu. dáz er ímo gerâten hábeti. ze⌣sô tugedigero [1] mágede án déro níeht nebrâste dero êreron hêri. frâgeta si íro námen.

Quod ubi cognouit philologiam esse. de qua fœdus instabat tanta gratulatione alacritateque concutitur. ut aliquanto de ingenito rigore descendens. etiam corpore moueretur. Sô si dô gehôrta dáz iz philologia uuás. tía er néimda. sô uuárd sí is sô frô. dáz si ioh éteuuaz íro guónun hártûn intlâzeniu. den líchamen erscútta. Taz láhter scútta sia.

Quippe propinquam esse commemorat. Iáh sia uuésen íro gelégenun. [34.]

Et laudate illius mantices patronam. Uʼnde mágezohun dero geéretun mantices.

In ipsam quoque sophian. suppellectilis multa remuneratione largissimam. Ióh uuíder sélbun dia sapientiam állero gébon míchellicho mílta. Ratio díu íst administrans sapientiam.

Nam psichen incultam ac ferino more uersantem. apud hanc asserit expolitam. ita ut siquidem pulchritudinis ornatusque gestaret. ex philologiæ sibi cultibus arragarit. Animam chád sí tu úngereitenota unde uuíldlícho lébenda fóne íro geslífena. sô dáz sí níeht scônis únde zíèris ána ne trûoge. âne daz si dero íro gáreuui. síh ána geléget hábeti. Anima nechóndi níeht úbe íro iz ratio negâbe.

Quæ ei tantum affectionis inpenderit. ut eam semper immortalem facere laborarit. Tíu íro sô férro mínna geskéinet hábeti. dáz si sía immortalem getûon uuólti.

---

[1] Der schrift nach liest man noch leichter „tuget ligero“.

Nihil igitur inmorandum. quippe cum impiger gerendorum sciat esse cillenius. Chád si nteht uuésen zebttenne. sid óuh cillenius sinero díngo unspûotig sin ne-chóndi.

Sed acceptis apollinis fatibus respondit ipse maiugena. A'ber infángenen ráten apollinis ántuurta imo der brûòder.

---

19. APOLLINIS ESSE OPTIMA CONSILIA. ET APVT IOVEM FIRMANDA.

Certum est lauripotens. i. diuine decusque diuum. i. illuminator siderum nostrum pectus uenire ex-contiguis. Nû íst qúis uûizego. unde líeht máchere des mânen. únde ánderro stérnon. únser zúeio uuíllen. dáz chît únser zueio stérnen sih îò náhen. Mercurius lóufit îo mit sole.

Et socium ciere numen. U'nde îo mîh éiscon únde frâgen dîna mir sippun gótheit.

Et probare quicquid rerum ego tibi iunctus compererim. s. a te. U'nde dáz kelóuben so uúaz ih pefîndo fóne dír. uuánda dú uuízego bíst. [35.]

Sed nunquam mage uelle disparamus. A'ber nîomer negeskéidên uuír únseren uuíllen. mêr dánne er îo ána íst. E'r sól îo úngeskéiden sin.

Et sit conlibitum manere in iussis. i. persuasione. quam meare cum deliaco fatu. i. quam obtemperare consilio delii? U'nde sól ih tánne gérnôr îò mannes râtes fólgên dánne apollinis?

Cura atque arbitrio monemur isto. i. tuo. Tés uuírdo ih kemánot mit tînero áhto. únde mit tînemo chóste. táz ih ándermo sô uuóla negetrûee.

Hunc quippe ambiguum nefas putamus. Sólchen zutuelon sô du bíst. táz íst méin.

Et quæcumque fuit perit uoluntas. s. cælibatus. U'nde úngehiennes uuíllo dér íst mir nû ingángen. Dû hábest mir in ába genómen.

Quo circa officio decentiore. paret præcliuibus libens pro fatis arcas. in thalamos uenire iussus. Pediu lósêt tír zimigor arcas. fône dînemo édelen ráte gescúnter ze-gehienne.

Sed tu delie instes quo tonantis exstet compar propositum. uolensque nutus. Nû hílf mir échert. táz iouis uuíllo dar ána si. únde sine únste.

Nam solitus ciere pectus. et præuersa sensa uigil monere. Tú bíst quôn sin múòt zebesuòchenne. únde în sînes únuuíllen geuuáro zemánonne.

Illum contribuas fauere iussis. et cæptis sacra fulserit uoluntas. I'n getûo fólgên dînen uuórten. unde er mir únne. dés ih peginne.

---

20. VNVM SINE ALTERO ADIRE IOVEM NON OPORTERE.

Hæc mercurio dicente. quin potius inquit uirtus uterque uestrum iouem uoce conciliet. Sús chédentemo mercurio. ántuuurta uirtus. Pézera íst chád sí. dáz íuuer ío uuéderer iouem chétte. [36.]

Nam et hic eius consiliorum conscius. et tu præceptionis archanus. Tîn brûoder uuéiz sînen uuíllen. dû fernímest sîn gebót. Sînes kebíètennes píst tû ímo gesûas.

Ille mentem nouit. tu uerba componis. Er uuéiz ten uuíllen. tû ántfristóst in.

Phœbo sueuit instante concedere. tibi pectus solitus aperire. Phœbo íst er guón sînen uuíllen ze óffenonne. únde be-dír ze inbíetenne.

Addo quod uos nunquam conuenit disparari. Tára zû légo íh táz. táz ir íuuih skéiden nesúlent.

Et licet hic cursor apollininei plerumque axis. i. currus celeritate uincatur. ac remota statione consistens. captat. i. cupit. demum festinata. s. a sole præuertere. tamen dum consequitur. s. solem. ita libratus. i. adequatus anteuenit. ut cessim. i. gradatim plerumque recursitans gaudeat occupari. i. præcedi a sole. Únde dóh mercurius ófto fúre lóufen uuérde fóne dero súnnun. únde er dúrh síh stânde dénche uuío er áber sía fúre lóufe. dóh keskíhet. táz er íro síh ébenondo sô fúre géile. dáz er eruuíndendo síh áber lâze fúre ílet uuérden. Mercurium fúre lóufet tiu súnna. sô er stationarius íst. tánne geskíhet táz er eruuégeter. únde sia éteuuaz fúre loufender retrogradus uuírt. únde áber sí fúrefahet.

Unâ igitur uestrum iouem pia [1] pignora conuenite. Chóment sáment fúre íuueren fátir chínt.

Certum quippe est quod et phœbeo conhibens splendore succumbat. et cum stilbonte incedens. conubiorum copulis allubescat. Táz íst quís. taz iouis. stella gehéngig uuérde dero súnnun skímen. uuánda sí getûot sia mít íro radiis stationariam. únde mít mercurio gángendiu in-éinemo zéichene sô mathematici ságênt. héilesod tûe demo gehíleiche. [37.]

---

21. ELEVANTVR MIGRATVRI IN CÆLVM MERCVRIVS APOLLO CVM VIRTVTE.

His dictis. uirtus præcedentis officio. i. instinctu. ac mercurialis uirgæ perflatione concussa. in cælum itura sustollitur. Sâr déro uuórto. uirtus eruuégetiu fóne des

[1] Spätere verbesserung.

fóreleisen scúndedo mercurii. únde fóne déro drâti dero flúge gérto. húòb sî sîh ze⌣hímele.

Augurales uero alites ante currum delio constiterunt. uti quis uellet uectus ascenderet. Tô uuâren gáro ze apollinis réito sîne uuîzeg fôgela. rábena únde álbisze. dén zefuôrenne. sô uuér míte faren uuólti.

Nam futura plerumque conformans. his præsagire consueuerat. Uuánda mît tîen uuîzegota er. sô er chúmftigiu scáffota.

Petaso autem acta laribus concitatis. cœpit præire mercurius. Témo flúgescuhe îoh tîen súftelaren gesuúngenen. flôug fúre mercurius.

Sed scandente phœbo. musarum pedissequus adherensque comitatus. candenti canoraque alite uehebatur. A'ber sáment apolline sindota díu geuuóna mánigi dero musarum ûfen singenten álbizen.

---

22. ASCENDENTIBVS MVNDVS ADPLAVDIT.

Tum uero conspiceres totius mundi gaudia conuenire. U'bè dû dâr uuârist. sáment tû gesâhist álle uuérlt⌣méndina.

Nam et tellus floribus lumina. i. per lumina renitebat. quippe ueris deum conspexerat subuolare mercurium. [38.] et apolline conspicato aeria temperies sudis tractibus. i. spaciis renitebat. Ze érist er⌣gléiz tiu érda fóne bluômon únder óugôn. uuánda sî mercurium sâh ze⌣hímele fâren. dér gót tes lénzen îst. únde deus sationum héizet. táro nâh ergléiz tiu lûft in îro héiterûn uuîti. sô si apollinem gesâh.

Superi autem globi orbesque septemplices. s. planetarum suauis cuiusdam melodiæ armonicis tinnitibus concinnebant. ac sono ultra solitum dulciore. Tîe himelisken sper.e. únde îro sîben ringa. súngen in⌣éinhéllên lûton. sûozor dánne dû êr hôrtist.

Quippe musas aduentare præsenserant. quæ quidem singillatim circulis quibusque metatis. i. electis. ubi suæ pulsum modulationis agnouerant constiterunt. Sîe uúurten guár die sángcútenna dar zû fâren. dîe ûfen dîen ringen éinzen gesâzen. dâr îogelichiu îro rárta bechnâta.[1]

Nam urania stellantis mundi speram extimam concinit. quæ raptabatur sonora acuto tinnitu. Urania díu celestis héizet. tiu skéllit tîa óberostun hímel⌣speram. díu drâtost férit. mît chléinero lûtun.

---

[1] Ich lese „rárto", mit einem punkte über dem „r". ist etwa die übersetzung von „pulsum" ausgefallen? aber auch das auslautende „a" in „bechnâta" gleicht einem „o".

Polymnia saturnium circulum tenuit. Polymnia dáz chît plurima memoria. díu begrêif tén ríng saturni.

Euterpe iouialem. Ten iouis ríng pegrêif tíu delectatio uoluntatis héizet.

Erato ingressa martium modulatur. Erato chómentiu dáz chît inueniens similem geébenota sih martis ríngе.

Melpomene medium. ubi sol conuenustat mundum flammanti lumine. Meditationem faciens kerárta sih ze demo mitten ríngе. ándemo díu súnna dísa uuérlt kezieret. [39.]

Terpsicore uenerio sociatur auro. Bene delectans sáng sament temo scônen ueneris stérnen.

Caliope orbem complexa cillenium. Sonoritas pechâm cillenio.

Clyo citimum circulum. hoc est in luna collocauit hospicium. Bona fama begrêif tén níderosten ring. ih méino ûfen demo mânen gestáteta-st.

Quæ quidem graues pulsus modis raucioribus personabat. Tér geróbe lûta. inhéisa uuís ráhta.

Sola uero thalia quod uector eius cignus inpatiens oneris. atque etiam subuolandi. alumna. i. nutritoria stagna petierat. in ipso florentis campi ubere derelicta residebat. E'iniu thalia dáz ter chît ponens germina. díu uuárd zeléibo in éinemo félde scônemo. uuánda íro álbiz flóug ze sêuue. dô st dia búrdi. ioh ten hôh flúg erlîden netrûuueta. Dáz súlen uuir poetice fernémen.

---

23. VTERQVE IN SVVM SIDVS MVTATI.

Interea tractus aerios iam phœbus exierat. I'n indiu uuás phœbus. ioh hína úber dia lúft.

Cum subito uitta crinalis inmutatur in radios. laurusque quam dextera retinebat. in lampadem mundani splendoris accenditur. Tô uuárd ímo gáhes ter fáhs-pendel. in skímen beuuéndet. únde der láurîno ást. tér an sînero hánt uuás. dér irskéin álso lampas. sô uûit sô díu uuérlt uuás.

Fiuntque uolucres qui currum delium subuehebant. anheli flammis lucis alipedes. U'nde díe fógela díe sîna réita fúòrton. uuúrten flúgeros. fnâhtentiu fóre dero héizi sînes liéhtes. dáz chît sînes liéhtenten fiures. Tero rósso sînt fieriu. Eritreus. acteon. lampas. philogeus. Táz chît rubeus. splendens. lucídus. terram amans. [40.]

Atque idem pallio rutilante. ac reserato stellantis poli lumine. sol repente clarus emicuit. U'nde sînemo láchene inróti bechêrtemo. ioh temo himelliéhte indânemo. erskéin er gáhes héiteriu súnna.

Cyllenius quoque in sidus uibrabile. i. coruscum astrumque con-

uertitur. Sîn brûoder uuárd óuh pechêret . in⌣sînen glánzen stérnen .

Atque ita metamorphosi supera . i. transformatione cælesti pulchriores . pergeminos proprietate quadam . i. fiducia signi familiaris inuecti . augusto . i. nobili refulsere cælo. Unde álso scône uuórtene fône ûfuuértigero mûzungo . únde gesúàsltcho in⌣fárende ze⌣geminorum zéichene . mít tero brûodero báldi castoris únde pollucis . clízen sie in⌣bímele .

Ac mox tonantis palatium petiuerunt . U'nde châmen sâr ze bóue .

---

24. IAM IN CÆLO IOVI ASSISTENTES PER IVNONEM OPTATA TEMPTANT .

Qui postquam introgressi . et coram data copia fandi . ut uidit clarius consortio patrem iunonis herentem . quam nouerat suffragari plurimum ac fauere conubiis . lætus primo omine ipsamque concilians . in cuius arbitrio positam nouerat mariti uoluntatem . ita mitis affatur. Sô sîo dara châmen . únde íro árende tuôn mûoson . únde apollo gesáh sînen fáter ze⌣iunone síh kesûasenten . día er bechenâta gerno hélfen íoh fólchete uuésen gehíleiches . fróuuêr sâr sólches héilesodes . únde sia chéttende in⌣déro râte er iz uuíssa ál stân trát er íro sús zû .

---

25. PER EXORDIVM . RHETORICE . BENIVOLOS FACIT QVIBVS SVPPLICATVRVS EST .

Possem pubeda vix dum . i. adhuc . uel paterna contremens præcepta . minore ambiens fiducia solum adire tonantem pro fœdere pignoris . ni iugata consortia cælitum . omen pararent prosperum tabensque . i. quieta diuum nunc moneret nexio. I'h máhti íoh chíndisker . únde mînes fátir uuórt in zuúiuelîgero unbáldi fúrhtender . mêr dánne íh nû fúrhte . álles éinen uuóla grûozen úmbe sînes súnes kehíleih . úbe mir dero ánderro góto gehíleicha héilesod netâten . únde míh is íh méino des héilesodes íro múòzelichen zesámene gehéfteda nemánetîn .

Quis deorum nollet iunone conscia thalamos rogare? Uuélih cót sólti nû âne iunonis uuízentheit kehíennes kéron?

Cum eadem profecto pronuba futura quæque suffragabitur? Síd sî diu hîreisâra íst . tîu is tára nâh álles hélfen sól?

Iugalis ergo blanda . nutus præstrue. Líèba sîn uuírten . getûo dû ín is uuíllîgen .

Et suada . i. suadens . quo allu-

bescat nostris nisibus. Unde scúnde in. dáz er únstig sí únserro begúnste.

Te nunc. s. deposco parentem principemque maximum. s. iouem. fatumque nostrum. i. deorum. Unde nú bito íh tíh is fáter. únde fúrsten. uuánda iz iuno gérno rátet. Tíh únsera féstunga [1] bito ih is.

Quippe parcarum chorus humana pensat. tuque sortem cælitum. Díne brieuâra scáfônt téro ménniscon ding. tû scáffôst tero góto ding.

Tuum uelle est ante præscientias. i. uoluntates. s. aliorum deorum. Tîn uuíllo gôt fóre dero ánderro góto uuíllen.

Ac mente gestas quicquid instabit diis. Unde dû trégest în dînemo múote. dáz úns cóten chumftig ist. [42.]

Cuiusque nutu gignitur necessitas. Tîn uuíllo. dáz ist nôt.

Cuius decretio illigat. i. cogit futura. Táz tû benéimest. táz ist nôte chúmftig.

Instatque quicquid uelle. uel serum potes. Tír ist kágenuuerte. sô uuáz tû uuíle îoh spâto geskéhen. A'lso gescriben ist. deus fecit quæ futura sunt.

Te igitur deposco illo numine quo benignus es. oblanda cæli temperatio. piumque culmen. iure qui diuum pater. concede proli quo nepotum prouehat numerum. Tíh pîto íh fóne déro góte máhte sô dû uuóla uuíllig pist. álso dînen stérnen mathematici zíhent. Mánmendiu métemscaft tés hímeles. s. uuánda er sô rôt ne ist sô der martis. nóh sô blêih sô der saturni. cúótuuíllig hóhi. s. dáz áber mars ne ist. nóh saturnus. Dû mit réhte fáter héizest tero gôto. gelâ dînemo súne. dáz er mánegi nêfôn geuuínne.

Qui. s. nepotes uibrant astra. i. coruscare faciunt. in supernis polis. Tíe inhímele sínt. skînende stérnen. s. náls nóh sine. núbe dero ánderro góto.

Maiæ tuumque sacrum pignus flagitat iugetur thalamis uirginis doctissimæ. Tîn sún. únde maiæ. kerôt zegehíenne ze dero gelêrtun diêrnun philologiæ.

Sed si te stringit. i. tangit pia cura parentis par est ut potens conuoces cœtum deorum. sanciens conubium cum ipsa coniuge. Ube dû iz fáterlicho méinest. sô íst réht. táz tû die góta zesámine uuísêst. mit iunone geáhtonde sînen gehíleih.

Quo prolis exstent nuptiæ supera lege. perpesque uinculum signet decor. i. consilium celitum. Táz tînes súnes héimleiti uuérde inhímelscun. únde dero góto rât féstenoe dia hítat.

---

[1] Graff liest „sestunga".

26. IVNONEM PROPERAS VELLE NVPTIAS . IOVEM AVTEM EAS RETARDARE . [43.]

Hic postquam delius conquieuit . conuersus ad coniugem iupiter . quid eius uoluntas haberet inquirit . Sô delius kedágeta . dára nâh frâgeta iouis sîna chénun . uuáz íro uuíllo dar ána uuâre .

Uerum illa multa ratione permulsa . primo quod ei phœbus orabat . i. supplicabat . qui ei placiditatem afferre solitus est . Suspensio uocis . A'ber in mániga uuís sî geuuílligô-tiu . zeêrist táz sia phœbus fléhota . dér íro guón uuás uuúnnesami ze-tuônne . uuánda uuúnnesam uuírt tiu lúft . sô diu súnna sia dúrh-skînet .

Quique etiam a se eruditas eiusdem filias . ad parentum quoque conspectum fecerat euolare . Et hic . Tér óuh íro tóhtera uuóla gelêrte . dára téta chómen ze⌣gesíhte . demo fáter íoh tero múoter . I'h méino musas . tíe iouis únde iunonis tóhterun gehéizen sint . uuánda uox íò uuírdet fóne æthere únde aere . Tíe lêret apollo . uuánda ér gât míttêr dero planetarum . únde métemêt íro musicam .

Dehinc nuptiis iuno non solita refragari . Et hic . O'uh táz sî nio gehílleiches uuídere ne uúas .

Tunc etiam cyllenium diligebat . quod eius uberibus educatus . poculum immortalitatis exhauserat . Et hic . Minnota sî óuh cyllenium . uuánda er fóne íro gesôugter . êuuigheit infángen hábeta .

Perindeque et matris gratiam conferebat . Et hic . Légeta si óuh tára zû sînero múoter minna maiæ . Sîd alle iouis chébesa iuno házzeta . zíu minnota si dánne maiam ? A˜ne daz iuno íh méino diu lúft . tánne uuármên gestât . sô díu súnna in taurum gât . târ maia inter pliadas lósket . [44.]

Accrescebat uotis . quod multa eam clarius conciliatione . i. blanda oratione sua deuinxerat . Et hic . Uuás sî is óuh téste uuílligora . dáz er sélbo sîa is fílo minnesamo férgota .

Faciendum profecto acceleranduque persuadet . ne itidem cillenius cypridis lactatus illecebris . ermafrodito fratrem gignere succensus optaret . Depositio . Tô chád sî is spûotigo uuésen zehélfenne . nio cillenius fône ueneris spénsten áber ferlúhter . únde niêtig uuórtener . den gemáchen uuídellen bi íro ne îltî geuuínnen . Petrógen gechôse dáz uuârheite gelîh îst . táz ánterot ten uuídellen . uuánda er hábet uuíbes líde dóh⌣er man sî . Tánnân héizet er uuídello . sámo so uuíbello . dáz chît ter uuíblîdo . Sô man uuállicho chósot . táz man lóterlicho méinet . sô chîndot mercurius pe⌣uenere . únde sô geuúnnet er be íro ermafrotidum .

Stimulabat paulolum iouem . ne

uxoris cyllenius fotibus repigratus. somnolento repente marcore torperet. etiam uelut maritali uacatione feriatus. discursare sub præceptis iouialibus denegaret. Iouem lázta dáz éin lúzzel. dáz chît er sórgeta. nio cyllenius in sînero chénun bárme fóne slâfergi ze⌣trâgi geflenge. únde er sâmo so hîmûoziger. sîn ârende sô er gebúte triben nemâhti.

Nam illum iam pridem ait philologiæ sentio amore torreri. I'h uuárd iu fórn gúar chád er. în nâh philologia chélen.

Eiusque studio comparatas habere quam plures in famulitio disciplinas. U'nde úmbe íro minna ze⌣diêneste gechóufet hâben. né uuêiz uuío mánige disciplinas. [45.]

Ipsum linguæ insignis ornatibus fandi nimiam uenustatem quo placeret uirgini consecutum. U'nde íro ze⌣lîèbe geuúunnen hâben. zû dero zierdo dero édelon uuórto. hárto êrsam gesprâche.

Deinde barbito aurataque cheli. ac doctis fidibus personare. U'nde méisterlicho síngen. án hárfun. ioh án ly'run.

Addo quod celebrat mirabile præstigium. elegantiamque pingendi. conuiuos etiam uultus aeris aut marmoris. signifex animator inspirat. Tára zû uuéiz îh táz er zóuferlicha. ioh lîèblicha séltsani mâlennes úóbet. únde sámo so lébendiu ioh kesêliu bílde uúurchet. êriniu unde mármoriniu.

Totum certe complacitum est. quicquid comit decorem iuuenalium gratiarum. U'nde lîèb íst mir triuuo. sô uúaz îmo únglîchero râtsaminon zierda tûot.

Se igitur eos iam pridem amore mutuo colligatos. idcirco paulolum distulisse. ne in thalamum. primeua affectione festinans. cum discurrendum esset totis noctibus repigritior paululum simularet anomalum. U'nde chád er sie iu fórn geminne. dár úmbe gefristet hâbeti. nio er sô frûo gehiende. dánne er náhtes lôufôn solti. úmbe trâgheit sîh lîchesoti inæqualem. dáz chît úneben-fértigen. únde fóne diu gespâtten. Sîn stérno ne íst tánne nieht ébenfertig. sô er dia bréiti des signiferi ze⌣férro begrîfet. únde er deste spâtor diu zéichen dúrhkât. tóh er gâhoe.

---

27. IOVIS SOLLICITVDINEM. IVNO CONATVR ABRVMPERE.

Tunc iuno ait. Tô ántuuurta dés iuno.

At quin eiusdem conuenit uirginis subire uinclum. quæ illum etiam quiescere cupientem coniuere non permittat. Tánnan sól er chád sî ze⌣déro gehîen. tîu în ne lâze slâfen doh er óuh uuélle. [46.]

An uero quisquam est qui asserat se nescire laborata per uigilia philo-

logiæ . et pallorem lucubrationum perernium? I'st ioman der sih chéde ne uuizen dia árbeitsamen uuáchâ philologiæ . únde dia bléichi iro émezigen únslâfes?

Quæ autem noctibus uniuersis . cælum . freta . tartarumque discutere . ac deorum omnium sedes curiose indaginis perscrutatione transire? Uuéliu ánderiu uuás nóh quón táges unde nahtes crúnden himel . únde mêre . únde héllа? I'oh állero góto gesâhe . geuuárlicho scródondo irfâren?

Quæ textum mundi . circulorumque uolumina . uel orbiculata parallela . uel obliqua decusata . i. ornata polose . i. alte limata .[1] axiumque uertigines . cum ipsorum puto siderum multitudine numerare . nisi hæc philologia . gracilenta quadam adfixione consueuit? Uuéliu uuás qúon zéllen daz keuúurche dero uuêrlte? U'nde die plugen dero planetarum ringo? A'lde die sinuuelben finf‿ringa die latine héizent æquestantes? A'lde die zièro in‿hóhi háldenten únder‿lâza dero planetarum ringo? U'nde die uuárba dero áhson? Uúer zálta dáz ál sáment sélbero dero stérnon mánigi sô ih uuâno . ane philologia . mit chléinnero ána ligungo? dáz chit tiu dien állen chléino ána lág?

Quotiens . s. memini . conquestos deos super eiusdem coactione et instantia . cum quiescentes eos silentio concubiæ aut intempestæ noctis . ad se uenire inaudita quadam obsecratione compelleret? Uuío ôfto nehórta ih tie góta sih chlágon . iro nôtegungo únde iro duingennes . tánne sí sie râuuente ze bétte gâht álde ze‿mittero náht . mit unmezigero flêho ze iro báte chómen . [47.]

Tam uero abest ut sub hac possit pigrescere intricarique . i. inmorari cyllenius . ut commotis ab eadem suscitatisque pennis extra‿mundanas petere latitudines urgeatur . Sô férro ist táz tánnan . dáz er sáment iro ieht múge trâkon álde tuâlon . dáz sí in nôtte erbúretên únde gesuúngenen féttachen . die uultina eruuállon . die ûzerhálb tes himeles sint . Uuánda ratio lêret únsih ioh chóson fóne dien . diu ûzer hálb tero uuérlte sint .

Cur igitur rex optime differuntur? Cum per sola athlantide . i. mercuríali sollertia . duos uigiles repromittam . Ziu súlen dánne die brût‿lôufte gespâret uuérden síd ih mih fligo zuéio uuácherro fúre éinen?

---

28. SVPERVENIENS PALLAS ADHIBETVR CONSILIO .

Hæc cum iuno adfixa ut adherebat elatiori plurimum ioui . acclinatis

[1] Das „l“ ist durchstrichen.

eius auribus intimaret. Suspensio uocis. Ůnz iuno háftentiu ze⌣ioue hóhor sizzentemo únde dára ze⌣íro gehéltemo sús rédeta. Dáz chît er. uuánda æther hóhera íst tánne aer.

De quodam purgatioris uibrantiorisque luminis loco allapsa sensim pallas corusca descendit. Depositio. Ín-indiu lièz sih níder lángseimo díu scôna pallas fóne íro stéte. díu héiteren liehtes íst únde hírelichoren. Uuánda sapientia chît fóne íro sélbun. Ego in altissimis habito.

Atque ita ut uidebatur iouiali uertici inherere super uolans. tandem constitit sublimiore quodam annixa suggestu. Únde óbe flógerzende samoso ze iouis hóubete háftendiu. kestáteta sí dóh ín éinemo búrlichemo séze.

Quam cum iuppiter ut iugali elatior adherebat. de proximo contiguoque suspexit. sic exorsus. Sô dîa iuppiter álso er óberoro uuás sînero uuírtenno. uuíder sélb sih kesáh. spráh er íro sús zû. [48.]

O uirgo nostri pars melior. s. quia de capite meo nata es. oportune uotis intermixta maiugenæ. Uúolge diêrna mîn déil der bézesto. uuánda dû mînes hóubetes tóhter bíst. ze⌣státo bíst tu chómen mercurio maiun súne.

Quæ siue uocibus permulsa descendis. siue absque te iouis non erat formare consilium. seu consensus noster ne mutilus uideretur approperas. noueris tamen philologiæ cyllenium nuptias postulare. Tú hára chómen sîst kebéteniu. alde daz mîn rât âne dîh ne sólta sîn. álde dâr úmbe dû chómêst. táz mîn uuíllo ze léibo ne uuérde. uuízist quísso cyllenium uuéllen ze philologia gehíen.

Nondum mea prompta. i. prolata sententia. exspecto quid suadeas. Íh ne hábo nóh tar-ána níeht penéimet. fernímo gérno uuáz tu ís ratêst.

Noui quippe quam eiusdem uirginis incessabilis tibi labor semper acceptus. et ut tuis numeretur illa pedissequis. Íh uuéiz uuóla. uuío ántfanglîh íó dîr sîn. íro unerdrôzenen árbeite. únde uúio sî bezélet sî ze dînen mítegengon.

Par est igitur ipsa præsertim decernas quicquid de eius conubio prouisura dispensas. Fóne díu íst réht. táz tû námohaftôst kechíesest. únde gesképfest. ál dáz tû an íro kehilêiche uuéist zebeuuáronne.

---

30. ALIOS POTIVS DEOS AD HOC CONSILIVM PALLAS DICIT INVITANDOS.

Tunc pallas aliquanto summissior ac uirginalis pudoris rubore perfusa. oculosque peplo quod rutilum circum caput gestabat obnubens.

inprobrabat aliquantulum . quod super nuptiis uirgo consulitur . Si dô éteuuaz sih mídentiu . únde fóre mágedlichen scámon errótendiu . únde mit íro róten hóubet-túóche diu óugen ferfâhende úberlégeta si ioui . dáz er siâ máged frágeta des kehíleiches . [49.]

Presertimque eius quam propter consociationis officia . manere cuperet semper intactam . Oúh méist téro gehíleiches . tia si úmbe íro geséllescaft ío gérno uuíssi úngehíta .

Dedignatur præterea huiusmodi adhibere consensum . cum ita expers totius copule censeatur . ut neque de ulla permixtione progenita neque ipsa procreare quicquam arithmeca teste monstretur . A˜ne dáz inthêrêta si sih tísses râtes . târ úmbe . dáz si állero hítâte sô ûzenan si . dáz si in arithmeticam zetehenne . noh hílícho nebére . nóh sélba hílícho gebórn ne si . Septenarium numerum ságet arithmetica palladi gelíchen . uuánda er ûzer ánderro numero geuuórht ne íst . nóh sélbo ánderen ne uúurchet . sô díe álle díe fóre ímo . únde náh ímo sínt . únz án zêhne . Duo tres quatuor quinque die uúurchent . A˜ber octo nouem decem sínt ûzer in geuúurchet . Eíner septenarius íst ungeuúurchet . íoh únuúurchende .

Ac tunc septem radiorum coronam soliuaga uirginitas renudauit . ne futurarum . s. nuptiarum causis et copolis interesset . Sâr dâr míte erbárota si éinfára máged . téro ánderiu gélíh ne íst . dia coronam síben skímon . mít tíen septem liberales artes gezêichenet sínt . nío si dára ne châme ze déro geméinsami dero brûtlousto . Dáz íst fóne díu . uuánda si uuíle rationem âne día uuáhi dero uuórto .

Quia tamen eius optauerat iupiter exegeratque consilium . suadet deos maritos dearumque grandeuas in hæc decernenda conduci . Uuánda dóh iuppiter gnôto fórderota íro rát . pediu chád si gehíte góta . únde getrâgene gútenna ze demo râte súln geuûiset uuérden .

Quippe conuenire cyllenio . ut pro præmiis potissimorum officiorum . fauor celitum eius uincla sanciret . U˜nde êra uuésen cyllenio . dáz ímo dero ánderro góto gelúbeda . dén gehíleih scuôfe . ze⌣lône sínes námohaftesten diênestes . dén er in⌣dûot pótescaft tríbendo . [50.]

Augustius quoque tum fieri iouiale decretum . cum cœtu deorum attestante deprimitur . ipsamque nupturam deo conuenire non posse . nisi super senatus consulto mortalis esse desineret . U˜nde iouis penêimeda sô fáren chéiserlichost . sô si fóre dien góten ersprénget uuírdet . únde dia brût ánderes ne gezémen cillenio . si ne uuérde mit tes hértuomis râte úndôdig ketân . Táz si mortalis si . dáz slâhet sia ána fóne íro múóter frónesi . dáz chít prudentia uuánda prudentia sæculi

ne mág inmortalitatem nieht kefrêhton âne mit tîên uuérchen dero uuârun sapientiæ. Uuéliu ist taz? Táz ist spiritalis et angelica uita.

Id genus plurima suadente tritonia. regum coniugum uterque consentit. Sô si dés cnúôge rédeta. sô gefólgeta íro is iouis únde iuno.

Ac mox iouis scriba præcipitur pro suo ordine. ac ratis modis. cælicolas aduocare. præcipueque senatores deorum. qui penates ferebantur tonantis ipsius. quorumque nomina. quoniam publicari secretum cæleste non pertulit. ex eo quod omnia pariter repromittunt nomen eis consensione perfecit. Tô hîez man iouis prîeuarun. éinadero parcarum. áfter órdeno. únde státelicho. die himelsazen dára uuîsen. Zeérist tie hêrosten. die iouis ingesîde hiêzen. dero námen diu himel-tôugeni ne uuólta geliutpâret uuérden. únde ingeméinen námen gáb fóne éin-râtigi. uuánda sie álliu díng sáment ioue kehéizent. Tér námo ist penates. sámo so panates. dáz chît omnia consentientes.

---

31. QVI CÆLICOLVM PRIMI VOCATI SINT.

Vulcanum uero iouialem ipse iuppiter poscit. licet numquam ille de sede corusca descenderet. Sinen brûoder uulcanum éiscota iuppiter îmo sélbo. so uuío er nío âba sinemo flurinen stuôle ne erbêizti. uuánda er ist ætherius ignis. [51.]

Tunc etiam ut inter alios potissimi rogarentur. ipsius collegę iouis. qui bis seni cum eodem tonante numerantur. Tô uuárd kebóten. dáz tie námohaftesten geêiscôt uuúrtin. sîn sélbes kemêinskezzen. déro sáment îmo dóh zuélife sint.

Quosque distichum complectitur ennianum. Tîe óuh ennius in zuéin uérsen sús pegrîfen habet.

Iuno uesta minerua ceresque diana uenus mars.

Mercurius iupiter nereus uulcanus apollo.

Item et septem residui. qui inter duodecim non uocantur. Únde nóh tánne sîbene. âne die zuélife.

Post quos complures alti pro suis gradibus cælites conuocandi. ac deorum omnium populus. absque impertinentibus. Uuâren dára nâh zeládonne. gnuôge hóho gesézene áftir íro grâdin. ioh álliu díu góto mánegi. âne die úngefélligen. sô manes sint. únde discordia. fóne diên er nóh ságen sôl.

Nec mora. milites iouis per diuersas cæli regiones approperant. quippe discretis plurimum locis deorum. singuli mansitabant. Sâr âne tuuâla îlton iouis hérechnéhta in misseliche hálba des himelis. uuánda togeliche dúrh sîh súnderigo sâzen.

Et licet per zodiacum tractum

ponnulli singulas uel binas domus animalibus titularint. in aliis tamen habitaculis commanebant. U'nde dóh íro súmeliche áfter déro lêngi des zodiaci élna sélda. álde zûo hábetin. álso macrobius lêret in somnio cipionis. siê uuâren óuh tób ín ánderen.

Nam in sedecim discerni dicitur [1] cælum omne regiones. Uuânda áller der himel uuírt ketéilet in séhzen lántskefte.

---

32. DE SEDECIM REGIONVM DIIS.

In quarum prima sedes habere memorantur post ipsum iouem. dii consentes. penates. salus. ac lares. ianus. fauores. opertanei. nocturnusque. I'n dero êristun sínt kesézen náh sélbemo ioue síne rátkeben. hûsinga. sâlda. únde hérdcola. ánagángonnes cót. liumendinga. tôugeninga. náhtolf.

In secunda itidem mansitabant præter domum iouis. quæ ibi quoque sûblimis est. ut est in omnibus prædiatus. quirinus. mars. i. pacificus. mars militaris. I'n dero ánderun buênt âna iouem dér óuh târ hóho gesézen íst. sô er ín állen íst. tér êigeno flégare. únde dér in-búrgo mars. ioh ter fóre-bûrgo. [52.]

Iuno etiam ibi domicilium habebat. Târ hábeta óuh iuno gesâze.

Fors etiam. Dér zufel-gót.

Limphe. Nícchessa.

Diique iouensiles. i. tonsores iouis. Iouis skérara. uuânda tonsor in græca linga silen héizet.

Sed de tertia regione unum placuit corrogari. Fóne dero drittun uuólta er échert éinen dára geládot uuérden.

Nam iouis secundani. et iouis opulentiæ. minerueque domus illic sunt constitutæ. Sed omnes circa ipsum iouem fuerant in præsenti. Târ uuâren ínne gesézene iouis spúótkében. únde síne ótpûdela. únde minerua. Die uuâren áber álle dô ze-hóue. sâment ioue. ín sínero ána-ougi.

Discordiam uero ac seditionem. quis ad sacras nuptias corrogaret? Uuér sólti áber strít únde úngezûmft tíe óuh târ sízzent. ze-brûtloufte ládôn?

Presertimque cum ipsi philologiæ fuerint semper inimicæ? Sîd sie óuh îô únhóld uuâren sélbero philologiæ?

De eadem igitur regione solus pluton quod patruus sponsi est conuocatur. Eíner dér fiûrgót uuánda er des prûtegomen fétero íst. tér uuárd tára geládot.

Tunc linsa siluestris. i. bestiarum dea mulciber. lar cælestis.

[1] Es steht „dr" mit einem querstrich über dem „r".

nec-non etiam militaris fauorque ex quarta regione uenerunt. Tô châmen dâra fône dero fiêrdun. lûhsa diu uuilda. únde dér diu uuólchen smélzet ze-régene. únde éin lar des hímeles. ánderer des héreies. únde dâr míte iouis sún sékko.

Corrogantur ex proxima transcursis domibus coniugum regum. ceres tellurus. terræque pater uulcanus et genius. Fône dero finftun uuúrden geêiscôt. sô iouis únde iunonis hóf fúrefâren uuárd. diu chórngeba. únde der érdcot. únde dero érdo fâtir uulcanus. únde der ánaburto.

Uos quoque iouis filii pales et fauor. cum celeritate solis filia. ex sexta poscimini. Fône dero séhstun uúurtent ôuh ir-geládot iouis súne. dû fúôter-gót. únde dû spél-sekko. sament spúôte dero súnnûn dóhter. [53.]

Nam mars quirinus et genius superius postulati. Uuánda dér búrghalto uuígant. únde der stéte-gót tér óuh ánaburto héizet. tie uúurten fóre geládot.

Sed etiam liber ac secundanus pales uocantur ex septima. Ter uíngot. únde der frámspuôte-sâre pales. uúurten óuh keládot fône dero síbendun.

Fraudem uero post longam deliberationem placuit adhiberi. quod crebro ipsi cillenio fuerit obsecuta. Undriuua uuólton sie óuh tára. áfter lángemo getráhtede. uuánda sie díccho cillenio díe nota. Uuár diênot si cyllenio? A'ne sô rethorica únréhto uádôt. únde si ueri-similia chôsot. fúre uera. Pediu chád philosophia fône íro in-consolatione boetii. Quæ tunc tantum recto tramite incedit. dum nostra instituta non deserit.

Octaua uero transcurritur. quoniam ex eadem cuncti superius corrogati. solusque ex illa ueris fructus adhibetur. Tiu áhtôda uuárd fúre fárn. uuánda dánnan álle die óberen geuuíset uúurten. E'ner des lénzen níuuo rât. uuárd tánnan dâra geuuíset.

Iunenis uero hospitio genius accitus ex nona. Fône dero niûndun. uuárd keládet genius ûzer iunonis séldon.

Neptune autem lar omnium cunctalis ac neuerita. tuque conse ex decima conuenistis. A'ber dû méregot. únde hérdcot. únde dû állero díngo sámaháfting. íoh tû einfúrhta. únde dû uuíllolf ir châment fône dero zêhendun.

Uenit ex altera fortuna et ualitudo faborque pastor manibus refutatis. quippe bi in conspectum iouis non poterant uenire. Fône déro éinlíftun châm díu uuílsalda. únde uuílmabt. únde fabor der hírte. díen únhólden feruuórfenen. uuánda die ne-mahton chómen fúre iouem.

Ex duodecima sancus. i. qui sancit res et affirmat tantummodo deno-

catur. fata uero ex altera postulantur. [54.] Fóne dero zuéleſtun uuárd échert ter féstenâre geládôt. Fóne dero drittezendun châmen úrlaga.

Cæteri quippe illic dii manium demorati. Die ándere dâr gesézene. uuâren dero únholdon góto gezúâhtes.

Bis septena saturnus. eiusque cælestis iuno consequentur acciti. Fóne dero fièrdozendun uuárd keládot ter áltcót. tér sáte machot. únde sîn himel-iuno. dáz íst sîn uuírten ops.

Ueiouis. i. malus iouis qui et pluto et orcus ac dii publici terquino ex limite conuocantur. Ter héllo-iouis. únde die liût-cota. die châmen fóne dero finſtezéndun.

Ex ultima regione nocturnus ianitoresque terrestres. i. qui finibus præsunt similiter aduocati. Fóne dero séhszéndun. uuârd náhtolf. tér óuh în dero êristun sáz. únde die márchôn hûotela geládôt.

Ex cunctis igitur cæli regionibus aduocatis diis. cæteri quos azonos. i. extra zonas habitantes uocant. ipso commonente cillenio. conuocantvr. Sô sie fóne állen lánden des himelis dáz chît fóne állen zónis sús keládôt uúurten. sô uúurten dô die ûzenan ringes héizent. fóne sélbes tes prûtegomen mánungo geládôt.

Tunc elementorum præsules atque utilitatis publicæ mentiumque cultores. omnisque populus potestatum. Unde dára nâh. tie méistera dero gáskeftô. ioh frôno núzzedo. ioh tie des sinnes hûotent. únde álliu díu mánegi dero ána-uuáltôn.

Quis eos numæ multus successor indicat? Uuér mág sô 'gnôte. dáz chît sô chúnnig áfterchomo sîn numæ. dáz er sie gezélle? Numa uuás ter ândir chúning ze-romo nâh romulo. Tér âna zócchota síh. táz er sáment tien góten sélbo sprâche. únde sie în lêrtin uuélichiu sacrificia álde uuéliche cerimonias ér în bringen sólti. Sîd er sie bechenâta únde în so gesúâs uuás. sô máhta er sîe óuh zéllen. [55.]

Qui confestim omnes iouis imperio conuocati. in aulam cælitem cum uibrantibus uenere sideribus. Tie gesámenoton síh álle fóne iouis kebóte în-die himelfalenza. în skinenten stérnôn. uuánda sô mánig cót sô mánig stérno.

---

33. EX CONGREGATIS ALII PRÆCINCVNTVR AD OFFITIA.

Tunc ianus in limine militesque iouis. ante fores regias constiterunt. Tô huôta ianus tero túron. iouis sárlinga stuônden fóre dien túron.

Ingressuros etiam cunctos. nominatim uocabat fama præconans.

A'lle die dâr in-gân sóltôn . die uuísta be-námen dára in fama hêto ruôfendiu . uuánda si uuéibeles únde scúltheizen ámbaht hábeta .

At intra consistorium regis . quædam femina quæ adrastia dicebatur . urnam cælitem superamque sortem . inreuocabilis raptim celeritate torquebat . A'ber in demo iouis státahûs . ih méino in sinemo fórziche . dâr die liute gúon sint ze-stânne . dâr tréib trâtero spúóte dáz únuuendiga himel-lôz éin uuîb tiu adrastia héizet . táz chît petrosa . Si uuás tés lieza . uuénne íomen sólti gebórn uuérden álde erstérben .

Excipiebatque imarmene ex uolubili orbe decidentes speras . i. giros peplo inflexi pectoris . i. inflexo peplo pectoris . Imarmene dáz chît continuatio temporis . infiêng tie fône dero uuérbûn springenten ringa . mit íro geuúundenen brústtúóche . Uuánda in zîto gelih uuérdent únde irstérbent ménnisken .

Cloto uero lachesis atroposque . quoniam sententias iouis orthographe studio ueritatis accipiunt . Suspensio vocis . Uuánda áber tres parcæ iouis prîèfarun . sine réda filo geuuâro scribent . ih méino cloto dáz tir chît euocatio . s. hominum de non esse in esse . únde lachesis táz tir chît sors . s. qualiter uiuant . unde atropos táz chît absque ordine . s. moriendi . uuánda sie in állen álteren erstérbent . [56.]

Cum senatum curiamque contrahi cernerent hoc est cum cernerent incuriam contrahi senatum . Et hic . Tânne sie gesâhîn daz hêrote sih sámenon in daz sprâch-hûs .

Et cum cernerent ipsum tonantem indusiari . i. indui exuuiis publici magistratus . hoc est ornamentis regalis imperii . Et hic . Unde sélben iouem sih chúninglicho gáreuuen .

Accuunt stilos . utpote librarie superum . archiuique custodes . cerasque componunt . in acta . i. decreta et consultum cælestium . Depositio . Sô uuáztôn sie íro griffela . álso scribun súln . únde dero buôcchamero flégerun . únde blánoton íro tabellas . zescribenne die tâte únde dén rât tero himiliscon .

---

34. PER INSIGNIA IOVIS MVNDI FIT DESCRIPTIO .

Tunc iupiter assumens publica indumenta . quæ assumit contracturus sennatum . apponit primum uertici regalis serti flammantem coronam . Jupiter sin gegáreuue dô ána légende . dáz er échert ána-legeta . sô er in sprácha gân uuólta . ána-sázta er demo hóubete chúninglichero smído glízenta coronam .

Contegitque ex posticis . i. ex posteriore parte caput . quodam uelamine rutilante . quod ei præsul ope-

ris pallas ipsa texnerat. Ůnde bedâhta er den nól mít éineme rôtemo tuôche. dáz imo pallas tíu uuérihméistera [1] uuórchta. Táz íst ter septænarius numerus palladis. tén sí gegében hábet tien rôtenten planêtis.

Dehinc uesti admodum candidæ. obducit amictus. yalinos. i. uitreas. Tára náh úmbe téta er sínemo uuízen geuuâte. sô diu lúft ze óberost íst. clásefarenue hélina. sô diu luft níderor íst.

Quos. s. amictus stellantibus oculis interstinctos. crebri uibratus ignium illuminabant. Tíe dir getópfôte mít stérnahten oûgon. mánige skímen dúrhskínen. Uuánda dúrh tia lúft skínent tie stérnen.

Tunc duos globosos orbes. quorum unus auro. [57.] electro alius prænitebat. dextra porectiore corripuit. Tô réihta er mít tero zeseuûun zuéi sínuuelbiu chlíuue. dáz chît zúo spêra. éina gelícha gôlde. sô diu súnna íst. ándero gelícha electro sô der mâno íst.

Leua enneaptongon chelin innitenti similis imprimebat. Mít tero nuínsterun ferdrúhta er sámo so línenado. sína níunliutigun lyrun. uuánda sí níun séiten hábet. Sibene dero singenton planetarum. den áhtoden dero lûtreistun hímelspero. den níunden dero uuázero dôzes hiêr ín érdo. Tén éinen dôz hôret man. die ándere sínt sô ferdrúcchet. táz sie níoman nehôret.

Calceos autem herbosos fluctu. i. colore smaragdino uiriditatis. uestigiis eius tellus. s. dea annexuit. Tellus skûohta ín mít crásefáreunen scúhen. sámo grûonên sô smaragdus íst.

Insidebat autem ex pauonum pennis intertextæ oculatæque pallæ. E'r sáz áber án éinemo hízucche. ûzer fâuuen féderon geuuébenemo. únde gefêhtemo. Uuánda diu lúft sízzet. ándero gebluômôtun érdo.

Ex qua multi coloribus notulis. uariata pictura uernabat. Fóne démo lôzta in mánega uuís ketrópfotiu. íoh kefêhtiu fáreuua. álso ín lénzen diu érda getân íst.

Sub calceis uero fuscinam deprimebat. Ůnder dien fuôzen bárg er éina drízinga fúrkun. díu neptuni íst. Uúaz pezéichenet tíu âne tres naturas aquæ. íh méino dáz sí mobilis únde potabilis únde liquida íst?

---

35. ITEM EIVS DESCRIPTIO PER INSIGNIA IVNONIS.

Huius suggestui subditus iunonis consessus. haud indecènter ornatus. Iunonis stûol stûont níderor.

[1] Schwerlich darf „uuérch-méistera“ gelesen werden.

geristlicho gegáreter. Nideror fóne diu. uuánda aer nideror ist dánne æther. [58.]

Ipsa uero tecta capite. lacteo quodam calumnate prænitebat. Si sáz kehúltiu mít íro uuízhullun.

Cui. s. iunoni. gemmis insitum diadema præciosis. Uuás íro óuh ána getân. íro hóubetpánt. keuuórhtez ûzer tiuren gimmon.

Nam neque skithidis uirecta. nec cerauniorum uibrans fulguransque lumen. nec flucticolor iacyncti credehatur abesse profunditas. i. uarietas. Târ uúas ána diu gruóni skithidis lapidis. tér fóne skithia chúmet. únde dánnan genámot ist. ioh tér drâto blígskímo cerauniorum díe fiurfáreuue sint. únde fóne demo blícche genámot sint. uuánda ceraunium grece fulmen chît latine. ioh tiu blâuua mísseliche des iacyncti.

Sed totum illud sertum capitis fulgurantis thaumantias obtulisse reginæ cælitum ferebatur. Dia hóubet ziêrda álla. brâhta iunoni taumantias táz chît mirabilis. tiu óuh yris héizet. Yris in nubibus. táz ist sertum iunonis. Târ sihet man ána dia fáreuua skithidis. únde ceraunii. únde iacyncti.

Ipsius uero diue uultus. assidua perlucens gratia. i. serenitate fratri consimilis. Ír̃o ánalûtte uúas íro brûoder gelîh. dúrhsihtigez fóne gnûog émezigero líebsami. Uúaz mág ætheri gelîchera sîn. dánne aer. so hêiter ist?

Nisi quod ille inmutabili letitia renitebat. hæc commotionum assiduarum nubilo crebrius turbabatur. A'ne dáz ér ío in gûotemo ist. si grúnzet áber díccho fóne úngeuuíttere. Æther ist ió stille. aer uúirt ófto getrûobet.

Nam uestis eius ialina. sed peplum fuit caligosum. Ír̃o uuât úuas kelîh yali lapidi dêr lútterer ist. áber daz hóubet-tûoh uuás timberez. Uuánda diu lúft ist túrhsihtig. uuólchen únde nébel sint trûobe. [59.]

Quod tamen. s. peplum. si appulsu cuiusque luminis tangeretur. inter obumbrantes nebulas sude perspicuitatis gratia præniteret. U'be áber líêht tar ána châme. só skíne sâr únder díen úmbe hábenten nébulen. ételih clíz tero héiteri. A'lso iz tánne féret. só diu uúolchen únde der nébul síh peginnent skêiden.

Hæc fulmen dextra. leua sonorum bombis. i. uocibus terrentibus tympanum sustinens. sub quibus plurimum sudans. ima subiecta roscidis. i. aquosis uidebatur inundare fluoribus. Si in dero zéseuuun den blíg hábende. únde ándero uuínsterun éina timpanun mít prútelichen chláfleichen. ioh târ úndere hírlicho ersúizzende. téta si dia érda fóne démo flôdere ernázen. Táz ist poeticum. dáz ter régen si iunonis suéiz.

Huius uero calcei admodum furui. quorum maximæ solea. atræ noctis nigredine coloratur. I'ro scúha uuáren sáleuue. áber diu sóla. zôh ze⌣náht fáreuuo. Uuánda mittiu náht ist iò finsteriu. áne in plenilunio.

Nam eiusdem genua zona quidem diuersicolor ambiebat. quæ nunc perfulgido resplendebat orbe. nunc uanescentis gratiæ tenuata uarietas. ita penitus ablegabat. i. euanescebat. tamquam nihil ante habuisset discolorum. U'mbe diu chniu hábeta èt éina bindun missefareuua. diu ôugta sih uuílon óffeno. uuílon uuárd taz tiu fêhi dar âna zegândo sih kedúnnerota. únde sô gáreuuo fersúant. sámo so dâr fóre niêht sólches neuuáre. Táz ist kesprôchen fóne dero fêhi des méris. unde állero súebe uuázero.

---

36. DE INTELLECTVALI MVNDO.

His igitur regum indumentis decenter ornata. ante consessum in suggestu sidereo positam quandam speram. celatam uarietate multiplici conspicantur. Sús chúninglicho gáro sizzende. scôuuoton sie fóre in éina speram. ûfen éinemo stúòle ligenda. in mánigfalta uuís kezéichenda. [60.]

Quæ ita ex omnibus compacta fuerat elementis. ut nihil abesset quicquid ab omni creditur contineri natura. Tiu fóne állen elementis sô zesámene gedûhet uúas. táz niêht târ âna ne brâste. állès tés tiu natura begrîfet. A'llez taz uuérltpílde uúas sáment fóre iouis óugon. uuánda în gótes mûote. únde în gótes prouidentia. uúas îò gebíldot. únde sáment pegriffen. diu súnderiga misselichi állero creaturarum. Táz ist tiu primordialis causa. dia plato ideam héizet. nâh téro dísiu ânasihtiga uúerlt keskáfen ist.

Illic cælum omne. aer. freta. diuersitasque telluris. claustraque fuerant tartarea. A'n déro spera uûas ter himel áller. lúft únde uuázer. érda únde hélla.

Urbes etiam competa. cunctarumque species animantium. tam in specie quam in genere numerandæ. I'oh púrge únde geuuígke. îoh állero slâhta tîer. únderskeitigo îoh sament.

Quæ quidem spera imago quædam uidebatur ideaque mundi. Tiu spera uúas tírro uuérlte gescâft. únde bílde.

In hac quid cuncti. quid singuli nationum omnium populi. cottidianis motibus. i. uoluntatibus agitarent pede ire. i. perficere. formantis. s. dî speculo relucebat. Uúaz álle. únde uúaz îôgeliche liûte állero diêto. tágeliches îlen getûon. dáz skînet âl' ûzer démo spiegule des píldonten gótes. Táz uúirt âl erséuuen în déro spera.

Ibi quem augeri . quem deprimi . quem nasci . quem occidere iupiter uellet . manu propria ipse formabat . Uúen ér uúolti lâzen gedíhen . álde missedíhen . únde uuén gebórn uuérden álde erslágen uuérden . dáz píldota er ímo ál dâr sélbo mít sínero hânt. [61.]

Quam terrarum partem disperdere . quam beare . quam uastam . quamque celebrem cuperet . fictor arbitrarius uariabat . Uuélih lánt er uuólti férlôsen álde gesâligon . uuuôste uuésen . alde bûhafte . daz kemísselichota er ál . sélbchostiger scáffare .

Hoc igitur fatum publicum conspicans componensque . deorum senatum iussit admitti . Tísen állelichen úrlag ín déro spera scóuuonde . íoh sképfende . híez er ín-lâzen daz hêróte dero góto .

---

37. SATVRNVS ET OPS . ET CÆTERI PROCERES ADMISSI .

Quamuis intus intrarent . quos innominabiles sacra uis testatur . tamen etiam primatibus diuum præsertimque parentibus . i. saturno et opi . uterque consurgunt . Sô uuio dô sáment ín-giéngin díe díu uuíha chráft íro gótheite námolose héizet . íó dóh gágen dien hêristen . únde méist gágen íro zuéio fórderon . stûonden siu ûf .

Uerum sator eorum gressibus tardus . ac remorator incedit . Saturnus íro fáter lázota án sínemo gánge . íoh únspûotig uúas er ís .

Glauco quoque . i. uiridi amictv caput . prætendebat dextera . flammiuomum quendam draconem . caudæ sue ultima deuorantem . quem . s. saturnum credebant anni numerum nomine perdocere . U'nde mít plâuuemo túóche behúlter . trúóg er án‿dero zéseuuun éinen fiurenten drácchen . dér daz íár bézeichenet . sínen zágel slíndenten . dés námo sô man uuânet . tía íár-zála úns keóuget . Táz íst fóne díu . uuánda er grece héizet tez . táz tír chít comedens . A'n démo námen bezéichenet tâu . ccc. e. bezéichenet . v. zeta bezéichenet . lx. Sô mánig tág íst in‿íáre . íh méino ccc. lx. v. [62.] U'nde ímo gefállet táz er héize comedens . uuánda tempus frízet ál dáz tir íst . Fóne díu chít iz in bíuuurte . álter ál genímet .

Ipsius autem canities pruinosis niuibus candicabat . Sín grâuui . uúas uúinterlichen snêuuen gelíh .

Licet etiam ille puer posse fieri crederetur . Sô uuio man uuândi . dáz er áber chínt uuérden máhti . Uuánda íár eráltêt ze‿uuíntere . únde er-iúnget ze‿lénzen .

Eius coniunx grandeuua corpulentaque mater . s. ops quamuis fœcunda circumfusaque partubus . tamen floridam discoloratamque ue-

stem . herbida palla contexerat. Sin chéna ist ketrágenlih únde fóllide. Unde dóh si fêselig múóter si . mit chínden befángeniu . dóh pedáhta iro blúómféhun uuât . éin grásegiu húlla. Uuánda diu érda ist ticchesta dero elementorum . si ist óuh féselig . únde grásegiu.

In qua totus gemmarum metallorumque census . atque omnium prouentus frugesque satiqnum . larga admodum ubertate ferebantur. In déro dir fólliglicho lâgen die scázza góldes unde gimmon . ioh állero geuuáhste . únde álles tés râtes tero sâmon.

---

38. VESTA.

Huic uesta quæ etiam coeua eius fuerat adherebat. Zeiro hábeta sih uesta . diu iro geáltera úuas. Fiur ist ében ált tero érdo . únde liget ferhórgen in dien stéinen . únde in dien érdlucheren . álso in ueseuo campaniæ skinet . únde in ethna siciliæ.

Quæ quod nutrix iouis ipsius suoque eum sustentasse gremio ferebatur . caput regis ausa est osculari. Tiu getórsta ioui dáz hóubet chússen . uuánda si sin mágezoha ist . únde si in bármôta sô man ságet. Uuánda cælestis ignis ist óbe ætherę . únde úmbe ætherem . únde dáz chédent philosophi mit temo éndfiure gezúgedôt uuérden. [63.]

---

39. SOL.

Post hos . candida cum sorore sol auratus expetitur. Nâh tien uuárd tára in geéiscot . tér góldfáreuuo sol . mit sinero uuizun suéster luna.

Qui mox ut cœpit ingressui propinquare . purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor anteuenit . et rosulenti splendoris gratia . i. uenustate . totam aulæ ipsius curiam . i. conuentum deorum luminauit . obstupefactis cæteris ornatibus . i. ocultatis cæteris stellis. Tén fúre fúor . sô er begónda chómen . éin rôt skimo . púrpurun gelîcher . únde in rôsfáreuuero skôni erskéinda er álla dia fálenza . ánderen ziêndon dáz chît stérnon sih pérgenten. Táz ist tiu gáreuui des himeles . tia uuîr séhen in mórgen . êr diu súnna úf kánge.

Ast ubi primos honorati capitis radios ingressurus inmisit . ipse etiam iupiter paululum retrogressus . sub inmensi nitoris numine caligauit. I'oh sélber iupiter túncheleta fóre sinero skinbari . uuídere uuîchender . sô en ingândo den hóubet-skimen êrist óùcta. Tis ist secundum rhetoricam emphaticos keságet. táz chît michellicho.

latine chît iz exaggeratiue. I'h méino uúio ioh sélbes iouis stella. tíu fóre fílo glánz íst. tanne úrouge uúirt. sô diu súnna stât skínen.

Speræ uero orbesque quos dextera sustinebat. ueluti speculo cognati luminis refulsere. i. contra fulsere. Sélben die spere die iupiter in hénde hâbeta. íh méino sélben die stellæ solis et lunæ. díe skínen gágen démo speculo dês in-gelégenen líehtes. Siê infiêngen ín sih. tíu liêht tero góto. apollinis únde lunæ. [64.]

Iuno autem diuersicoloris. illustris ornatibus ac uaria. uelut speculo cognato. gemmarum. i. numinum luce resplendens. candentibus serenis enituit. A'ber díu gefêhta únde díu zíero gegáreta iuno. erblíchendiu fóne íro líehte. sámoso fóne gelégenemo spíegele. uúard sí in uuízero héiteri. A'lso díu lúft iô dánne íst. sô diu súnna ûf kât.

---

40. DESCRIPTIO ÆSTIVI TEMPORIS.

Erat enim in circulum ducta fulgens corona. quæ duodecim flammis ignotorum. i. præciosorum lapidum fulgorabat. Apollinis corona uûas keríngtiu únde glízendiu. Zuélif tíurero stéino glízemen hábeta sí. dáz sínt zúelif mânóda des íares.

Quippe tres fuerant a fronte gemme. lichynis astrites et ceraunos. Trí uuâren án sînemo énde. dáz sínt tríu súmerzeichen. gemini. únde cancer unde leo. U'be dû díu nebechénnist. tíu zéigot tir maior ursa. Uuánda sô sí chúmet in altitudinem cæli. sô sínt gemini gágen íro chélûn. cancer gágen dien fórderen fuôzen. leo gágen dien áfteren. Sélbiu ursa íst pî-demo nórde. mánnelichemo zéichenháftiu. fóne dien síben glátên stérnôn. díe áller der líut uuágen héizet. únde nâh élnemo glóccun ióche gescáffen sínt. únde ében michel sínt âne des míttelosten. Uuélee uuâren dâr ána? Lichinis tér purpureus íst. únde dánnan genâmôt íst. táz er lucernæ gelîh íst. díu grece lichinis héizet. Dér íst geminorum. únde iunii mensis. uuánda dánne purpurei flores chóment. A'ber astrites íst êin uuíz stêin. genâmoter ab astro. dáz chît a stella. uuanda man dár ínne sihet samoso éinen stérnen uuárbelôn. Dér íst cancri únde iulii. uuánda er gelîch íst tîên uuízen. únde ében míchelen zûein stérnon. díe in cancro méisten sínt. únde aselli héizent. Ceraunos íst éin fáleuuer stéin. fóne fulmine gehéizener. Dér íst leonis. únde augusti. uuánda diu súnna dánne prénnet. sámoso blíg-fíur. [65.]

Quæ eius effigiem reuerendam. a cognitione conspicientium. ui-

brantibus radiorum fulgoribus occulebant. Tie gemmæ benâmen dáz mit téro drâti íro skímon. dáz in ána séhente ne bechnâton.

Quarum alia cancri cerebro. leonis oculis altera. geminorum fronte assumpta tertia dicebatur. Unde éiniu uúas kenómen sô man chád ûzer démo gilse cancri. ánderiu ûzer leonis óugôn. diu drítta ûzer démo énde geminorum. Dáz chád man fóne diu. uuánda sie dien geliche sint. álso iz keságet ist.

---

41. VERIS.

Aliæ sex ex utroque latere rutilabant. A'ndere séhse skínen án dien silon dero coronæ.

Quarum smaragdus una. Déro ist éiner smaragdus. állero stéino gruônesto. fóne amaritudine gehéizener. uuánda ió grûone éiner ist. Tér ist kegében tauro únde maio. uuánda dánne ist lóub únde grás in alegrûoni. Taurus ist únder demo sibenstirne. únde sín hóubet ist mit finf stérnon sô gescáfôt. táz man éinen sihet án dero mûlo. éinen án⌣demo uuinsteren óugen. zuêne án⌣demo zeséuuen zesámine chlébente. díe fúre éinen gezélet sint. Zuêne án dien hórnen. Déro zúeio ist ter zéseuuo. rôt únde filo óffen. Die finfe héizent latine suculæ. grece hiádes. [66.]

Scithis altera. A'nderer héizet scithis. fóne scithia dánnân er chumet. Tér ist óuh crúône. álso diu érda ist in aprili. sô diu súnna gât in ariete. A'n arietis hórnen stânt filo gláte stérnen fiêre. nâh tien hórnen gechrúmpte. Die mág man óuh uuóla bechénnen fóne demo sibenstirne. uuánda sie uuésterhálb sín sint. únde únder zuisken ándere nehéine nesint. âne des trianguli daz deltôton héizet. táz mit úndarlichen stérnon gebildot ist. A'ber aries hínder sihet sîh ze táuro únde bediu sint óuh sine posteriora bechéret óstert. zû dien fiêr stérnon. die úns óugent. in zîlun stânde. sámo so ába fersnítenen taurum ze dien lánchon. Mit tien béinen tréttot ér cætum. tér ímo súnthálb ist.

Iaspis tertia uocabatur. Ter drítto héizet iaspis fóne aspide serpente dér in in⌣demo hóubete tréget. sô man chît. únde dér ist óuh éteuuaz crúône. álso óuh in martio éteuuaz pegínnet crûen. sô diu súnna ist in piscibus. Tér piscem bechénnen uuélle dér aquilonius héizet. tér séhe fóne cornibus arietis uuóla férro uuéstert. nórdhálb tes signiferi. dâr sihet er éin filo skínbarig triangulum. uuîto indânez. únde ioh ûzar finf stérnon. die án⌣dien órten. únde án⌣dien silon stânt. kebildotez. A'n démo bechénne sín hóubet. Tánnan férro súndert. sihet man án⌣demo signifero dáz

kemâhcha triangulum . ûzer fiêr stérnon nâh ében michelen . álso gebildotez . álso in arithmetica diu minnesta pyramis kemâlet íst . [67.] I'h méino dáz trí stérnen daz triangulum máchont . únde der fîèrdo . réhto in mittemen stât . A'n démo bechénne des minneren hóubet . tér notius héizet . Fóne díen zuéin triangulis piugent síh ûf óstert íro uincula . mít tiên die zágela ze-sámine gechníupfet sint . I'n demo biugen síhet man pegasum . sámosô únder zuísken físken betânen .

Inter quarum uirorem fœta mari lumina . s. resplendebant . interiorisque coruscati fonti . i. fontibus quædam suauitas resplendebat . U'nder déro gimmon grúòni . skínen demo mére féseligiu líèht . uuánda diu lénzesca súnna getuôt féselen diu méretiêr . únde diu súòzi des inneren blicches . erskéin díen rínnenten uuázeren . uuánda óuh tíu núzze uuérdent in-lénzen .

---

42. AVTVMNI .

Hiacincto dentrides . etiam eliotropios utrimque compacti . Témo in mittemen stânden iacincto uuâren gefúòget peíden-hálb dentrides únde eliotropios .

Qui lapides coloribus suis terras ratis temporum uicibus herbidabant . Tíe stéina gegrásegoton dia érda in guissen hérton dero zíto .

Quos ei . i. apollini ad obsequium numinis . s. sui . recurrentes uer dicebatur . et autumnus munere contulisse . Tíe man ságet ímo ze-sínemo diòneste brâht háben . die zesámine gerarten zuêne gnôza hérbest únde lénzen . tía éina temperiem máchont . únde éina léngi dero tágo íoh tero náhtô ? Eliotropios íst cruône mít pluôt-fáreuuen strímon . díe íoh téro súnnun skímen blûotfáreuue . [68.] únde túnchele gemáchont . úbe er ín éinemo béchine fóllemo uuázeres ûz ketrágen uuírt . Pedíu hábet er dén námen . dáz er-súnna-uuéndiger héizet . Dér íst uirgini únde septembrio gegében . uuánda diu grûoni ín dêmo mânode beginnet kân in rôti . A'lso dû fóne demo mêren septentrione leonem bechénnen máht . tér únder ímo íst fílo óffenero stérnon . sô máht tû únder leone séhen éina smála strâza úndarlichero stérnon . die ydram máchont . únde díh réhto léitent ze-uirgine . Tía bechénnest tû sámfto . uuánda sí óffenero stérnon íst . únde gescâffeniu . álso éin únebensíttig [1] quadratum . Târ síhest tû sia súnthálb tes signiferi . álso dû óuh geminos unde aquilonium piscem nórdhálb síhest tes

[1] Das doppelte „t“ wohl in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

signiferi. Dentrites uúirt keántfristot arboreus . uuánda dentros grece arbor chît latine. Dáz ist éin uáleuuiu gemma . diu óuh sucinum héizet . tíu ûzer dien bóumen diuzet . álso flîed únde hárz . únde diu ába dien bóumen in dáz uuázer fállendo ze⌣stéine erhártet. Tíu ist mît réhte gegében libræ únde octobrio , uuánda dánne fáleuuet taz lóub . únde dánne suízzet méist ûzer dien bóumen. Iacinctus ist náh temo blúòmen gehéizen. U'nde uuánda er uuéitiner ist , únde uuîlon túncheler . bedíu ist er scorpioni gegében únde nouembrio . in démo nébel únde túncheli ist. Uuárte des mânen férte. sô er ûzer leone gánge . ér léitet tîh êr . er ze dehéinen stérnon chome fúre uirginem gândo ze⌣libra . [69.] dáz sint zúene stérnen gnûog michele . die chele scorpionis héizent. Sélber scorpio hábet tuûeres án⌣demo rúkke zûene glâte stérnen ében michele . die fîlo réhto enchédent tien dánnan ûf sîh zíllenten stérnon serpentarii . dér ûfen scorpione stât. túrh tîe zúène mítte ist tes mânen fârt . únde anderro planetarum. Fóne dien máht tû in bechénnen . uuánda án imo die zéichenháftesten sint.

---

43. HIEMIS.

Posterior autem pars coronæ ydathite adamante et cristallo lapidibus alligabatur. Táz áftero téil dero coronæ . uúas zesámine gehéftet ûzer ydathide dér fóne demo uuázere genámot ist . únde óuh enidros héizet . uuánda man dâr inne sihet . sámo so éinen brúnnen springen. U'nde ûzer adamante dér demo háselnûzechernen gelîh ist . únde den niòman ferbréchen ne mág . âne geuuílohten in⌣demo búcchinen blúòte . U'nde ûzer demo cristallo dér fóne glacie genámot ist . tánnan ûz man chît táz er uuérde . Ydathides uúirt kegében aquario únde februario uuánda iz tánne fîlo régenôt. Aquarius ist zéichenháfte . án-dien béinen mêr dánne er fóne dien béinen ûf st . únde án zuéin stérnon zesámine chlébenten . die án⌣sinemo uuínsteren téile sint . téro hálber ze capricorno bechêret ist . târ er urzeum hábet. A'ber capricornus ist zéichenháfte fóne demo lacteo circulo dér úber sîn hóubet cât. [70.] únde óuh taz er áfter hábet fóre demo zágele drî stérnen uuîto ze⌣gréite . únde níder gebógene . ándero drî án⌣demo zágele déro sélbun geskéfte . áber ûf kebógene. Témo ist adamans sâment ianuario mît réhte gegében . dúrh tîa hérti álles tes tánne gefróren ist. Cristallus ist sagittario únde decembrio gegében . uuánda

in démo mânode îsên gestât. Sagittarius îst éin fîlo óffen zéichen. únde uuóla geskéidenez fóne dien ánderen. Sîn gescáft îst nâh alsólih. sô dés minneren. a. Der fórdero teil îst uuîzero stérnon. der áfter-téil dér ze capricorno síhet. ter hábet éinen rôten stérnen. mêren dánne die ándere sîn.

---

44. ITEM DE EIVS HABITV ET FORMA.

Ipsius uero diui auro tinctam cæsariem comasque crederes brátteálas. Tû uuândist sélbiz taz sîn fâhs uuésen gúldînez. únde sîne lóccha gefédel-goldôte. Fédelgóld. táz chît fîlo dúnne góld. uuánda sô man iz túnnesta geslâhen mág. táz héizet brattea. i. lamina tenuissima.

Facie autem mox ut ingressus est pueri renitentis. in incessu medio iuuenis anheli. i. sudantis. in fine senis apparebat occidui. A'n demo ingánge hábet er éines scônis chíndes kelîchi. uuánda diu súnna in mórgen chíndiskiu îst. áber în mittemo gánge éines-trâtes iungelinges. álso óuh tiu hízza stârchesta ist în mitten dág. áber án demo ûzlâze ih méino ze âbende éines erlégenes álten. [71.]

Licet duodecim non nullis formas conuertere crederetur. Tóh súmelichen duôhti. dáz er zuélif pílde óùgti. nâh tîên zuélif stúndos des tâges.

Corpus autem eius flammeum totum. E'r uúas sélbo fîurin. táz sklnet án sînero héizi.

Pennata uestigia. Sîne fuôze sînt kefîderet. táz sklnet án déro snélli.

Pallium coccinum. i. rubeum. sed auro plurimo rutilatum. Sîn láchen geuuôrmôt. áber fîlo hárto góld-rôt.

Sinistra autem manu clypeum coruscantem præferebat. A'n-dero uuînsterun trúòg er éinen rôten skîlt. uuánda sélbiu diu súnna éinemo skîlte gelîh îst.

Dextera ardentem facem. A'n-dero zéseuuun éina brînnenta fácchela. A'lso die poetæ ságent táz álliu diu uuérlt liêht hábe. fóne apollinis fácchelo.

Calcei uero similes. ex piropo. Sîne scúha uuâren gelîche. únde órcholchine. Piropos chît uisio ignis. álso daz metallum óuget uisionem ignis. tánne góld. únde zúifalt chúpferes zesámine gegózen uuîrt.

---

45. LVNA.

Quem iuxta luna leni quodam teneroque uultu. ex fraterna fulgorem lampade resumebat. Pî ímo stûont sîn suéster luna. mît mânmentsá-

mero únde líndero ánasihte . uuánda sí neuuíder slâhet tiu óugen niêht . sô diu súnna . U'nde sí enfiêng íro liêht . fóne des prúòder lampade . uuánda íro ne máhti niêht eclipsis keskêhen . úbe sí iz fóne íro sélbun hábeti .

---

46. PLVTO ET NEPTVNVS .

Post hos admissi fratres iouis quorum alter maritima semper inundatione uiridiorum . alius lucifuga inumbratione pallescens . Nâh tîên uuúrten ín ferlâzen iouis prûòdera . éiner uúas fóne demo méreuuâge pláuuer . ánderer uúas fóne náhtlichemo scáteuue plêicher . [72.]

In capite uterque dominandi sertum . pro regni conditione . i. qualitate gestabat . I'ro to uuéderer trúòg sîn diadema álso chúning sólta .

Nam unus albidi salis instar candidum . atque per‿spumarum canitiem concolorum . alter ebenum . i. ebeninum ac tartareæ noctis obscuritate furuescens . Einer trúòg uuízez únde ébenfáreuuez tero grâuui des féimes . únde des méresálzes . ánderer trúòg keuuórhtez ûzer ébeno . únde suárzez fóne dero héllolichun náhttimberi .

Qui quidem multo ditior fratre . et semper eorum quæ gignuntur conquisitionibus opulentus . alius uero propter molem elationemque corporis renudatus . ac dispuens diuitias obpressione quesitas . Tér uúas rîchero dánne der brúòder . únde gechíster fóne átehaftemo guúunne dero gebórnon . uuánda diu hélla ferslíndet ál daz ter lébet . sí ne uuírdet niômer sát . ter ánder uúas fóre mícheli . únde fóre héui erbârôt . únde feruuérfende mít nôte guúnnenen rîchtuom . Míchel íst ter mére . únde ín uuélla síh héuendo álde ín céssa . uuírfet er ûz tâz er íôner guán .

---

47. STIX ET PROSERPINA .

Uerum utrique diuersa coniux . I'ro chénâ uuâren úngelîh .

Nam hic nudus . omnium nutricem deorumque hospitam secum ducit . ille puellam accessibus . i. incrementis gratulantem . Uuánda díser . íh méino neptunus . prábta mít ímo sîna chénun stigem . [73.] dáz chît purificationem . állero góto mágazohun . únde gást‧kêbun . Uuánda dii terrestres ne uuúrtin nîomer cælestes . úbe sîe in stige palude neuúurtîn purificati . Díu tóufi gáb ín cæleste consortium . Fóne díu ne muóson die góta síh nieht fersuéren be‿stige . A'ber pluto brâhta éina diérnun . íh méino proserpinam . uuáhsennes mándaga . Proserpina dáz íst álles erdrâtes

tiêhsamo . diu ist puella . uuánda érdsamo târo-geliches niuuer chúmet .

Quæ ita plerumque frugem exposcentibus tribuat . ut magni numinis uota sint . eidem redibere centesimam . Tiu sô chórn gêbe iro bétâren . dáz sie iro gehéizên zegébenne dia cênzegosstun [1]. Pediu héizet si óuh échate . dáz chît centum . uuánda der érduuuôcher ófto chúmit zênzegfáltiger .

---

48. MARS ET LIBER .

Dehinc admissi tonantis ipsius filii . Sô uuúrten dô in ferlâzen iouis súne .

Inter quos primus quidem ruber iuuenis ac uorax omnium . sititorque etiam sanguinis gradiebatur . Téro zuéio uúas ter fórderoro éin rôt iúngeling . uuánda sin stérno rôt ist . únde slíndâre ioh túrstesare des plûotes . Pediu héizet er mars . álso mors .

Alter suauis et comis . Tér ánder uúas mámmende únde minnesam . Uuáz ist húgelichera únde minnesamera uuîne ?

Falcemque dextera . leua gestans cratera somnificum . Sîn rebemezers án-dero zéseuuun trágende . únde sînen slâf-máchigen chópf án-dero uuînsterun . [74.]

Ac pronus in petulantiam referebatur . I'oh spilogerner chád man dáz er uuâre .

Huius gressus incerti . Sîne génge uuâren scránchelige .

Atque olacis . i. odorati . temeti-madoribus implicati . Únde feruuúndene fóne dero trúncheni des stárchen uuînes .

---

49. CASTOR ET POLLVX .

Post hos duorum una quidem germanaque facies . Náh tien châmen zuêne brûodera gelîcho getâne . uuánda sie gezuînele sint . éinero muôter chînt . tiú leda hîez . náls éines fáter .

Sed alius lucis sidere . noctis alius refulgebat . Dér éino chám mít tâges stérnen . ánderer mít náht-stérnen . Uuánda man în îro ortu . únde în îro occasu den éinen sihet âne den ánderen . pediu chît man dáz ter éino si des tâges . ánderer dero náht . Ter minnero dér pollux héizet . tér gât êr ûf . mít éinemo michelemo stérnen . dér ân sînemo hóubete skînet . A'n dés fúozen skînet ter gemácho . uuóla fílo minnero . Únder dien zuîsken skînent

[1] Das doppelte „s“ wahrscheinlich in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

trî . die éin lángez triangulum máchont. Téro sínt fínfe. A'ndere fínfe síhest tû án⌣demo mêren dér castor héizet. Tér hábet tára gágene den minneren án⌣demo hóubete. dén mêren án⌣dien fúòzen. únde óuh éin triangulum stérnon únder zuísken. Ze⌣déro uûis sint téro zéichen gelîh tíe sélben gelîh uuáren. dóh pollux minnero bedíu sî. uuánda er échert homo íst. únde castor. méroro. uuánda er óuh deus íst. álso iouis sún sól. [75.]

---

50. HERCVLES.

Dehinc quidam roboris inauditi. et exstirpandis semper aduersitatibus præparatus. Sô chám dô éiner micheles mágenes. sôliches man êr negehôrta. únde íò geéinoter síh ze éruuérenne álles úngefúòris. Uuánda hercules állen monstris síh íò eruuéreta. dáz chît állen egetièren. Uuáz sínt áber égetier. âne éigesin gelîchiu tîer? Sô ydra uuás. únde arpiæ. únde centauri. án⌣dien er sígo nám.

Sed eius miros lacertos. rictusque cleoneos. i. nobiles. sublimis. s. oculis iuno cernebat. A'ber iuno uuárteta mit túuerên óugon. án⌣sîne grôzen árma. únde án⌣sîn gúòllih kéinôn.

Quis inter eos decernentes feminæ. quarum una. i. diana uirgo ferebatur. alia. i. uenus. generationum omnium mater. Uuâren óuh ánderiu uuîb chièsende. uuér er únder în uuâre. dáz chît. uuíòlich er únder dien ánderen uuâre. Téro uúas éiniu máged. ánderiu uúas mûòter állero gebûrtô. Éiniu lobeta gehîte. ánderiu úngehîte.

Illi. idem diâne arcus cum pharetra. huic idem ueneri rosis decusatim uinctis sertata contextio. E'nero uúas kehénde der bógo mít temo chóchere. uuánda sî uenatrix íst. tírro lîcheta dáz zièro gerígena geflûhte. ûzer gedrúngenên róson. dáz man brûten máchot.

Quam et conspicere nitentem. et fantem audire dulces illecebras. et attrahere flagrantissime. spiritus halatibus redolentem. et osculis lambere. et contingere corpore. eiusque uelles cupidine suspirare. Tiá máhtist tú gérno séhen glízenta. [76.] únde hóren chóson álle lústsamina. únde gérno erstînchen tóumenta fóre íro hîrlichun stángmachúngo. únde chóssôn. únde íro líde hándelon. únde chélen nâh íro minnon.

Quæ quidem licet amorum uoluptatumque mater omnium crederetur. tamen eidem deferebant pudicitiæ principatum. Tié châden sie uuésen méistrun állero chíuski. dóh sî uuâre mûòter álles níòtes. únde állero uuúnnolîbi. Uuánda

zúò ueneres sint. éiniu pudica ánderiu inpudica.

---

51. CERES.

Cum his. s. diana et uenere grata ceres uidebatur. Sáment tien giéngh tíu líebsáma ceres. táz chît chórngéba. Uuéliu ist táz âne diu érda?

Admodum grauis femina. E'in suâre uuîb. Uuánda sô suâre ist tiu érda.

Alumnaque. i. cultrix terrarum. ac nutrix mortalium. A'llero lándo bûuua. únde ménniscon zúgedâra.

---

52. VVLCANVS.

Quidam etiam claudus faber uenit. Chám óuh éin hálz smíd. Uuánda fiur hábet íò úngréhten gángh. únde iz prichet íò ze éin uuéderro hénde. sámo sô der hálzo.

Qui licet crederetur esse iunonius. i. aerius. Suspensio. U'nde dóh er lúfilih kehéizen st. Zíu? uuánda fóne dero lúfte chóment tiu blíg-fiur. U'nde bedíu ságent fabulæ. dáz ín iuno stièze ába hímele. únde er ín-lemnum fállendo hálz uúurte.

Totius múndi ab eraclyto dictus est demorator. i. detentor. Depositio. Dóh uúas er sô eraclitus ságet. pehéftâre állero dero uuérlte. Uúelih téil dero uuérlte. ist âne fiur? [77.] A'ber dóh sint triu fiur zeuuízenne. E'in fiur ist iouis. únscadeháftiz. ánderiz ist uulcanus scádonde án-dien blicchen. daz trítta ist uesta. dâr uuîr únsih pî uuármen.

---

53. FORTVNA ET RELIQVI.

Tunc etiam omnium garrula puellarum. et contrario semper fluibunda luxu. leuitate pernix desultoria gestiebat. Dô chám óuh állero diêrnon ferchrôndosta. únde díu íò fóne únstâtero gnúhte. únde uuíderuuártigero. in-dagáltlîchero liêhti. suépferlicho sprúngezta. Sî gáb uuîlon fîlo. fîlo nám si óuh. Díu uuíderuuartîg ist gnúht. Táz téta si óuh káhes. unde ungeuuândo. únde sámoso sprángondo.

Quam alii sortem asserunt. nemesimque nonnulli. tychenque. i. fortunam quam plures. aut nortiam. i. infirmitatem. Día héizent súmeliche sortem. súmeliche nemesim. uuánda sors latine. únde nemesis grece éin bezéichenent. Súmeliche héizent sia uuîlsalda. súmeliche chráftelôsi. Uuánda umbe infirmitatem. uuúrten lôz fúnden.

Hæc autem quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat. Suspensio. Uuánda sî áber

in uuîtemo scôzen . álle uuérlt-ziêrda trûog.

Et aliis impertiens repentinis motibus conferebat. Et hic. U'nde sî súmelichen gáhes múòtes káb.

Rapiens his comas puellariter. Et hic. Súmeliche róufende . álso diérnon spîl íst . íh méino íro gúòt in zúcchendo. [78.]

Caput illis uirga comminuens. Et hic. Súmelichen mít temo stábe dáz hóubet in érnest préchende. álso sî diên túòt . tiên sî íro geédele nímet . únde síe scálchet.

Eisdemque quibus fuerat eblandita ictibus crebris verticem . complicatisque incondilos . i. in nodos digitis uulnerabat. Depositio. I'oh tíen sî fóre zártota . díen sélben uuárta sî blíuuendo daz hóubet . mit tero fiuste. Uuáz íst tiu fúst . âne sô diu hánt síh petúòt. Tánne bérgent síh tie fingera . únde óugent síh tie chnóden.

Hæc mox ut facta conspexit omnia subnotare . quæ gerebantur in iouis consistorio . ad eorum . s. fatorum libros et pugillarem paginam currit. s. quam albo dicunt. Sô díu gesáh parcas prîeuen . álliu díu in iouis hóue getân uuúrten . líuf sî dára ze‿dîen brîef-puôchen . únde ze déro hántsámun pagina . día sie héizent albo.

Et licentiore quadam fiducia . quæ conspexerat. inopinata descriptione corripuit . ut quædam repente prorumpentia . uelut rerum seriem perturbarent. U'nde síh fertrûende . zúhta sî dáz sî dâr sáh . ze‿íro úngeuuândun gebrîèfedo. In-diên uuórten . daz ételichiu gáhes chómentiu . dero díngo ríhti geírtîn. Uuánda sî túòt sô úngeuuânden uuéhsal . sámo sô gótes penéimeda in‿sînemo albo féste ne sî. únde álliu díng fóne íro geuuálte stúzzelingun geskéhen. [79.]

Alia uero quæ causarum ratio prospecta uulgauerat . quoniam facere inprouisa non poterat . suis tamen operibus arrogabat. Uuánda sî áber díu ne mahta túòn . únfore-geuuízeniu . díu dô îu ermâret hábeta . díu fóresíhtiga réda dero úrhabo . tíu ána zócchota si síh tóh. Uuánda mánige uuândon . dáz nehéin gótes prouidentia dia uuérlt neríhti . únde álliu díng âne órdena tuuárotîn . únde âne úrhab.

Post hanc uulgo cæteri deuenere. Náh íro dúzen die ándere sáment zû.

---

54. CONSESSVS CELITVM.

Iupiter nunc solio resedit. præcepitque cunctos pro‿meriti ordine residere. Tô sáz selber iupiter án‿sinemo stuôle . únde hiez tie ándere álle be‿hêri sízzen.

Tuncque subsellia flammabunda . i. micantia . cætum suscepere sidereum. Tô inthábeton scône sídellâ . día himeliscun mánigi.

Uerum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutari. silentium commonebat. U'nde éin zíèro gáro chínt. kebôt stilli mit sinemo chétefingere úber den múnt kelégetemo. Táz íst ter nahôst temo dûmen stât. tér óuh index heizet. Mit témo chétent síh íò nóh saraceni. áfter áltemo síte. Táz kezíèrta chínt íst cupido. démo cupidini úngelíchiz. tén man nácheten málet. uuánda er deus turpidinis íst.

Conticuere omnes. intentique ora tenebant. Tô gedágetôn sie álle, únde fernâmen dára uuért.

Tunc iupiter cepit. Dô spráh iupiter.

---

55. IVPITER INSINVAT DIIS. NVPTIAS VELLE FILIVM.

Ni nostra astrigeri nota benignitas. conferre arbitrium cogeret intimum. Suspensio. U'be míh ne scúnti mín guôtuuilligi. minen tóugenen uuíllen mit íu áhton.

Et quicquid tacito uelle fuit satis. id ferre in medium collibitum foret. Et hic. U'nde úbe míh nelústi fúre iúuch pringen, dés mir suigentemo sámo uuóla spúòti.

Possem certa. i. mea decreta meis promere ductibus. i. sententiis. Depositio. A'nderes núio máhti íh éinrâte gefrúmmen mine benéimeda.

Nec quisquam illicitis tollere nisibus. concertans cuperet. i. ualeret iussa deum patris. i. mea iussa. U'nde nioman ne máhti er-uuénden mín gebót. dóh er síh óuh péitti únmûozhafto dára gágene striten.

Sed tristis melius censio. i. decretio clauditur. atque infanda premit sensa silentium. A'ber únfrôlih rât. uuírt iúuih páz ferhólen. únde báz uuírt fersuuíget léidsam uuíllo. Zíu?

Ne uulgata cieant corda doloribus. Nío síe irmârte. diu hérzen neléidegoen.

At cum laeta patrem promere gaudia deceat. Suspensio. Sô míh áber lústet húgelichiu díng zeáhtonne.

Et certo fœdere. iungere pignora. palam. i. coram perpetuis nutibus. i. diis. Et hic. U'nde mínen sún ze-féstemo gehíleiche síton fóre íu-góten.

Cassum est nolle loqui sensa decentia. Depositio. Sô íst únnúzze den rât íuuih zehélenne. [81.]

Uobiscum ergo o grata dii propinquitas conferre studium est uota propaginis. Mín liéba gemâgeda, sáment íu líchet mir zeáhtonne mínes súnes uuillen.

Æquum quippe puto. orsa maiugenæ, inclyti nostri pignoris. quæ sectanda forent, probarier fœdere,

i. sanctione cælitum. Unde dúnchet mir réht. mít iúuer góto gelúbedo geféstenôt uuérden. sine bedígeda. díè zefóllonne sínt.

In nostris merito degere sensibus. Unde dáz mít réhte ligen ín-minemo sínne.

Quæ nec frustra mihi insita caritas. ut sueuit stringere patria pectora. Nóh árdingun neíst mir ána díu minna. díu míh níeht éin ne duuínget. álso sí óuh ánderro fátero múòt túòt.

Nam nostra ille fides. Núbe óuh târ úmbe. dáz er íst mín tríuua.

Sermo benignitas. Mín sprêchen. mín únst.

Ac ſuærus genius. i. adiutor. Mín uuâre hóldo.

Fida recursio. Mín getríuua uuiderfárt.

Interpresque meæ mentis. Chúndâre mínes uuíllen.

Honos sacer. Uuíhiu êra.

Hic solus numerum promere cælitum. E'r éino uuéiz tía mánigi dero góto.

Hic uibrata potest noscere sidera. E'r chán gezéllen die glízenten stérnen.

Quæ mensura sit polis. Uuélih uuíti án-dien hímel-gíbelen sí.

Quanta profunditas. Unde uuélih íro hóhi sí.

Qualis sit numerus marmoris haustibus. i. guttis. Unde uúio mánige tróphen des méres sín.

Et quantos rapiat margine. i. litore cardines. i. reditus. Unde uúio mánige uuíder-zuccha êr tûe án-demo stáde. [82.]

Quæque nexio liget elementa dissona. Uuélih pánt zesámine hábe díu míssehellen elementa. sô fíur únde uuázer íst. lúft únde érda. Tés íst álles mercurius únderchleine. uuánda sermo grúndet táz ál.

Perque hunc ipse pater fœdera santio. Mít témo íh íoh mín sélbes kehíleiche féstenon.

Sed forsan pietas. s. dea sola recenseat. quæ parens. i. obediens probitas. s. mercurii munera pensitet. i. impleat. Nû mág keskéhen daz pietas éiniu gezálôt. uuáz sín gehôrsama gúôti. díônestes ketúòe.

Qui phœbi anteuolans sepe iugalibus. i. equis in sortem i. in modum famuli nonne relabitur? Tér dero súnnun rós fûre lóufende. áber ze íro iruuíndet. ne ílet tér in diônestmánnes uúis na?

Hic quoque sic patruis seruit honoribus. ut dubium sit quis mage proprium uendicet. I'oh sínen féterôn uulcano neptuno plutoni. íst ér sô gediêne. dáz in zuífele sí. uués er éigenôsto sí.

Illum flagitant sæcla iugarier conubio. rite suadentem. i. exposcentem meritis laboribus. et additum. i. grande robur flagitat thalamo. Nû ládont in ze hílon sélben die zíte. uuóla dáz ferdiênenten mít lóbesamen árbeiten, únde sín

sélbes chréftig éllen . héizet in nû ána gehtien .

56. ITEM QVALIS SIT QVAM ADAMAT .

At uirgo placuit docta nimis et compar studio . Nû ist imo geltchet éin diêrna filo chúnnig . únde imo ébenfltzig .

Sed cui terreus ortus . propositum in sidera tendere . A'ber sô ist iz kelégen . dáz sî búrtig fóne érdo . sin hábe ze himele . Sî uuile himeliskiu uuérden . dóh sî irdiskiu st . [83.]

Plerumque et rapidis præuolat axibus . ac means exsuperat sepe globum mundi . U'nde túôt sî ófto dîa fúrefart . ûfen drâten réiton . dáz chît . iro rósken sin fúre séndet sî . U'nde fárendo . dáz chît iro múôt récchendo . úberstiget sî ófto dîa sín-uuelbi des himelis . Uuánda sî dénchet . tés ûzerhalb tero uuérlte ist .

Censendum ergo superi . et qui recolitis tenerier terris uestra crepundia . quæ occultant sacra . s. templa latentibus aditis . quo nihil cunæ officiant editæ . Nû ist zeáhtonne mit iu góten . ir dir óuh pechénnent in érdo iuuera uuésteruuât . díu in dien chîlechon líget kehálten . dáz iro sô gebórnero díe chint uuága . netuên nehéina tára . l'r súlnt ténchen . uuío sî uuérde inmortalis ex mortali .

Iungantur paribus nam decet auspiciis . Kébe man sie mit héilesode zesámine . dáz ist kezâme . dáz lichet mir .

Et nostris cumulent astra nepotibus . U'nde fúllên sie den himel . únserro néfôn .

57. DEORVM FAVOR ET CONSENSVS .

Sed postquam finem loquendi iupiter fecit . omnis deorum senatus in suffragium concitatur . Nâh tien uuórten . uuárd is folchete . állez taz hérote .

Acclamantque cuncti . fieri protinus oportere . U'nde châden álle dáz man iz hálto frúmmen sólti .

Adiciuntque sententiæ iouiali . ut deinceps mortales . quos uitæ insignis elatio . et maximum culmen meritorum ingenium in-appetitum cælitem . propositumque sidereæ cupiditatis extulerit . in deorum numerum coaptentur . U'nde légeton sie zû ze-iouis rédo . dáz óuh ánauuertes tîe ménnisken . in-dero góto zála genómen uúurtîn tîe dehéin zéichenhaft púrlichi iro líbes . [84.] álde iro sínnigi . díu îoh méist uuírde máchôt . erhéue in-dia himel-gelúst . únde in-dén uuíllen dára géronnes . álso philologia dára géreta .

Ac mox inter alios quos aut nilus dabat. aut thebæ. æneas romulus aliique. quos postea astris doctrinæ nomen. i. fama nominis inseruit. designati. i. descripti cælites nominentur. I'oh sâr únder ánderen. díe fóne egypto sint. sô isis íst. únde osiris. álde fóne thebis. sô cadmus íst filius agenoris. æneas únde romulus. kebrîefte góta hîezîn. U'nde ándere dâr míte. díe sîd íro lîbe. íro líumendigo námo ze‿ánderên góten gestôzen hábet.

Ut post membra corporea. deorum fierent curiales. i. consortes curiæ. Dáz sie nâh írdiskên líden dero góto hûsknoza sîn.

His quoque annuente ioue. iubetur quædam grauis insignisque femina. quæ philosophia dicebatur. hoc superi senatus consultum. i. consilium. æneis incisum. i. insculptum tabulis. per orbes et competa publicare. Ioue dáz ál gelóbontemo. hîez man sár eina getrágenlicha fróvuum. únde hêrlicha. díu philosophia hîez. tîa sélbun frôno éinunga an êrinen tábellon gescríbena. mâre getûon áfter állên hímel ríngen. únde vuégen.

Tunc iuno condicit. propter prædictorum thalamum iuuenum. i. mercurii et philologiæ. et nuptialia peragenda. uti posttridie omnis ille deorvm senatus. diluculo conuenirent in palatia. quæ in galaxia iouis arbitrationem potissimam faciunt. Tára zûo gébôt iuno. dáz sie álle des trítten dáges frûo châmîn dára in díe fálanza. [85.] díe ín lacteo zirculo iouis sprâcha állero námohaftestun máchont. dáz chît. târ díu námolichosten díng ergânt. Táz téta sî. sâr zegéfrúmmenne dén gehîleih. únde díe brûtloufte dero iúngon.

His igitur actis solio rex ipse surrexit. Sô in‿énde gesáztero sprácho. stuônt ter chúning sélbo‿ûf.

Omnisque ille deorum numerus. sedes proprias cursusque repetiuit. A'lliu dero góto mánigi eruuánt. ze-íro herebergon. târ sie stationarie stellæ fóre uuâren. álde ze‿íro férten. án‿dien sie fóre uuáren.

EXPLICIT PRIMVS LIBER. INCIPIT SECVNDVS.

---

1. CONSVLTVM IOVIS PHILOLOGIÆ. INNOTVIT.

Sed purum. i. serenum cælum scandebat nox. i. luna. astrificis habenis reuocans merso. i. occidente phœbo fulgentia sidera. Hína ze‿âbende uuárd. kîeng ter mâno ûf. mít sînemo gestérnôten brîdele. dáz chît án‿dés prîdele gúonehéîte íst

stérnen zemâlenne. âber ze óugen bringende. nâh súnnun sédelgange die skinenden stérnen.

Ardua tunc senior succendit plaustra bootes. Unde bootes hérosto dero nórdzéicheno zúnta die uuágena. Uuánda er plaustris fólget. tie ében-glât sint fácchelôn. dánnan uuirt er ste geságet zúnden.

Et spiris toruo situerunt astra draconę, i. torui draconis. Unde glîzen die stérnen ân-demo geuúndenen drácchen. Er uuindet den hâls úmbe cynosuram. den zágel úmbe elicem. Bootes hâbet stânde drî stérnen nâh ében michele. [86.] éinen ân-demo hóubete. zuêne ân-dien âhselon. Drî hâbet er tuéres in ziun stânde gágen dien tátten. únde éinen nideror sámoso in sinemo scôzen. dér arcturus héizet. rôten unde michelen. Gágen dien chniuuen hâbet er óuh stérnen. Unde só sihet man în. sámo so ûf in uirgine stânden. únde die âhsela hâbenten. in-ében dien héinen maioris ursæ.

Auratis etiam flagrans splendebat in-armis. qui trahit æstifero fulgentem sirion ortu. Skéin óuh orion mit sinemo scônen suérte. dér sirium stérnôn glâtesten in lingua maioris canis nâh ímo fuôret. hízza máchonten. Tér beginnet ûf kân sâment tero súnnûn quinta decima kalendas augustas. só die tága héizesten sint. Pediu sint tie tága fóne cane caniculares kehéizen. Uuér ist tér orionem nebechénne? A'n dés cúrtele séhs stérnen michellicho zéichenháfte sint. ih méino. uuánda íro drî tuuéres stânt. trî nider hángent. só grébto în ziun. únde só ében ferro. únde só ében zórfte. únde só geliche înânasâhte. dáz sie spectaculum tuên ân-himel suártenten. só uuío éiner dero niderhángenton dúnchelôro sî. dânne die ándere. A'ne dáz sínt ân sinemo hoúbete drî stérnen gnûog óffene. tie éin éngez triangulum máchont. Unde ân-dero zésamun áhselo éin rôter gláter. únde ân-dero uuinsterun ánderer uuízer. sámo gláter. Trî sint óuh óffene. án sinen suértskéiden die úber sin uuinstera diêh kânt. Zuêne ân-dien fúozen zuene an-dien chniuuen. Déro zuéio ist ter uuinstero só óffen. [87.] táz in-állen sunt zéichenen nehéin mêro ne ist. âne sirium. Nóh tánne in-chédent témo fière tie sâment ímo quadratum máchont. A'ber canem án-démo sirius ist, sihest tû sûndert ferstrâhten. únde állen só gemáleten mit stérnon. dáz íoh siniu béin óffeno únderskéiden sin. diu fórderen íoh tiu áfteren.

Hoc quoque sertum quod ardet sparsum nisiacis floribus. i. floribus nise montis indici redimitur ambitum multiplici lumine. I'oh tiu corona. díu mit indisken bluômen geféhet ist. diu glânzta sih. úmberingtiu mit stérnon gnúogen. Nisa héizet ter bérg in india. dâr liber

gebétôt uuárd. Tés uuírten uúas ariadnes. téro uulcanus ze⌣íro brûtlouften dîa coronam brâhta secundum fabulas. tîa man în himele'sîhet. Sî rûoret bootem án⌣dien áhselon. hárto skîmbariu éinahálb. únde áber ánderhálb túncheliu. Hîer îst ze uúîzenne. dáz er ételichiu nórdzéichen únde ételichiu súntzéichen némmendo. álliu zéichen ferfâhet.

Uirginis interea trepîdas perlabitur aures fama. s. dea. iouis magno dum complet tecta boatu. Unz táz mâre. dô den iouis hóf erfúlta. sô chám iz óuh téro flîgun mágede ze⌣óron. Sî uuás flîg álso îz keságet îst. álliu ding ze ergrúndenne. únde immortalis zeuuêrdenne.

---

2. MEDITATIO EIVS.

Denique ipsa philologia compertis superum decretis. adultaque. i. profunda iam nocte peruigilans. multa secum ingenti cura anxia retractabat. Unde sî séliba dero góto éinunga. geéiscôt hábende. únde únz hîna férro náhtes uuáchende. dâhta sî hárto sórgendo in mánigiu. [88.]

Ingrediendum primo senatum deum. iouisque subeundos in-præmeditata. i. repentina uisione conspectus. exiliendumque sibi. in superum cælitumque sortem. Sî dâhta fûre die góta zeêrist spuôtigo zechômenne. únde fûre sélben iouem. únde hîna ûf ze gespringenne. în⌣daz lôz téro ûf-uuêrtigon únde dero himeliscôn. Uuánda fóne gótes sélbes lôze îst fúnden uuémo diu érda súle. únde uuémo der hímel. Álso îz chît. Cælum cæli domino. terram autem dedit filiis hominum.

Deinde ipsi sociandam esse cyllenio. Dára nâh tâhta sî. dáz sî gehîen sólta ze cyllenio. álso íro fama ságeta.

Quem licet miro semper optarit ardore. tamen uix eum post unctionem palestricam recurrentem. dum flores ipsa decerperet. prælectis. i. ualde electis quibusdam erbusculis conspicata est. Sô uuío sî áber sîn hárto gér uuâre. sî hábeta în dôh chûmo bescóuuot eruuîndenten nâh témo sâlbe des rángleîches. dô sî bluômonde giêng. súmelichen chrûteren gnôto dára zû eruuéliten. sî ne uuólta níeht chrûteliches pluômen brêchen. Uuánda er deus palestræ îst. pediu chît er fabulose. dáz sî în án⌣demo gánge gesáhe. únz sî giêng plúômondo. dáz chît rationes suôchendo állero tóugenero dingo. díu núzze sint zeeruárenne. A'lso paulus scribet. Non plus sapere. quam oportet sapere sed sapere ad sobrietatem. Tér dés fólget témo begágenet mercurius. táz chît eloquentia. Díe în olimpiade palestram ûobton. [89.] dié sálboton

síh nío íro congressores án⌣demo ríngenne síe sô fásto gesuérben nemáhtin. dâz siè sie níder bráhtin. Táz sálb hîez ceroma. Bediu chád hieronimus. Ceroma perdit et inpensas. qui bouem mittit ad palestram. Dáz chît. Sîn sálb ferlîuset. únde sîna frúônda. dér den óhsen frúmet ze⌣ránguuîge. Uuánda diu palestra sól mêr uuerden ratione. dánne uiribus. Ter óhso hábet áber uires. sine [1] ratione.

Quid quod utrum sibi hæc nuptialis conduceret. i. conueniret amplitudo anxia dubitabat? Uuáz túnchet tîr áber dés. táz sî ángestlicho zuîfelota. úbe íro núzze uuâre súslîh hígúòllichi?

Nam certe mithos. i. fabulas poeticæ etiam diuersitatis delicias milesias. historiasque mortalium. postquam supera conscenderet. se penitus amissuram. non cassa opinatione formidat. Sî fórhta dés si nieht úndurftes ne fórhta. dáz si ferlîèsen sólti ze⌣hímele fárendo. díu mêterlichen spél. únde die misselichen mêteruuúnna milesii. dér fóne íro scrêib. únde álle die historias tero ménniscon. Sî dárbeta úngerno dero îrdiskon uuúnnon. dóh si hímeliskiu uuérden uuólti.

3. CONIECTVRA EX NVMERO.

Itaque primo conquirit numero. conducat ne conubium. atque etherii uerticis. i. mercurii pennata rapiditas. i. uelocitas. apto sibi fœdere compuletur. ex nuptiali congruentia. Tô súòchta sî ze êrist zálondo íro sélbero námen únde mercurii. úbe íro der gehîleih kefîèle. únde úbe íro dés în bóre fárenten snelli. [90.] dáz chît. úbe íro déro snéllo uuíne. ze⌣gemáchero mîteuuiste gespírre uuérden sólti. áfter gehîléihlichemo gelîmfe.

Moxque nomen suum. cilleniique uocabulum. in digitos calculumque distribuit. Únde sâr dâr míte zetêilta sî únder dien fingeren. únde chêrta si în zála. íro sélbero námen. únde cyllenii.

Sed non quod ei dissonans discrepantia nationum nec diuersi gentium ritus finxere. pro locorum causis et cultibus. Náls áber nièht tên námen. dén îmo gescáffôt hábeta. díu mísseliutigi. álde díu mîssesitigi dero díèto. dâr er mercurius. únde cyllenius. únde arcas. únde trimegistus hièz. náh tièn díngen. únde dien gedéhten dero stétô.

Uerum illud quod nascenti. s. mercurio. ab ipso ioue siderea. i. cælesti nuncupatione compactum est. ac per sola egiptiorum com-

[1] Es steht sî ne.

menta uulgatum. fallax mortalium curiositas asseuerat. Núbe den námen. dér ímo gescáffôt uuárd. fóne sélbemo ioue. dô er gebórn uuárd. ih méino xyrios. i. dominus. únde dén échert fone egipzisken úrdâhten dero liúto lúcca firuuizze ságet uuésen ermârten. únde ersprángten. Sie ne erdâhton ín. nóh fóne ínne uuárd er ersprénget. súnder fóne iouis auctorite chám er.

Ex quo finalem utrinque literam sumit. Fóne démo nám sí. dén béiden halb slózhábigen bûohstab. ih méino chi. dér âne slóz súslih pílde hábet. x. únde. dc. pezéichenet.

Quæ. numeri primum perfectumque terminum claudit. Tér áber sús ketânen. ixi. ih méino mít slóze. dáz érista. únde daz fólleglichosta énde numeri máchôt. uuánda er sô beslózener. millenarium bezéichenet. A'n mille íst táz énde des zéllenis. târ fúrder nemág niòman dia zála bringen. er ne ábere sia. dáz er chéde. duo milia. tria milia. [91.]

Dehinc illud. s. sumit. i. considerat. quod in fanis omnibus soliditate cubica. dominus. s. mercurius adoratur. Dára nâh chós sí dáz tár ána. dáz er ín állen sínen chíllechon hérro gebetôt uuírt. kezéichender mít téro fólleglichi dés sélben cubi. Uuánda óbe sínen statuis uuárd ío dáz sélba beslózena chi. gescríben. dáz er nû cubum héizet. úmbe millenarium numerum. dér in arithmetica cubus kehéizen íst. Uuáz íst cubus âne daz pílde. dáz ében láng. únde ében brêit. únde ében hôh íst. álso mánige áltara ín-chílichon gescáfen sínt. U'be dû dánne dia ében-míchili suôchest án mille. sô uuírt sí dir ân-dîu geôuget táz tar ána sínt cênstunt cêniu cênstunt. Dánnan héizet er cubus. álso óuh. lx. iiii. cybus héizet. uuánda dâr ána sínt fiêrstunt fiêriu fiêrstunt. Táz íst tíu gelíchi dero longitudinis. únde dero latitudinis. únde dero altitudinis. án díen núméris. tánnan sie cybi héizent.

Literam quoque quam prudens samius. i. phitagoras estimauit asserere uim mortalitatis. in locum proximum sumit. Sí nám óuh nâh témo chi. dén búóbstab den phitagoras. fóne samo insula. uuânda dero ménniscon líb zéigon. ih méino. y. dér fóne éinemo cínken ín zuêne sih spáltet. álso óuh ter ménnisco nâh tero chíndiscun éinfalti. éinuuéder gefâhet ze-zéseuuun. álde ze uuínsterun. dáz chít ad uirtutes. álde ad uitia. [92.]

Ac sic mille duccenti. x. et viii. numeri refulserunt. Ze déro uuís óugton sih án sínemo nâmen. ih méino xvppih.[1] zuélifstunt cênzeg

[1] ΞΥΡΡΙΗ.

únde áhtocêniu . Uuánda chi bezéichenet dc. y. bezéichenet cccc. Ro . bezéichenet . c. Sô áber ro . c. Iota . x. Eta viii. Dánnan uuérdent kesámenot mille . cc. xviii.

Quos per-ita restinxit in tertium numerum . per nouenariam regulam . minuensque per monades subrogatas . i. detractas decadibus . Tiè numeros prâhta sî chléindâbtiga zedrîn . mît tero regula niunonnes . tie cênunga minneronde mît âba genómenen unitatibus . Sî zálta iô éines minnera dánne cêniu . únz álliu díu zála geníunôt uuárd . únde drîu échert úbere uuúrten .

Suum quoque uocabulum per septingentos xxiiii. numeros explicatum . in quaternarium duxit . I'ro sélbero námen . ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ brâhta sî óuh kenîunoten fóne septingentis xxiiii zc-fierin . Uuánda fi bezéichenet d. Iota x. Lauta [1] xxx. O LXX. Sô áber lauta xxx. U'nde áber . O LXX. Gamma iii. A'ber iota x. Alfa i. Téro sínt állero dccxx. iiii.

Qui uterque numerus . congruenti ambobus ratione signatur . Die zuêne numeri îh méino iii . únde iiii gefállent în zuêin . áfter gelímpflichero rédo .

Nam et ille quod ratio principium medium finemque dispensat . pro certo profectus est . Uuánda ternarius íst fóne díu perfectus . dáz íô ratio drîu gescáfôt . îh méino ánagenne , únde mítti . únde énde . A'lso iz chît . Sapientia pertingit a fine usque ad finem fortiter . et disponit omnia suauiter . [93.]

Quippe lineam facit solus . E'r éino máchôt tén réiz . únde den strîh . târ díu léngi ána íst . uuánda nehéin strîh nemág sîn . âne initivm . únde medium . únde finem .

Et solidorum frontes . incunctanter absoluit . Unde ér vuúrchet díu énde déro in-hóhi erháfenon numerorum . únde corporum .

Nam longitudine . latitudine . profunditateque censentur . A'lso dâr ána skînet . táz siu an drîn mâzon gestânt . îh méino in léngi . únde in-bréiti . únde in-hóhi . A'n déro mâzon togelichero . sínt zuéi frontes . In longitudine ante et retro . in latitudine dextra et sinistra . in profunditate sursum et deorsum .

Dehinc quod numeri . s. ternarii triplicatio . prima . ex imparibus cybon gignit . Târa náh íst er óuh târ úmbe perfectus . táz sîn drîualti . îh méino nouenarius . êristo dero úngerádon . cybum máchot . Tér terni máchont nouem . ter nouem . máchont xxvii . Dáz sínt ter terni ter . U'nde dáz íst cybus . fóne déro ében micheli dero spatiorum . îh méino longitudinis . latitudinis . alti-

[1] In handschrift 878, woraus wir runengestäbe mitgetheilt haben, befindet sich auch ein griechisches alphabet, worin dieser buchstabe ebenfalls „lauda“ heisst.

tudinis . álso óuh quater quatuor quater cybus íst . sô ih fóre ságeta .

Tres autem symphonias quis ignorat in musicis? Uuér íst óuh . tér drí consonantias . íh méino diatesseron . diapente . diapason nebechénne in musica? Uuér íst . tér óuh án dîen ternarium neêree? [94.]

Numerusque impar . maribus est attributus . U'ngerad numerus íst tien gómenen gegében . uuánda er stárchero íst . tánne par sí . únde er únspáltig íst . álso dára gágene par dien uuíben úmbe íro uuéichi geuuidermézot ist .

Omne uero tempus tribus uicibus . i. uicissitudinibns uariatur . U'nde álle zíte hábent trí uuéhsela . præsens . præteritum . et futurvm .

Atque idem numerus . i. ternarius . seminarium perfectorum . sexti uidelicet atque noni . alterna diuersitate iuncturæ . U'nde íst er sâmo senarii . unde nouenarii . díe béide perfecti sínt . in⌣úngelichero zesámine légi . Uuánda gezuíualtoter . máchot er senarivm . gedríualtoter . nouenarivm . Senarius íst perfectus . uuánda ér erfóllot uuírt fóne sinen partibus . nouenarius ist perfectus . uuânda er fóne ternario gestât . tén er fóre híez perfectum .

Rite igitur . i. iure attribuitur deo rationis . Pediu háftet ternarius mit réhte démo góte dero rédo . i. mercurio .

Philologia autem . quod etiam ipsa doctissima est . licet fœmineis numeris æstimetur . absoluta tamen ratione perficitur . A'ber philologia . uuánda óuh sí diu uuv'nderchúnniga íst . dóh sí ze⌣geráden numeris kezélet sí an íro quaternario . sí uuírt tóh tar ána gescáffot ze⌣fólleglichero rédo . dáz chít ze⌣perfecto numero .

Nam quaternarius suis partibus complet decadis ipsius potestatem . A'lso dâr ána skínet . táz er denarium . dér perfectus íst . erfóllet mit sinên stúcchen . E'r íst quatuor . bediu íst er óuh tres . unde duo . únde vnum . Vnum . duo . tres . quatuor . erfóllont denarium .

Ideoque perfectus est . Pediu íst er perfectus sáment denario . Dér únzuíueligo fóne díu perfectus íst . uuánda állêr der numerus túrh in gât . únde an ímo erfóllot uuírt . únde ze⌣ímo eruuíndet .

Ideoque perfectus est . Pediu íst quaternarius fólleglih . [95.]

Et habetur quadratus . ut ipse cillenius . i. ternarius . cui conueníunt anni tempora . cæli climata . mundique elementa . U'nde íst er gefîêrot . uuánda ímo ében mánigiu tempora sínt . únde climata . únde elementa . álso óuh ternarius kefîêrot ist . únde án dîen sélbên drístunt fîêren . fierstunt fúnden uuírt .

An aliud confitetur illa deieratio . i. attestatio . senis . i. phitagoræ . qui mathentetradan'. i. doctrinam quaternariam non tacuit . nisi perfectæ rationis numerum? Uuáz uuíle

ánderes tîu féstenunga phitagoræ. dér dîa fîerzinkun méisterscáft lêrta. âne dîa réda dero dúrhnohtun zálo? Fóne díu téilta er sia in quatuor. in arithmeticam. geometricam. musicam. astronomiam. uuánda er dén numerum bechnâta perfectum.

Quippe intra se unum secundum. tria denique ipsum bis binum tenet. quis collationibus simphoniæ peraguntur? A'lso dâr ána skînet. táz er dîe uuîdermâzâ begrîfet. îh méino. éin únde zuéi. únde drîu. únde fîeriu. mit tîen die simphoniæ getân uuérdent.

Nam tres ad quatuor. epitritus. i. supertertius uocitatur. arithmetica ratione. ac diatesseron perhibetur in musicis. Uuánda drîu gágen fîeren héizet. sô iz in arithmetica sîh kezîhet. epitritus. álde sesquitertius. dáz chît. tes trîtten téiles mér. áber in musica héizet iz diatesseron. dáz chît exquatuor. Zîu îst táz? A'ne dáz in quarto loco díu consonantia geskîhet. Tero fîerdun suégelun enchédunga ándero órganûn álde des fîerden séiten án-dero îtrun. álde óuh in monochordo des fîerden bûohstabes. máchot to dîa consonantiam. díu diatesseron héizet. [96.]

Item intra eum iacent. tres ad duo. quæ emiolios forma est. i. sesquialtera. simphoniam. que secundam. quæ diapente dicitur reddunt. Sô sînt óuh târ mîte begrîffen drîu gágen zuéin dáz speciem collationis uuîr héizên emioliam. dáz chît semisalteram. îh méino des hálben téiles mêr. fóne dîen diu ánderiu simphonia uuîrt. tîu diapente héizet. táz chît ex quinque. uuánda sî in quinto loco uuîrt.

Tertia simphonia diapason in melicis perhibetur divplasioque conficitur. hoc est uno duobus collato; Tiu drîtta consonantia héizet diapason. dáz chît ex omnibus. únde díu uuîrt fóne duplo. dáz chît fóne éinemo gágen zuéin gebótenemo. Diu consonantia uuîrt in octauo loco.

Igitur quaternarius numerus omnes simphonias suis partibus perfectus absolutum. i. reddit. Pedîm skînet. táz quaternarius sélbo fóllêr an sînên téilen. álle simphonias erfóllôt.

Omniaque mela. i. melodias armoniacorum. distributione. s. membrorum suorum conquirit. U'nde értéilonde sîniu stúcché. álle consonantias kemáchot.

Hanc igitur discutiens numerî congruentiam. perita uirgo gratulatur. Dísa gelîmflichi erfárende. an quaternario numero. fréuta sî sîh.

4. QVOD NVPTIALES NVMERI IN VNVM COMPACTI . PERFECTIONEM OSTENDVNT .

Deinde utrumque consociat . et trias quaternario sociata . eptaden . i. septenarium fecit . Tára náh uuárf sí sie zesámine . dô uuv'rten síbeniu ûzer drín . únde ûzer fleren .

Qui numerus rationis superæ perfectio est . sicut omallon . i. planarum illa docet plenitudo . Diu zála íst fóllunga dero hímeliskun rárto . [97.] dáz chît . an íro uuírt erfóllot tiu hímeliska uuárba dero planetarum . álso óuh tiu fólleglichi dero sléhton numerorvm lêret . In arithmetica uuérden uuír dáz kelêret . uúlo fóne tribus únde fóne quatuor . irrínnent álle planæ figuræ . A'lle úngeráde chóment fóne tribus . álle geráde chóment fóne quatuor . Bediu íst an ín plenitudo .

An aliud testantur cursus fatalis temperamenti . syderumque circuli et motus ? Uuáz ságet úns ánderes tíu fárt íro úrlaglichun métemungo . únde die ringa . ióh tte rúccha dero planetarum . âne dia perfectionem septenarii ? A'n demo êreren libello íst táz keságet . uuío án dien planetis ménniskon úrlag sí . únde métemunga íro líbes . Dér úrlag héizet latine constillatio . Fóne diu íst in homeliis keskríben . uirtus constillationis . in ictu pungentis est . dáz chît . tíu chráft tés úrlages . fergât in-éines stózes fríste . Uuánda mathematici uuânent táz ter úrlag échert sí án demo ûf-rúcche dero stérnon . íh méino an íro ortu . dâr sie álles káhes ze-óugon chóment . U'nde so uuér ín indiú gebóren uuérde . únz iouis stella ûf kât . táz témo prospera fólgeen . úbe áber stélla martis ín indiu chóme . dáz imo aduersa begágenen súlín . So sámo uuéllen sie . úbe síh gemini ín indíu óugen beginnên . dáz er scône uuérde . únde úbe taurus . táz er gûot áccherman uuérde . So uuío óuh fatum héize . dáz iouis kesprichet . únde tres parcæ gebrtefent . A'lso seruius chît . Fatum est quod iouis fatur . [98.]

Intraque latebras uteri septimo mense absoluta . i. uiuificata mortalitas . U'nde óuget úns óuh septenarium perfectum . diu chég uuérdenta ménnisghéit tes síbendes mânodes . ín-dero mûoter vuúmbo . Fóne dero conceptu beginnet taz chínt lében án demo síbenden mânode . sô physici chédent .

Dehinc quod trias triplicata nouem numeros facit . quaternarius autem per diaplasion geminatus . octo reddit . Tára náh sktnet sín perfectio óuh târ ána . dáz ternarius kedrífaltotêr . tûot nouenarium . únde quaternarius kezuíualtotêr . octonarium mâchot .

Nouem uero ad octo . epogdoi . i. superoctaui numeri efficiunt iunctionem . Sô máchont sie zuêne die

uuídermaza. díu des áhtoden téiles mêr héizet.

Tantumque pensat in numeris. s. epogdous. quantum symphonia diapason in melicis. quæ tonon facit. Unde álso fílo gemág superoctauus in arithmetica. sô díu diapason symphonia gemág in musica. díu tonum máchot. Táz íst álso er échert châde. sô fílo tonus kemág in musica.

Qui. s. tonus est consonæ unitatis. i. perfectæ armoniæ continua modulatio; Dér réhtes sánges émezigosto níumo íst. Tonus líutet tícchor án‿demo sánge. dánne semitonium. álde dehéin ánder enchédunga.

Ex quo. i. ex qua ratione. nihil est quod discrepet. aut resultet in medio. Dánnan neíst níeht táz. tar ána míssehélle. álde únderzuísken ferstôze. íh méino. únder tribus. únde quatuor. álde únder octo. únde nouem. Níeht neskéidet sie. [99.]

Consentaneaque congruit iugitate. i. coniunctione. s. uterque numerus. V'nde bedíu geuállet íro ío-uuederêr demo ándermo. in‿gelímflichero fûogi.

Ergo prædictorvm nominum numerus concinebat. Táz íst nû dés sia lústet. táz íro zuéio námon zála sô gehíllet.

Sic igitur rata. i. diffinita inter eos. s. numeros sociatio. copiam nuptialem. uera ratione constrinxit. Sô guíssiu rárta dero numerorvm. féstenota íro den gehíleih mít uuârero rédo. uuánda numerus netríuget níeht.

Ex quo commodissimum sibi convbium lætabunda concitauit. i. confirmauit. multiuida. alio mentis fluctu. Dánnan gehíez si íro sélbun. uuíbo fréuuista. in‿alla uuís kûoten gehíleih. mánigtâhtigiu áberfóne ánderên sórgon.

---

5. REMEDIVM CORPORALITATI CONTRA CÆLESTES IGNES PARATVR.

Nam nihil differens. i. hesitans animo. decori formæ. ac substantiæ corporeæ. cæpit formidare. V'nzuíuelig tô uuórteniu des kehíleiches. stûont si sórgen íro scôni únde íro líchamhaftigun uuíste.

Quippe perferendos flammarum cælestium globos et ignes ardentium syderum. mortalibus adhuc artubus. et macilenta gracilitate siccatis. non cassum tremebunda formidat. Sí insáz íro fórhteliu. sô sí báldo máhta zelídenne an íro nóhtanne tôdigên líden únde smálen fóre mágeri. díu sínuuelben hímel fiur. únde díe brúnste. déro zúndenton stérnon.

Sed aduersum illa præparauit quoddam alimma. i. incorruptum abderitæ senis. i. saturni. Dára gágene máchota sí éina únuuarta-

saligi des álten saturni dáz chît. éin únuuartesalig sálb témperota sî mit témo fróste saturni. dáz sia fóre demo fiure skírmdi. [100.] Aderites hîez saturnus. fóne démo stéine. dén greci hélzent abaddir. dén ér ferslánt fúre sînen sún.

Cui multa concesserat. lapillis surculisque permixtis. herbarvm etiam et membrorum. i. animalium. Únde dára zû stéinen gemiskelotên. únde zúien. dáz chît póumen. uuárf si óuh zu mánige slâhta chrûtero. únde lîbhâftero. Uuánda physicam ûobendo. tráhtota si fóne állên creaturis,

Cholchica etiam fiducia. i. incantatio. continuata. i. producta. in⌣centum uoces signatur. inpressione adamantini acuminis.[1] Ter chólchisko gérmenod uuárd óuh fóne íro gezéichenet. rézzondo mit adamantînero uuássun. Mit íro hérten grîfele scréib si zóuuerlichîu carmina. ál sólchiu cholchi v̄obent. tîe in scithia sizzent. tánnan medea uuás. tiu hándega gálsterâra.

Quod. s. carmen summouebat. i. sursum mouebat in⌣curiam aduersus ignes superos. et deorum confinia. præparata. s. ipsa. lumine decoris. et etiam uenustatis. Táz carmen fûorta si ûf sáment íro. érsamo unde zîero gáreuuiu únder daz hértv̄om uuíder demo hímelfiure. únde uuíder déro nâhuuertigi dero góto. dêro ringa si dúrh sliefen sólta.

Denique allinebat apposito. i. appositum corpori unguentum irrorati liquoris. ex reuibratv. i. reaccensione mensis. i. lunæ. Dô sméiz si sîh ána íro sálb. kemáchotez ûzer tóuue. dáz án des mânen níuui gelésen uúirt. íh méino. únz er îo ána níuuez líeht fóne dero súnnun enfâhet.

---

6. PERIERGIA SVVM STVDIVM GRATIS EXHIBET.

Sed cum talia uirgo componit pedisequa. i. famula eius periergia conspicatur sollicita trepidatione. [101.] quod ageret. utrum missa matre uirginis. i. fronesi. an sua. s. sponte. incertum est. utpote eius collactea. i. coeua. Ūnz si dáz ál uuórhta. sô gesâh íro dionest-uuîb perierga. dáz tir chît studiosa operatrix. fúre sîa sórgendîu. uuánda si íro geáltera uuás. uuáz si téta. si dánches tára châme. álde dára geséndet uuâre fóne dero mûoter.

Quam cum rimatim speculabunda ab hostio cognosceret prædicta disponentem. Unde sô si gesâh uuártendo dúrh tîa nûot tero túron. sîa dáz állez réisonta.

---

[1] Wohl ursprünglich „cacuminis", aber der anlaut ist ausgekratzt.

Adhorta est increpare aliam eius ancillam . cui agrimnia uocabulum est . atque intra cubiculum præbebat excubias . quod non siuisset uirginem paulolum coniuere . gratia seruandi decoris . Sô begónda sî éina andera îro díu inchúnnen . díu agrimnia hîez . dáz chît uigilia únde in⌣îro chémenatun dero vuáhto flág . ziu sî îro fróuuvn éteuuaz nelîeze slâfen . îro scóni zebehâltenne . uuánda uuáchun blêichi máchont .

Cum ipsa . i. periergia hæc cuncta si philologia iniungeret . ualeret implere . Sîe sî iz állez fúre sîa tûon máhti . úbe sî iz îro befélehen uuólti .

Nam iam multa asserit circuisse et comperisse . quid solertiæ . quid ornatus . quid denique indumentorum sumerent dotalia mancipia . Ûnde chád sîh erfâren hâben mánige stéte . únde uuóla befúnden hâben . uuáz îro uuîdemdîuua [1] îh méino septem liberales artes quúnnen éigin fóne îro brûte⌣gomen mercurio . ióh chléinlistes . ióh vuîb⌣zierdo . ióh ánaslóufo . [102.]

Non sibi quoque nescitum . quid sponsus ipse perageret . quid iouis palatio gereretur . Ûnde îro uuésen chúnt . uuáz sélber der brûtegomo tûe . uuáz mán ióh tûe in⌣iouis hóue .

An leucothea . i. aurora succenderet facem . lumenque purpureum . i. pulchrvm . Ûnde úbe der tágerod sîna fácchelun . únde sîn scôna lîeht inzúndet habe .

Et an solis remigia . i. currus uigilarent . sonipesque phosphori comeretur . Ûbe dero súnnun réita in⌣uuágo uuâre únde des tágo⌣stérnen rós káro uuâre .

Id genus innumera astruebat . quæ curiosis perscrutationibus aspexerat . Ûnde sô getânes knûoge ságeta si . dáz sî âl erlûoget hábeta . mît fúreuuizlichero spého .

---

7. NOVIS MATER INDVMENTIS FILIAM ORNAT .

Uerum secretum cubiculi . repente phronesis . i. prudentia mater irrumpit . Tô gîeng în álles káhes îro mûoter .

Quam cum uirgo conspiceret . ad eam accurrens . honorandumque pectus exosculans . præparatorum boematum . i. auxiliorum . conscian fecit . Sî sâr . sô sî sîa gesâh gágen îro lóufende . únde sîa chûs sende . ságeta sî îro . uuáz sî uuâr nunge gemáchot hábeta .

Verum illa exuuias filiæ . ornatusque detulerat . quis induta . deco

[1] Es steht „uuîdemdîuuæ“, jedoch so, dass entweder das „a“ oder das „e“ des auslautes getilgt erscheint.

rum sociari cætibus non paueret. A'ber sî gáb îro uuât. únde zierda mit tîen sî gegáretîu. sih neerchâme dero góto miteuuîste.

Itaque uestem peplumque lactis instar fulgidum dedit. Sî gáb îro uuât ze⌣lîche. dáz îst tîu înuuertiga ratio. únde úberslóufe skînhaftez. ében uuîzez mîlche. dáz îst tîu scôni îro honestatis. únde iro sapientiæ. [103.]

Quod uel iubebatur esse ex illa lana felicium. i. præciosarum herbarum. qua perhibent indusiari uates indicæ prudentiæ. et accolas montis umbratii. Dáz sie uuólton uuîzen geuuórhtez uuésen. ûzer déro uuóllo dero tîurron chrîutero. mit téro sih káreuuent tîe frûoten bîscofa in india. únde die ánasidelinga umbratii. Vuánda indis uuáhset tîu uuólla ân dien chrîuteren. mit téro sie îro bîscofa gáreuuent. álso óuh seribus tia sîdá uuáhsent. ân dien bóumen. ûzer dîen die féllola uuérdent.

Et uidebatur hoc peplum esse. ex netibus. i. filis candentis bissi. quantum usus eius telluris. i. indiæ apportat. U'nde uuás iz ûzer bîssinemo gárne. sô iz târ in⌣lánde sîto îst. târ dér flâhs uuáhset. tér bissus héizet.

Dehinc apponit uertici diadema uirginale. quod maxime medialis gemmæ lumine prænitebat. Tára nâh légeta si ûfen îro hóubet mâgedlichen góldrîng. tér méist clânzta fône déro scôni. dero mittun gimmo. îh méino díu gágen mîttemo énde stûont.

Ex qua. s. gemma resplenduit quædam galeata uirgo. obtectaque uultu. incisa penitus. i. profunde. instar secreti troiani. An déro gimmo stûont tîefo gegráben. éin gehélmot tîerna. gefûrehúllotiu. sámo so dáz pîlde getân uuás tero troiâniscun tóugeni. Palladium stûont târ ána gegráben. dáz chît effigies palladis. táz troiani gebórgen hábeton. uuánda iz în fône hîmele chómen uuás. sô sie iz uuîzen uuólton. So uuîo éin ánder palladium dâr ze⌣ánasihte uuâre. michelez. hólzinez. A'ber daz uuârra palladium uuás filo lúzzelez. trôlicho séhentez. únde uuéne-scáftontez. Dés kelîhnisse trûogen die troiânisken chúninga. an îro coronis in iaspide gemma. [104.]

At cingulum quo pectus annecteret. sibi prudens mater exsoluit. Aber îro sélbun nám sî dén béndel ába. dén sî îro gáb sîh ze⌣brúst péndelonne. i. fasciam pectoralem. mit téro sih fróuuvn îu zierton. tîu caritatem bezéichenet.

Et ne philologia ipsius phronesis careret ornatibus. eius pectori quo uerius comeretur apponit. U'nde nîo îro tóhter âne sîa gegáreuuêt neuuúrte. bedîu bánt sî îro. dáz îro iz sô fîlo báz záme.

Calceos præterea ex papiro textili subligauit nequid eius membra

pollueret morticinum. A˝ne dáz skûohta sî sia. mit keflóhtenemo bineze. nto. îro líde teht stírbiges nebeuuílle. Dér bínez pezéichenet inmortalitatem. uuánda er ío grûone íst. fóne dero názi. an⌣déro er stât. únde dánnan er námen hábet.

Acerra autem multo aromate grauidata. i. plena. eademque candenti. manus uirginis oneratur. A˝ber mít uuízemo róuhfáze. fóllemo stánctiurdon. uuárd íro hánt pehéftet. Taz róuh pezéichenet tén liument tero túgedo. díe án dien uuísen ío súlen uuésen.

---

8. ANTE FORES VIRGINIS. INVITANTES EAM AD CÆLESTIA CAMENÆ ASSVNT.

Et⌣iam tunc cœperat aurora subtexere. i. operire sidera. roseo peplo. [105.] Só uuárd táz ter tág pégónda décchen die stérnen.

Prodens pudorem. i. turpitudinem ambronum. Irbáronde dîa únera dero mánézon. Cibus héizet grece brosis. dánnan sint ambrones kenámot. Die héizent óuh antropofagi. dáz chít commessores hominum. in scithia gesézzene. Sie ézent náhtes. tés sie sih táges scámen múgen. álso man chít. táz óuh házessa hier in⌣lánde tûen. A˝ber uueletabi díe in germania sízzent. tie uuír uuílze héizên. die ne scáment sih nieht zechédenne. dáz sie íro parentes mit mêren réhte ézen súlîn. dánne die vuúrme.

Cum. i. quando alma lux gemmata. i. adornata decore creperum micat. Só iz únderzuísken líehten íst.

Cum nitet phosphorus. et cum fit aurato astro. Só der tágostérno in scônero fáreuuo skînet.

Tunc. s. cum candens pruina glaciatur. tenero rore. Só der grâuuo rîfo uuírt án demo éccheroden tóuue.

Et greges quatiunt caulas in matutina pascua. U˝nde diu scâf ûz án dia uuéida dríngende. die stigâ eruuégent.

Cum mordaces curæ pulsant languida pectora. Só áber die sórgun grûozent tiu hérzen.

Et expulsus somnus fugit ad læthea litora. U˝nde der slâf hína flíhet ze⌣lœtheo fluuio. dâr sîne séldâ sint secundum fabulas. uuánda er obliuionem máchot. álso óuh tíu sélba ába tûot tien sélon post mortem dar trínchentên.

Ecce ante fores quidam dulcis sonus. multifidis suauitatibus suscitatur. An díu uuárd éin sûoze stímma fóre íro túren. mit mánigfaltero lústsami.

Quem concinebat chorus conuenientium musarum. tinnitibus doctæ modulationis inpendens illum nuptialibus sacramentis. Tén so-

num máchota díu manigi déro gesámenoton musarum . mít méisterlicho gerárten lûtôn . ze⌣éron dien uuihên brûtlóuften . [106.]

Nam nec tibiarum mela deerant . nec ex fidibus sonitus . nec ydraularum armonica plenitudo . Dâr negemángta suégelsánges . nóh séitsánges . nóh téro fólleglichi dero órgenlûtun .

Sed collata in blandum cantum . ac compactum modificato fine . fecere ratum silentium uoci uirginum . i. musarum spatio complementi . A'ber gerárte ze⌣mâmmentsamemo sánge . ióh keduuv'ngenemo ze⌣mézhaftigemo ûzlâze . getâten sie sáment stílli dero mágedo sánge . únz sie óuh táz erfólloton . Zeêrest súngen diu musica instrumenta . dára nâh súngen sélben die musæ .

Ac tunc omnis ille chorus præuertit . i. superat . et præit omnes organicas suauitates . canoris uocibus . dulcique modulatu . U'nde dô úberuuant íro gesémine . álla dia órganlichun sûozi . béidiu . ióh in⌣déro lûtreiste dero stímmon . ióh in⌣déro lústsami dero vulsun .

Et cum numeris . i. ríthmis . sacræ cantilenæ hæc dicta funduntur . V'nde mêterlicho súngen siu dísiu uuórt .

9. MVSARVM INTERCALARIS .

Scande cæli templa uirgo . digna tanto fœdere . Te socer subire celsa poscit astra iuppiter . Nû fár ûf tierna in⌣hímeliske séldâ . geristig pist tû sólchemo gehíleiche . Dîn suêr iuppiter héizet tih fúnden . úber die hóhen stérnen .

10. LAVS PHILOLOGIÆ DE ASTRONOMIA ; VRANIA . [107.]

Tunc urania cæteris paulolum reticentibus cæpit . Tô sáng sús urania . dien ánderên gesuígentên .

Vide sydereos cœtus . et culmina sacra polorum . nil iam conitiens numine fisa . Nû fár . únde síh tia hímeliskun mánigi . únde die hóhina dero hímelgíbelo . únzuluelígiu . únde báldiu fóne dero góteheite . Dea uuérdendo . uuírdest tû dés álles kuís . tés tu fóre uuâre únguis .

Olim disquirens . s. eras . quod torqueat nexos orbes . nunc præsul . i. magistra . ipsa dabis causa . i. leges raptibus . Tû uuâre êr frâgende . uuáz tie zesámine háftenten ringa dero planetarvm úmbe uuârbti . nû uuírdet táz tû sélba scáffunga tûost íro férten .

Quæ circos textura . i. compositio liget aspicies . Tû gesíhest tir

sélba sô dû dára chúmest . uuio getân geflúhte die ringa bínde .

Quæ nexio claudat . Uuélih nústa sie úmbe hábee . Uuánda ultima spera dáz chît cælestis spera . úmbe hábet tie ándere .

Et quantos . i. quot globos ambiat curua orhita . Ůnde uuio mánige dero éngeron . der uuîtero ring úmbehábe .

Quid cogat uel retardet sydereos cursus . Uuáz tero planetarum férte iágoe . uuáz sie óuh lézze . Dáz tûot tîu chráft tero súnnun . Sî gibet in éin-uuéder . spûot aldé tuâla .

Quis lunam flammet . uel minuat radius . Ůnde uués skîmo den mânen getûe . uuáhsen . únde suînen . Sô er férrost kât fóne déro súnnun . sô mág sî în únder skînen . bédiu îst er dánne fól . sô er áber bî îro gât . uuánda sî în dánne óbenân ána skînet . pediu îst er dánne uuáner únseren óugon . [108.]

Qui cælum stellet . i. illuminet fomes . i. flamma . Vuélih fiur den himel irliehte . Vuélez . âne dero súnnun ?

Et quanta . s. sydera reuoluat . V'nde uuio mánige stérnen sî uuídere getríbe . Dáz tûot si die planetas . sô sî sie retrogradas máchot .

Quæ sit cura . i. prouidentia diis . uel modus . s. gubernandi aspicies . Târ síhest tu . uuio getân dero góto fliht sî . únde uuélih scâf îro ríhtennes sî .

Scande cæli templa uirgo . digna tanto fœdere . Te socer subire cælsa poscit astra iuppiter . Târ hína ûf tîerna in-hímeliske sélda . uuírdig pist tv dáz tu sô gehîest . Tîh héizet fúnden iuppiter úber die stérnen dîn suêr .

---

11. LAVS DE PERITIA MVSICÆ ; TVNC CALIOPE .

Semper complacitis amica musis . cui . i. tibi magnesia fluenta pocula tulerunt . Die brúnnen magnesiæ hábent tîh ketrénchet . tû hólda dierna dien dir gelîchetên musis . Magnesia îst in-thesalia . Dâr îst libetros fons . úmbe den mánige poetæ sizzent . sámo so die nôte sîn poetæ . die în trínchên . Vuánda óuh tû philologia musicam chánst . pediu skînet . táz tû libetron getrúnchen hábest .

Et fons gorgonei caballi . i. pegasi . tulit tibi poculum . V'nde dér brúnno dés rósses pegasi . dáz ûzer démo blûote uuárd gorgonæ . hábet tîh sáment tien poetis ketrénchet . Pegasus chît fáma . uuánda poetæ sint famosi . bediu chît man ste getrúnchen háben dés prúnnen . dén pegasus ûzer dero érdo slûog . mît sînemo fûoze . [109.]

Cui . i. tibi frondet uertex aonidum . s. montium . i. aonis montis . uirens . i. florens coraulis . i. poe-

tis. Tir stât óbenan gelóuber aon. gezierter mít poetis. Aulæ héizent tie fistulæ. coraulæ héizent corneæ fistulæ. dáz chît tubæ corneæ. Coraulus sélber der cornicen.

Violas parante cirra. Apollinis perge dir gágene blûomen hábentemo.

Tu scis mela uatum. dulcibus camenis. Tû bechénnest tero poetarum carmina mít sûozen metris.

Et scis referre pindaream chelin. i. cytharam. Dû chánst keánteron citharam pindari musici.

Te dictante nouum fidis et sacrum plectrum sonare treicium carmen. Dir indénchentero. chán der séito. únde dáz zitersfin síngen intraciskun. dáz chît álso orpheus sáng fóne tracia.

O lux nostra. suesce probare sacros cantus. V'nser óuga. hábe ingeuuónehéite. únser héilig sáng zelóbenne.

Atque beare organicis circis. V'nde uuírt kesáligot fóne órganiskên. dáz chît sánglichen ríngen. A'lso dánne ríng án demo sânge uuírt. sô iz to uuidere eruuíndet. zedéro sélbun stéte. dâr iz ána fieng. Héue únde sing o sapientia. sô findest tû dia sélbun lûtun án demo. a. díu zeêrest uuás án demo o. Dér sô getâno perhiodus. dáz chît circuitus. héizet colon. úbe dáz uuórt târ ûz kât. sô ih tir nû zéigota. V'be dáz neíst. sô héizet er comma.

Scande cæli templa uirgo. digna tanto fœdere. Te socer subire cælsa poscit astra iuppiter. [110.] Fázo dih tierna. ûf hína inhímela. sólih kehtleih kezímet tir. Iuppiter din suêr. héizet tih fáren úber diê stérnen.

---

12. LAVS DE GEOMETRIA. AC SIC POLIMNIA.

Tandem carpis fructus laboris. æthram fulgidam. et sedes diuum. et consortia. i. affinitatem iouis. prouecta. i. sublimata de terris ad cælum. et indito numine. i. abdita tibi diuinitate. A'n stéte infáhest tû zelône. dînero árbêite. den scônen himel. únde dero góto gesâze. únde dia sippa iouis. táz tu sin snóra uuírdest. hína ûf kefûortiu. únde gótheit infáhentiu.

Quæ sueta eras dudum. s. dum mortalis eras. iugare. i. coniungere. cruenta. i. noua rithmica carmina. Dû dir iu êrgeuuón uuâre níuuiu carmina zemáchonne;

Ac mixta dispari regula. Ióh kemísgtiu mít misselichero. únde únében-mâzero regula. Vuío mânigfalte dir sí díu misselichi dero níumon. uuér mág táz kezéllen?

Mox solita. s. probare. quid recuruet. i. figuret trigonus iacente linea. i. protensa. quid iugata. s. in angulo. V'nde uuáz triscôzi má-

choe . mit strácchentemo `réize án dien siton . únde gefûogtemo án dien órten . Dáz ist álso si châde . Dû chúre in geometria . uuio dri réiza gréhte . án dien órten sih chússente . triangulum máchont .

Et quid torqueat circulus . V'nde uuáz ter ring úmbe biege . dáz chit . uuio ál úmbe gebógener réiz . ten ring máchoe!.

Probare . s. solita . melos . i. tropos . ac tonos . s . musicos . [111.]' et crusmata . i. pulsus chordarum . Quuóniu zechtesenne . die uuárbâ des sánges . únde die uuisâ . únde die rûorâ dero séiton .

Artesque cunctas solita probare . et quæ possunt parare culmina . i. præcellentiæ cælitum . adacta mente . i. sursum acta mente . V'nde álle liste zechtesenne . únde ál . dáz himel-sâzen máchon múgen . mit iro hóhen sinne .

Scande cæli . et cætera .

---

13. LAVS DE ARTE POETICA . TVNC MELPOMENE .

Sueta . s. es . depromere . coturnatos . i. tragicos cantus in scenis . Tû bist quón in scenis zesingenne diu sáng . tero gescûohton tragicorum . mit coturnis . Coturni uuâren ze-béiden fûozen geskáffene scúha . Scena uuás éin finster gádem in-mittemo theatro . Dâr inne gesâzen die auditores tero fabularum tragicarum . álde comicarum .

Soccumque ferre comicum . U'nde ána háben dáz kescúhe dero comicorum .

Et reboare carmina quæ tulimus . i. portauimus . s. nos musæ tua cura . U'nde singen diu sáng . tiu uuir fóne dir trûogen . dine trûtun .

Fauente . i. applaudente rithmico melo . i. dulci carmine . Sûozemo sánge únsih lúcchentemo . únde scúndentemo . dáz uuir siu trûogin . únde gehteltin .

Nunc cano tibi . uersa . i. mutata . et deificata uirgo tenore . i. protractione carminis . spes atque assertio . i. facundia nostra . Nû singo ih tir máged mit témo dúnse des sánges . uuánda dû gútin uuórten bist . únsêr trôst . únde únser zúnga .

Nam iuuat redimire . i. ornare thalamum . s. tuum . tu probato . hoc est sinito placere . serta . i. ornamenta . tuis ritibus . i. usibus . uel moribus . [112.] Tinen brûte-stûol lústet mih zezierenne mit sânge . die zierdâ lâ dû lichên dînên siten ;

Digna semper uidearis maritali olimpo . i. marito olimpi . Vuérd mûozist tû sin dinemo himelisken chárle mercurio .

Decentiorque cælitum . V'nde állero himel-fróuuon zimigôsta .

Scande cæli . et cætera .

---

14. LAVS DE RHETORICA . AC SIC CLIO .

Tu quæ solers eras clangere . i. declamare rhetorico sirmate . i. rhetorico habitu . uel prolixa sententia artis rhetoricæ . Suspensio . Nû do philologia . dû dir to chúnnig uuâre . dîna gesprâchi zegeóugenne . mit lángemo díng-chôse . A'lso M. cæsar . únde cato censorinus tûont in catilinario . dâr man díngot úber lentulum . únde cethegum . socios catilinæ .

Atque absoluere reum rabido . i. commoto pectore . Et hic . V'nde den scúldigen genéren mit prázeligemo mûote . A'lso óuh tô cæsar uuider catone uuólta genéren . die sélben socios catilinæ .

Quæ nunc ligans . i. ligas horrida sensa . i. sententias . nexibus . i. syllogismis . Et hic . Tû uuílon díne ântsazigen rédâ féstenôst mit pánden . A'ntsazig sint tie rédâ . die mit syllogismis kebúnden uuérdent . uuánda syllogismi sint nôt-féstiu gechôse . dára uuídere nioman nieht ketûon nemág . Tie héizent latine ratiocinationes . uuánda álso ratio íst . quæ discernit inter uerum et falsum . sô íst ratiocinatio . rationis certæ exhibitio ; Vuénne geskihet tíu ? A'ne sô éin fóne ánderen geóuget uuírdet . únde fóne díen guissot uuírdet . [113.] Tés íst târ fóre exemplum gegében . dâr iz chît proponendo . E'teuuanne feruéret tér in-férte íst . V'nde assumendo . Der himel íst in-férte . V'nde concludendo . Dannan feruéret er . An dírro rédo íst ein guuissot fóne zuéin . uuánda fóne dero propositione . únde dero assumptione . úbe sie uuâr sint . uuírt tíu conclusio geuuâret ; fóne díu intsízzent tie den syllogismum . die sîna chráft uuízen .

Aggerans . i. colligens soritas . i. minutissimas rerum collectiones accessibus . i. incrementis cumuli . Et hic . Tero micheli des hûfen zûo légende . die geráspoten chléinunga . A'lso iz tánne féret . sô man dero minneron díngo nieht fersuígen neuuile . úmbe diu mêren . dóh is án dien mêrên gnûoge uuâre .

Nunc stringere . i. arguere . quid grammatica regula . Et hic . U'nde éteuuaz lâsteron mit cramatichis êo . Sô man ófto tûot barbarismum . álde soloecismum .

Solers quid conterat . i. perfringat ordinem fandi ambiguis . Et hic . Kelóuuiu . uuáz zuíuelchôsondo día ríhti des kechôses írre . Dáz tûot amphibolia in grammatica . álde sophisma in dialectica . Déro béidero chît si sía chúnniga .

Solers ludere docticanis sensibus . Et hic . Kelóuuiu zetrîegenne mit rértigên rédon .

Nunc conspice stellata limina poli . Depositio . Dû dés álles méistra únz hára uuâre . dû fár-nû .

únde scóuuo dîe gestérnoten înferte . des hímeles .

Et utere sacro candore ætheris ! quem noscere uero lumine prætium est . Ú́nde lébe dâr in⌣déro héiligun zórfti des hímeles . dîa dû ze⌣lône dînero árbeitą chúnnên sólt . in⌣uuâremo líehte . [114.]

Scande cæli . et cætera .

---

15. LAVS PHILOLOGIÆ DE PHISICA ; MOX ERATO .

Inclita uirgo . caput artibus . cui panditur aula tonantis . merito subditur tibi orbis . s. uisibilis . rationibus ante . s. uisibilem repertus . Mâre dîerna . ánagenno dero lísto . dír nú indân uuírt iouis fálanza . mit réhte dîenot tír dísiu ánasihtiga uuérlt . in⌣gótes ratione tu êr úngesíunlicho uuésentíu .

Canimus . s. hæc phisica carmina . tibi soli cognita . cur rutilescant sacra . i. execrabilia fulgura . Dír éinun sínt chúnt tísiu fône naturis ketânen sáng . íh méino . Zíu dîe léidsámen blíccha geskéhen . dáz chît uuánnan sie geskéhên .

Vnde intonet resultans fragor . Uuánnan der chláfondo dóner geskéhe . Sô der uuínt in⌣dien uuólchenen betân uuírt . tánnan ûz péitendo chláfot er . dér chláfleih héizet tóner . A'ber ûz fárendo . únde diu uuólchen bréchendo . mît mêrun hírlichi dánne iz toman geságen múge . irrécchet er daz fíur . Dáz fíur íst sô fílo máhtigera . sô iz chléineren geziuges íst . uuánda diu luft kebíret iz . Sî íst is materia .

Quid agat madorem per aperta . i. spatia aeris . modo . i. aliquando imbrificatis nubibus . Uuáz óuh taz régenuuázer máchôe . dien uuólchenen uuîlon trûobenten . uuîlon názenten . Uuuáz . âne dáz siu sô gedícchent . [115.] únde sô gerínnent in⌣uuázerîne zásamen . dáz tîe gesámenôte . únde ze⌣trópfôn uuórtene . bedíu hára níder fállent . uuánda siu diu lúft târ óbenan inthâben nemág .

Quid euntibus . i. recedentibus nimbis . s. hiemalibus . cum agmine . i. impetu . reuocet nitidissima uerna . Uuáz úns náh tien uuínterlichên úngeuuíteren . âber den lénzen hára tûe eruuínden .

Rotet omnia sæcla . properantia claudere . circulus anni . Zíu der iâr⸗ring úmbe tríbe álle zíte . tlende ze íro énde .

Quid habent rationis operta . s. aliis . Uuáz tíu álliu rédo hâbên . ánderên tóugeníu . âne dír . dáz síngen uuír .

Scande cæli . et cætera .

---

16. LAVS DE ARVSPICINA ; AC TVNC TERPSICORE ;

Laetor o uirgo pro meritis . i. premuneratione honoris tui . i. deifica-

tionis tuæ. Frô bin ih úmbe dîa êra dînero gótheite.

Astra conspicis. Ten himel sihest tu. dér dîn lôn ist.

Hoc tibi peperit sollers ingenium. et labor. i. sedulitas tua. Dáz hábet tir guúnnen dîn gedáhtigi. únde dîn tligi.

Cura uigil. peritis lucernis tribuit tibi ista. i. tibi peritæ cum lucernis. Tíz hábet tir gegében dîn sórgen. únde dîn uuâchen mít llehte.

Perdia'. s. ipsa cura. pernoxque. Dáz tir tág. únde náht ána uuás.

Namque tulisti docilis. i. apta ad discendum. anhelis semper fomitibus. i. sensibus uel lucernis. onerata sacris cartis. i. libris. præscia futuris. quicquid dant agentes. i. disputantes stoasi. i. in porticibus. Tû hábest kelírnet spûotigo. dénchennes mûodiu. bûocho geládeniu. uuízega uuórteniu. [116.] so uuáz tie uuísprachonten lêrent. in⌣dien uuît⌣chéllen. Dáz sint stoici. dîe íro uuístuom ze⌣athenis in porticibus ûobten.

Nam nec dubitans anteuortis. i. præuenis intrepidis fatibus. quid edat uapor sabæorum. rapidis. i. ardentibus aris. Tû gefúreuangost mít pálden uuízegtûomen únzuueligo. uuáz án sabæorum altaro fiuren der róuh chúnde. Dîn uuístûon gibet tir dîa præscientiam futurorum. dîa sie sûochent án démo tóume des áltaris.

Quid paret fumida aura turicremis fauillis. uel quid ferant certa omina auguratis uocibus. Ú́nde uuáz ter rúghstang uuélle. dâr tura brínnent in⌣áscun. álde uuáz tîe héilesoda uuéllen. dîe augures fórderont an⌣fógelrárton. dáz uuéist tû ál.

Scande cæli. et cætera.

---

17. LAVS DE ARVSPICIO ET DE AVGVRIO. ET CONIECTVRA; TVNC EVTERPE;

Virgo præuia peritæ sortis. i. sapientiæ. quæ potuisti. i. meruisti scandere cælum. Zéigara des uuîstûomes. pist tu dîerna. dû ze⌣hímele stégon máhtôst.

Et ferre. i. tribuere castis. i. philosophis sacra dogmata. quis uoluere noscere semet. Ú́nde uuîsên gében dîe lêra. dánnan sie chúnnîn bechénnen sih sélben. Uuánda dáz prouerbium chám fóne hímele. gnoti se auton. dáz chît. scito te ipsum. Dáz íst fóre állemo uuîstûome.

Quisque. s. dogmatibus. uidentes. i. prophetæ. cernere. i. cernebant lumine claro. numina fati. i. fortunæ. et uultus geniorum. i. deorvm. [117.] Ú́nde dánnân prophetæ óffeno chúren dîa chráft íro sélbero úrlages. fóne démo sie múrgfare sint. únde dîa uuîoli-

chi dero góto . an déro sie éuuig sint.

Et quæ dedisti sydera esse mentes platonis . et phitagoræ . U'nde bist tû zéigara des uuístûomes . tû dero philosophórum . sinna . fóne iro lêro getâte skinen . álso stérnen .

Tuque iussisti caducis et mortalibus cernere numina cæli . nube remota . U'nde dû geóndôst dien únuuírigen . únde dien tôdigen gót pechénnen .

Iure scande senatum tonantis . Fóne démo réhte fár dû nû hina ze⌣demo hímelhêrote .

Quam decet unam mercuriali fœdere iungi . Díh échert éinun gezímet kehíen ze⌣mercurio .

Scande cæli . et reliqua .

---

18. PRÆCONIA MERCVRII ; DEINDE THALIA .

Beata uirgo quæ tantis choreis . i. laudibus . syderum capis iugalem . i. maritalem thalamum . ac sic fauente mundo nurus aderis tonanti . Sâliga . dû mít sólchemo lóbe⌣sánge dero góto gehíen sólt . únde sô uuérden sólt iouis snóra . dero uuérite dés fólchete uuésentero ;

At cuius diui contingit tibi esse maritam ? A'ber uuéles kótes uuínia uuírdest tû ?

Eius qui solus præteruolans meante penna perexit . i. excurrit astra mundi . i. solem . Dér álles éiner fliegendo . fúre flet tia súnnun . Lucifer tûot iz óuh . náls áber fliegendo . núbe ûfen sinemo rósse . sô er fóre chád .

Uigil rapidis procellis . i. gressibus . Uuácherer in⌣sinero gáhun férte . [118.]

Qui cum tranat superna . recurrit freta tartarum . Sô er díu oberen erstríchen hábet . sô erféret díu níderen . Uuánda ér íst in sinero ábsida ofto oberôro dero súnnun . ófto níderôro . sô platonici châden .

Qui solus est altipotens parentis ciere . i. mouere memorem uirgam . i. caducevm . ante currum . et candidos iugales . Tér éino hímel geuuáltig uuórten íst . fóne ioue . uuénen sina geuuáhtlichun gérta fóre dero rítentûn súnnun .

Qui libens reparat . i. excitat grauari sationibus . i. frugibus . fata . i. messionem succidentis osiris . repertis genitalibus . i. qui reperit genitalia . i. semina . Dér gérno héizet áber geláden uuérden . dén áren des snídenten osiris ! dér in⌣egypto den chórnsâmen fánt . Uuánda sín gérta tôdet únde chícchet . strít zérendo . únde sûona máchondo . bedíu gíbet er óuh sâte . nâh temo snítte . Daz osiridi sine árbéite dient . táz kelâzet imo mercurius . Sín uuíllo récchet ten rât quia præest frugibus .

Quem scit . i. diligit pater deorum . Dén iouis sélbo minnôt .

Cui lacteam papillam dedit nouerca gaudens. Tén sîn stiefmûoter uîlo . uuilligo sóugta . doh sî ánderiu îro stiefchint házeti?

Cuius uigente uirga dirum stupet. i. hebescit uenenum. Dés kesprâchi sîh fermûgentero . âllêr árger strît sélchenet . táz chît stillêt.

Cui fanti . facit gemellum orbem. omne uirus. Témo spréchentemo. âllero strîtolih sîh in zuéi téilet . îh méino . in⌣tôd . únde in⌣lîb . tôd tero fientskéfte . lîb tero sûono . álso iz fóre chît. [119.]

Est doctus ille diuum . sed doctior puella. E'r îst tero góto chúnnigosto . nóh tanne bîst tû chúnnigora . uuánda ratio gemág mér dánne sermo.

Nunc nunc beantur artes . quas sic sacratis ambo . ut dent meare cælo! ut reserent caducis astra . Nû uuérdent sâlig tîe liste . dîe ir béide sô gehéiligont . táz sie ze⌣hímele léitên . únde ménniskon den hímel indûen.

Ac dent subuolare pia uota . usque ad lucidam æthram. U'nde sie gûot uuillige ménnisken getûen fáren . únz hína ûf ze⌣demo óberen líehte.

Per uos uigil decensque *NOΥΣ*. i. intellectus mentis . ima . i. homines complet. Fóne îu zuéin . erfúllet sinnigi die ménnisken. I'r gébent tien ménniskon múnderen sîn! únde zímigen.

Per uos fert probata lingua glorias per æuum. Fóne îu guuínnent kespráche ménnisken êuuiga gûollichi.

Uos sacrate disciplinas omnes . ac nos musas. Pediu gehéilegont únsih . únde álle liste.

---

19. QVATVOR VIRTVTES EAM VISITANT . FRONESIS . DIKIA . SOFROSINE . ANDREIA . VEL YSKIS.

Dum hæc igitur musæ . nunc solicanæ . nunc concinentes interserunt. V'nz tie musæ uuîlon súnderigo . uuîlon sáment sús súngen.

Uicissimque mela dulcia geminantur. U'nde sûoze stímmâ sús hértotôn.

Ecce conueniunt in⌣penates . et in thalamum uirginis . quædam matronæ . sobrio decore laudabiles. Uuâr châmen fróuvûn dára in⌣îro sélda . únde óuh in⌣nôr in⌣îro béttechámera . lústsame fóne chîuskero zîeri. [120.]

Non uultuose . i. pulchre . circa faciem conquisitis figmentis rerum. Scône in⌣ánasîhte . nî fóne dehéinero irdâhtero máchungo.

Simplici quadam comitate prænitentes. Fóne sélbsconi skîmbare.

Quarum una dicebatur prudentia uocitari. Déro hîez éiniu frûtheit.

Intenta circumspectione cautissima. Cnôto únde instendigo sih úmbeséhentiu.

Et omnia discriminans uigili rerum distinctione. U'nde díngolih skéidende mit quâremo únderskéite.

Huius germana ferebatur sortita uocabulum iustitiæ. I'ro suéster hiez iustitia.

Sua cunctis attribuens. nullumque eo quo non merebatur âfficiens. Mánnolichemo réhtonde. nlomannen ánderes héfenonde. dánne sô er uuérd íst.

Uervm tertia nomen acceperat ex morum temperantia. contemptis muneribus. atque abstinentia prædicanda. Diu drítta hábeta námen fóne déro mézhafti iro sítô. U'nmlotegerniu. únde fermídennes mâriu.

Quæ superat fortissima. ac tolerandis omnibus aduersis infracta. subeundis etiam laboribus. robore etiam corporis præparata. uirium uocabulum possidebat. U'nde díu nóh tánne uuás. tíu hiez stárh. únde máhtig in⌣uuíderuuartigen díngen úngeuuéihtiu. únde gágen árbeiten ióh lídostárchiu.

In amplexum eius osculumque deferuntur. Die îlton sîa hálsen. únde chússen.

Atque cum conspicerent eam intra cubiculum per omnia trepidantem. et uelut lucifugam hesitationibus torpentem. U'nde sô sie sîa dâr in⌣chémenâtun gesáhen fórhtela. únde sámo so líehtskihtiga. ióh râtelôsa. [121.]

Pectus eius. faciemque tractantes. in conspectu omnium. et publicam uenire faciem compulere. I'ro bruste únde íro ánasíune hándelonde. gnôton sie sia fúre chómen ze⌣állero óugon. únde ze⌣állero gesíhte.

---

20. PHILOSOPHIA ACCESSIT NVNTIA.

Post has ingressa quædam gravis crinitaque femina. et ex eo admodum gloriosa quod iuppiter per ipsam cunctis tribuerit ascensum in supera. Sô chám dô éiniu getrágenlichiu. únde ántfáhsiu. nâh temo philosophorum síte. únde dés kûollichiu. dáz fóne íro gót sie álle lâzet ze⌣hímele chómen.

Quam cum uirgo conspiceret. ad eam omni studio affectuque cucurrit. Sô sî dîa gesáh. sô uuâs íro sâr dára ze⌣íro nôt. únde érnest.

Quippe quadam fiducia compertorum. ipsa eidem augurata fuerat scandendum cælum. A'lso sî sólta. sî uuás tíu íro báldo fóne guíshéite geuuízegôt hábeta. dia hímelfárt.

Et nunc transmissa ab ipso maiugena. ad corrogandam eam in nuptias. U'nde nû bótescaft tríbet

fône mercurio . sîa zeuuîsenne . ze‿brûtlóufte .

---

21. TRES GRATIÆ . QVÆ ET CARITÆ ;

Præterea conuenere tres puellæ ad uirginem parili decore . et uultu ac uenustate luculentæ . Châmen óuh ze‿îro drî dîernun ébenzîere . únde ében frôniske in‿ánalútte .

Sertis religatæ inuicem manus . s. quia gratiæ sibi coherent . rosarumque speculis . i. floribus redimitæ . Mît kerîgen zesámine gebúndenên hánden . únde gezieret mît róseblûomôn .

. Quarum una deosculata est frontem philologiæ . illic ubi glabella . i. nuda medietas discriminat pubem . i. pilos ciliorvm . [122.] Téro éiniu chústa sîa án‿demo únderbrâuue .

Alia os eius . tertia pectus apprehendit . A'nderiu chústa sia án den múnt . tiu drîtta án-die brúste .

Uidelicet prima . ut laetos oculis afflaret honores . Táz téta diu êrista . dáz sî îro frôlichîv óugen gegâbe .

Secunda inspirabat gratiam . i. facundiam linguæ eius . A'nderiu . daz sî îro gesprâchi gegâbe .

Tertia comitatem animo . Diu drîttta [1] . dáz sî îro uuv'nnesami in‿mûot kâbe .

Quippe ille cantes dicebantur . i. ornamentorvm deæ . Sîe hîezen cantes [2] . náh tîen lûtreisten suégelon . mît tîen álliu guóniu sáng úbersúngen uuérdent .

Et quicquid appræhenderant . uenustabant . U'nde so uuáz sie geflengen . dáz ketâten sie êrsam .

Quæ quidem postquam repleuere uirginem . lumine . admixtæ musis . dedere etîam consonas gesticulationes . i. motus musicos . atque himeneia tripudia . i. saltationes . Sô dîe sîa dô getâten fólla lîehtes . tára náh miskton sie sîh zû dien musis . únde tâten în gerârte méttoda . dáz chît . sîe tâten în singentên . mît îro lîden . gehélle ânterungâ . únde brûtliche trétenôda .

---

22. LECTICA QVA VEHENDA ERAT IN CÆLVM .

Sed ecce uniuersa dissultant magno crepitu . i. sonitu timpani . et tinnitu crotalorvm . i. cymbulorum . I'n in-dés' nuárd tôz in‿állen sté-

[1] Das „ttt“ wahrscheinlich in folge der trennung des wortes durch das ende der zeile.

[2] st. carites. ich lese aber beide male so. wohl hat sich der abschreiber der handschrift in einem unbekannten worte geirrt.

ten . fóne lûto skéllentên timpanis únde cymbalis .

Eo usque ut musarum cantus . aliquanto obtusior redderetur bombis tympani . Sô . dáz ióh tero musarum sáng túnchelôra vuúrde . fóne déro lûtréisti dero timpanorum . [123.]

Et cum sonitu introfertur lectica . interstincta syderibus . cui ritu mistico . i. more diuino crepitus præcinebant . Sáment temo skálle chám éin trágebétte gestérnotez . témo dîe sélben dôza fóre skúllen . áfter bezéichenlichemo síte .

Qua mos fuerat peruenire nubentes deas in consortia cælestis thalami . In démo trágebétte síto uuás tie gehtenten gútennâ . hína ûf chómen in⌣déro hímeliskon chámerlingo gnôzskefte .

---

23. ATHANASIA PER⌣VOMITVM A MORTALITATE EAM PVRGAT .

Ante hanc . s. lecticam . præminebat quædam femina . augustioris uultus . ac sacro lumine . æthereoque resplendens . uenerabili antistitio . i. præsulatu . Dâr fóre fûor éin fróuua . chéiserlichero getâte . in⌣héiligemo . únde in⌣hímeliskemo lîehte skînentîu . únde in éruuirdigero biscofheite .

Quam cum omnes qui affuere conspicerent . reueriti sunt inclitam maiestatem . ut deorum omnium . mundique custodem . A'lle dîe dâr uuâren . únde sîe ersâhen . dîe êretôn íro mârun mágenchráft . sámo so háltarun dero góto állero ióh tero uuérlte .

Huic athanasiæ nomen fuit . Téro uuás námo inmortalitas . Sî máchot deos inmortales . et æternos . únde mundum perpetuum .

Et heus inquit uirgo . U'nde hôre hára mageti chád si .

Precepit deorum pater . hac regali lectica . in cæli palatia subueharis . Tero góto fáter hábet kebóten . dáz tû ûfen dísemo chúninglichen trágebétte fârêst ze⌣himele . [124.]

Quam quidem nulli fas attrectare terrigenæ . Dáz nehéinemo dero îrdiskôn mûoza neist zehándelonne .

Sed nec tibi quidem licet ante poculum nostrum . Nóh tîr sélbun êr mînemo tránche .

Et cum dicto . leniter dextra pertractat pulsum cordis eius . pectusque . U'nde mit témo uuórte . ergréifota sî íro brúste . únde den sprúngezôd fro hérzen ;

Ac respiciens . nescio qua intima plenitudine distentum . s. ipsum pulsum . magno cum turgore . ni hæc inquit . quibus plenum pectus geris . uomueris coactissima egestione . forasque diffuderis . inmortalitatis sedem nullatenus optinebis .

Ióh si sâr guuâr uuérdende . in fóne neuuéiz uuélero fúlli erspárten . únde inbláhenen . dáz chît fóne inbláheni . únde fóne irspérredo uuórtenen . sô se chád si . tû neirsplêst tisen glónken . dés tu folle brúste hábest . únde dû neuuérfêst tén ûz . nóh tû dára nechúmest . târ dû úndôdig sist .

At illa omni nisu magnaque ui . quicquid intra pectus semper senserat . euomebat . Tô erspêh si sâr hirlicho sih péitendo ál dáz . tés si in íro guuár uuárd .

Tum uero illa nausia . ac uomitio . laborata . conuertitur in copias omnigenum literarum . Dára nâh uuárd . táz si mít árbeiten irspêh . ze⌣állero sláhto bûochen . Uuánda fóne éinemo fonte rationis . chóment álle bûohlíste .

Cernere erat . qui libri . quantaque uolumina . quot linguarum opera ex ore uirginis defluebant . Târ máhtist tu séhen . uuío mánigiv bûoh súnderigiu . únde zesámine gebúndeniu . únde uuío mánigero sprâchon scrífte ûzer íro múnde fûoren .

Alia ex papiro . quæ cedro . i. resina cedri perlita fuerat uidebantur . [125.] Súmelichiv vuâren geuuórht ûzer demo egypzisken bineze . dér mít cêdrinemo flîede besmízen uuás . táz er nefûleti .

Alii libri carbasinis implicati uoluminibus . Súmelichiu bûoh peuuv´ndeniu in⌣línînen bízucchen .

Ex ouillis quoque multi tergoribus . Ióh scáphinis pérgaminis mánigiv .

Rari vero in⌣phillire cortice subnotata . U´nmanigiu uuâren gescríben án déro rîndun [dés póumes phillire . álso iz ír síto uuás .

Erantque quidam sacra nigredine colorati . Uuâren súmelichiu mít tínctun gescríbeniu .

Quorum literæ animantium credebantur effigies . Téro bûocho⌣ scrífte . óugton dero líbhaften bílde . uuánda phisiologia ságet de naturis animantium .

Quasque librorum notas athanasia conspiciens . quibusdam eminentibus saxis iussit asscribi . atque intra specum per egiptiorum adita collocari . Díe réiza dero bûocho athanasia geséhendiu . hîez si sie gescríben in⌣díuren stéinen . únde gehálten ín dîen érdlúcheren dero egypziscon chîlechon . Uuánda dô íu líste zegángen uuâren . dô vuúrton sie erníuuot fóne egyptiis .

Eademque saxa stellas appellans . deorum stemmata præcepit continere . U´nde díe stéina stellas némmende . hîez si dêro góto chúnnezála dar ána stân . uuánda díe sámo zórft sint . sô stérnen .

24. DE VARIETATE COLLECTORVM.

Sed dum talia uirgo undanter euomeret. puellæ quam plures. quarum artes aliæ. alteræ dictæ sunt disciplinæ. subinde quæ ex ore uirgo effuderat colligebant. in suum una quæque illarum necessarium. usum. facultatemque corripiens. [126.] U'nz sí sólchero díngo fílo spêh. sô ráspotôn dáz ûzer íro múnde fûor. súmeliche díernun. díe líste únde lírnunga hîezen. íro togelichiu iz zúcchende ze⌣íro núzzedo. únde ze⌣íro gezivge.

Ipse etiam musæ præsertim uraniæ caliopeque innumera gremio congessere uolumina. Íoh sélben die camenæ. állero méist tíu natûrlicha in⌣hímele urania. únde díu erdâhta in⌣érdo caliope. gesámenotôn mánigíu bûoh in⌣íro scôza. A'llêr dér líst. íst fóne díen zuéin gescríben.

In aliis quippe formatæ sunt paginæ. distinctæ ad tonum. ac deductæ. An díen bûochen súmelichen uuâren gebíldot paginæ. ál áfter tonis keskídote. únde gelángte náh téro geskéfte brítero. Uuánda in musica octo modi gemâlet uuérdent álso léiterâ. bedíu sínt tíu féld keskáffenîu. álso paginæ. únde brítelíu. díu únder⌣zuísken díen úndersláhten sínt. tero tonorum. únde dero semitoniorum. Díe sélben modi uuérdent sáment kebíldot. sámo so áhto léiterun óbe éin ánderên geléinet uuérdên únde togelichíu dia ándera fúre skíeze éines sprózen.

In aliis circuli. lineæque. hemisperiaque. An⌣súmelichên uuâren ringa gebíldot. únde réiza. únde hálbíu téil des hímeles. álso uuír in astronomia séhên.

Cum trigonis et quadratis. Mít trîscozên. únde fierscôzên bílden. sô uuír in geometria séhên.

Multi⌣anguleque formæ. Íoh mánigscoziu bílde uuâren dár ána gebíldot.

Pro diuersitate theorematum. i. contemplationum. et elementorum. i. creaturarum. A'fter déro misselichi dero mûot píldungon. díe in geometria sínt. únde déro natûrlichôn geskéfto. [127.] díe in astronomia sínt. Táz in geometria gebíldôt uuírt. táz sínt líste. dáz uuír séhên in astronomia. daz sínt uuíste. Doctrinaliter uuérdent corpora geóuget in geometria. naturaliter uuérdent sie geóuget in astronomia. Geometria chít. táz spera sí quædam est qualis a⌣centro in omnem partem circumductio. Dâr íst si geóuget in theoremate. A'ber in astronomia uuírdet si geóuget in elemento. sô man dia súnnun chíuset. álde den mânen.

Dehinc complicabat pictura. multigenum animalium membra in unam speciem. Dára náh pegréif táz kemâle állero tíero⌣líde. ze⌣éinemo bílde. Dáz pílde héizet cosmogra-

philia . dáz chît descriptio mundi . dâr állero regionum . únde állero animalium gesképfeda an⌣éinemo blâte sâment pegriffen uuérdent .

Erant etiam libri qui præferebant mela sonorum . signaque numerorum . et cantandi quædam opera . Uuâren óuh târ bûoh . tíu dero níumon sûozi lêrton . íh méino . díu sûozi an diatesseron íst . únde an diapente . únde zéichen dero numerorum . also v zéichen íst quinarii numeri . únde x denarii numeri . únde uuás óuh târ dáz zesingenne getân íst . álso líed . únde léicha .

Postquam igitur diffudit uirgo . illam bibliothecalem copiam . nixa . i. parturiens . imitatus . i. imitationes . Sô sî dô erspêh tîa bûohchámerigun fólleglichi . ûz prâht hábentîu . dára nâh sî sih ío rárta . dáz chît . táz sî ío lírneta .

Exhausto pallore confecta . postulauit opem athanasiæ . quæ conscia fuerat tanti laboris ; [128.] Pléih uuórteniu . íoh erlíteniu . pát si athanasiam hélfo . díu sólcha íro bínun bechénnen chónda .

Tum illa . Dô chád si íro zûo .

Accipe tibi hoc sorbillandum . ut refectior et sublimis cælum conscendas . Nûním . daz íh tír gébe zetrinchenne . dáz tû mít tíu gelábotiu . únde gebúrlichotíu . ze⌣hímele fárêst .

25. IMMORTALITAS QVASI PER OVVM SORBETVR ;

Ac tunc sumit quandam globosam . animatamque rotunditatem . ac uirgini porrigit hauriendam . auferens eam matri apotheosi . i. purificationi uel deificationi . quæ cum illa forte conuenerat . etiam pridem consecrabat libros . qui defluxerant ex ore philologiæ . manu eos contingens . ac dinumerans . Únde dés mézes nám sî íro mûoter . díu dára mít íro chómen uuás . únde díu bûoh álliu hábeta gehéilegot . únde gehándelôt . únde gezélet . tíu ûzer dero mágede múnde fûoren . déro nám sî éina sinuuelbi . in⌣chlúuus uuís ketâna . íoh líbhafta . únde gáb íro . dáz tar ínne uuás zetrinchenne .

Uerum ipsa species oui interioris . crocino circumlita exterius rutilabat . A'ber díu ínnera uuíst tés sélben éi-is . tíu uuás in-rôtero fáreuuo ûzenân dar âna gesmízeniu . Dáz chît . ûzenan uuás iz rôt . nâh tero innerun fáreuuo . díu daz óberosta fíur bezéichenet tírro uuérlte .

Ac dehinc apparebat . s. ipsa species perlucida inanitate . albidoque humore . interiore tamen medio solidior . Únde nâh téro rôti . skéin iz in⌣dúrhltehtentero ítali . íoh in uuízero názi . álso díu lúft ketân íst . únde dára nâh in⌣dero ínnerostun mítti dícchera . álso díu érda getân íst . [129.] Sô si dia írdi-

skun uuízentheit irspêh . sô uuárd íro diu gótelicha gegében ! díu in éinero sámohafti . únde éines plíches álliu díng pegrífet . álso in boetio de consolatione geschriben íst . Tîa sámohafti óuget er mít temo éiie . dáz er ze-ûzerôst chît temo himele gelichez . únde in-mittemen dero érdo . únde únderzuisken dero lúfte . álso diu machina getân íst tírro ánasíhtigun uuérlte . Dáz er iz chît animatum . daz tûot er úmbe animam mundi . dîa súmeliche uuândon uuésen solem . súmeliche éina ándera tóugena chráft . tîu den himel tûot uuérben .

Quam cum philologia susciperet . quoniam post tanti laboris afflictiones . æstusque mentis . plurimum sitiebat . reseratis eius rotunditatis arcanis . postquam rem dulcissimam comperit . totam incunctanter exhausit . Sô sí dîa rotunditatem in-hánt kenám . únde sí dúrstegiu fóne árbeiten . únde fóre ángisten . bráh únde chórota . únde sí nîo sô gûotes ne inbéiz . sô fólle tráng sí iz .

Continuoque nouo solidantur membra uigore . Sár sámo hárto checcheton íro die líde .

Et gracilenta perit macies . uis terrea cedit . Únde gteng íro ába diu mágeri . rûmda diu írdisgheit .

Ætherivmque uenit sine mortis legibus æuum . Únde chám sia ána diu éuuighéit . âne tôdes uuáltesôd .

---

26. QVALIS FACTA SIT RECOGNOSCERE IVBETVR .

Verum diua cum inmortalitatis eam poculum cerneret ebibisse . Sô sia athanasia gesáh ketrúnchen háben dia úndôdigi .

Quo e terris illam cælum pergere . inmortalemque factam uelut enigmate redimiculi perdoceret [130.] ex herba quadam rurestri cui leuzos . siue leucos . i. alba uocabulum est uirginem coronauit Sia dô sámo so mít hóubet-zierdo dés zegetrôstenne . dáz sí ze-himele sólti . únde si úndodig uuórten uuâre . téta sí sia ána coronam . geuuórhta ûzer éinemo féldchrûte vuízemo . íh méino ûzer lílien .

Præcipiens ut expelleret omni quæ adhuc mortalis coaptauerat i præsidium aduersus uim superam Kebíetende . dáz sí ál hína vuúrfe dés sí síh keuuárnot hábeta gágen demo himel-fíure .

Quippe memorabat istæc minim caducæ mortalisque esse substantiæ . Uuánda sí chád . táz sô getâna uuésen dero múrgfarun . únde dero stírbigun vuíste .

Quæ quidem omnia eidem mater abstraxit . postquam eam recognouit transcendisse humana studia .

Dáz íro diu mûoter sâr ál ába zôh . sô sí sia gesáh úberrúcchet háben ménniskôn únmûoza . íh méino . dés sîh ménnisken v'nmûozig tûont .

---

27. GRATVLATVR SE EVASISSE INFERNALES .

Tunc philologia supplicauit athanasiæ primitus . ex aromate præparato . acerraque propria . Dô dánchota sí zeêrest athanasiæ . mít íro róuche . dáz sí ûzer íro fáze nám .

Matrique eius apotheosi gratiam multa litatione persoluit . U'nde íro mûoter dánchota si mít ópfere .

Quod nec uedium . i. orcum cum uxore . i. proserpina conspexerit . sicut suadebat etruria . Dáz sí den héllouuárt mít sínero chénun níoner ne gesáhe . sô etrusci philosophi ságent . tíe ín héizent uedium . álso malum diuum . uuánda ér brúti tûot tien sélon . Dér héizet óuh orcus . táz chít iurator . Uués íst er iurator? A'ne dáz er ímo gelâzene animas . nelâze inpunitas . [131.]

Nec eumenidas ad-chaldea miracula . i. figmenta formidauerit . Nóh sí die héllevuinnâ nefórhta . nâh-tero chaldeorum úrdâhten .

Nec igne usserit . i. uedius . nec lympha subluerit . Nóh sía nebrándi in-fíure . nóh nesóufti in-uuázere .

Nec simulacrum animæ syri cuiusdam dogmate uerberarit . Nóh sía nefílti dáz sêlo glíhnisse . dáz álle hína fárente sêlâ fíllet . nâh téro ságo syri philosophi .

Nec consecrauerit . s. apotheosis . auspicio mortis . inuolutam inmortalitatem manibus charontis . ritu . i. dogmate phasi senis . U'nde sí íro nieht negâb mít ánafánge des tôdes . tía in-charontis keuuálte stândun inmortalitatem . nâh téro ságun des álten phasi . E'r chád álle sêlâ . charon dero héllotúro-uuárt tâte des tôdes kechôron . fóre dero inmortalitate .

---

28. AMOR ET LABOR . CVRA ET VIGILIA . VEHVNT EAM IN CÆLVM .

Interea iussa conscendere lecticam . I'nindíu híez man sia ûf stígen ze-íro trágebétte .

Quæ quoniam uidebatur in maximo suggestu . i. in excelso loco . difficile sibi admodum deputabat . s. conscendere . ne dicam inpossibile . U'nde uuánda dáz fílo hóho stûont . pedíu dûohta íro iz únsémfte . íh neuuíle chéden . dáz sí nemáhti .

In quam rem consequenter implendam . conuocauit alumnum suum dilectum præ cæteris . Táz

spûotigo âber zegefrúmmenne . hîez si îro trût éinen chómen .

Quo innixa . euicit omnem difficultatem superæ consessionis . i. lecticæ . A'n dén sih stîurendo . úber fûor sî dîa únsémfti . dáz chît tîa stéccheli dés hóho stânden stûoles .

Uerum idem qui labor ab eadem uocabatur . non solum eam sustulit in culmen lecticæ . uerum cum domina cælum impiger permeauit . [132.] A'ber dér sélbo . dér sô sî în námda labor hîez . tér negehálf îro nieht éin dára ze⌣demo bétte . núbe sáment îro fûor er ze hímele .

Quippe consociato sibi quodam puero renitenti . i. pulcherrimo . E'inemo scônemo chínde . in⌣ében îmo geuuétenemo .

Qui nec uoluptuarie ueneris filius erat . et tamen amor a sapientibus ferebatur . Táz amor hîez . únde dóh tero zûrlustigun ueneris sún nieht neuuás .

A fronte lecticam subuehere memorantur . Die zuêne fûorton fóre dia lecticam .

Nam posticam sustulere . dilecta uirgini mancipia . pimelia . i. cura . et agrimnia . i. uigilia . Daz áftera téil trûogen zuéi îro hîen . díu îro uuérd uuâren . sórga . únde uuácha .

Sic enim athanasia præceperat . ut uterque sexus cum philologia posset ascendere . Sô gebôt tiu fróuua inmortalitas . uuánda sî uuólta . dáz mán únde vuuîb sáment îro ze⌣hímele fûorin .

---

29. COMITATVS EIVS VENERABILIS .

Præcedit ilico conscendentem . musarum concinentium pompa . So ze⌣hímele sih héuenta . léitta si dáz kerîete dero fóre singenton musarum .

Et prædictarum comitum uenerabilis multitudo . Unde álliu dî éruuirdiga mánigi dero fóre genámdon geférton . îh méino philosophia . Apotheosis . athanasia . phronesis . unde quatuor uirtutes . únde gratiæ . únde déro állero alumnæ .

Periergia uero sequebatur . alîs comitata pedissequis . dotalibusque mancipiis . curiose uniuersa perscrutans . atque interrogans . Arithmetica fólgeta îro mît ánderen îro uuîdemhîon . állero díngo fúruuiz kérniu . únde gnôto fórscondîv .

---

30. IVNONI IN SVO REGNO OCCVRRENTI . VIRGO SVPPLICAT .

[133.]

Vervm ilico ad culmina arcis aeriæ . comitatus ille cum uirgine

propinquabat. Sô nâhton sie sâr mit íro ze⌣óbenahtigero lúfte.

Et ecce nuntiatur aduenire subito deorum pronuba. hoc est quæ præest nuptiis. Târ uuârd zeuuízenne. dáz tero góto hîreisara zûo fûore.

Antequam concordia. fides. pudicitiaque præcurrit. Téro fúre réisâra uuâren. geméinmûoti. triuua únde chíuski.

Nam cupido corporeæ uoluptatis illex. licet eam semper anteuolet. philologiæ occursibus non ausus est interesse. A'ber ueneris sún. dér zûor⁻lústô spénstig íst. so uuío er óuh íro fúre réisáre uuâre. dóh negetórsta er philologiæ ze⌣óugon chómen. Uuánda sapientia házet turpitudinem.

At ubi in conspectu nubentis diua peruenit. atque litauit aromatibus. ut mos erat uirginis. deam talibus deprecatur. Sô sî dô iunonem gesáh. únde sî íro geróuhta. sô si óuh fóre ánderên fróuuon téta dô férgota si sîa sús.

Iuno pulchra. licet aliud nomen tibi cæleste consortium tribuerit. s. ut luciam. aut luceiam. Suspensio. Iuno dû scôna chád si. dóh tíh ánderes némmên díe ze⌣hímele sint.

Et nos a iuuando iunonem nominemus. unde et iouem dicimus. Et hic. U'nde so uuío uuír díh iunonem sámo so óuh iouem fóne iuuando héizên.

Siue te lucina. quod lucem nascentibus tribuas. a luce iam conuenit nuncupare. Et hic. A'lde úbe dû héizen sólt lucina. uuánda dû lucem gíbest nascentibus.

Nam fluuoniam. i. fluorem feminis præstantem. februalemque ac februam. i. purgatricem egredientium secundarum mihi poscere non necesse est. [134.] cum nihil pertulerim corporeæ contagiones. intemerata i. incorrupta sexv. Interposita ratio. Uuánda dáz íh tíh éiscôe flôz⁻kébun án⌣dero hîtate. álde nâh tero gebúrte sûberarun dero ûzkegángenon léhtero. dés íst mír úndurft. uuánda íh máged pín. ûnde mînes lîchamen únbesmízen bín.

Iterducam et domiducam. unxiam. cinctiam. mortales puellæ debent in⌣nuptias conuocare. ut et itinera earum protegas. et in⌣optatas domos ducas. et cum postes ungent. faustum omen affigas. et cingulum ponentes in thalamis. non relinquas. Et hic interposita. Uuégoléittun. héimbringun. sálbsmízun cúrtilflégun. súln díh tôdige díerna gehíendo zu⌣ín lâdon. dáz tu íro férte uuáltêst. únde sie ze⌣liebên séldon bringêst. únde só sie diu túrestál sálbont. tû héilesod kébêst únde sô sie síh ze⌣bétte ingúrtent. tero mâgedcúrtelûn. dû ánauert íro flégest.

Saticenam uel soticenam te præcabuntur. quas uel in partus discrimine protexeris uel in bello. i.

in labore coeundi. Et hic. Sâmogébun álde hífûogun bétoên díh. tíe du an déro nôte des kebérennes. álde des náht-uuígês skírmist.

Peplonam plebes te debent memorare. s. quia tu multiplicas populum. Et hic. Líut-fróuuvn súln díh tie líute héizen.

Curitim. i. fortem. uel potentem bellantes. Et hic. Stárcha ánahâreên díh tie féhtenten.

Hic ergo te aêram potius ab aeris regno nuncupatam uoco. Et hic. A'ber hier héizo íh tíh kérnor aêram fóne aere. in-démo dû richesôst.

Da nosse poscenti. quid aeria latitudo gerat animantvm. atque perlucentes campi concurrentibus athomis. quidue hic dicatur numinum subuolare. Clausula. [135.] U'nmist mir bítentero ze-geéisconne. uuáz líbhaftero díngo diu uuíta lúft fûore. únde dísiu dúrhlíehtenten féld. ûzer gesámenotên athomis uuórteniu. sô philosophi châden. únde uuáz hier góto flógerze.

Non enim quaero de humilitate illius aeris. qui de uolucribus permeatur. quem olimpi móntis cacumen excedit. qui uix decem milia stadiorum altítudine sublimatur. sed elata disquiro. I'h nefrâgen níeht úmbe dîa níderun lúft. târ die fógela ána flíegent. tîa ióh olimpus decem milium stadiorum hóher úberslât. núbe dîa hóhi dero óberun lúfte fórderon íh.

Ac iam fas puto conspícari. quicquid lectitans intellexeram peri-eudemonias. de bona demonitate. I'oh nû dúnchet mir mûoza zegeséhenne. dáz íh lésendo geéiscota fóne déro demonum gûoti. A'lso uuír angelos chéden bonos et malos. sô châden die álten. bonos demones et malos.

---

31. DEORVM SEDES A CÆLO VSQVE AD SOLEM IVNO PRECANTI OSTENDIT.

Hic iuno non repugnans præcibus conscendentis. ducit eam secum in arces aerias. atque exhinc edocet diuersitates multarum potestatum. Sî sia dô íro flíehon uuérende. fûorta si sta in-óbenahtiga lúft. târ óugta si íro mísseliche geuuálta. dero lúft-cóto.

Illi inquit quos ignitæ substantiæ. flammantisque suspicimus. ab ipso æthere. speræque superioris ambitu. usque solarem circulum demeantes. i. peruagantes. ipsi dicuntur dii. et cælites aliâs perhibentur. causarumque latentium arcana componunt. [136.] Tîe uuír fivrine séhên. únde uuállonde fóne demo hímele. únz ze-dero súnnun ringe. díe héizent cóta. uullon héizent sie hímelsâzen. únde

sint sie behéftet mit tóugenên dingen.

Sunt enim puriores. nec admodum eos mortalium curarum uota sollicitant. apathesque. inpassibiles. perhibentur. Sie sint lûterôren. únde ménniskon sórgâ negrûozent sie. bediv héizent sie únsórgende.

Illic iouem regnare certissimum est. Târ sól guisso iouis stûol sîn.

---

32. QVI SINT A SOLE VSQVE AD LVNAM.

At infra solis meatum. usque lunarem globum. secundæ beatitatis numina. subparisque. i. inferioris potentiæ. per quæ tamen uaticinia. somniaque ac prodigia componuntur. Níderhálb tero súnnun férte. únz ze⌣demo mânen. sízzent tîe nâh tien sâligostên sint. únde mínnera geuuáltes hábent. fóne dien vuuízegungâ. únde tróuma. únde zéichen uuérdent.

Hæc. s. numina. fissiculant. i. findunt exta aruspicio. i. per aruspicium. admonentia quædam. uocesque transmittunt. auguratisque loquuntur omnibus. Tîe ingéinent tie dárma an⌣uuízegungo. éteuuaz fóre zéichenente. únde óugent íro stímma. únde spréchent ûzer állên. fógelrárta ságentên.

Plerumque enim quærentes ammonent. uel syderis cursu. uel culminis iaculo. uel ostentaria nouitate. Frâgente uuárnont sie díccho. álde mít stérnen férte. sô anchisæ der stérno in⌣idam siluam zéigota. álde mit plígskúze. sô virgilius ságet ímo árbéite fóre zéichenen tactas de cælo quercus. álde mit prútelichero séltsani. álso greci palladium sáhen suízzen. únde skrícchen fóre íro naufragio.

Sed quoniam unicuique superiorum deorum singuli quique deseruivnt. ex illorum arbitrio. istorumque comitatu. et generalis omnium præsul. et specialis singulis mortalibus genius admouetur. [137.] Uuánda áber dien óberên die níderen dienônt. sô uuírt fóne énero geuuálte. únde fóne dírro gefólgenne. állên ménniskôn súnderig. únde geméine hûotare gesézzet.

Quem etiam præstitem. quod præsit gerundis omnibus uocauerunt. Tén héizent sie óuh flihtâre. uuánda er álles uuérches fliget.

Nam et populi genio supplicant. cum generalis poscitur. et unusquisque gubernatori proprio dependit obsequium. Tén geméinen bétônt tie líute sáment. únde âne dáz. íogelih ten stnen.

Ideoque dicitur genius. quoniam cum quis hominum genitus fuerit. mox eidem copulatur. Fóne díu héizet er genius. uuánda er genitis sâr gegében uuírt ze⌣flihte.

Hic tutelator fidissimusque germanus. animos omnium. mentesque custodit. Tíser hûotare. únde díser getríuuo brûoder. behûotet íro sêla. únde íro sínna. állero.

Et quoniam arcana cogitationum. superæ annuntiat potestati. etiam angelus poterit nuncupari. U'uánda ér óuh tóugene gedáncha góte chúndet. pedíu mág er ióh angelus héizen.

Hos omnes greci demonas dicunt. apo tv deumenu [1]. i. a principatu populi. latini medioximos uocitarunt. Tíe álle námont greci demones. fóne díu. dáz sie ánauualten sint tes líutes. latini námont sie méteme. uuánda angeli sínt mítte. únder góte. unde ménniskon.

Qui omnes approbantur esse minus lucide splendentisque naturæ. quam illi cælestes. sicut conspicis. Tíe sínt álle hínderûn únde únlûterorûn naturæ. dánne díe náhor demo hímele sint. álso dû sélba síhest. [138.]

Nec tamen ita sunt corpulenti. ut hominum capiantur obtutu. Tóh nesínt sie sô geróbes líchamen dáz sie gesíhtig sín ménniskôn.

Hic igitur lares. Híer sínt tie hértcóta.

Hic post membrorum nexum degunt animæ puriores. Híer râuuênt tíe únsúndigen séla. nâh íro líbe.

Quæ plerumque si meritorum excellentia subuehantur. etiam circulum solis. ac flammantia septa transiliunt. Tíe ióh tia súnnun úberfârênt. únde díe fiurinen féstinâ. dero planetarum. úbe sie míchelero frêhte sínt.

---

33. QVI SINT A LVNA VSQVE AD MEDIVM AEREM.

Dehinc a lunari circulo usque in terram. quicquid interpatet. interstitii proprii partitione discernitur. So uuáz tára nâh uuîtûobeles íst. fóne demo mânen únz ze dero érdo. dáz hâbet óuh sínen únderskeit.

Et ab orbe lunari interfusa medietas disparatur. U'nde in zuéi uuírt táz-sélba getéilet.

Sed superior portio claudit eos sicut conspicis. quos emitheos dicunt! quosque latine semones. i. semihomines. aut semideos conuenit memorare. A'ber daz óbera téil dero lúfte behébet tíe. álso dû gesíhest. tíe greci héizent hálbe góta. latini béidiu. ióh hálbe mán ióh hálbe góta.

Hi animos cælestes gerunt sacrasque mentes. i. puras. Tíe há-

[1] *'απο του δαημονας ειναι.*

bent himelisken sin . únde réine mûot .

Atque sub humana effigie . in totius mundi commoda procreantur . U'nde in⌣ménnisken bilde uuérdent sie gebóren . állero uuérlte ze⌣gemâche .

Qui quidem plerumque fecerunt fidem cælestium miracula sui . Die hábent ófto geóuget mit íro zéichene . dáz sie himeliske sint . [139.]

Ut in ortu herculis geminatæ noctis obsequivm . A'lso diu zuíualta náht téta . dô hercules kebóren uuárd .

Serpentesque idem paruulus elidens . uim numinis approbauit . U'nde dáz er die vuúrme álso lúzzelêr chnistende . skéinda sina gótheit . Tie uuárf in iuno ána . dô éines náhtes sîn mûoter Alcmene în guán be⌣ioue . únde yfidum be⌣íro chárle Amphitrione . Si uuárf sie béide ána vuúrme . áber hercules eruuérita sih . yfidus nemáhta .

Tages sulcis emicuit . et statim gentis ritum . i. legem religionis . sipnumque monstrauit . Tages tér in⌣hispania mâre uuás . tér zórfta sih mit téro rúnso tagi fluminis . uuánda tagus tô érist rinnen begónda . únde lérta er sâr dîa lánt uuisûn . stifta óuh sipnum . Dáz íst tíu búrg sipona . dâr tria elementa éndont sô sie chédent . cælum . terra . mare .

Hammon apparuit cum cornibus arietinis . et uestimentum lanicio . ac sitientibus undam fontis exhibuit . Hammon dáz chît arenosus iouis . erskéin dionisio in⌣uuíderes pílde . únde dô uuárd uuât ûzer vuóllo . únde dúrstes lába fóne uuázere . Dáz uuás tô er fóne india eruuánt per æthiopiam mit uictoria . únde er iouem sînen fáter bát pûozen den dúrst sînemo hérige . Bedîu íst sîn templum dâr centum aris famosum .

Quid loquar eos . qui primi mortalibus usum rerum . maioraque commoda præstiterunt ? Uuáz târf ih chôson fóne dîen dîe êrest ménniskôn álles tínges prûh zéigotôn . únde álliu diu méisten gemáh ?

Ut uitem dionisius apud thebas . A'lso dia rébun zéigota dionisius ze⌣thebis in⌣grecia . [140.]

Osiris apud egyptios haustum uini . usumque comperiens . U'nde osiris rex maritus isidis in⌣egypto lêrta uúin drínchen . únde zíhen .

Frumentum isis in⌣egypto . triptolemus apud atticos docuere . U'nde osyridis uuírten dâr in⌣ægypto . únde ze⌣athenis triptolemus filius cælei . cereris alumnus lêrtôn ?

Eademque ysis lini usum . sementemque monstrauit . U'nde diu sélba ysis lêrta den flâhs árbeiten . únde spinnen ?

Comminuendæ frugis farrisque fragmenta pilumno signat italia . ascribit asclepio grecia medicinam . Stámfôn únde málen misseliche

uuiste sâget italia pilumno . únde árzetûom sâget grecia Asclepio . filio Apollinis et coronæ .

Alii quoque huius generis homines in⌣diuinandi usum . et præscientiam procreati . ut carmentis in archadia . ab effuso carmine per⌣uaticinia memorata . A'ndere vuúrten ze⌣uúizegungo . únde ze⌣fóre⌣uuízedo gebóren . sô carmentis téta in⌣archadia . mâre uuórteniu fóne íro mêterlichên fóre⌣ságôn . Díu châm ze⌣italia mít íro súne euandro rege . den æneas târ fánt . Tíz íst tíu . díu óuh nicostrata hîez . únde latinas literas erdâhta . fóne déro éin porta ze⌣romo carmentis kehéizen uuás .

Sybilla uel eritrea . s. diuina quoque erat . quæque cymea est . uel frigia . Sô uuás óuh sybilla . únde díu erithrea hîez . ióh tíu cymea hîez . álde frigia .

Quas . s. sybillas . non decem ut asserunt . sed duas fuisse non nescis . therophilam . troianam marmensi filiam . et symmachiam hippotensis filiam . quæ erithra progenita . etiam cymis est uaticinata . [141.] Dero sybillarum uuâren zuô . sô dû uuéist . náls zêne sô man chît . íz uuás échert therophila ze⌣troio . marmensi filia . únde symmachia hippotensis filia . div fóne erithra insula búrtigiu . ze⌣cymis táz in⌣campania íst vuízegota .

Ex hac diuinandi possibilitate . amphiaraus mopsusque cælebrati. Déro dáz kemúgentôn uuâren námohâftesten amphiaraus . únde dér mopsus . tér síh uuíder chalchante éllenôta . sô virgilius sâget .

---

34. QVI SINT A MEDIO AERE . VSQVE AD TERRAM .

A medietate uèro aeris . usque in montium terræque confinia . hemithei . heroesque . i. terrigenæ uersantur . qui ex eo quod heram terram ueteres edixere heroes nuncupati . Fóne míttero lúfte . únz ze dero érdo . sízzent hálbkóta . únde érdkóta . díe fóne hera dáz chît terra . heroes latine héizent . Tíe uuérdent ûzer sólchên ménniskôn . sô eneas uuás . únde achilles . tíe uuír ióh lébende héizen heroes . táz chît hérunga álde chûeniga .

Ibique manes . id est corpori humano præsules attributi . qui parentum seminibus manauerunt . Târ sízzent in⌣íro . ménniskinên górpotôn . díe manes héizent a manando . daz chît rúnsige . uuánda sie rúnnen fóne íro fórderôn sâmen .

Denique hæc omnis aeris a luna diffusio . sub plutonis potestate consistit . Tísiv uufti dero lúfte fóne demo mânen níder . íst álliu in⌣plvtonis keuuálte .

Qui etiam summanus dicitur quasi summus manium . Dér óuh

summanus héizet . sámo so méister . álde méisto manium .

Hîc luna quæ huic aeri præest . proserpina nominatur . [142.] Dâr uuándelot luna . diu proserpina héizêt . uuánda si germina tûot proserpere .

Uerum illi manes . quoniam corporibus illo tempore tribuvntur . quo fit prima conceptîo . etiam post uitam istam corporibus delectantur . Uuánda díe sélben manes kegében uuérdent corporibus án dero conceptione . bedîu uuónênt sie gérno mít în . îoh nâh temo líbe .

Atque cum his manentes . appellati lemures . Únde mít în hártende . héizent sie lemures . táz chît lares morantes .

Qui si uitæ prioris aduiti fuerint honestate . in lares domorum . urbiumque uertuntur . Únde úbe sie fóre chîusko lébetôn . sô uuérdent sie în‿góvmen hîusêro álde búrgô . Díe héizent lares . fóne îro mûoter lara .

Si autem deprauantur ex corpore . laruæ perhibentur ac maniæ . Sínt sie áber árg‿uuórten . fóne demo corpore . sô uuérdent sie laruæ . dáz chît lares mali . álde maniæ . dáz chît insanientes .

Manes igitur hic tam boni quam truces sunt constituti . quos agathos . i. bonos . et cacos . i. malos demonas memorat graia discretio . Hîer sínt créhto gûote manes únde úbele . díe greci skéident . in îro uuîs sie námonde . agathos demonas . únde cacos demonas .

In his locis etiam summanes . eorumque præstites . i. principes mana atque mantuona . Hîer sínt óuh tîe méisten manes . únde déro méisterun . mana únde mantúona .

Dii etiam quos aquilos dicunt . i. nigros . Hîer sínt óuh tîe sie suárze héizent . únde aquilis keliche . uuánda sie în‿îro bílde skînent .

Item fura furnaque . et mater mania . intemperieque . et alii triptes . i. lusores diuorum degunt . Únde fura íoh furna . díe fóne furuo colore genamôt sínt . [143.] únde dero ándero mûoter mania . únde únmétemi dero elementorum . únde tróum trúgenara .

Circa ipsum uero terræ circulum aer ex calore supero . atque ex halatu et madore infero turbidatus . egredientes corporibus animas . quodam fluenti æstu collidens . non facile patitur euolare . Sélbîu diu lúft uuîder dia érda getrûoptîu . fóne dero óberûn uuármi . únde fóne dero níderun názi . nelâzet tie hína fárenten animas mít kemáche hína fáren . sie dâr îo ána dúnchonde sámo so in éinero uuázer zésso .

Hincque allusit sollertia poeticæ adumbrationis . i. fictionis . tractum . i. deductum . pir flegetonta . i. ignem flammantem . Hinnân sá-

gent tie poetæ . rinnen daz lóugezenta hélle-uuázer.

Atque in eo colliditur perenni strepitu . uolutata impietas animarum . quas uedius adiudicarit . Unde in-dés strûme uuálont únde tócchont tomer die úbelen sêlâ . die uedius tés uuírdige uuéiz.

Idem pluton . quem etiam ditem . ue-iouemque dixere . Dén sie óuh plutonem héizent grece . únde ditem latine . únde nóh tánne maium iouem.

Ipsam quoque terram . qua hominibus in-uia est . refertiunt longeuorum chori . qui habitant siluas . nemora . lucos . lacus . fontes ac fluuios . Sélbun dia érda . dâr si únbûhafte íst . hábent erfúllet tero lánglíbon mâniginâ . in-uuálden . ióh in-fórsten . ióh in-lóhen . in-sêuuen . in-áhôn . in-brúnnôn.

Appellanturque panes fauni . fones . i. uocales . satyri . siluani . nimphæ . fatui . fatuæque . uel fantuæ uel etiam fanæ . a quibus fana dicta . quod soleant diuinare . [144.] Unde héizent sie panes . sámo so discipuli panos . íh méino dés . fóne demo virgilius chît . pan deus archadiæ . A'lde fauni . únde fones fóne fando . A'lde satyri fóne saturitate uoluptatis . uuanda sie to in-ludo . únde in-saltacione sint . álso óuh satyra . íh méino satyrica fabula héizet . fóne saturitate inludendi . uel fingendi . A'lde siluani fone siluis . A'lde nimphæ dáz chît aquarum deæ . A'lde fatui . unde fatuæ . uuánda sie ménnisken tûont infatuatos . A'lde fantuæ . únde fanæ . to ze-déro sélbun uuís . fóne fando gehéizene . álso óuh tie chîlichâ . dâr sie inne spréchent . fána héizent . Téro slâhto sint óuh egipani . die fóne egea gehéizen sint . táz chît capra . déro éinêr antonio begágenda.

Hi omnes post prolixum æuum moriuntur ut homines . Tíse írstérbent álle úberláng . sámo so ménnisken . Dánnân héizent sie geméinlicho macrobitæ . dáz chît longeui.

Sed tamen et præsciendi . et incursandi . i. impetum faciendi et nocendi habent præsentissimam potestatem . Sie sint áber fílo máhtig fóre-uuízennes . únde ána-néndennes . únde scádônnes.

Inter priores igitur genios . i. terræ proximiores . tua adhuc mortalis uirginis diua . i. iuno consistit . Under dien níderên góten stât tiu iuno . diu dîn uuîelt tôdigero.

Nam eccum tibi ætheria iuno . seu uesta est . Nû íst si dír uuórten himeliskiu iuno . álde uesta . Díz sprichet iuno fóne íro sélbun in tertia persona . Si chît . Sólih tu uuâre . [145.] sólih uuás íh tir sólih tû nû bíst . sólih pín íh tir nû.

Etiam ut inmortali diuæ præcepit dicens . Iam sede concilio iouis directa . s. ad celum . Unde déro

uuórto . gebôt si íro . sámo so iu úndô digero . Sizze ánauuertes . chád si in iouis mánigi . ze⌣hímele brâhtîv .

Demumque de acerra uirginis partem sumit . Tára nâh nám si des róuches éinen téil . ûzer íro róuhfáze .

---

35. QVALIS IN SVMMITATE AERIS LVNA CONSPECTA SIT .

Tunc portitores diuæ correpta lectica . magno eam molimine subuexere . Déz mézes fûorton sia áber hóhor íro trégela .

Sed postquam centum XXVI milia stadiorum aeria subuecti leuitate conscenderant . ac tonum primum ex⌣ptongis compleuere cælestibus . Suspensio . Só sie dô gefâren hábetôn fóne érdo ûf . cênzeg únde zuéinzeg . únde séhs tûsent lóuftmâlo . únde dero himeliskôn gágenlûtôn éina irstrichen hábetôn . Ste uuâren dô dára chómen . dâr luna inchît tien uuázeren án dero érdo in⌣sesquioctaua proportione . Diu inchédunga mâchôt ten êristen tonum .

Lunarem circulum ingressa uirgo . diuæ congruis nidoribus supplicando . Et hic . I'n des mânen ring chómeniu . únde dâr iunoni róuchentiu .

De proximo conspicatur globosum quoddam tenerumque corpus . ex superni roris leuitate compactum . instar speculi pænitentis . adiaculati fulgoris radios reuibrare . i. respergere . Depositio . [146.] Sáh sî bî íro êin corpus . sînuuélbez . únde múreuuiz . ûzer déro líehti des himeltóuues kerández . In spiegeles uuîs uuíder uuérfen díe án sih keskózenen skîmen . Dero súnnun skîmen uuíderslâhent án demo mânen . bedíu néist sîn líeht âne uuíderlîehsene .

In eo sistra niliaca . Dâr uuás ána daz egypziska hórn . Uuánda luna púchelôt in⌣hórnes uuîs . uuíder ánderên planetis .

Eleusinaque lampas . Tero súnnun lampas skéin dar ána . in des lampadis uuîs ! tén ze eleusina salmoneus rex án díe scôz . tîe er slâhen uuólta . U'ber alpheum fluuium brúccôta er . únde dâr úbere currus iágondo . dónerota er . lampades skîezendo . blécchezeta er . só tûondo . uuólta er gót héizen .

Arcusque dictinne . i. dianæ . U'nde skéin⸗dar ána dér bógo dero uuéido gútenno . díu dictînna héizet . táz chît retiatrix . uuánda dictis grece rete héizet latine . A'ber luna héizet diana . sámo so duana . uuánda sî duobus temporibus . îh méino diebus ac noctibus ze⌣óugon îst .

Tympanaque cybeles . i. terræ uidebantur . U'nde déro érdfróuuvn

tympana . skînen dar âna . uuânda sî îst nâhesta déro érdo . diu mít duobus hemisperiis peuuélbet îst . sámo so mít tympanis .

Triformis etiam discolorque uertigo . terribili quadam maiestate rutilabat . A'n îro skéin óuh tríbildig únde missefáreuuêr uuárb . In⌣égebârero mâhtigi . [147.] Uuánda zeêrest îst si hórnahtîu . sô dánne hálbscáftig . sô dánne fól .

Quæ licet cornigera et aspera crederetur . egestionibus oportuna . tamen et felem et ceruam . et conuersiones bis binas uultibus . s. tribus præferebat . U'nde so uuîo sî hórnahtîu uuâre . únde fóne dîen hórnen stécheliu . únde geféllîgiu ze⌣dîen ûz suízzedôn des tóuues . sî óugta dóh felem únde ceruam . dáz chît tâmen únde hindûn . uuánda sî uuéidegútin îst . únde óugta si fîer uuéndi in⌣îro drîn ánalútten ! uuánda sî hábet tria uirginis ora in⌣fîer uuéndinon . Einiu îst a prima ad octauam . ánderiu fóne octaua ad quintam decimam . diu drítta fóne quinta decima . ad uigisimam secundam . diu fîerda dánnan ad primam .

---

36. A LVNA AD MERCVRIVM SCANDENS . QVÆ VIDERIT .

Ex hinc uenit ad circulum cyllenii . medio quam ad lunam conscenderat . Tánnan fûor sî dô den hálhen téil ze⌣mercurio . dánne sî gefáren hábeti fóne érdo ze demo⌣mânen .

Quo emitonio permeato . occurrit ei multiplex populus ministrorum . s. Mercurii lætabundus . utpote nubenti dominæ . Démo emitonio erfárnemo . begágenda îro míchel liut ámbahtentero . álso brûte sólta .

Inter quos . femina splendentis formæ . ac opulenta ornatibus promptæ ubertatis . uirgine salutata . usque in eius osculum confisa peruenit . U'nder dîen chám éin vuîb . scôniu . ióh míchellicho gáreuuiu . díu dia iúngfróuun chátta únde chústa .

Sed mirabatur illa obsequentium multitudo . quæ sicut syrus quidam astruit . in numero duorum milium fuerat constituta . quod femina quam etrusci dicebant ipsi deo nuptam fuisse cyllenio . nulla prorsus inuidia titillata . uirginem complexa constrinxerat . A'ber dés vuúnderôta sîh tîu mânigi . díu sîh fóre míchelî hína lángta zuô mîlá . sô syrus chád . táz sî geslâpfa uuórteniu cyllenii . sô etrusci ságent . sîna brût só hálsen máhta âne nîd .

Hæc autem facundia . nam illi hoc uocabulum . in philologiæ penatibus se ortam . educatamque memorabat . Tîu sélba iáh . sî hîez facundia . dáz sî gebóren únde gezógen uuâre in⌣îro hóue .

Nec indignum esse quod sibi alumna prælata est . quæ et sibi semper ornatum . et pabulum multis præhuerit disciplinis . Uʼnde íro mágezóhun mit réhte uuésen fórderorun . tíu íro ío gáb zierda . únde mánigên disciplinis fûorâ .

Uenit etiam quædam decens ac pudicissima puellarvm . quæ præsul domus . custosque cylleniæ . Chám óuh éin zímig tíerna . állero díernon chíuskesta . méisterina . únde flégara sínes hûses .

Verum themis . aut astrea . aut erigone dicebatur . Sí híez themis . táz chît obscuritas . álde astrea . dáz chît syderea . álde erigone . dáz chît contentiosa . Dáz syderea puella sínes hûses flége . dáz íst fúnden fóne díu uuánda êr in uirgine hábet domicilium . [149.] álso óuh ándere planetæ hábent in ánderên zéichenen . Dáz ímo obscuritas únde contentiosa díenoên . dáz keuállet ad rhetoricam .

Spicas manu . celatamque ex hebeno pinacem . i. tabellam . argumentis . i. indiciis talibus afferebat . Aʼber trûog sí in‿hénde . álso man uirginem mâlêt án dero spera . únde éina tabellun ûzer ebeno geuuórhta . mit súslichên zéichenen .

Erat in medio auis egyptia . quæ ibis memoratur ab incolis . Târ stûont an mittero der egypzisco fógal . dér dâr ibis héizet . táz íst ter egypzisco stórh .

Sed cum petaso uertex atque os pulcherrimum uidebatur . Aʼber skéin dar ána éin scône hóubet . únde án démo éin scône múnt . sâment temo flúge-scúhe mercurii .

Quod . s. caput . quidem lambebat implexio gemini serpentis . Táz lécchota éin zuíhóubetêr vuúrm . Der stórh âhtet tero vuúrmo . sô tûot ter rhetor dero scúldigôn ín demo dínge . Eʼr hábet scônen ánafáng an sínero rédo . ér bringet sia áber ze zuéin vuúrmen . uuánda er míte béidiu tûot . damnat et liberat .

Subter quædam prænitens uirga . Uʼnder déro tabellun éin gérta glízentíu . daz íst sermo rhetoris . an démo díu gréhti uuésen sól dero gérto .

Cuius caput auratum . media glauca . piceus finis exstabat . Tíu uuás fórnahtigíu gúldin . mittíu uuás sí túncheliu . ze‿níderost suárzív . [150.] álso óuh sín sermo ze êrist scône íst . únde dárá náh sárfera . únde ze iúngest úbertéilet .

Sub dextra testudo . minitansque nepa . Uʼnder íro zésevuun der scálûn‿hábento testudo . únde dér râmendo scorpio . uuánda der rhetor íst sih sélben skírmendo testudo . ánderro fârendo . íst er scorpio .

A leua . caprea . Ze vuínstrûn éin réia . Díu bezéichenet tía snélli sínero rédo .

Sed pulsabat . s. caprea alitem delophon . i. formidinem serpen-

tium . quæ sit mitior oscinum . i. ore canentium . in⌣temptamenta . i. experimenta certaminis . A'ber diu réia . réizta den únscádelen fógal . zeféhtenne sament tien vuúrmen . uuánda diu sélba snélli páldet ten rhetorem ze hínderstânne den strit .

Ipsa uero ibis gerit prænotatum nomen cuiusdam memphitici mensis . i. gorpeios . Sélbêr ibis hábet éines egypziskes mânodes fóre⌣námen . dér gorpeios in⌣íro uuís héizet . táz chît nouember .

Hanc tabellam uenerata uirgo . cum cognosceret sibi ingestam . licet sponsi cognosceret argumentum . tamen non ausa est sine supplicatione transire . Dísa tábellun gágen íro getrágena éreta si . U'nde so uuío sî dar ána bechnâti des prîutegómen zéichen . ióh âne dáz ne⌣uuólta sî sîa úngeêreta lâzen .

Tunc etiam superuenit candidior athlantidum . iouis congressu . i. concubitv . pignerisque culmine prouecta . Dô bechám íro óuh íro suíger⌣maia . athlantis tóhterôn scônista . búrlichíu hárto . fóne iouis míteslâfe . únde fóne des súnes keuuálte . [151.]

Quæ quidem ne in⌣nurus offitio apparere dignata est sine libra blancæ . Díu ne geuuérdota dâr nieht skînen in⌣íro snórun dieniste . âne dîa uuága deæ blancæ . díu fóne bina lance . dáz chît fóne zuéin scúzelôn . sô héizet . Uuáz uuólta sî déro ? A˜ne dáz man sîa gelîcho êreti demo súne .

Quam uirgo uenerata . honorare cepit cum potente lucrorum . i. mercurio . quoniam satis sociam filio recognouit . duabus dicatis . i. immolatis pecudibus . Tîa begónda sî sâr ántsâzigo êren . mit zuéin ópferfrîskingen in⌣ében mercurio . dér lucrorum uuáltet . uuánde si sîa sáh îmo ében hêra .

---

37. A MERCVRIO AD VENEREM .

Hinc festinatur ascensus . et usque in⌣ueneris circulum hemitonio transuolatur . Hínnân gáhotôn sie . únde fûoren éin semitonium únz ze⌣uenere .

Ipsaque uenere quæ nuptiis allubescebat , i. adplaudebat . quantum decebat honorata . hoc in ea perhibetur intuita . quod admodum pulchra . Uenere díu den hîleih kérno gesáh . óuh keêretero . sô uîlo iz kerîsta . téta sî góumen an íro . uuío scône sî uuas .

Tamen anthias . i. contraria draconibus circumplexa . crebroque capillicio uulsa . i. spisso crine soluta . ambifariumque amital . i. duplicem rorem . uel duplicem asperginem . s. uenerii seminis . secum congressa mitificat . A'ber úmbefángenív mit uuíderuuartigên draconibus . [152.] sô castus amor ist .

únde turpis. únde ántfáhsiu. únde mít íro sélbûn ríngendíu. stilta sí ío uuéderen hísâmen. Uuánda uenerius humor béidíu chúmet pudice ióh impudice. bedíu íst únder ín zuéin sólih ríngа. dáz íouuederêr den ánderen stíllet.

---

38. A VENERIS CIRCVLO AD SOLAREM.

Mox studium in solarem laborare circum. Dés mézes íltôn sie chómen inében sole.

Quippe sescuplo fatigabat ascensum. Uuánda hálbes téiles mêr. dánne éin tonus sí. lángta dén stápf.

Qui. s. ascensus. tonus ac dimidius habebatur. A'nderhálb tonus uuás ter skríg. táz sínt tríu semitonia. uuíder zuéin.

Ibi quandam nauim totius naturæ cursibus moderantem. i. modum inponentem conspicatur. Dâr sáh si éin skéf. álle natûrliche férte métemêntez. Táz skéf pezéichenet cursum solis. A'llíu ding keréchenônt síh fóne sínero cursu. álso iz chít in somnio scipionis. Sol inquit dux est et princeps et moderator reliquorum luminum mensque mundi et temperatio.

Diuersa cupiditate plenissimum. Fóllez állero gíredo. A'llên díngen gíbet sol. dáz ín gefállet.

Cunctaque flammarum congestione. U'nde fóllez fíurínero hûfon. Uuâr íst. sólih crháft fíures. sô án dero súnnûn?

Et circuactam. i. circumdatam beatis mercibus. s. animarum. U'nde úmbefángenez mít sâligero sêlon lône. Uuánda ueteres uuândon. dáz târ uuâre sedes beatarum animarum. [153.]

Cui præsidebant in prora septem nautæ. germani tamen. suique consimiles. Táz skéf féretôn síben férien. tíe brûodera únde gelíh uuâren. Uuáz íst kelíchera dánne síben dága in uuéchûn? Díe tríbent taz iár hína.

Felix forma depicta leonis in arbore. E'in sâlig léuuen bílde. stûont târ gebíldôt in‿bóume. Des hímeles hóhi. dâr diu súnna gât. táz íst ter bóum. sí íst ter léuuo. dér álle sâldâ gíbet.

Crocodrilli in extimo uidebatur. Ze‿níderôst tes póumes stûont táz pílde crocodrilli. Sí íst in‿hízzôn leo. in fróste crocodrillus.

In eadem uero rate fundebatur fons quidam æteriæ lucis. arcanis fluoribus manans. in lumina totivs mundi. Dâr spráng ínne éin brúnno hímeliskes líehtes. tóugenero rúnsôn flíezende. in‿állíu líeht tero uuérlte. Uuánda álle stérnen hábent fóne dero súnnûn líeht.

Quo uiso philologia consurgens. totaque ueneratione supplicans. Ac paulolum coniuens oculis. deum,

s. solem . talibus depræcatur . Dáz keséhende . stûont sî ûf . únde êrhafto diu óugen náhor tûonde . férgota sî dén gót sús .

---

39. SOLEM ADORAT.

Ignoti uis cælsa patris . Tû hóha chráft tes únchúnden iouis . uuánda êr incomprehensibilis ist .

Uel prima propago . A'lde sîn êrist-pórno . Iouis tér ist generalis mundi anima . náh téro ist apollo consilium . únde dára náh mercurivs sermo . [154.]

Fomes sensificus . Sînmachig zinselôd . Uuánda álte liute uuándon . sîh sêla únde sîn háben fóne sole ! únde lichamen fóne luna .

Mentis fons . Mûotes úrspring . Táz ist óuh náh témo uuâne .

Lucis origo . Liehtes ánagenne . Sô ist óuh táz .

Regnum naturæ . Chúning tero bérohafti . Súnna gebérehaftot álliu díng .

Decus atque assertio diuum . Zierda únde lób tero góto .

Mundanusque oculus . U'nde óuga dero uuérlte . Tîu uuâre blînt âne dia súnnun .

Fulgor splendentis olympi . Glizemo des scônes hímeles . táz chît tero lúfte .

Ultra-mundanum fas est cui cernere patrem . Dû den óberôsten fáter séhen mûost . U'be æther iouis ist . tén irskéinet tiu súnna .

Et magnum spectare deum . i. celum . uel ætherem . U'nde dén máhtigen iouem ánaskînen .

Cui circulus æther . i. mundanæ speræ paret . Tîr sélbêr der hímel lôset . Uuánda dû tuélest în sînes suéibes .

Et inmensis moderaris raptibus orbes . s. planetarum . U'nde mit tînên férten . gemétemêst tu die planetas .

Nam medium tu curris iter . Uuánda únder în mittên gâst tû . I'ro sint trî óbe dîr . drî nídere dîr .

Dans solus amicam temperiem superis . Lieba méz-chûoli gébende dien stérnon .

Compellens atque coercens sydera sacra deum . i. planetarum . Iágonde ióh stâtende die planetas .

Cum legem cursibus addis . Sô dû scáffunga tûost îro férten . [155.]

Hinc est quod quarto ius est decurrere circo . Hínnân ist tir gelâzen . dáz tû mûost kân . án dero fierdûn stéte . Nídenân ûf . álde óbenân nider . ist îo diu súnna fierda .

Ut tibi perfecta . numerus . s. perfectus ratione probetur . Dáz tîr diu sélba zála guissôt uuérde . án dúrnohtero áhto . Tîa dúrnohti máchôt denarius . dêr án quaternario fúnden uuírt . sô man chît . éinez . zuéi . drîu . fieriu .

ıe hac . s. ratione principio
m tu das tetrachordum? Ne
ıt tû sâr mit tiu zuéi tetra-
na? Fóne septem uuérdent
niuncta . álso fóne octo zuéi
nt disiuncta .
m te latium uocitat . quod
ıonore post patrem sis lucis
Latini héizent tih solem .
ı dû solus pist náh ioue des
hóubethafti .
isque sacratum . bis senis
ənt caput aurea lumina fer-
J'nde ságent sie dih éinen
in-bóubete . zuélif culdine
.
d totidem menses . totidem
:onficis horas . Uuánda dû
ıt zuélif mânoda . únde zuélif
.
:uor alipedes dicunt te flec-
benis . Tih chédent sie mit
chêren fler rós .
d solus domites quam dant
ıta quadrigam . Uuánda dû
htest tîa réitâ . dîa quatuor
elementa máchont .
tenebras prohibens . rete-
aperis . quod cerula lucet .
ıtum illustratur nox . Tû rû-
ero náht fóre dero finstri .
ʒibest íro . sô fílo si líehtes
[156.]
: phœbum perhibent proden-
cculta futuri . s. temporis .
liu chédent sie díh . tóugeniu
húmpftigiu mélden .
quia dissoluis nocturna ad-
missa . A'lde fóne diu . dáz tû mit
táges líehte irbárost tie náht scúl-
de .

Iseum . i. iustum . te serapin
nilus . memphis ueneratur osyrim .
Díh pétot nilus cnâdigen serapin .
únde memphis osyrim .

Dissona sacra mitram . ditemque .
forumque . typhonem . Díh pétont
misseliche sacerdotes . coronam .
uuánda dû sie trégist mit duodecim
gemmis . únde diuitem . uuánda dû
sie álle getûost diuites . únde fo-
rum dáz chît publicum . uuánda
nieht sô únuerbórgenes neist . ún-
de typhonem . dáz chît superbum .
álde sublimem .

Attis pulcher item . Dû bist ter
scôno blûomo . dér tu chînt uuás .
tén berezinthia minnôt . táz chît
terra . uuánda si ist in uuintere be-
tân . únde lángêt sia des lénzen . sô
blûomen sint .

Curui et puer almus aratri . Dû
bist taz chînt mit temo flûoge . dû
bist ter fûoro gébo triptolemus .

Hammon et arentis lybies . i. ly-
biæ . Dv bist tes héizes lándes
hammon .

Ac biblius adon . i. cantans . Tû
bist taz chînt fóne biblo ciuitate
egypti . dáz uenus uuéinota . er-
slágenez fóne demo ebere .

Sic uario cunctus te nomine con-
uocat orbis . Sô misselicho ném-
met tih tiu uuérlt .

Salue uera deum facies uultusque
paterne . Héil dû uuâra bílde dînes

fáter . únde dero góto . Dáz tû fóne diu bist . uuánda dû gibest uultum . únde aspectum dien ánderên stérnôn . [157.]

Octo et sexcentis numeris . cui litera trina . i. T. H. T conformat sacrum mentis . cognomen et omen . Drî bûohstaba bildônt tînen námen dux . únde des námen héilesôd . in sexcentis et octo numeris . Uuánda tau bezéichenet ccc. eta bezéichenet octo . áber tau ccc. Uués dux ist er? A'ne dero anderro planetarum .

Da pater ætherios menti conscendere cætus . Tû fáter . hilf mir hina ze chómenne ze dero ûfmánigi .

Astrigerumque sacro sub nomine . s. tuo noscere cælum . U'nde den himel-chúnnên in‿dînen námen .

---

40. A SOLE AD MATREM . ET INDE AD IOVEM .

His audita . iussa est permeare sedes deorum . Sô sî dirro digi fernómen uuârd . sô hiez man sia dúrh strichen dero góto gesâze . dâz chît . hiez man sia ána-uuért fáren .

Uerum hemitonio subleuatam pyrous . i. igni similis circulus inmoratur . A'bér hóhor gerûhta tuuálta sia dér fiure gelîcho circulus .

In quo fuerat maximus filiorum iouis . An démo mars sáz . ter hêrôsto iouis súnô .

Ex quo circulo . uisus est pyrflegeton amnis demeare ad inferiora . Fóne démo círculo rán diu lóugezenta áha nider in lunarem circulum . dâr die álten uuândôn uuésen hélla .

Quo transgresso . neque enim labor fuerat hemitonii interiecta transcurrere . in iouialis syderis uenere fulgores . [158.] Tánnân châmen sie ze iouis circulo . sie máhtôn óuh liehto dáz emitonium erlîden .

Cuius circulus . ptongio personabat . Tés circulus lûtta fóllen tonum .

Illic sydus erat uiuifici temperamenti . Dâr uuás tér stérno . dero lîbchicchûn máchungo .

Ac salubris effulgentia . blandis uibrata candoribus . Ióh héilesám skîmo glîzendêr in mánmendero uuîzi .

Cuius quidem lucis natura . ex calidis humidisque commixtionibus candens . quadam prosperitatis tranquillitate rutilabat . Sînes liehtes uuîziu natura . róteta in‿stilli . únde in‿spûote . uuórteniu fóne uuârmên miskelungôn martis óbenân . únde cháltên saturni nidenân .

Uerum ibi sidus iouis . Ter iouis stérno stûont târ .

Nam ipse totius mundi membra collustrans . ad deorum dicebatur imperium . et senatum cælitem com-

measse . Sélbêr iouis . tér álle stéte eruuállôt . uuás tô gefáren sô man chád . kebîeten ánderên góten . únde demo himel hêrote .

---

41. A IOVE AD SATVRNVM .

Hinc etiam prætergressa circum . ac parili interiectione sublimis . deorum rigidissimum creatorem in algido herentem . pruinisque niualibus conspicata est . Tísen iouis circulum fûre rúcchentiu . únde sámo fîlo hóhôr chómentiu . sáh sî dén stábênten . fáter dęro góto . in⌣chálti . únde in⌣fróste . Uuánda calor solis nemág in fóre férri irréichen .

Uerum idem orbis quem circuire nitebatur . melo dorio tinniebat . [159.] A'ber dér sélbo ring saturni . dér sîh târ úmbe drâta dér sáng in⌣dóriscûn . Dáz chît . sáng . álso gróbo . sô dores singent .

Sed ipsi præsuli . i. principi . nunc draconis facies uidebatur . nunc rictus leonis . nunc cristæ cum aprinis dentibus . totoque exitialis seuiebat horrore . A'ber sélbemo saturno uuás ána uuîlon draconis pîlde . uuîlon leonis kéinôn . uuîlon búrste mit éberes zánen . únde álles égesen uuás ér fól . Dáz íst fóne díu . uuánda sîn constillatio . dáz chît sîn fatum . fóre zéichenet álle zâlâ .

Cui tamen potestas maior pro circi granditate . ac prælata cæteris habebatur . Dóh uuás sîn geuuált sô fîlo mêro . sô fîlo sîn ring uuîtero uuás .

Denique arpis bombisque perterrita . tam intoleranda congressione . i. conuolutione . uirgo diffugit . Sî dô êrchómeniu . fóne sînên hárphôn . únde ánderên scállen . flôh sî fóne sô únmézigemo suéibe sînes circuli .

---

42. A SATVRNO AD CÆLVM .

Inde maximis conatibus sescuplo itinere euehuntur . Dânnân fûoren siê îligero férte . hálbes mêr . dáz chît . hálbes toni mêr . dánne tonum .

Nam tono ac dimidio peruehitur ad ipsius cælestis speræ globum . ac laqueatum . i. pictum stellis ambitum . Uuánda in drîn emitoniis fólle chám si ze⌣himele . dâr die sternen ána stânt .

Sicque sex tonorum conscensionibus . defecta lassitudine stadiorum fatigati . i. ipsi defecti et fatigati . [160.] U'nde sô mûode uuórtene . án dîen stégôn dero sex tonorum . fóre úrdrúzzi dero stadiorum .

Cum diapason simphoniam aduerterent consonare . quicquid emensi erant . Tánne sie gesáhîn dáz sie

erfâren hâbetôn . zuiualtigo hél-len .

Perfectione absolutæ modulationis . post labores maximos recreati . paulolum conquieuerunt . A'n démo ûzlâze déro fólleglichûn rârto , nâh sólichên árbeiten . éteuuáz keblâsende . birmdôn sie dâr .

---

43. IAM IN CÆLO POSITA . NOVA ET MIRANDA CONTEMPLATVR . SVPPLICANS IOVI ET DIIS .

Ipsa quippe philologia lectica desiliens . Suspensio . Philologia âba demo trágebétte skricchendiu .

Cum inmensos luminis campos conspiceret . ætheriæque tranquillitatis uerna . i. amenitatem . Et hic . Tánne sî sâhe díu bréiten féld tes liehtes . únde dîa scôni dero ûf uuértigûn stílli .

Ac nunc tot diuersitates cerneret . formasque decanorum . Et hic . U'nde sî sâhe sô mánige misselichîna . únde dîe getâte dero tégân góto . dîe dâr decem regionum flégent .

Tunc octoginta quatuor ligurgos . i. solutores operum cælo miraretur astare . Et hic . U'nde sî sih uuv'nderoti in⌣hímele dîenôn dîe âba némen⌣dero vuércho . dáz chît árbeito . déro fóne díu sint octoginta quatuor . uuánda in sô mánigiu getéilet íst . âl dáz fóne érdo ze⌣hímele íst . [161.]

Uideretque præterea fulgentes crebrorum syderum globos . U'nde sî sâhe dîe glîzenten speras . teró mánigôn stérnôn .

Et circulorum alterna illigationes texturas . Et hic . U'nde dîe geflóhtenen ringa in éin ándere .

Ipsam uero speram . quæ ambitum cohercet ultimum . miris raptibus incitatam . U'nde sélbûn dîa speram díu den ûzerosten bífáng máchôt . suéibônta mít vuúnderlichero drâti .

Polosque . Et hic . U'nde dîe hímel⌣gíbela .

Et axem ex cæli summitate uibratum . i. directvm . profundam transmeare terram . Et hic . U'nde dîa hímel⌣âhsa in⌣âle ríhte gân fóne éinemo gíbele ze demo ándermo dûrh tia érda . Díu uuírt échert mít sínne fernómen uuánda sî corporalis neíst .

Atque ab ipso . s. axe . totam cæli molem . machinamque torqueri . Et hic . U'nde án íro uuérben álla dîa héuigi des uuérlt⌣zímberes .

Non sciens tanti operis tantæque rationis patrem . deumque . ab ipsa etiam deorum noticia secessise . Et hic . Lúzzel gedénchende ér si dára châme . ándere góta nebechénnen dén gót . únde dén fáter sóliches uuérches . únde sólchis uuîstûomes . Uuánda gótes sapientia íst .

quæ exsuperat omnem sensum . et hominum et angelorum.

Quoniam extramundanas beatitudines eum transcendisse cognouerat . empyrio quodam . i. igneo . intellectualique mundo gaudentem . Uuánda sí ín sáh úbersláhen . ióh tíe ûzenân uuérlte gesâligôten . únde in⌣sinemo fiurinen uuérlt⌣stûole. [162.] den mán echert fernémen mág mándegen sízzen.

Iuxta ipsum extimi ambitus murum . i. soliditatem annixa genibus . ac tota mentis acie coartata . diu silentio deprecatur . Depositio . Sélbemo hímele fílo náho gechníuuentíu . únde íro mûotes keéinotíu . péteta sí in stíllo únde lángo.

Ueterumque ritu uocabula quædam uoce mentis inclamans . secundum dissonas nationes . numeris . s. syllabarum uaria . sono ignota . iugatis . i. coniunctis . alternatisque literis inspirata . i. pronuntiata . In álta uuís mánige síne námen to sô stíllo ánaharende . náh úngelichên sprâchon dero líuto . Lánge únde chúrze . únde únchúnde . mít sáment líutigên literis . sô gót teutonice . únde mít keskéidenên gesprôchene . sô deus latine.

Ueneraturque uerbis intellectualis mundi præsules deos . Unde êreta sí mít tígi díe flíht⌣kóta dero únánasihtigûn uuérlte . dár gótes sélbes stûol. In thronis et dominationibus super cherubim et seraphim geríhtet stât.

Eorumque ministros sensibilis speræ potestatibus uenerandos . Ióh téro ministros êreta sí . díe dírro ánasíhtigûn uuérlte ánauuáltôn ántsâzig sint . tíe liturgi héizent.

Uniuersumque totum . infinibilis patris profunditate coercitum . i. circumscriptum . Unde álle díu sámahafti . mít tes úmbegriffenen fáter geuuálte úmbehábeta . êreta sí. [163.]

Poscitque quosdam tres deos . Férgota si ételiche drí gótâ . cælestium . terrestrium . et infernorum.

Aliosque diei noctisque septimo . i. septies radiatos . Unde ándere síben skímen hábente . des táges íóh tero náht . uuánda daz iâr állez kesíbenôt íst . in⌣dágen íóh in náhten.

Quandam etiam fontanam uirginem deprecatur . i. fontem uitæ . Unde éina úrspringes tiernûn . dáz sélbiu dîtas íst.

Secundum platonis quoque misteria . apax . i. semel et dis . i. bis epikina . i. substantia . potestates . Sí béteta óuh náh tero platonis tóugeni díe geuuálta . díe dir héizent éinest . únde zuírônt'. in⌣éinero uuíste . uuánda zuô personæ sínt patris et filii in⌣éinero essentia.

His . s. uerbis . diutissime florem ignis atque illam existentem

ex non existentibus ueritatem toto pectore deprecata. Sús péteta sí uestam. díu des fiures plûomo íst. uuánda sí fiur íst. fóne fiure chómenîu. A'lde sí béteta daz lieht fóne liehte chómenez. táz chît filium dei. únde dîa uuésentûn uuárhéit fóne únuuésentên. uuánda sí ne hábet originem fóne ánderên dingen. Sí íst táz kót íst. ér íst únuuórtenêr. únuuórten íst óuh sí.

Tum uisa est secernere. i. nominatim distinguere apotheosin. sacraque meruisse. Dô gestûont sí benámen skéiden. dero ánderro góto deificationem. dáz chît uuéliche fóne ménniskôn uuórten uuârin góta! [164.] únde sáh sí sih sélbûn gehéilegôta uuésen.

Quippe quidam candores lactei fluminis tractu. i. tractim stellis effluentibus defluebant. Táz uuás fóne díu. uuánda uuîze trópfen déro míliche gelîchûn áho. trûffen sia lángséimo ána. stérnôn dar ínne blécchezentên. Uuánda lacteus circulus târ dero góto gesâze íst. zû íro nâhta. dannan bechnáta sí sih kehéilegôt uuésen.

Letabunda igitur gratiasque testata. iter in galaxium flectit. ubi senatum deum ab ioue nouerat congregatum. Fróuuîu únde ioui dánchondîu. fûor si in lacteum. dâr sí uuissa. die góta fone ímo gesámenôte.

---

44. QVALIS VISA SIT DOMVS IOVIS.

Erat autem ibi iouialis domus. Târ in lacteo uuás iouis hûs.

Quæ etiam granditate mira. mundanum ambitum possideret. et decore conspicuo fulgorem sydervm uinceret. et nouitate situs signiferum circulum decusaret. i. ornaret. Sólchez. táz iz mít sínero vuúnder-micheli dísa uuérlt úmbegríffe. únde in-scôni díe stérnen úber-uuúnde. únde fóne séltsani sínero gestélledo. den signiferum gefrôniskôti.

Præterea tanto splendore renitebat. ut argenti crederetur fabricata materia. Únde sô skînbare uuás iz. sámo so iz ûzer sílbere geuuórchet uuâre. [165.]

Ibi septa candentia. culmenque sectatum. i. uirgatum. limbis. i. fasciis niualibus albicabant. Scônív gádem. únde gerigôt fírst clízen dar ána mít snéfáreuuên brórten.

Vbi iam iuppiter cum iunone. omnibusque diuis. in suggestu maximo. ac subselliis lacteis residens. sponsales præstolatur aduentus. Iuppiter únde sín chéna mít állên díen góten dâr sízzende. in-hóhemo stûole. únde in-uuízên bánchen. béit er. únz tie trúhtinga cbâmîn.

---

45. SPONSVS PRIMVM INTRODVCITVR.

Qui simul musarum ut uoces . ac dissonis mela dulcia cantilenis uirgine adueniente percepit . priore loco præcepit uenire cyllenium. Sô er dô gehôrta dero brûote náhentero . die singenten musas . únde díe sûozen rárta . fóne únében lûtréistên sángen . sô híez er zeêrest chómen den brûote-gómen.

Cum quo liber et delíus . fidi amantissimique germani. Sáment témo châmen óuh zuêne sine líebesten brûodera . dionisius únde apollo.

Hercules etiam . uterque castorum gradiuusque . et quicquid deorum de ioue progenitum est. cyllenii adherebat offitio. Hercules ûnde pollux mít castore . únde mars . únde állíu iouis sláhta háftôn síh ze sinemo uuérche.

Elementorum quoque præsides. angelicique populi pulcherrima multitudo . animæque præterea beatorum ueterum ! quæ iam cæli templa meruerant . gressus maiugenæ sequebantur. [166.] Dero elementorum flégera . únde díu scôna mánigi dero angelorum . únde dero áltfórderôn sélâ . díe ze-hímele chómen uuâren . díe háftôn síh álle ze ímo.

Linum homerum mantuanumque uatem redimitos. canentesque conspiceres. Tû sáhíst târ heroum poetas . mít hedera gezierte . únde síngente.

Orpheum atque aristoxenum fidibus personantes. Uuánda díe cytharistæ uuâren . bedíu sáhist tû sie dâr mít íro seít-sánge.

Platonem archimedenque speras aureas deuoluentes. Tie sáhist tû uuérbin íro speras . uuánda sie astrologi uuâren.

Ardebat eraclitus. Tísêr zúndeta . uuánda er chád fóne fíure uuésen állíu díng uuórteniu.

Udus talês. Mít réhte íst er názer . uuánda er dia názi chád uuésen rerum originem.

Circumfusus atomis democritus uidebatur. Tísêr uuás pestóubet. mít smálên spraten . díe nehéina grôzí nehábent . uuánda er fóne díen zesámine gerándên chád uuórtena uuésen dísa uuérlt.

Samius pithagoras cælestes quosdam numeros replicabat. Tísêr fánt arithmeticam . bedíu zálota er.

Aristotiles per cæli quoque culmina endelichiam scrupulosus requirebat. Aristotiles sûohta gnôto án demo hímele absolutam perfectionem . uuánda día chád er uuésen animam mundi . díu den hímel túrnet. [167.]

Epicurus uero mixtas uiolis rosas . et totas apportabat illecebras uoluptatum. Epicurus trûog zûo blûomen . únde álle lúst-máchunga . uuánda ér chád . summum bonum uuésen uoluptatem.

Zeno ducebat feminam prouidentem. Zeno fûorta frûot uuîb. uuánda dîa lóbeta ér. dô er fóne gehîléiche scréib.

Archesilas collum columbinum intuens. Tísêr chôs tia tûbun. uuánda ér scréib fóne fógalen.

Multusque præterea palliatorum populus studiis discrepantibus dissonabat. Târ gîengen nóh tánne gnûoge in chrîechiskûn gemántelôte. dér nehéin sô ne iáh. sô der ánder. uuánda fogelichêr féstenôta sîna sectam. dáz chît sîna lêra.

Qui [1] quidem omnis inter musarum carmina concinentium. nullo potuere audiri rabulatu. i. altercatione. licet perstreperent. Téro nehéines réda nemáhta man fernémen fóre démo sánge dero musarum. dóh si bráhtîn.

Uenien te igitur introgressoque cyllenio. omnis ille deorum senatus ueneratus uerticem ingredientis exsurgit. Sô ér dô chám únde íngieng. sô êreta in gágen ímo ûf stândo. ál dáz hêrote dero gôto.

Ipse iuppiter eum propter suum consessum pallade a dextra sociata. medium collocauit. Sélbêr iouis sázta în inében sînemo stûole ze zéseuuv̂n. únder ímo. únde únder pallade.

46. DEHINC SPONSA INTRODVCTA.

Nec longo interiectu. ipsa quoque philologia. ambita musis ac matre præambula corrogatur. [168.] Sâr hálto uuárd óuh tiu brût mit íro camenis în geládôt. íro mûoter fronesi fóre íro gândero.

Qua ingrediente ac refundente illam acerram olacem aromatis. ueste deum nutrici. eidemque pedissequæ. omnis ille ordo cælicolum. portiones sibi competentes attribuens. arabicis lætabatur halatibus. Sô sî dára în chám. únde íro róuh ûz scúttendo ueste géantuuv́rta. díu ánderro góto mágezo uuás. únde íro dô fôlgeta. állero gótelîh sâr némende téil des róuches. tér ímo ge*fiel* [2]. sáz er frô arábiskes stánches.

Uerum uirgo ut est per omnia uerecunda. licet a ioue eius assidere confinio iuberetur. tamen ibi potius uoluit. ubi musas conspexerat admota palladis consortione residere. Únde dóh sîa iouis hieze sízzen bî ímo. uuánda sî scámelîn uuás. sô uuás íro liebera. bî dien camenis ze sízzenne. pallade bî íro uuésentero.

[1] Ausgelöscht.

[2] Ausgelöscht.

47. DOTATVR SEPTEM ANCILLIS.

Tunc exsurgens uirginis mater. poscit de ioue. superisque cunctis. uti sub conspectu omnium. quicquid sposalium nomine præparauerat maiugena traderetur. ac demvm dos a uirgine non deesset. Tô stûont tiu mûoter ûf. únde bât iouem ióh tie ándere. dáz íro mûosi fóre ín állên geántvuurtet uuérden. so uuáz íro maiugena ze mâli gében uuóltî. únde sî íro uuídemen sô bechâme. [169.]

Tuncque tabulas ac papiam popeamque sinerent recitari. Unde sie dánne liezîn fóre ín gelésen uuérden dia uuídemscrîft an tábellôn álso iz síto uuás. únde dîa uuídem-êa. nâh tiu sô papius únde popeus sîa ze romo. îu fúnden.

Cuius petitioni iustissime deorum senatus attribuit ut in conspectu cælitum offerenda probarentur. Tô ónda man íro dés pitentero. álso iz réht uuás. táz si dâr fóre állên gechóren uuúrtîn.

Hic phœbus exsurgit fratris officium non detrectans. ac singulas ex famulitio dilectorumque cyllenio incipit admouere. quæ tam pulchræ cunctis. quam ornatissimæ refulsere. Dô stûont apollo ûf fúre den brûoder. únde dîe ér eruuéleta sînero díuuôn. ze uuídemen ze gébenne. dîe begónda er ímo éinzên bringen. Die uuâren sólih. táz sie ín állên scône únde zíere gedûhtôn.

48. EPILOGVS.

Transcursa lector magna parte fabula. quæ implicata est morosis ductibus. coegit instans innitens crepusculum. palpitare. i. deficere lucernam tenui lumine. Tero satyra nû éines mícheles téiles keságetero. uuánda nouem librorum zuéi hína sînt. tiu sélba satyra únsémfte getân îst. mît lángemo dúnse. îh méino uuánda nóh septem libri fóre sînt. [170.] nôtet ter gágenuuérto mórgen. únde der ána gândo tág tímberen dia chérzûn.

Ac nisi aurora roseis purpuraret culmina. conuenustans primo habitu. i. aspectu. et nisi surgens dissecaret fenestras lumine. Unde úbe der tágerôd scôno nefáreti den first. mît temo êristen scîmen. únde er mît liehte nedúrh prâche díu fénster.

Adhuc compararet iugata pagina. quocumque ducta largiorem circulum. Sô geuuîteroti den ring. tiu átaháfta pagina. éteuuâr nóh fúrder gebréittîv.

Nunc ergo mithus terminatur infiunt libelli. qui sequentes asserent artes. Nû chédent tiu fólgênten bûoh. tiu únsih liberales artes lêrent! hína îst taz spél. Tér téil

dero satyræ dér uuâre gelîh ne îst . tér îst hîna . Dér heizet grece mithus .

Nam fruge uera . i. doctrina uera . demouent omne fucum . Sie geûzônt tia lúgi mit uuâre .

Et disciplinas annotabunt sobrias . Unde zéigônt sie . zimige lírnunga .

Nec uitabunt ludicra . i. fabulas . pro multa parte . Sie nefermîdent óuh tiu spél nieht . in michelmo téile .

Habes quid instet . si potestas cælitum . et musæ . et chelis latoiæ faueant . Nv̄ hábest tu lector fernómen uuáz nû zûo gánge . úbe iz hîmelgóta sô uuéllen . únde musæ . únde apollinis lyra .

DES ARISTOTELES

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ und ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

Handschrift 818. — Jahrhundert X oder XI.

Handschrift 825. — Jahrhundert X oder XI.

EINLEITUNG.

Was die handschrift 818 anbelangt, heben wir aus dem, was Kolb in seinem verzeichnisse über dieselbe sagt, folgendes hervor.

»Videtur præfatum Organum in Theotiscam linguam translatum esse et quasi in Compendium redactum solum in gratiam discipulorum. Continet Librum de Categoriis et perihermenias Aristotelis, cujus sensum et methodum *Generalem* presso pede sequitur; imo et ipsa verba (demptis tantum iis, quæ claritati officere videbantur) adducit. Methodus tamen *Particularis* aliqualiter diversa est, et clarior: tractat enim omnia per breves paragraphos, suum cuilibet titulum præfigens. Scita utiliora ex contextu quasi verbotenus excerpsit, methodice tractat, et totus est in iis explicandis, et id plerumque per exempla. Et ut paucis dicam, est mera explicatio Aristotelis, continetque quo ad substantiam ea omnia, quæ peripathetici in institutionibus dialecticis de Categoriis et enuntiatione tradere solent. Character est sæculi 11mi vel 10mi ad finem vergentis, in folio membr.«

Das erste blatt der handschrift ist leer gelassen, aber in der seitenzahl mitgezählt. die *Κατηγοριαι* reichen sodann von seite 3 bis seite 143, die abhandlung *Περὶ ἑρμενείας* von seite 143 bis 246. wir haben die seitenzahlen der handschrift beibehalten, Graff dagegen hat das erste leere blatt wieder in abzug gebracht, so dass seine angabe immer um zwei zu nieder läuft. am schlusse der handschrift, von seite 247 bis 295 folgen noch von derselben hand Ciceronis Topica, aber bloss lateinisch. die titel der abschnitte, z. b. Quid sint æquivoca; quid sint univoca, item quid inter sit, sind durchgängig durch rothe schrift hervorgehoben. ebenso ist der jedesmahlige neu anhebende text durchgängig mit rothen anfangs-

buchstaben bezeichnet. überdies ist auf den drei ersten seiten die ganze erste linie des neu anhebenden textes mit stärkerer schrift geschrieben; doch lässt dieser fleiss nach und kehrt nicht wieder. wir haben dafür absätze gewählt.

Von unserer handschrift spricht Gerbert in seinem »Iter Alemannicum«, seite 107 seiner lateinischen ausgabe vom jahre 1773. ferner Ildefons von Arx, mit kurzen proben, in seinen »Geschichten des Kantons St. Gallen«, band 1, s. 262, d; s. 264, c, d und e; und s. 268, c. ebenso Hagen in seinen »Denkmalen des Mittelalters«, s. 21, und Graff in seinem »Sprachschatze«, band I, s. LVII. bekannt ist Graff's ausgabe, in der aber unter anderm nicht selten wörter und ganze sätze fehlen. proben bei Wackernagel, in seinem »Altdeutschen Lesebuche«, s. 131 ff.

Die nummern der kapitel sind von dem herausgeber hinzugefügt.

Von handschrift 825 ist auf seite 9 und 10 dieses bandes gehandelt – sie enthält zunächst die tröstungen der philosophie von Boethius, von seite 4 bis seite 271. auf seite 275 beginnt sodann die aristotelische abhandlung *Κατηγοριαι*, unmittelbar mit den worten »Quid sint æquivoca«, und reicht bis seite 338, ist aber nicht vollständig, sondern reicht nur bis zu den worten »quæ omni quidem susceptibili non est necessarium alterum inesse«. Die abhandlung ist von anfang bis seite 326 in zwei spalten geschrieben, von da aber läuft die schrift durch, bis das stück endlich auf seite 338 mit den angegebenen worten abbricht. zuletzt sind der handschrift noch zwei blätter angebunden, welche aber nicht dazu gehören und ein lateinisches wörterbuch, aber nichts teutsches enthalten.

Ausser den schon früher angeführten spricht von diesem stücke Hagen in seinen »Denkmalen des Mittelalters«, s. 19 ff., und theilt eine probe mit. um ebenfalls eine probe mitzutheilen, haben wir vom ersten kapitel die lesarten dieser handschrift gegeben; den rest, d. h. die wichtigeren daraus werden wir in dem spätern wörterbuche mittheilen und uns über die ursache davon am schlusse dieses bandes aussprechen.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ.

1. QUID SINT ÆQUIUOCA.

Aequiuoca dicuntur. quorum nomen solum commune est. Tîe sínt kenámmen. déro námo échert [1] keméine. únde gelîh ist.

Ratio uero substantiæ diuersa. secundum nomen. U'nde [2] áber úngelîh zála íst. uuaz [3] siu [4] sîn. démo [5] námon uólgendo [6] an [7] démo sie [8] genámmen sínt. U'ber stépfist sû den námen. sô mág sîn [9] gelîh ratio. íro substantiæ.

Ut animal homo. et quod pingitur [10]. Hoc est. Ut æquiuoci sunt. homo uerus. et homo pictus. In latina lingua. sínt kenámmen [11]. homo animal. i. ter lébendo ménnisco [12]. et quod pingitur i. sîn gelîhnisse.

Ratio uero substantiæ diuersa secundum nomen. Mán ságet áber úngelîcho [13] uuáz sie sîn. demo námen uólgendo. dér [14] sie genámmen [15] máchôt.

Si enim quis assignet. quod est utrumque eorum. propriam rationem assignabit utrisque. Ságet îoman. dáz [16] îo uuederiz [17] íst. tér [18] gíbet [19] îo uuedermo [20] súnderiga [21]

---

[1] écchert. h. 825.
[2] V'nde. Statt U setzt handschr. 825 immer V.
[3] uuáz. h. 825.
[4] sîe. h. 825.
[5] demo. h. 825.
[6] vólgêndo. h. 825.
[7] án. h. 825.
[8] sîe. immer so. h. 825.
[9] sín. h. 825.
[10] ursprünglich „pingit", von späterer hand in „pingitur" verbessert.
[11] genámmen. h. 825.
[12] ménnisko. h. 825.
[13] úngelicho. h. 825.
[14] der. h. 825.
[15] genámnen. h. 825.
[16] daz. h. 825.
[17] uuederez. h. 825.
[18] ter h. 825.
[19] gibit. h. 825.
[20] uuédermo. h. 825.
[21] súnderîga. h. 825.

zála. Hoc modo. Homo animal. est substantia sensibilis. Ter [1] lébendo homo. íst éin sinnig [2] ting. Qui pingitur. imago insensibilis est. et inanis. Ter gemâleto. íst éin sinnelôs pílde. únde líbelôs [3].

Sic in euangelio sunt æquiuoci uterque iohannes. [4.] sed diuersam suæ substantiæ rationem habent secundum nomen. Iohannes únde áber iohannes sínt kenámmin [4]. i. hábint kelîchen námin [5]. únde áber úngelicha [6] únde úngemeina diffinitionem. Diffinitio ist [7]. tíu dir ságet. uuáz sie sín. Eadem est et ratio substantiæ. in hunc modum. Alter est iohannes babtista [8]. filius zachariæ. et alter est iohannes euuangelista filius zebedei. Quod si dixeris. habent et communem diffinitionem. quia uterque iohannes est animal rationale mortale. Uel substantia animata sensibilis. non est hæc diffinitio iohannis. sed hominis uel animalis. et hoc nomen homo. aut animal. non facit eos æquiuocos sed uniuocos. Uuíle dû in⌣gében gelîcha diffinitionem. dáz ne máht [9] tû nieht ketûon uólgendo démo námen [10] iohannes. tér [11] sie genámmen máchôt. Sie mág man bêde héizin homo únde animal. únde dánnân hábint [12] sie geméina diffinitionem. sie ne sínt áber dánnân nieht æquiuoci. sed uniuoci. táz chît sie ne [13] sínt tánnân kelîhnamig [14]. súnder éinnamig. únde geméinnamig [15]. Mît témo uuéhsele dero diffinitionis. uuérdint [16] ûzer æquiuocis uniuoca. De quibus mox subditur.

---

2. QUID SINT UNIUOCA. [5.]

Uniuoca uero dicuntur. quorum et nomen commune est. et secundum nomen eadem substantiæ ratio. Tíu héizint áber éinnamig. únde geméinnamig. téro námo geméine íst. unde nâh témo námin. gelîh zála íst uuáz siu sín. í. tíu álso sínt. sô man siu héizit. Ut animal homo. atque animal bos. Hoc est ut uniuoca sunt homo et bos.

Communi enim nomine utrique. i. homo et bos animalia nuncupantur. et est eadem ratio substantiæ. Quæ est illa ratio? utrumque esse animal. sicut et nuncupantur. Sie héizent keméinlicho animalia. únde sámo geméine zála íst. táz sie dáz sín. subaudis. táz sie héizint.

---

[1] Tér. h. 825.
[2] sinnig. h. 825.
[3] lébelos. h. 825.
[4] kenámmen. h. 825.
[5] hábent kelichon námen. h. 825.
[6] úngelicha. h. 825.
[7] íst. h. 825.
[8] baptista. h. 825.
[9] maht. h. 825.
[10] namen. h. 825.
[11] ter. h. 825.
[12] dannân habent. h. 825.
[13] sîne. h. 825.
[14] gelihnámig. h. 825.
[15] geméinamig. h. 825.
[16] uuérdent. h. 825.

Si quis assignet rationem utriusque quid utrique sint . assignabit eandem rationem. U'be loman zála gibit pêdero . uuáz louuederiz si . tér gibit iro gelîcha zála. Uuáz íst tîu zála? Quo sint animalia. E'r chídit. táz sie sîn animalia . álsô sie héizent. Homo únde bos héizent animalia . únde sint animalia. Uuáz íst áber sélbiz animal? Substantia animata sensibilis. Táz íst óuh homo. dáz íst óuh bos. A'l dáz animal íst. táz sint sîniu species. homo et bos. [6.] Uuile dû chéden animal homo et animal bos. hábint úngelîcha diffinitionem in hunc modum. Homo est animal rationale. bos est animal inrationale. tîu diffinitio neíst animalis nteht. taz iro geméine námo íst. únde iro geméine genus íst . sî íst sélbero specierum hominis et bovis. Mít témo uuéhsele uuérdent ûzer uniuocis æquiuoca.

---

3. ITEM QUID INTER SIT.

In propriis uuérdint æquiuoca. uuílon úngeuuando. i. fortuitu et casu. ut duo aiaces. duo alexandri. duo pirri. uuílon uóne gelúbedo i. placito. propter cognationem. ut duo marii pater et filius. uel propter similitudinem ut homo pictus et uerus. Tîu múgin sîn bêdiu propria íoh apellatiua. Hic homo uerus et hic homo pictus sint propria. Homo uerus et homo pictus specialiter et communiter sint appellatiua. Tóh aristotelis châde uóne æquiuocis quorum nomen commune est. síu sint tóh ticchor propria dánne appellativa et communia. A'ber uniuoca uuérdint ío in appellatiuis. Uuílôn natura ut homo homini uniuocus est bestia bestiæ. Uuílôn gente uel patria ut grecus greco. romanus romano. [7.] Uuílon professione. ut christianus christiano. laicus laico. clericus clerico. Uuílon dignitate. ut rex regi. consul consuli. Uuílon fortuna. ut seruus seruo. ingenuus ingenuo. A'lso mánigiu appellatiua uuésin múgin. sámo mánigiu uniuoca múgin uuésin. Sô íst ío dingelih témo uniuocum. sáment témo iz hábit. éinen námin geméinen únde éina diffinitionem geméina. U'nde âber démo æquiuocum. témo iz hábit gelîchen námin únde uóne dîu úngemeinen. uuánda iz éin námo neíst. nóh éin diffinitio. Dóh aristoteles châde. quorum nomen commune est quasi de appellatiuis.

---

4. DE DENOMINATIUIS.

Denominatiua uero dicuntur, quæcunque habent appellationem ab aliquo secundum nomen. solo diffe-

rente casu. Diu héizent denominatiua . tiu náh ándermo námin genámot sint . échert keuuéhselotemo ûzlaze . Nomen a nomine deriuatum héizet mit réhte denominatiuum . i. námo uóne námin. Ut a grammatica grammaticus . A fortitudine fortis.

---

5. RATIO DE HIS TRIBUS . I. QUARE PRÆMISSA SUNT .

Fóne disen drín diffinitionibus ist ze uuízenne . [8.] dáz decem prædicamenta uóne dien aristotiles ságen uuile . geltchen námin hábint . únde áber úngelicha diffinitionem . Prædicamenta unde genera . héizent siu geltcho . siu sínt áber éin ánderên úngelih . Pediu sínt siu æquiuoce sô genámot . náls uniuoce . Tie sélben námen gébent sie íro speciebus i. sub alternis generibus . mít tien siu keméina diffinitionem hábint pediu sínt siu áber dien uniuoca náls æquiuoca . Denominatiua uuérdent áber . dánne substantia . án síh nímit accidens . álde éin ándera substantiam . Nimet homo án síh qualitatem . sô ist er qualis . nimit er án síh quantitatem . sô ist er quantus . Légit er án síh indumentum . sô ist er habens . Fóne dien állên uuírdit er denominatus . unde die námin ér dánnân guuínnet . tie héizent denominatiua . A'lso iustus fóne iustitia . latus fone latitudine . uestitus fóne ueste .

---

6. QUESTIO .

Nóh tánne sint mánig-namigiu . i. pluriuoca . ut ensis mucro gladius . marcus . tullius cicero . únde mísse-namigiu . i. diuersiuoca . ut ignis lapis color . ziu uersuígeta er déro? [9.] Téro né bedórfta er . ze dísemo bûoche .

---

7. DE SINE COMPLEXIONE DICTIS ET CUM COMPLEXIONE.

Eorum quæ dicuntur . alia quidem dicuntur secundum complexionem . alia uero sine complexione . Téro uuórto díu man sprichet . téro uuérdint súmelichiu gespróchen zesámine gelégitiu . súmelichiu súnderigo .

Et ea quæ dicuntur . secundum complexionem sunt . Tíu man sprichet zesámine gelegitiu . díu sint sús ketân . Ut homo currit homo uincit .

Ea quæ sine complexione sunt . Tíu man sundertgo sprichet . tíu sint sús ketân . Ut homo bos currit uincit . Uuáz tiu súnderigen bezéichenên . dáz uuile er an dísemo bûoche ságen . Uuáz tíu zesámine

gelégetin bezéichenên . dáz ságet er hára nâh in periermeniis.

---

8. DE UNIUERSALI SUBSTANTIA .

Eorum quæ sunt . alia de subiecto quodam dicuntur . in subiecto uero nullo sunt . Súmelichiu dero uuésentôn díngo . uuérdent kespróchen fóne demo únderin . tíu dóh nesínt án demo únderin . nóh in demo únderin .

Ut homo de subiecto quidem aliquo homine dicitur . in subiecto uero nullo est . [10.] A'lso ménnisko gespróchen uuírdit fóne demo únderin . ételichemo ménniskin . án démo ér dóh neíst . Uniuersales substantiæ . díe in grammatica sínt appellatiuæ speciei . díe uuérdint kespróchen fóne singularibus substantiis . tíe áber propriæ speciei sínt . Uuér uuíssi uuáz homo uuâre . âne uóne cicerone catone uarrone . tíe únder démo námen sínt ? Fóne díen uuírdit homo gespróchen . A'ber án in . nemég ér sín . Uuío még hómo sín in cicerone ? E'r íst sélbêr homo . Fóne díu íst proprium uniuersalis substantiæ de subiecto dici . in subiecto nullo esse .

---

9. DE PARTICULARI ACCIDENTE .

Alia autem in subiecto quidem sunt . de subiecto uero nullo dicuntur . Tára gágene sínt ánderiu . díu ána álde in-demo únderin sínt . s. uuánda siu accidentia sínt . únde uóne únderorên gespróchen ne sínt . s. uuánda siu sínt sélben diu únderosten .

In subiecto autem esse dico . quod cum in aliquo sit . non sicut quædam pars . inpossibile ést esse sine eo in quo est . Facilior constructio est . Dico autem esse in subiecto quod in aliquo sit . cum tamen non sit sicut quædam pars . nec possit esse sine eo in quo est . I'h chído sô uuesin án demo únderin . táz iz tar ána íst . únde dóh sín pars neíst . [11.] únde íz ío nîener uuésen nemég . nóh sín nieht neíst . âne daz úndera .

Ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima . de subiecto uero nullo dicitur . A'lso éines mánnis grammatica íst in sînero sêlo . únde dóh uóne íro gespróchin ne-uuírdit . Sláh ten ást ába demo bóume . dés pars er íst . nóh tánne még er sín . nim animæ . aristarchi íro grammaticam . sô neíst sí nîener . uuánda sí âna sía uuésen ne még . A'nderiu még sín . tísiu íst zeirgângen .

Et quoddam album in subiecto quidem est in corpore . Omnis enim color in corpore est . Unde

éin uuíz fárauua íst án ételichemo dínge . sô alle uárauua sínt . Fóne díu íst kelázen éinluzzên accidentibus . án éinluzzên substantiis uuésen . náls áber dóh fóne díen gespróchen uuérden .

---

10. DE UNIUERSALI ACCIDENTE .

Alia uero et de subiecto dicuntur et . in subiecto sunt . A'nderiu sínt kesprochen fóne demo únderin . s. uuánda siu uniuersalia sínt . unde sínt oúh ána . álde ín demo únderen . s. uuánda sie accidentia sínt .

[12.]

Ut scientia in subiecto quidem est in anima . de subiecto uero dicitur . ut de grammatica . A'lso scientia in anima íst íro stûole . únde áber gespróchen uuírdit . fóne grammatica . tíu únder íro námen stât . Taz éina subiectum trégit sia ut scientiam anima tregit . Daz ánder oúget sia ut 'grammatica scientiam . Táz ist proprium uniuersalis accidentis . Uuâr máhti iz sín âne in substantia ? Uuér máhti iz uuízen . âne uóne sínen speciebus . tíu únderstân sínt sínemo námin ? álso óuh sélbên dien speciebus áber únderstân sínt íro indiuidua .

---

11. DE PARTICULARI SUBSTANTIA .

Alia uero nec in subiecto sunt . nec de subiecto prædicantur . A'ber dára gágene sínt súmelichiu . tíu dir nesínt án demo únderen . s. uuánda síu sínt substantiæ . nóh oúh kespróchen fóne dehéinemo íro únderen . s. uuánda siu particularia sínt . únde sélben diu únderrôsten sínt . Ut aliqui homo . uel equus . A'lso éin mán . álde éin rós .

Nihil horum neque in subiecto est . neque de subiecto dicitur . itero éinluzzôn substantiarum neís nehéin ligende án demo únderen nóh kespróchen fóne demo únderen .

---

12. ITEM DE PRÆCEDENTIBUS IIIIOR. [13.]

Nû sínt in fieriv getéilit tíu er nóh uuíle téilen inzéeniu . Téro uier sínt zúei uuíderuuartig . i. uniuersalis substantia . et particulare accidens . únde áber ánderiu zúei . i. uniuersale accidens . et particulari substantia .

---

13. PARTICULARIA QUID COMMUNE HABEANT ET NON COMMUNE .

Simpliciter autem quæ sunt indiuidua . et numero singularia . de

nullo subiecto dicuntur. Tíu éinluzziu sint. sô aristarchus íst. unde sín grammatica. tíu ne uuérdent kespróchen uóne demo únderen táz íst in gemeíne. síu sint sélben díu únderôsten.

In subiecto autem nihil prohibet ea esse. Ír̃o súmelíh mág áber án demo únderen sín. náls áber dóh álliu. Târ ána sint siu geskéiden. Uuéliu sint táz? Tie einlúzzen substantiæ ne múgen iz sín sô aristarchus íst. íz sint tíu éinlúzzen accidentia. álso sín grammatica íst. Uuélez íst taz úndera. án démo síu sint? Táz sint tie substantiæ. Tíu éinlúzzen accidentia. lígent an dien unde in dien éinluzzên substantiis. Accidens nemág in accidente niêht ligen. íz líget io in substantia. Ideo sequitur. Quædam enim grammatica. s. ut aristarchi. [14.] est in subiecto. i. in anima eius. Hábet óuh uniuersale accidens. sô scientia íst. únder íro particularia accidentia sô grammatica íst. unde rhetorica. án dien neliget sí niêht. sí uuírdet áber geméinlicho gespróchen uóne ín.

---

14. QUOD SUPERIORA TRIBUANT NOMEN SUUM INFERIORIBUS.

Quando alterum de altero prædicatur. ut de subiecto quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur. omnia etiam de subiecto dicuntur. Sô daz éina gespróchen uuírdet fóne demo ánderen. álso io daz óbera tûot fóne sínemo únderen. so uuáz tánne fóne demo óberen gespróchen uuírdet. táz uuírdet sâr gespróchen fóne demo únderen. Ut homo. s. daz óbera prædicatur de quodam homine. i. aristarcho. demo únderen. Fóne demo óberin i. de homine uuírdet kespróchen animal.

Ergo et de quodam homine animal prædicatur. Sâr fóne demo únderen i. aristarcho. uuírdet oúh animal gespróchen.

Quidam enim homo. et homo est et animal. Aristarchus íst péidiu homo ioh animal. Sô gibet io daz óbera sínen námen demo únderen. fóne démo iz kespróchen uuírdet.

---

15. QUOD DIUERSA GENERA DIUERSAS HABEANT DIFFERENTIAS. [15.]

Diuersorum generum et non subalternatim positorum. diuersæ secundum speciem differentiæ sunt. Misselíchero generum unde díu óbe éinên ánderên nestânt. sínt sámo misselíche skídunga. nâh íro specie. s. dáz sie uuúrchint. Ut animalis et scientiæ. s. misselíche skídunga sínt.

Animalis quidem differentiæ sunt ut gressibile uolatile. Animalia sint keskéiden. án díu. dáz íro súmelichiu múgen gân. súmelichiu uligen.

Scientiæ uero. s. differentiæ nulla horum est. Mít tien man skéidet scientiam. táz sint ándere skídunga. náls tíse.

Neque enim scientia ab scientia differt in eo quod bipes est. Nóh éin scientia neíst ánderro an díu nieht úngelîh dáz sî zuíbeine sî.

Sub alternorum uero generum. nihil prohibet easdem esse differentias. O'be éinên ánderên stântero generum. múgen uuóla sin éine differentiæ. sie mág man gelîcho skídon.

Superiora enim. de subterioribus generibus prædicantur. Táz íst fóne díu. uuánda die óberen genera gespróchen uuérdint fóne dien níderên. [16.] Substantia íst taz óbera genus. animal íst taz nídera. Fóne animali chídit mán substantia.

Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint. eædem etiam erunt subiecti. Pedíu sint álle díe skídunga des óberin generis. skídunga des níderen. úbe sie specificæ sint. i. úbe sie speciem uuúrchen múgin. sô díe sint rationale mortale. Tíe sint tes prædicati. i. substantiæ. tíe sint óuh tés de quo prædicatur. i. animalis. A'lsô [1] súmelîh [2] substantia íst rationalis mortalis. sô íst óuh súmelih animal rationale mortale. A'ndere differentiæ sint. tíe diuisiuæ héizent. tíe nedúrhkânt nieht fone demo óberin genere. ze demo níderin. Uuánda animal unde auis. sint óuh subalterna genera. Animalis differentiæ sint rationale et inrationale. táz íst taz óbera. tíe ne sint tes níderin. i. auis. uuánda nehéin auis neíst ándermo úngelîh án díu. dáz er rational' sî.

---

16. QUOD GENERALISSIMAS SIGNIFICATIONES HABEANT SINGULÆ UOCES.

Singulum eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. aut substantiam significat aut quantitatem. aut qualitatem aut ad aliquid aut ubi. aut quando. aut situm. aut habitum. aut facere. aut pati. [17.] A'lliu éinluzziu uuórt. pezéichenent ételih tírro genámdôn zêeno. i. uuáz iz sî uuîo michel. uuîolih. ze éteuuiu. uuâre. uuénne. kelégent. anahábid. tûon. dólên.

Est autem substantia quidem ut figuraliter dicatur homo equus.

[1] Ist ô getilgt in ó.

[2] Ist î getilgt in í.

Substantia ist specialiter zeságenne . ménnisco únde rós. Quantitas . ut bicubitum . tricubitum. zuéielnig trielnig. Qualitas ut album. Ad aliquid ut duplum . Ubi ut in loco . Quando ut heri . Situs ut sedet iacet . Habere ut calciatus armatus . Facere uero ut secare urere. Pati ut secari uri. Tíz sint generalissima genera . i. tíu érchenôstin genera . tísiu sint tiu oberôstin . tísiu sint échert genera . tíu únder in sint . tíu múgin béidiu sín genera ióh species . Tísiu zêeniu stíez ér beuóre ze-uieren . Uuéliu sint tíu uteriu? Substantia . accidens . uniuersale . particulare .

---

17. QUID HÆC SINGULA CONIUNCTA SIGNIFICENT .

Singula igitur eorum quæ dicta sunt . ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur . Tísiu díu nû genémmet sint . [18.] tíu netûont túrh sih éinluzziu nehéina uéstenúnga .

Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio sit . A'ber uóne in zesámene gelégetên . uuírdet féstenunga .

Uidetur enim omnis affirmatio uel falsa esse uel uera . A'lliu uéstenunga sól benôte sín . lúkkiu álde uuâriu .

Eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur . neque uerum quicquam . neque falsum est . Tíu áber súnderigo gespróchen uuérdent . tíu nesint uuâr nóh lúgi . Ut homo album currit .

U'nz hára ságeta er geméinlicho uóne állên prædicamentis . nû ságet er uóne demo êristin . dáz ist substantia . únde uóne íro skídungo .

---

18. DIUISIO SUBSTANTIARUM IN PRIMAS ET SECUNDAS .

Substantia autem est . quæ proprie et principaliter et maxime dicitur . quæ neque de subiecto prædicatur neque in subiecto est . Tíu herôsta substantia . únde díu mit méisten réhte só héizit . táz ist tíu . díu gespróchen ne uuírdet fóne demo únderen . nóh án ímo neliget . uuánda sí íst tíu níderôsta . fóne déro die óberen substantiæ gespróchen uuérdint . tíe secundæ héizint . unde sí trégit álliu accidentia . [19.] Tánnân héizet sí substantia . a subtus stando . Ut aliqui homo . uel aliqui equus . Só éin ménnisco íst . álde éin rós .

Secundæ substantiæ sunt species . in quibus speciebus insunt illæ substantiæ . quæ principaliter dicuntur . ut aliquis homo in specie quidem est in homine . Species sint tíe ánderin substantiæ . ín díen

áber éne sínt petân . tíe êristín . díe ánasíhtigen . sô éin ménnisco íst .

Hæ s. species et harum specierum genera . Tísiu species în dien primæ substantiæ petân sínt . unde íro genera dáz sínt secundæ substantiæ .

Animal uero genus est speciei . i. hominis . Táz íst genus in démo diu species pegríffen sínt . álso animal begrífet hominem .

Secundæ ergo substantiæ dicuntur , ut homo atque animal . Homo unde animal tíu in uernúmfte sínt . âne gesíht . tíu héizint mít réhte secundæ substantiæ . Úbe primæ ne unârin secundarum negeuuôge ntoman .

---

19. QUOD UNIUOCE PRÆDICANTUR SECUNDÆ SUBSTANTIÆ DE PRIMIS . ACCIDENTIA UERO ÆQUIUOCE .

Manifestum est autem ex his quæ prædicta sunt . quoniam eorum quæ de subiecto dicuntur . necesse est et nomen et rationem de subiecto prædicari . Nû skînet uuóla uóne dien uóre geságetên . tén námin . unde dia diffinitionem secundarum substantiarum . díe de subiecto héizint . pe⌣nôte gespróchen uuérdin uóne primis substantiis . tíe íro subiecta sínt . Ut homo dicitur et prædicatur de aliquo subiecto homine . [20.] s. ut cicero est uel cato .

Hominem namque . s. communem . de aliquo prædicabis . s. indiuiduo ut est cato . Tû sprichist to daz appellatiuum . uóne demo proprio .

Ratio quoque hominis . de aliquo homine prædicatur . Diffinitio appellatiui hominis . uuírdit oúh kespróchen , fóne demo proprio homine . Quidam enim homo et homo est . Cicero íst homo álso ér héizit .

Quare nomen et ratio prædicabitur . de subiecto . Uóne díu uuírdit péidiu . ióh nomen ióh diffinitio primæ substantiæ kespróchen uóne secunda . únder déro námin sí stât . Sô man chît uóne cicerone . hic homo rhetor est . sô íst ér écchert kehéizen homo . Sô man áber chît cicero íst homo . sô íst ér geságet oúh uuésin homo . Fóne díu sínt primæ substantiæ secundis uniuocæ .

Eorum uero quæ sunt in subiecto . in plurimis quidem neque nomen de subiecto . neque ratio prædicatur . A'ber dero accidentium námo . nâh állero . unde íro diffinitio . ne uuírdit nieht kespróchen fóne prima substantia . tíu íro subiectum íst .

In quibusdam uero nomen quidem nihil prohibet prædicari . rationem uero impossibile est . Tér

námo súmelichero accidentium mág iz sîn . diffinitio nîomer .

Ut album . i. albedo cum in subiecto sit corpore prædicatur de subiecto . Dicitur enim corpus album . A'lbum héizit man béidiu . ioh sélba dia uáreuua . ioh tia sácha án déro sî îst .

Ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur . [21.] A'n démo sî áber îst . táz ne chît nîoman uuésin táz sî îst . Fóne díu héizit táz equiuocatio .

---

20. PRIMAS SUBSTANTIAS OMNIBUS CÆTERIS DARE UT SINT .

Cetera uero omnia . s. quæ præter primas substantias sunt . aut de subiectis eis dicuntur . i. primis substantiis . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz tir îst âne primas substantias . táz uuírdet kespróchen uóne în . álso secundæ substantiæ tûont . álde síu ligînt án în . sô accidentia tuônt .

Hoc autem manifestum est ex his . s. exemplis quæ per singula proponentur . Táz skînet uuóla án dien exemplis . tíu dés sâr súnderîgo gegében uuérdent . i. súnderîgo uóne secundis substantiis . unde súnderîgo uóne accidentibus .

Ut animal de homine prædicatur . Táz îst tíz éina exemplum . Nam si de nullo aliquorum hominum . nec omnino de homine . Neuuúrte animal uóne catone gespróchen . sô neuuúrte iz uóne homine gesprochen .

Rursus color in corpore est . Ergo et in aliquo corpore . Táz îst táz ándera exemplum . Nam si non in aliquo singulorum nec omnino in corpore . Neuuâre díu uáreuua án éinluzzemo dínge . sô diu súnna îst . sô neuuâre sî án nehéinemo dínge .

Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantiis dicuntur . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz tír îst âne dia primas substantîas . táz uuírdit kespróchen uóne în . álde ligit án în . únde în în .

Non ergo existentibus substantiis . [22.] s. primis . impossibile est esse aliquid aliorum . A'ne sie nemág ánderis nieht sîn . Omnia enim alia aut de subiectis eis dicuntur . aut in subiectis eis sunt . A'l dáz ánder . hábit námin uóne în . álde sízzet án în . U'be primæ substantiæ neuuârin . secundæ neuuârin . accidentia neuuârin . Sie sînt únder tân secundis substantiis . íro námin trágendo . únde úndertân accidentibus síu sélben trágendo .

---

21. DE DIFFERENTIA SECUNDARUM SUBSTANTIARUM.

Secundarum uero substantiarum. magis substantia est species quam genus. Species íst hartor substantia tánne genus.

Propinquior est enim primæ substantiæ. Táz íst uóne díu. uuánda iz náhor stât tero érchenôstûn substantiæ.

Si enim primam substantiam quid sit quis assignet. euidentius et conuenientius assignabit. speciem proferens quam genus. Ûbe diz éinluzza díng iôman zéigôt. tér zéigôt iz páz mít specie tánne mít genere.

Ut quendam hominem assignando manifestius assignabis hominem assignando quam animal. A'lso du catonem báz zéigôst. hominem némmindo. tánne animal.

Illud quidem proprium magis alicuius est hominis. hoc autem communis. E'niu zéiga. i. homo. tíu íst catonis. Tísiu. i. animal. tíu íst hominis.

Et cum aliquam arborem reddideris. manifestius assignabis cum arborem assignabis quam arbustum. Zéigôst tû uuáz éin réba sí. táz tûost tû báz póum chédendo. tánne dáz in érdo stât. An érdo stât óuh chrûit unde spréid. [23.]

Amplius Fernim nóh mêr.

Primæ substantiæ propterea quod aliis omnibus subiacent. et alia omnia de his omnibus prædicentur. aut in eis sunt. idcirco maximæ substantiæ dicuntur. Primæ substantiæ héizint mít méisten réhte substantiæ. fóne díu dáz sie állero díngo stóllin sínt. únde álliu díng kespróchen uuérdint fóne ín. sô secundæ substantiæ tûont. álde án ín sínt. sô accidentia sínt. Sicut autem principales substantiæ ad alia omnia se habent. sic et species ad genus se habet.

Subiacet enim species generi. Species lígit únder genere. álso prima substantia únder ín béidên lígit. únde nóh tánne sub accidentibus.

Genera namque de speciebus prædicantur. species autem de generibus non conuertuntur. Animal spríchit man uóne homine. Homo neuuírdit kespróchen uóne animali.

Quare et ex his species est magis genere proxima substantiæ. Tánnan sklnet oúh. táz homo náhor stât primæ substantiæ. i. catoni dánne animal.

Ipsarum uero specierum. quæcunque non sunt genera. nihil magis alia ab alia substantia est. Téro specierum díu genera nesínt. i. tíu ében nâh stânt primæ substantiæ. téro nehéin neíst mêr substantia dánne dáz ánder.

Nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine hominem assignando. quam de aliquo equo

equum. Tû ne sprichist nieht quissôr hominem uóne catone. dánne rós uóne rhebo. [24.]

Similiter autem et principalium substantiarum. nihil magis alterum altero substantia est. Tero éinluzzon substantiarum neist oúh neheín hártor substantia. dánne diu ánderiu.

Nihil enim magis aliquis homo substantia est. quam aliquis bos. Cato neist nieht hártôr substantia. dánne sín óhso.

Merito ergo post principales substantias. solæ aliorum omnium dicuntur species et genera secundæ substantiæ. Mít réhte héizent species et genera ándere substantiæ. nâh tien êristên. álles tés man genémmen mág âne sie. i. âne die êristen. s. uuánda accidentia nemúgin héizen substantiæ. Solæ enim hæ indicant principalem substantiam eorum quæ prædicantur. Sie éinen zéigont primam substantiam. s. âne diu accidentia.

Aliquem enim hominem si quis assignauerit quidem. speciem quidem quam genus assignando familiarius monstrabit. et manifestius faciet hominem assignando quam animal. Catonem zéigot man báz mít homine dánne mít animali. i. páz mít specie. dánne mít genere.

Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet. assignabit extranee. So uuáz loman ánderis sprichit fóne catone. dáz tûot ir missenémendo.

Uelut album aut currit. aut quodcunque talium reddens. A'lso dér missenímet. tér in héizet album álde currit. álde ieht témo geltchis.

Ergo merito hæ solæ substantiæ dicuntur. [25.] Pedíu héizent écchert tie substantiæ. die primæ sínt álde secundæ.

Amplius. Primæ substantiæ. propterea quod aliis omnibus subiacent. id-circo propriæ substantiæ dicuntur. Quibus omnibus? Secundis substantiis et accidentibus. Secundæ substantiæ ligint óuh únder dien accidentibus. uuánda primæ únder in ligint. U'be cato únde cicero. únder in ne lâgin. nóh homo nelâge. Netrûegin sie siu. sô netrûege sie homo. Netrûege siu homo. unde ánderiu species. sô equus ist unde bos. nóh animal netrûege siu. Secundis chúmit iz uóne primis. Nâh primis tie siu ze-uórderôst trágent. trágent siu óuh secundæ in secundo loco. Pedíu sínt io primæ. úndertân zeêrist. U'nde sélbên dien únder tânen secundis. sínt primæ úndertan. Fóne díu chídit ér nû uóne in. propriæ dicuntur substantiæ. peuóre chád ér maximæ dicuntur substantiæ. i. uuánda sie trágent. únde sínt úndertrágentên. pedíu íst in dér námo éigen. táz sie substantiæ héizent.

Sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent. i. ad accidentia. ita species et genera principalium substantiarum. ad reliqua omnia se habent. s. iterum ad accidentia. A'lso primæ substantiæ stânt únder accidentibus. so stânt óuh secundæ.

De his enim. i. primis et secundis reliqua omnia prædicantur. s. iterum accidentia. Uuánnân máhtin qualia únde quanta gespróchen uuérden âne uóne în.

Ideo sequitur. Aliquem enim hominem dicis grammaticum esse. ergo et hominem et animal grammaticum dicis. [26.] Aristarchum chídis tû uuésin grammaticum. sô tûost tû óuh hominem únde animal. Táz ist quale. I'st óuh aristarchus bipedalis táz ist quantum. sô ist óuh homo bipedalis. unde animal bipedale. Similiter autem et in aliis. s. qualibus et quantis.

---

22. QUOD COMMUNE SIT SUBSTANTIIS. IN SUBIECTO NON ESSE.

Commune est autem omni substantia in subiecto non esse. A'llên substantiis ist kemêine. neuuésin án demo únderin. s. uuánda sie accidentia nesint.

Prima enim substantia. nec de subiecto dicitur. nec in subiecto est. Tiu níderôsta substantia neh habit únder íro ándera. fóne déro sî uuérde gespróchen. nóh sî nelígit án ánderro.

Constat uero etiam sic quidem. quia nulla secundarum substantiarum est in subiecto. Tánnân skînet táz nehéin secunda in subiecto nelígit. s. uuánda prima nelígit.

Et enim homo de subiecto quidem aliquo homine dicitur. in subiecto nullo est. Táz éina hábit homo âne daz ánder. kespróchen uuírdit ér fóne demo únderin. âber án ímo neíst ér.

Neque enim homo est in aliquo homine. Nóh homo neíst án cicerone. E'r íst sélber homo.

Similiter autem et animal de subiecto quidem dicitur aliquo homine. non est autem animal in aliquo homine. Animal hábit óuh táz éina. I'z uuírdit kespróchen uóne cicerone. íz neíst áber án ímo. Cicero trégit íro námin ér ne-trégit sie sélben. Siu uuérdent fóne imo prædicati náls portati. [27.]

Amplius. Fernim to nóh. s. uuio substantiæ geskéiden sîn. uóne díen díu in subiecto sínt.

Eorum quæ sunt in subiecto. nomen quidem de subiecto aliquotiens nihil prohibet prædicari. rationem uero impossibile est. Secundarum uero substantiarum de subiectis ratio prædicatur et nomen. Téro námo. díu in subiecto sínt. i. accidentium. mág uuóla

uuílon gegében uuérden demo subiecto . sô album tûot álbo . diffinitio nîomer . A'ber dér námo . únde díu diffinitio secundarum substantiarum . tie dóh kelîh sint témo in subiecto . tîu uuérdint péidiu gegében íro subiecto . i. primæ substantiæ .

Rationem uero hominis et animalis de aliquo homine prædicabis . Diffinitionem hominis únde animalis sprichist tû uóne cicerone . Sensatum corpus . íst íro állero diffinitio .

Quare non erit substantia eorum quæ sunt in subiecto . Sensus est . Prima substantia díu neíst in subiecto . nóh kelîh temo in subiecto . Tóh áber secunda hábe geméine subiectum mít accidentibus tîu der héizint in subiecto . únde ímo dâr ána gelîh st . st neíst tóh nieht in subiecto . Pedíu neíst nehéin substantia in subiecto . Tísa réda tûot ér nû sûochendo proprium substantiæ . A'llero dingolîh pechnáet man to uóne sinemo proprio . E'r hábiti iz nû uúndin . úbe iz fúrder ne rúhti . Ideo sequitur .

---

23. QUOD NON SOLI SIT SUBSTANTIÆ . IN SUBIECTO NON ESSE . [28.]

Non est autem hoc substantiæ proprium . sed et differentiæ . illud est quod in subiecto non est . Táz nemág nieht éigin sîn substantiæ . dáz st ân demo únderin neíst . uuánda iz óuh íst differentiæ .

Bipes enim et gressibile de subiecto quidem dicitur homine . in subiecto autem nullo est . Fóne homine uuírdit kespróchen to uuederiu differentia . bipes íóh gressibile . I'ro námin trégit er . sîa sélbûn ne-trégit ér . Fóne démo st uuírdit kespróchen . án démo neíst st .

Non enim in homine est bipes neque gressibile . A'n homine neíst bipes nóh gressibile . ér íst iz sélbo .

Ratio quoque differentiæ de eo dicitur . de quo ipsa differentia prædicatur . Fóne démo st gespróchen uuírdit . fóne démo uuírdit óuh íro diffinitio gespróchen .

Uelut si gressibile de homine dicatur . et ratio gressibilis de homine prædicatur . Uuírdit tér námo differentiæ gespróchen uóne homine . i. gressibile . sô uuírdit óuh íro diffinitio gespróchen uóne imo . Gressibilis diffinitio íst . quod per terram pedibus ambulat . Táz íst homo . Ideo sequitur . Est enim homo gressibilis .

Non nos uero conturbent substantiarum partes . quæ ita sunt in toto quasi in aliquo subiecto . ne forte cogamur aliquando confiteri . eas non esse substantias . U'nsih nesúlin trîegin . téil án állemo stândiu . sámo so siu accidentia sîn .

nals substantiæ. Uuârin sie accidentia. sô ne uuârin sie partes tero substantiæ. [29.] Hóubit únde hénde sint tes líchámin téil. sô sint óuh éste des póumis. uuénde des hûses. pedíu sint kelícho substantiæ partes unde totum.

Non enim sic dicebantur esse ea quæ sunt in subiecto. ut quasi partes essent. Accidentia ne-chád niôman uuésin partes subiecti.

---

24. ITEM QUID NON SIT SOLI SUBSTANTIÆ SED ET DIFFERENTIÆ.

Inest autem substantiis et differentiis. ab his omnia uniuoce prædicari. Substantiis. s. secundis únde differentiis íst keméine. uóne íro subiectis kespróchen uuérdin uniuoce.

Omnia enim quæ ab his prædicata sunt aut de indiuiduis prædicantur aut de speciebus. A'l dáz tû uóne ín chíst. táz chíst tû fóne íro únderên.

A prima namque substantia nulla prædicatio est. De nullo enim subiecto dicitur. Cato nehábit únder ímo nehéin subiectum. fóne démo ér múge gespróchen uuérdin.

Secundarum uero substantiarum. species quidem de indiuiduo prædicatur. Fóne ímo uuírdit homo gespróchen.

Genus autem de specie et de indiuiduo. Animal uóne béidên ióh homine ióh catone.

Similiter autem et differentiæ. de speciebus et de indiuiduis prædicantur. Gressibile chít man óuh fóne béidên. ióh homine ióh catone. Táz íst tíu éina prædicatio. i. nominis.

Rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum et generum. et species generis. Cato dér ze únderôst ligit. hábit diffinitionem déro óberôn. [30.] i. hominis et animalis. Uuánda ér íst substantia animata sensibilis. Sô hábit óuh homo animalis. táz íst tíu sélba. Tia dû chíst fóne démo óberin. dîa chíst tû uóne demo únderin.

Similiter autem et differentiarum rationem suscipiunt species et indiuidua. Homo únde cato díu sint táz. quod pedibus per terram potest ambulare. Táz íst diffinitio gressibilis. Táz íst tíu gemácha prædicatio. i. diffinitionis.

Uniuoca autem erunt quorum et nomen commune est et ratio. Tíu sint ío uniuoca. díu béidiu geméine hábint. nomen ióh rationem. i. diffinitionem.

Quare omnia quæ a differentiis sunt et substantiis. uniuoce prædicantur. Fóne díu uuízist. so uuáz man chíd uóne substantiis secundis. unde differentiis. táz uuésin geméine. ín únde íro subiectis.

Uuízist óuh differentiam sámint uuésin. substantiam ióh accidens. unde ne-uuéder dúrh sih.

---

25. ITEM QUOD INEST SUBSTANTIÆ. SED NON OMNI.

Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare. Mánne dúnchit so substantia éin díng bezéichenen.

Et in primis quidem substantiis. indubitabile et uerum est. quoniam aliquid hoc significat. Indiuiduum enim et unum est numero quod significat. A'n catone únde án cicerone. íst iz qúisso uuâr. dáz sí éin bezéichenet. I'ro iouuéderis námo bezéicbenet éin éinluzze díng únde únspaltig.

In secundis substantiis uidetur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare. [31.] quando quis dixerit hominem uel animal. non tamen uerum est. sed quale aliquid significat. A'n homine unde animali mág mánne dúnchin. uóne déro gelichi dés éinlúzzen námin. táz siu bezéichenên éinlúzze díng. taz neíst uuâr nieht. siu bezeichenint mêr uuíolih díng.

Neque enim unum est quod subiectum est. s. secundæ substantiæ. quem ad modum prima substantia. s. unum est. sed de pluribus homo dicitur et animal. Táz fóne mánegên gespróchen íst. ut homo et animal. táz neíst éinlúzze nieht. sô cato íst. Tíu communio. dáz íst qualitas. Non autem simpliciter qualitatem significat. s. secunda substantia. quem admodum album.

Nihil enim aliud significat album. quam qualitatem. Homo únde animal ne-bezéichenent nieht. so bárlicho uuíolichi. sô uuízt tôot. Uuízt ne bezéichenet nieht. âne uuíolichi.

Genus autem et species circa substantiam qualitatem determinant. Homo únde animal sézzent íro qualitatem úmbe dia substantiam. i. úmbesézzent. únde úmberingint míte dia substantiam.

Quale enim. s. hominis et animalis. quandam substantiam significat. I'ro uuíolichi bezéichenit substantiam. s. tíu án íro subiectis íst. Sí neíst nieht sô getân sô diu bára. díu ligit ándero substantia. dísiu úmbe gât sia. So getân qualitas. héizit substantialis qualitas.

Plus autem in genere quam in specie determinatio fit. [32.] Dicens enim animal plus complectitur quam hominem. Mít animali uuírdit uuíltôr gemárchôt. tánne mít homine. Tíu márcha gât úmbe álliu lébendiu. únz tára ne márchôt homo nieht. E'niu communio íst mêra dánne dísiu. Nóh neíst so nieht fúnden proprium substantiæ. Pedíu sûochet ér iz so nóh.

---

26. ITEM QUOD INEST OMNI SUBSTANTIÆ . NON AUTEM SOLI .

Inest autem substantiis . et nihil illis esse contrarium . Primæ enim substantiæ quid erit contrarium ? Ut alicui homini nihil est contrarium . At uero nec homini nec animali nihil est contrarium . A'llên substantiis ist keméine uuésin âne uuíderuuártin . Uuáz mág catoni sîn uuíderuuártig . únde homini únde animali ? Tíu héizint contraria . tíu uóne éinemo úrspringe chómeniu . i. uóne éinemo genere . állero dingo úngolîchesten sint . unde uérristin . únde éin ánderiu tílegônt . A'lso lîb únde tôd . téro genus ad aliquid ist únde uuîz únde suárz . tero genus qualitas ist . Tíu nemúgin sámint sîn . uuánda íro natura uuíderuuartig ist . Sólih neist substantia nieht .

Non est autem hoc substantiæ proprium . sed etiam multorum aliorum ut quantitatis . Tiz neist to nóh nieht úréiche substantiæ . íz ist óuh quantitatis únde ánderro dingo .

Bicubito enim nihil est contrarium . At uero nec decem . nec alicui talium . Táz zuéio élnôn láng álde bréit ist . [33.] álde drîero . álde uîero . uuáz mág témo uuídere sîn ? A'lde sélbero zálo . so zeêniu ist . únde zuéinzig ?

Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria . Uel magnum paruo . E'teuuer ne-strîte . mánigiu den únmánigên . mîcheliu den lúzzelên uuideruuálôn . Táz sî so uuîo iz sî .

Determinatorum uero nullum nulli est contrarium . Téro guissotôn neist to nehéin ándermo uuíderuuártig . U'mbe díe úngeuuissotôn mág man strîten . tíu nieht úreichis nesînt quantitatis . tíu échert quantitatis sînt . tíu ne-mág nîoman gezîhen dero uuíderuuartigi .

---

27. ITEM QUOD INEST NON SOLI .

Uidetur autem substantia non suscipere magis et minus . Substantia nemág mêr nóh minnera sîn dâ sî ist . s. zéinemo mâle dánne ze-ándermo .

Dico autem hoc . non quia substantia non est a substantia magis et minus . Hoc autem dictum est quia est . I'h neuerságo nieht . éin substantia nest hártôr substantia dánne ánderiu . Uuánda ih téin keíegen hábo . s. sô prima ist hártôr dánne secunda .

Sed quoniam unaquæque substantia . hoc ipsum quod est . non dicitur maius et minus . Súnder dáz éin substantia . dáz sî ist zéinemo mâle . dáz mêr neist . dánne ze-ándermo . Ut est hæc substantia homo . A'lso cato ist .

Non est magis et minus homo. neque ipse. neque alter ab altero. E'r neuuírdit níomer mêr ménnisko álde minnera. Nóh ér ímo sélbemo. nóh ánderêr ímo. [34.] Cicero nè-uuírdit níomer mêr nóh minnera homo álde substantia. dánne cato.

Non enim est alter altero magis homo. sicut album altero magis album. et bonum alterum altero magis bonum. Sô uuíz ándermo. uuízera uuírdit. únde gûot ándermo bézzera uuírdit. sô neuuírdit níomer ménnisko. ándermo hártôr ménnisko.

Sed et ipsum a se magis et minus dicitur. Ut corpus cum album sit. magis album esse dicitur quam prius. Et cum calidum sit. magis et minus calidum dicitur. Ióh uuíz sélbiz uuírdit mêr únde mín. A'lso uuíz tûoh uuízera uuírdit. tánne íz ér uuâre. U'nde uuárm uuazer uuármera uuírdit. ióh chálter uuírdit. tánne iz ér uuâre.

Substantia uero non dicitur. s. se ipsa magis et minus. Substantia ne-lídit tés nieht. taz sí uuérde mêr álde mín. dánne si ér uúas.

Neque enim homo. magis nunc homo quam prius dicitur. Neque aliorum quicquam quæ substantiæ sunt. Mennisko nehéizit ío nû nieht mêr ménnisko. dánne ér. Nóh téro díngo nehéin. díe substantiæ sínt.

Quapropter non recipiet substantia magis et minus. Pedíu nemág substantia mêr uuérden alde mín dáz sí íst. Nóh circulus nemág nóh duplum. nóh triangulum. unde ándere quantitates. Tes hábit aristotiles fersuíget uuánda iz álechúnd ist. Fóne díu uuírdit ío nóh ze-sûochenne proprium substantiæ.

---

28. ITEM QUOD OMNI ET SOLI.

Maxime autem substantiæ proprium uidetur esse. quod cum idem et unum numero sit contrariorum susceptiuum est. [35.] Taz quíssista súnder-zéichen substantiæ íst táz. táz sí éin uuésintiu. zuéi án síh némen mág uuíderuuartígiu.

Et in aliis quidem quæcunque non sunt substantiæ. non habebit quis quid proferat. quod cum unum sit numero susceptibile contrariorum est. A'n díen accidentibus nemág ntoman dáz eruáren, dáz éin uuésende zuéi án síh néme uuíderuuártígiu.

Uelud colorum quod est idem et unum numero. non erit album et nigrum. Neque eadem actio et una numero. erit praua et studiosa. A'lso éin uáreuua ne mág uuésin uuíz unde suárz. Nóh éin tât. kûot unde úbel.

Similiter autem et in aliis quæ non sunt substantiæ. A'lso íst iz án díen ánderen accidentibus.

Substantia uero cum unum et idem sit numero . capax contrariorum est. Substantia éiniu . mág trágen zuéi uuideruuartigiu.

Ut quidam homo . cum unus atque idem numero sit. aliquando quidem fit niger. aliquando albus. et calidus et frigidus . prauus et studiosus. A'lso cato uuésin mág ze-êrist uuîz. unde dára nâh suárz. únde uuîlôn uuárm . únde uuîlôn châld . uuîlôn réht uuîlôn únreht.

In aliis autem nullis aliquid tale uidetur. A'n dien accidentibus neuíndest tu nieht sóles.

---

29. NON SIC ORATIONEM ET OPINIONEM CONTRARIIS MUTARI SICUT SUBSTANTIAM.

Nisi forte quis obponat orationem et opinionem esse huiusmodi. [36.] Mán‿ne chéde réda. únde uuân. sô getân uuésin.

Eadem enim oratio et eadem opinio . uerum et falsum esse uidetur. Uuánda éina réda . unde éinen uuân . uíndet man béidiu uuésin. uuâr ióh lúgi.

Ueluti si uera sit oratio sedere quendam . surgente eo falsum erit. A'lso dánne geskíhet. ube uuâr íst ze-spréchenne . dáz éin mán sízze. únde iz sâr lúgi íst. sô ér ûf stât.

Similiter autem et de opinione. U'mbe den uuân sô sámo.

Si quis enim uere opinari . uel placere sibi putet sedere aliquem. surgente eo falsa uidetur ei idem habenti de eo placitum. So uuér uuânin uuile dánne iz uuâr íst. táz éin mán sízze . stât ér ûf. uuânit ér is tánne nóh. so triugit in der uuân.

Sed etsi quis hoc suscipiat. sed tamen modo differt. Uuile oúh táz loman sô uernémen. unde uúre‿gelîh háben. sô negât íz tóh nieht kelîcho.

Nam ea quæ in substantiis sunt ipsa motata susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim de calido factum . motatum est. Alterum enim factum est. Et nigrum ex albo . et studiosum ex prauo. s. motatum est . et alterum factum est.

Similiter et in aliis . s. substantiis . unum quid motationem suscipiens est susceptibile contrariorum. Sô die substantiæ síh uuéhselônt. sô nément sie án síh. álde in síh contraria. Cháltiu sácha uuárm uuórteniu. hábit síh keuuéhselôt. únde íst uuórten ánderiu. U'nde suárz sacha uuîz uuórteniu. [37.] hábit síh ál geuuéhselôt. Sô uérit iz úmbe éina lo uuélea substantiam. dáz sî síh uuéhselondo. inpfáhet contraria.

Oratio autem et placitum . ipsa quidem inmobilia omnino perseuerant. A'ber réda unde uuíllo. netûont nieht sô. Síu stânt únuér-

lôt sélbin . Uuâr únde lúgi .
selônt sih nieht . sô uuîz
iárz tônt tia substantiam .
res mouetur contrarium circa
. Oratio namque permanet
. eo quod sedeat aliquis .
sizzendo ûf stât . sô skînet
. der uuéhsil . dóh tíu réda
iéhselôt sî . tíu dir chît . dáz
.
uero res mota sit . aliquan-
a fit . s. oratio . Ube man
álde stât . unde sih sô uuéh-
sô uuírdit sî úngeuuehselô-
âr álde lúgi .
liter autem et in placito .
t iz óuh án demo uuâne .
)ropter modo solius proprium
tiæ est . eo hoc est id quod
um suam motationem capa-
contrariorum . Pediu îst iz
éinero déro substantiæ . dáz
uuéhselôndo . infáhen mág
ntraria .

RATIONEM ET OPINIONEM CONTRARIETATIS NON ESSE SUSCEPTIBILEM .

: autem etiam hæc recipiat .
n et orationem dicens sus-
lia esse contrariorum . non
um hoc . Ube iz óuh toman
)en uuîle . daz oratio unde
m . i. opinio . án sih némen
ia . [38.] dóh siu sih ne-
uuéhselôen . táz neîst to uuâr
nieht .

Oratio namque et placitum non in eo quod ipsa aliquid recipiant . contrariorum susceptibilia esse dicuntur . sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit . Uuân únde réda dóh man siu héize contraria . dáz neîst to bedîu nieht táz siu insih teht kenémen mugîn . núbe uóne díu . dáz díu substantia éteuuáz lîdit . s. uuíderuuartîgis .

Nam in eo quod res est aut non est in eo etiam oratio uera . uel falsa dicitur . non in eo quod ipsa capabilis sit contrariorum . Also to díu substantia îst . álso uuírdit tíu réda uuâriu álde lúkkiu . sî nelîdet to sélbiu nieht .

Simpliciter autem a nullo . s. contrariorum . neque oratio neque placitum . Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum cum nulla in eis passio facta sit . Túrh sih ne infindit niemer uuân únde réda . déro uuíderuuártigôn . Fóne díu skînet . dáz siu íro nieht infáhen ne-múgin . nóh líden nemúgin .

Uerum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat . in hoc susceptibilis contrariorum esse dicitur . A'ber substantia díu siu . i. contraria nímit án sih . tíu hábit tén námen mît réhte .

Languorem enim et sanitatem suscipit . et candorem et nigredinem . Et unum quid talium ipsa suscipiendo . contrariorum susceptibilis

esse dicitur. Sî uuirdit siêhc únde gesúnt. uuîz únde suárz. U'nde déro îo ételîh an-sîh lábende. [39.] héizet sî mît réhte. díu ánanémiga déro contrariorum.

Quare erit proprium substantiæ quod cum idem et unum numero sit. secundum suam motationem. contrariorum est susceptibilis. Fóne díu ist táz úreiche substantiæ. dáz sî sîh uuéhselônde. contraria inpfáhen mág. De substantia quidem hæc dicta sint.

---

31. EXPLICIT DE SUBSTANTIA.

Uuîo mág man díutin substantiam unde accidens? Súmelîche chédint substantia. dáz ter ist. accidens dáz ter mîte ist. Súmelîche chédint substantiam uóne uuésinne uuíst. accidens mîteuuíst. Súmelîche chédint substantiam êht. quod intelligitur îeht. i. aliquid. accidens mît êhte. Uidetur autem esse compositum. îeht et eius negatio nîeht. quod integre dicitur êin êht. únde nehêin êht. Sicut et corrupte dicitur îouuíht. et eius negatio nîouuíht. De omni namque re' uuíht dicitur. Interrogamus enim dicentes ist târ îouuíht? quasi diceremus ist târ éinuuíht. i. aliquid. Respondemus quoque nîouuiht. i. nehéin uuíht. Unum ergo significant îouuíht únde îeht. et item nîouuíht únde nîeht. De homine quoque dicitur úbiluuíht. pôseuuiht. Ergo. uuíht. éht. îeht. uuíst. taz ist. substantiam significant. Conuenientius tamen uidetur substantiam et accidens dicere. uuíst. únde mîte-uuíst. Quid autem genus et speciem? Dicamus si placet genus taz keméina. species taz súnderîga. [40.] In historiis lectionibus solemus interpretari genus chúnne unde sláhta. specie bílde unde skôni. únde ánasíht. Facile autem intellegitur generalissimum genus tantum genus esse. et specialissimam speciem tantum speciem esse. genus autem subalternum utrumque esse genus et speciem. Idcirco dicamus genus generalissimum. állero generum érchenôsta. et speciem specialissimam állero specierum érchenôsta. subalternum uero genus éin genus únder ándermo. Transire quoque possumus in legendo. eorum interpretationem quorum patet intellectus et significatio. Maxime si eorum est laboriosa interpretatio. Sicut et latini angelos. et archangelos. cherubim. et seraphim. patriarchas. et prophetas. quæ greca nomina sunt. in usu habent. Nec eorum alibi quam in expositionibus interpretationes legunt. Transire úberhéuen. In usu habent prûchent.

INCIPIT DE QUANTITATE.

32. PRIMA DIUISIO.

Quantitatis aliud quidem est continuum . aliud discretum. Súmeliche quantitates hábint sih zesámine . súmeliche sint únderskéidin .

33. SECUNDA DIUISIO.

Et aliud quidem constat ex suis partibus . habentibus positionem ad se inuicem . aliud autem ex non habentibus positionem. Únde súmeliche bestânt fóne íro stúcchin . éin ánderên êteuuio ligendên . súmeliche fóne únligendên .

34. QUÆ IN PRIMA DIUISIONE SINT DISCRETA . ET CONTINUA . [41.]

Est autem discreta quantitas ut numerus et oratio. Continuum uero linea superficies corpus. Amplius autem præter hæc . tempus et locus. Tíu únderskeidena quantitas. táz íst zála únde réda . Tíu sih zesámine hábet. táz íst ter réiz . únde díu óbeslihti . únde diu héui. Únde nóh tánne áne díu zît . únde stât.

35. RATIO DE DISCRETIS .

Partium etenim numeri . nullus est communis terminus ad quem copules particulas eius. Tíu téil dero zálo . nehábint nehéina geméina márcha . tíu siu zesámine héfte.

Ut quinque et quinque . si est ad decem particula. Also finuiu. únde áber finuiu . zesámene nehéftênt. úbe díu téil zêniu máchônt. i. úbe denarius tar-ûz uuírdit.

Ad nullum communem terminum copulat . i. copulantur . quinque et quinque sed semper discreta et separata sunt. Nehéin geméine márcha nehéftit zesamine finuiu únde áber finuiu . siu sínt tomer geskéiden .

Quare numerus discretorum est. Fóne díu íst so numerus únderskéidin .

Similiter autem et oratio discretorum est. Oratio íst óuh únderskéiden .

Quia et quantitas est oratio . manifestum est. Mensuratur syllaba breuis et longa. Táz oratio quantitas íst. dáz skînet án déro mâzo dero syllabarum . dia man lánge héizet únde chúrze . s. uuánda láng únde chúrz quantitates sint . táz fóne díen bestât . táz íst óuh quantitas.

Dico autem cum uoce orationem prolatam. [42.] I'h méino día gespróchenun orationem . s. Nemisse náh nieht án demo uuórte. Uuánda

logos pezéichenit apud grecos pêdiu . rationem ióh orationem . A'lso oúh tûot réda in díutiscun .

Ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur . Partes orationis nebíndit nehéin geméine márchunga zesámine . Non enim communis terminus est . ad quem syllabæ copulantur . sed unaquæque diuisa est . ipsa secundum se ipsam . Tû neuíndest nehéina márcha geméina tíu zesámine héfte die syllabas tie partes orationis sínt . Sie sínt álle geskéidin to uuéliu stât túrh sih .

---

36. RATIO DE CONTINUIS .

Linea uero continuum est . Potest enim sumere communem terminum . ad quem particulæ eius copulentur . i. punctum . Ter réiz hábit sih áber zesámine . uuánda ér mág úndir stúpfit uuérdin . únde dér stúpf íst tánne geméine márcha des zéseuuin téilis únde des uuínsterin in hunc modum

sinistra pars dextera pars.

Uuírdit ter réiz ferzórn in mittemin . sô sint tánne uuórtin zuêne réiza ûzer éinemo . sô sint óuh fóne díu uuórtin zuêne órtstúpfa déro réizo . ûzer démo éinen stúpfe . dér beuóre uuás keméine in hunc modum .

Stúpf neíst nehéin téil des réizis . ér íst échirt órt únde márcha . Mít temo stúpfe solst tû to zeigôn díe téila des réizis . uuíle dû den hálbin . uuíle dû den drítten . uuíle dû den uíerden . [43.] A˜ne stúpf nemáht tû . Ter réiz hábit léngi âne bréiti . stúpf ne-hábit ne uuéder . Ten réiz máht tu getéilen mít témo stúpfe . áber sélbin den stúpf . ne-máht tû getéilen . Fóne díu neíst nehéin díng in quantitate . chléinera stúpfe . et nec quantitas . sed initium et terminus quantitatis .

Et superficies lineam . s. potest sumere communem terminum . Plane namque particulæ ad quendam communem terminum copulantur . Tiu uéldslíhti . mág únder márchôt uuérdin mít temo réize . uuánda íro téil hábint sih to benôte zesámine . án ételichero geméinero márcho . tíu geméina márcha íst ter réiz . Sô daz uéld únder rízen uuírdit . sô íst togelíh réiz keméine márcha . dero stúccho . díu dar in ében lígent . in hunc modum .

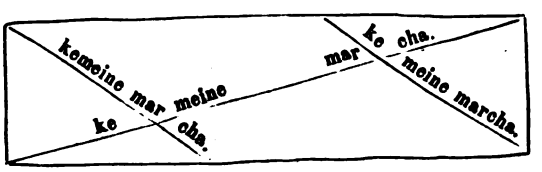

uh taz tûoh in zuéi . so dúrh-
r uáld in réizis uûis alla dia
des tûochis . únde íst ge-
márcha péidero déro téilo .
r in ében sínt . Uuíle dû iz
·o stéte in zuéi scrôtin . sô
ir uuórtin zuéi tûoh ûzer
› . únde uzer éinero slihti
nde sínt uuórtin zuêne durh-
› ûzer démo éinemo . dér dâr
uuas. Dîe sihet man dánne .
n scrôtin . in hunc modum .
[44.]

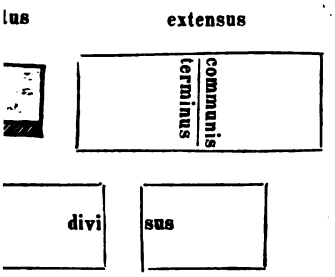

hábit to léngi sámint téro
iro márcha hábit léngi âne
dáz íst ter réiz . tér márchôt
níttemin . dér órtôt sia óuh
n énden . túrh táz neíst er
téil déro slihti .
liter autem et in corpore po-
umere communem terminum
aut superficiem . quæ cor-
particulas copulet . A'lsô
û oúh án-dero héui némin
ıéinero márcho dén réiz .
a slihti . tiu zesámine héfte
ébin ligen dîu téil déro heui .
láz íst tiu dicchi sámint tero
álsô dû sihest án éinemo
stéine . álde án éinemo blóche .
Findest tû dehéina ídun in réizis
uuís kâenda . án demo hólze . álde
án demo stéine . tiu íst keméin
mérche . déro in ébin ligendôn
téilo . Spáltet síh án dero ídun
dero stéin in zuéi . álde dáz hólz .
so séhên uuír zuêne dúrhkánga in
réizis uuís ze-uórnahtigemo spálte .
die beuóre uuâren éin durhkáng .
únde éin réiz . U'nde ane dáz .
séhên uuír zuéi níuuiu superficies .
tíu álsô bréitit sínt . sô dích daz
corpus uuás . Uuánda man díu
níuuin superficies fóre ne-sáh . pe-
díu skínet . táz tiz corpus peuóre
continuum uuás . [45.] Uuío uuír-
dit áber superficies keméin mérche?
Táz tûot iz . úbe dû uíndest áber án
stéine . álde án hólze . strîmen
gâende in strâzo uuís . tîe héizent
superficies . uuánda dâr bréiti sá-
mint téro léngi íst . Tíe strîmen .
unde die strâzâ . sínt oúh sár únder
mérche déro inében ligendôn téilo .
Uuír séhên ófto ába óbenahtigemo
bérge níder gân strâzâ . dâr sléipfa
álde uuég íst . Uuír séhên uuíza
strâza uuóla bréita án demo hí-
mile . quæ lacteus circulus dicitur .
dáz sínt ál únder-mérche geméiniu .
déro inében ligendôn téilo . des
hímelis ióh tero érdo . U'be án-
míttên dîen strîmôn . únde dîen
strâzôn . der bérg scríndet . álde
holz . alde stéin . sô sínt zuéi cor-
pora uuórtin ûzer éinemo . únde
ûzer éinero strâzo zûo . dîe danne

skinent án dien brúchin . in hunc modum .

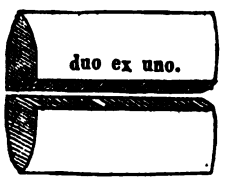

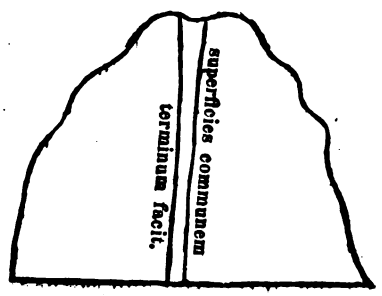

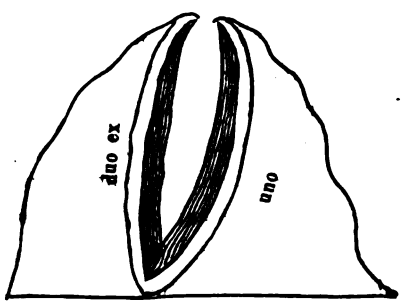

Únde áber áne dáz peginnent skinen zuéi niuuiu superficies . tiu min beuóre nesáh . tô iz ein corpus uuás . [46.] Uuile dû chédin dáz heskíhet an substantia . náls in quantitate . sô uerním dáz uuóla . târ sih tíu corpora teilint . tâs sih târ téilint íro quantitates . réiz . únde slíhti . únde héui . Únde uerním oúh nóh mêr . Ube diu corpora sô stárh sint . táz siu uuíchen nemúgen . eruuéget man íro énin téil . sô uuágônt álliu íro téil . álso éin stéin tûot . álde éin chórn . Tánnân skinet io dáz íro quantitates continuæ sint . Úbe iz áber ist éin hûfo stéino . álde éin mútte chórnis . íro uuágôt íro éin . turh táz ne-uuágônt siu álliu . Târ skinet táz siu únde íro quantitates únderskéiden sint .

Est autem talium . et tempus et locus . Sólih ist óuh zît . unde stât . i. continua sunt .

Præsens enim tempus copulatur . et ad præteritum et ad futurum . Táz kágennuérta zît . háftêt zû démo feruárenên únde demo chúmftigin . Únde ist keméin mérche íro zúeio . ist ûz-lâz præteriti . ana-uáng futuri .

Rursus locus continuorum est . Stât ist óuh téro zesámine háftentôn .

Locum enim quendam corporis particulæ obtinent . s. quia ipsum corpus quendam locum optinet . Uuánda sélbiz corpus pehábit éina stât . fóne díu pehábent oúh siniu téil éina stât . [47.]

Quæ particulæ ad quendam communem terminum copulantur . Tíu

téil hâftênt zû ételichero geméinero márcho.

Ergo loci particulæ quæ obtinent singulas corporis particulas. ad eundem terminum copulantur. ad quem et corporis particulæ. Qua propter continuus erit et locus. Ad unum enim communem terminum suas particulas copulat. Tíu téil dero stéte. díu dés corporis téil úmbe hábint. tíu hâftênt tár zesámine. târ díu téil dés corporis zesamine háftênt. Pedíu íst óuh tíu stát zesámine hábig. uuánda siu fûoget íro téil zû geméinero márchô. táz chît íro téil uuérdint zesámine gefûoget. mit keméinero márchô. A'lso dax hûs ein corpus íst. álso hábit iz óuh éina hûs-stát. U'nde álso die uuénde téil sínt tes hûses. so sínt óuh tie uuánt-stéte. téil dero hûs-stéte. U'nde dâr die uuénde zesámine haftênt. târ háftênt óuh tie uuánt-stéte zesámine. Uuáz íst sélbiu diu stát? Tíu séhsiu. díu állero díngolth úmbe hábint. únde úmbe grîfint. Uuéliu sínt tíu? Taz únder. únde daz obe. daz fóre. únde daz áfter. daz inében ze-zéseuûn. únde daz inében ze-uuinsterûn. Uuáz íst áber zît? A'lter dírro uuérelte. fóne êrist únz in énde.

37. ITEM RATIO DE SECUNDA DIFFERENTIA QUANTITATUM, QUÆ EST HABENTIUM POSITIONEM ET NON HABENTIUM. [48.]

Amplîus autem. Fernîm âber nóh mêr. Fernîm dáz îh nû téilta síben quantitates in uinuiu. únde in zuéi. nû sól îh sie ánderêst téilen in ufériu. unde in dríu.

Alia quidem constant ex particulis quæ in eis sunt. positionem ad se inuicem habentibus. alia autem ex non habentibus positionem. Súmeliche quantitates pestânt. fóne íro téilin éin ánderên éteuuio ligendên. sumeliche fóne únligendên. Ut est.

Lineæ quidem particulæ positionem habent ad se inuicem. Tíu téil des réizis. ligent éin ánderên éteuuio. s. geórto. náls kesîto. in hunc modum.

keorto. keorto. keorto.

Singulum namque eorum situm est alicubi. lôgelîh íro téil. líget éteuuâr.

Et habes unde sumas unum quid. et assignes ubi situm est in plano. Unde hábist tû geuúis. uuâr dû sûchêst téile gelîchin. únde zéigôst uuâr er líge án demo uélde.

Et ad quam particulam cæterarum copuletur. U'nde án uuéle iz stôze déro ánderro téilo. s. álsô daz zéseuua téil stôzit án daz uuín-

stera . únde to geórto náls gesito.

Similiter autem et particulæ plani quandam habent positionem. Tíu téil dero slihti ligent óuh éteuuâr. únde ligent péidiu geórto ióh gesito.

Similiter namque ostenditur unum quid ubi iacet. Táz skînet. uuánda man zéigôn mág. uuâr togelichez liget.

Et quæ copulantur ad inuicem. Unde man zéigôn mág uuéliu án ánderiu stôzen. Sô díu tûont tíu gelégo únde gesito éin ánderên bechómint. álde geórto. in hunc modum. [49.]

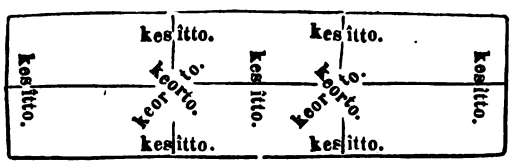

Sed et soliditatis quoque similiter et loci. s. particulæ ostendentur. Sô mág man óuh zéigôn tíu téil dero héui. únde déro stéte. Tíu héui dáz ist tiu hôi únde diu dícchî ut dictum est. Diu gât to nidenân ûf. Fóne díu ist quíssiu stât únde geuuissêr téil dero hôi. ióh tero dícchî. éin élna fóne érdo álde zûo. Unde uuío ligent síu éin anderen? Ió éin óbe ándermo in hunc modum.

A'ber díu stât. úmbe gât díu corpora. Fóne díu ist quissêr téil dero stéte. ze zéigônne. quissen téil des corporis. Sô dáz ist. A'n demo áste des póumis. án dero uuénde des hûsis. án dero ékko des pérgis. án demo hóubete des mánnis. án dero pórto déro búrg. Unde uuío ligent siu éin ánderên? Súmiu geórto. sô díu geléiche tuônt des fingeris. Súmiu gelégo. sô sélbin die fingera tuônt. Súm éin óbe ándermo. sô daz hóubet tûot. óbe demo hálse. [50.] Uuío hôo iz st. dáz zéigôt quissin téil dero héui. Uuâr iz tar ána st. án uuélemo téile. án uuélemo líde. únde nóh tánne in uuélemo énde. uuélês síndes. uuéder óbenân. alde nidenân. fóre álde after. álde inében. óster hálb. álde uuéster hálb. nórdenân

álde súndenân . táz zéigôt quissen téil dero stéte .

---

38. HUC USQUE DE HABENTIBUS POSITIONEM . RESTAT DE NON HABENTIBUS .

In numero non potest quis respicere tamquam particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem babeant . aut sit situm alicubi . aut aliquæ particulæ ad se inuicem conectantur . A'n dîen téilin déro zálo . neuíndest tû neuuéder . nóh uuîo síu lígên éin ánderên . s. georto . álde gesîto . álde óbe éin ánderên . nóh uuâr síu lígên . s. ze zéseuûn álde uuínsterûn . nóh táz síu îenêr zesámine háfteên .

Sed neque . ea . i. eae partes quæ temporis sunt . s. positionem . habent . Nóh téil des zîtis nehábent nehéina kelégeni .

Nihil enim permanet ex partibus temporis . Táz íst fóne díu uuánda sîniu téil nîo stíllô negestânt . síu rínnent hína sámo so uuázer . Táz nû præsens íst . táz uuírdit sâr præteritum . unde dáz futurum nû ist . táz uuírdit sâr præsens .

Quod autem non est permanens . quomodo hoc positionem aliquam habebit? [51.] Táz nehéina uuîla úngeuuéhselôt neíst . uuîo mág táz háben státa . álde kelégenî . álde sképfeda? Uuér mág chéden . sus líget tíz téil énemo téile . sîd síu îo ána in‿uérte sínt? únde nîomêr negestátônt?

Sed magis ordinem quendam particularum dicis habere . Tû máht mêr chéden ételîcha órdinháftigî uuésen dero téilo .

Idcirco quod temporis hoc quidem prius est . illud uero posterius . Fóne díu dáz éin téil des zîtis er íst . ánderiz tára nâh .

Sed et de numero similiter . So máht tu óuh chéden fóne dero zálo . táz sî ordinem hábe .

Eo quod prius numeretur unus quam duo . et duo quam tres . Uuánda éin in zálo êr ist tánne zúei . únde êr zúei dánne dríu .

Et ita ordinem quendam habebunt . positionem uero non multum . i. non omnino accipies . U'nde îo sô hábint sîe ordinem . légerstát nehéina .

Sed et oratio similiter . Sólih ist óuh oratio .

Particulæ enim eius nihil partiuntur . i. nequaquam permanent . I'ro téil nestânt in stéte nîeht . s. dánne síu gespróchen uuérdent .

Sed dictum est et non potest hoc amplius sumi . Núbe hína íst . sô iz kespróchen uuírdet . nóh tánne nîeht mêr ne mág kezéigôt uuérden . uuâr iz sî dáz târ kesprochen uuárd .

Quapropter non erit positio particularum eius . si quidem nihil partiuntur . Pedíu neíst nehéin ge-

légent íro téilo . sid siu neuuerênt. [52.]

39. CONCLUSIO SENTENTIÆ.

Alia itaque constant ex particulis. quæ in eis sunt positionem ad se inuicem habentibus. Alia autem ex non habentibus. Fóne díu ist aleuuâr. dáz súmelîche quantitates pestânt fóne íro téilin. éin ánderên éteuuîo ligendên. sumelîche fóne únligendên.

40. QUÆ QUANTITATES NON PROPRIÆ DICANTUR.

Propriæ autem quantitates. hæ solæ sunt. E'chert tîse sibene sint fúrenómis quantitates.

Alia uero omnia secundum accidens. A'lliu díu ánderiu. s. díu in ánderên cathegoriis michelíu álde lúzelíu hêizint. tíu héizint nâh tisên. Tisên sibenen sint keméine námen. magnum. parvum. multum. exiguum. longum. breve. Sprîchet man díe namen. fóne ánderên dingin. díen nesint siu nieht éigin. siu sint nâh tisên dánne sô gehéizên.

Ad hæc enim aspicientes. et alias dicimus esse quantitates. Tísiu sibeniu méinende. spréchên uuír díe námen. óuh fóne ánderên dingin. díu quantitates nieht nesint.

Ut multum dicimus album. eo quod superficies multa sit. A'lsô uuír chéden michela uuîzi. dâr daz féld micheliz íst.

Et actio longa. eo quod tempus longum et multum sit. Unde uuir chédên. lángiz uuérh. uuán díu urîst lángiu íst. únde des zîtis fílo íst.

Et motus multus. Unde chédên michel rûra. dáz íst lángêr lóuft. uuánda daz zît lángiz íst. [53.]

Neque enim horum singulum per se quantitas dicitur. Nehéin déro díngo nehéizit túrh sih michel álde láng.

Ut si quis assignet quanta sit actio. tempore diffiniet. annuam uel sic aliquo modo assignans. A'lsô dâr ána skînet. táz tér dia lángsami des uuérchis zéigôt. sia zéigôt mît temo zîte. únde chît iz éin iâr uuérh st. álde éteuuîo.

Et album quantum sit assignans. superficiem definiet. U'nde uuîo fílo dero uuîzi st ságende. knôt mézôt er daz uéld.

Quanta enim superficies fuerit. tantum esse album dicet. Sô michel daz uéld íst. sô michela ságêt er uuésen dia uuîzî.

41. CONCLUSIO.

Quare solæ proprie. et secundum se. ipse quantitates dicuntur. quæ dictæ sunt. Fóne díu héizet man sie sibene dúrh síh quantitates.

Aliorum uero nihil per se. sed dicuntur forte per accidens. A'nderiu díng nehábint íro námin. únde íro adiectiua nieht túrh síh. siu hábint sie fóne ín. Sie sint íro accidentia. sie sínt íro geuérten. A'nderiu díng nemúgen âna sie sîn. A'lsô an substantiis sint quantitates. sô sint an quantitatibus qualitates. únde actiones. únde passiones. Uuíle dû chéden. úbe daz sô íst. tánne neíst in quantitas accidens. sie sínt mêr íro accidentia. táz íst aluuár. [54.] A'ber dáz fóne ándermo úngeskéidin íst. táz mág lo héizin sîn accidens. Mán chît óuh in grammatica. dáz persona sî accidens uerbi. uuánda sî fóne ímo úngeskéiden íst. áfter uuárhéite. sô ist actio. únde passio dero personæ accidens. pedíu ist óuh uerbum accidens personæ. Nû éigin gelírnet táz longa actio. multa ægritudo. motus multus. calor magnus. album multum. multa patientia. magna sapientia. timor magnus. fletus multus. únde dára gágene. i. e. contrario. parua scientia. exiguum munus. modicus gustus. breuis delectatio, pauca retributio. únde ál dáz sô getâna. sibet ze díen gezáltên síben quantitatibus. Uuánda sie sínt magnæ paruæ. multæ paucæ. breues et longæ. pedíu gébent sie iz ándrên.

42. HINC IAM PROPRIUM QUANTITATIS REQUIRITUR. PRIMUM EX EO QUOD NIHIL EI EST CONTRARIUM.

Amplius. Lírne nóh páz pechénnen quantitatem.

Quantitati nihil est contrarium, Nieht neíst uuíderuuártigis quantitati.

In diffinitis enim manifestum est. quoniam nihil est contrarium. A'n díen geuuíssôten síbenin. íst iz óffen.

Ut bicubito et tricubito uel superficiei. uel alicui talium nihil est contrarium. A'lso zuéio élne méze álde drío élne méze. álde dero óbeslihti. únde díen sô getânên. uuíderuuártigis nieht neíst. [55.]

43. ADIECTIUA NON ESSE QUANTITATES.

Nisi multa paucis dicat quis esse contraria. uel magnum paruo. Mán ne chéde mánig únde únmanig. míchel unde lúzzel. uuésen uuíderuuártig.

Horum autem nihil est quantitas. sed magis ad aliquid sunt. Tíu nesínt áber nteht quantitas. siu sínt ad aliquid.

Nihil enim per se ipsum magnum dicitur. sed ad aliquid refertur. Nehéin díng nehéizit túrh sih míchel. íz síhet to zu éinemo ándermo.

Nam mons quidem paruus dicitur. milium uero magnum. Táz sktnet. uuánda man den bérg chít lúzzelin. éin hírse-chórn mícheliz.

Eo quod hoc quidem. s. milium sui generis maius sit. illud uero. s. mons sui generis minus. Táz íst fóne díu. uuánda der bérg uuíder ánderên lúzzelêr íst. taz hírse-chórn uuíder ánderên déro slâhto chórnin mícheliz íst.

Ergo ad aliud est eorum relatio. Târ sktnet táz man sie mízet ze-ándermo.

Nam si per se ipsum. paruum uel magnum diceretur. numquam mons paruus milium uero magnum diceretur. Uuánda úbe míchel únde lúzzel dúrh sih kespróchen uuúrtin. sô neuuúrte ntomer bérg kehéizin lúzzelêr. hírse-chórn mícheliz.

Rursus in uico quidem plures esse homines dicimus. in ciuitate uero paucos. cum sint eorum multiplices. A'ber chédên uuír mánige uuésen in demo dórf. únmanige in dero búrg. dánne íro dóh dára uuídere mánigfált íst. [56.] Et in domo quidem multos. in theatro autem paucos. cum sint plures. A'lso chédên uuír mánige sín in demo hûs. únmanige in uuárthûs. sô íro dóh mánigeren sínt.

Amplius. Lóse nóh.

Bicubitum uel tricubitum et unum quodque talium quantitatem significat. Magnum uero uel paruum non significat quantitatem. sed magis ad aliquid. *quoniam* ad aliud spectat magnum et paruum. Quare manifestum est. quoniam hæc sunt ad aliquid. Zuéio élnig álde drío élnig. únde ál daz sô getân. únde sô geuuís íst. táz pezéichenit quantitatem. táz netûot áber nteht míchel únde lúzzel. Uuío danne? Siu bezéichenint mêr ad aliquid. Táz íst fóne díu óffen. uuánda siu séhint án ándir. Tíu án ánder séhent. tíu ne uuérdint nteht túrh sih fernómin.

---

44. ADIECTIUA UIDERI ET NON ESSE CONTRARIA.

Amplius. Siue aliquis ponat hæc esse quantitates. siue non ponat. nihil eis erit contrarium. Mán chéde. álde nechéde siu uuésen quantitates. in neist to dóh nteht contrarium.

Quod enim non potest sumere per se ipsum. sed ad solam rationem alterius refert. quomodo huic

erit aliquid contrarium? Táz er dúrh sih fernémin nemég . ér ne chêr⌣iz unde rérte iz ze⌣éinemo ándermo . uuáz még témo sîn contrarium .

45. PROPOSITIO .

Amplius autem . Si erunt magnum et paruum contraria . continget idem ipsum simul contraria recipere . et ea ipsa sibimet esse contraria . Súlen siu be⌣nôte sîn contraria . sô uuírdit lo uuéderiz ímo sélbemo uuideruuártig . [57.]

46. ASSUMPTIO .

Contingit enim simul idem paruum esse et magnum . E'in díng uuírdet ófto eruáren . táz pédiu ist ióh míchel ióh lúzzel .

Est enim aliquid . ad hoc quidem paruum . ad aliud uero hoc idem magnum . s. ut mons . Uuánda ételíb ting íst míchel gágen éinemo . lúzzel gâgen ándermo .

47. CONCLUSIO .

Quare idem paruum et magnum et in eodem esse tempore contingit . Fóne díu geskíhet tánne éin-sámint sîn míchel únde lúzzel .

Quare simul contraria suscipit . Sô nímet iz óuh án sih zuéi contraria .

48. REFRAGATIO CONCLUSIONIS .

Sed nihil est quod uideatur simul contraria posse suscipere . Uuío még áber dáz sîn ? nio⌣uuíht ne uuírdit fúnden . dáz zúei contraria sámint tráge .

Ut substantia susceptibilis quidem contrariorum esse uidetur . sed nullus et sanus et eger est . nec albus et niger simul . A'lsô iz skínet án substantia . Si még trágin zúei contraria . áber dóh sámint neíst nioman sleh únde gesúnde . uuíz únde suárz .

Nihilque aliud simul contraria suscipiet . et eadem . i. nec eadem sibi ipsi contingit esse contraria . Nóh âne substantiam ne uuírdit fúnden . dáz sámint tráge zúei contraria . nóh níomer negeskíhet éin uuêsen péidiu .

49. ITEM PROPOSITIO .

Nam si est magnum paruo contrarium . ipsum autem idem simul est et paruum magnum . ipsum sibi erit

contrarium. [58.] I'st michel únde lúzzel uuíderuuártig. únde mág éin uuésen béidiu. sô íst éin ímo sélbemo uuíderuuártig.

---

50. ASSUPTIO.

Sed impossibile est ipsum sibi esse contrarium. Nû nemág táz sín. dáz éin díng uuíder ímo sélbemo st.

---

51. CONCLUSIO.

Non est igitur magnum paruo contrarium neque multum exiguo. Pedíu neíst contrarium michel únde luzzel. fílo demo gôregin.

Quare si non relatiuorum hæc quilibet dicat. tamen quantitatis nihil contrarium habebit. Fóne díu. uuíle óuh ío man stríttin. táz tísiû adiectiua nesín relatiua. nóh tánne nehábit ío quantitas. nehéinin uuíderuuárten.

---

52. LOCUM FALSO CONTRARIUM SIBI UIDERI.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. I'st tehéin uuíderuuártigi quantitatis. tíu sól án loco sín. sí ist íro gelíchista.

Sursum enim ad id quod deorsum est. contrarium ponunt. s. phylosophi. quod in medio est deorsum dicentes. eo quod multa medii distantia ad terminos mundi sit. Tíe uuíse gérnin chédint. uuíderuuártig uuésen daz óbenân ist. témo daz nídenân ist. nídenân héizende dáz in míttemo hímele íst. târ díu érda líget. Táz chédint sie fóne díu. uuánda michel uérri ist tes mítten. dâr díu érda stíllo liget. úf ze-énde dírro uuérlte. târ dir hímel suéibôt.

Uidentur autem et aliorum contrariorum diffinitionem ab his proferre [59.]. Sie uuéllen óuh ánderro contrariorum pechénneda némin fóne dísên contrariis. Quomodo?

Quæ enim multum a se inuicem distant eorum quæ de eo genere sunt. contraria determinant. Tíu síh fílo hárto skéidint. únde ío dóh chómin sínt fóne éinero mûotir. álso uuíz únde suárz sínt. fáreuua íst íro mûotir. díu héizint sie contraria. Uuánda áber locus genus neíst. nóh sursum únde deorsum síniu species nesínt. pedíu neuuírdit níomer locus loco contrarius. Sursum únde deorsum pezéichenint ín stéte. náls sélbûn dia stât. i. in loco. et non locum. Fóne díu íst íro genus ubi. dáz tír chít uuâr. álde in uué-

lero stéte. táz ist éin ándir cathegoria.

---

53. QUERITUR ADHUC PROPRIUM IN EO QUOD INEST OMNI SECUNDUM SOLI.

Sed non uidetur quantitas suscipere magis et minus. Ut bicubitum. Quantitas nemág óuh nieht uuérdin dáz si ist. mêr álde mín. A'lso daz zuéi élne méz némág.

Neque enim est aliud alio magis bicubitum. Uuánda éin neuuírdit mêr dáz iz ist. tánne daz ánder. Uuio mág éin bicubitum mêr bicubitum sin. dánne ánderiz?

Neque in numero. Nóh in zálo neuíndist tû is mêr dánne in méze. Id est non recipit numerus comparationem. sicut nec mensura.

Ut ternarius quinario. A'lsô drîu. mín nóh mêr nehéizint zála. dánne uínuiu.

Nihil enim magis tria dicentur. Mêr drîu nechídit ntoman. [60.]

Nec potius tria quam tria. Nóh éiniu drîu. mêr dánne ánderiu drîu.

Nec tempus aliud alio magis et minus dicitur. Nóh éin zît nechídit man uuésen mêr zît álde mín. dánne daz ándir.

Nec in his quæ dicta sunt. i. septem quantitatibus omnino magis et minus dicitur. Nóh in állen sibenin nechídit man mêr álde mín.

Quare non suscipit quantitas magis et minus. Pedíu neuuírdit quantitas mêr nóh mín. Síu uuírdit áber minnera únde mêra. i. maior et minor. ut ternarius numerus maior est binario. et bicubitum minus est tricubito. et annus longior est mense. Idem quoque euenit in substantia. quia et homo maior est homine non autem magis.

---

54. ECCE PROPRIUM. QUOD INEST SOLI ET OMNI ET SEMPER.

Proprium autem maxime quantitatis est. quod æquale et inæquale dicitur. Táz ist áller éiginháftista quantitatis. táz man chît ébinmíchel únde únébinmíchel. álde gemâze únde ungemâze.

Singulum enim earum quæ dictæ sunt quantitatum. et æquale dicitur et inæquale. Téro sibin quantitatum togelícho chît man ébenmíchel únde únébenmíchel.

Ut corpus æquale et inæquale. et numerus æqualis et inæqualis dicitur. et tempus æquale et inæquale. A'lso man chît. ébinmíchel únde únébinmíchel héui. únde zála unde zît. [61.] Sed pro his nos dicimus íz'ist ébin héuig. íro ist ébin mánig. ís ist nû ébin láng. álde neíst.

Similiter autem et in aliis quæ dicta sunt singulis . et æquale et inæquale dicitur . Ze⌣déro sélbûn uuís chídit man æquale et inæquale . óuh án díen ánderên quantitatibus díe genémmit sínt .

In cæteris uero quæ quantitates non sunt . non multum . i. non omnino uidetur æquale et inæquale dici . A'n ánderên díngin . díu quantitates nesint . nechídit man bóre *uuéigiro* . id est nesól man chédin æquale et inæquale .

Namque affectio æqualis et inæqualis non multum dicitur . sed magis similis . Et album æquale et inæquale non multum sed simile . Qualitates . sô affectio unde album íst . díe héizint réhtôr similes tánne æquales .

Quare quantitatis proprium est æquale et inæquale dici . Pedíu íst éigin quantitatis . kemâze únde úngemâze .

---

55. EXPLICIT .

Linea uuírdit ke⌣díutit réiz únde zíla . únde ríga . unde stríh . únde dúrhgáng . Superficies héizit óbe⌣slíhti . únde ûzenâhtigi . Corpus siue solidum . mâg héizin héut . únde dícchí . Si autem fit adiectiuum . dicimus solidum . erháuen⌣iz . dícchiz . ólangiz . dáz chít ále gán⌣ziz . únholiz féstiz . Linea subalternum genus est eius species sunt . recta . curua . torta . in hunc modum . [62.]

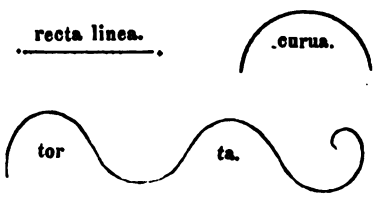

Superficies quoque subalternum genus est . Cuius species sunt . circulus . trigonum . tetragonum . pentagonum . exagonum . et deinceps in hunc modum .

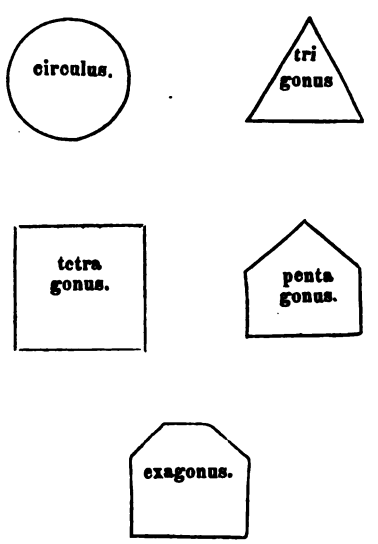

Harum quoque figurarum sunt plurimæ species . ut trianguli species sunt . rectum . acutum . obtunsum . in hunc modum .

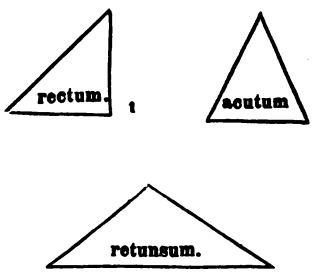

Quæ in geometrica discendæ ıunt. Solidum corpus subalternum ıimiliter est. Species eius sunt. ıpera. i. species rotunda. piranida. cubus. in hunc modum.

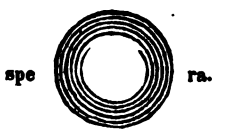

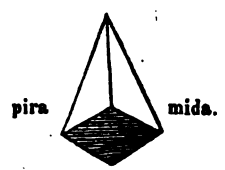

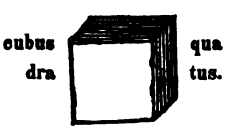

Locus non uidetur genus esse. Dubitatur quoque an species dici debeat. Nam si totus mundus unum corpus est. locum quoque tantum unum habet omnia deinde quæ inueniuntur in eo. i. in mundo. partes eius sunt. in quibus et partes loci sunt. Ad hunc modum. locus quoddam indiuiduum est. et non potest species dici. Si autem tot loca sunt quot corpora. magis uidetur locus esse species. et habere indiuidua singulorum corporum loca. Quid autem tempus? Tempus est protractum spacium ab initio mundi. usque ad finem. quod quia continuum est. non potest species dici. sed quoddam indiuiduum. cuius partes sunt præteritum. et futurum. [63.] Præsens autem. ut aristotiles docuit. In modum puncti. terminus quidam est preteriti et futuri. et non pars. Partes autem præteriti et futuri sunt. secula. et etates. et anni. et menses. dies et noctes. Quæ sicut in præterito fuerunt. ita et in futuro erunt. Et si præsens in eis requiris. præsentem annum et præsentem diem reperies. ipsum præsens in eis minime comprehendis. Numerus uero maxime subalternum genus esse dinoscitur. quia et sub ipso sunt genera. Sunt enim eius primæ species. par et impar. i. kerád únde úngerad. Deinde paris sunt species tres. et item inparis tres. quæ in arithmetica discendæ sunt. Oratio non minus subalternum generis dicenda est. Eius sunt principales species. V.

[1] In der handschrift ist fälschlich ein gleichseitiges dreieck gezeichnet.

Enuntiatiua oratio. Depræcatiua. Imperatiua. Optatiua. Vocatiua. Item earum sunt plurimæ species ut in peri ermeniis legitur. ut enuntiatiuæ sunt. affirmatio et negatio.

---

56. INCIPIT AD ALIQUID ET DE RELATIUIS QUANTITATIBUS.

Ad aliquid uero talia dicuntur. quæcunque aliorum dicuntur id quod sunt. Sóliu uuórt héizent ze éteuuiu. tíu ánderro sint. táz siu sint. unde ánderro heizint.

Uel quomodo libet ad aliquid aliud. A'lde éteuuio gespróchin uuérdent ze⌣éinemo ándermo. [64.]

Ut maius alterius dicitur id quod est. Aliquo enim maius dicitur. A'lso daz mêrôra. éines ánderis merôra héizet. íz chît man ío éteuués mêrôra. Táz iz íst. únde dáz iz héizet. táz íst éines ánderis.

Et duplum alterius dicitur. id quod est. Alicuius enim duplum dicitur. Táz óuh zuíuált héizet. táz héizet éinis ánderis zuíuált. Táz iz íst. táz chît man sî éines ánderis. I'z íst éteuués zuíuált. íz héizet óuh éteuués zíuuált.

Similiter autem et alia quæcunque sunt eiusmodi. id est quæcunque per se non possunt intellegi. relatiua sunt. Tíu dúrh sih nemúgin uernómin uuérdin. díu séhint ze ánderên. ze⌣dîen siu gespróchin uuérdint.

---

57. QUARE DICTUM SIT QUOMODO LIBET.

Zíu chád er. aliorum dicuntur. uel quomodo libet ad aliud? Uuánda relatiua súmelichíu séhint ze⌣genitiuo. ut duplum simpli. Súm ze⌣datiuo. ut par⌣pari. Súm ze ablatiuo sine præpositione. qui septimus dicitur. vt maior minore. A'ber ze accusatiuo neséhint siu. âne præpositionem ad. Uuélih gágensíht. i. uuélih relatio íst án zuéin accusatiuis. sô man chît magnum paruum? Sézze præpositionem ad. úndir zuískên. únde chíd magnum ad paruum. táz íst réhtíu relatio. Târ mitte hûte gnôto. uuénne díu conuersio sî gelîchero casuum. uuénne úngelîchero. Pater filii. filius patris. dominus serui. seruus domini. duplum simpli. simplum dupli. chúmit kelîcho án demo úmbechêre. [65.] uuánda béidin hálb genitiuus inchît nominatiuo. Sensus uero sensibilis rei sensus est. et sensibilis res sensu sensibilis est. item. scientia scibilis rei scientia est. et scibilis res scientia scibilis est. hábint úngelîchîn úmbechêr. uuánda díe zuêne nominatiui sensus únde scientia. éiscônt

genitiuum . ábir dîe ánderen zûene nominatiui . sensibilis únde scibilis . éiscônt septimum casum . Nû chît man óuh latine . duplum ad simplum , simplum ad duplum . únde duplum simplo . únde simplum duplo . Tára nâh múgin uuír téutones chédin dés scálchis hêrro . des hêrrin scálhc . des fátir sún . des súnis fátir . ze⌣gelîchero uuîs . A'bir zuîuált nemúgin uuír nieht spréchin . ze⌣démo genitiuo sînis oppositi . uuánda niôman nechît . lége zuîuált hálblîchis . ér chît áber . lége zuîuált gágin hálblih . únde hálblih gágin zuîuált . Ferstântnissedo . únde uuízenthéite . i. sensui et scientiæ . nesînt opposita nomina nieht in diutiscûn fúndin . zû dîen man sîu spréche . uuír múgin dóh . fernémin an in relationem . Sîd uuír chédên . ih ferstân des tingis . sô múgin uuír uuízin . dáz ferstântnisseda îst . tés man ferstân mág álso uuír latine chédên sensus est sensibilis rei . i. quæ potest sentiri . [66.] U'nde dára gágene dés man uerstân mág . uuánnan îst taz ? mit uuîu mág man is ferstân ? mit ferstântnissedo . A'lso iz óuh latine chît sensibîlis res sensu sensibilis est . Uuízinthéit îst óuh . tés man uuízin mág . únde dáz man uuízin mág . táz îst sólih fóne uuízenthéite . Sequitur .

58. DE RELATIUIS UERBALIBUS .

At uero sunt etiam et hæc ad aliquid . ut habitus . affectus . disciplina . positio . Hába únde ánagehéfteda . únde zúht . únde sézzi . tîu séhent óuh ze ánderên dingin . Féstiu hába . dáz îst habitus . únfestiu . dáz ist affectus .

Hæc enim omnia quæ dicta sunt . hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur . et non aliter . Tîsiu álliu sînt sô genámôt . táz sîu ánderro sîn . táz sîu sînt . náls túrh síh .

Habitus enim alicuius est habitus . et disciplina alicuius disciplina . et positio alicuius positio . Hába nemág sîn . sî ne sî eteuués hába . nóh zúht nóh sézzi . Hába îst hábamáhtigis tingis . únde daz habe máhtiga . îst fóne hábo hábemáhtig . Sic latine dicitur . habitus habilis rei habitus est . et habilis res habitu habilis est . Zúht îst zúhtigis . Taz zúhtiga . îst fóne zúhte zúhtig . Sicut latine disciplina disciplinati disciplina est . et disciplinatum . disciplinatum est disciplina . [67.] Sézzi îst gesáztis . Táz kesázta îst fóne sézzi kesázt . Ut positio positæ rei est . et positum positione positum est .

Sed et alia similiter . s. alicuius sunt . vt affectio et dispositio . Fóne dîen tûot man súmelîcha conuersionem . A'nahéfteda îst ánagehâftis tingis . Taz ánagehâfta . îst fóne ánagehéftedo ánagehâft .

Sicut et latine affectus uel affectio affectæ rei est. Affectum autem. affectu uel affectione affectum est. Affectio únde dispositio. íst ál éin. sô únsih boetius lêrit. A'bir dóh zúei participia affectus et dispositus. nehábint nieht kelîcha constructionem. apud latinos. Sie chédint dispositus ad illam rem. affectus illa re. dispositus ad grammaticam. affectus grammatica. Uuír múgin chédin. dara zû beskériter. dara zû gehâftêr. ze grammatiche beskéritêr. ze gramatiche gehâftêr [1]. A'ber déro diutiskûn uuírdit sâr uuéhsel. sô uuír chédên dispositus ad calorem. affectus calore. Târ múgin uuír fone béidên gelîcho chédin. uuármentêr. álde éteuuáz uuárm uuórtenêr. álde sâmo uuármdêr. Similiter dispositus ad nigredinem. affectus nigredine. suárzentêr. éteuuáz suárzêr sâmo suárztêr.

Ad aliquid ergo sunt. quecunque id quod sunt. aliorum dicuntur. uel quomodo libet. Aliter ad aliud sunt. [68.] Nû sínt lo díu ad aliquid. díu ánderro sint. táz siu sint. álde ze ánderên éteuuio séhent.

Ut mons magnus dicitur. ad montem alium. A'lso míchel bérg kenamôt uuírdit. éin gágen ándermo. uuánda míchel bérg. neíst nieht lúzzelis. núbe gágin lúzzelmo.

Magnum enim aliquid dicitur. et simile alicuius simile. et omnia talia similiter ad aliquid dicuntur. Míchel únde gelîh. únde álliu sô getâniu uuórt. sint lo ad aliquid.

---

59. DE SPECIEBUS POSITIONIS.

Sunt autem accubitus e statio. et sessio positiones quædam. Táz ligin. únde daz stân. únde daz sízzen. tíu sínt species positionis. A'lso dispositio íst applicatio. sô íst áber positio collocatio. E'niz íst zûo bietúnga. únde zûo fûogi. tíz íst kestélleda únde sézzi. Tér díu species nebechénne fóne insélbên. dér bechénne síu fóne íro genere. i. positione.

Positio uero ad aliquid est. A'lso dáz genus íst. sô sínt óuh tíu species. Latini chédint. statio stantis est. et qui stat. statione stat. Témo gelîcho múgin uuír chédin teutonice. Taz stân íst des stântin. únde der stânto. íst fóne stânne der stânto. Sô íst óuh légir ligentis únde sízzen sízentis. U'nde dára gágane. ligendêr únde sízzentêr. íst fóne ligenne. únde fóne sízzenne.

Iacere autem uel stare uel sedere. ipse quidem non sunt positiones. [69.] denominatiue uero ab

[1] Es steht heháftêr.

e dictæ sunt positiones no-
ır. Ligen . stân . sizzen .
uerba sint . infinitiui modi .
ne sint siu nieht positiones .
genámôt fóne dien positio-
únde bezéichenint situm
aliquid .

NCIPIT QUÆRERE PROPRIUM EX CONTRARIETATE .

ıtem et contrarietas in rela-
A'n dien relatiuis íst óuh
ietas .
irtus uitio contrarium est .
utrumque ad aliquid . A'lso
ıchustin uuideruuártig íst .
ıu béidiu sîn relatiua .
isciplina ignorantiæ . únde
ıga únchunnûn .
ıutem omnibus relatiuis inest
ietas . Tóh neíst iz in állên
ıméine .
ıci enim nihil est contra-
neque uero triplici . neque
um . Zuíuáltemo unde trí-
) . únde anderen sólên ne-
ıht uuíderuuártigis sîn .

DE MAGIS ET DE MINUS .

r autem et magis et minus
ı suscipere . Nû íst óuh quís
ı múgin uuáhsen únde sui-

Simile enim magis et minus dicitur . et inequale magis et minus dicitur . kelîchera únde úngelîchera . únde úngemâzera díz tánne éniz chît man . dánne siu béidiu sîn ad aliquid .

Simile enim alicui simile dicitur . et inæquale alicui inæquale . Uuánda siu relatiua sint . pedíu chît man . kelîh íst kelîchemo gelîh . [70.] únde úngemâze íst éteuuémo úngemâze .

Non autem omnia relatiua suscipiunt magis et minus . Táz neíst in óuh nieht állên geméine .

Duplex enim non dicitur magis et minus duplex nec aliquid talium . Uuánda ziuuáltera únde únziuualtera nechît nioman . nóh sólchês nieht .

---

62. QUOD NON SEMPER IDEM CASUS RESPONDEAT IN CONUERSIONE .

Omnia autem relatiua ad conuertentia dicuntur . ut seruus domini seruus dicitur . et dominus serui dominus . et duplum dimidii duplum . et dimidium dupli dimidium . et maius minore maius . et minus maiore minus . Similiter autem et in aliis . A'lliu relatiua uuérdint kespróchen gágen dien . mít tîen siu úmbe gânt . álso án dien genámdên exemplis skînet . únde állên sô getânên .

Sed casu aliquotiens differt. secundum locutionem. A'ber án demo gechôse. missehillet ôſto der casus. téro conuersionis.

Ut disciplina disciplinati dicitur disciplina. et disciplinatum disciplina disciplinatum. et sensus sensati sensus. et sensatum sensu sensatum. Tíu uóre gespróchenen. séhent ze genitiuo. A'n demo úmbechêre. stât áber septimus casus. fúre genitiuum. Tés ist târ uóre gnùege geságet.

---

63. QUOMODO RELATIUÆ SUBSTANTIÆ ASSIGNANDÆ SINT.

At uero aliquotiens non uidebitur conuerti. i. non potest conuerti. nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. [71.] hoc est. si non conuenienter ad quod de opposito suo prædicetur. Relatiuum nemág nehéinêst úmbegân. íz neuuérde uóne sinemo réht scúldigin opposito gespróchen.

Si peccet is qui assignat. U'be der misse grîfet. tér iz hina ságet. ze⌣démo únscúldigen. sô negât iz umbe nieht.

Ut si ala assignetur auis. non conuertitur ut sit auis alæ. A'lso der úmbegáng niomer uuâr neuuírdit. úbe man chît. fétâh fógeles. táz óuh fógal. fétachis st.

Neque enim prius conuenienter assignatum est ala auis. Fóne díu negât iz úmbe. uuánda úbelo geuállet fóre zechédenne fétah ist fógalis. sámo so er ánderis nesi âne uógalis.

Neque enim in eo quod auis est. in eo ala eius dicitur. Uuánda in dien uuórten uétâh kespróchen neuuírdit. tára zûo séhendo. daz fogal ist.

Sed in eo quod alata est. Núbe in dien uuórten. i. tara zûo séhendo. daz er geuétahôtêr ist. Chédên sô. dóh iz kénge nest.

Multorum enim et aliorum alæ sunt. quæ non sunt aues. Fóne díu neist nieht zechédenne. féttâh fogeles. uuánda fetâcha óuh sint ánderro animalium. tíu uógela nieht nesint.

Quare si assignetur conuenienter. et conuertitur. Fóne díu. úbe iz réhto gespróchen uuírdet. sô gât iz óuh úmbe. Uuto sól man chéden?

Ala alati ala est. et alatum ala alatum est. Féttâh ist to geuéttachôtis. únde daz geuéttachôta ist fóne uéttâche geuéttachôt. [72.]

---

64. LICENTIA FIGENDI NOMINA.

Aliquotiens autem forte et nomina fingere necesse erit. si non fuerit positum nomen. ad quod conuenienter assignetur. Uuóla mág ke-

búrren . daz ióh uuílôn dúrft uuírdet . níuuen namen zeuíndenne . úbe dér êr uúnden neuuárd . zedémo iz kelímflícho gespróchen uuérde .

Ut non erit conueniens assignatio . si remus nauis assignetur . A'lso dáz úngelímflíh íst . táz man chéde . daz rûoder ist lo skéfis .

Neque enim in eo quod est nauis . in eo eius remus dicitur . Uuánda dára zûo séhendo . dáz iz skéf íst . nechídit níoman daz iz sîn ruoder sî . sámo so sîu zuéi lo sámint sîn .

Sunt enim naues . quorum remi non sunt . Skéf sínt cnûegiu . âne rûoder . tíu man drîbet mít scáltôn . i. conto subiguntur .

Quare non conuertitur . Nauis enim non dicitur remi nauis? Fóne díu nemág iz úmbe gân . uuánda sô getân skéf . nehéizet nteht rûoderskef . íz héizet . scáltskéf .

Sed forte conuenientior assignatio erit . si sic quodammodo assignetur remus remitæ . aut quoquomodo aliter dictum sit . i. dictum fuerit . I'z keuállet áber báz . úbe man chît . rûoder des kerûoderôtin . álde so uuío iz ánderis mág kespróchen uuérden .

Nomen enim non est positum . ímo neist námo uúndenêrna .

Conuertítur enim si conuenienter assignetur . I'z kât lo dánne úmbe . úbe iz bíldlícho gespróchen uuírdet . [73.]

Remitum enim remo remitum est . Uuánda gerûoderôt . íst lo uóne rûodere gerûoderôt .

Similiter autem et in aliis . Sô uérit iz óuh án dîen ánderên relatiuis substantiis .

Ut caput conuenientius assignabitur capitati . quam si animalis assignetur . A'lso báz keuállet zechédenne . hóubet tes hóubetáhten dánne animalis . Uuánda dóh iz uuâr sî . íz negát so úmbe nteht .

Neque enim in eo quod animal est . caput habet . Nóh iz nehabit nteht hóubet . fóne dero nôte dáz iz animal íst .

Multa enim sunt animalia capita non habentia . Animalia sínt cnûegiu houbetlôsiu .

---

65. NOUA NOMINA UNDE SINT TRAHENDA .

Sic autem facilius fortasse sumitur nomen . quibus non est positum . Nû uuâno íh sképfet man bechâmost namen . tîen er uóre geskáfen neuuás .

Si ponantur nomina . ab his quæ prima sunt . i. primitiua . et ab his ad quæ conuertuntur . U'be ste ingeskáfen uuérdent . fóne dîen primitiuis . íh méino dîen . zû dîen ste bechêret uuérdent .

Ut in his quæ prædicta sunt . ab ala alatum . a remo remitum . A'lso

alatum uuírdet fóne ala deriuatum . únde remitum uuírdet fóne remo deriuatum .

Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur . si conuenienter assignentur . ad conuertentia dicuntur . A'lliu relatiua sínt tánne gespróchen ze íro gâgenchértên . úbe siu réhto gespróchen uuérdent .

Nam si ad quodlibet aliud assignetur . [74.] et non ad aliud dicatur . non conuertuntur . U'be iz kespróchen uuírdet ze⌣ándermo dánne ze⌣démo scúldigen . sô negânt siu nieht úmbe .

---

66. DE INCONUENIENTIA RELATIUÆ PRÆDICATIONIS .

Dico autem . quoniam neque eorum . quæ indubitanter conuertibilia dicuntur et nomina eis posita sunt . nihil conuertitur . si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignetur . et non ad ea ad quæ dicuntur . Fernim uuóla . daz nóh téro nehéin . neuuírdet peuuéndet . tiu guísse uuéndelinga sínt . únde in námen uúndene sínt . úbe man siu sprichet . ze⌣díen míte gâenden náls ze⌣sélben díen . ze⌣díen siu séhent .

Ut seruus non conuertitur . si non assignetur seruus domini . sed hominis aut bipedis . aut alicuius talium . A'lso seruus íst éin guissêr uuéndelíng . únde dóh nieht neuuírdet úmbe beuuéndet . úbe ér geságêt neuuírdet uuésen domini . unde ér áber geságêt uuírdet uuésen hominis . aut bipedis . Homo únde bipes . tiu gânt lo míte . So uuâr seruus íst . târ íst óuh homo . unde bipes . únde rationabile . únde risibile . únde mánigiu sô getâníu . mít téro nehéinemo neuuírdet er úmbe beuuéndet . tóh guís relatiuum st . Uuío mag tánne remus únde ala . díu ziuueligerin sínt hábin conuersionem . úbe siu neuuérdent kespróchen . ze⌣íro gegâtên . Sequitur .

Non enim conueniens assignatio . Sólih assignatio negeuállet nieht . s. pediu negât si úmbe .

---

67. ITEM DE REQUIRENDA CONUENIENTIA ASSIGNATIONIS . [75.]

Amplius . Si conuenienter assignetur quod dicitur . ad id . s. cum quo conuertitur . U'be áber dáz kespróchena . dára gespróchen . uuírdet únde gezeichénit . tára iz sól . omnibus aliis circumscriptis . i. pereuntibus quæcumque accidentia sunt . tien míte gâendên állên uertiligôtên . relicto solo illo ad quod assignatum est . témo éinen vnuertiligôtemo zû démo iz gezéichenit íst . ad ipsum dicetur . gâgen démo uuírdet iz kespróchen .

éinen bestât tiu re-
id dominum dicatur.
nóh tiu relatio stât.
ien domino gespró-
circumscriptis omni-
it accidentia . mit
i dien . tiu imo uól-
idem . uel scientiæ
uel hominem . Alsô
ien ménnisken únde
e gelírnigen .
solo domino . sem-
illum dicitur. Ne
nieht mêr . âne do-
íst er io relatus.
ius . s. e contrario
er dicatur ad id . ad
U'be áber dára gá-
espróchen uuírdet.
úngegátemo . sô ho-
iscriptis aliis omni-
dingen állên uertli-
hoc solo ad quod
âne dáz eina . ze-
chen íst . íh méino
dicetur ad ipsum.
ehábit er io dóh ne-
m. A'lsô dû chie-
man échert sô.
ieruus hominis . et
us si hominis . unde
tur ad dominum es-
Ferságee man ser-
iespróchenen gágen

Non enim seruus ad hominem dicitur. Túrh táz ne uuírdet io seruus nieht relatus gágen homine.

Cum enim dominus non sit. seruus non est. Sô láng io der dominus ne íst. seruus tar mite neist.

Similiter et de aui. Sô uért iz óuh úmbe auem.

Circumscribatur alatam esse. et amplius non erit ala ad aliud. Ferságe auem uuésen alatam. i. chit taz alatum nest. nóh niomer ala ne uuírdet relatiua. Uuio mág?

Cum enim non sit alatum. nec ala erit alicuius. fétâh ne mág sin. sô dér neíst. tes er sí.

Quare oportet assignari ad id quod conuenienter dicitur. Fóne díu sól io daz relatiuum gespróchen uuérden. dára iz zûo keuállet.

Et si sit nomen positum. facilis erit assignatio. Si autem non sit. fortasse erit necessarium nomen fingere. U'nde íst tér nâmo uundener. dára iz siet. sô íst is líeht. U'be daz neíst. sô sol man in uínden.

Si autem sic reddantur. manifestum est. quoniam omnia relatiua conuersim dicuntur. Tûot man daz. sô gânt siu grêcho vmbe.

68. QUOD RELATIUA FERE SIMUL SINT.

Uidetur autem ad aliquid simul esse natura. Uuóla gelîh íst óuh relatiua iô sáment sîn.

Et in aliis quidem pluribus uerum est. [77.] I'z íst oúh uuâr án állen méistigên.

Simul enim est duplum et dimidium et cum sit duplum. dimidium est. Zuíualt unde hálblîh sínt so sáment. únde sô daz éina íst. sô íst óuh táz ánder.

Et cum sit seruus. dominus est. Similiter autem his et alia. U'nde sô seruus íst. sô íst oúh dominus. Sô uérit iz oúh úmbe ánderíu.

Simul autem hæc auferunt se inuicem. Síu tílegônt oúh éin ánderíu. Tíu sámint uuérdent. tiu zegânt oúh sámint.

Si enim non sit duplum. non est dimidium. et si non sit dimidium. non est duplum. U'be díz ne íst. nóh éniz ne íst. únde úbe éniz neíst. nóh tíz neist.

Similiter autem et in aliis. quæcumque talia sunt. Sô uerít íz. án sô getânen.

69. EXCIPITUR SCIENTIA ET SCIBILE.

Non autem in omnibus relatiuis uerum uidetur. simul esse natura. Nû néist tóh nieht uuâre gelîh álliú relatiua iô sáment sîn natûrlicho.

Scibile enim scientia. prius esse uidetur. E'r. íst táz man uuízen mág. tanne uuízentheit.

Namque in pluribus subsistentibus rebus. scientias accepimus. A'n dien uóre uuórtenên díngin méistigên. uuúrtin sîd únsere bechénneda. i. êr uuârin álliu díng méistigiu. êr uuír íro uuúrtîn ántchúnde. A'rtes tie_man chúnnin máhtî. uuâren êr. êr mán sie chóndî.

In paucis enim uel nullis hoc quis reperiet. simul cum scibili scientiam factam. Táz kescáh nóh sélten. alde nehéinêst. táz sámint témo. dáz man uuízen mág. uuízenthéit chame. U'be dér man chimeram êr dâhtâ. dâr míte uuíssa ér sîa oúh. [78.] Uuío máhtâ er sîa aber [1] uuízen. sîd sî neuuás. Fóne díu chît er uel nullis. uuânda ér is zíuuelôt. U'be ér sia uuíssi. so uuâre sî.

Amplius. Chîesen iz nóh cnôtôr.

Scibile sublatum. simul aufert scientiam. scientia uero non aufert

[1] Es steht „sîa ber".

scibile. Târ âna skînet. táz síu iô nieht sâment nesint. uuânda úbe scihile zegât. târ mite zegât sâr scientia. zegât âber scientia túrh táz ne zegât scibile.

Nam si scibile non sit. non est scientia. Scientia uero si non sit. nihil prohibet esse scibile. Ubе scibile neist. nóh scientia neist. Ube scientia neist. uuóla mág tóh scibile sin.

Ut si circuli quadratura scibilis est. scientia quidem eius nondum est. illud uero scibile est. A'lsô díu sô gehéizéna geometricalis figura. chúnne máhtig ist. tia ntoman nóh nechán. unde si dóh chúnnemáhtig ist. Tô aristotiles tisa scrift téta. nóh tô nechóndôn nieht geometrici geuârên. uuío mán circulum quadrato. ében michel getâte. Síd uuárd iz funden. Uuér máhti iz âber uinden. úbe iz tiu natura nehábeti gehâltin. hinder íro? Natura hábeta iz êr. ratio uánt iz síd. Táz ist láng ze-ságenne chît boetius. uuío man sia máchon súle. Sî uuírdet iôh dóh sô geuuórht. táz circulus únde quadratum. péidiu în éin ánderên stânt. únde iô uuéderiz ében uílo gât. uzer demo ándermo. In hunc modum.

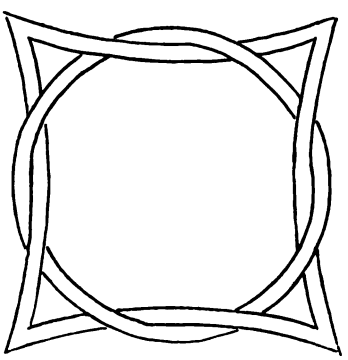

Tíu figura héizet tánne circulus quadratus.

Amplius. Animali quidem sublato. non est scientia scibilium uero plurima esse contingit. Târ scientia ist. târ ist animal. Ube scientia zegât. sô ist animal zegángen túrh táz nezegât nieht scibile. alsô numeri sint. únde figure.

70. ITEM EXCIPITUR SENSUS ET SENSIBILE.

Similiter autem his sese habent et ea. quæ de sensu sunt. Sô iz ketân ist. úmbe scientiam. sô ist iz óuh ketân umbe sensum.

Sensatum enim uel sensibile priusquam sensus uidetur esse. Tés man uerstân mág séhendo.

hôrendo . stinchendo . smêchendo . crîfendo . táz íst êr . êr sélbíu uerstántnisseda .

Nam sensatum interemptum . simul interimet et sensum . Sensus autem sensatum non simul interimet . Zegânt álliu corpora . déro man uerstân mág . séhendo . crîfendo . smechendo . sezegéngent siu díe quinque sensus animalium . A'ber quinque sensus zegangene . ne zegéngent álliu corpora niéht . U'be álliu corpora zegiêngin . uuâr uuârin sensus tánne ?

Sensus uero circa corpus . et in corpore sunt . Sensus sínt iô mít corpore . únde in corpore . s. animalium .

Sensato autem perempto . peremptum est et corpus . s. animalium . [80.] Sensatorum enim est corpus . s. illorum . Zegânt sensata . i. corporalia . só zegânt animalia . uuánda siu ín íro zalo stant . A'nderis nemáhti siu nloman séhen . únde grîfen .

Cum uero corpus non sit . s. sensatum . perimitur et sensus . Quare simul perimit sensatus sensum . Sensus uero sensatum non simul perimit . Sô gesíunlichíu nesint . sô neíst sélbiu gesíht . pedíu tílegônt siu día gesíht . kesíht ne tílegôt áber kesíunlíchiu . Fóne uuíu íst taz ?

Animali enim perempto . sensus quidem peremptus est . Sensatum uero erit . ut corpus calidum . dulce amarum . et alia omnia . quæcumque talia sunt . Só animal ne íst sô neíst oúh kesíht . áber gesíhtigíu únde infúndenlíchíu sínt nóh tânne . Sô uuâr-míu sint . únde sûeziu . únde bítteríu . únde álliu díen gelíchíu .

Amplius . Sensus quidem cum sensato fit . simul enim animal fit et sensus . E'telichemo sensato íst sensus ébenált . táz sensatum íst animal . sáment témo uuírdet ér .

Sensibile uero ante est . quam esset sensus . Sô íst áber ánder sensatum únde sensibile . áltera dánne sensus . Uuéliz íst táz ?

Ignis et aqua . et alia huiusmodi ex quibus ipsum animal constat . ante sunt quam animal sit omnino uel sensus . Elementa uóne díen animal uuórten íst . sínt álteren dánne animal álde sensus .

Quare priusquam sensus sensibile esse uidetur . Fóne díu íst áltera sensibile . dánne sensus . Porphirius platonicus tér . isagogas sid scréib tér ne íihet imo niêht . Uuémo uuás iz sensibile chît er . dô sensus ne uuas ? [81.] Fone sensu íst sensibile . uuío mág iz áber daz sín . êr sensus uuirdet ? Elementa uuârin . mel únde ánderíu dulcia iôh amora uuârin . únde ne uuâren áber nieht sensibilia . nóh scibilia . êr sensus únde scientia châmin . Fóne díu sínt álliu relatiua ébenált íro oppositis . sô ímo dúnchit .

71. UERENE SIT ULLA SUBSTANTIA AD ALIQUID.

Habet autem questionem an ulla substantia ad aliquid dicatur. quem admodum uidetur. an hoc contingat. secundum quasdam secundarum substantiarum. Nû íst aber gnôto ze⌣urágênne úbe dehéin substantia ad aliquid sí. sô man uuânit únde úbe iz tóh keskéhe dehéineró déro secundarum substantiarum.

Nam in⌣primis substantiis uerum est. A'n primis substantiis fîgo íh míh. tés íh ságo. Uuáz íst táz?

Nam neque totæ neque partes ad aliquid dicuntur. Nóh ste sélben mitállo. nóh íro teil. ne séhent án ánder.

Nam aliquis homo. s. ut cato. non dicitur alicuius aliquis homo. Cato nehéizet ntomannis cato. nóh relatiue nóh possessiue.

Neque aliquis bos. s. ut est catonis. alicuius aliqui bos. Nóh catonis rínt nehéizet sín rínt relatiue. súnder possessiue. Uuíle dû chéden relatiue catonis rínt. sô sólst tû sâr chéden. rindes cato.

Similiter autem et partes. Táz án állemo. dáz an teile.

Quædam enim manus. s. ut catonis. non dicitur alicuius quedam manus. sed alicuius manus. Catonis hánt nehéizet ntcht relatiue. éin éteuues hánt. sí héizet possessiue sín hánt. [82.]

Et quoddam caput. non dicitur alicuius quoddam caput. sed alicuius caput. Únde catonis hóubet. nehéizet relatiue nicht. éin éteuues hóubet. núbe catonis hóubit possessiue.

Similiter autem et in secundis substantiis. A'lsô uerit iz in generibus et speciebus.

Atque hoc quidem in pluribus. I'z íst sô án mánegên. i. án ín selben. náls án íro partibus.

Ut homo non dicitur. alicuius homo. nec bos alicuius bos. nec lignum. sed alicuius dicitur possessio. A'lsô ménnisko. únde rínt. únde hólz. ntehtis neíst. âne in dien uuórten. dáz íz éteuues éht sí.

Atque in huiusmodi quidem manifestum est. quoniam non est ad aliquid. A'n sô getânên. íst óffen. dáz íro nehéin ne ist ad aliquid.

In aliquibus uero secundis substantiis. habet aliquam dubitationem. A'n dien partibus mág iz zuíuel sín.

Ut caput alicuius caput dicitur. et manus alicuius manus dicitur. et singula eiusmodi. A'lsô hóubet únde hánt. únde ándere lide. éteuues héizent.

Quare. hæc esse fortasse ad aliquid uidentur. Uuánda síu éteuues héizent. pédiu sínt siu gelîh tien relatiuis.

72. NON CAUTE DIFFINITA ESSE RELATIUA.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est. s. quam ego accepi a platone. U'be relatiuorum diffinitio. dâr uóre réhto getân íst.

Aut minus difficile. aut inpossibile est soluere. Sô íst únsémfte. [83.] alde ióh únmáhtlih zeuerságenne.

Quoniam nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur. Táz nehéin substantia ad aliquid kespróchen nest.

Si autem non sufficienter. s. dictum est a platone. ad aliquid esse quæ hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur. U'be áber nieht negnûegta zechédenne. tíu uuésen ad aliquid. díu ánderro héizent. táz siu sint. Hic suspende uocem.

Sed sunt ad aliquid. Núbe geuuârôr diu sint ad aliquid. Quibus hoc ipsum esse est. Tien dáz essentia íst. Ad aliquid quodam modo se habere. Sih háben ze éteuuíu. Et hic suspende.

Fortasse aliquid contra ista dicetur. Sô uuírdet mág keskéhen bespróchen tíu diffinitio. Hic depone.

Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia relatiua. Tíu álta platonis diffinitio. dia ih fóre dírro spráh tíu geréichôt ze állên relatiuis. s. kerèichôt ióh férrôr.

Tamen hoc quod ea ipsa quæ sunt. s. relatiua. aliorum dicuntur. non est eis esse. quod sunt ad aliquid. Táz ióh dóh sélben diu relatiua ánderro gehéizen uuérdent. tár in diffinitione. táz né íst in nieht uuésen táz siu sint. Uuáz sint siu? Ad aliquid. I'ro essentia íst. ad aliquid esse. tia negtbit in nieht mít tien uuórtin. díu platonis diffinitio. Uuánda díu dir ad aliquid nièht nesint. tíu uuérdent oúh kehéizen ánderro. alsô catonis bos tûot. Fóne díu neíst táz nièht réhto genôtmezôt. id est. bene diffinitum. dés mêr álde minnera uuirdet. [84.] Nû neíst nâh tírro níuuûn diffinitione nièht ánderis relatio. âne dés éinen haba. zû demo ándermo. Idem quædam habitudo dupli ad simplum. serui ad dominum. patris ad filium.

---

73. DE PROPRIO PER QUOD EXCLUDUNTUR SUBSTANTIÆ.

Ex his ergo manifestum est. Hínnân íst óffen. Uuannan? Táz sih relatiua hábint zû éin ánderên. únde iô uuéderiz infáhet sina essentiam. uóne démo ándermo. Uuáz íst óffen.

Quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid diffinite sciet. et

illud ad quod dicitur. diffinite sciturus est. Táz tér dáz éina uuéiz quisso. táz ánder uuéiz sámo guisso. Quod est. eorum proprium. quæ sunt ad aliquit. Táz ist iro súndera. tés ne uermissist tû án in. Esse enim relatiuis est. ad aliquid quodam modo se habere. Palam uero et ex hoc est. Táz kibet tien relatiuis iro uuésen. ú nde dár ána. ist iro uuésen. Uuár ána? Sih haben zu etéuuiu. Tánnân ist óffen. iô béidiu uuésen ében guissiu.

Si enim aliquis nouit quiddam. quia ad aliquid est. Uuéiz iô mán dáz éina uuésen ad aliquid. hic suspende uocem. quia pendet sensus.

Est autem esse quæ ad aliquid sunt. quomodo se habet idem ad aliquid. Sid nû daz iro uuésen ist. uuío daz éina sih hábe zu ándermo. taz ist interposita ratio.

Et illud nouit ad quod hoc quoquo-modo se habet. [85.] Sô uuéiz er oúh táz ánder. zû démo iz ist. éteuuío hábit. per genitiuum aut per alios casus.

Si enim non nouit. omnino ad quod hoc quoquomodo se hábet. Ube er áber ne uuéiz uuára zû sih taz éina hábit.

Neque si ad aliquid quoquomodo se hábet. Sô ne uuéiz er sâr. úbe iz sih hábe ze iôuuihte.

---

74. EXEMPLUM DE PARTICULARIBUS I. FINITIS.

Sed in singulis hoc palam est. Nû ist táz óffen án dien indiuiduis.

Ut si quis hoc nouit. diffinite quia duplum est. et cuius duplum est mox diffinite nouit. Táz tér quaternarium duplum guisso bechénnet. sámo guisso bechénnet táz er binarii duplus ist.

Si uero nihil diffinitiuorum nouit. Ube ér áber ân ímo nieht quissis ne uuéiz.

Ipsum cum duplum sit. neque si est duplum omnino nouit. Sô neuuéiz er sâr. dóh er zuíuált sî. úbe er zuíuált sî.

Similiter autem et si nouit diffinite quia hoc aliquid melius est. et quo melius est nouit. Sô ist oúh táz. Uuéiz er guisso dáz tíser mán bézéro ist. sámo guisso uuéiz ér. uués bézero ér ist. A'lsô mân æneam sâget uuésen pézeren. dânne mezentium. Diffinite autem nosse necessarium est. propter hæc. s. indiuidua. A'n dien indiuiduis. ist íz penôte sús quís.

---

75. NON SIMILITER IN INFINITIS.

Indiffinite autem sciet. i. si indiffinite sciet. quia est peiore melius. Uueíz er áber æneam pézeren sô

únguisso . táz er dén nebechénnet . tés pézero ér st .

Opinione id tale fit non disciplina . [86.] Táz ist mêr uuân . danne gelírn . únde uuízenthéit .

Non enim sciuit subtiliter . quia est peiore melior . Táz ist fóne díu . uuánda er réhto ne uuéiz . táz er bézero st . démo uuírseren . sid er in kezéigôn nechán .

Si enim sic contigit . nihil est peius eo . Târ bézero sô únguis ist . târ neuuírdet fúnden uuírsero .

Qua propter palam est quia necessarium est . quod quis nouerit . relatiuorum diffinite . et illud ad quod dicitur diffinite nosse . Fóne díu ist óffen . dáz penôte dér mán tér dáz éina uuéiz quisso . sámo guisso uuéiz táz ánder .

---

76. REUERTITUR AD SUBSTANTIAS .

Caput uero et manum et horum singula quæ substantiæ sunt . hoc ipsum quod sunt potest sciri diffinite . E'in hóubet . álde éin hánt . álde éin ánder líd . pechénnet mán uuóla . uuáz siu sint . s. dâr mán siu sihet âne dén ánderen lichamen .

Ad quod autem dicantur . non necessé est sciri . Mán ne-bechénnet áber benôte nieht uuára íro námen séhên .

Cuius enim hoc caput . uel cuius hæc manus . non est dicere diffinite . Uuánda mán guisso niéht ne uuéiz . uués táz hóubet st . álde díu hánt . s. úbe man dés lichamen mêr nesihet .

Quare non erunt hæc ad aliquid . Pediu nesint siu ad aliquid . Uuéliu siu ? Tíu membra . únde díu partes primarum substantiarum . Uuârin siu ad aliquid . sô uuisst man sámint in . uués siu uuârin . mán uuéiz . táz siu éteuués sint . uuér abér dáz st . dáz ist únguis . [87.]

Si uero non sunt relatiuorum . uerum erit dicere . quia nulla substantia relatiuorum est . Sid partes primarum nesint ad aliquid . niéht mêr nesint partes secundarum . Sid tiu ánasihtigen hóubet primarum substantiarum únsih zuíuelint uués siu sín . uuío uílo mêr diu únánasihtigen secundarum substantiarum ? Fóne díu neist nehéin substantia ad aliquid . Uuâre st ad aliquid . sô uuâre st béidiu . ióh accidens . ióh substantia . dáz ist inpossibile .

Fortasse autem difficile sit . de huiusmodi rebus confidenter declarare . nisi sepe pertractata sint . I'z neuuâno oúh iéht sémfte st . fóne sus ketânen díngen báldo ze uéstenônne . mán nebedénche siu díccho .

Dubitare autem de singulis . non erit inutile . Ube mán dár ána zûiuelôt . táz ist núzze . uuánda sô chúmet iz ze guisheite .

---

77. EXPLICIT .

Species huius cathegoriæ certas . aristotilis auctoritate non habemus . Plura tamen exempla dedit . ut sunt duplum ad simplum . magnum ad paruum et cætera quæ sequendo ad inueniendas species facilis uia est . Duplum namque sub inæqualitate est . Hanc primam ponamus . Est enim inæqualitas . quæ subalternum genus dicenda est . quia sub ea quinque species in arithmetica numerantur . Multiplex . superparticularis . superpartiens . multiplex superparticularis . multiplex superpartiens . [88.] Harum quoque sub se singule comprehendunt infinitas species . Nec minus ipsæ dicendæ sunt . subalterna genera . Prima multiplicis species est . duplum . deinde triplum . quadruplum . quincuplum . sescuplum . septuplum . et deinceps . quæ ad simplum omnes referuntur . Superparticularis species a sesqualtero incipiunt . qui refertur ad subsesqualterum . deinde sesquitertius ad subsesquitertium . sesquiquartus ad subsesquiquartum . et deinceps . Sic sunt et ceteris tribus generibus ad hunc modum certe species singulis uocabulis . Est quoque relatiuorum species comparatio . quæ tribus fit modis . Per comparatiuum ut maior minore . Per superlatiuum . ut maiorum maximus . Et si dicas magnorum maximus . minus tamen magni intelleguntur . Per ad prepositionem . ut magnus ad paruum . magnus rex ad regulum . Non solum autem comparamus . magnum ad paruum . longum ad breuem . sed et magnitudinem ad paruitatem et longitudinem ad breuitatem . et talia cætera . Ordo quoque relatiuorum species est . Ut primus . secundus . tertius . quartus . quintus . Ad primum enim referuntur omnes post illum sequentes . quia secundus a primo . et tertius a primo . et quartus . et quintus . a primo dicuntur et deinceps . Cognati quoque . uel coniugati . uel affines . speciem faciunt relatiuorum . Ut pater est filii . uxor mariti . frater fratris . uel sororis . auus nepotis . proauus pronepotis . [89.] abauus abnepotis . gener soceri . auunculus sororis filiæ . patruus fratris filii . consobrinus consobrini . fratruelis alterius fratruelis . sponsus sponsæ . procus procæ . riualis alterius riualis . competitor competitoris . concors concordi . socius socio . amicus amico . similis simili . æqualis æquali . par pari . affinis affini . uicinus uicino . proximus proximo . æquiuocus æquiuoco . uniuocus uniuoco . coopera-

tor cooperatori . conlactaneus conlactanei . coetaneus coetaneo . coheres coheredis . particeps participis . Eorum autem sunt . quæ ex eis fiunt . Ut concordia non concordis est . sed concordium et concordes concordia concordes sunt . Sic et societas est sociorum . et amicitia est amicorum . et similitudo similium . et æqualitas æqualium . paritas parium . affinitas affinium . et propinquitas propinquorum . uel proximorum . et æquiuocatio æquiuocorum et uniuocatio uniuocorum . et cooperatio cooperatorum . Similiter fraternitas fratrum . coniugatio coniugum . et cætera . Respondent autem sibi dissimilibus casibus . quia æqualitas dicitur esse æqualium . æquales autem . æqualitate æquales dicuntur . Idem modus est et in aliis . Discrepantia quoque uel quæ eorum sunt speciem faciunt . Ut obuius obuio . oppositus opposito . aduersus aduerso . congressor congressori . discors discordi . rebellis rebelli . renitens renitenti . dissonus dissono . inimicus inimico . impar impari . dispar dispari . dissimilis dissimili . inæqualis inequali . [90.] disiunctus a disiuncto . distans a distante . distinctus a distincto . differens a differente . dissidens a dissidente . Sunt autem eorum . quæ generantur ex eis . Ut obuiatio . non obuii sed obuiorum . et oppositio oppositorum . et aduersitas aduersorum . congressio congressorum . et discordia discordium . et rebellio rebellium . renisus renitentium . et dissonantia dissonorum . et inimicitia inimicorum . et imparitas imparium . dissimilitudo dissimilium . inæqualitas inæqualium . disiunctio disiunctorum . distantia distantium . distinctio distinctorum . differentia differentium . dissidentia dissidentium . Sic et pugna non pugnantis . sed pugnantium . et bellum bellantium . et proelium proeliantium . et certamen certantium . et contentio contendentium . et lis litigantium . disceptatio disceptantium . Omnia namque huiusmodi incorporalia . non unius partis sunt . Si autem disceptatio disceptantium est . disceptatio . etiam disceptantes . disceptatione sunt disceptantes . sic et cætera . Sunt et dignitatum nomina et officiorum . inter species relatiuorum . Ut primas primatus . princeps et principatus . rex et regnum . Nam quos regit . ipsi sunt regnum eius . Similiter prefectus et prefectura . uel prefectus et suffectus . preses et presidatus . presul et presulatus . consul et consulatus . censor et censura . pretor et pretura . ædilis et ædilitas . dux et comes . prepositus et subiectus . magister et discipulus . imperator et imperium . nam cæsar et augustus . agnomina sunt . i. propria nomina . ab euentu tracta . [91.]

tribunus et tribunatus . dictator et dictatura . Namque dictatura dictatoris dictatura est . dictator autem dictatura dictator est . ita et in cæteris . Sunt et possessiua quæ respiciunt ad genitiuum primitiui . et cum eo conuertuntur . Ut meus est semper mei . et noster est nostri . euandrius euandri . regius est regis . ciuilis est ciuium . fraternus est fratrum . diuinus est diuini uel dei . Qui enim est nostri . s. seruus . est et nostri . Et qui est nostri . s. seruus est et nostri . Nostri possessorem significat . noster possessionem . sic et in cæteris . Hæc et donatus in pronomine ad aliquid esse testatus est . Uerbalia quoque transitiua . speciem relatiuam faciunt . Deriuantur autem uerbalia nomina a uerbis transitiuis . Ut . s. doceo illum . uideo illum . sentio illum . laudo illum . colo illum . diligo illum . capio illum . scio illum . cædo illum . honoro illum . credo illi . indulgeo illi . permitto illi . medeor illi . tego illam rem . rego illam rem . tutor illam rem . recordor illam rem . incipio illam rem . intellego illam rem . inuenio illam rem . Horum uerbalia diriguntur semper eodem modo . ut uerba ab agentibus inpatientes . et non sua dicuntur esse . sed aliorum in quos transeunt . Est enim sicut disciplina disciplinati . ita et doctrina docti . potius quam docentis . et sensus sensibilis rei . et laus laudabilis rei . et cultura cultæ rei . et dilectio dilectæ rei . et captio captæ rei . et scientia scibilis rei . et cæsura cæse rei . et honor honorabilis rei . et credulitas credibilis rei . et indulgentia indultæ rei . et permissio permisse rei . [92.] et medela remediabilis rei . et tegmen tectæ rei . et regimen uel regula regularis rei . et tutela tutatæ rei . et recordatio recordate rei . inceptio inceptæ rei . susceptio susceptæ rei . intellectus intellectæ rei . inuentio inuentæ rei . Sunt similiter quæ speciem faciunt relatiuam . illa uerbalia . quæ non transeunt . ad alias personas . sicut nec uerba a quibus deriuantur . Intransitiua enim uerba sunt . Ut uiuo . spiro . dormio . sterto . sudo . frigeo . caleo . ualeo . mereo . torpeo . gaudeo . madeo . rideo . laboro . langueo . doleo . deficio . sedeo . sto . curro . orior . morior . Intransitiua quoque sunt eorum uerbalia . quia uita uitalis rei est uel uiuentis . spiritus spiritalis est uel spirantis . dormitus dormientis . stertio stertentis . sudor sudantis . frigus frigidi . caler calidi . ualitudo ualidi . quamuis per contrarium dicatur . ualitudo infirmi . meror mesti . torpor torpidi . risus risibilis . gaudium gaudentis . mador madentis . labor laborantis . languor languidi . dolor dolentis . defectus deficientis . sessio sedentis . statio stantis . cursus currentis . ortus orientis . mors mor-

tui. Quod si dixeris calidus. frigidus. mestus. languidus. torpidus. quæ de affectionibus sunt. qualia nuncupanda sunt. non relatiua. scias a genere species habere. ut sint utriusque cathegoriæ. Namque aristotiles affectionem quæ genus est. caloris et frigoris. et talium. utrique prædicamento. i. qualitati. et ad aliquid. æque supposuit. [98.] Sic et ipse stationem. sessionem. et accubitum. relatiua esse dixit secundum genus suum quod est positio. Infinita quoque. et illa quæ præscianus uocat diuidua. inter has species sumuntur. Infinita sunt ut qualis. talis. quantus. tantus. quot. tot. Diuidua sunt ut quisque. singuli. uter. uterque. alteruter. ambo. bini. terni. centeni. plures. pauci. Conuertuntur autem quædam. ad dissimiles casus. Est enim uterque duorum. et duo sunt utroque. Sic et alteruter. duorum dicitur alteruter. et duo alterutris duo esse dicuntur. Similes autem casus seruant. cum dicimus. ambo duobus sunt ambo. et duo ambobus sunt duo. Item dissimiles sunt. ad hunc modum. Singuli plurium sunt singuli. plures autem singulis plures sunt. Bini. terni. centeni. plurium parium sunt. sicut mille sunt. et duo uel decem milia. Et plures pares. singulis paribus sunt. sicut singuli pares sunt. bini. terni. centeni. Nam et plures. comparatiuam relationem habent ad paucos. et pauci ad plures. Item quisque plurium est quisque. et plures quibusque plures sunt. Item qualis alicui est qualis. Propterea qualis tali qualis est. et talis quali talis est. Similiter quantus tanto. et tantus quanto. et quod tot. et tot quot. Ad hunc modum et cætera Patronomica etiam quis dicat si esse ad aliquid? Quid est enim eneades. nisi filius æneæ? Filius autem æneæ. non diceretur. nisi pius diceretur. pater æneas. Propterea horum relatiuorum prædicatio noua inuenienda est. Ut dicamus. pater æneas est æneadæ. et eneades est patris enee. et pater athlas est athlantidis. et athlantides est patris athlantis. In hunc modum. et cætera. Forte et aliæ species reperiuntur. eorum quæ sunt ad aliquid. [94.]

---

78. INCIPIT DE QUALI ET DE QUALITATE.

Qualitatem uero dico. secundum quam quales dicimur. Uuiôlichi héizo ih nâh téro uuír gehéizin uuérden uuiôliche. in latina lingua sô boetius lêrit. kíbet quale sinen nâmin qualitati. áber qualitas. negíbit íro námin quali. Iustus héizit quale. sô tuôt oúh iustitia.

A'ber iustitia heizit qualitas. iustus nemág sô niêht héizin.

Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur. Qualitas ist mánigfalte.

Et una quidem species qualitatis. habitus dispositioque dicuntur. Ein slâhta qualitatis héizit hâba. ióh peskérida.

---

79. DE HABITU.

Distat autem habitus dispositione. quod permanentior et diuturnior est. Hâba ist féstera ióh uuirigôra. dánna beskérida sî.

Tales uero sunt scientiæ uel uirtutes. Sólchero uésti sint chúnna únde túgede.

Scientia enim uidetur esse permanentium. et eorum quæ difficile mouentur. Chúnna sint ióh uuirig. únde infárent mânne unsámfto.

Ut si quis uel mediocriter scientiam sumat. A'lsô dáz únsámfto inférit mânne. úbe er teht ióh zeméze gelírnêt.

Nisi forte grandis permutatio facta sit. i. nisi grandis euersio mentis fiat. Sînis sinnis neuuérde michel uuéhsel getân.

Uel ab egritudine. uel ab aliquo huiusmodi. Fóne siechelhéite álde uóne ételichero geskihte. A'lsô démo mân geskâh. fóne démo solinus ságet. ter nâh súhte ánderis sindis kenésenêr. nóh sînis námen uuóla négehúgita. [95.]

Simul autem et uirtus ut iustitia et castitas. et singula talium. non uidentur posse moueri neque facile permutari. Sâmint chúnnôn sint íz túgede. sô réht ist. unde uúrebúrt. únde dien gelîchíu tíu samfto ne múgen. eruuégét. únde géuuéhselôt uuérden.

---

80. DE AFFECTIONE.

Affectiones uero dicuntur. quæ sunt faciles et cito permutatiles. A'na-uúndeda. únde ánachóminina héizent. tíu únuéste sint. únde sîh snéllo uuéhselont. tîe hîez er uóre dispositiones.

Ut calor et frigiditas. et egritudo. et sanitas. et alia huiusmodi. A'lso uuármi. unde châlti. siechi únde gesúndi. únde dien gelîchíu.

Afficitur enim quodammodo circa eas homo. Ter ménnisko uuírdet échert fóne in geánauúndôt.

Cito autem permutatur. E'r uuírdet íro âber snéllo indânôt.

Et ex calido frigidus fit. et ex sanitate in egritudinem transit. U'nde uuírdet er nâh uuármi châlt nâh kesúndedo sîeh.

Similiter autem et in aliis. Sô uérit íz óuh in ánderên dien gelîchen.

Nisi forte in his quoque contingat . per temporis longitudinem in naturam cuiusque transferri . Siu nebeginnên oûh fóre álti . an éteuuémo geuéstenôt uuérden .

Et insanabilis . uel difficile mobilis existat affectus . Unde ímo díu sô getâna ánachómeni . úbel sî zegebûezenne . únde ába ze néménne .

Quæ iam quilibet habitudinem uocet . Unde man sia bediu héizen múge hába .

---

81. QUID INTERSIT INTER HABITUM ET AFFECTIONEM .

Manifestum est autem quoniam hæc uolunt habitudines nqminari . quæ sunt diuturniora uel difficile mobilia . Nû skinet táz tiu mit réhto héizent hábâ . tiu uuírîg sint . únde únsámfto abagánt .

Namque in disciplinis non multum renitentes . i. non memoriter tenentes . sed facile mobiles . i. obliuiosos . dicunt habitum non habere . Tîe âgezelen . án dien bûochen . chédent sie âne hába sin .

Quamuis sint ad disciplinas . peius meliusue dispositi . Tóh tára zûo éine sin báz keánaleítot dánne ándere .

Quare differt habitus dispositione . quod hoc quidem facile mobile est . illud uero diuturnius et difficile mobile . Fóne díu skéidet sih hába . uóne beskérido . dâr ána . dáz sî stâtera ist .

---

82. NON CONUERTI HABITUM ET DISPOSITIONEM .

Sunt autem habitus etiam dispositiones . dispositiones uero non necesse est habitus esse . Hába sint iô beskérida . áber beskérida . nesint niêht iô haba .

Qui enim retinent habitum . et quodammodo dispositi sunt ad ea . quæ habent . uel peius . uel melius . Tîe dír hábint tîe sint tára zûo beskérit táz sie hábint . álde uuóla . álde úbelo .

Qui autem dispositi sunt non omnino retinent habitum . Tîe áber beskîbet sint zû éteuuiu tîen ne ist íz sâr dés mézis nieht hába . Uns uuírdet cnûoiz kespírre . ioh peskérit . táz uuír dóh niêht ne uólle hábeên .

II.

Aliud uero genus qualitatis est . Tiu ánderíu slâhta qualitatis ist .

Secundum quod pugillatores . uel cursores . uel salubres , uel insalubres dicimus . Náh téro uuír némên fûst-chémfen únde strît-lóupfen . álde gánze alde úngánze .

Et quæcunque simpliciter secundum potentiam naturalem uel inpotentiam dicuntur. U'nde álliu dîu dir be‿únscúldin genámot uuerdent. áfter máhte álde áfter únmáhte. áne tât.

Non enim quod sunt dispositi aliquo modo unum quodque huiusmodi dicitur. I'n negibet mán niêht tîe námen. dúrh táz sîe dára zû beskîpte sîn. únde án‿dero tâte skînên.

Sed quod habeant potentiam naturalem. uel facere. quod facile. uel nihil pati. Súnder dáz sie máht éigin. únde în gelâzen sî: dáz. únde dáz sámfto zetûónne. álde siêh.[1] únde siêh zésînne.

Ut pupillatores uel cursores dicuntur. non quod sint dispositi. sed quod habeant potentiam hoc facile faciendi. A'lsô dîe genémmit uuérdent chnút-telchémfen. unde strît-lóupfin tîe îz nîo netâten. únde áber uuola tuôn máhtîn.

Sanatiui autem dicuntur. eo quod habeant potentiam naturalem. ut nihil a quibus-libet accidentibus patiantur. U'nde áber ándere gánze kehéizen uuérdent túrh táz sîe dîa uéstî hábint. táz în‿ána-uállúngâ niêht neuuégên sô uróst. únde hízza îst. únde slége.

Egrotatiui uero quod habeant inpotentiam. nihil patiendi. U'nde úngánze héizent. tîe nore sêr hálzi. niêht fertrâgen nemúgen.

Similiter autem his et molle et durum se habet. Tîen îst kelîh. uuélh. únde hérte.

Durum enim dicitur. quod habeat potentiam non citius secari. Táz héizét hérte. dáz únspûetigo mág ingúnnen uuérden.

Molle uero quod eiusdem ipsius habeat inpotentiam. [98.] Táz îst uuélh. dáz unmáhtîg îst. téro sélbûn únspuête.

Tertia uero species qualitatis est. passibiles. qualitates. uel et passiones. Tîu drítta slábta qualitatis. héizet passibilis qualitas. unde passio. Tîe námen lêrit er únsih hína uúrder ze‿zuéin uuîsôn uernémin.

Sunt autem huiusmodi. ut dulcedo. et amaritudo. et austeritas et omnia his cognata. Tîe sînt îz. suôzi. pitteri. eiueri. únde álliu dîen gelêgeníu.

Amplius autem. I'z sînt oúh andere.

Calor. et frigus. et albedo. et nigredo. Uuármi únde uróst uuîzi únde suárzî.

Et quoniam hæ qualitates sunt. manifestum est. Nû îst táz óffen. dáz tîsîu qualitates sînt.

Quæcunque enim ista susceperint. qualia dicuntur secundum se. Fóne dîu îst îz offen. uuánda án

[1] Freier raum in der handschrift.

dien siu sint. tiu héizent túrh sih qualia.

Ut mel dulce dicitur. quoniam suscipit dulcedinem. A'lsô hónang suêze héizit. uuánda diu suêzi in imo ist.

Et corpus album eo quod albedinem suscipiat. U'nde álsô snê uuizer héizet. uuánda ér dia uuîzi án imo habit.

Similiter sese habet etiam in cæteris. Sô ist iz oúh án dien ánderên.

---

83. QUOD NON UNO MODO PASSIBILES QUALITATES ET PASSIONES DICANTUR.

*Passibiles uero qualitates. et passiones dicuntur. s. dulcedo et calor. et omnia ad gustum uel ad tactum pertinentia. non quod ea. s. corpora. quæ susceperint illas passiones. aliquid patiantur. Tíse qualitates nehéizent niéht pedíu passibiles. nóh pedíu passiones. táz tíu corpora án dien sie sint. fóne in iéht tóleên.

Neque enim mel idcirco dulce dicitur quoniam aliquid passum sit. [99.] Hónang nehéizet nieht túrh táz sûeze. táz íz sînero sûezi iéht infinde.

Nec aliquid aliud huiusmodi. Nóh tero sámelichôn corporum nehéin. i. quæ ad gustum pertinent.

Similiter autem his et calor. et frigus. s. quæ ad tactum pertinent. passibiles. qualitates dicuntur. non quod ipsa. s. corpora quæ susceperint ea. aliquid passa sint. sed passibiles qualitates dicuntur. quoniam singulum eorum. i. ipsorum corporum. quæ dicta sunt. perfectiua sunt passionis. secundum sensus. Nóh oúh uuármi únde chálti. nehéizent niéht pedíu passibiles qualitates. táz íro iéht infinden. diu íro corpora. án dien siu sint. uuánda diu súnna neinfindet niéht íro hêizi. nóh taz ís sînero chálti. súnder uuír infinden íro. U'nserên sensibus sint siu máchárra dolungo.

Mel uero per se passionem efficit secundum gustum. et calor secundum tactum. Chórondo infindên uuír des bónangis suêzi. crífendo infindên uuír dés zánderin héizi.

Similiter autem et aliæ. Sô tûont oúh úns tólunga ándere qualitates. tísên geliche. U'nde fóne diu súlin uuír héizin díse passibiles qualitates. únde díse passiones. tólemáchíge qualitates.

Albedo autem et nigredo. s. quæ ad uisum pertinent. et alii colores. non similiter his quæ dicta sunt passibiles qualitates dicuntur. Uûizi únde suarzi únde ándere uárenua. nehéizent niéht tísên gelichô passibiles qualitates.

Sed hoc quod ipse innascuntur ab aliquibus passionibus. Ste héi-

zent túrh táz sô . uuánda sie uuérdent fóne dólúngôn. [100.]

84. SIGNUM UNDE COLORES FIANT.

Quoniam ergo sunt per aliquam passionem multæ colorum mutationes . s. manifestum est. Uuír séhên ófto . dáz sih fáreuuâ uuéhselônt . fone ételichero dólungo .

Erubescens enim aliquis . rubeus factus est . et timens pallidus . et unum quodque talium . s. contingit passione . Mán irrôtêt ófto uóne scámo . únde irbléichêt uone uórhtôn . Unde ál démo gelth . s. chúmet iô fóne dólungo .

Quare uel si quis naturaliter aliquod talium passionum passus est . similem colorem oportet eum habere . Fóne díu mûoz oúh ter sámeltcha uáreuua háben démo natûrlicho iêht sóleês kescáh .

Quæ enim affectio nunc ad uerecundiam circa corpus facta est . et secundum naturalem affectionem . eadem fiet affectio . ita ut naturaliter et color similis sit . Tíu ánachómeni . mánne geskíhet fóne scámôn . tíu geskíhet ímo óuh natûrlicho êr er gebóren uuérde . sô hárto . dáz er oúh natûrlicho sô uáre uuérde .

Quæcunque igitur talium casuum ab aliquibus passionibus difficile mobilibus . et permanentibus principium sumpserint . passibiles qualitates dicuntur. Sô uuélche sô getâne geskíhte . s. sô uáreuuâ sint únde ánderiu mâl . fóne dehéinên dólungôn . stétigên únde uuírigên díe héizent iô passibiles qualitates .

85. INUETERATOS COLORES QUALITATES ESSE.

Siue enim secundum naturalem substantiam . pallor aut nigredo facta est . qualitates dicuntur . quales enim secundum eas dicimur . Ube uóne ánabúrte . pléichi álde súarzi geskíbet . táz sínt qualitates . [101.] únde héizên uuír nâh in quales . i. pléiche álde suárze .

Siue propter egritudinem longam . aut propter æstum . aut aliquid tale . uel nigredo uel pallor contingit . et non facile preterit . et in uita permanet . qualitates et iste dicuntur . similiter . Quales et secundum eas dicimur . A'lde úbe iz keskíbet . fóne áltero súhte . álde uóne hízzo . únde iz táune uuérêt . únde án⌣demo skínet . táz sínt óuh qualitates . únde héizên iô uuír nâh in quales .

86. MOMENTANEOS AUTEM COLORES NON ESSE QUALITATES.

Quecunque uero . s. mutationes . ex his quæ facile soluentur . et cito

transeuntes fiunt . passiones dicuntur . Só uuélche uuéhsela áber úns késkéhent . téro dîe sih sámfto gélóubent . únde spuêtigo zegânt . tîe héizent passiones . i. tolunga . s. álso óuh tolunga héizent . scáma únde uórhta . fóne dîen sie uuérdent .

Non enim dicimur secundum eas quales . Táz íst fóne díu . uuánda uuír nâh in quales ne héizên .

Neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus est . rubeus dicitur . Uuánda dér dúrh scáma irrótêt . tér nehéizet niêht túrh táz rótendêr .

Nec cui pallor propter timorem uenit . pallidus est . Nóh tér uóne uórhtôn bléichêt . ne íst úmbe dáz niêht iô bléih .

Sed magis . s. dicendus est . quod ad aliquid passus sit . Uúir súln mêr chéden . ér uuárd pléih . ér uuárd rôt .

Quare passiones huiusmodi dicuntur . qualitates uero minime . Fóne díu héizent ste dólunga . náls uuîolichîna .

---

87. ANIMÆ QUOQUE INUETERATAS PASSIONES ESSE QUALITATES .

Similiter autem his et secundum animam passibiles qualitates et passiones dicuntur . [102.] Náh tísên qualitatibus des lîchamen . héizent oúh tîe qualitates téro sélo .

Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus fiunt . qualitates dicuntur . So uuéliu díng mánne geskéhent sâr ánderô gebúrte . táz héizent qualitates .

Ut dementia uel ira . et alia huiusmodi . A'lsô sinne-lôst íst . álde zórnmuôtigt . únde díen geîtchû .

Quales enim secundum eas dicimur . Qualitates héizent sie . uuánda uuír nâh in quales héizên .

Idem iracundi et dementes . Zórn-muôtige . únde sinnelôsê .

Similiter autem et quecunque alienationes non naturaliter . sed ab aliquibus casibus factæ sunt . difficîle prætereuntes . et omnino inmobiles etiam huiusmodi qualitates sunt . U'be óuh nâh téro gebúrte . uóne dehéinên geskíhten mánne únsinnigîna chóment . stétige únde uuírige . táz sint iô sô sámo qualitates .

Quales enim et secundum eas dicimur . Táz skînet târ ána . uuánda uuír oúh nâh tîen héizen quales .

---

88. MOMENTANEAS AUTEM ANIMÆ PASSIONES NON ESSE QUALITATES .

Quæcunque enim ex his quæ citius pretereunt fiunt . passiones dicuntur . A'ber dîe muótegîna . dîe

snéllo zegânt . tîe béizent érchert tólúnga . únde stúngeda .

Ut si quis contristatus iracundior sit . A'lsô dáz héizet . ube mân geléidegôter . eteuuáz sih pilget .

Non enim dicitur iracundus . qui in huiusmodi passione . iracundior est . sed magis aliquid passus . Têr sih sô bilget . ter nehéizet úmbe dáz niêht âbólgigêr . mân sól cheden . ér uuás erbólgen . únde zórneg . [103.]

Quare passiones huiusmodi dicuntur . qualitates uero minime . Fóne díu héizent táz . uuórtene stúngedâ . náls uuónente uuôlichîna . Tîe sô uerlóufeten passiones sint téro cathegoriæ . tîu pati héizet . álso óuh álliu participia passiua sint .

IIII.

Quartum uero genus qualitatis est forma . et circa aliquod constans figura . Tîu uferda slâhta qualitatis ist . tîu getât . únde dáz pilde . dáz án iô uuélemo dínge ist .

Amplius autem ad hæc . Fernîm nóh hára zû . s. uúaz pilde st .

Rectitudo uel curuitas . et quicquid his simile est . Táz ist créhti . álde chrúmbî . únde dáz tîen gelîh ist . sô slímbî ist . únde scrégehôri .

Secundum enim unum quodque eorum quale quid dicitur . Náh tîên állên chît man quale .

Triangulum enim uel quadratum esse quale quod dicitur . et rectum aut curuum . Triscôziz álde uferscoziz . héizet uuîolîh iz st . únde geréhtiz . álde chrúmbez .

Et secundum figuram uero unum quodque quale quod dicitur . Unde náh sînemo bilde . héizet uuîhtelîh quale .

---

89. QUÆ FALSO UIDEANTUR ESSE QUALIA .

Rarum uero . et spissum . et asperum . et lene . putabuntur quidem qualitatem significare . Skêterez únde gedrúngenez . rûoz únde slêhtiz uuânent sie qualitatem bezéichenen [1] .

Sed aliena huiusmodi putentur esse a diuisione quæ circa qualitatem est . Mân sól siu dóh uuânen úngehaftîu dîen speciebus qualitatis . tîu án îro geskidôt sint .

Quandam enim positionem quodammodo uidentur partium utrimque monstrare . Siu zéichenint uuîo téilelîh lîge . an demo corpore . náls uuîolîh îz sélbez st .

Spissum quidem est . eo quod partes sibi ipse propinque sint . Ï'z

[1] Es steht „bezéinenche“ und am rande ist eingekratzt „bezeichen“.

íst fóne díu gedrúngen. [104.] dáz sîniu téil in⌣sélbên náhô ligent.

Rarum uero. quod distent a se inuicem. Skéteriz. táz síu in sélbên uerro ligent.

Et lene quidem. quod iu rectum sibi partes iaceant. Únde slêht. fóne diu. dáz sîniu téil ében hô ligent.

Asperum uero. quod hæc quidem pars superet. illa uero sit inferior. Rûoz fóne díu. dáz éin téil gât hôor. ánder téil niderôr. Sîd táz sô íst. sô sint siu ad aliquid. álsô oûh íro genus íst positio.

---

90. EXPLICIT DE QUARTA SPECIE.

Et fortasse alii quoque appareant qualitatis modi. Nieht né íst ze⌣uerchúnninne [1]. núbe oûh ánderíu qualitatis species sîh óugên.

Sed maxime dicuntur. hæ qualitates. Tíse sint tóh tie géngesten.

---

91. QUALIA DENOMINATIUA DICI.

Itaque sunt quæ prædicta sunt. Nû sint íz tie uóre geságeten.

Qualia uero quæ secundum hæc denominatiue dicuntur. Unde sint táz íro qualia. díu uóne in gespróchen únde genámôt uuérdent.

Ut a candore candidus. et a gramatica cramaticus. et iustitia iustus. A'lsô uulzér uóne uulzí. gramátichare uóne gramátiche. réhtêr uóne réhte. genámote sint.

Similiter et aliis. Sô uérit íz oûh án ánderên. i. sô uuerdent iô quales. kenámôt fóne qualitatibus.

---

92. EXCIPITUR.

In aliquibus uero. s. qualibus eo quod non sint posita qualitatibus nomina. non contingit ea quæ dicuntur ab eis. denominatiue dici. A'ber dánne uúndene nesint tien qualitatibus. tánne neuuérdent oûh nieht fóne in geskáfôt tie námen dero qualium.

Ut cursor aut pugillator. qui secundum ualitudinem naturalem dicuntur. [105.] a nulla qualitate denominatiue dicitur. A'lsô déro námo nieht kescáfôt neíst fóne qualitate. tie áfter máhtin genémmet uuérdent loúpfen únde chémpfin.

Non enim posita nomina sunt ualitudinibus. secundum quas isti quales dicuntur. Táz íst fóne díu. uuánda nehéine námen nesint tien máhtin uúndene náh tiên sie genámôt sint.

---

[1] Aus „uerchúnnénne“ verbessert.

Sicut in disciplinis . secundum quas uel pugillatores . uel palestrici secundum affectionem dicuntur . Sô âber démo líste íst fóne dés pégúnste . únde uóne dés áneuuirtedo . die scúldigen uéhtârra . únde ringârra héizent .

Pugillatoria enim disciplina dicitur . Tér geuôbto líst héizet latine pugillatoria .

Quales uero ab his denominatiue hi qui afficiuntur dicuntur . Tánnân scâfônt síh téro námen . díe ín uôbent .

---

93. ITEM EXCIPITUR .

Aliquando autem et posito nomine . s. qualitatis . denominatiue non dicitur . quod secundum eam quale dicitur . Ióh táz keskíhet . táz tíu qualitates námen hábit . únde dóh íro quale uóne íro genámot neíst .

Ut a uirtute studiosus . A'lsô îlîgêr uóne túgede íst . únde dóh náh íro nehéizet .

Uirtutem enim habendo . studiosus dicitur . sed non denominatiue a uirtute . Sélbûn día túged hábendo . héizet er îlîg . tóh neíst sín námo niêht nâh iro namen geskáfôt .

Non autem in plurimis hoc tale est . In únmánigên uíndet mán dóh tíu úngelîchî .

Quæ ergo dicuntur . aût denominatiue . a prædictis qualitatibus dicuntur . aut aliquo modo aliter ab eis . Tíu iô qualia héizent . téro námen sínt fóne qualitatibus geskáfôt . [106.] álde éteuuío gespróchen uóne ín . âne skáfúnga [1] .

---

94. INCIPIT QUERERE PROPRIUM EX CONTRARIETATE .

Inest autem et contrarietas secundum quod quale est . i. secundum qualitatem . A'n qualitate uuírdet ouh fúnden contrarietas .

Ut iustitia iniustitiæ contraria est . et albedo nigredini . et alia . A'lsô réht uuíderuuártig íst únréhte . únde uuízî déro suárzî . únde ánderiu .

Similiter autem . et ea quæ secundum eas . s. qualitates . qualia dicuntur ut iniustum iusto . et album nigro . Tíu fóne ín gespróchen uuérdént . tíu sínt sámo uuíderuuártig . A'lsô únréhtez réhtemo . uuízîz suárzemo .

Non autem in omnibus hoc est . I'z negeskíhet tóh niêht in állên qualitatibus .

Rubeo et pallido . aut huiusmodi coloribus qualitatibus existentibus . nihil est contrarium . Rôtemo únde bleíchemo . únde sólên uáreuuôn

[1] Verbesserung aus „scáfúnga.“

iô sámo guissên qualitatibus . neist niêht uuíderuuártigis .

---

95. SUB UNO SEMPER GENERE CONTRARIA STARE .

Amplius . Fernîm oûh ánder .

Si ex contrariis unum fuerit quale . et reliquum erit quale . Ú'be zuéio contrariorum dáz éina quale íst . táz ánder sô sámo íst . Sicut est iustitia iniustitiæ contrarium . A'lsô án dien skînet .

Quale autem est iustitia . quale igitur et iniustitia . Táz éina íst quale . i. qualitas . sô sámo íst táz ánder .

Hoc palam est proponenti . alia prædicamenta ex singulis . s. cathegoriis . Táz uuírdet sâr démo skîn . [107.] dér fone állên cathegoriis . fúre zíhet anderiu exempla .

Nullum igitur . aliorum prædicamentorum aptabitur . i. opponitur iniustitiæ . Nehéin uuidersácho . neuuírdet târ uúnden iniustitiæ .

Neque quantitas . neque ad aliquid . neque ubi . nec omnino aliud quicquam nisi quale . Nóh quantitas . nóh nehéin ánder prædicamentum . ne uuérit síh iniustitiæ . âne iô qualitas . i. iustitia .

Sic et in aliis quæ secundum quale . Sô uérit íz oûh ánderên qualitatibus .

---

96. QUOD ET MAGIS ET MINUS RECIPIAT QUALITAS .

Suscipit autem qualitas et magis et minus . Album enim magis et minus . alterum altero dicitur . et iustum alterum altero magis et minus . Qualia lâdent síh ána úngelîcho íro qualitatem . súmiu mêr súmiu mín . A'lso éin réhtera íst . tánne ánder . uuánda íz án ímo mêr réhtis hábit . Ú'nde éin uuízera . dánne ánder . uuánda án ímo mêr uuízi íst .

Sed et ipsa crementum suscipiunt . Íoh síu sélben . uuáz sint túrh síh .

Cum candidum namque sit . amplius contingit candidum fieri . Uûiz uuírdet uûizera .

---

97. EXCIPITUR .

Non tamen omnia . sed plura . Í'z netuônt niêht álliu díu qualitatis sínt . mánigiu tuônt íz .

Iustitia namque a iustitia . si dicatur magis et minus . potest quilibet ambigere . Uúanda úbe sélbiu iustitia . uuáhse álde suíne dés mág mán zuíuelôn .

Similiter et in aliis affectibus . Sô mág mán oûh zuíuelôn án ánderên hábôn .

Quidam enim dubitant de talibus . Cnuêge zuíuelônt ís .

Iustitiam namque a iustitia . non multum aiunt magis et minus dici .

[108.] nec sanitatem a sanitate. Sie uerságent sélben día iustitiam mêrhéite únde minnerhéite. únde sanitatem. Uuánda brístet réhte. sô neist íz réht. I'st íz úbere. sô ne ist íz áber réht.

Minus autem habere alterum altero. sanitatem aiunt. et iustitiam minus. alterum altero habere. Téro qualium súmelíchiz. iéhent sie mín gánzi. únde mín réhtis háben. dánne dáz ánder. i. úngánzera uuésen únde únréhtera.

Sic autem et grammatica. et alii affectus. non recipiunt magis et minus. Sed tamen ea quæ secundum eos affectus dicuntur. indubitanter recipiunt magis et minus. A'lsô iustitia únde sanitas síh uuérrint conparationis. sô tuôt oúh grammatica. únde sô tuônt álle hábâ. A'ber díu qualia. díu uóne in gespróchen uuérdent. tíu hábint comparationem.

Grammatitior enim alter ab altero dicitur. et iustior et sanior. Táz skínet târ ána. dáz éinêr réhterô. únde gánzero. únde gramatíchis chúnnigôro. gehéizen uuírdet. tánne ánderêr.

Sic et in aliis. Sô íst íz oúh án ánderên disen gelíchên.

---

98. ITEM EXCIPITUR.

Triangulus uero et quadrangulus. non uidetur magis minusue suscipere. nec aliquid aliarum figurarum. A'ber drióртêr. únde uierórtêr. nemág éinêr níeht mêr sín. dánne ánderêr. nôh nehéin pildis kescáft hábendêr.

Quæcunque diffinitionem trianguli recipiunt et circuli. omnia similiter triangula uel circuli sunt. [109.] So uuelíu iô drîscôzis. únde ríngis nôt-méz infángen habint. tíu sint oúh penôte drîscôze únde ringa.

Eorum uero quæ non recipiunt. nihil magis alterum altero dicitur. Tíu íro nôt-méz nehâbint téro nehéin ne íst mêr. dáz síu sínt danne ánderiz.

Nihil enim quadratum magis quam parte altera longior figura circulus est. E'ben láng sítíu uiera. neist niéht mêr circulus. dánne díu dír únében lánge sítta hábit.

Nullam enim recipit circuli rationem. I'ro ne uuérder negât indía zála dis circuli.

Simpliciter autem. A'ber óffene ze-ságênne. Si utraque non recipiunt huius propositi. uel circuli rationem. non dicetur alterum altero magis. U'be íro neuuéder. ríngis nôt-méz nehábit. sô ne héizet oúh neuuéder mêr ring. dánne daz ánder.

Non ergo omnia qualia recipiunt magis et minus. Fóne díu nesínt niéht álliu qualia mêr únde

mín . i. non omnia recipiunt comparationem .

---

99. QUID SIT EI PROPRIUM .

Horum itaque quæ prædicta sunt . nihil est proprium qualitatis . Téro uóre námdôn nehéin . ne íst ureíche qualitatis .

Simile autem et dissimile secundum solas dicitur qualitates . Kélîh únde úngelîh . uuérdent fóne qualitate éigen⸗afto gespróchen . [110.]

Simile autem alterum alteri . non est secundum aliud . nisi secundum id quod quale est . Ein gelîh ándermo . neuúrdet niêht fóne ánderen dingen gespróchen . âne uóne quali .

Quare proprium erit qualitatis . secundum eam simile et dissimile dici . Fóne díu íst qualitatis tíu súndera . fóne íro gelîh . únde úngelîh ze⸗chédenne .

---

100. RATIO DE COMMUNIONE CATHEGORIARUM .

At uero non decet conturbari . ne⸗quis nos dicat . i. reprehendat . de qualitate propositionem facientes . multa de relatiuis interposuisse . Nû zímet tiên lectoribus in gûotemo ze⸗sínne . nio íro nehéin únsih nein⸗chúnne . ze êrist fóne qualitate erhéuen . únde áber dárnâh gnûogez fóne relatiuis ságen .

Habitus enim et dispositio horum quæ ad aliquid sunt esse dicebantur . Tés fúrhto ih fóne díu . uuánda habitus únde dispositio . hína ze⸗relatiuis kezélet uuúrtin . únde mán íro ánderêst hiêr geuûog .

Pene enim in omnibus talibus genera ad aliquid dicuntur . Sie súlen uuízen . dáz genera qualitatis . alméistîg sínt ad aliquid .

Nihil autem horum quæ singularia sunt . Táz nesínt áber niêht íro species .

Nam cum disciplina genus sit . ipsum quod est alterius dicitur . Alicuius enim disciplina dicitur . Disciplina uuánda sî genus íst . pedíu íst sî ad aliquid . E'teuués íst . iô disciplina .

Eorum quæ singularia sunt . nihil ipsum quod est alterius dicitur . [111.] Íro specierum nehéinez nechît man éteuués sín .

Ut grammatica non dicitur alterius grammatica . nec musica alicuius musica . A'lsô nioman nechît relatiue éteuués grammatica éteuués musica .

Sed forte secundum genus . et hæc ad aliquid dicuntur . Ut grammatica dicitur alicuius disciplina . non alicuius grammatica . Táz genus ána séhendo . mág mán uuóla chéden . grammatica íst éteuués kelîrn . E'r nechîdet niêht éteuués grammatica .

Et musica alicuius disciplina . non alicuius musica . Sô mág ér

oúh chéden . musica ist éteuués kelírn . náls éteuués musica .

Quapropter quæ per se quidem singularia sunt . non sunt ad aliquid . Pediu nesmt tíu species keskídotíu ad aliquid . tóh síu án demo genere úngeskídotíu sín . ad aliquid .

Dicimur enim . quales . secundum singula . Táz skínet târ ána . táz uúir quales héizên nâh tíen speciebus .

Hæc enim et habemus . Sie sínt únsere hâba .

Scientes enim dicimur . quod habemus singulas scientias . Uuír héizên chúnnige . fóne dero hábo dero specierum .

Quare hæc erunt etiam qualitates quæ singillatim sunt . secundum quas et quales dicimur . Fóne díu sínt tíu species qualitatis . nâh tíen uuír óuh héizen quales .

Hæc autem non erunt eorum . quæ sunt ad aliquid . A'ber ad aliquid ne sínt síu nieht .

Amplius . Fernim nóh táz . [112.] Si contingat hoc ipsum quale . et relatiuum esse . nihil est inconueniens in utrisque generibus annumerare . Keskíhet óuh éin uuórt péidiu bezéichenen . qualitatem ióh ad aliquid . sô ne uuírret tir nieht táz sélba ze⌣zéllenne . ze⌣béidên cathegoriis .

---

101. DE FACERE ET PATI .

Recipit autem facere et pati contrarietates . et magis et minus . Tíu dir bezechenent túon álde dólên . díu sínt ofto éin ánderên uuíderuuártig . U'nde mág uuérden ío uuéderes . mêr íoh mín .

Calefacere enim ad frigidum facere contrarium est . et calidum fieri ad frigidum fieri . et delectari ad contristari . Uuármin únde chuelin . sínt uuíderuuártig . sô sínt óuh uuármen . únde châltên . frô sín . únde léideg sín .

Sed et magis et minus . Sô uuírdet óuh án ín . mêr únde mín .

Calefacere enim magis et minus est . et calefieri magis et minus . et contristari magis et minus . Mán mág uuóla uuármin mêr íoh mín . únde uuármên . mêr íoh mín . únde trûrên mêr íoh mín .

Recipit ergo magis et minus facere et pati . Fóne díu íst uuâr . táz tûonnes únde dólennis . mêr únde minnera sín mág .

Pro his itaque tanta dicantur . Fóne ín sî is sus cnûege .

---

102. DE SITU .

Dictum est autem et de situ in his quæ ad aliquid sunt . quia denominatiue a positionibus dicitur . [113.] Fóne ad aliquid ságendo . uuárt

oûh keságêt . táz tíu uerba sedere . únde stare . díu situm bezéichenent . kespróchen sint fóne nominibus . sessio . statio . díu positionem bezéichent .

---

103. DE QUANTO . ET UBI . ET HABERE .

Pro reliquis autem . quando . et ubi . et habere . eo quod manifesta sunt . nihil de eis aliud dicitur . quam quæ in principio dicta sunt . Fóne uuénne . únde uóne uuâr . únde uóne hábenne . neíst niêht nû ze⌣ságenne . uuánda síu sémfte sint . âne dáz fóre geságet íst . Uuáz íst táz ?

Quia habere quidem significat calciatum esse . armatum esse . Táz ána háben . bezeichenet keskúhen uuésen . álde gesáreuuit uuésen .

Ubi uero . ut in loco . Uuâr bezéichenet . in uuélero stéte .

Quando . ut quo tempore . Uuénne . in uuélemo zíte .

De propositis itaque generibus quæ dicta sunt . sufficiunt . Fóne díen generibus . íh pedêh ze-ságenne . hábo íh cnûoge gesaget .

---

104. QUOD MODIS OPPOSITA DICANTUR .

Dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter . Ze⌣uíer⌣ uuísôn chît man éin gágen ándermo gestéllit uuérden .

Aut ut ad aliquid . A'lde sô díu gágensihtigen .

Aut ut contraria . A'lde sô díu uuíderuuártigin .

Aut ut habitus et priuatio . A'lde sô bába únde dárba .

Aut ut affirmatio et negatio . A'lde sô néin únde iáh . [114.]

Opponitur autem unum quodque istorum . Tírro ío-gelîh uuírdet ingágen stéllet .

Ut sit figuratim dicere . Mít exemplo ze⌣ságenne .

Ut relatiua . Sô relatiua tûont .

Ut duplum dimidio . So zuíualt íst témo hálbîh .

Ut contraria . Sô uuíderuuártigiu tûont .

Ut malum bono . A'lsô úbel íst kûotemo .

Ut secundum priuationem et habitum . Sô man chît bába únde dárba .

Ut est cæcitas uisui . A'lsô blíndi íst temo kesíune .

Ut affirmatio et negatio . Sô uéstenúnga únde loúgen tûont .

Ut sedet . non sedet . A'lso díu sint . sízzet . ne-sízzet .

---

105. DE RELATIUIS.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur. Tíu relatiue gágen stéllet uuérdent.

Ea ipsa quæ sunt. oppositorum dicuntur. Tíu héizent ánderro.

Aut quomodolibet aliter ad ea. A'lde éteuuío séhent siu zu ín.

Ut duplum dimidii ipsum quod est alterius dicitur. A'lsó ziuuált éteuués zuíuált héizet. táz íz íst.

Alicuius enim duplum dicitur. I'z sól ío benôte héizen zuíualt. tánne des hálbin⌣téiles si.

Sed et disciplina disciplinato tanquam relatiua opposita est. Lêra íst óuh gágen stéllit temo gelêrtin. sámo zu ímo séhentiu.

Et dicitur disciplina ipsum quod est disciplinati. únde dáz tíu lêra íst. táz uuírt kehéizen des kelêrtin.

Sed et disciplinatum ipsum quod est. ad oppositum dicitur. i. ad disciplinam. A'lso uuírdit óuh táz kelêrta hína gespróchen. ze⌣sínero gágenstáltûn lêro.

Disciplinatum enim aliquem dicimus disciplina disciplinatum. [115.] Uuánda uuír héizên ío den gelêrtin fóne dero lêro gelêrtin.

Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid. Tíu ío mít témo námin déro gágenslhte gágenstáltiu héizent.

Ipsa quæ sunt aliorum dicuntur. Tíu sínt ió ánderro. táz siu sínt.

Aut quomodocumque ad inuicem. A'lde éteuuío séhent siu zéinen ánderên.

---

106. DE CONTRARIIS.

Illa ergo quæ ut contraria. Tíu áber dúrh uuíderuuártigi héizent opposita.

Ipsa quidem quæ sunt. nullomodo ad se inuicem dicuntur. Tíu neséhent níeht zu éinên ánderên. án díu dáz siu sint. siu séhent mêr fóne éinên ánderên.

Neque enim bonum mali dicitur bonum. sed contrarium. Uuánda níeman nechít. táz gûota íst tes úbelin gûota. er chít iz ímo sí uuíderuuártig.

Neque album nigri album. sed contrarium. Nóh ér ne chít. taz uuíza íst tes suárzen uuíza. ér chít iz ímo sí uuíderuuártig.

Quare differunt hæ contrarietates a se inuicem. Fóne díu sint contraria geskéiden.

---

107. DE DIFFERENTIA CONTRARIORUM. I. MEDIUM HABENTIUM ET NON HABENTIUM.

Quæcumque uero contrariorum talia sunt. Tíu contraria sólih sint. ut alterum ipsorum necessarium est

inesse. in quibus nata sunt fieri. et de quibus prædicantur. Táz éin uuéderiz benôte ána ist. tien siu geslâht sint únde uóne dien man siu sprichet.

Nihil eorum medium est. Tîu nehábint nehéin medium.

Quorum uero non est necessarium alterum inesse. Téro áber éin uuéderiz ána benôte neist.

Horum omnium est aliquid medium omnino. Téro állero ist to ételih medium. [116.]

---

108. EXEMPLA DE NON HABENTIBUS MEDIUM.

Ut languor et sanitas in corpore animalis naturam habet fieri. A'lso siechelhéit únde gánzi lébendên corporibus kesláht ist.

Et necessarium est alterum esse in animalis corpore. uel languorem uel sanitatem. U'nde to benôte sôl éinuuéder sîn án des lébentin lîchamin. siechi álde gesúndeda.

Sed et par et impar de numero prædicatur. Sô uuírdit óuh fóne dero numero gespróchen kerád únde úngerád.

Et necessarium est alterum in numero esse. aut habundans i. imparem. aut perfectum. i. parem. U'nde ist iô diu numerus úber slâhentîu álde géebenôtîu.

Et nihil est in medio horum. neque inter languorem et sanitatem. neque inter habundantem et perfectum. U'nde nieht neuíndist tû úndêr gánzemo únde únganzemo. únebenemo únde ébenemo.

---

109. EXEMPLA DE HABENTIBUS MEDIUM.

Quorum uero non est necesse alterum inesse. eorum est aliquid medium. Téro aber éin uuéderiz penôte ána neist. tîu hábint medium.

Ut nigrum et album in corpore naturam habet fieri. A'lso corpori geslâht ist. uuîz únde suárz uuérden.

Et non est necessarium. alterum horum esse in corpore. U'nde dóh nehéin nôt neist. éinuuéder ímo ána uuésen.

Non enim omne aut album aut nigrum est. Uuánda uuîz álde suárz to gelîh corpus neist.

Sed et prauum et studiosum prædicatur quidem et de homine et de aliis multis. [117.] Cûot únde úbel chît man óuh fóne ménniscôn únde fón ánderên díngin.

Sed non est necessarium alterum horum inesse aliis. de quibus prædicatur. U'nde neist tóh nehéin nôt íro éin uuéder súmelichên ána uuésen.

Non enim omnia uel praua uel studiosa sunt. Uuánda díngelíh nteht penôte neíst úbel álde gûot.

Et est horum medium. Pediu hábint siu medium.

Albi quidem et nigri. fuscum et pallidum et quicunque sunt alii colores. Suárzis únde uuízis media sint. pléih únde sât crâ únde álle ándere uáreuuâ. s. ut rubrum uiride. flauum. furuum. uenetum. fuluum. croceum. i. rôt cruêne. fálo. salo. cra. cóltfáro. chrûogfaro.

Praui uero et studiosi. A'ber úbelis. unde cûotis medium íst.

Quod neque prauum neque studiosum est. Táz neuuéder neíst cûot nóh úbel. Táz héizent stoici indifferens. álso ríhtûm íst únde skôni. Tíu sô getânin uuóltôn sie hábin fúre neuuéder.

In aliquibus itaque nomina sunt his quæ media sunt. In sumelichên contrariis sínt námin fúndene íro mediis.

Ut albi et nigri. fuscum et pallidum. A'lsô díen mediis suárzis únde uuízis sínt. pléih únde crísil.

In aliquibus autem nomina quidem in medio assignare idoneum non est. In sumelichên íst úmbechâme íro mediis námin ze_gébenne.

Sed per utrorumque summorum negationem quod medium est determinatur. Núbe díu ûzeren ferságendo. uuírdet íro medium geóuget.

Ut quod neque bonum neque malum est. neque iustum neque injustum. A'lsô díu námelôs sínt. tíu ne-uuéder sínt cûot. nóh úbel réht nóh únreht. [118.]

---

110. DE HABITU ET PRIUATIONE.

Priuatio uero et habitus quidem circa idem aliquid. ut uisio et cecitas circa oculum. Hába únde dárba uuírt éteuuâr ána gespróchen. álso gesíune únde blíndi án demo oúgen gespróchen uuírt.

Uniuersaliter autem dicere est. in quo nascitur habitus fieri. circa hoc dicitur priuatio. utrorumque eorum ordine. A'llelicho ze_ságenne. sô uuâr ána díu hába uuírt. tar ána uuírt óuh tíu dárba áfter íro béidero órdeno. dáz chît. áfter déro órdeno íro béidero zîtes. uuánda sô is únzît íst. sô nesol man neuuéder spréchen.

Priuari autem tunc dicimus. unum quodque habitus susceptibilium. Dárbên chédên uuír iógelíchiz tero hábemâhtigôn. tanne.

Quando in quo natum est habere nullomodo habet. Tánne dáz nehábit. táz háben sólta.

Edentulum enim dicimus. non qui non habet dentes. nec cecum qui non habet uisum. Uuír ne-

héizen tén nieht áfter réhtemo gechôse zánelôsen . dér zéne nehábit . nóh tén blinden tér óugen nehábit .

Sed qui quando contingit habere non habet . Núbe dén . dér sie nehábit . sô ér sie hábin sólta .

Quedam enim ex generatione sunt . quæ neque dentes . neque uisum habent . Súmelichiu sint tiu uóne ánabúrte . zéne nehábint . nóh óugen .

Sed non dicuntur edentati . neque cæci . U'nde dóh nehéizent . zánelos . nóh plint . Uuér mág héizen hólz únde stéin áfter rédo zánelôs únde hárlos . únde plint . únde tôt . [119.] Niouuiht neist tôd . âne dáz iû lébeta . nóh plint . áne dáz iû óugen hábeta . álde háben sólta . nóh hárlôs . nóh zánelôs . âne dáz siu háben sólta . únde áber nehábit .

---

111. OPPOSITA SUB OPPOSITIS ESSE . ET NON CUM EIS IDEM SIGNIFICARE .

Priuari uero et habere habitum non est habitus et priuatio . Tárbên únde éteuuáz hábin . dáz neist nieht hába únde dárba .

Habitus enim est uisus . priuatio uero cæcitas . kesiune ist hába . priuatio uero cæcitas . Plindi ist tárba . s. des kesiunis .

Habere autem uisum non est uisus . nec cæcum esse cæcitas . Hábên gesiune . táz neist kesiune . nóh plint uuésen plindi .

Priuatio enim est quedam cæcitas . Plindi . dáz ist dárba .

Cæcum uero esse priuari . non priuatio est . Plint uuésen . dáz ist dárbên . náls darba .

Nam si idem esset cæcitas . et cæcum esse . utraque de eodem prædicarentur . U'be éin uuâre . blindi únde blint uuésen . sô uuúrtin siu uóne éinemo dinge gespróchen .

Nunc uero minime . Nû neist tés nieht .

Sed cæcus dicitur homo . cæcitas uero homo nullo modo dicitur . Uuánda der mán héizet plindêr . nals áber blindi .

Opposita autem etiam hæc uidentur . i. priuari et habitum habere . tamquam priuatio et habitus . Oúh sint hábên únde dárbên . sámo hárto opposita . sô sélbiu hába únde dárba .

Modus enim oppositionis idem est . [120.] I'st ter sélbo modus . táz chit . tisiu oppositio ist álsô getân . sô diu uórdera .

Nam sicut cæcitas uisui opposita est . sic cæcum esse et uisum habere oppositum . Uuánda álso diu blindi demo gesiune gágen stéllet ist . sô ist óuh plint uuésen . únde geséhen .

---

112. DE SUBHABITU. ET SUBPRIUATIONE. SIMILIS RATIO.

Non est autem. neque quod sub affirmatione et negatione iacet. affirmatio et negatio. Táz óuh liget únder uéstenúngo. únde únder lóugene. táz neist nieht sélbiu diu uéstenunga. nóh sélber der lóugen.

Affirmatio namque. oratio est affirmatiua. s. ut sedet. Féstenúnga dáz ist éin uéstenig réda.

Et negatio oratio negatiua. s. ut non sedet. Únde lóugen. ist éin lóugenig réda.

Horum uero quæ sub affirmatione et negatione sunt. nulla est oratio. Tiu únder dien zuéin rédôn sint. s. ut sedere. non sedere. Tiu nesint nieht reda.

Concedantur autem etiam hæc esse opposita alterutris tamquam affirmatio negationi. Nû iéhên óuh tiu uuésen opposita éin ánderên. álsô lóugen únde uéstenúnga sint.

Nam in his oppositionis modus idem est. I'st to der eino modus oppositionis.

Sicut enim affirmatio aduersus negationem opposita est. ut quod sedet ei quod non sedet. A'lso uéstenúnga gágen stéllet ist lóugene. sô dáz ist. sizzet nesizzet.

Sic et res quæ sub utroque posita est. i. sedere ad non sedere. Sô ist óuh táz únder in béidên stât. ih méino sizzen. unde dára gagene nesizzen.

---

113. AD ALIQUID DISCERNITUR. AB HABITU ET PRIUATIONE.

[121.]

Quoniam autem priuatio et habitus non sic opponuntur ut ad aliquid. manifestum est. Uuír uuízzen dáz hába únde dárba. nieht sólih gágen stélle nehábint sô ad aliquid.

Non enim dicitur hoc ipsum quod est oppositi. Táz éina nehéizet nieht tes ánderis.

Uisus enim non est cæcitatis uisus. Uuánda diu gesíht neist tero blíndi.

Nec alio ullo modo ad ipsum dicitur. Nóh ze-ánderro uuís neuuírdet si kespróchen ze_íro.

Similiter autem neque cæcitas dicitur cæcitas uisionis. sed priuatio uisionis. Tána mêr neuuírdet plíndi gehéizen gesiúnis plíndi. núbe darba gesíunis.

Cæcitas uero uisionis non dicitur. kesíunis plíndi nechít nioman.

Amplius. Fernim to nóh.

Ad aliquid omnia reciprocatiue dicuntur. A'lliu ad aliquid uuérdent kespróchen áfter úmbegánge.

Quare cæcitas si esset eorum quæ ad aliquid sunt. utique et conuerteretur. U'be óuh tánne blíndi uuâre ad aliquid sô hábeti si úmbegáng.

Neque enim dicitur ad illud ad quod dicitur si non conuertitur. U'be si úmbe negât. sô neuuírdet si óuh nîeht gágen sihtîgo gespróchen zu‿démo si gespróchen uuírdet.

Neque enim dicitur uisus cæcitatis uisus. Uuánda nîoman nechît kesíune íst tero blíndi gesíune.

---

114. HABITUS ET PRIUATIO DISCERNUNTUR A CONTRARIIS.

[122.]

Quoniam autem neque ut contraria opponuntur ea quæ secundum priuationem et habitum dicuntur. ex bis manifestum est. Uuîo úngelîcho óuh contrariis hába únde dárba sîn gespróchen. táz keóffenont tísiu uuórt.

Quorum enim contrariorum nihil est medium. Téro contrariorum díu medium nehábint.

Necesse est in quibus nata sunt fieri. aut item quibus prædicari. alterum ipsorum inesse semper. Sól iô daz éina benôte ána uuésen dîen. án dîen siu múgen uuérden. únde uóne dîen uuír siu múgin spréchen.

Horum enim nihil est medium. quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili. Uuánda díu nehábint medium. téro îo daz éina benôte sól ána uuésen demo hábemáhtîgen.

Ut in languore et sanitate. et habundanti et perfecto. A'lso iz íst in sîechi. únde in gánzi únde in únébenemo îoh ébenemo.

Quorum uero aliquid est medium. numquam necessitas est omni esse alterum. Tíu áber medium hábint. tîen neíst nehéin nôt hértôn ána uuésen.

Neque enim necesse est omni susceptibili. candidum uel nigrum esse. neque frigidum. uel calidum. Uuánda nehéin nôt. neíst corpori. dáz iz uuîz alde suárz sî. chált álde uuárm.

Horum autem medium aliquid nihil prohibet esse. I'z mág áber ételîh sîn déro. díu únder zuískên stant.

Horum autem erat aliquid medium. quorum non erat necessarium alterum inesse susceptibili. I'z sólta óuh penôte sîn daz mitta. tô iz tero ûzerôn neuuéder uuás.

Preter quibus naturaliter unum inest. [123.] A'ne díu lazo îh fóre dîen natûrlîcho îo daz éina ána íst. ána daz ánder.

Ut igni calidum esse et niui candidum esse. A'lsô uíure héizi. únde snéuue îo uuîzi ána íst.

In his autem et determinatiue necessarium alterum esse. et non alterutrum contingit. A'n dísên geskíhet iô guíslîcho ána uuésen daz éina âne hérta.

Non enim possibile est ignem frigidum esse. neque niuem nigram.

Uuánda uíur neméig chált sîn . nóh snê suárz .

Quare omni quidem susceptibili . non est necessarium alterum inesse . Pedíu neíst nehéin nôt állen corporibus daz éina ána uuésen . âna uuéhsel .

Sed solis quibus naturaliter unum inest . Núbe échert tîen daz éina gesláht íst .

Et his determinate unum non alterutrum contingit . U'nde díen daz éina guísso únueruuéhselôt íst .

In priuatione uero et habitu nihil horum quæ dicta sunt uerum est . Tés álles ne geskíhet nîeht in hábo únde in dárbo .

Nec enim semper susceptibili necessarium est alterum eorum inesse . Uuánda dáz íst sâr eín úngelîchi . táz íro corpori daz éina ío benôte ána neíst . Uuío mág?

Quod enim nondum habet naturam ad uidendum . E'in uuélf taz nóh únzîtig íst zeséhenne .

Neque cæcum neque uisum habens dicitur . Táz ne heízet óuh nóh neuuéder . plínt nóh keséhende .

Ideoque non erunt hæc contrariorum . quorum nihil est medium . [124.] Pedíu nesínt nîeht tísiu gelîh tîen contrariis . tíu âna medium sínt .

Sed neque quorum est medium . Nîeht keltcheren nesínt siu . díen medium hábentên .

Necessarium enim est omni susceptibili alterum eorum inesse . Uuánda éin uuéder sô hába sô dárba sól ío án demo corpore sîn .

Quando enim natum fuerit . ad habendam uisionem aut cæcum aut habens uisionem dicetur . So iz érist zîtig uuírdet zeséhenne . sô héizet iz sâr . plínt álde geséhende .

Et horum non interminate alterum . sed alterum contingit . s. determinate . U'nde nîeht únguísso daz éina . núbe guísso geskíhet éin uuéderiz .

In contrariis autem quibus est medium . numquam necessarium fuit omni alterum esse . sed quibusdam et his determinate unum . A'ber in díen contrariis tíu medium hábint . neuuírdet nîeht penôte daz éina uúnden in állên . núbe échert in súmên . únde óuh taz éina mít quíssemo námin . s. sô díu héizi íst án demo uúire .

Unde palam est quia secundum neutrum modum tamquam contraria opposita sunt ea quæ secundum priuationem et habitum opponuntur . Tánnân sknet táz hába únde dárba án íro gágen-stélledo . neuuédermo modo contrariorum gelîh nesínt .

Amplius . Síu skéident sih óuh ze-ánderro uuís .

In contrariis quidem existente susceptibili . possibile est in alterutrum fieri mutationem . A'n éinemo líchamen mág hért uuéhsel uuérden dero contrariorum . [125.]

Nisi alteri naturaliter unum insit . ut igni calidum esse. I'mo nesi échert taz éina gesláht . sô uúire íst hízza.

Namque quod sanum est . possibile est languere . et candidum nigrum fieri . et ex studioso prauum . et ex prauo studiosum possibile est fieri. A'ber gesúnde uuírt síeh . únde uuíz . suarz . cûot úbel . úbel gûot.

Prauus enim ad meliores exercitationes deductus . et ad doctrinas . uel ad modicum aliquid proficiet . ut melior sit. Id est quamuis procliuior est semita a bono ad malum . et difficilis transitus a uitiis ad uirtutem . non tamen est impossibile . quemlibet peccatis obnoxium . per confabulationem sapientum . et quandam boni consuetudinem paulatim ad meliora procedere donec ad perfectionem conscendat. Scádel ménnisco ze⌣frómôn únde ze⌣léro gezôhter . kerúcchet ío be⌣déro uuílo só uílo . dáz er bézero uuírdet.

Si uero semper uel modicum crementum sumpserit . palam est quia aut perfectæ . mutabitur . aut satis multum crementum sumat. U'be er ío éteuuáz zû léget tánnân uuírdet er éin uuéder uílo gûot . álde uuóla gûot.

Si enim bene mobilior ad uirtutem fiet . uel quodcunque crementum sumpserit a principio. U'be er uuóla uáhet ze-túgede . álde er síh zu érist íeht pézerôt.

Ex hoc etiam uerisimile est . amplius eum sumere crementum. Tánnân mág man ín uuânen óuh férrôr gerúcchen. [126.]

Et hoc dum semper sit . perfecte in contrarium habitum restituetur. U'nde dáz ío ána tuêndo . chúmet er in ándere chúst.

Nisi forte tempore suspensum sit. I'z neuuérde únder-nomen. únde uóne díu ze⌣léibo uuérde.

Uerum in priuatione et habitu . possibile est mutationem in alterutrum fieri . In hábo únde in dárbo mág uuóla uuérden uuéhsel . des éinen ín daz ander . Et habitu in priuationem fit mutatio . a priuatione uero in habitum inpossibile est. Ter uuéhsel mág uuérden fóne hábo ín dárba náls áber uóne dárbo ín haba.

Neque enim cæcus factus . rursus uidet. Uuánda erblíndetêr . nío dára nâh neuuard keséhentêr.

Neque cum esset caluus . rursus comatus est factus. Nóh chálo uuórtenêr . neuuárd ánderêst keuáhsêr.

Neque cum esset sine dentibus . dentes ei iterum orti sunt. Nóh zánelôs uuórtenêr ánderêst nezánta.

115. AFFIRMATIO ET NEGATIO. DISCERNUNTUR A CÆTERIS.

Quæcumque uero tamquam affirmatio et negatio opposita sunt. palam est. quia nullo prædictorum modo opposita sunt. Nû ist guis. táz áber lóugen únde uéstenúnga. in sélbên gágen stéllet nesint. náh téro uuîsûn dero ánderro.

In solis enim istis necessarium est semper. aliud quidem eorum uerum esse. aliud autem falsum. An dísên éinên. ist iô daz éina uuâr. daz ánder lúgi.

---

116. CONTRADICTIO DIC A CONTRARIIS. [127.]

Neque enim in contrariis necessarium est semper. alterum uerum esse alterum falsum esse.

---

117. CONTRADICTIO DIC' AB AD ALIQUID.

Neque in his quæ ad aliquid sunt.

---

118. CONTRADICTIO DISCERNITUR AB HABITU ET PRIUATIONE.

Neque in habitu et priuatione. A'n dien érerên drîn modis. neuîndet ntoman uuâr nóh lúgi.

Ut sanitas et languor contraria sunt. et neutrum neque uerum est. neque falsum est. Similiter autem et duplum et dimidium. tamquam relatiua opposita sunt. et non est eorum neque uerum neque falsum. Sed neque ea quæ secundum priuationem et habitum sunt. sicut uisio et cecitas. Tísiu drîu exempla sint âne lóugen. únde âne uéstenúnga.

Omnino autem eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. nihil neque uerum neque falsum est. Porro omnia quæ dicta sunt. sine complexione dicuntur. A'lliu éinlúzziu uuórt. nesînt neuuéder uuâr nóh lúgi. Tísiu nû gespróchenen exempla. sint álliu éinlúzziu. sô dáz ist sanitas. languor. U'nde duplum dimidium únde cæcitas uisus.

---

119. DE COMPLEXIM DICTIS OPPOSITIS.

Sed et maxime uidebitur hoc tale contingere in his quæ secundum complexionem contraria dicuntur. A'llero guissôst múgen dóh keskéhen. uuâr únde lúgi in contrariis. Uuénne ist táz? Sô man siu spríchet zesámine geléitero uuórto.

Sanum namque esse socratem. ac languere socratem. contrarium est. A'lso dáz nû in zesámine ge-

légetên uuórten contrarium íst . sich uuésen socratem . únde gesúnde uuésen socratem . [128.]

Sed neque in his contrarium est . semper alterum uerum aut falsum esse . Ióh nóh tánne . neíst nieht iô daz éina uuâr . daz ánder lúgi . E'teuuénne mág iz sîn .

Cum enim sit socrates . erit aliud quidem uerum . aliud autem falsum . Tia uuîla er lébet . sô íst taz éina uuâr . daz ánder lúgi .

Cum uero non sit . ambo falsa sunt . So uuénne ér neíst . sô sínt siu béidiu lúgi .

Neque enim languere neque sanum esse . uerum est . cum ipse socrates omnino non sit . Uuío mág er gesúnde . álde siéh sîn . tánne ér sélbo neíst ?

In priuatione uero et habitu cum non sit . neutrum uerum est . Cum sit non erit alterum uerum . In hábo únde in dárbo . úbe ér neíst . uuío mág tánne uuâr sîn teuuéder ? Táz íst tîen contrariis kelîh . U'nde úber íst . taz éina dóh uuîlon uuâr neist . Táz íst áber úngelîh ten contrariis .

Habere namque uisum socratem . ad id quod est cæcum esse socratem . oppositum est . sicut priuatio et habitus . Socratem geséhen . álde socratem plínt uuésen . táz íst oppositum dero hábo . únde dárbo .

Et cum sit . non necessarium est . alterum uerum uel falsum esse . U'nde ímo lébendemo neíst nehéin nôt ein uuésen uuâr . daz ánder lúgi .

Cum enim nondum natus est habere . utraque falsa sunt . et uisum eum habere . et cæcum eum esse . E'r sînemo zîte . sínt péidiu lúgi . socratem geséhen . íoh plínt uuésen .

In affirmatione autem et negatione semper siue non sit . siue sit . aliud quidem erit falsum . aliud autem uerum . A'ber uéstenôndo . [129.] únde lóugenendo . socrates sî . álde nesî . uuírdet îo daz éina uuâr . daz ánder lúgi .

Languere namque socratem et non languere socratem . cum ipse sit . palam est . quia alterum eorum uerum . alterum autem falsum est . Tero zúeio . socratem stechelôn únde nestechelôn . únz er íst . uuírdet éin uuâr . daz ánder lúgi .

Et cum non sit similiter . U'nde so er neíst . sô sámo .

Languere et enim cum non sit . falsum est . non languere autem uerum . Stechên dóh er nesî . dáz íst kelógen . Nestechên íst uuâr .

Quare in his solis proprium erit . semper alterum eorum uerum . semper alterum falsum esse . quæcunque tamquam affirmatio et negatio opposita sunt . Fóne díu íst îo daz éina uuâr . daz ánder lúgi . dánne néin únde iáh . éin ánderên begágenent .

120. HUCUSQUE DE DIFFERENTIIS OPPOSITORUM. SEQUITUR ADHUC DE CONTRARIIS. QUOD ALIQUANDO QUÆ MALA SUNT. SIMUL MALIS ET BONIS. CONTRARIA SINT.

Contrarium autem est bono quidem ex necessitate malum. U'bel íst fo benôte uuíderuuártig cûote.

Hoc autem palam est. per singulorum inductionem. Táz skînet sâr fóne éinzên gegébenên exemplis.

Ut sanitati languor. et iustitiæ iniustitia. et fortitudini debilies. A'lso stechelhéit íst kesúndedo. únde únreht réhte. únde uuéichi dero stárchi.

Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium. et aliquando malum. A'ber úbel íst uuîlôn gûot uuíderuuártig. uuîlôn éin ánder úbel.

Egestati enim cum sit malum. superabundantia contrarium est. cum etiam ipsa sit malum. [130.] Kéisen únde úrgúse. sínt uuíderuuártig. únde béidiu dóh úbel.

Sed in paucis hoc tale quilibet inspiciet. s. ut malum malo sit contrarium. Séltenôr uíndet man dáz éin skádo sî ándermo uuíderuuártig.

In pluribus uero semper malum bono contrarium est. O'ftôr íst úbel guôte uuíderuuártig.

121. NON SICUT RELATIUA SEMPER SIMUL ESSE CONTRARIA.

Amplius. Contrariorum non necessarium est si alterum sit. et reliquum esse. Férnîm oúh. táz éin contrarium uuóla uuésen mág. s. in corporibus. âne daz ánder.

Sanis namque omnibus. sanitas quidem erit. languor quidem non erit. Uuánda án állên ganzên. íst kesúndeda. âne stechelhéit.

Similiter autem cum omnes sint albi. álbedo quidem erit. nigredo non erit. U'nde dâr sie álle uuîz sînt. álso álbize. târ neíst nehéin suárz.

Amplius. Fernîm nóh.

Si socratem sanum esse ad id quod est socratem languere contrarium est. U'be uuíderuuártig íst. ten mán gesúnde uuésen. únde stéh uuésen.

Cum non sit possibile utraque simul esse eidem. Síd siu îmo béidiu nemúgen sáment âna sîn.

Non erit possibile. cum alterum contrarium sit. et reliquum esse. Sô íst únmáhtlîh. târ daz éina íst taz ánder dáz imo uuídere íst. sáment îmo dâr uuésen.

Cum enim sit socratem sanum esse. Sô sócrates gesúnde íst.

Non erit languere sanum socratem. [131.] Sô nemág er gesúndêr. stéh uuésen.

122. QUIBUS INESSE POSSINT CONTRARIA.

Palam uero est quia et circa idem aut specie aut genere. naturam habent fieri contrarietates. A'n dien múgen uuérden contrarietates. tiu éin sint specie. álde genere. i. tiu éin speciem. álde éin genus hábint.

Languor namque et sanitas in corpore animalis. naturam habet fieri. kesúndeda únde siechi. sint kesláht tien corporibus animalium. fóne díu íst animal dero corporum genus.

Albedo autem et nigredo. simpliciter in corpore. A'ber uuízi únde suárzi. uuírdet kelícho. án lébentemo. únde únlébentemo corpore. Pedíu íst corpus íro allero genus.

Iustitia uero et iniustitia in anima. Réht únde únreht án dien sêlôn déro ménniskôn. Pedíu íst homo íro species.

---

123. UBI POSSINT INUESTIGARI CONTRARIA.

Necessarium autem est omnia contraria uel in eodem genere esse. uel in contrariis generibus. uel ipsa genera esse. Nôt íst táz álliu contraria in éinemo genere stándên. álde in zúein uuíderuuártigên. álde siu sélben sin genera.

Album enim uel nigrum in eodem est genere. Color enim genus eorum est. Uûiz únde suárz sint in éinemo genere. Fáreuua íst íro genus.

Iustitia uero et iniustitia in contrariis generibus. Illius enim uirtus. huius autem nequitia genus est. [132.] Réht únde únreht. sint ín uuíderuuártigen generibus. álso túged únde árg sint.

Bonum uero et malum non sunt in genere. sed ipsa sunt genera aliquorum existentia. A'ber gûot únde úbel nesint nieht in demo genere. siu sint sélben ánderro genera.

---

124. DE PRIORE.

Prius autem alterum altero dicitur. quadrupliciter. Latine uuírdet prius ze uíer uuísôn gespróchen.

I. Primo quidem et proprie secundum tempus. Zeêrist únde állero réhtôst. zît meinendo.

Secundum quod scilicet antiquius alterum altero et senius dicitur. Náh tiu éin díng héizet êrera. únde áltera dánne daz ánder.

In eo enim quod tempus amplius est. in eo antiquius et senius dicitur. Uuánda des zîtis mêr íst. fóne díu chît man iz sî êrera. únde áltera.

II. Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam. A'nderêst uuírdet táz prius kespróchen. táz nieht umbe negât. án dero nôt-fólgúngo des uuésennes.

Ut unus duobus prior est. A'lso éin êrera íst. únde êrera héizet. tánne zúei. uuánda uóne éinemo chóment zúei. Uuáz sínt zúei. âne zúirort éinez?

Duobus enim existentibus mox est consequens unum esse. Uno autem existente. non necessarium est duo esse. U'be zúei sínt. sô íst éin benôte. íst áber éin. so neíst zuéio nehéin nôt.

Idcirco non conuertitur ab uno consequentia. [133.] ut sit reliquum. Pedíu negât iz úmbe. so éin íst sament zuéin. táz zúei sín mít éinemo.

Prius autem uidetur illud esse. a quo non conuertitur in eo quod est esse consequentiam. Hoc est. prius est. quod non habet consequentiæ suæ uicissitudinem. Unum consequitur duos. et prius est. duo uero unum non necessario consequuntur. Táz íst êrera. des consequentia nieht úmbe negât.

III. Tertio uero secundum quendam ordinem prius dicitur. Zedéro drítûn uuís chít man prius. sô iz ordinem bezéichenit.

Quem ad modum in disciplinis et in orationibus. A'lso iz féret in lírnúngon únde in rédon.

Nam et in demonstratiuis disciplinis. est prius et posterius per ordinem. Táz man zéigondo lêren sól. án démo íst éinez êr in órdeno. dánne ánderez.

Elementa enim priora sunt his quæ describuntur per ordinem. A'naléita des uuérchis. sínt ío êr in órdeno. êr sélbez táz uuérch. In geometrica sól man êr lêren. uuáz punctum sí. únde linea únde figura. êr man beginne sélbun die figuras scáfôn úzer dien lineis.

Sed in grammatica elementa priora sunt sillabis. Pûohstâba habint óuh in gramatiche érerûn ordinem dánne sillabæ die úzer ín uuérdent.

Et in oratione similiter. Sô uéret iz óuh in redo.

Proemium enim prius est narratione per ordinem. Tíu uóreságа. i. prefatio. día réhtores béizent exordium. diu íst êr in órdeno. dánne sélbíu diu ságа.

IIII. [138.] Amplius. supra ea quæ dicta sunt. quod melius est et honorabilius. prius naturaliter esse uidetur. U'ber díu. héizet ío nóh prius. taz pézera. únde êrháftera íst.

Consueuerunt autem et plurimi. priores dicere apud se. honorabiliores et magis a se dilectos. Cnûoge uuéllen únder ín. die héizen priores. tie ín uuérderen únde lieberen sínt. tánne ándere.

Est quidem et pene alienissimus

horum hic mos. Tér síto íst tóh nâh ter únréhtesto.

Modi qui dicti sunt de priore. sunt isti. Sús mániga uuîsa sprîchet man uône priore.

V. Uidetur autem preter eos qui dicti sunt. alter esse prioris modus. A˜ne díse uîere íst ío nóh éin modus prioris.

Eorum enim quæ conuertuntur secundum essentiæ consequentiam. Téro díu úmbegang hábint íro míteuuíste. íh méino dáz ío uuéderez nôte mít ándermo íst.

Quod alterius alteri quomodo libet causa est. digne prius natura dicitur. Sô uuéderez téro dáz ánder récchet. taz héizet mít réhte natûrlîcho daz érera.

Quia uero sunt huiusmodi. palam est. Mán bechénnet uuóla sô getâniu.

Esse namque omnem. conuertitur ad ueram de se rationem. Tes ménnisken. s. únde íouuéles tinges uuésen. hábit úmbegâng mit sînes uuésennes keîihte.

Secundum essentiæ consequentiam. A'fter sámint uuíste. s. ío uuéderis mít ándermo.

Nam si est homo. [135.] uera oratio est qua dicitur. quia homo est. U'be ménnisko íst. sô íst tíu geîiht uuâr. dáz er sî. Et homo conuertitur. quia est.

Nam si uera oratio est qua dicitur. quia homo est. U'nde úbe díu geîiht uuâriu. íst. táz er sî. sô gât úmbe dáz óuh er benôte íst.

---

125. HUC USQUE DE CONUERSIONE. NUNC QUID EORUM PRIUS SIT.

Est autem quidem uera oratio. nequaquam causa. quod sit res. Nû neíst tiu uuârra réda nehéin machúnga des tingis.

Uerum tamen uidetur quodammodo res causa. ut sit oratio uera. A'ber daz díng. máchôt tia réda uuárra.

Cum enim res est aut non est. uera oratio aut falsa dicatur necesse est. U'be sélbez taz ting íst. álde neíst. târ áfter uuírdet tiu réda uuârriu. álde lúkkiu.

Ideoque secundum quinque modos. prius alterum altero dicitur. Fóne díu chît man ze ínf uuîsen. éin demo ândermo uuésen érera.

---

126. DE HIS QUÆ SIMUL SUNT.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem et proprie. quorum generatio est in eodem tempore. Mán chît uuésen sâment in álaríhte. únde guíssôst. in éinero uríste mít éin ánderên uuórteniu.

Neutrum uero neque prius neque posterius est eorum. Téro ne-

uuéder neuerrúcchet taz ánder . s. álso diu súnna únde íro skimo .

Simul itaque hæc dicuntur . secundum idem tempus . Tisíu chît man sáment uuésen . íro éina zît ána sehendo . [136.]

II. Naturaliter autem simul sunt . quæcunque conuertuntur quidem . secundum id quod est esse consequentiam . Tíu sínt áber natûrlicho úngeskéiden . tíu uóne éin ánderên íro uuésen hábint .

Sed nequaquam causa est alterum alteri . ut sit . Ú́nde doh neuuéderiz máchunga neist . tes ánderis . Ut in duplo et medio . Conuertuntur et enim hæc . Álso zuíuált unde hálblth . Tíu gânt úmbe .

Nam cum sit duplum . est medium . et cum sit medium . est duplum . sed neutrum causa est ut sit . Síu sínt ío sáment . siu nemúgen âne éin ánderíu nieht . íro neuuéder . nemáchôt toh táz ánder .

III. Dicuntur simul naturaliter . et quæ ex eodem genere e diuerso diuiduntur . ab inuicem . Tíu sínt óuh sáment natûrlicho . díu ûzer éinemo genere díezent .

E diuerso autem diuidi alterutrum dicuntur . Tíu chît man állênhálbôn ûz tízen . Quæ secundum eandem diuisionem sunt . Tíu gelícho skéitúnga tuont . Ut gressibile . uolatile . et aquatile . Álso gâendez . flíegendez . suúmmendez .

Hæc enim alterutrum e diuerso diuiduntur . quæ sunt ex eodem genere . Tíu skídônt sih kelícho fóne éin ánderên . tíu ûzer éinemo genere sih strángont .

Animal namque diuiditur in hæc . in uolatile . et gressibile . et aquatile . Animal uuírdet keskídôt . in úligendez . gâendez . suúmmendez .

Et nihil horum prius uel posterius est . [137.] Ú́nde déro nehéin neuerrúcchet taz ánder .

Sed simul per naturam hæc esse uidentur . Sáment kíbet siu diu natura .

Diuiditur autem et singulum horum in species rursus . ut gressibile animal . et uolatile et aquatile . Téro ío uuélêz . ih méino gressibile . uolatile . aquatile . kât áber in species .

Erunt ergo et illa simul naturaliter quæcunque ex eodem genere secundum eandem diuisionem sunt . Tíu uóne ío uuélemo genere déro drío in ében chomênt . tíu sínt óuh sáment .

Genera uero semper priora sunt . Genera uerskízent iô diu species .

Neque enim conuertuntur secundum quod est esse consequentiam . Nóh úmbe negânt siu áfter míteuúiste .

Ut cum sit aquatile . animal est . Álso animal mít aquatili íst .

Cum uero sit animal . non est necesse ut sit aquatile . Nóh áber

aquatile nieht penôte neist mit animali.

---

127. REPETITIO.

Simul ergo per natura dicuntur. quæcunque conuertuntur quidem secundum quod est esse consequentiam. sed nequaquam causa est alterum alteri ut sit. Nû sint réhto díu sáment. éin ánderên nôtfólgig sint. únde neuuéder ánder nerécchet.

Et ea quæ ex eodem genere e diuersa diuiduntur ab inuicem. U'nde óuh tíu ûzer éinemo genere síh strángont.

Et simpliciter simul sunt. quorum generatio in eodem est tempore. U'nde sáment sint sléhto zeságenne. díu sáment uuórteniu sint.

---

128. DE MOTU. [138.]

Motus autem sunt species sex. Séhs species sint tero uuágo álde des uuéhsales. Generatio. kebúrt. corruptio. uuárteda. Augmentum. Mérúnga. Diminutio. Minnerúnga. Alteratio. A'nderlíchi. Secundum locum mutatio. Fúrder rúccheda.

Alii itaque motus palam est. quia alii ab inuicem sunt. A'lle motus skéident síh óffeno fóne éin ánderên.

Non est generatio corruptio. Péren. neíst nieht eruuórteni. Neque augmentum diminutio. Noh uuáhsen sulnen. Neque alteratio secundum locum mutatio. Nóh anderlíchi. neíst stéte uuéhsel.

Similiter autem et alii. A'lso úngelíh sint sie álle éin-ánderen.

---

129. QUOD ALTERATIO A CÆTERIS FALSO UIDEATUR NON DISCREPARE.

In alteratione uero habet quandam questionem. A'n dero ánderlíchi. mág man zuíuelôn.

Ne forte necessarium sit id quod alteratur per aliquam reliquorum motionem alterari. U'be óuh penôte éin ánder uuéhsal. ánderlíchi st.

Hoc autem non est uerum. Tés nemág áber nieht sin.

Nam pene secundum omnes passiones aut plures alterari accidit. nulla aliarum motionum communicante. Uuánda uóne állen passionibus. álde nâh állên. sô hízza. únde urósi sint. keskíhet ánderlíchi. âne ándere uuéhsela.

Nam neque augeri necessarium est. quod per passionem mouetur neque imminui. Táz skinet fóne díu. [139.] uuánda nebéin nôt ne-

íst kemêrôt uuérden álde geminnerôt. taz síh uuéhselôt fóne passionibus.

Similiter autem et in aliis. Sámo úngeméine íst iz óuh tien ánderên motibus.

Ideoque alia erit preter alios motus alteratio. Pediu íst alteratio keskéiden fóne ín állên.

Nam si eadem esset oportebat id quod alteratur mox et augeri et minui. U'be iz éin uuâre. sô sólti dáz tir keánderlichôt uuírdet. sâr uuáhsen. únde sûinen.

Uel quandam aliarum motionum consequentiam fieri. A'lde ételicha sámint-uuíst hábin dero ánderro uuéhsalo.

Sed non est necesse. Nû neíst tes nehéin nôt.

Similiter autem et quod augetur aut aliqua alia motione mouetur. alterari oportebat. Sô sólti óuh keanderlichôt uuérden. táz tir uuáhset. álde ze-dehéinero uuís síh uuéget.

Sed sunt quedam crescentia quæ non alterantur. Tés neméig nieht sín. uuánda gnûgíu uuáhsent. tíu síh nieht ne ánderlichônt. Ut quadrangulus circumposito gnomone creuit quidem. alteratum uero nihil est factum. A'lso quadrangulum uóne gnomone zû-gelégetemo uuáhsit. únde nieht kéanderlichôt neuuírdet. Tíz íst quadrangulum □. Sô ist tiz gnomo. ⊟ Lége zesámine díu zuéi. so íst iz áber quadrangulum ⊞ Mêrôra íst iz. náls ánderlichôra. [140.]

Sic et in aliis huiusmodi. Sô íst iz óuh keskéiden fóne dien ánderên motibus.

Quare alii sunt motus ab inuicem. Pediu sínt keskéiden álle motus.

---

130. DE CONTRARIETATE MOTUUM.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Keméinlicho zeságênne. íst stílli uuágo uuíderuuártig.

His autem quæ per singula sunt. generationi quidem corruptio. augmento autem diminutio. A'ber éinzên zeságenne. íst iruuérden uuíderuuártig pérenne. A'lso án demo bóume éin ást iruuírdet. ánderer piret. Uuíderuuártig íst óuh suínen uuáhsenne.

Secundum uero locum mutationi. secundum locum quies maxime uidetur oppositum esse. Sô íst óuh uuíderuuártig ín stéte stân. demo rúcchenne.

Et forte in contrarium locum motatio. U'nde sélbez rúcchen in uuíderuuártige stéte.

Ut ei quæ inferius est. ea quæ superius est. et ei quæ superius est. ea quæ inferius est. A'lso ûfrúcchen. uuíderuuártig íst temo

níder-rúcchen . únde áber níder rúcchen témo ûf rúcchen .

Reliquorum uero assignatorum motuum . s. qui sunt in sexta specie . non facile est assignare quid est contrarium . Uuáz áber uuíderuuártig sî démo séhsten uuéhsale . dáz íst únsénfte zeságenne .

Uidetur autem neque esse aliquid contrarium . Ímo neíst sâr nieht uuíderuuártig . [141.]

Nisi quis et in hoc secundum qualitatem quietem opponat . aut in contrariam qualitatis motationem . Mán ne chéde óuh hier dero qualitatis únuuéhsal . íro uuéhsale uuíderuuártig sîn . álde uuéhsal dero éinûn in ándera uuíderuuártiga .

Sicut et in motatione secundum locum . aut in contrarium locum motionem . A'lso iz óuh férit in stíllo stânne . únde únstillo . álde in uuíderuuártiga stât ze uárenne . sô er uóre chád .

Est autem alteratio motatio secundum qualitatem . Nú íst réhto ánderlíchi uuéhsal uuíolichî .

Quapropter opposita erit secundum qualitatem motationi secundum qualitatem quies . Pedíu íst íro uuéhsal . únuuéhsale uuíderuuártig .

Aut in contrarium motatio qualitatis . A'lde dero éinûn uuéhsal . in ándera uuíderuuártiga .

Ut album fieri . ad id quod est nigrum fieri . A'lsô uuíderuuártig uuéhsal íst uuíz uuérden . demo suárz uuérden .

Alteratur enim . in contraria qualitatis . motatione facta . Uuánda iz ánderlichôt sih . éinero qualitate feruuéhselôtero in ándera uuíderuuártiga .

---

131. DE HABERE .

Habere autem multis dicitur modis . Hábên uuírdet kespróchen . ze-mánegên uuísôn .

Aut enim . s. dicimur habere . tamquam habitum et affectum . aut aliam quamlibet qualitatem . U'nsih chît man háben qualitatem . fésta únde únuésta . álde ételicha qualitatem . Dicimur enim disciplinam habere . atqúe uirtutem . Uuánda únsih chît man háben líste . únde túgede . dáz sínt qualitates .

Aut ut quantitatem . A'lde ételicha geuuást . Ut quod contingit ei qui habet magnitudinem . A'lso man démo chît . tér mícheli hábit . Dicitur enim bicubitum . O'uh chît man éteuuáz háben án ímo zuéio élnôn léngi .

Aut ea quæ circa corpus sunt . A'lde chît man únsih ána háben . Ut uestimentum . uel tunicam . A'lso uuír éigen den rógh . únde ándera uuât . Aut in membro . ut in manu anulum . A'lde án dien líden . sô uuír daz fingeri éigen .

Aut ut membrum ut manum uel pedem. A'lde die líde. án demo líchamen. sô uuír hénde únde fûze éigen.

Aut in uase. ut modius grana tritici. aut languena uinum. Uinum enim habere languena dicitur. et modius grana tristici. In díutiskûn chédên uuír. táz uáz kehébit ten uuín. ter ság kehébit táz chórn. Hæc igitur omnia habere dicuntur. ut in uase.

Aut ut possessionem. Habere enim domum et agrum dicimur. Aut etiam uxores habere. sed et uxor uirum. Uuír chédên únsih háben. dáz in uázze íst. ióh ál dáz in únserro geuuálte íst. Hûs únde éigen. únde chénûn ióh sia chédên uuir háben chárel.

Sed uidetur alienissimus. qui nunc dictus est modus esse. in eo quod est habere. Nihil enim aliud uxorem habendo significamus nisi quia cohabitat. [143.] Taz íst tóh uérrôst fóne réhtemo gechôse. táz man chît chénûn háben. uuánda iz échert míteuuíst meinet.

Forte tamen et alii quidam apparebunt modi. de eo quod est habere. Sed qui consuerunt dici. pene omnes enumerati sunt. Mág keskéhen. táz man óuh ze-ânderro uuís chît háben. diz íst tóh kéngesta.

(ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.)

PRÆFATIUNCULA IN PERI ERMENIAS.

Aristotiles scréib cathegorias. chúnt zetûenne. uuáz éinlúzztu uuórt pezéichenên. nû uuíle er sámo chúnt ketûon in pierierminiis. uuáz zesámine gelégitîu bezéichenên. an dien uerum unde falsum fernómen uuírdet. tîu latine héizent proloquia. A'n dien áber neuuéder uernómen neuuírdet. tîu eloquia héizent. téro uersûigêt er án dísemo bûoche. Uuánda óuh proloquia geskéiden sínt. únde éiniu héizent simplicia. dâr éin uerbum íst. ut homo uiuit. ánderîu duplicia. dâr zúei uerba sínt. ut homo si uiuit spirat. sô lêret er hîer simplicia. in topicis lêret er duplicia. Fóne simplicibus uuérdent predicatiui syllogismi. fóne duplicibus. uuérdent conditionales syllogismi. Nâh peri ermeniis. sól man lésen prima analitica. târ er béidero syllogismorum keméina regula syllogisticam héizet. tára nâh sól man lésen secunda analitica. [144.] târ er súnderîgo lêret predicatiuos syllogismos. tîe er héizet apodicti-

cam . zeiúngist sól man lésen topica . án dien ér óuh súnderigo lêret conditionales . tie er héizet dialecticam. Tíu partes héizent sáment logica. Nû uernim uuio er dih léite zûo dien proloquiis .

INCIPIT LIBER PERI ERMENIAS.

---

1. INTENTIO LIBRI PRIMA EST .

Primum oportet constituere . quid sit nomen . et quid uerbum . postea quid negatio et affirmatio . Ze êrist sól man ságên . uuáz nomen . únde uerbum sí . ûzer dien negatio uuírdet . únde affirmatio . tára nâh . uuáz síu sélben sín .

Et enuntiatio . Únde uuáz íro zuéio genus sí . i. enuntiatio .

Et oratio . Únde uuáz óuh tés genus sí . i. oratio .

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce i. ipse uoces . earum quæ sunt in anima passionum i. conceptionum notæ . et ea quæ scribuntur i. literæ . eorum quæ sunt in uoce . i. uocum . Fernim ze êrist . táz tíu genámden séhsíu . uoces sint . Samo so er cháde . Nomen . Uerbum . Negatio . Affirmatio . Enuntiatio . Oratio . sínt óffenúnga . únde zéichen dero gedáncho . únde áber íro zéichen sínt litere . Tíe sélben gedáncha . tûont tero sêlo ételicha dólúnga . sô sie conceptæ uuérdent in anima . Pedíu héizet er sie passiones animæ . [145.]

Et quem ad modum nec literæ omnibus eædem . sic nec eædem uoces . Únde álso állero líuto scrífte nieht kelîh nesínt . tána mêr nesínt íro sprâcha .

Quorum autem hæ primorum notæ . eædem omnibus passiones animæ sunt . Quorum únde primorum . dáz sínt neutra . fúre feminina . Íz chît . Eædem passiones animæ sunt omnibus gentibus . quarum primarum . s. passionum . hæ uoces notæ sunt . Á'llên líuten sínt tie uóre gedáncha gelîh . téro zéichen die uoces sínt .

Et quorum hæ similitudines . res etiam eædem . i. res etiam eædem sunt . quarum hæ . s. passiones . similitudines sunt . Ióh tíu díng téro gelîhnisse díe gedáncha sínt . sínt in állên stéten to diu éinen . Sô éiuerîu díng sínt . únde sûeziu . únde hólz íst . únde stéina . góld únde sílber . únde ándere creaturæ . Tíu bildôt taz mûot . so iz tar ána dénchit .

De his quidem dictum est . in his quæ sunt dicta de anima . Íz chît . in his quæ dicta sunt de anima . i. de intellectibus animæ . de his quidem satis dictum est . Fóne déro sêlo uernúmiste . íst nû ze⌣mâle gnûge geságet .

Alterius est negotii . Eínes ánderes uuérchis íst . fóne íro passionibus zeságenne .

Quem ad modum autem est in anima . aliquotiens quidem intellectus sine uero uel falso . aliquotiens autem . s. est cum iam necesse est . [146.] horum alterum inesse . sic etiam in uoce . Tíu uuórt hábint kelíhnisse . dero gedáncho . A'lso uuílôn gedáncha sint . nóh uuâr . nóh lúgi . únde áber sâr . éin uuéder sint . sô sint óuh tíu uuórt . tíu in uólgent .

Circa compositionem autem et diuisionem . est falsitas . ueritasque . Substantiam . únde accidens zesámene légendo . álde skéidendo . uuírdet uuâr álde lúgi . Lége homo . únde currit zesámine . sô chît iz homo currit . táz íst uuâr álde lúgi . Skéid síu mít temo aduerbio non . sô chît iz homo non currit . táz íst áber éin uuéder . uuâr . álde lúgi .

Nomina igitur ipsa et uerba . consimilia sunt intellectui . sine compositione . uel diuisione . i. sine est . uel non est . Sléhtiu uuórt . sint kelíh . sléhtero uernúmiste . tánne siu béidíu sint âne uéstenúnga . únde âne lóugen . uuánda íro neuuéder íst tánne lúgi . nóh uuâr .

Ut homo uel album . quando non additur aliquid . Neque enim adhuc uerum aut falsum est . A'lso déro neuuéder nóh tanne uuâr . nóh lúgi . neíst . úbe man dénchit . álde chît . homo uel album . mán nelége iêht tára zû .

Huius autem signum hoc est . I'h kíbo dir dés exemplum . táz uuâr . nóh lúgi neíst . tóh iz sí compositum .

Hircoceruus enim significat aliquid . Hirco-ceruus pezéichenet . táz péidíu sáment íst . póg ióh hírz . [147.] únde íst compositum nomen .

Sed quod nondum est uerum uel falsum . I'z íst áber sólih nomen . dáz uuâr . nóh lúgi . nebezéichenet .

Si non uel esse uel non esse addatur . uel simpliciter . uel secundum tempus . Mán nespréche uerbum dára zû . sléhto âne tempus . álde mít tempore . Dáz chît er . uuánda presens échert keskéite dero temporum íst . únde áber præteritum . ióh futurum . sélbin die tempora sint . Tû nechédêst . hircoceruus est uel fuit . uel erit . ánderês nemág iz sín . uuâr . nóh lúgi . dóh iz compositum sí .

---

2. QUID SIT NOMEN .

Nomen est uox significatiua . Nomen íst éin bezéichenlíh stímma . únde éin bezéichenlíh uuórt . tes tinges . tes námo iz íst .

Secundum placitum . A'fter dero gelúbedo . díe iz êrest fúnden .

Sine tempore . A'ne dia bezéichennissida temporis . tíu án uerbo íst .

Diffinitum. Kuíssa uernúmist hábintiz. únde guíssa bezéichennissida.

Cuius nulla pars est significatiua separata. Tés syllaba. álde dés litera. dúrh sih nteht ne bezéichenit.

In nomine enim quod est equiferus. nihil per se significat. Uuánda éin uuórt ist equiferus. fóne díu nehábet túrh sih nteht pezéichennissedo sín pars ferus.

Quemadmodum in oratione. quæ est equus ferus. Sô iz hábet án déro rédo. i. péitig ros. uuánda ferus tánne nteht neíst pars nominis. núbe sélbez nomen. [148.]

At uero non quem ad modum in simplicibus nominibus. sic se habet et compositis. I'z ne uérit nteht kelícho in éinlien [1] uuórten. únde zesámene gesáztên.

In illis enim nullo modo pars significatiua est. in his autem uult quidem. i. imaginationem habet significationis. A'n dien simplicibus neíst nóh tés kelíh. an dien compositis péitet iz sih taz pars. únde tûot tés kelíh. sámo so iz teht pezéichenne.

Sed nullius separati. i. nulla separatæ partis significatio est. Ió dóh nepezéichenet iz nteht túrh. sih. Ut in equiferus. A'lso iz skínet án demo nomine equiferus. Sín pars tûot álso iz hábe dúrh sih significationem. téro iz nteht nehábit.

Secundum placitum uero. quoniam naturaliter nominum nihil est. sed quando fit nota. s. illa naturalis est. I'z [2] chád nomen uuésen bezéichenlíh. áfter gelúbedo. uuánda iz natûrlicho neuuírdet. so súmelíh án dir zéichenúnga tûot.

Nam designant et inliterati soni. ut ferarum. quorum nihil est nomen. Táz chád íh fóne díu. uuánda dero tíero stímma. hábent natûrlícha bezéichennissida. únde nesínt nteht nomina. Pedíu sínt nomina geskéiden. fóne díen stímmôn dero tíero.

---

3. DE HIS QUÆ POSSUNT UIDERI NOMINA.

Non homo uero non est nomen. Latine non homo álde in díutiskûn nimménnisko. [149.] neíst nteht nomen.

At uero nec positum est nomen. quo illud oporteat appellari. Nóh oûh sâr uúnden neíst. uuío man íz héizen súle.

Neque enim oratio aut negatio est sed sit nomen infinitum. I'z nemág héizen oratio. sine uerbo. I'z nemág héizen negatio. sine uero et falso. Nû héizên iz nomen in-

[1] L. „éinlichen".

[2] L. "I'h".

finitum . táz chît únguis námo . uuánda iz álliu díng méinen mág . âne ménnisken . únde dóh téro nehéin guísso ne méinet .

Catonis autem uel catoni . et quæcunque talia sunt . non sunt nomina . sed casus nominis . Obliqui casus nesínt óuh nieht nomina . uuánda nioman nehéizet catonis . nóh catoni . íz sint uuéhsela des nominis . Casus íst flexio . táz chît chêr . flexio íst alteratio . táz chît ánderlîchi . alteratio íst mutatio . táz chît uuéhsel . fóne díu sint casus uuéhsela .

Ratio autem eius . idem nominis . est in aliis quidem . s. uocibus casuum . eadem . A'ber diffinitionem nominis . findest tu án sînên casibus . A'lso cato íst uox significatiua secundum placitum . sô íst óuh catonis únde catoni .

Sed differt . I'st aber dóh keskéiden .

Quoniam cum est . uel fuit . uel erit adiunctum . i. adiunctus casus . neque uerum neque falsum est nomen uero semper . Uuánda casus mit uerbo . netûot lóugen . nóh keiîht . nomen tûot áber . Ut catonis est . uel non est . Non dum enim aliquid . neque uerum dicit . neque falsum . Tû nelégest mêr zu . [150.] sô neíst iz . uuâr . nóh lúgi .

---

4. QUID SIT UERBUM .

Uerbum autem est . quod consignificat tempus . Uerbum íst . táz sáment actione . álde sáment passione . presens álde preteritum álde futurum tempus pezéichenet .

Cuius pars nihil extra significat . Tés pars nieht túrh síh nebezéichenet .

Et est semper nota eorum quæ de altero predicantur . U'nde íst iz to bezéichenénde . éin déro . díu uóne ánderên gespróchen uuérdent . sô actio tuôt . únde passio . únde álliu accidentia . Uuánda síu uuérdent iô gespróchen . fóne íro subiecto .

Dico autem quoniam consignificat tempus . I'h chído iz tempus pezéichenne . mít ánderro bezéichennissedo .

Ut cursus quidem nomen est . currit uero uerbum . i. ut sicut cursus nomen est sine tempore . sic currit uerbum est cum tempore . Táz tu uuóla uuízist . taz iô nomen . sô cursus íst . tempus ne méinet . únde iô uerbum . sô currit íst . tempus nôte méinet . Consignificat enim nunc esse . i. consignificat presens tempus . Sáment actu . méinet iz tia gágen-uuértûn stúnda .

Et est semper eorum nota . quæ de altero dicuntur . U'nde íst iô nota . táz chît hábit iz to bezéichénnissida déro . quæ de altero dicun-

tur. táz sínt accidentia. Fóne díu chît er sâr nâh.

Ut eorum quæ de subiecto aut in subiecto. A'lso déro nota. fóne ándermo gespróchen uuérdent. tíu de subiecto héizent. [151.] únde in subiecto. Táz sínt áber accidentia. Sámo so er cháde. íz pezéichenet iô actionem. únde passionem. tîe in subiecto ligent. sô állíu accidentia tûont. únde óuh tánne uuérdent kespróchen de subiecto. sô siv [1] sínt generalia. únde specialia.

---

5. DE HIS QUÆ UERBA UIDERI POSSUNT.

Non currit uero. non laborat. non uerbum dico. Nelóufit. neringet. nesínt niêht mêr uerba. dánne non homo nomen íst.

Consignificat quidem tempus. et semper de aliquo est. Síu hábint diffinitionem des uerbi. únde nesínt tóh nieht uerba.

Differentiæ autem huic. nomen non est positum. sed sit infinitum uerbum. Currit. táz íst simplex uerbum. fóne démo skéidet sih non currit. Pedíu sô chît er. dírro differentiæ. i. tísemo. dáz sih fóne éinemo skéidet.. neíst nóh nehéin námo uúndenêr. nû uíndên ín. únde héizên iz infinitum uerbum. i. únguís bezéichenéntez uerbum. Zíu sól iz sô héizen?

Quoniam similiter in quolibet est. uel quod est. uel quod non est. Uuánda iz fóne díngolîchemo gespróchen uuírdet. íoh fóne demo. dáz tir íst. ut homo non currit. íoh táz tir neíst. ut chimera non currit. Únde óuh fóne díu. uuánda éina actum uerságet iz. uuélicha iz áber uuélle. dáz neóffenôt iz nieht.

Similiter autem de futuro curret. uel currebat. non uerbum est. sed casus est uerbi. [152.] Nieht mêr neíst uerbum. táz man sprichet in futuro tempore. álde preterito. Sed casus uerbi. I'z héizet casus uerbi.

Differt autem a uerbo. quod uerbum significat presens tempus. ílla uero quod complectitur. Síu sínt târ ána geskéiden. uuánda daz námaháftesta uerbum. pezéichenet presens. áber díe casus uerbi. díe bezéichenent tíu zúei tempora. díu úmbe daz presens stánt. Præteritum únde futurum. stánt in ében. presens. stât in míttemen. futurum. lóufet zû. taz iz presens uuérde. preteritum. dáz presens uuás. lóufet tána. sélbez presens. íst únder hánden.

Ipsa quidem secundum se dicta uerba. nomina sunt. Sélben díu

[1] Spätere verbessernde zufügung.

uerba . sint nomina . sô siu éinlúzziu gespróchen uuérdent . Fóne díu spréchent greci . infinitiuum mít articulo . το τρεχειν. i. hoc currere . Uuír chédên óuh nominatiuo . min lóufen . ist spûotigera . tánne daz tin . únde in genitiuo . mines loufennis spûot páz . tánne dînes . Latini chédent ófto . in nominatiuo . meum uelle . meum esse . meum scire . Tánnân skînêt . táz uerba . múgen héizen nomina .

Et significant aliquid . U'nde hábint siu dúrh síh . íro bezéichennisseda . samo so nomina .

Constituit enim qui dicit intellectum . s. audienti . Táz skînet tár âna . uuánda dér iz éinhúzzez sprîchet . [153.] tér gibet ána-uuólga uernúmist temo lósênten . sámo so er nomen sprâche .

Et qui audit . quiescit . U'nde hírmet er sines lósênnis . sô er iz kehôret .

Sed si est . uel non est . nondum significat . A'ber nóh tánne . neóuget iz mieht . úbe iz uuâr sî . álde nesi . tû nelégêst mêr zû .

Neque enim esse . signum est rei . uel non esse . Quasi diceret . Neque enim est uerbum solum signum eius rei . de qua prædicatur . ad intellegendum esse uel non esse . I'z nemág úns éinez . nehein díng keságên uuésen . álde neuuésen . Táz chît . íz neist nehéin zéichen . affirmationis . álde negationis .

Nec si hoc ipsum est . purum dixeris . ipsum quidem nihil est . Nóh sélbez est . mit témo álle uéstenúnga . uuérdent . nemág éinez proloquium sîn .

Consignificat autem quandam compositionem . quam sine compositis non est intellegere . I'z pezéichenet aber éteuuaz . mít zesámene gelégetên uuórten . tíu nloman dúrh síh neuernímet . siu neuuérdên zesámene geléget .

---

6. QUID SIT ORATIO .

Oratio autem est uox significatiua . cuius partium aliquid significatiuum est separatum . ut dictio . Oratio íst óuh significatiua uox . álso nomen . únde uerbum . Sî íst áber dóh tés . fóne în geskéiden . táz iô gelîh íro téilo . dúrh síh iêht pezeichenet . [154.] A'lso éin uuórt tûot án dero rédo pezéichenet éteuuáz .

Non ut affirmatio . uel negatio . Nî dóh nieth uuâr . álde lúgî . sô proloquia tûont .

Dico autem . ut homo significat aliquid . I'h méino . álso homo íst éin lúztiz uuórt . unde dóh éteuuáz pezéichenet .

Sed non quoniam est aut non est . Náls áber nieht . neîn únde iáh .

Sed erit affirmatio . uel negatio .

si quid addatur. Légest tv teht tara zv˝. s. doh éin uerbum. sô uuírdet iz. proloquium. Vt homo currit.

Sed non una hominis syllaba. Aber éin syllaba. ho alde mo. nemúgen nieht pezéichenlih sin. dúrch sih.

Nec in eo quod est. sorex. rex significat. Uox est sola. Nóh án démo uuórte sorex. ne hábit rex. nehéina sunderiga bezéichennisseda. tóh iz mánne sô dúnche. Sed uox est sola. I'z ist échert éin stimma.

In duplicibus quidem significat. Sámint téro ánderûn syllaba. pezéichenet iz. Sed non secundum se. Ni dúrh sih. Sed quem admodum dictum est. Núbe sô iz târ uóre geságet ist. tô man ságeta. úmbe ſ zéichenlih uuésen. partes nominis. sámo so óuh uerbi.

---

7. ITEM QUALIS SIT OMNIS ORATIO. [155.]

Est autem oratio quidem omnis significatiua. non sicut instrumentum. s. ut plato docuit. sed quem admodum dictum est secundum placitum. A'lle orationes pezéichenent iô éteuuáz. náls nieht natûrlicho. sô instrumentum. núbe áfter gelúbedo. unde áfter mannis uuillen. sô iz fóre geságet ist. Táz óuga ist instrumentum dés keséhennis. Natûrlih ist taz kestune. natûrlih ist táz. mit tiu man gesihet. Sô uuânda plato. mit kechôse. sámo so mit instrumento. keóffenôt uuérden. mánnes uuillen. únde diu béidiu natûrlih sin. A'ber aristotiles uéstenôt nomen unde uerbum secundum placitum gespróchen uuérden. uuánda éinen gentibus. lichet in éina uuis zechédenne. ánderên in ándera uuis. Táz uuir héizên góld. táz héizent latini aurum. greci crison. Uuâre iz natura. déro neuuâre nehéin uuéhsal. Táz skinet târ ána. uuánda dáz hier natûrlicho ist sûoze. álde bitter. táz ist úberál sô. Uuio mág oratio sin. secundum naturam. sid iro partes. nomen únde uerbum. áfter liuto uuillen keskáfôt sint? Fóne diu ist oratio nota. náls instrumentum. [156.] únde ist áber diu zúnga. iro instrumentum. uuánda man sprichet. mit tero zúngûn. álso man gesihet mit temo oúgen. Instrumentum chédên uuir. kerúste. keskirre. geziug. ázâse. Instrumentum ist. mit tiu man díngolih tuôn sól.

---

8. ENUNTIATIO DISCERNITUR. A CÆTERIS ORATIONIBUS.

Enuntiatiua uero non omnis. i. Non omnis oratio enuntiatiua est.

sed in qua uerum uel falsum est. Nehéin oratio neist mêr enuntiatiua. âne diu uuâr. álde lúgi ságet. Uuír múgin óuh tíuten enuntiatio. sága. Sága íst péidiu. uuâr ióh lúgi.

Non autem in omnibus. s. est uerum. uel falsum. Ut deprecatio. oratio est. quidem. sed neque uera. neque falsa. A'ber in állên orationibus. neuíndest tu dóh nieht téro éin uuéder. s. uuâr. álde lúgi. uuánda deprecatio neuuéder neist.

Et cætere quidem relinquuntur. U'nde bedíu uuérdent hier die ándere uersûigêt. i. optatiua oratio. uocatiua. imperatiua. deprecatiua.

Rhetoricæ enim. uel poeticæ conuenientior consideratio est. I'ro íst. uuára zetuônne poetis. únde rehtoribus. mêr dánne philosophis.

Enuntiatiua uero presentis speculationis est enuntiatiua. Einiu íst tíssis ketráhtedis.

---

9. DE SPECIEBUS ENUNTIATIONIS. ET ORDINE UNARUM. [157.]

Est autem una prima oratio enuntiatiua affirmatio. Deinde negatio. s. que natura sunt unæ orationes. Aliæ coniunctione unæ. Táz er chît una. dáz méinet er significatione. náls numero. Sámo so er cháde. súmeliche enuntiatiuæ orationes sint éine. sô ze érist íst affirmatio. Síu íst uuîlôn éiniu naturlicho. únde sámo so uóne selb-uuáhste. Ut homo animal est. Tára nâh íst negatio sô sámo. Ut homo animal non est. Fóne dien íst tiz pûoh kescríben. ûzer dien uuérdent predicatiui syllogismi. Súmeliche sínt áber uuîlôn éine uóne bánde. Tíe sínt ûzer zuéin. álde ûzer mánigên. éine uuórtene. Sô dáz íst. Si homo est. animal est. Homo est. animal est. táz uuârîn zûo. úbe sî coniunctio ûzer în éina nemáchôtî. Fóne dien ságet er in topicis. únde lêret ûzer în uuúrchen. conditionales syllogismos.

---

10. QUOD ENUNTIATIONES. I. PROPOSITIONES. SIUE PROLOQUIA UERBIS CONSTITUANTUR.

Necesse est autem enuntiatiuam omnem orationem. ex uerbo esse. uel casu. A'lliu proloquia máchôt iô dáz uerbum. éin uuéder. sô presentis temporis. álde preteriti. álde futuri.

Et enim hominis rationi. si non addatur. aut est. aut erit. aut fuit. aut aliquid huiusmodi. nondum est oratio enuntiatiua. Sámo so er cháde. [158.] îh uuile dír ze exemplo gében diffinitionem hominis. Uuile dû tûon mit diffinitione

proloquium . i. propositionem . tû nelégêst tánne uerbum zû déro diffinitione . uerbi gratia hominis . ánderes neuuírdet si nteht ze proloquio . Chíd homo animal est . táz íst proloquium . únde dáz proloquium héizet diffinitio . Uuile dû chéden . homo . animal rationale mortale gressibile . âne dáz est . tóh iz mánigiu uuórt sîn . siú nesínt iô nteht proloquium . Mít párên nominibus nemág nehéin proloquium uuérden . Í'z mág áber uuérden mit párên uerbis . sô dáz íst . Ambulare . moueri est . Ú'nde âne nomen . sô dáz íst . Non homo currit .

---

11. ITEM DE UNIS .

Quare unum quiddam est . et non multa . animal gressibile bipes . Fóne díu uerním éin díng uuésen . tíe drí terminos . íh méino éina enuntiationem . animal . gressibile . bipes . sámo so óuh tíe zuêne . homo currit .

Neque enim in eo . quod dicuntur propinque . unum erit . Ní dóh fóne díu nteht éin . táz sie átahâfto . únde geslágo nâh éin ánderên gespróchen uuérdên .

Est hoc alterius negotii . Táz íst ánders uuár zelêrenne . Sámo so er châde . lís míne metaphisica . dár lêro íh tíh iz . A'ber boetius . ságet iz fûre ín . in secunda editione . Er chít tíu bezéichenên éin . [159.] tíu uóne éinemo díngе gespróchen uuérdent . sô díu tuônt . animal gressibile bipes . Fóne homine uuérdent siu gespróchen . nóh fóne ándermo díngе nehéinemo . Pedíu gât iz sús úmbe . Uuáz íst homo? Animal gressibile bipes . Uuáz íst animal . gressibile . bipes? Homo . A'ber socrates . atheniensis philosophus est . neuuírdet nteht fóne éinemo gespróchen . uuánda iz úmbe gân nemág . táz man chéden atheniensis phylosophus . táz íst socrates .

Est autem una oratio enuntiatiua . quæ unum significat . uel coniunctione una . Tíu éin bezéichenet natûrlícho . álde uóne bánde . tíu íst éiníu . Nû íst tíu éiníu túrh sih . animal . rationale . mortale . homo est . Tíu íst áber éiníu . fóne bánde . Si dies est . lux est .

---

12. DE PLURIBUS .

Plures autem quæ plura et non unum . s. significant . Tíe sínt mánege . tíe nteht éin nebezeichenent . ut canis mouetur . Táz mág fóne drín uernómen uuérden . cælesti marino latrabili .

Uel inconiunctæ . Ióh úngebúndene sínt plures . álso man chéden

mág . sol est . pax erit . nox est . cælum uoluitur . Tíe sínt plures numero . ióh significatione .

13. QUOD SIT TANTUM DICTIO . NOMEN ET UERBUM .

Nomen ergo et uerbum dictio sit sola . quoniam non est dicere . sic aliquid significantem uocem enuntiare . [160.] Nû sí nomen . únde uerbum échert dictio . náls enuntiatio . uuánda sô bezéichenenta uocem . íh méino sô nomen álde uerbum bezéichenent . nemág níoman chéden . iéht féstenôn . álde lóugenen .

Uel aliquo interrogante . uel non . sed ipso proferente . Mán dúrh síh spréche uiuit . álde er urágêntemo . niuitne socrates . sus ántuuúrte . Uiuit . Fuógest tû iz . zû démo óberen . táz iz chéde . uiuit socrates . sô íst iz enuntiatio . sô íst iz proloquium . Síhest tu án bárez uuórt . sô neíst is nieht álso er uóre-ságeta .

14. QUID SIT SIMPLEX . ET COMPOSITA ENUNTIATIO .

Harum autem quidem simplex enuntiatio . ut aliquid de aliquo . s. prædicare . uel aliquid . ab aliquo . s. segregare . Tero enuntiationum . s. uóne dien uuír chôsoên . íst sumelichiu sleht . únde sélb-uuáhsen . álso dir íst . fóne ételichemo éteuuáz ságen . ut socrates uiuit . álde uerságen . ut socrates non uiuit .

Hæc autem coniuncta . uelud oratio iam composita . Súmelichiu íst kebúnden . sámo siu sí zesámene geléget . ûzer dien sléhtên . Ut si dies est . lux est . Tíu íst sléht . tár zuêne termini sínt . sô socrates íst . únde uiuit . únde terminorum éinêr geságet uuírt temo ándermo . ut socrates uiuit . álde uerságet . ut socrates non uiuit . Tíe predicationes . tíe gébent . únde némen t . socrati dáz uiuere . Táz héizet de aliquo predicare . [161.] aut predicando ab eo separare . Ein díng hábet éinen terminum . zúei hábint zûene . díngolíh hábit sínen . fóne díu uuírt terminus fúre rem gesézzet .

15. DIFFINITIO SIMPLICIS ENUNTIATIONIS .

Est autem simplex enuntiatio . uox significatiua de eo quod est aliquid . uel non est . quemadmodum tempora diuisa sunt . Sléhtiu enuntiatio . íst uox . tíu dir bezéichenet éteuuáz uuésen . nû . álde íu . álde nóh uuánne .

16. DIFFINITIO SPECIERUM EIUS.

Affirmatio uero est. enuntiatio alicuius de aliquo. Negatio uero. enuntiatio alicuius ab aliquo. Féstenúnga. dáz ist ételiches tinges ána-ságа. Lóugen. dáz ist ételiches tinges uersága. únde ábe-ságа.

---

17. DUOBUS MODIS .. UERA UEL FALSA ESSE PROLOQUIA.

Quoniam autem est enuntiare. et quod est non esse. et quod non est esse. et quod est esse. et quod non est non esse. et circa ea quæ sunt extra presens tempora. similiter contingit omne. quod quis affirmauerit negare. et quod quis negauerit affirmare. Uuánda man llegendo. mág chéden. íz ist. álde neist. únde óuh uuârságendo. chéden íz ist álde neist. so uuéder man uuile só uóne gágenuuértèn dingen. álde ueruárnên. álde chúmftigên. pedíu geskíhet kelícho. dáz éinêr uéstenôt ánderen dés lóugenen. [162.] álde dés éinêr lóugenet. ándeṛen dáz féstenôn.

---

18. UNDE FIANT OPPOSITA.

Quare manifestum est. quoniam omni affirmationi. est negatio opposita. et omni negationi affirmatio. Pedíu skínet. táz ío lóugen stât uuíder uéstenúngo unde uéstenunga uuíder lóugene.

Et fit hoc contradictio. affirmatio et negatio oppositæ. Unde dáz héizet uuíder-chétunga. dánne néin. únde iáh. gágen éin ánderên ríngent.

Dico autem opponi. i. oppositionem fieri. eiusdem. s. predicati. de eodem. s. subiecto. A'ber oppositio. sól iô uuérden. mít repetitione éines predicati. fóne éinemo subiecto.

Non sicut æquiuoce. Táz iz nieht æquiuoce nest. A'lso dáz æquiuoce íst. úbe mán uóne zuéin alexandris chît. alexander regnat. alexander non regnat. Tóh tár daz predicatvm regnat. péiden hálb stánde. uuánda áber daz subiectvm geuuéhsalôt íst. pedíu neíst iz nieht contradictio. nóh oppositvm.

Et quæcunque cætera determinamus. s. in libro sophisticon. elecheon. contra sophisticas importunitates. Unde só írrent tie contradictionem állíu diu ánderíu. diu uuír zéigoên. án ánderen bûochen uuíder díen ána-gángen déro falsorum argumentatorum.

---

19. SECUNDUM RES UNIUERSALIA ESSE PROLOQUIA. UEL PARTICULARIA ANNUENDO UEL ABNUENDO. [163.]

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia. illa uero singillatim. dico autem uniuersale. quod in pluribus natum est predicari. singulare uero. quod non. ut homo quidem uniuersale. plato uero eorum quæ sunt singularia. necesse est enuntiare. quoniam inest aliquid. aut non. aliquotiens quidem eorvm alicui. quæ sunt uniuersalia. aliquotiens uero eorvm quæ sunt singularia. Sîd tero uuórto. súmelîchiu sînt keméinlîh. súmelîchiu éinlúzlîh. îh chído dáz geméinlîh. táz fóne mánigên gespróchen ist. vt homo. U'nde áber dáz eínlúzlîh. táz sô neist. Vt plato. fóne diu ist nôt iô dára nâh tiu proloquia éteuués zîhen. álde éteuués ferságen. uuîlôn diu geméinen. uuîlôn div súndrîgen.

---

20. UNIUERSALES PROPOSITIONES ESSE CONTRARIAS.

Si ergo uniuersaliter enuntiet in uniuersali. quoniam est. aut non. contrariæ erunt enuntiationes. U'be man fóne állelîchên. állelîcho ságet néin únde iáh. tie ságâ uuérdent uuíderuuártîg.

Dico autem in uniuersali enuntiationem uniuersalem. ut omnis homo albus est. nullus homo albus est. Uuánda homo uniuersalis ist. sprîh óuh tára zû. uniuersaliter omnis álde nullus. táz héizo îh állelîcha ságûn. fóne állelîchemo dinge.

---

21. INDIFFINITAS NON ESSE CONTRARIAS. [164.]

Quæ autem in uniuersalibus non uniuersaliter. non sunt contrariæ. s. sed indeffinitæ. Fermîd fóne állelîchên állelîcho zeságenne. s. vt homo albus est. homo albus non est. sô ne sînt iz nîeht uuíder-uuártîge ságâ.

Quæ autem significantur est esse contraria. Fóne dîen sie gespróchen uuérdent. tiu múgen uuíder-uuártîg sîn. Uuánda sô er albus níst. sô mág ér niger sîn. díu sint uuíder-uuártîg.

Dico autem non uniuersaliter enuntiare in his quæ suut uniuersalia. vt est albus homo. non est albus homo. Uuíle iôman chéden âne omnis. únde âne nullus. est albus homo. non est albus homo. táz héizo îh. únállelîcho ságen fóne állelîchemo.

Cum enim uniuersale sit homo. non uniuersaliter utitur enuntiatione. Sô chédendo. nesprîchet

er nieht állelícho daz állelícha. sô homo íst.

Omnis namque non uniuersale sed quoniam uniuersaliter consignificat. Uuánda omnis neíst nieht taz állelícha. íz pezéichenet áber állelícho. sáment temo állelíchen.

---

22. UNIUERSALITER SUBIECTO DEBERE APPONI. NON PRÆDICATO.

In eo uero quod uniuersale prædicatur. id quod est uniuersaliter prædicare non est uervm. Uuíle ſoman spréchen dáz uniuersaliter. [165.] zû démo uniuersali predicato. ut omnis homo omne animal est. sô ne íst iz uuâr. Spréche íz échert zû demo subiecto. ut omnis homo animal est. sô íst iz uuâr.

Nulla enim erit affirmatio. in qua de uniuersaliter prædicato uniuersale prædicetur. i. in qua uniuersaliter ponatur. cum uniuersali prædicato. Nehéin affirmatio nemág sô getân sín. daz uniuersaliter stánde sámint temo prædicato. vt omnis homo omne animal. Taz íst fone díu. uuánda daz prædicatum iô mêrôra íst. tánne daz subiectum. álde ében míchel. U'be iz mêrôra íst. sô líuget iz. ut omnis homo. omne animal est. I'st iz ébenmíchel. sô íst iz únnúzze. ut omnis homo. omne risibile est.

---

23. UNIUERSALIBUS NON UNIUERSALITER OPPOSITAS CONTRADICTORIAS DICI.

Dico autem opponi contradictoriæ affirmationem quæ uniuersale significat. eidem. i. illi quæ non uniuersaliter. I'h chído. áber dîa únállelichûn sága. stân gágen dero állelíchûn in uuíderchétungo. A'l uuíder chít st. téil ne uerságet si. Ut omnis homo albus est. Non omnis homo albus est. Nullus homo albus est. est quidam homo albus.

---

24. CONTRARIAS NON SIMUL ESSE UERAS. EARUM UERO CONTRADICTORIAS ALIQUANDO. [166.]

Contrarie uero uniuersalem affirmationem. et uniuersalem negationem. I'h chído áber die uniuersales éin ánderên uuíderuuártigo begágenen.

Ut omnis homo iustus est. nullus homo iustus est. Quo circa has quidem impossibile est simul ueras esse. Fóne díu nemúgen sie sáment keuuâre sín.

His uero opositas contingit in eodem. I'ro opositæ. i. íro uuíderchétigûn múgen sáment keuuâre sín in éinemo dínge. íh méino. Non omnis homo albus est. Est quidam homo albus.

---

25. CONTRADICTORIÆ OPPOSITARUM UNAM ESSE UERAM. ET ALTERAM FALSAM. SIMILITER ET PARTICULARIUM.

Quæcumque igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter. necesse est alteram esse ueram uel falsam. Tie uuiderchétunga dero állelichôn álleîcho gespróchenero. sint iô éine hâlb geuuâre. ánder hálb lúkke. A'lso dáz lúgi íst. omnis homo albus est. ánde áber dáz uuâr íst. non omnis albus est. álde dáz témo gelîh íst. quidam homo albus non est. Sô sámo. Nullus homo albus est. táz íst lugi. Nonnullus homo albus est. táz íst uuâr. U'ande dáz témo gelîh íst. quidam homo albus est. [167.]

Et quæcumque in singularibus sunt. Tíu sínt óuh éine hálb uuâr. ánder-hálb lúgi. diu man uóne éinlúzzên sprîchet.

Ut socrates est albus. non est socrates albus. Lírne án dísemo gemâle. uuîolîh uniuersalia. únde particularia. únde opposita. éin ánderên sin.

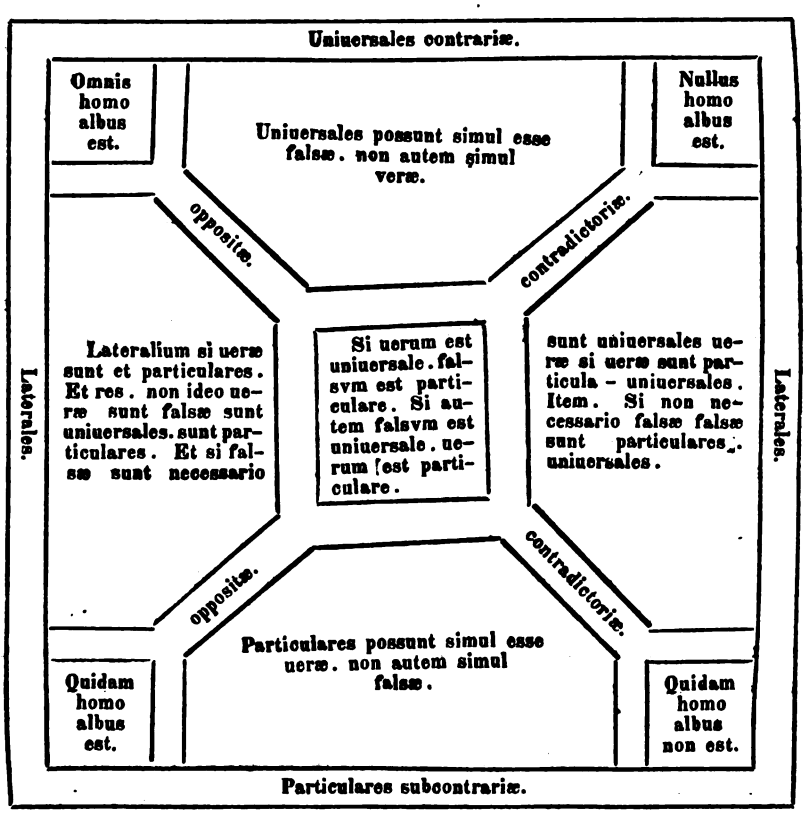

26. ITEM INDEFINITAS PROSEQUITUR.

Quæcumque autem uniuersalibus non uniuersaliter. non semper hæc uera sunt illa falsa. Indefinita neskéident nieht. uuâr. únde lúgi. siu sint sáment éin uuéder. [168.]

Simul enim uerum est dicere. quoniam est homo albus. et non est homo albus. et est homo probus. et non est homo probus. Uuâr sint tíu béidíu. ióh táz súmelichêr albus ist. súmelih ánderêr áber só neist. unde probus únde ánderêr non probus.

Si enim turpis. non probus. I'st er skámelih. só ne ist er liebsam. Sámo so er châde. Uuirdet óuh éinêr béidíu. turpis. ioh probus. náls aber in éinemo zite. Et est homo pulcher. et non est homo pulcher. Unde ist éinêr skône. ánderêr neist.

Si enim fœdus. non est pulcher. Uuánda ist er uuidersihtih. só neist er skône.

Et. s. uerum est si fit aliquid et non est. Unde dáz nóh uuirdet. táz neist nû. Tér nû uuizét. ter neist nóh nieht uuiz. Táz chit er áber fóne díu. uuánda éinêr uuirdet péidíu. uuiz. ióh suárz. náls áber in éinemo zite. Pedíu ist albus. et non albus in misselichen sáment uuâr. nals in éinemo.

---

27. INDEFINITAS NON UNIUERSALITER ACCIPIENDAS.

Uidebitur autem subito inconueniens esse. idcirco. quoniam uidetur non est homo albus significare simul etiam. quoniam nemo homo est albus. Hoc autem neque idem significat. [169.] neque simul necessario. Súmelichên dúnchet únmáhtlih. táz indefinita sáment uuâr sin. uuánda sie uuânent éin bezéichenen. non est homo albus. únde nemo homo albus est. Tés neist áber nieht. Non est homo albus. témo neuólgêt nieht. nemo homo albus est. A'ber nemo homo albus est. úbe iz uuâr ist. témo uólgêt penôte. non est homo albus.

---

28. UNIUS AFFIRMATIONIS UNAM ESSE NEGATIONEM.

Manifestum est autem. quoniam una negatio unius affirmationis est. Nû ist óffen. dáz éinero geihte. éin lóugen ist.

Hoc enim idem oportet negationem negare. quod affirmauit affirmatio. et de eodem. Uuánda dés man ihet. tés sól man lóugenen. únde uóne éinemo dínge chêden. néin. únde iáh.

Uel de aliquo singularium. Só indiuidua sint. Uel de aliquo uni-

uersalium. Sô appellatiua sint. Uel uniuersaliter. Táz chît. mît omnis. únde mît nullus. Uel non uniuersaliter. A'lde âne siu. Dico autem. ut est socrates albus. non est socrates albus. A'lso díu béidiu uóne éinemo gespróchen sínt.

Si autem aliud aliquid. s. prædicauerit negatio. uel de alio. s. subiecto. idem. s. prædicauerit. [170.] non erit opposita. sed erit ab ea diuersa. U'be éin ánderez ságet tiu negatio. dánne díu affirmatio ságetî. álde óuh táz sélba uóne ándermo. sô nesîhet sî nieht gágen íro. núbe uóne íro.

Huic uero quæ est. omnis homo albus est. s. opposita est illa. quæ est. non omnis homo albus est. Illi uero quæ est. aliquis homo albus est. illa opposita est. quæ est. nullus homo albus est. Sîh târ uóre án dia descriptionem. târ uindest tu. dáz er chît. i. uuîo angulares angularibus en=chédent. únde particulares uniuersalibus. A'ne díe îst nóh tánne. indefinita enuntiatio. fóne déro chît er óuh.

Illi autem quæ est. homo albus est. illa opposita est. quæ est. non est homo albus. Manifestum ergo quoniam. s. in oppositis una negatio unius affirmationis est. Fóne díu skînet. táz in oppositis. iô éin lóugen uuírdet. éinero uéstenúngo.

29. RECAPITULATIO SUPERIORUM.

Quoniam aliæ sunt contrariæ. aliæ contradictoriæ. et quæ sint hæ. edictum est. Uel quoniam non omnis uera uel falsa contradictio. et quare. et quando uera uel falsa. Nû hábo îh keságet. táz súmeliche propositiones. sínt uuíderuuártîg. sumeliche uuíderchéttîg. únde uuélehe dáz sîn. [171.] U'nde dáz álle uuíderchétâ. nieht neskéident. uuâr. únde lûgi. únde ziu dáz sî. únde uuánne sie geuuâre. álde óuh lúkke sîn.

Una autem est affirmatio et negatio. quæ unum de uno significat. uel cum uniuersale sit uniuersaliter. uel non similiter. Táz îst îo éin affirmatio. únde éin negatio. tîu éin ságet fóne éinemo. sô er óuh uóre chât. únde íro subiectum. îoh íro prædicatum. mêr dánne éin nebezéichenet. sô iz álleîh állelîcho sî. álde nest.

Ut omnis homo albus est. non est omnis homo albus. Nullus homo albus est. est quidam homo albus. An dîsên. îst éin uóne éinemo geságet.

Si album unum significat. U'be album. éin díng pezéichenet. îh méino. úbe iz æquiuocum neîst.

30. OPPOSITORUM REGULAM PROPTER ÆQUIUOCA TURBARI.

Si uero duobus unum nomen est positum. ex quibus non est unum. non est una affirmatio. U'be áber zuéin díngen. éin námo gegében ist. túrh tíu zuéi díng. tér námo nîeht éin námo uuésen nemág. fóne démo neuuírdet nîeht óuh. éin affirmatio.

Ut si quis ponat nomen. quod est tunica. homini et equo. A'lsô dáz nû ist. úbe gelîh námo ist tunica. [172.] ménnisken únde róssis.

Est tunica alba. hæc non est affirmatio una. nec negatio una. Tánne neist nîeht éin affirmatio. uuîz rógh ízzet. nóh éin lóugen. uuîz rógh neízzet.

Nihil enim hoc differt dicere. quam est equus albus et homo. Táz kât álso man chéde. nû ízzet uuîz ros. únde mân.

Hoc autem nihil differt quam dicere. est equus albus. et est homo albus. U'nde gât óuh táz. álso man chéde. nû ízzet uuîs ros. únde ízzet uuîz man.

Si ergo hæ multa significant. et sunt plures. manifestum est. quoniam et prima multa uel nihil significant. U'be díse propositiones. mêr dánne éin díng pezeichenent. ih méino. est equus. et homo albus. úbe sîe sínt mêr dánne éin díng. sô skînet. táz óuh tíu êreren. ih meino. est tunica alba. mânigíu díng pezéichenent. álde nehéin díng. Táz man chît est equus albus. et homo. táz nemag éin díng nîeht pezéichenen.

Neque est enim aliquis homo equus. Uuánda dés ne mág uuésen nîeht. táz mennsko rós sî.

Quare nec in his necesse est. hanc quidem contradictionem ueram. illam falsam esse. Fóne díu neist nehêin nôt. in dísên æquiuocationibus sô getâna contradictionem. éine hálb uuésen uuárra. ánder-hálb lúkka. [173.]

---

31. DE PRÆSENTI ET PRÆTERITO. DEFINITAS FIERI CONTRADICTIONES.

In his ergo quæ sunt. et quæ facta sunt. necesse est affirmationem. uel negationem. ueram esse. uel falsam. In uniuersalibus quidem uniuersaliter. semper hanc ueram. illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia. quemadmodum dictum est. A'n gágenuuértên díngen. únde ergángenên. ist pe- nôte uuâr. álde lúgî. so uuéder man chît. néin. álde iah. U'nde ist óuh quis. uuéderez íro sî. uuâr. álde lúgî. A'n dîen communibus. communiter spréchendo. ut omnis homo in diluuio periit. non omnis homo in diluuio periit. fin-

dest tu iô uuâr dáz éina . daz ánder lúgi . So sámo tuôst tû in indiuiduis . Ut in undis noe periit . non in undis noe periit . U'nde ist quis . uuéderez uuâr . álde lúgi st .

In his quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur . non est necesse . Dictum autem et de his . A'n dien indefinitis . múgen siu béidiu uuâr sin . álso er dâr nóre chád . Ut homo in undis periit . homo in undis non periit . Sámo so er châde . Matusalam periit . noe uero non periit . Nû sint táz preterita . Sámolîh findest tu in presentibus . [174.] Ut omnis homo sapiens est . non omnis homo sapiens est . Socrates est sapiens . socrates non est sapiens . Homo est sapiens . non est homo sapiens .

---

32. DE FUTURIS INDEFINITAS FIERI CONTRADICTIONES .

In singularibus uero et futuris non similiter . Hoc est . in singularibus de futuro prædicatis . definite uerum aut falsum non reperitur . A'n chúmftigên gehéizen . die man fóne éinemo tûot . ut alexander pransurus est . alexander non est . neist neuuéderez quís . E'in uuéder uuírdet uuâr . dúrh nôt . daz ánder lúgi . uuéderez iô dóh uuâr . álde lúgi st . dáz nemág man uuízen . Fóne singularibus . uuile er úns zéichenen . dáz uniuersalia sámolîh sint . Ut omnes captiui in patriam reuersuri sunt . Téro lo uuéder . ist sámo únguis . Tia únguissi . beginnet er nû stérchen . ze-mánigfáltero uuis .

---

33. PROPOSITIO .

Nam si omnis affirmatio . uel negatio . uera . uel falsa est . s. definite . et omnem necesse est . uel esse . uel non esse . si hic quidem dicat . futurum aliquid . ille uero non dicat . hoc idem manifestum est . quoniam necesse est uerum dicere . alterum ipsorum . si omnis affirmatio . uel negatio . uera . uel falsa est . Utraque enim non erunt simul in talibus . [175.] U'be ál dáz man ságet . uuâr . álde lúgi ist . únde iz pe-nôte sô uáren sôl . álde nesól . únde úbe éinêr dáz ságet chúmftig . dáz ánderêr uuíderságet . sô ságet échert ter éino uuâr péide nemúgen sie .

---

34. ASSUMPTIO .

Nam si uerum est dicere . s. in præsenti . quoniam album . uel non album est . necesse est esse album uel non album . U'be uuâr ist . taz man chit in præsenti . iz ist . álde

neist. sô ist is ôuh nôt. Sámo uuâr iz ist. sámo nôt ist is.

Et si est album. uel non album. uerum est affirmare. uel negare. U'nde úbe iz ist. álde neist. sô ist is uuâr ze ſehenne. álde zelóugenenne.

Et si non est mentitur. et si mentitur non est. U'nde úbe iz neist. sô liuget er. liuget er. sô neist iz.

Quare necesse est. aut affirmationem aut negationem. ueram esse. s. definite. U'be dáz futurum sámolih ist. sô ist iô guislicho uuâr dáz man ságet. álde uuiderságet.

---

35. CONCLUSIO FALSA.

Nihil igitur neque est. neque fit. a casu. nec utrumlibet. nec erit. nec non erit. sed ex necessitate omnia. et non utrumlibet. Sól iz tés sin. sô neist tánne nieht uuórten. nóh to âna ne uuírdet. nóh hina fúre neuuírdet. nóh ze-léibo neuuírdet. [176.] áfter únguissero geskíhte. nóh after éin uuéder. núbe iô uóne nôte. náls fóne béidero uuâne. Sô ist liberum arbitrium âba. únde állíu sélbuuáltigi.

Aut enim qui dicit uerus est. aut qui negat. I'z ist tánne fóne nôte. sid éin uuéderêr quisso ságet uuâr. der ſehento. álde der lóugenento. Uuâre iz utrumlibet. táz chit péidero uuân. sô gienge iz kelícho.

Similiter enim uel fieret. uel non fieret. I'h méino kelícho máhti geskéhen. dáz iz uuúrte. alde neuuúrte.

Utrumlibet enim. nihil magis sic uel non sic se habet aut habebit. Tiz éin uuéder. ne béitet niot mer. zeuuerdenne danne. ze ne uuérdinne.

---

36. UERE PRÆDICTA FUTURA. QUASI TOLLERE UTRUMLIBET.

Amplius. Pesûochên nóh quârôr die futura.

Si est album nunc. uerum erat dicere primo. quoniam erit album. Táz nû ist. táz máhta man uóre ze-uuâre ságen.

Quare semper uerum fuit dicere. quodlibet eorum quæ facta sunt. quoniam erit. Sô máhta man iô ze-uuâre fóre ságen. dáz nû ergángen ist.

Quod si semper uerum est dicere. quoniam est. uel erit. non potest hoc non esse. uel futurum non esse. I'st iz iô uuâr. dáz man fóreságet. sô nemág iz ze-léibo uuérden. nóh únchúmtig sin.

Quod autem non potest non fieri. impossibile est non fieri. Táz ze-léibo uuérden nemág. táz ist únmáhtlih zeeruuéndenne. [177.]

Et quod impossibile est non fieri. necesse est fieri. Unde dáz uuéndig neuuirdet. táz féret pe⌣nôte sô.

Omnia ergo quæ futura sunt. necesse est fieri. Fóne diu geskéhent álliu futura be⌣nôte.

Nihil igitur utrumlibet neque a casu erit. Nieht neíst áber dánne éin uuéder in únguis. nóh uufo iz keuálle.

Nam si ex casu. non ex necessitate. Uuánda mág iz misselícho geuállen. sô neduuínget iz nebéin nôt. zû démo éinen.

---

37. NON UT CONTRARIA. SIC CONTRADICTORIA. UTRAQUE FALSA REPERIRI.

At uero nec quoniam neutrum uerum est. contingit dicere. ut quoniam neque erit. neque non erit. Nû íst óuh úngelímfe zechédenne. dáz péidiu gelógen sín. uuírdet. ióh neuuirdet.

Primum enim cum sit affirmatio falsa. erit negatio non uera. Et cum hæc sit falsa. contingit affirmationem non esse ueram. Uuánda sô sínt siu bérton gelógen. néin!. únde iáh.

---

38. SI OPPOSITA SIMUL FALSA SUNT. PERIRE UTRUMLIBET.

Ad hæc si uerum est dicere. quoniam album est et magnum. oportet utraque esse. Sin uero erit. s. uerum est. dicere. esse cras. s. oportet. Si autem neque erit. neque non erit cras. non erit utrumlibet. Chít man dáz ieht. [178] sí in præsenti geuuâro. táz íst sô. Chít man in futuro sámo geuuâro. dáz iz uuérde mórgene sô uuírdet iz. Ferságet er in guís uuérden. únde neuuérden gelícho. sô íst utrumlibet ába.

Ut nauale bellum. s. ad exemplum erit. A'lso man chéden mág nauale bellum. quísso uuérden. únde neuuérden.

Oportebit enim neque fieri nauale bellum. neque non fieri nauale bellum. Tara náh nemág skéfuuig uuérden. nóh ze⌣léibo uuérden.

---

39. PERDITO UTRUMLIBET. QUID SEQUATUR INCOMMODI.

Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt. et alia huiusmodi. Tés nieht uuésen nemág. táz íst táz únde dés gelíh.

Si omnis affirmatio. uel negatio. uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter. uel in his quæ sunt singularia. necesse est oppositionem eorum hanc esse ueram. illam uero esse falsam. nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt. sed omnia esse uel fieri ex necessi-

tate . quare . i. eo pacto . non oportet neque consiliari . neque negotiari . quoniam si hoc facimus . erit hoc . si uero hoc . non erit . Ufbe álle geíihte . únde álle lóugena . keméinliceh [1] . ióh súnderige sólih sint . [179.] táz éiner guísso liuge . ánderer uuâr ságe . únde dáz únder zúein héizet ába si . únde is álles nôt st . so st óuh râten . únde chóufon aba . uuánda uuéllen uuir éinez tûon . sô geskihet fóne nôte ánderez . uuéllen uuir óuh táz . so uuirdet tés tána mêr .

Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse . hunc uero non dicere . Quare quod ex necessitate erit . quodlibet eorum uerum erat predicere tunc . E'iner mág lîehto to fúre ze mánigen iâren chéden . uuáz chúmftig nest . Ufbe daz iô tánne dúrh nôt so uérit . so uuás iro fóre-sága uuâr . Uuáz feruâhet tánne den râtenten . táz er chît tûen sús . unde sús . Nôt . tíu án dero uóre-ságûn ist . nehénget iz ímo zeskéffenne . I'z féret iô náh tero fóreságun .

---

40. PRÆSAGIA REBUS NECESSITATEM EUENTUS NON DARE .

At uero nec hoc differt . si aliqui dixerunt negationem uel non dixerunt . Nóh târ ána nestât-is nieht . úbe man uóre-ságeti . álde uerságeti .

Manifestum est enim quod sic se habeat res . uel si hic quidem affirmauerit . ille uero negauerit . I'z kât ál ze-éine . [180.] man iz kehéize álde negeheize .

Non enim propter negare . aut affirmare erit uel non erit . Uuánda dúrh féstenon . unde dúrh lóugenen . netûot iz neuuéder .

Nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore . Nóh úber-lang . nóh úber churz .

Quare . Fóne díu uerním .

Si in omni tempore sic se habeat . ut unum uere diceretur . Sólti daz éina . iô in zîtegelih uuâr uuésen .

Necesse est hoc fieri . Sô sólti iz pe-nôte so uâren .

Et unumquodque eorum quæ fiunt . sic se habere . ut ex necessitate fieret . Unde álle geskihte . sóltin so getâne sîn . táz sie nôte uuúrtin .

Quando enim uere dicit quis quoniam erit non potest non fieri . Uuanda sô iz iô geuuâro uóre geságet uuirdet . so nemâg iz ze-léibo uuérden .

Et quod factum est . uerum erat dicere semper . quoniam erit . Unde dáz nû geskéhen ist . tánnan uuás iô êreron uuâr . zechédenne . iz uuirdet . Nóh tánne uerním iô

[1] L. „keméinliche“.

dáz tiu gebúreda geuuârit tia uóreságun. náls tiu uóre-sága dia gebureda.

---

41. QUID UOLUNTAS UALEAT.

Quod si hæc non sunt possibilia. s. ut omnia ex necessitate fiant. Ube dés nieht uuésen neméig. táz álliu díng fóne nôte geskéhen. [181.]

Uidemur enim esse principium futurorum. i. sumus enim ipsi aliquibus principium. Sô skînet. taz uuír bírn ána-génne. únde réccheda dero chúmftigôn. náls tiu uóreséga.

Et ab eo quod consiliamur. atque agimus aliquid. et quoniam est omnino possibile esse. et non. Ióh tánnân skînet iz. táz uuír râtên. únde únseren mûot-uuillen tûên. ióh tánnân. dáz péidiu íst. ióh possibile quædam esse. uel non esse. An uuélehên íst táz?

In his quæ non semper actu sunt. et in quibus utrumque contingit. et esse. et non esse. A'n dien. diu nieht nóh in-tâte nesint. núbe in uuâne. únde diu mán méig tûon. únde netûon.

Quare et fieri. et non fieri. Únde siu óuh fóne díu múgen in futuro uuérden. únde neuuérden.

---

42. EXEMPLUM EORUM. QUÆ POSSUNT FIERI. ET NON FIERI.

Et multa nobis manifesta sunt. sic se habentia. Únde uuír bechênnên gnûogiu sô getâniu.

Ut quoniam hanc uestem possibile est incidi. et non inciditur. sed prius exteritur. A'lso dáz íst. táz éin lâchen méig ferscrôten. ióh uerskáfen uuérden. únde dóh tes nieht neuuírdet. núbe sús unuerscrôtenez ferslízen uuírdet.

Similiter autem et non incidi possibile est. Sámo uuóla méig iz óuh ûn-uerslízenez. [182.] ferscrôten uuérden.

Non enim esset eam prius exteri. nisi esset possibile non incidi. Íz neméhti nieht ólangiz. hoc est. álgánzez. ferslízen uuérden. iz neméhti únuerscrótenez ze-léibo uuerden.

Quare et in aliis facturis. quæ secundum potentiam dicuntur huiusmodi. manifestum est. quoniam non omnia ex necessitate uel sunt. uel fiunt. Fóne díu íst iz óuh an ánderên díngen. ih méino die. in mánnis keuuálte stânt. sámo óffen. táz sie nieht álle uóne nôte nesint. nóh neuuérdent.

Sed alia quidem utrumlibet. Núbe súmelichiu ze-béidên gelícho.

Et non magis uel affirmatio. uel negatio. Únde nieht quíssera neíst affirmatio. tánne negatio.

Alia uero negatio magis quidem in

pluribus alterum. Súmelichíu sint. téro éinez in gnôogên díchôr geskihet. tánne iz ze⌣léibo uuérde. álso grâuui tûot in áltên.

Sed contingit fieri alterum. alterum uero minime. Tóh keskihet éteuuénne. dáz séltsânera. álso úngrâuui íst in áltemo. U'nde uuirt ze⌣léibo daz keuuóna. sô diu grâuui íst in áltemo.

---

43. DIFFERRE INTER NECESSE ESSE TEMPORALITER. ET SIMPLICITER.

Igitur esse quod est quando est. et non esse quod non est. [183.] quando non est. necesse est. Nû íst nôt uuésen. dáz tir íst. sô iz íst. únde neuuésen dáz tir neist. sô iz neist. Uuánda nôt íst. táz man sizze. sô er sizzet. únde álso nôt íst. táz er nesízze. sô er nesizzet.

Sed non quod est omne. necesse est. esse. nec quod non est. necesse est non esse. A'ber nehéin nôt ne íst temo éinen. dáz iz st. nóh temo ánderen. dáz iz nest. s. âne échert tla uuíla. únz iz íst. álde neist. Sô er uuíle. sô uuéhselôt er iz.

Non enim idem est. omne quod est esse necessario quando est. et simpliciter esse ex necessitate. Táz íst fóne díu. uuánda nieht ze⌣éine negât. pe⌣nôte uuésen. tla uuíla iz íst. álso sedere íst. únde in zítelih pe⌣nôte uuésen. sô dáz íst. mortalem esse.

Similiter autem et in eo quod non est. A'n démo non esse. uérit iz so sámo. Not íst mánne. únz er nesízzet non sedere. ímo íst áber in zítelih nôt. non immortalem esse.

---

44. SIMILITUDO CONTINGENTIS CONTRADICTIONIS. ET TEMPORALIS NECESSITATIS.

Et in contradictione. eadem ratio est. A'n déro uuíderchétúngo dero oppositorum. féret iz óuh álso. dáz chít. éin uuéderez íst uuâr. non simpliciter. álso óuh temporalis necessitas. uuâr íst. non simpliciter. [184.]

Esse quidem. uel non esse omne. necesse est. s. in oppositis presagiis. Nôte sól iz álléz uuâr sîn. álde lúgi. táz man uóre ságet.

Et futurum esse uel non. Unde állez chúmftig sîn. álde ne sîn.

Non tamen diuidentem dicere alterum necessario. Tû neuíndest áber nehéinen. díu zuéi skidônten. únde daz éina stérchenten.

Dico autem futurum quidem esse bellum nauale cras necesse est. uel non esse futurum. Táz chído

ih . táz mórgene skéfuuig túrh nôt chúmftig st . álde nesi .

Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale . Turh táz fóre chéden . neist nehéin nôt . táz er st . uel non futurum esse . Nóh nehéin nôt . táz er ne st .

Futurum autem esse . uel non esse . necesse est . Nôt ist áber . dáz er st . álde ne st . Uuéder . dero zuéio uuérde simpliciter . dáz chît quisso . uuér uuéiz taz ? éin uuéder uuirdet iô dóh .

---

45. POSTREMA CONCLUSIO LONGE PRIUS PROPOSITÆ QUESTIONIS DE OPPOSITIS .

Quare quoniam similiter orationes ueræ sunt . quemadmodum et res . Fóne díu . uuánda die uóre-ságа . álso geuuâre sint . sô die náh chómenten gebureda .

Manifestum est . Sô skînet .

Quoniam necesse est . s. in his rebus . quæcumque sic se habent ut utrumlibet sint . et contraria eorum contingant . [185.] Táz nôt ist in zuíueligên díngen tîe uuíder dien gehéizen gebúrren múgen .

Similiter se habere et contradictionem . Kelîcha uuésen dia uóre-ságûn . s. dîen náh kâendên gebúredon .

Quod contingit in his quæ non semper sunt . et non semper non sunt . Táz kebúret án dîen díngen . die uuîlon sint . uuîlon nesint .

Horum enim necesse est quidem . alteram partem contradictionis . ueram esse . uel falsam . A'n sô getânero díngo strîte . findest tu iô daz éina uuâr . álde lúgi .

Non tamen hoc . aut illud . sed utrumlibet . Ni io dóh quisso . díz álde éniz . núbe éin uuéderez .

Et magis quidem ueram alteram . non tamen iam ueram uel falsam . U'nde uíndest tu dícchôr án súmelichên dáz éina uuâr . dánne daz ánder . ni to dóh nieht in zîtelîh . A'lso dícchôst ist crâuui . án áltemo hóubete . éteuuénne neist .

Quare manifestum est . quoniam non est necesse . omnes affirmationes . uel negationes oppositionum . hanc quidem esse ueram . illam uero falsam . s. definite . Fóne díu skînet . táz in állên strîten . dâr man féstenôt . únde lóugenet . táz éina nieht quisso uuâr neist . únde daz ánder lúgi .

Neque enim quemadmodum in his quæ sunt . sic se habent in his quæ non sunt . possibilibus tamen esse . uel non esse . sed quemadmodum dictum est . [186.] Nóh sô iz férit in presentibus . tîu ána sint . sô neuéret in futuris . tîu nóh nesint . únde dóh fúre múgen uuésen . álde neuuésen . núbe sô ih iz fóre-ságeta . Uuâz ist taz ? Táz presentia sint quis futura sámo únguis .

---

46. EXPLICIT DE UERITATE TRIUM TEMPORUM. INCIPIT ITERUM OSTENDERE UIM SIMPLICIS ET PRÆDICATIUÆ PROPOSITIONIS.

Quoniam autem est affirmatio significans aliquid de aliquo. Hic suspensio uocis. Uuánda affirmatio éteuuaz ságet fóne éteuuemo.

Hoc autem nomen est uel innominabile. Et hic. Únde daz. fóne demo si ságet. nomen ist álde innominabile. taz múgen uuir diutin únnamig.

Unum autem oportet esse et de uno. hoc quod est in affirmatione. Et hic. Únde si ein ságen sol. fóne éinemo.

Nomen autem dictum est et innominabile prius. Únde dâr fóre geságet ist uuáz nomen si. únde innominabile.

Non homo enim nomen quidem non dico. sed infinitum nomen. unum enim significat infinitum. Hic remisior uox. quia interposita ratio est. Non homo. s. quod est innominabile nemagih héizen nomen. núbe infinitum nomen. uuánda iz ein únguis ting pezéichenet.

Quemadmodum uel non currit. [187.] non uerbum est. sed infinitum uerbum erit. Et hic remissa. A'lso ouh non currit uerbum neist nube infinitum uerbum.

Omnis affirmatio uel ex nomine et uerbo. uel ex infinito nomine et uerbo erit. Hic clausula. Pedíu uuírdit so affirmatio. úzer nomine únde uerbo. álde úzer infinito nomine únde uerbo.

---

47. UERBUM IN PROPOSITIONE TENERE PRINCIPATUM.

Præter uerbum autem. nulla erit affirmatio uel negatio. A'ne uerbum neuuírdet nehéin propositio.

Est enim uel erit uel fuit. Hec est. preter est. uel erit uel fuit.

Uel preter alia huiusmodi uerba quæcumque ex his sunt quæ sunt posita. Ih méino. âne substantiua uerba neuuírdet propositio. álde âne ánderiu dâr uóre gezéigotiu. só díu sint currit. uiuit. disputat. regnat. Consignificant enim tempus. Síu bezéichenent iò tempus sámint actione álde passione.

---

48. EXEMPLA SÍMPLICIUM PROPOSITIONUM. QUÆ HABENT UNUM SUBIECTUM. ET UNUM PRÆDICATUM.

Quare prima affirmatio et negatio est. est homo. non est homo. Fóne díu ist tiu érista. uzer finito nomine.

Deinde. est non homo non est non homo. Tíu ánderiu uzer infinito nomine.

Est omnis homo. non est omnis homo. Tíu dritte uzer uniuersali uniuersaliter.

Est omnis non homo. non est omnis non homo. [188.] Tíu uiêrda ist. uzer uniuersaliter infinito.

Et in extrinsecus temporibus eadem ratio est. Mít tíen ánderen temporibus. preterito únde futuro. diu âne presens sínt. máht tu so sámo tûon simplicem propositionem. Ut homo erit homo fuit. Fernim échert uuóla. dáz omnis únde quidam. determinationes sínt. náls termini. Táz chît síu sint zégunga dero terminorum. náls sélben die termini. Únde uóne diu. neuuírdet fóne in nieht kemêrot. simplex propositio.

---

49. DE HABENTIBUS UNUM SUBIECTUM ET DUO PRÆDICATA.

Quando est tertium adiacens prædicatur. dico autem ut est iustus homo. dupliciter dicuntur propositiones. Sô est. ter drítо terminus uuírdet. álso er dâr ist. est iustus homo. sô uuérdent ûzer zuéin propositionibus fiere.

Est tertium dico adiacere in affirmatione. nomen uel uerbum. Taz trítta ih méino est. so iz nomen sí. so iz uerbum sí. daz chído ih háften in propositione. zu ándermo uuorte. so iustus ist. Tóh iz stánde ze-êrist. iz neháftet tóh nieht zu subiectiua parte. nube zu declaratiua. Hier uernim sâr. uuéhleha. zíuualti er méine. E'in oppositio íst. ûzer finito nomine. ih meino. est homo iustus. non est homo iustus. [189.] ánderiu ist ûzer infinito nomine. ih meino. est non iustus homo. non est non iustus homo. Fóne dien chît er. daz hara nah fólget.

Quare idcirco quatuor istæ erunt. Pediu uuérdent tero propositionum uíere.

Quarum duæ ad affirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam. ut priuationes. i. eandem uim retinent affirmationis et negationis. et similes sunt ad affirmandum aliquid et negandum. his quæ sunt priuatoriæ. Téro zûo tuônt álso getâna affirmationem únde negationem. sô priuatoriæ propositiones. Uuélehe sint priuatoriæ? Est iniustus homo. non est iniustus homo. Uuélehe dirro uíero sint tíen gelîh? Est non iustus homo. non est non iustus homo.

Duo uero minimæ. A'ndero zûo nesínt in nieht kelîh. Uuélehe? Est iustus homo. non est iustus homo. Infinitæ únde priuatoriæ. habent kelîcha uernúmist.

Dico autem quóniam est aut iusto adiacebit aut non iusto. Quare etiam negatio. Est háftêt zû iusto únde ze non iusto. sô tuônt óuh non.

Quatuor enim sunt. Fóne diu sínt tero propositionum uíere.

Intelligimus uero quod dicitur. ex his quæ subscripta sunt. Fóne dero uólgendun figura. dar sie geórdenot sínt spuet is paz zeuernémenne.

Est iustus homo, huius negatio. non est iustus homo. [190.] Est non iustus homo. huius negatio. non est non iustus homo. Est enim hoc loco et non est. iusto et non iusto ad iacet. Fiêre sint iro. A'n disen uier propositionibus. háftet est únde non. ze iusto únde non iusto.

Hæc igitur quemadmodum in resolutoriis dictum est. sic sunt disposita. Tise uier propositiones. únde dara zû priuatoriæ uuérden sus keórdenôt álso ih óuh lêrta in analiticis.

Quare et sequi sese inuicem uidebuntur. i. possibile est esse et non esse. Téro affirmationis possibile est non esse. uuírt kelóugenet mít téro negatione non possibile est non esse. Fóne díu íst óffen dáz tiu sélba affirmatio possibile est non esse. únde óuh tiu possibile est esse. sámint éin ánderên sint. nals gágen éin ánderên.

Non enim contradictiones sibi inuicem huiusmodi sunt. possibile est esse et possibile est non esse. Sô getâne prædicationes. ih méino zûo affirmationes sô dîe sélben sint. tîe neuuérdent nieht éin ánderên oppositæ.

Sed possibile esse et non possibile esse. nunquam simul sunt. opponuntur enim. A'ber díse ih méino affirmatio únde negatio. nemúgen sámint sîn. pedíu sínt sie oppositæ.

At uero possibile non esse et non possibile non esse. nunquam símul sunt. Uuánda óuh tíse ringent. pedíu nemúgen [1] óuh si sámint sîn. Similiter autem et eius. [191.]

Affirmatio simplex.		Negatio simplex.
Est iustus homo.		Non est iustus homo.
Affirmatio priuatoria.	Similes.	Negatio priuatoria.
Est iniustus homo.		Non est iniustus homo.
Similes.	Similes.	Similes.
Est non iustus homo.		Non est non iustus homo.
Affirmatio infinita.		Negatio infinita.

Similiter autem se habet. et si uniuersalis nominis affirmatio sit. So uérit iz ouh. ube állelih féstenunga állelícho getân uuírdet. ih méino. dâr nemag ouh keskéhen daz angulares sámint uuâr sagen.

Ut omnis est homo iustus. Non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus. Non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse. contingit autem aliquando. A'ber doh neságent fro angulares nieht io in zítegelih sâmint uuâr. éteuuénne

[1] Steht, wahrscheinlich schreibfehler, s.

geskihet iz. Samo so er châde. Sint tie angulares indifinite. daz chît úngemarchôte. sô sint sie gehélle. álso iz tar uore skînet an dero descriptione. Sint sie aber definite. i. kemárcbote mít témo nomine omnis. so sint sie uuîlon sâmint uuâr. also iz skînet ube du an dero descriptione missechêrist tia particulares oppositiones. unde negationem particularem sezzest under affirmatione uniuersali. [192.] Unde âber affirmationem uniuersalem únder negatione particulari in hunc modum.

Affirmatio uniuersalis.
Est omnis homo iustus.
Negatio particularis.
Non est omnis homo non iustus.

Simul ueræ.

Negatio particularis.
Non est omnis homo iustus.
Affirmatio uniuersalis.
Est omnis homo non iustus.

Nîm aber âba daz omnis. taz sie sîn indefinitæ. so sint êben-geuuâre die angulares affirmationes. iób tie angulares negationes in hunc modum.

Affirmatio finiti nominis.
Est iustus homo.
Negatio nominis infiniti.
Non est non iustus homo.

Simul ueræ.
Simul ueræ.

Negatio finiti nominis.
Non est iustus homo.
Affirmatio nominis infiniti.
Est non iustus homo.

An sus ketânen prædicationibus. ih méino quæ possunt esse et non esse. sint iô sâment uuâr die angulares. A'ber an dien quæ naturaliter insunt. so die sint. est homo animal. est homo non animal. alde ouh naturaliter inesse non possunt. ut est homo lapis. est homo non lapis. nemúgen sie sament uuâr sîn.

---

50. QUOT OPPOSITIONES FIANT UBI EST TERTIUM ADDITUR.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt. Nû sint taz zuo oppositiones. s. die ih nu gesaget habo. E'inu ist tîu dir bestât ex finito subiecto. so díu tûot. est homo iustus. [193.] non est homo iustus. A'nderiu ex infinito prædicato. so díu tuot. est non iustus homo. non est non iustus homo.

Aliæ autem ad id quod est non homo. ut subiectum aliquod additum. Hoc est aliæ duæ sunt quasi aliquod additum ad id subiectum. quod est non homo. Nóh sint ándere zûo dero prædicata geléget sint zu démo subiecto. non homo. Tëro zuéio gíbet er nu exemplum. E'iniu bestât ex infinito subiecto. so diu tûot. Est iustus non homo. non est iustus non homo. A'nderiu ist tîu dir bestât ex infinitis prædicato et

subiecto . so diu tuot . Est non iustus non homo . non est iustus non homo .

Magis plures autem his non erunt oppositiones . Mánigôrin opposita nemugen uuérden . so est ter drítto terminus ist .

Hæ autem extra illas . ipse secundum se erunt . ut nomine utentes non homo . Tie áfterin zûo propositiones . sint turh sih . âne de êrerin . infinitum nomen fure nomen hábende . toh iz simpliciter nieht nomen nest .

---

51. NON DIFFERRE INTER CURRIT ET CURRENS EST .

In his uero in quibus est non conuenit . ut in eo quod est currere uel ambulare . idem faciunt sic posita hæc ac si est adderetur . An dien est negelímfet . so iz ist in currere unde in ambulare . taz chit an demo currit . unde an demo ambulat . tar gât iz . also ouh est tar mite stûende . Ut est currit omnis homo . [194.] non currit omnis homo . Currit omnis non homo . non currit omnis non homo . An dien propositionibus állen mág man chéden currens est . fure currit .

---

52. QUEM LOCUM OPORTEAT HABERE NON IN PRÆDICATIONE .

Non enim dicendum est non omnis homo . sed non negatio ad id quod est homo addendum est . Ubo du máchon uuíle infinitum nomen . so nesólst tu nieht légen non zu démo omnis . nube zu demo homo .

Omnis enim non uniuersale significat . sed quoniam uniuersaliter . Uuánda omnis uuírdet kespróchen uniuersaliter . iz neist nieht selbez uniuersale .

Manifestum est autem ex eo . quod est currit homo . non currit homo . currit non homo . non currit non homo . An dísen skínet iz . Tíse prædicationes sint uniuersales . náls uniuersaliter .

Hæ uero ab illis differunt . eo quod uniuersaliter sunt . Tíse skéident sih fóne dien êrren . tie mit omnis uniuersaliter gespróchen sint .

Quare omnis et nullus nihil aliud consignificat . nisi quod uniuersaliter de nomine uel affirmat uel negat . Fóne diu uuírdet io mit omnis . únde mit nullus allelícho uuaz geuéstenot . alde gelóugenet . fone demo állelichen nomine .

Ergo et cætera eadem oportet opponi . i. inmutata seruari . A'lso gnôto súlen alliu diu ánderiu uuórt fro stat hálten .

---

53. ITEM DE CONSENTIENTIBUS.

[195.]

Quoniam uero illa negatio quæ est quod nullum animal iustum est. contraria est ei .ſs. affirmationi. quæ est. omne est animal iustum. Hæ quidem manifestum est. quod numquam erunt. neque ueræ simul. neque in eodem ipso. Uniuersalis affirmatio. unde uniuersalis negatio. tie sint uuíderuuârtig. tie nemúgen sament uuâr sín. nóh in einemo dinge samint sín. daz ságeta er ouh fóre.

His uero oppositæ erunt aliquando. Aber iro obliqua mugen so sín. so díu sint. Non omne animal iustum est. est quoddam animal iustum.

Sequitur uero eam quidem quæ est nullus homo iustus est. illa quæ est. omnis est homo non iustus. Nu hâbe fure eín día. Nehéin man neist rehter. unde día. mánnolih ist únrehter.

Illa uero quæ est. aliqui iustus homo. opposita. Quoniam non omnis homo non iustus est. V'nde ouh téro zueio opposita. ih méino día. ételih man est rehter. unde dia. mânnolih neist nieht únrehter.

Necesse est enim esse aliquem. U'be uuâr ist non omnis homo non iustus est. so ist not aliquem iustum esse. Táz lerit tisiu descriptio.

Uniuersalis negatio finiti nominis.
Nullus homo iustus est.

Similes.

Omnis homo non iustus est.
Uniuersalis affirmatio finiti nominis.

Affirmatio particularis finiti nominis.
Quidam homo iustus est.

Similes.

Non omnis homo non iustus est.
Particularis negatio infiniti nominis.

Hier uernim daz infinitum nomen keméine ist. ióh infinito subiecto. ioh infinito prædicato. [196.] Uuél- lest tu óuh keséhen. uuio dise uiére sin oppositæ. so sih aber an dísa descriptionem.

Uiuersalis negatio.

Nullus homo iustus est.

Particularis negatio cum infinito prædicato.

Non omnis homo non iustus est.

Similes.

Oppositæ. Oppositæ.

Uniuersalis affirmatio cum infinito prædicato.

Omnis homo non iustus est.

Particularis affirmatio.

Quidam homo iustus est.

54. QUEM NEGANTEM SEQUITUR UERA CONCLUSIO.

Manifestum est autem. quoniam etiam in singularibus si uerum est interrogatum negare. quoniam et affirmare uerum est. Ut putas-ne socrates sapiens est? Non. Socrates igitur non sapiens est. Socrates ist éinlluzzer so alliu indiuidua sint. Sapiens taz ist finitum. also ouh iustus. Non sapiens taz ist infinitum. also ouh non iustus. Fone diu skînet. úbe man uragentemo uerságen mag. socratem esse sapientem. taz sar uuar ist zechedenne. socratem non sapientem esse. Ube er sapiens neist. so ist er non sapiens.

In uniuersalibus uero quæ similiter dicuntur. non est uera. s. affirmatio. uera autem negatio. Ut putas-ne omnis homo sapiens est? Non. Igitur omnis homo non sapiens est. Hoc falsum est. Sed uera est. s. negatio. Non igitur omnis homo sapiens est. Ube man uraget so samo fóne allen. ist mánnolih uûise? unde ânderer chît néin. unde éner sar fone diu náh sprîchet. so îst mánnolih non sapiens. so hábet er gelógen. Omnis homo non sapiens est. taz ist infinita affirmatio. [197.] unde ist lúgi. samo so er chade negando. nullus homo sapiens est. Sprîchet er aber. finitum nomen negando. non omnis ergo homo sapiens est. samo so er chade affirmando partiqulariter qûidam homo sapiens est. taz ist uuâr.

Hæc opposita est. i. non omnis homo sapiens est. illa uero contraria est. hoc est. omnis homo non sapiens est. Tisiu ist oppósita. éniu ist contraria. Opposita léibet in uniuersalibus. contraria neléibet nieht.

---

55. QUASDAM FALSO UIDERI NEGATIONES.

Illæ uero contra-iacentes. secundum infinita nomina uel uerba. ut in eo quod est non homo uel non iustus. quasi negationes esse uidebuntur. sine nomine uel uerbo. sed non sunt. So getâniu opposita so infinita nomina sint. also non homo. unde non iustus sint. alde ouh infinita uerba. so non currit unde non laborat sint. tiu mûgen manne dunchen uuésen negationes. Taz nesint siu âber nieht. noh uuérden mugen. âne nomen. unde âne uerbum. Zîu chît er âne nomen unde âne uerbum? Uuánda siu simpliciter nomina nesint. noh uerba. Uuârin siu ouh so. noh tánne nemahti non homo nieht negatio sin. alde ouh non currit.

Semper enim ueram uel falsam esse necesse est negationem. Uuanda negatio sol io uuar sin. alde

lúgi. Non homo unde non currit. nesint neuueder.

Qui uero dixit non homo. nihil magis de homine. s. quam qui finitum dixit. [198.] sed etiam minus uerus fuit. uel falsus. si non aliquid addatur. Ter infinitum sprichet non homo. der nesprichet nieht quisseren. danne der finitum sprichit homo. nube er mag ioh min heizen uuârer. alde lúkker. er nelége zû mer uuórto. Uuánda guissera ist homo currit tanne non homo currit. pediu ist homo nahera dero uuârhéite. danne non homo. Ze erist chit er. non homo neist nieht negatio. Tara nah chit er. uuare iz negatio. so bezéichendi iz uuar alde lúgi. Tara nah chit er. sid taz quissera nebezéichenet uuar noh lugi. uûio danne daz úguissera?

---

56. QUÆ EX INFINITIS SINT SIMILES.

Significat autem. est omnis non homo iustus. nulli illarum idem. Aber díu propositio. alle únmennisken réhte sint. tiu neist tero óberon nebeinero gelih. Omnis non homo. daz ist uniuersale. unde infinitum subiectum. iustus est. taz finitum prædicatum. So getân propositio nestât tar ntener uore.

Nec huic opposita. ea quæ est. Non est omnis non homo iustus. Noh tíu dísa lóugenet. ih méino. Nieht uuâr. daz alle únmennisken réhte sin. Tie zûo sint úngelih. allen óberen.

Illa uero quæ est. omnis non iustus non homo. illi quæ est. nullus iustus non homo. idem significat. A'ber dise zûo sint éin. alle únménnisken. [199.] únrehte. nehéine únménnisken rehte. Uuír múgen héizen únménnisken. die âne mennisken sint. sô angeli sint. An dero êrrerun dírro zueio. sint zúei infinita. ein an⌣demo subiecto. mit uniuersali. ander án⌣demo prædicato. Tára nah ist an⌣dero áfterun infinitum subiectum mit uniuersali. unde prædicatum finitum.

---

57. NON TRANSPOSITO NOMINE. UEL UERBO. SIGNIFICATIONEM MUTARI. SICUT TRANSPOSITA NEGATUR.

Transposita nomina uel uerba. idem significant. Mísse sáztiu nomina alde uerba neuuéhselont nieht ten sin propositionum. Ut est homo albus. est albus homo. Also dísiu missesázten nomina unde uerba. des sinnis nehéinen uuéhsel netuont.

Nam si hoc non est. eiusdem erunt multæ negationes. Uuánda

úbe iz só neist . so sulen einero affirmationis uuésin manige negationes .

Sed ostensum est quia una unius est . Táz ist áber nóre gesaget taz échert éin negatio éinero affirmationis ist .

Eius enim quæ est . est albus homo . negatio est non est albus homo . Fóne díu ist échert ein negatio dero affirmationis est albus homo . tiu dir chit non est albus homo .

Eius uero quæ est . est homo albus . si non eadem est . quæ etiam ei que est . est albus homo . Ube si aber missechêrtiu fone albus homo . ze homo albus . tia selbun negationem nehábit . s. tia si dóh guisso habit . [200.] Erit negatio . So uuírt iz ein anderiu . únde se sint íro zuo . Uel ea quæ est . Alde diu dir chit . Non est non homo albus . Uel ea quæ est . Alde diu dir chit . Non est homo albus .

Sed altera quidem est . negatio eius quæ est . est non homo albus . alia uero eius quæ est . est homo albus . Aber dero iouuéderiu . habit íro affirmationem . ih méino . est non homo albus . unde est homo albus . Nu hábit tiu affirmatio est homo albus . únbespróchene dia negationem non est homo albus . uuánda si ouh éna durh not hábit . non est albus homo . pédiu habit si zuo . Ube nû . est homo albus hábit zûo . so habit ouh est albus homo . die sélbun zûo .

Quare erunt duæ unius . pediu sínt zûo negationes einero affirmationis in hunc modum .

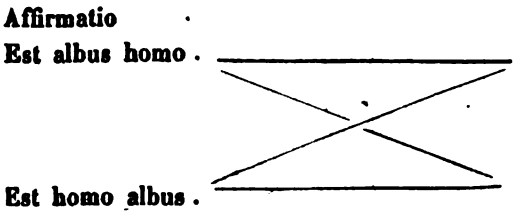

Quoniam igitur transpositio nomine uel uerbo eadem sit affirmatio uel negatio manifestum est . Nû ist aber offen . taz fóne missesazzemo nomine alde uerbo . nehéin uuéhsel neuuirdet tero affirmationis unde dero negationis . Uuúrte íro dánnan uuéhsel . só man danne chade fone socrate . est albus homo . so neuuúrte daz nieht kelóugenet kelícho mit témo non est albus homo . unde mit temo non est homo albus . [201.]

58. DE DISCERNENDIS PROPOSITIONIBUS. QUÆ UNÆ SUNT. QUÆ MULTÆ.

At uero affirmare uel negare unum de pluribus uel plura de uno si non est unum ex pluribus. non est affirmatio una. neque negatio. Uuile du éin ságen. fóne mánigen. alde mánigiu fone énimo. éin species neuuérde uzer in ánderis neist iz éin saga nieht. iéhendo noh lóugenendo.

Dico autem non si unum nomen sit positum. non sit autem unum ex illis. Id est. dico etiam non fieri unam uel affirmationem negationem. si unum nomen commune positum sit multis rebus. et si ex illis non sit unum. I'h ságo dir daz ouh tânnan ûz ein affirmatio alde ein negatio neuuírdet. ube éin nomen geméine fúnde ist mánigen dingen diu éin speciem nieht keuuúrchen nemúgen. Taz ist tanne. so ein fone éinemo gespróchen uuírdet. ut canis animal est. Tar ist animal gespróchen fone cane. éin fone enimo. unde neist toh taz nieht éin affirmatio. uuánda canis pezéichenet pediu ióh tén béllenten hunt. ioh ten mérehunt. i. latrabilem et maritimum.

Ut homo est fortasse. et animal. et bipes et mansuetum. A'lso ódo uûano daz nieht ein affirmatio neist. so dísiu uieriu sus únderskéiden uuérdent mit coniunctione. dáz man chît. homo est. et animal. et bipes et mansuetum. Ioh âne coniunctiones mag man siu under sûigendo geskéiden. taz siu eina affirmationem ne tûont. [202.] Also daz ist homo est unde dánne uberláng animal. so áber bipes so aber mansuetum. Samoso er châde. homo est. animal est. bipes est. mansuetum [1] est.

Sed ex his unum fit. Aber doh uuírdet éin species ûzer in geuuúrchet. so man geslágo chît animal bipes mansuetum homo est. Taz sint mánigiu fóne éinemo. unde doh ein affirmatio.

Ex albo autem et homine et ambulare non unum. Aber fone homine. unde fone albo. unde fone ambulare. ne uuírdet nehéin species. Ter uone uuízemo man gântemo chît. album et ambulans homo est. ter hábet kesprochen zúei uone éinemo. tíu éin speciem nieht ne uuúrchent. Uuiz unde gân uuélih speciem alde uuéleha naturam uuúrchent tiu? Quare non unum. Fone díu ne mag iz óuh éin affirmatio sin.

Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquis erit affirmatio. Fone díu sprichet mán éin dírro. fone dien anderen. i. unum de pluribus. so man nu chád. album et

[1] Es steht „manifestum".

ambulans homo est. alde homo et ambulans album est. alde homo et album ambulans est. taz ne uuirdet nieht ein affirmatio.

Sed uox quidem una affirmationes uero multæ. Nube éin est spréchendo uuérdent tar mánige affirmationes. [203.]

Nec si de uno ista. sed similiter plures. Noh tána mêr ne uuírdet éin affirmatio ube toman disiu ſso misse-chêret. taz plura uóne éinemo gespróchen uuérdent. ih méino daz tíu uuérdent prædicata. diu nû uuâren subiecta. ut album. homo et ambulans est. uel ambulans. homo et album est.

---

59. AD INTERROGATIONEM PLURA SIGNIFICANTEM. UNAM RESPONSIONEM NON SUFFICERE.

Quo circa ergo. Fone díu. s. uuanda éin propositio mánigiu bezeichenit.

Si dialectica interrogatio responsionis est petitio. Hic suspensio. Vbe der ántuuurtis kérôt. ter dialectice urâget alsus. est canis animal an non?

Vel propositionis. uel alterius partis contradictionis. Et hic. Unde er gérôt állero propositionis. sô daz ist animal est. animal non est. Alde téilis. so daz ist. est non.

Propositio enim unius contradictionis est. i. una affirmatio unius est negationis. et hic. Vuánda ein féstenunga sûochet éinen lóugen.

Huiusmodi interrogationi. non erit una responsio. Depositio. So getânero frâgo ih méino sús mánigiu ding pezéichenentero ne begágenet nieht ein ántuuurte.

Ad hæc nec una affirmatio. Noh ouh tara zû ein féstenunga.

Nec si sit uera est. Noh sâr uuâr ne ist iz. ube iz éin ántuuurte ist. unde éin féstenunga. Uuánda chît er canis animal est taz ist in cælesti signo lúgi. [204.] Chît er non est animal. taz ist in latrabili cane lúgi unde in marino.

Dictum autem de his est in thopicis. Similiter autem manifestum est. *quoniam* nec hoc ipsum quidem est dialectica interrogatio. Ih habo ouh ándersuuar dánnan gesaget.

Si quis interroget quid est. oportet datum esse. i. dari. ex interrogatione. hæc eligere. i. ut possit eligere. utrum uelit contradictionis partem enunciare. quia oportet interrogantem determinare. utrum hoc animal homo. an non homo. Ter urâgento sol demo geurâgeten an sínero urâgo uuála gében uuédéren téil er uuélle dero contradictionis. unde fone díu sol er in béidero ihten alsus. ist tíz ter. alde diz monstrum mennisko. alde ne ist? Contradictio bestât to fone affirmatione et negatione. so dáz ist. homo

animal est. homo animal non est. Fóne diu ist táz dialectica interrogatio. sô man den ántuuurtenten besuôchet uuéderez er uuélle. in hunc modum. Putasne homo animal est? Aber der sús urâget. quid est animal? der urâget scolastice nals dialectice.

---

60. QUOD QUÆDAM SINGULATIM UERA. IUNCTA. ALIAS UERA. ALIAS FALSA SINT.

Quoniam hæc quidem predicantur composita. ut unum sit omne prædicamentum eorum. quæ extra prædicantur. alia uero non. quæ differentia est. s. dicenda. Ordo est. Quoniam eorum quæ extra. i. singillatim prædicantur. [205.] hæc quidem composita sic prædicantur. ut unum sit omne prædicamentum eorum. alia uero non. ea differentia dicenda est. Uuánda súmelichiu dúrh sih kespróchenіu uuâr sint unde ze-sámene gelégetiu éin bezéichenent unde sámo uuâr sint. tánne aber ánderiu sô ne sint. ter únderskeit ist ze ságenne. unde mit exemplis ze lêrenne.

De homine enim uerum est dicere. et extra animal. et extra bipes. et ut unum. Fone homine mag man súnderigo chéden. daz er st animal. unde er st bipes. unde mág man chéden daz tiu zesámene gelegétiu éin sin. unde samo uuâr sin. also daz uuâr ist. homo animal bipes est. Et hominem et album. et hæc ut unum. Vnde mág ouh uuâr sin. ube man ételih animal sunderigo ságet hominem uuésen. unde album uuésen. unde diu béidiu éin uuésen.

Sed non cytharedus et bonus. etiam cytharedus bonus. Chît mán aber daz er súnderigo cytharedus st. unde er gûot st dúrh taz ne ist ne-héin nôt taz er gûot cytharedus st. unde daz sámint uuâr st. daz éinzen uuar uuas.

---

61. QUÆDAM SIMUL INCONGRUE DICI. QUÆ PER SE UERE DICTA SUNT.

Si enim quoniam alterutrum dicitvr. et vtrvmque dicitur. multa inconuenientia erunt. Sol man daz samint spréchen. daz súndero uuâr ist. [206.] so uuérdent târ uz manigiu gechôse úngelimphiu.

De homine enim. et hominem uerum est dicere. et album. Fóne ételichemo ménnisken ist áleuuar ze spréchenne. daz er menisko st. unde er uuîz st.

Quare et hominem rursus et album. Fone diu mag man aber chéden. denselben uuîzen mennisken. ménnisken uuésen ioh uuîzen.

Si et album et hominem. So chído ih ube man ín uore uuârhafto hîez uuîzen ménnisken. Vbe man uone socrate einest uuârhafto chéden mag. taz er uuîz mennisko sî. so mág man anderest sámo uuârhafto fone ímo chéden. tiser uuîzo mennisko. ist mennisko unde uuîz.

Quare erit homo homo. albus albus. Fóne diu lége dáz ze-sámene. so uuírdet tar ûz tíu únnuzza zála. daz ménnisko mennisko sî. uuîz uuîz sî.

Hoc est in infinitum. Tes ist únmez taz tu spréchen maht fone ímo. ze êrist súnderigo. unde danne sámint.

Et rursus musicus albus ambulans. hæc eadem frequenter simplicitas est. Also díccho mág ouh keaberet uuérden díu súnderigi ube man uone socrate ze êrist chît taz er sî uuîz musicus kânder. uuânda dû aber chéden maht ter uuîzo musicus kânder. ist uuîz. unde ist musicus. unde ist kânder. So sol man danne sámint chéden drîestunt. uuîz uuîz uuîz ist. unde iro îo gelichez drîestunt. [207.]

Amplius. Si enim socrates socrates est et homo. erit socrates socrates homo. Ube sunderigo spréchendo uuâr ist. socrates ist socrates. unde aber sunderigo uuâr ist. er ist ouh mennisko. so uuírt tanne samint ze chedenne. daz socrates socrates homo sî.

Et si socrates socrates est. et homo. et bipes. erit socrates homo et bipes. Tísiu uuort firnim samo so er châde. ube diu zû dien zuéin ih meino daz er súnderigo. socrates ist. unde homo ist. taz trítta ouh sunderigo chíst taz er bipes sî. sô sólt tu ouh sámint chéden. déro sélbon zuéi unde sunderigo daz trítta.

Et rursus si hic idem bipes est et homo. erit socrates socrates. homo homo. bipes bipes. Vbe socrates sunderigo dríu ist. sô sínt sámint ze chedenne. diu selben dríu. socrates socrates. et homo et bipes et homo et bipes. Taz socrates ist sunderigo socrates. unde homo. unde bipes. taz kemachot in sament uuésen hominem bipedem. So getân compositio ne geuállet nieht.

Quoniam ergo si qui simpliciter ponat. complexiones fieri. inconuenientia contingere manifestum est. quemadmodum autem ponendum. nunc dicemus. Uuánda nû uuóla skînet. mánigiu úngelimphe dannan ûz uuérden. ube îoman úngeskeideno in alla uuîs ze sámene légen uuîle diu proloquia. sô ist taz ze lêrenne. uuîo er tûon sol.

62. SINGILLATIM SECUNDUM ACCIDENS PRÆDICATA . SIMUL PRÆDICARI NON POSSE. [208.]

Quecumque igitur eorum quæ predicantur . et eorum de quibus prædicantur secundum accidens dicuntur. Suspensio. Sint taz accidentia díu man sprichet . unde ouh tíu fone díen man síu sprichet .

Uel de eodem uel alterum de altero . Et hic . Sô man uone éinemo subiecto zuei accidentia spréche in hunc modum . Homo albus est . homo musicus est . so man daz ander fone demo éreren spréche in hunc modum . homo albus est . albus musicus est .

Hæc non erunt unum . Depositio. Tíu ne uuúrchent nieht ein speciem .

Ut homo albus est et musicus . A'lso díu accidentia béidiu fone homine gespróchen uuérdent . álde daz éina accidens fone demo andermo . unde aber daz fone homine .

Sed non est . idem musicus et albus . Síu ne uuúrchent toh nieht éin speciem .

Accidentia enim sunt utraque eidem . Uuío mugen? Sint péidiu éinis tinges accidentia . fone accidentibus ne uuírt nehéin substantia .

Nec si album . musicum uerum est dicere . tamen non erit album musicum aliquid . Unde doh uuâr st . albus est musicus . siu ne uuérdent fo nieht éin .

Secundum accidens enim . musicum album . Quare non erit album musicum . Taz ist fone díu . uuánda siu béidiu sint accidentia . Fone diu ne uuírt ntomer albus durh sih musicus . nube der homo albus . ter ist musicus . Ouh írret taz tia prædicationem . daz accidentia sih líehto uuéhselont . [209.] Ube socrates nû ist albus musicus . er mág aber an dero súnnun uuérden niger musicus . Fone díu ist sí lúkke .

Quo circa nec cytharedus bonus simpliciter . Fone díu ne uuírdet óuh nieht éin species . cytharedus bonus . uuánda siu béidiu sint accidentia .

Sed animal bipes . Non enim secundum accidens . Aber animal unde bipes uuúrchent éin speciem hominis . uuánda síu accidentia ne sint . Chît man homo animal est . homo bipes est . taz mág man sáment uuóla chéden . homo est animal bipes .

---

63. SIMILITER QUÆ INSUNT IN PROLATIONE . UEL NARRATIONE SIMUL IUNCTA NON PRÆDICARI .

Amplius . Fernémen nóh .

Nec quecumque insunt in alio . Noh tíu ándermo ána sint . s. díu

ne mûgen ouh nieht kespróchen uuérden ze sámine gelégetiu.

Quare nec album frequenter. Fone díu ne mag óuh album sô diccho kespróchen uuérden in complexione sô iz extra mag. Chît toman. uuîz mán ist callias. callias ist uuîz. taz mág uuâr sîn. chît er dánne sáment. uuîz man callias uuîz ist. taz ist únredelih. uuánda iz âna ist tero prolationi subiectiue partis. taz ánderest prolatum uuírdet an prædicatiua parte. Uuîz mán chédendo. uuírt pegríffen. taz er uuîz ist. Pedíu ne gelímfet nieht sáment. taz súnderigo gelámf.

Neque homo. homo animal. uel bipes. [210.] Noh sús ketân compositio ne tóug. ube sia toman uuúrchet. ûzer dien extra prædicatis. So uuér mit téro báldi. daz er fone socrate chéden mag. socrates homo est et animal. sâr chéden uuíle. homo homo est et animal. taz ist also er châde homo animal. animal est. Uuío mág homo. béidíu sîn. ioh homo ioh animal? An díu daz er homo ist. sô ist er animal. Chît ouh fóne socrate iste homo homo est. et bipes. taz ist áber álso er châde. iste homo bipes bipes est.

Insunt enim in homine. animal et bipes. An démo námen homo. uuírdet animal uernómen ioh bipes. Ter óuh chît socrates. socrates est et homo. der máhti bedíu chéden socrates homo. homo est. uuánda an socrate uuírt homo natûrlicho uernómen.

---

64. HUCUSQUE AN SINGULATIM UERE PRÆDICATA. IUNCTA QUOQUE UERA SINT. NUNC E CONTRA QUÆRITUR. QUÆ UERE PREDICANTUR IUNCTA. AN EADEM UERUM SIT ET SIMPLICITER DICI.

Uerum est autem dicere de aliquo et simpliciter. aut quendam hominem. hominem. aut quendam album hominem. album. Non semper autem. Tisa sententiam súln uuír urâgendo lésen. alsús. Ist ouh súnderigo uuâr. daz sáment uuâr ist? iz mág éteuuanne uuâr sîn. náls nieht ío. Mág sámo uuâr sîn hominem currere. samo quendam hominem currere? Alde ist sámo uuâr ze spréchenne. album currere. [211.] sô daz ist quendam album hominem currere?

Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum inest. quæ. s. opposita sequitur contradictio. non uerum sed falsum est. Iz ist tánne lúgi. so demo adiecto ételih oppositum âna ist. unde demo opposito uólget contradictio.

Ut. s. falsum est mortuum hominem. hominem dicere. Also daz lúgi ist. ube mán tôten ménnisken. ménnisken héizet. Homo ist præ-

dicatum . mortuus ist adiectum. Homo unde mortuus . i. însêler . unde âna sêla . diu sint opposita . Tien uólget súslih contradictio . homo uiuit . mortuus non uiuit.

Quando autem non inest . uerum . sô demo adiecto sólih oppositum âna ne ist . so ist súnderigo uuâr daz sament uuár uuás. Samint ist uuár . socrates animal bipes est.

Uel etiam quando inest quidem semper falsum . quando uero non inest . non semper uerum . Alde ióh rehtor ze ságenne . sô díu oppositio âna ist tero prædicationi . sô ist to daz súnderigo lúgi . taz sâment uuâr uuás. Tánne aber oppositio târ âna ne ist . sô ist iz échert uuîlon uuâr.

Ut homerus est aliquid . ut poæta . A'lso diu ist sine oppositione . homerus ist poæta . unde keskéidiniu lugi ist . Ergo etiam est . aut non . Nû uolget témo daz er poæta ist . taz er selbo ist . alde ne ist . Sih án éna prædicationem . sô ist tísiu lúgi . Zîu ist taz?

Secundum accidens enim prædicatur esse de homero quia poeta est . sed non secundum se prædicatur de homero quoniam est . [212.] Uuánda sîn accidens uuárd kezéigot tô man chad poæta est . unde bedíu ne uuárd nieht taz est substantialiter gespróchen fone îmo . Tanne díu prædicatio uuâr ist . tiu dir chît . homerus est . sô ne ist si nieht teil tero accidentalis . tiu dir chît . homerus poæta est.

Quare in quantiscunque prædicamentis . neque contrarietas aliqua . aut ulla oppositio inest . si diffinitiones pro nominibus prædicantur . Suspensio uocis . Fone díu uuízzist . taz án dien prædicationibus an dien nehéin contrarietas . unde ne-héin oppositio ne ist . ih méino díu sih pirget an dien nominibus . unde aber danne sih óuget . ube man fure diu nomina so homo ist unde mortuus . iro diffinitiones sprichet . i. animatus et sine anima.

Et secundum se predicantur . et non secundum accidens . Et hic . Unde sie durh sih kespróchen uuerdent . náls ánahaftîgo . ih méino . also est háftet zu poæta . unde âne poæta ne uuírdet iz prædicatum.

In his et simpliciter uerum erit dicere . Depositio . An dien uuírt iz óuh súnderigo uuár . Sô dû chîst fone socrate . hic homo albus est . unde daz uuâr ist . so ist sámo uuâr . ube dû fone îmo chîst . hic albus est . uuánda albus ne chlébêt nieht zû homo . so est tuot zu poæta.

Quod autem non est quoniam opinabile est . non est uerum dicere esse aliquid . Taz áber ne ist . taz ne mag nieht túrh taz uuésen . daz man iz uuânet uuésen.

Opinatio autem eius non est : quoniam est . sed quoniam non est'. Sîn uuân ist uuórtener fone ne uué-

senne . [213.] náls fone uuésenne . Fone díu álso opinabile ist . taz an ímo selbemo ne ist . álso ist taz uuâr . daz homerus aliquid ist uuánda er poeta ist . unde ist lúgi daz er mit páremo est aliquid sî . Homerum esse . daz ist párez esse . homerum poætam esse . alde eloquentem esse . das héizet aliquid esse . Substantia getûot în esse . accidentia getûont în aliquid esse ;

65. INCIPIT DE OPPOSITIONE EARUM PROPOSITIONUM . QUÆ CUM MODO ALIQUO PROFERUNTUR .

His uero determinatis . perspiciendum est . quemadmodum se habeant negationes et affirmationes . ad se inuicem . he scilicet quæ sunt . esse possibile . et esse non possibile . et contingere et non contingere . et de inpossibili et de necessario . Habent enim aliquas dubitationes . Hára náh ist ze chtesenne . uuío ouh tiu proloquia . éin ánderen in chéden . díu fone posse uuérdent . unde contingere . unde necesse . uuánda siu zûiuelig sint .

66. IUDICIUM . QUÆ NEGATIO AFFIRMATIONI OPPONENDA SIT .

Nam si eorum quæ complectuntur . illæ sibi oppositæ sunt contradictiones . quæcumque secundum esse uel non esse disponuntur . Suspensio . U'be díu ze sámene gelégeten uuórt . uuíderchedâ machont . an dien getíht uuírt unde lóugen .

Ut eius quæ est esse hominem . negatio est non esse hominem . [214.] non autem ea quæ est esse non hominem . Et hic . Also lóugen uuírt tes esse hominem . mit non esse hominem . nals mit esse non hominem .

Et eius quæ est esse album hominem . negatio est . ea quæ est non esse album hominem sed non ea quæ est esse non album hominem . Et hic . Vnde also gelóugenet uuírt tes esse album hominem . mit non esse album hominem . náls mit esse non album hominem .

Si enim in omnibus aut dictio aut negatio uera . Et hic . Taz chtesen dâr bî . Vbe in állen contradictionibus taz éina uuâr ist . taz ánder lúgi . unde ouh tero zuéio . est albus homo . est non albus homo . daz éina uuâr ist . taz ánder lúgi .

Lignum erit uerum dicere . esse non album hominem . Depositio . Sô ist tanne uuâr ze sprechenne . daz holz uuésen non album hominem . Cum lignum falsum sit dicere album hominem esse . erit de eo uerum dicere . esse non album hominem . Ube iz uuésen ne mag albus homo . sô sol iz aber uuésen non albus homo . Vbe iz ne uuéder dero

zuéio ne ist. só ne sint síu nieht opposita;

67. IDEM ESSE. AMBULAT ET AMBULANS EST.

Quodsi hoc modo et in quantiscumque esse non additur. idem faciet quod pro esse dicitur. Ube aber daz esse sús kespróchen ne uuírdet. an sumelíchen propositionibus. so hábent ten sélben sín. taz tar uúre stât.

Ut eius quæ est ambulat homo. negatio est. non ea quæ est ambulat non homo. sed non ambulat homo. Also dû chiesen máht. an dero ságun. [215.] ambulat homo. díu mit non ambulat homo gelóugenet uuírdet. náls mit ambulat non homo.

Nihil enim differt dicere. uel hominem ambulare. uel hominem ambulantem esse. An íro gât tir einis ze chédenne. homo ambulat. alde homo ambulans est.

68. AN REGULA SECUNDUM ESSE ET NON ESSE PRÆDICANDI. AD POSSIBILE TRANSEAT.

Quare si hoc modo in omnibus. et eius quæ est possibile esse. negatio est possibile non esse. non ea quæ est. non possibile esse. uidetur idem possibile et esse. et non esse. Fóne díu ube iz so uáren sol an anderen ságon. ih meino ube possibile esse gelóugenet uuírt. mit possibile non esse. náls mit non possibile esse. sô uuérdent siu béidiu uuâr an éinemo dinge.

Omne enim. quod est possibile diuidi uel ambulare. et non ambulare et non diuidi possibile est. Uuánda an állen dien diuidi unde ambulare uuérden mag. an dien mag iz ouh ze léibe uuérden. Ein láchen mag keteilet uuérden. unde ne uuérden. Ter mennisko mág kân. unde ne gân.

69. SECUNDUM MODUM POTIUS POSSIBILE PRÆDICARI.

Ratio autem est. quoniam omne quod possibile est. non semper actum est. Aber der únderskéit ist târ ána. taz tiu so getânen possibilia. nieht in actu ne sint. Uuârin síu in actu. so der hímel ist uuánda er suéibôt. so ne uuâre is uuéhsel.

Quare inerit etiam negatio. Fone díu ist in ána negatio samoso affirmatio. [216.]

Potest igitur et non ambulare quod est ambulabile. et non uideri quod est uisibile. Also án demo skinet. taz tir gân mag unde ge-

sihtig ist . énez mâg . kân unde ne gân . diz mag man séhen . unde ne séhen .

At uero impossibile est de eodem oppositas ueras esse dictiones. Non igitur est ista negatio. Nû ne mag tes nteht sîn an dien oppositis . taz tie prædicationes béide uuâr ságeen . fóne éinemo dinge. Pediu ne ist nteht posse non esse . lóugen des posse esse .

Contingit autem ex his aut idem ipsum dicere et negare simul de eodem . aut non secundum esse uel non esse . quæ opponuntur fieri affirmationes uel negationes . Hínnan geskihet ein uuéder so daz péide predicationes fóne einemo dinge uuâr ságent . daz nto ne geskáh . alde sie ne inchedent nteht éin ánderen nah esse et non esse .

Si ergo illud inpossibilius est. Ube aber daz ne mag sîn . daz sie béide uuâr ságeen .

Hoc erit magis eligendum. Sô ist pezzera sie zespréchenne secundum modvm . tanne nah esse et non esse .

Est igitur negatio eius quæ est possibile est esse . ea quæ est non possibile est esse. Tero affirmationis tiu dir chît possibile est esse. ist tiu negatio . tiu dir chît . non possibile est esse .

Eadem quoque ratio est . et in eo quod est contingens esse . Etenim eius negatio non contingens esse . Also begágenet tero affirmationi ouh contingens esse . diu negatio non contingens esse. An disen ist to daz éina uuâr . daz ander lúgi .

Et in aliis quidem simili modo. [217.] ut in necessario et inpossibili . A'lso ist óuh an dien anderen negatio ze sezzenne . ih meino an demo necessario . unde an demo inpossibili. Temo necessario begagenet . non necessarium . temo impossibili non inpossibile .

Fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse oppositiones . subiectæ uero res . hoc quidem album. illud uero homo . eodem quoque modo hoc loco . esse quidem subiectum sit . possibile uero et contingere oppositiones . determinantes quem ad modum in illis esse et non esse ueritatem . Also an ánderen proloquiis . uuîlon homo uuîlon albus . subiecta uuâren . unde esse et non esse predicationes uuâren . so mûoz aber an disen esse uuésen subiectum . unde possibile et contingere predicationes . hîer dia uuârheit skéidende . álso derit tâten esse et non esse .

Similiter autem hæ etiam . in eo quod est esse possibile . et esse non possibile . Tíse oppositiones . ih méino nâh modo geuuórhte . skéident samo uuóla dia uuârheit unde lúgi mit possibile et non possibile . álso dérit tûont an dien simplicibus taz esse unde daz non esse . Ube uuir chéden pluuiam

esse possibile est. so ist pluuiam esse subiectum. possibile est taz ist predicatum. Chéden uuír âna daz possibile simpliciter. pluviam esse. ih méino sô daz ist. uideo pluuiam esse super terram. tánne ist pluuia subiectum. unde ist esse predicatum.

---

70. ORDINATIO OPPOSITIONUM SECUNDUM MODUM.

Eius vero qvæ est possibile est non esse. [218.] negatio est non possibile est non esse. Quare et sequi sese inuicem uidebuntur. i. possibile est esse et non esse. Tero affirmationis possibile est non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non possibile est non esse. Fóne díu ist óffen daz tiu sélba affirmatio possibile est non esse. unde ouh tíu possibile est esse. sáment ein ánderên sint. náls gágen ein ánderen.

Non enim contradictiones sibi inuicem huiusmodi sunt. possibile est esse et possibile est non esse. So getâne predicationes. ih méino zuô affirmationes sô dîe-sélben sint. tie ne uuérdent nieht éin-ánderen oppositæ.

Sed possibile esse et non possibile esse. numquam simul sunt. opponuntur enim. Aber díse ih meino affirmatio unde negatio. ne múgen sáment sin. pedíu sint sie oppositæ.

At uero possibile non esse et non possibile non esse. numquam simul sunt. Uuánda óuh tíse ríngent. pedíu ne múgen ouh sie sáment sin.

Similiter autem et eius quæ est necessarium esse. So sámo ne uuírt nehéin lóugen dero affirmationis necessarium esse. mit tero affirmatione necessarium non esse. nube mit tero negatione non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium non esse. ea quæ est. non necessarium non esse. Unde dero affirmationis necessarium non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non necessarium non esse.

Et eius quæ est impossibile esse. non ea quæ est impossibile non esse. sed non impossibile esse. [219.] Nóh oúh tero affirmationis impossibile esse. mit tero affirmatione impossibile non esse. núbe mit téro negatione non impossibile esse.

Eius uero quæ est impossibile non esse. ea quæ est non impossibile non esse. Aber déro affirmationis impossibile non esse. uuírt kelóugenet mit tero negatione non impossibile non esse.

---

71. IN DECLARATIUA PARTE MODUM ESSE.

Et uniuersaliter uero quemadmodum dictum est esse quidem et non esse oportet ponere. quemadmodum subiecta. negationem uero et affirmationem apponere ad unum hæc facientem. i. ad modum tantummodo. Keméinlîcho uerním uóne állen daz óuh fóre geságet ist. daz tu esse unde non esse háben sólt fúre subiecta. unde affirmationem ih méino est. ioh negationem ih méino non est. sólt tu légen zû demo modo. ter án possibile ist alde an contingens affirmationem unde negationem máchontemo.

Et oportet putare has esse oppositas dictiones. Unde uone díu súln sie sús stân. sus inchédent sie éinánderen. Uuío?

Possibile non possibile. contingens non contingens. necessarium non necessarium. uerum non uerum. Uuíle du uerum est lóugenen. mit uerum non est. taz ne máht tu bedíu nieht. uuánda sín negatio ist. non uerum non est.

---

72. HUCUSQUE DE OPPOSITIONIBUS MODORUM. NUNC DE CONSEQUENTIIS EORUM.

Et consequentiæ uero secundum ordinem fiunt ita ponentibus. [220.] Tie ouh gehélle sint. unde in ne éin iéhent. tie zéigot tíser ordo.

Illi enim quæ est possibile esse illa quæ contingit esse. Tero ságun possibile est. uerbi gratia. aliquando esse pluuiam. iíhet tiu contingit aliquando esse pluuiam.

Et hoc illi conuertit. Unde daz kíltit sí iro. uuánda si iíhet iehentero. Also possibili uólget contingere. sô uolget possibile demo contingere.

Et non inpossibile esse. non necessarium esse. Unde énen zuéin fólgent tísiu zúei. Uuánda daz tir sín mág taz kébúrit. unde ne ist nieht únmahtlih. nôt ne ist is aber nieht. Tísiu uieriu tûont éina consequentiam.

Illi uero quæ est possibile non esse. et contingere non esse. ea quæ est. non inpossibile non esse. et non necessarium non esse. Hier iehent aber zúein ándere zuô. Temo máhtlih ist taz iz ze léibe uuérde. unde demo dáz gebúrit daz iz ze léibe uuérde. temo ne ist nieht únmahtlih taz iz ze léibe uuérde. unde démo ist únnôt taz iz ze léibe uuérde. Taz ist ánderiu consequentia.

Illi uero quæ est non possibile esse. et non contingens esse. Illa quæ est necessarium non esse. et inpossibile esse. Hier iehent aber zúen ándere zûo. Taz tir sín nemag. unde ne gebúrit. temo ist nôt. taz iz ne sí. unde únmahtlih taz iz sí. Taz ist tiu drítta consequentia.

Illi uero quæ est non possibile non esse. et non contingens non esse. illa quæ est necesse esse et inpossibile non esse. Hier ſehent aber zúein ságon ándere zûo. [221.] Taz ze leibe uuérden ne mág. noh taz ne gebúrit taz iz ze léibe uuérde. taz ist nôte. unde ist únmahtlih taz iz ne st. Taz ist tiu uierda consequentia.

Consideretur autem ex subscriptione quemadmodum dicimus. An dírro náh-scrifte séhe man iz.

Consequentes.

Possibile est esse.	Contingit esse.
Non inpossibile est esse.	Non necesse est esse.

Consequentes.

Possibile est non esse.	Contingit non esse.
Non inpossibile est non esse.	Non necesse est non esse.

Consequentes.

Non possibile est esse.	Non contingit esse.
Necessarium est non esse.	Inpossibile est esse.

Consequentes.

Non possibile est non esse.	Non contingit non esse.
Necesse est esse.	Inpossibile est non esse.

---

73. PRIMAM ET TERTIAM CONSEQUENTIAM CONTRADICTORIE PREDICARI PERUERSO MODO. PRETER NECESSARIA.

Ergo inpossibile et non inpossibile sequuntur quidem contradictorie. illud quod est contingens et possibile. [222.] et non contingens et non possibile sed conuersim. An dero drittun consequentia stânt mit inpossibili. non possibile unde non contingit. án dero êrestun stânt mit non inpossibili possibile unde contingit. Nû órdenoen die alsus.

Affirmatio. Inpossibile esse. Contradictio. Non inpossibile esse. Negatio.
Negatio. Non possibile esse. Contradictio. Possibile esse. Affirmatio.
Negatio. Non contingit esse. Contradictio. Contingit esse. Affirmatio.

Hier séhen uuír die zûo. [223.] dien inpossibile unde non inpossibile consequentes sint contradictorie stân. unde conuersim. Conuersim dáz chit misse-uuéndigo. uuánda affirmationi uólgent negationes. únde negationi affirmationes. Táz zéigôt er mit tisen uuórten.

Illud enim quod est possibile esse . negatio inpossibilis . s. sequitur. Possibile dáz affirmatio íst hábit óbe ímo sín consequens . íh méino non inpossibile . dáz tir íst negatio des inpossibilis . Negationem uero affirmatio . s. sequitur .

Illud enim quod est non possibile esse . sequitur illud quod est inpossibile esse . Táz ánder hálb stât gágen possibili . íh méino sín negatio non possibile táz hábit affirmationem óbe ímo . íh méino inpossibile esse .

Affirmatio enim est inpossibile . non inpossibile uero negatio . Uués affirmatio ist si? Táz íst sí non inpossibilis . Tía sélbun misse-chéri hábent óuh tíu contingentia . Pedíu uuérdent fóne sex predicationihus tres contradictiones . Tára náh folle sézzên die êristun consequentiam mít non necesse esse . ún dia drîttun mít necesse non esse . unde séhen úbe díu tûen quartam contradictionem . Taz ferságet er hára náh .

---

74. DE NECESSARIO ALIUM MODUM FIERI .

Necessarium uero quemadmodum sit considerandum est . Chísen óuh táz necessarium .

Manifestum est quoniam non eodem modo . [224.] sed contrarie sequuntur . Necessaria nehéllent nîeht tien ánderên contradictorie . núbe contrarie . Sie ne sint nîeht sélbin contraria ér méinet táz íro zuéio taz éina ist contrarium . tes ánderis contradictorio . Táz contradictorium sézzên in mittemen alsús . Non necesse esse . Necesse esse . Necesse non esse . A'n dero êristun consequentia stât non necesse esse tes contradictio íst necesse esse . án dero uiêrdûn démo íst contrarium . necesse non esse . án dero drîttun consequentia . Fóne díu íst tíu mitta . contradictoria déro éinun . contraria dero ánderûn . Die ûzerôstun nesínt neuuéder nóh contradictorie noh contrarie .

Contradictorie uero extra sunt . I'ro bêdero contradictiones sint ûzeren hálb tírro zúeio consequentiarum . ih méino dero êristun consequentiæ unde dero drîttun .

Non enim est negatio eius quod est necesse non esse . non necesse esse . Tise zûo nelóugenent éin ándere nîeht .

Contingit enim ueras esse in eodem utrasque . Táz skînet târ ana . uuánda sie béide uuérdent fúnden in éinemo dínge .

Quod enim est necessarium non esse . non est necessarium esse . Tés nôt ist non esse . tes ne íst nehéin nôt esse . Nôt íst non esse ignem frigidum unde nehéin nôt esse frigidum . An démo igne sint

tie predicationes péide uuâr. Nû sézzên óuh tia ánderûn. [225.] unde dia uiêrdun consequentiam. tie aristotiles úber húob hoc modo.

Affirmatio. Impossibile est non esse. Contradictio. Non impossibile est non esse. Negatio.
Negatio. Non possibile est non esse. Contradictio. Possibile est non esse. Affirmatio.
Negatio. Non contingit non esse. Contradictio. Contingit non esse. Affirmatio.

Hier sínt âber drí contradictiones. Sézzên uuír nóh zû ;diu necessaria. ûzer diên neuuírdet tánne nieht contradictio. núbe mêr contrarietas in hunc modum.

Negatio. Non necesse est non esse. Necesse est esse. Affirmatio.

Téro êrerun predicationis contradictoria tíu hier uer-suiget ist. ih méino necesse est non esse. díu ist contraria déro ánderûn. álso iz fóre fûor. stât mit necessario non esse. álso iz ferit ân dero drittûn consequentia. Ube áber mít inpossibili stât non esse sô stât mit necessario esse. álso iz férit án dero uierdûn consequentia. A˜na dén uuéhsel nehábint síu nehéina consequentiam. Tér sélbo uuéhsel uerziret tia uierdun contradictionem. An dien aber contradictio uuírdet. tíu ne habent nieht tisen uuéhsel.

---

75. HUIUS DISSIMILITUDINIS RATIO.

Causa autem est cur non sequantur similiter cæteris. quoniam contrarium idem conuersum inpossibile necessario redditur idem ualens. Uuáz méinet taz necessaria nieht contradictorie negehéllent tien possibilibus? Táz méinet uuánda inpossibile geuuéhselôtiz unde in uuíderuuartîga uuís kesprócheniz ében uílo gemág temo necessario. [226.]

Nam si inpossibile est esse. necesse est hoc non esse. Si uero inpossibile non esse. hoc necessarium est esse. Táz ist ter uuéhsel. úbe mit inpossibili stât esse. sô

Quare si illa similiter. inpossibile et non hæc e contrario. Fone díu geskíhet io dáz uuíderuuártîgo úbe gelícho uernómen uuérdent. éniz ih méino inpossibile iéhendo. únde dísiu idem necessaria lóugenendo.

Nam idem significat necessarium et inpossibile quemadmodum dictum est contrarie. Síu bezéichenent éin. uuíderuuartîgo gesprócheniu. Nu sézzên in ében alle die consequentias mít fíer predicationibus alsús.

Inpossibile esse. contradictorie. Non inpossibile esse.
Non possibile esse. contradictorie. Possibile esse.
Non contingit esse. contradictorie. Contingit esse.

Necesse est non esse.	contrarie.	Non necesse esse. [227.]
Inpossibile est non esse.	contradictorie.	Non inpossibile est non esse.
Non possibile est non esse.	contradictorie.	Possibile est non esse.
Non contingit non esse.	contradictorie.	Contingit non esse.
Necesse est esse.	contrarie.	Non necesse est non esse.

Hier séhên uuír dîa causam. díu dia consequentiam machôt. unde áber írret tîa contradictionem.

---

76. PROPONIT IPSE SIBI QUASI FORTE ERRAUERIT. ITA COLLOCANDO CONSEQUENTIAS.

Aut certe inpossibile est sic poni necessarii contradictiones. Alde uuâno íh sús nemúgen stân contradictiones necessarii náh témo possibili. sô sie nû gesézzet sint. uuánda nah possibili stât non necessarium an dero êristun consequentia. Uuehselôen. únde sézzên fure necessarium. daz an dero uferdûn stât. unde dara nâh possibile. dáz án dero êristun stât.

Nam quod necessarium est esse. possibile est esse. Táz mág uuóla fóne díu gelímflíh sîn. uuánda daz necessarium íst. taz íst óuh târ mite possibile. Nam si non negatio sequitur. A'lde úbe ímo possibile neuólget. sô uólget ímo sîn negatio. íh méino non possibile.

Necesse est enim aut dicere aut negare. I'mo sól be⌣nôte éin uuéder uólgen. possibile álde non possibile.

Quare si non possibile est esse. inpossibile igitur est esse quod necesse est esse. quod est inconueniens. Fóne díu. úbe necessario possibile ne fólget. [228.] únde ímo áber non possibile fólget. sô fólget ímo sámint non possibili daz inpossibile. dáz uuésen nemág.

At uero illud quod est possibile esse. non inpossibile esse sequitur. Hoc uero illud quod est non necessarium esse. Nû fólgee necessario daz uuir sáztôn in quarta consequentia. possibile daz uuir sázton in prima. temo uólget non inpossibile esse. unde démo non necessarium esse. álso uuír dâr séhen múgen an dîen consequentiis.

Quare contingit. id quod est necessarium esse. non necessarium esse. Sô ist tánne geskéhen contra naturam. táz necessarium íst non necessarium. Târ sknet táz possibile neuólget necessario.

---

77. QUALITER TRANSLATUM NON NECESSE NON ESSE PRO CONTRARIETATE SUPRA DICTA CONTRADICTIONEM FACIAT.

At uero neque necessarium esse sequitur possibile esse. neque ne-

cessarium non esse. Nû ne mág ouh táz sîn. dáz possibili uolgêe necessarium esse. álde necessarium non esse.

Illi enim contingit utraque accidere. Horum autem utrumlibet uerum fuerit. non erunt illa uera. Táz íst fone diu. uuánda possibili geskihet peidiu. ióh posse esse. ioh posse non esse. únde sô énero deuuéderiz uuâr uuírdet. íh méino necesse esse. álde necesse non esse. sô uuérdent síu béidiu uertíligôt. [229.] Fóne necesse esse zegât posse non esse. unde fóne necesse non esse zegât posse esse. Pedíu nehéllênt síu in éin.

Simul enim. s. contingunt possibile esse et non esse. Sin uero necesse esse uel noń esse. non erit possibile utrumque. Sámint sínt nuâr posse esse unde posse non esse. unde uuánda síu sámint sínt. pedíu zegant síu óuh sámint. sô necesse esse chúmit álde necesse non esse.

Relinquitur ergo non necessarium non esse. ei quod possibile est esse. Nû mág áber uolgen possibili taz tir chit non necesse non esse. Táz ist fone díu uuánda dáz tir sîn mág. táz nehábit tia nôt táz iz nest.

Hoc enim uerum est et de necesse non esse. Nû íst óuh táz fóne necesse non esse uuâr. Uuáz ist táz?

Hæc enim fit contradictio eius. Taz éniu prædicatio non necesse non esse. iro contradictio íst.

Quæ sequitur non possibile esse. Díu sélba íh méino necesse non esse. stât mít non possibili an dero fólgendun descriptione.

Illud enim. i. non possibile esse sequitur hoc quod est inpossibile esse. et necesse non esse. cuius negatio non necesse esse non esse. So íihet áber diu non possibile esse. demo inpossibili óbenân. unde démo. sélbin necesse non esse nidenân. dáz énero lóugin ist íh méino non necesse non esse.

Sequuntur igitur et hæ contradictiones secundum predictum modum. An sús ketânero ordinatione. [230.] máchont tíu necessaria sámo uuóla contradictionem. sámo díu possibilia.

Et nihil inpossibile contingit sic positis. Unde neíst nieht úngelîchis tîen ánderên contradictionibus. sô man die consequentias. sús sézzêt. Táz lêrit únsih tísiu descriptio.

Affirmatio.	Inpossibile esse.	Contradictio.	Non inpossibile esse.	Negatio.
Negatio.	Non possibile esse.	Contradictio.	Possibile est esse.	Affirmatio.
Affirmatio.	Necesse est non esse.	Contradictio.	Non necesse est non esse.	Negatio.

Hínnân skînet táz possibili péidiu gehéllent ióh non necesse esse . ióh non necesse non esse .

---

78. ITEM QUÆSTIO AN POSSIBILE NECESSARIO CONSENTIAT .

Dubitabit autem aliquis . si illud quod necessarium est possibile esse sequitur . Zuíuel mág óuh sîn ube possibile gehélle necessario .

Nam si non sequitur . contradictio sequitur non possibile esse . U'be possibile ímo negehillet . sô gehillet ímo aber sîn lougen . non possibile esse .

Et si quis non hanc dicat esse contradictionem . necesse est dicere possibile non esse . U'nde negíbet er ímo dén lóugen sô gibet er áber dísen . i. possibile non esse .

Sed utræque falsæ sunt . Tiú sint kelógen béidiu . [231.] Tér possibili uerságet ten lóugen non possibile . tér liuget ter ímo óuh tén ságet possibile non esse . ter liuget áber . Uuíle óuh iôman strîten dáz non possibile necessario uolgêe . Uuáz keskíhêt tánne? Dáz non posse . sámint necessario sî . Tés nemág nieht sîn . U'be er ímo óuh fúoget possibile non esse . dáz ist sámo úngelímfe . Tés kíbet er nû exemplum .

At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi et non incidi . et esse et non esse . Nû mág éin ding péidiu uuérden . uerscrôten ióh únuerscrôten . unde uuésen ióh neuuésen .

Quare erit necesse esse contingere non esse . Ze⌣dero uuís keskíhêt . taz tes nieht nest . dáz tóh nôte ist .

Hoc autem falsum est . Táz ist kelógen . dáz iz pe⌣note súle uerscrôten nuérden unde dóh múge unde nemúge uerscrôten uuérden .

---

79. QUÆ CREATURÆ HABEANT POSSE ET NON POSSE . ET QUÆ NON HABEANT .

Manifestum est autem quoniam non omne possibile uel esse uel ambulare . et opposita ualet . Uuír uuízen dáz álliu possibilia . sô dáz ist possibile esse álde possibile ambulare . nieht ne uuérdent non possibilia .

Sed est in quibus non est uerum . E'telíchiu sint an dien non possibile lúgi ist .

Et primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt . A'llero méist án dien . diu posse habent âna uuízze .

Ut ignis calefactibilis . [232.] A'lso fíur prénnen mág .

Et habet uim inrationabilem . Unde dia máht hábit iz uuízzelôsiz . I'z hábit posse calefaciendi âna non posse .

Ergo secundum racionem potestates ipsæ eædem plurimorum contrariorum . i. oppositorum sunt . Târ uuizenthéit íst . târ sínt péide máhte . faciendi ióh non faciendi . Homo medicus mág curare . er mág óuh non curare .

Inracionabiles uero non omnes sed quemadmodum dictum est . ignem non esse possibile calefacere et non . Díu racionis târbênt . tíu nehábent nteht álliu máhte túennis unde netuennis . álso fiúr nteht péide máhte nehábit prénnennis unde nebrennennis .

Nec quæcumque alia semper agunt . Nóh téro nehéinemo neist sámint ána posse unde non posse . día ió dáz eina tuônt . álso fiur ió prennit .

Aliqua uero possunt et secundum inrationales potestates simul quedam opposita . Nû sínt tóh ételichiu inrationalia tíu béidiu gemúgen . ióh uuérden ióh neuuérden . tólên unde nedólên . álso uuíu mág uuérden únde neuuérden . unde éin hût uersníten uuérden unde neuuérden .

Sed hoc quidem idcirco dictum est . quoniam non omnis potestas oppositorum est . Tóne díu spráh ih táz fóne dien . díu in actu sínt . fone díu ltez ih [1] tíu uóre . [233.] uuánda álle máhte . oppositorum nteht máhtige nesint . Taz fiur mág taz éina déro oppositorum . âna daz ánder .

Nec quæcumque . s. possibilia secundúm eandem speciem dicuntur . Únde dû uuízist . taz álliu possibilia nteht éinis speciei nesínt . Síu nesínt niêht éin déro rationalium só der medicus íst . núbe óuh inrationabilium . sô daz fiur íst unde dáz man uersképfen mág .

---

81. NON UNO MODO DICI POSSIBILE .

Quædam uero possibilitates equiuocæ sunt . Súmelîche máhte . sínt úngelîcho gehéizene .

Possibile enim non simpliciter dicitur . Taz íst fóne díu . uuánda máht . ze éinero uuís kesprochen ne uuérdet .

Sed hoc quidem quoniam uerum est . ut in actu . Núbe dánnân uuírt súmelîchiu gespróchen . dáz sî uuâr íst fóne tâte .

Ut possibile est ambulare quoniam ambulat . et omnino possibile est quoniam actu est quoniam dicitur possibile . A'lso an dêmo skînet . táz fóne díu gât uuánda iz kân mág . unde an déro tâte tíu máht skînet .

Illud uero quod forsitan agit ut possibile est ambulare quoniam am-

[1] Steht „is“.

bulabit. A'nderiu máht ist tés táz nóh tûon sól álso dés ist. táz kân mág. sô iz uuile.

82. SOLUTIO PRIORIS QUÆSTIONIS ID EST CUI POSSIBILI NECESSARIUM CONUENIAT. [234.]

Et hæc quidem in mobilibus solis est potestas. illa uero et in immobilibus. Tíu máht faciendi et non faciendi. díu ist an dien lébenden. áber díu échert faciendi díu ist an dien únlébendên.

In utrisque uero uerum erit dicere. non impossibile esse ambulare. uel esse. An iô uuédermo chît man uuârháfto. dáz iz múge gân unde uuésen.

Et quod ambulat iam et agit. et ambulabile. I'h méino ióh táz nû iô âna gât. ióh táz kân mág.

Sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere. alterum autem uerum est. Sô getân possibile. i. faciendi et non faciendi. táz negehíllet nieht necessario. Táz échert faciendi possibile ist. táz kehíllet necessario.

Quare quoniam partem uniuersale sequitur. Fóne díu. uuanda parti totum uolget. uerbi gratia dâr homo ist. târ ist animal.

Id quod ex necessitate est. sequitur posse esse sed non omnino. Tannân uolget necessario dáz posse. Dâr necesse ist târ ist posse. Iz negât aber nieht úmbe. so uuâr. posse ist. taz târ mítte sî necesse.

83. ITEM DE ORDINE CONSEQUENTIARUM.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est. et quod non necessarium est. omnium uel esse uel non esse. U'nde uuóla mág keskéhen dáz necesse únde non necesse hóubet súlen uuésen állero déro ánderro consequentiarum ih méino possibilium esse uel non esse. [235.]

Et alia quidem quæ ad modum horum consequentia considerare oportet. U'nde necessariis fore stânden. diu ánderiu sulen uuésen ingeuolgig.

84. POTESTATEM ORDINE TEMPORIS. NECESSITATEM NATURÆ DIGNITATE PRECEDERE.

Manifestum autem. ex his quæ dicta sunt. quoniam quod ex necessitate est secundum actum est. Hinnân skînet. táz iô nôt in tâte ist. Táz to benôte ist. A'lso fiur benôte héiz ist. táz tuôt óuh to. iz prénnet iô.

Quare si priora sunt sempiterna. s. non sempiternis. et quæ actu

sunt. potestate priora sunt. Fone diu. úbe sempiterna. íh méino diu himeliskin diu éuuiga tât hábent âna uuéhsel. fórderôren sint non sempiternis. sô sól óuh tiu tât téro non sempiternorum. fórderôra sîn iro potestate.

Et hæc quidem sine potestate actu sunt. ut primæ substantiæ. Táz chído íh fone diu. uuanda súmelichiu díng sint an dero tâte. âna dia máht tés non faciendi. sô diuinæ substantiæ sint. Sie hábent in actu bonum. Hábetin sie potentiam non agendi bonum. dáz uuâre impotentia.

Alia uero sunt actu cum possibilitate. quæ natura priora sunt. tempore uero posteriora. Sô sint ánderiu díng. tiu dia tât hábent sámint tero máhte. tero tât ist natûrlicho fórderôra. iro máht ist áber álterôra. [236.] Tíu máht fabricandi domum gât fóre tára nah fólget tiu tât. Toh éniz érera st. diz ist tiu érera. uuánda diu máht efficiendi. ne ferfáhet nieht âna dia effectum.

Alia uero numquam sunt actu. sed potestate solum. Súmelichiu ne-hábent tia tât. núbe échert tia máht. Numerus neist nieht in-tâte infinitus. ér mág áber uuérden infinitus. Decem alde centum nesint nieht infiniti. sie múgin áber uuáhsen in infinitum.

---

85. EXPLICIT DE PROPOSITIONIBUS SECUNDUM MODUM DICTIS. ALIUD THEMA INCHOAT. ID EST QUESTIO. UTRUM PROPOSITÆ REI NEGATIO UEL MAGIS AFFIRMATIO CONTRARIA SIT.

Vtrum autem contraria est affirmatio negationi. et oratio orationi quæ dicit quoniam omnis homo iustus est. eí quæ dicit nullus homo iustus est. an ea quæ est omnis homo iustus est. ei quæ est omnis homo iniustus est. Callias iustus est. callias iustus non est. callias iniustus est. quæ horum contraria est? Uuáz ist téro affirmationi uuíderuuártig. tiu dir chît mánnolih ist reht. Uuédir diu affirmatio mánnolih ist únreht. álde diu negatio. nloman neist réht? I'st téro affirmationi callias ist réht mán. diu affirmatio uuíderuuártig callias ist únreht man. álde diu negatio. callias neist nieht réht man?

Nam si ea quæ sunt in uoce. sequuntur ea quæ sunt in anima. [237.] Sint tiu uuíderuuártig in rédo. diu uuíderuuártig sint in mûote.

Illic autem contraria est opinio contrarii. ut omnis homo iustus. ei quæ est omnis homo iniustus. U'nde ube dâr uuíderuuártig ist. tér uuân daz mánnolih réht st. démo uuâne. daz mánnolih únreht st.

Etiam in his affirmationibus quæ sunt in uoce. necesse est similiter

se habere. So uérit iz óuh dúrh nôt. an déro rédo.

Quod si neque illic contrarii opinatio. contraria est. U'be áber in démo mûote. dér uuân déro éinun affirmationis uuíderuuárto neíst snes uuíderuuárten. íh méino dés uuânes téro ánderûn affirmationis.

Nec affirmatio affirmationi erit contraria. sed ea quæ dicta est negatio. Sô neuuírdet tána mêr an déro rédo. dáz éin affirmatio uuíderuuártig sí tero ánderûn. núbe diu negatio. Id est nullus homo iustus est. uuíderuuállôt tero affirmationi omnis homo iustus est.

Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni quoniam bonum est. alia uero quoniam non bonum falsa. alia uero quoniam malum. Quæ horum contraria est ueræ? Uuéder diu uerságenta propositio. dáz tir íst. álde diu ságenta. dáz tir neíst. uuíderuuállôt téro ságentûn dáz tir ist?

Et si est una. secundum quam contraria? Unde úbe zuéio uerságentero propositionum éin significatio ist. uuéderiu déro íst contraria? Uuéderiu íst téro propositioni dies est. uuíderuuartig. tíu dir chít nox est. alde non est dies? Sie bezéichenent éin.

86. NON UNIUERSALEM PRIUS OPINIONEM AGGREDITUR. UT PERUENIAT AD UNIUERSALEM.

Quare considerandum est. Fone díu ist ze séhenne.

Cui falsæ opinioni. uera opinatio contraria est. Uuédermo lúkkemo uuâne. uuârer uuân uuíderuuártig si. Uuârer uuân ist. táz ter guôto guôt sí. [238.] Tára gágene sínt tíe zuêne lúkke. táz ter gûoto gûot nesí. alde er úbel sí. Uuédermo íst er uuíderuuártig?

Utrum negationi. Uuéder demo sléhten lóugene dáz er gûot nesí.

An certe ei quæ contrarium opinatur. A'lde démo uuíderuuártigin dáz er ubel sí.

87. DE FALSA OPINIONE QUÆ ORITUR A CONTRARIIS.

Nam arbitrari contrarias opiniones diffiniri in eo quod contrariorum sunt falsum est. Tér dir uuânit uuésen contrarias opiniones. tíe fóne contrariis sint tér íst petrógen.

Boni enim quoniam bonum est. et mali quoniam malum est. A'lso die uuâna fóne contrariis sint. taz man gûot uuânit uuésen daz kûota únde úbel uuésen daz ubela.

Eadem fortasse opinio. et uera siue plura sint. siue una. Mág keskéhen dáz ist échert éin uuân únde uuârer uuân. [239.] sô er ein

uuân st. alde ne st. Iz mag ein uuân sin. uuánda éin uuârheit in béiden ist. So uuéder iz st. uuâr ne ist to nteht uuíderuuartig uuâre.

---

88. FALSÆ OPINIONIS DESTRUCTIO.

Sunt autem ista contraria. s. quæ in opinione sunt. Nû sint ofto uuíderuuartig tiu in mánnis uuân chominț.

Sed non in eo quod contrariorum sunt. Nt doh nteht umbe daz. taz sie uone uuíderuuartigen chómen sint.

Sed magis quod contrarie. Nube dánnan. daz sie uone éinemo dínge in uuíderuuartiga uuís dénchent. sô daz ist. úbe man gûot pediu ahtọt uuésen guot ioh. úbel.

---

89. OPINIONI DE BONO QUONIAM BONUM SIT. OPPOSITAM ET CONTRARIAM ESSE QUÆ EST DE BONO. QUONIAM NON BONUM SIT.

Si ergo est boni qvod bonvm est. Vbe éin uuân ist fóne gûotemo daz iz kûot si.

Opinatio est autem quoniam non bonum est. Unde ánder uuân ist. taz iz ne st. daz iz toh ist. ih méino daz iz kûot ne st. nóh honestum. noh utile. noh expetendum.

Est autem quoniam aliud aliquid quod non est. neque potest esse. Unde der drítto uuân ist. daz iz st. daz iz ne ist. noh uuésen ne mag. ih méino daz iz úbel st. alde iz quantitas st. alde iz ad aliquid st. alde ánderiu díu infinita sint.

Aliorum nulla ponenda est s. contraria. nec quecumque esse quod non est opinatur. neque quecumque non esse quod est s. præter oppositam. Sô ne íst temo uuâne daz taz kûota gûot st. tero mánigon nehéin uuíderuuartig. tie iz áhtont uuésen daz iz ne st. alde ne uuésen daz iz ist. âne sin oppositum. [240.]

Infinite enim utreque sunt. et quecumque esse opinantur quod non est. et non esse quod est. Tero uuâno ist únende die iz áhtont uuésen. daz iz ne ist. alde ne uuésen daz iz ist.

Sed s. opposita in quibus est fallatia. s. prima. Opposita sint to contraria. Fóne dien chóment tie lúgi. álso daz ist. taz man gûot uuânit ne uuésen kûot. Témo uuâne uólgent tíse uuâna. daz bonum ne st honestum. unde iz ne st utile. nóh appetendum. tie ne sint nteht uuíderuuartig témo. daz man uuânit taz kûota uuesen gûot. uuánda sie ímo opposita ne sint. Uuân uóne gûotemo. daz iz kûot ne st.

ist uuideruuartig temo uuâne daz iz kûot sî.

Hæc autem. s. fallatia. ex his ex quibus sunt generationes. Sî ist tánnan. dánnan álle gebúrte sint.

Ex oppositis uero generationes quare etiam fallacia. Fóne oppositis sint álle gebúrte. sô ist óuh tiu lúkkî. Fóne unsûozemo uuírt sûoze. fóne únhertemo uuírt hérte. fóne unsuárzemo uuírdet suárz. Uuânnan máhtin siu uuérden âne uóne iro oppositis? Uuío mahti sûoze uuérden uóne uuízemo. alde uóne hertemo? Uuío meg ouh fallacia uuérden uone tége? alde uone náht. alde fone ánderen díu iro opposita ne sint? Fone contradictione ueritatis uuírt fallacia. Prima fallacia ist. taz man uuânit alde chît éin díng ne uuésen daz iz ist. tíu ist uuideruuártig témo uuâne. ter iz áhtot uuésen daz iz ist. Uuánda dîe zuêne uuâna oppositum máchont. pedíu ist fallacia in oppositis. [241.]

---

90. ITEM UALIDIUS ARGUMENTUM DE EADEM RE.

Si ergo qvod bonvm est. bonvm et non malvm est. et hoc quidem secundum se. illud uero secundum accidens. Ube daz kûota gûot sit. unde úbel ne ist. sô ist ímo éinez ánaburte. tiz ist ímo zûgeslúngen.

Accidit eî malum non esse. Ímo ist taz chómen daz iz úbel ne sî.

Magis autem in unoquoque est uera. s. oppinio quæ secundum se est. Nû ist ter uuân to uuârera. ter ánaburtiges tingis ist. tánne der zûgeslungenis tingis sî.

Etiam falsa. si quidem uera. Ube dér uuâro sô ist. tanne ist óuh ter lúkko sô.

Id est falsa oppinio quæ secundum se est. fallacior est illa falsa quæ secundum accidens est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum quod bonum est. secundum se consistens falsa est. Ter uuân ter daz kûota uuânit ne uuésen gûot. ter ist ánaburtigis tingis lúkke.

Illa uero quæ est. quoniam malum est. eius quod est secundum accidens. Ter aber daz kûota zíhet úbelis. ter ist fólgentis tingis unde zûgeslúngenis.

Quare magis erit falsa de bono. ea quæ est negationis opinio. quam ea quæ contraria est. Fóne díu ist ter uuân lúkkero târ negatio boni ána liutet. ih méino quoniam bonum non est bonum. danne der sî. dâr malum ána liutit. ih méino quoniam bonum malum. Malum ist to contrarium bono.

---

91. REUERTITUR . UT EX HIS PRÆMISSIS . FACIAT QUESTIONIS SOLUTIONEM .

Falsvs autem magis circa singvla . qui habet . i. hie habet contrariam opinationem . Ter an dingoltchemo der lúkkero ist . ter hábet geuángen an dén uuideruuartigen uuân . [242.]

Contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt . Tiu sint to uuideruuartig . tiu an éinemo dinge sih hártôst skeident . also uuîz unde suárz tûont an dero náreuuo .

Quod si horum contraria est altera . Ube éin uuederiu uuideruuartig ist . ih meino diu dir chît . bonum non bonum . alde diu dir chît . bonum malum est .

Magis uero contraria contradictionis . Unde ube diu uerságenta hártor uuideruuartig ist . ih méino quoniam bonum non est bonum .

Manifestum est quoniam hæc erit contraria . Sô skînet taz st héizen sól contraria .

Illa uero quæ est quoniam malum est quod bonum . implicita est . i. non simplex est . Ter uuân daz kûot úbel st . ter ist zuisker .

Etenim quoniam non bonum est . necesse est id ipsum opinari . Uuânda dâr mite uuânit er iz ouh ne uuésen gûot . Pediu ist ter slehto uuân slêhtemo uuideruuartig . Sîd taz sô ist . taz témo uuâne der daz kûota chît uuésen gûot uuideruuartig ter ist . ter iz chît ne uuésen gûot . mêr danne der iz chît uuésen ubel . sô ist óuh penôte demo uuâne ioh tero rédo omnis homo iustus est . uuideruuartig ter uuân unde diu réda nullus homo iustus est . mêr dánne omnis homo iniustus est .

---

92. ROBORATUR SENTENTIA EXEMPLO .

Amplius . Fernîm nóh .

Si etiam in aliis similiter oportet se habere . et hic uidetur esse bene dictum . Ist óuh an ánderen uuânen hártor uuideruuartig contradictio danne contrarii affirmatio . sô habo ih hier réhto geságet .

Aut enim ubique . s. magis contraria est ea quæ est contradictionis . aut nusquam . [243.] Iz sól uberal sô uáren . daz ter uuân contradictionis st uuideruuartig . alde niener .

Quibus uero non est contraria . de his est quidem falsa . ea quæ est uere opposita . Tiu contrarium ne habent . also homo ne hábet . fone dien uuírdet lúkke . der uuídersagento uuân .

Ut qui hominem non putat esse hominem . falsus est . Also der uuân lúkke ist . ter den ménnisken ne uuânit uuésen ménnisken .

Si ergo hæ contrariæ sunt. et aliæ contradictiones. Sint tíse zuêne uuâna uuíderuuartig. uuánda an in contradictio ist. sô uérit iz óuh târ sô. târ ándere contradictiones sint.

---

93. OPINIONES QUÆ SIMUL UERÆ SUNT. NON POSSE CONTRARIAS FIERI.

Amplius. Fernim óuh.

Similiter se habet boni quoniam bonum est. et non boni quoniam non bonum est. Tíe zuêne uuâra sint ébengeuuâre. daz kûot kûot st. unde úngûot kûot ne st.

Et super has boni quoniam non bonum est. et non boni quoniam bonum est. Unde dâr mite sint ében lukke die zuêne. daz kûot kûot ne st. unde ungûot kûot st.

Illi ergo ueræ oppinioni quæ est non boni quoniam non bonum est. quæ est contraria? Uuéler ist temo uuâne uuíderuuartig daz ungûot kûot ne st?

Non enim ea quæ dicit quoniam malum est. Táz ne mag ter nieht sin. ter ungûot chît úbel sin.

Simul enim aliquando erit uera. Fóne díu ne mág er. uuánda sie samint múgen uuâr sin. Uuer zuuíuelôt uuánda úngûot kûot ne ist. iz ne múge ubel sin?

Numquam uera ueræ contraria est. [244.] Niomer neuuírt uuâr uuâre uuíderuuartig.

Est enim quiddam non bonum malum. Ungûot ist uuílon úbel.

Quare contingit simul esse ueras. Fone díu uuérdent sie sáment uuâr.

At uero nec illa quæ est non malum. Nóh ter. der ungûot chît ne uuésen úbel.

Simul enim et hec erunt. Uuánda óuh tie sáment uuâr uuérdent. A'lso daz kûot nóh úbel ne ist. ube mán âna dúrfte prichet aba bóume éin lóub.

Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniam non bonum. contraria ea quæ est non boni quoniam bonum. Fone díu ist temo uuâne daz úngûot kûot ne st. uuíderuuartig tér uuân. daz únguot kûot st.

Quare et ea quæ est boni quoniam non bonum. ei quæ est boni quoniam bonum. Sô ist óuh ter. daz kûot kûot ne st. demo daz kûot kûot st.

---

94. UNIUERSALITER PROPOSITIONUM CONTRARIA FIERI SIMILI MODO SICUT NON UNIUERSALIUM. IN QUO SOLUTA SIT QUÆSTIO.

Manifestvm est autem qvoniam nihil interest nec si uniuersaliter po-

amus affirmationem. Tisémo gecho uérit iz óuh tánne. ube uuir sézzen dén álelichen uuân.

Huic enim oppinioni ut est quæ opinatur. quoniam omne quod est bonum bonum est. contraria ea erit uniuersalis negatio quæ est nihil horum quæ bona sunt bonum est. Uuánda demo uuâne daz állero gûotelih gûot sî. ist ter uuíderuuartig. daz ne-hein gûot kûot ne sî.

Nam ei quæ est boni quoniam bonum si uniuersaliter sit bonum. ea est quæ opinatur quicquid est bonum. quoniam bonum est. Uuile dû den uuân daz kûot kûot sî állelicho spréchen sô chîst tû állêr gûotelih gûot uuésen. [245.]

Similiter autem et non bono. A'lso máht tû den uuân daz kûot kûot ne sî. máchon állelichen chédendo. daz ne-hein gûot kûot ne sî.

Quare si in opinione se sic habet. s. ut sit ipsa opinio uniuersalis et contraria. Fóne dîu ube iz so ist an démo uuâne. daz er állelîh sî unde uuíderuuartig ándermo.

Sunt autem hæ quæ sunt affirmationes et negationes notæ eorum. i. eorum passionum quæ sunt in anima. Sága sint to óffenunga des uuânis. unde dero gedâncho.

Manifestum est quoniam etiam affirmationi uniuersali contraria quidem negatio uniuersalis circa idem. Sô uuírdet tánnan ih méino fóne dero uuíderuuartigi des állelichen uuânis. samo uuíderuuartig éin állelih sága ánderro.

Ut ei quæ est omne bonum bonum est. uel omnis homo bonus est. ea quæ est uel quoniam nullum uel nullus. A'lso der állelichun rédo daz áller gûotelih kûot sî. dîu réda uuíderuuartig ist. daz ne-héin gûot kûot nesî. alde óuh tero daz mánnolih kûot sî. tiu uuíderruuartig ist daz nehéin man kûot ne sî.

Contradictoriæ autem. aut non omnis homo. aut non omne. Ube aber non omnis. târ stât fure nullus. sô sint sie contradictoriæ. nals contrariæ.

Manifestum est autem quoniam et ueram ueræ non contingit esse contrariam nec opinione nec contradictione. Ntomer ne geskihet éinen uuân uuârin alde éina ságun uuâra. ánderen uuâren uuideruuartig uuérden. [246.]

Contraria enim sunt quæ circa opposita sunt. Taz skînet târ âna uuánda álliu contraria sint opposita. Oppositio ist iro genus.

Circa eadem autem contingit uerum. i. duo uera dicere eundem. s. quod in oppositis inpossibile est. Sô geskihet éteuuen uuâr sagen. úber ságet éinemo dinge zuéi âna sîn. So turpitudini âna ist ut bona

non sit . et mala sit . taz in oppositis nio geskehen ne mág .

Simul autem non contingit eidem inesse contraria . Fone diu ne múgin ouh contraria uuésin an énemo dínge . uuanda iz iro genus nemag .

EXPLICIT .

NOTKERISCHE

ABHANDLUNGEN.

I.

VON DEN THEILEN DER DENKKUNST.

II.

VON DEN VERNUNFTSCHLÜSSEN.

III.

VON DER REDEKUNST.

IV.

VON DER MUSIK.

Handschrift der staatsbibliothek in München, Ben. 121. Jahrhundert XI.

Handschrift der Zürcher Wasserkirche. C. $\frac{121}{462}$. Jahrhundert XI.

St. Galler Handschrift 242. Jahrhundert XI.

EINLEITUNG.

Die handschrift der staatsbibliothek zu München, in quart, gezeichnet Ben. 121 (aus Benediktbeuern stammend), Cod. lat. 4621, ist eine mischsammlung, deren inhalt in einem vorgebundenen blatte also angegeben wird:

Sententie hugonis.
Tractatus inter magistrum et discipulum de artibus.
De Rhethorica.
Ysagoge porphirii cum commento.
Cerimonie Cluniatensium.
Hystoria de fonte salutis id est hailprunn. (herausgegeben in Pez Thes. Ant. III. 3. s. 647 ff.)

Die stücke rühren somit von verschiedenen urhebern her, aber auch zeit und hand sind verschieden. Das zweite und dritte stück, die uns allein angehen, sind schrift des elften jahrhunderts und von einer hand, überhaupt gehören beide zusammen und die inhaltsangabe ist nicht genau. die abhandlung beginnt mit der philosophie und ihren theilen, und endigt in weitläufigerer behandlung der redekunst. was den zusammenhang betrifft, kann man zweifelhaft sein, wer denselben geschaffen hat: ob der verfasser, für den wir Notker den Teutschen halten, oder der schreiber. dem sei nun aber, wie ihm wolle; augenscheinlich hat der urheber darnach gestrebt, umfassend zu sein, die sache abzurunden und die redekunst in ihrer verbindung, ihrem zusammenhange mit ihren hilfswissenschaften, wie z. b. der denkkunst, zu zeigen.

Wenn wir die angegebenen abhandlungen unserm Notker zutheilen möchten, so liegt der beweis theils in der beschaffenheit der stücke und der handschriften, theils in der meldung, welche Notker selbst von diesen arbeiten in seinem briefe an Hugo von Sitten macht (s. s. 4 dieses bandes): »Non solum hæc sed et novam Rhetoricam — — et alia quædam opuscula latine conscripsi«. an der abhandlung von der redekunst, deren Notker namentlich erwähnt, dürfte kaum gezweifelt werden, sintemal die zürcher handschrift von St. Gallen herrührt. auch die stücke der münchener handschrift scheinen sanktgäller schrift. wenn wir dazu noch die beschaffenheit der stücke und der handschriften als beweis anführen, so verstehen wir darunter jene notkerische weise, jenen notkerischen ton, der durch alle seine arbeiten hindurchgeht, sowie die verbindung, in die diese stücke sowohl in der zürcher, als besonders in der münchener handschrift gebracht sind. dieser zusammenhang, diese abrundung lag auch in dem ganzen wesen unseres Notker. hiermit schreiben wir aber demselben noch nicht die form zu, in der diese arbeiten vor uns liegen. Wackernagel nennt sie collegienhefte. richtiger wohl lässt man sie auszüge, studien sein.

Ich gehe zu der zürcher handschrift über, kehre aber nach ihr zu der münchener zurück. ich muss bedauern, dieselbe nicht zur hand zu haben, um über einzelnes noch genauere vergleichungen anstellen zu können. das, was ich früher über dieselbe niedergeschrieben habe, ist folgendes.

Die zürcher handschrift stammt aus St. Gallen, und ist ohne zweifel in dem toggenburgerkriege im jahre 1712 nach Zürich gekommen und bei der rückgabe der bücher daselbst zurückgeblieben. s. Weidmanns »Geschichte der Stifts-Bibliothek in St. Gallen«, s. 89 ff. Wir haben aus ihr schon lesarten zu einem stücke des Boethius, s. 128 ff. dieses bandes, mitgetheilt, und lassen nun hier den nähern bericht über sie folgen:

Die handschrift, in quart, ist sauber geschrieben. ihr erster theil ist eine sammlung von verschiedenen stücken und händen. von seite 1 bis 24 finden sich begriffsbestimmungen und unterscheidungen, wie: »Inter deum et hominem quidam ita difinierunt; Inter trinitatem et unitatem hæc distinctio est (b. 1^b); Inter animum et spiritum hoc doctores differre dixerunt (b. 14^b); Inter fidem et opus hoc distat (b. 21^b)«. bei der unterscheidung von »sapientia« und »eloquentia« kömmt er endlich auf blatt 24 auf die philosophie zu sprechen und fährt folgendermassen fort: »Huius philosophite (l. philosophiæ) partes tres esse veteres dixerunt; id est fissicam. loicham (l. logicam). æthicam. fissica naturalis est. æthicha moralis. loicha rationalis«. auf der rückseite jenes blattes heisst es sodann

von der logik: »Degestis generibus siue diferendis fisicæ artis nunc partes logicas sequamur. constat autem ex II dialectica siue rhetorica. dialectica est ratio siue regula disputandi intellectum mentis acuens ueraque a falsis distinguens. hæc ut quidam ait. sicut ferrum uenenum (l. ueneno) sic sententiam armat eloquio; Rhetorica est ratio dicendi et iuris peritorum scientia quam oratores sequuntur«. Endlich kömmt er auf blatt 28 auf die logik zurück, insbesondere auf den abschnitt »QVID SIT SYLLOGISMVS«. mit diesem abschnitt beginnt aber eine neue hand; die schrift wird stehender, einige schriftzüge weichen ab. das stück ist anfangs mit unterscheidungszeichen überladen, was aber immer mehr abnimmt, wie sich auch sonst schrift und schreibung bessern. es reicht bis blatt 49a. Von da bis blatt 51b findet sich das »o sator terrarum« aus dem Boethius, dessen lesarten wir, wie gesagt, s. 128 ff., mitgetheilt haben. die schrift ist kleiner und feiner und schwerlich von der gleichen hand. Darauf, blatt 51b, »INCIPIT DE PARTIBVS LOICÆ«, von anderer hand. blatt 54b: »QVIS SIT DIALECTICVS?« blatt 55b: »DE DIFINITIONE PHILOSOPHIÆ«. blatt 59a: »DE PRINCIPALIBVS QVESTIONIBVS«, von anderer hand, und ebendaselbst: »DE MATERIA ARTIS RETHORICÆ«, worauf noch »OMNIS RES ARGVMENTANDO CONFIRMATVR« von blatt 71b bis 73a folgt.

Mit blatt 74b beginnt der zweite theil der handschrift mit den worten: »JACOBUS. PETRUS. JOHANNES. JUDAS septem epistolas ediderunt.« er ist von einer andern hand und steht mit dem übrigen buche nur durch den einband in verbindung.

Die teutschen stücke unserer handschrift hat Wackernagel mehr oder minder benützt. die abhandlung von den vernunftschlüssen findet sich in seinem altteutschen lesebuche, s. 111, jedoch mit weglassung ganzer kapitel. die teutschen sprichwörter aus der denkkunst ebendaselbst, s. 123. ein bruchstück aus der redekunst s. 109. endlich hat Wackernagel dieses letztere stück vollständig in Haupts »Zeitschrift für deutsches Alterthum«, b. 4, s. 463 ff. mitgetheilt.

Ich kehre zu der münchener handschrift zurück. sie hat den zusammenhang der stücke offenbar besser hergestellt. theils um diesen zusammenhang nachzuweisen, theils um die behauptungen, welche wir aufgestellt, zu unterstützen, theils um die quellen zu vergleichen oder aufzuspüren, aus denen die einzelnen theile geflossen, theils um die vergleichung zu erleichtern, wenn sich vielleicht noch verwandte arbeiten anderswo befinden, müssen wir schon in der mittheilung der auszüge etwas weitläufiger sein. unser stück beginnt mit s. 47a, und reicht bis s. 75b.

s. 47a. [Discipulus.] »Si omnis uita nostra philosophiæ disciplinis proficit, et usu ualet, primo omnium mihi insinua. quid sit philosophia?

M. Naturarum inquisitio. humanarum diuinarumque rerum cognitio. etc.

D. In quot partes diuiditur?

M. In phisicam. Ethicam. Logicam.

D. Quid est phisica? etc.

D. In quot species phisica diuiditur?

M. In arithmeticam. astronomiam. astrologiam. mechanicam. medicinam. geometricam. musicam.

D. Quid est arithmetica? etc.

D. Quid est ethica? etc.

D. In quot species diuiditur?

M. In prudentiam. iusticiam, fortitudinem. temperantiam.«

Man sieht den anklang an die zürcher handschrift. bestimmter kann ich jedoch, wie gesagt, nicht urtheilen.

s. 47b. »D. Quid est logica? etc.

D. In quot species diuiditur?

M. In dialecticam et rhetoricam.

D. Quid est dialectica?

M. Disciplina rationalis. querendi. diffiniendi. et disserendi. uera a falsis discernens. dicta autem dialectica, quod de dictione disputat.

D. In quot species diuiditur?

M. In Ysagogas. et cathegorias in formulas syllogismorum. in diffiniciones. in topica. in periermenias.

D. Quid sunt ysagoge? etc.

D. Quæ sunt partes earum?

M. Genus species differentia proprium accidens.

D. Quid est genus?

M. Genus est proprie quod speciebus differt etc.

s. 48a. D. Quid est species?

M. Species est quod de pluribus et differentibus numero non specie in eo quod quid sit prædicatur.

D. Quid est differentia? etc.

D. Quid est proprium? etc.

D. Quod modis erit proprium?

M. IIII. etc. Proprium est quod soli alicui speciei accidit. etsi non omni, ut homini medicum esse. Et proprium est quod omni accidit. et non soli. ut homini bipedem esse. Et proprium quod soli et omni et aliquando ut homini in senectute canescere. Et proprium est. quod omni. et soli. et semper. ut homini risibilem esse etc.

s. 48b. D. Quid sunt cathegoriæ?

M. Predicamenta.

D. Quomodo? etc.

M. In duobus modis fit locutio nostra. aut de substantia aut de accidentibus.

D. Quid est substantia? etc.

D. Quot sunt accidentia?

M. Corporalibus naturis novem. etc. Quantitas ad aliquid. qualitas. facere. pati. situs. ubi. quando. habere.

D. Quid est quantitas. etc.

D. Quid est ad aliquid? etc. [kap. 71 der Categoriai, s. 425.]

s. 49a. D. Quid est qualitas? etc. [kap. 78.]

D. Quot habet species hæc cathegoria?

M. IIII. quas quidam genera uocant. Videlicet habitum uel affectionem. potentiam naturalem. uel impotentiam. passiuam qualitatem uel passionem. formam uel figuram.

s. 49b. D. An contrarietatem recipiunt? etc. [kap. 94.]

D. An magis aut minus recipiunt? etc. [kap. 96.]

s. 50a. D. Quis est iacere?

M. Situs uel positio corporis etc. [kap. 102.]

D. Quid est ubi et quando? etc. [kap. 103.]

D. Quid est habere? etc. [kap. 103.]

D. Quid sunt formule sillogismorum?

M. Affirmationes rei dubiæ etc.

D. Ex quo sillogismi confici debent?

M. Aut ex uniuersalibus. aut particularibus aut singularibus aut indiffinitis propositionibus.

s. 50b. D. Quid est diffinitio? etc.

s. 51a. D. Quæ sunt topica?

M. Sedes argumentorum. fontes sensuum. origines dictionum. etc. a toto. a partibus. a fine. a genere. aut particulari. de

coniugatis. similitudine. a differentia. a contrariis. ab antecedentibus, a consequentibus etc. Ut si compascuus ager est uis est compascere. etc. [s. 51b.] Ut si mulier peperit, cum uiro concubuit.«

Der übergang scheint's wie in der zürcher handschrift. ebenso das ganze der sache, nicht dem worte nach übereinstimmend mit der nachfolgenden, aus der zürcher handschrift genommenen abhandlung: »De partibus logicæ«. öfters auch dem wortlaute sich nähernd, wie bei dem proprium. in der ausführung bald reicher, bald ärmer, in der anordnung nicht ganz gleich gehend, kein teutsch untermischt, wie in der zürcher handschrift. der abschnitt über die categoriai erinnert überdies an die notkerische bearbeitung, stimmt aber doch wenig in form, ausdruck und ausführlichkeit. zuweilen wird die ähnlichkeit grösser, wie z. b. bei der qualität. wir haben öfters die beschlagenden kapitel in klammern neben beigesetzt.

D. Quid sunt periermeniæ?
M. Interpretationes specierum orationis.
D. Quot species sunt periermeniarum?
M. Septem. etc. Nomen uerbum oratio. enuntiatio. affirmatio. negatio. contradictio. [kap. 1 der *περι ερμηνειας*.]
D. Nomen quid est?
M. Vox significatiua. secundum platitum. sine tempore diffinitum etc.

s. 52a. D. Verbum quid est?
M. Vox significatiua secundum placidum cum tempore diffinitum aliquid significans et accidens.

s. 52b. D. Oratio quid est?
M. Ordinatio partium congrua perfectaque sententiarum demonstrans cuius partium aliquid separatum. est significatum. [kap. 6.]
D. Quid est enuntiatio?
M. Oratio ueri falsique significatiua. [kap. 8.]
D. Quid est affirmatio? etc.

Der abschnitt des stückes *περι ερμηνειας* ist in der abhandlung »De partibus logicæ« kurz abgethan und lässt keine vergleichung zu. dagegen werden wir an die notkerische bearbeitung benannter abhandlung erinnert, zu der unser auszug bald wörtlich stimmt, wie bei der begriffserläuterung von nomen und oratio, bald aber auch nicht. übrigens kann

der grund der übereinstimmung, sowohl hier als bei den categoriai auch tiefer liegen, d. h. in dem gemeinschaftlichen originale. die ansichten übrigens, die wir in dieser einleitung aussprechen, sind keine tiefgehenden untersuchungen, wozu wir das material nicht beisammen hatten, sondern nur die ersten anhaltspunkte für spätere forschungen.

D. Quid est rhetorica?

M. Disciplina ad persuadendum quodque idonea.

s. 53a. D. Quæ distantia inter dialecticam et rethoricam?

M. Dialectica ad inueniendas res acuta, Rhetorica ad inuentas dicendi facunda. etc.

D. Eloquentia quid est?

M. Exercitatio dicendi.

D. Vnde capitur?

M. Arte. siue studio uel natura.

D. Quid est ars? etc.

s. 53b. D. Quæ distantia est inter oratorem sophistam et rhetorem? etc.

Wir kennen kein stück, zu dem dieser theil stimmte. ist vielleicht eine lücke in der nachfolgenden abhandlung von der redekunst, gegen das ende des ersten kapitels, wo eine begriffsbestimmung derselben versucht wird?

D. Quot sunt partes rhetoricæ artis?

M. Quinque. etc. Inuentio dispositio. elocutio. memoria. pronuntiatio etc. [kap. 2, ende, der nachfolgenden redekunst.]

M. Per inuentionem orator. excogitat uera aut ueri similia dicenda. etc. [kap. 3.]

Die folgenden begriffserläuterungen von dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio stimmen nicht. die eintheilung der causa in demonstratiua, deliberatiua und iudicialis stimmet nothwendig, doch ist die ordnung umgekehrt. Zur vergleichung der abweichung wollen wir noch folgende frage und antwort mittheilen.

s. 54a. D. Iudicialis quæ est?

M. Quæ in iudicio cuius posita duo agit. aut accusat aut petit. econtra aut defendit aut negat. [kap. 2.]

Die folgenden eintheilungen, besonders die qualitas mit allen ihren unterabtheilungen stimmt völlig, sonst aber ist die ähnlichkeit gering. (vergl. kap. 2 der nachfolgenden redekunst.) bei der letzten eintheilung in »Exordium, narratio, particio, confirmatio, reprehensio, conclusio« (vergl. schluss des zweiten kapitels) ist die münchener ausführlicher und gibt die begriffsbestimmung jedes einzelnen theiles.

Von handschrift 242 haben wir bereits b. 1, s. 278 gehandelt, und ebendaselbst und s. 294 glossen aus ihr mitgetheilt. wir müssen aber hier einen fehler gut machen, den wir dort begangen haben. wenn wir nemlich meldeten, dass der aufsatz über die tonkunst »demselben« Notker, d. i. dem Heiligen oder dem Stotterer, von dem an jener stelle die rede ist, der ebenfalls musikalisches, aber in lateinischer sprache, geschrieben hat, angehöre, so muss das dahin berichtigt werden, dass nachstehende musikalische aufsätze Notker dem Teutschen oder Grosslefzigen zukommen. zwar tragen sie seinen namen nicht, aber die schreibweise spricht dafür, und die art, wie sie in dem Boethius angeführt werden: »sô in musica gescriben ist«. s. 258 (oder s. 239 b unserer ausgabe.) diese bemerkung hat zuerst Ildefons von Arx gemacht. derselbe sagt ferner: »Die Schrift von der Musik ist übrigens offenbar nicht ganz geschrieben, und was im Boethius daraus angeführt wird, kommt nicht vor«, d. h. wir haben nur bruchstücke übrig.

Abdrücke des stückes finden sich in »Gerberti script. de musica«, b. 1, s. 96; ferner in Hagens »Denkmalen des Mittelalters«, h. 1, s. 25, der seiner auch s. 9 erwähnt. Graff hat in seiner Diutisca, b. 3, s. 197 lesarten zu Hagen geliefert. von unserer handschrift spricht Graff noch in seinem sprachschatze, b. 1, s. LV, unter Mu. und s. LXIV, unter Sg. 242. was die daselbst erwähnten varianten und zusätze aus dem Cod. Gudian. in Schönemanns Bibl. aug. anbelangt, so konnte ich weder das eine noch das andere buch zur benützung erlangen.

I.

VON DEN THEILEN DER DENKKUNST.

(ZÜRCHER HANDSCHRIFT.)

INCIPIT DE PARTIBUS LOICÆ.

[bl. 51 b.]

Quot sunt partes logicæ? quinque secundum aristotilem. Sextam partem addidit aristotelicus porphirius. quæ sunt. isagoge. cathegoriæ. periermeniæ. prima analitica. secunda analitica. topica.

Quid consideratur in isagogis? quid sit genus. quit species. quid diferentia. quid proprium. quid accidens.

Quid est genus? [bl. 52 a.] Genus est. quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit predicatur.

Species est quæ ponitur sub genere. et de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Item species est. quæ de pluribus nummero differentibus in eo quod quid sit predicatur.

Differentia est quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit predicatur.

Proprium dialectici quadrifariam dividunt. nam id quod alicui speciei accidit. soli etsi non omni. ut homini accidit. medicum esse uel geometrem. et quod omni etsi non soli. vt homini bipedem esse. Et quod soli. et omni. et aliquando. vt homini in senectute canescere. Quartum est in quo concurrit. soli homini risibile esse. quamuis non semper rideat. tamen naturam habet ridendi. quia quicquid risibile est. homo est. et quicquid homo est risibile est. et quicquid æquus est. hinnibile est. et quicquid hinnibile est æquos est.

Accidens est . quod adest . et quod abest . id est quod accedit et recedit . propter subiecti corrupcionem . et quod neque genus . nec species . nec differentia . nec proprium est .

Quid tractatur in cathegoriis? Prima rerum significatio . et quid singule dictiones significent . Vtrum substantiam . an accidens . Et si substanciam . quid in substancia generalē . uel specialē . vniuersalē . an particularē . [bl. 52b.] Priman an secundam . partes primarum . uel partes secundarum substantiarum . Subiecta an prædicata . superiora an inferiora .

quid narratur in periermeniis? quid composite . et quid coniuncte dictiones significent . Vt cicero disputat . cicero non disputat . homo currit homo non currit . et proloquia . Omnis homo animal est uniuersale dedicatiuum . Nullus homo animal est uniuersale abdicatiuum . Quidam homo animal est . particulare dedicatiuum . quidam homo animal non est . particulare abdicatiuum .

Quid consideratur in primis analiticis? sillogistica quæ est communis regula . omnium sillogismorum . necessariorum . et probabilium . cathegoricorum . et ippotheticorum . idem predicatiuorvm et conditionalium .

Quid tractatur in secundis analiticis? apodictica id est demonstrativa quæ demonstrat veritatem . id est necessarios sillogismos .

Quid consideratur in topicis? dialectica id est sedecim loca argumentorum .

Quot sunt loca argumentorum? XVI.

Quæ? a toto . a parte . a nota . id est ab ethimologia . hæc tria loca argumentorum sunt intrinsecus . hoc est in ipso negocio . extrinsecus . autem sunt ista tredecim . [bl. 53a.] quæ sequentur . A congugatis . A genere . A specie . Ab adiunctis . A simili . A dissimili . Ab antecedentibus . A consequentibus . A contrariis . A repugnantibus . Ab efficientibus id est a causis . Ab effectis id est ab euentu . A comparacione quæ est . tripex . a maiori a minori . a pari .

A toto fit argumentum ad partem . ita , Si mundvs regitur diuina prouidentia . quomodo fiet vt non homo . eius nanque pars est non uilis . Item . Si quis habuit argentea uasa et absque liberis moriens alicui legavit totam pecuniam . cuius sunt illa argentea uasa nisi illius cui legauit totam peccuniam . Item omnibus membris validus pede non claudicat . Et tevtonice . Târder ist ein fúnt úbeleroféndingo Tár nist nehéiner guot Vnde dârder ist ein hûs follez ûbelero liuto Tár nist nehéiner chústic .

A parte fit argumentum ad totum ita . Vno membro languente con-

patiuntur omnia membra. Et in euangelio. Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus lucidvm erit. et si nequam totum corpus tuum tenebrosum erit. Teutonice. Fóne démo límble so beginnit tér húnt léder ézzen.

A nota hoc est ab ethimoloia fit argumentum teutonice Dir árgo dér íst dér úbelo. Ter der stúrzzet dér uállet [bl. 53 b.] Latine etiam qui amat parsimoniam non odit abstinentiam.

hæc tria loca sunt intrinsecus hòc est in ipso negotio. extrinsecus autem sunt hæc tredecim quæ secuntur.

A conjugatis fit argumentum. vt est ciceronis exemplum si compascuus ager est licet eum compascere Si rex est oportet eum regere. Si dux est oportet eum ducere Si consul est oportet eum consulere. Si doctor est oportet eum docere. Si scriptor est oportet eum scribere. Et aeua si de uiro sumpta est uirago est. Et in euangelio. si filivs uos liberauerit uere liberi eritis. Teutonice. Dír scólo dír scófficit íò. Vnde dir gouh der gúccot íò.

A genere fit argumentum. ita. Si uirtus bona est castitas quoque bona est. Vnde in uirgilio varium et mutabile semper est femina. Ergo et dido uariuṁ et mutabile uideatur. Teutonice. V'be⌣man álliu dièr fúrt⌣in⌣fál nehéin só⌣harto só⌣den⌣mán.

A specie fit argumentum. ita. si homo racionabilis est non omne animal brutum est. Item possumus coniectari omne genus mulierum esse auarum. quia euriphila uitam uendidit auro uiri.

Ab adiunctis fit argumentum. ita. Vbi dolor ibi manus. ubi amor ibi oculus. ubi mors ibi timor.

A simili locatus alicui bos aut equus si casu mortuus fuerit [bl. 54 a.] non iure repetitur. quia nec seruus alicui comes aut operarius datus si casu mortuus fuerit restituitur.

A dissimili. Non si holeribus uesci licet propterea ellebore aut cicuta herbis uenenosis uesci oportet. Differt namque multum inter hortularias et agrestes. Nec sic alea sicut trocho ludendum est. Dissimilis est enim simplex et contentiosus ludus.

Ab antecedentibus. Si semel et secundo fefellit forsitan et tertio fefellerit. Et si omnes maiores mortui sunt quomodo minores qui successerunt eis inmortales sunt? Et si nupsit uirgo non est.

A consequentibus. Si peperit cum uiro concubuit. Si cicatrix est uulnus fuit. Si mortuus est ante uixit. Si senex est quondam iuuenis.

A contrariis. Si mors fugenda est vita est apetenda. Et si stultitia est fugenda sapientia est apetenda. Si sanus est imbecillis non

est. Et si in uiridi ligno hæc faciunt. in arido quid fiet? V'be dír wé íst sô⌣níst dír áber níeht wóla.

A repugnantibus. Non potueris simul parasitus esse et non ridiculus. Qui non colligit mecum. spargit. Et si satanas in se ipso diuisus est. quomodo stabit regnum eius? Tú⌣ne máht niêht mit [bl. 54b.] éinero dóhder zeuuena eidima máchon. Nóh tú⌣ne⌣máht nieht fóllén múnt háben mélues únde dóh blásen.

Ab efficientibus id est a causis. Intercessio lunæ est defectio solis. Et percussio aeris. vocis est affeccio. Teutonice. Sôz régenôt só⌣ náz-zênt tí bôumá. Sô⌣iz uúàt só uuágôt íz.

Ab effectis. uel ab euentu. eodem possumus exemplo. Si audieris sonum scias aerem percussum et si eclipsin solis videas interuentum lunæ non dubites.

A comparacione tribus modis a magori Ne mireris. qui patrem occidit. si fratrem cedat; Et item Si patrem familiaś beelzebub uocauerunt. Quanto magis domesticos eius?

A minori. Si pro furto quis iure damnatur quid pro sacrileio? et item. Si in minimo infidelis est. quod maius est. quis commendabit ei?

A pari. ut apostolus ait. Quoniam qui talia agunt digni sunt morte. Et non solum qui faciunt. sed et qui consentiunt facientibus; Item merito diues ille guttam aquæ non impetrauit. qui micas panis lazaro negauit. V'bilo tôo[1] bezzeres né wâne.

[1] Das o gelöscht.

II.

VON DEN VERNUNFTSCHLÜSSEN.

(ZÜRCHER HANDSCHRIFT.)

1. QUID SIT SYLLOGISMVS.

Syllogismus grece . latine dicitur ratiotinatio. Teutonice autem possumus dicere . geuuâr rahchunga. Vel pluribus uerbis . éinis tingis irrâtini . unde guuisheit fóne ánderên ;

Item ratiotinatio est . quædam indissolubilis oratio . i. féste gechôse . unzutuelig kechôse . peslózen réda ;

Item est ratiotinatio . quædam orationis catena . et inuicta ratio . i. sigenémelih kechôse . táz man endrénnen nemág . in hunc modum. Questio est de quodam . liber sit an non ; Strit uuírdet . úbe éin mán urí sí ;

Super qua re ratiotinamur . duo proponentes et tertium ex eis concludentes ; Tánnan ûz chómen uuír. zuéi fúre biêtende . unde déro die uuíderuuárten ilhtende . taz tritta dánnân íro úndanchis uéstenonde ;

Vnum est si teutonice dicamus ; Sine uórderin uuâren urí. Secundum est ; Tía urlheit ne hábet er uerscúldet ; Si his non contradicitur ; V'be man dés ne (bl. 28 b.) mág kelóugenen ; Sequitur ; Pedíu ist óuh ér urí.

Tale est ; V'belis keséllin mág man uuóla ingélten ; Hoc primum est ; Tés man mág ingéltin . tén sól man mîden. Hoc secundum ; V'belin geséllin . sól man uirmîden. Hoc tercium . ex duobus conficitur.

Similiter cum dicitur. Ne âze dû; Ne drûnche[1] dû. duo sunt quæ generant hoc tercium. Sô bîst tu nûèhternin.

Item queritur de quolibet. quare uxorem non ducat; Et respondetur; V'beſa neuuîle er. Cuôta ne uîndet er; Hæc duo conficiunt hoc tertium; Pedîu negehût er;

Item. Scâlh nehâbet er; Dîu nehâbet er; Sequitur; Vués hêrro îst er dânne?

Item dubitanti. eat an maneat. proponitur sic. I. sus crûòzit man in. Sûs kât man in âna. Tûne mâht pêdiu tûòn. pîtin iôh hîna rîtin; Respondet. I'h uuîle hîna rîtin. Dicitur ei. Pedîu nemâht tû bîten;

Item proponitur ei. qui inminente periculo. recusat nudus effugere. et sic se saluum facere. Vuédir îst pézera. âllero ûnsâldon hêime zégebîtenne. A'lde âllen sâldon. Ze hólz ze in-drînnenne. (bl. 29a.) Assumenti. Ze-hólz. Ze-hólz. Infertur. Pedîu ne bît hîèr hêime.

Vulgares syllogismi tales sunt; I. Tîè die lîute uôbint;

Et ex eis uidentur quidam esse qui latine dicuntur predicatiui. alii autem qui dicuntur conditionales; Hæc enim duo sunt eorum genera; Predicatiuus est. ter gesprócheno âne îba, conditionalis ter gesprócheno mit îbo. Est autem îba, quando dicimus úbe. coniunctio si;

Constat autem omnis syllogismus proloquiis. i. propositionibus; ut homo animal est; A'lle syllogismi uuérdent ûzer proloquiis: Proloquia dicamus. crûezeda. Similiter propositiones. crûezeda; Item; propositiones. piètunga; Alii dicunt. peméinunga; Vuémo piéten uuîr sie? Vuémo beméinen uuîr sie? Vtique illi. quem uolumus concludere. tén uuîr úber uuînden uuéllên.

---

2. DE PRÆDICATIVO.

In predicatiuo syllogismo. inueniuntur tria proloquia. quorum duo sumpta dicuntur. i. keîhte; Vués keîhte? uués iêunga? scilicet aduersarii.

His infertur. tertium. quod in latio dicitur. i. nâhspréchunga. A quo infertur? A conuincente. i. fône demo úberuuindâre.

Sumpta conexa sibi sunt. ita ut utrumque (bl. 29b.) partem habeat alterius; Tîe geîhte. hâftent zu éinen ânderên. îò uuéderiz ânderis téil hâbende.

His duobus conficitur illatio. partem capiens utriusque sumpti; Fône dîên zuéin uuîrdet táz slôz. pédero téil hâbende;

---

[1] Scheint in „trûnche“ verbessert.

Ipsius autem proloquii partes. sunt subiectiuum et declaratiuum. i. táz fúndament. unde dáz úberzimþer; Homo subiectiuum est. animal est declaratiuum.

---

3. QVOT FORMÆ SINT PRÆDICATIVI.

Tres formæ sunt predicatiui. i. tríu bílde.

Prima est. in qua declaratiua particula superioris sumpti. sequentis efficitur subiectiua. aut subiectiua superioris. declaratiua sequentis; A'n demo êristin bílde. uuéhselônt tiu sumpta; Tes êrerin úberzímber. uuírdit tes áfterin fúndament. álde des êrererin fúndament uuírdit tes áfterin úberzímber;

Vt omnis homo animal est; Omne animal substantia est; Omnis homo substantia est; A'l dáz ménnisco ist. líbháfte díng ist. A'l dáz líbháfte ist. cáscaft ist. A'l daz ménnisco ist. cáscaft ist. Declaratiua prioris sumpti. facta est subiectiua sequentis.

Item. Omnis homo animal est. Omne risibile homo est; Omne risibile animal est; A'l dáz ménnisco (bl. 30a.) ist. líbháfte ist; A'l daz láchên mág. ménnisco ist; A'l dáz láchêt. líbhafte ist; Subiectiua prioris. facta est. declaratiua sequentis;

Predicantur autem proloquia. uniuersaliter et particulariter. dedicatiue et abdicatiue; Síu tûont ió éinuuédir. ságent álde uerságent. ál. álde súm;

---

4. QVOD MODOS HABEAT PRIMA FORMA.

Prima forma nouem modos habet; Taz êrista bílde hábit níun uuísun;

Primus modus est; Tiu êrista uuísa ist; In quo conficitur ex duobus uniuersalibus dedicatiuis. uniuersale dedicatiuum directim; Tíu uóne zuéin álnuéstenungôn. éina álnuéstenunga máchôt. in ríhti. i. álso sí befóre bechêrit uuárd;

Vt est omne iustum honestum; Omne honestum bonum; Omne igitur iustum bonum. A'llero réhtolîh. zímig; A'l zímilîh. cúòt; A'lliz réht. cúòt;

Si reflexim inferas; V'be dû áber dia illationem míssechêrist; Omne bonum iustum; A'lliz cúòt réht. non sequitur. táz ne íst níeht uuâr;

Sed particulariter potest inferri; A'ber éines téiles. mág iz uuâr sîn; Quoddam igitur bonum iustum; Súmelih cúòt. ist réht; Et efficitur quintus modus; Qui sola inlatione differt a primo modo; Tér démo (bl. 30b.) êristin úngelîh ist, échert án demo ûzlâze;

Secundvs modus est. in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo et uniuersali abdicatiuo. uniuersale

abdicatiuum directim; A'n⌣demo ándermo uuírdit . fóne állis féstenúngo . unde állis lóugene . éin állis lóugen . in⌣ríhti . ut est . Omne justum honestum; Nullum honestum turpe; Nullum igitur iustum turpe; A'llez réht . kezâme; Nehéin gezâme . únêra . Nehéin réht únêra;

Si reflectas; V'be du iz misse chêrist; Nullum igitur turpe iustum; Néhein únêra réht; Efficitur sextus modus; Et sunt similiter isti duo . in clausula tantum dissimiles;

Tertius modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo; et uniuersali dedicatiuo . particulare dedicatiuum directim; Ter drítto gibet . fóne súmis féstenungo . únde állis féstinungo . éina súmis féstinunga.

Vt est quoddam iustum honestum; Omne honestum utile; quoddam igitur iustum utile . Súmelih réht zimelih; A'l zimelih núzze . Súmelih réht . núzze;

At si reflectas; V'be du iz áber missechérist; quoddam igitur utile iustum; Súmelih núzze réht; Erit septimus modus; Et hi duo tantum in clausula dissimiles;

Quartvs (bl. 31 a.) modus est . in quo conficitur ex particulari dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum . directim . Ter uierdo máchôt fóne teilis uéstenungo . unde uóne allis lóugene . éinen téilis lóugen . in ríhte;

Vt est; Quoddam iustum honestum; Nullum honestum turpe; Quoddam íustum non est turpe; E'telih réht zimig; Nehéin zimelih únera; E'telih réht . nehéin únera;

Reflecti non potest; Quia particulare abdicatiuum et uniuersale dedicatiuum . non semper si conuertantur uera sunt;

Octauus modus est . In quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo et uniuersali dedicatiuo . particulare abdicatiuum reflexum; Ter áhtôdo tûot fóne álles lóugene . únde álles féstenungo . éinin téilis lóugin . missechêrtin;

Vt est; Nullum turpe honestum; Omne honestum iustum; Quoddam iustum non est turpe; Nehéin únera zimig; A'l zimilih réht; Súmilih réht . nehéin únera;

Nonus modus est . in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo et particulari dedicatiuo . particulare abdicatiuum reflexim; Ter níundo máchôt (bl. 31 b.) fóne állis lóugene . únde téilis féstenungo . éinen téilis lóugen míssechêrtin;

Vt est; Nullum turpe honestum; Quoddam honestum iustum; Quoddam igitur iustum . non est turpe; Nehéin únera zimelih; Súm zimilih . réht . Súmelih réht . ne íst únera.

Vbicunque reflexio est . i. conuersio . predicati in illatione; Sô uuár missechêrda uuírdit . tés man sprichit án⌣demo slóze; Ibi sem-

per fit subiectiuum . quod prius erat in sumptis declaratiuum . aut fit declaratiuum . quod in sumptis prius erat subiectiuum ; Târ uuírdit ío daz fórdera . táz fóre uuás taz áftera ; A'lde daz áftera . dáz êr uuás taz fórdera ;

---

5. DE SECVNDA FORMA .

Secunda forma est . in qua declaratiua superioris sumpti . eadem est etiam declaratiua sequentis ; Taz ánder bílde ist . án démo der áftero téil . tero êrerun getíhte . áber uuírdit ter áftero . án⌣dero ánderûn getíhte ;

---

6. QVOT MODOS HABET .

Habet autem quatuor modos ; Primus est . in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo . uniuersale abdicatiuum directum ; A'n⌣demo êristen modo (bl. 32 a.) uuírdit . fóne állis féstenungo . únde uóne állis lóugene . éin állis lougen . in⌣ríhte ;

Vt omne iustum honestum . Nullum turpe honestum ; Nullum igitur iustum turpe ; A'lliz réht zímelih ; Nehéin únera zímelih ; Nehéin réht únera ;

Si reflectas . Nullum turpe iustum ; Misse chêrist tû ten ûzlâz ; Nehéin únera réht . hoc iterum uniuersalis abdicatiua erit . et uerum erit . Táz cât ál éinis ; Ita et in ceteris tribus modis ;

Secundus modus est . in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo . et uniuersali dedicatiuo . uniuersale abdicatiuum directum ; Ter ánder máchôt fóne állis lóugene únde állis féstenungo éinen állis lóugen ;

Vt est ; Nullum turpe honestum ; Omne iustum honestum ; Nullum igitur turpe iustum ; Nehéin únera zímelih . A'lliz réht zímelih . Nehéin únera réht .

Si reflectas eadem uniuersalis abdicatiua erit . et idem modvs ;

Tertius modus est . in quo conficitur ex particulari dedicatiuo . et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum directim ; Ter drítto máchôt fóne téilis féstenungo . únde állis lóugene . éinin téiles (bl. 32 b.) lóugen in⌣ríhte ;

Vt est . Quoddam iustum honestum ; Nullum turpe honestum ; Quoddam igitur iustum non est turpe . Súmelih réht zímelih . Nehéin únera zímelih . Súmelih réht . neíst únera ;

Quartus modus est . in quo conficitur ex particulari abdicatiuo et uniuersali dedicatiuo particulare abdicatiuum directum ; Ter uíerdo tûot fóne téiles lóugene . únde álles féstenungo . éinen téiles lóugen ;

Vt est. Quoddam iustum non est turpe; Omne malum turpe; Quoddam igitur iustum non est malum. Súmelih réht neist únera. A'lliz úbil íst únera; Súmelih réht neist úbel;

---

7. DE TERTIA FORMA.

Tertia forma est. in qua subiectiua superioris sumpti. eadem est etiam subiectiua sequentis; Taz tritta bilde ist. án⌣démo der êrero téil. tés fóre gântin sumpti. áber der êrero uuírdit. án⌣demo áfterin sumpto;

---

8. QVOT MODOS HABEAT.

Sunt autem eius sex modi; Primus est. in quo conficitur ex duobus uniuersalibus (bl. 33a.) dedicatiuus. particulare dedicatiuum directum; Ter êristo tûot fóne zuéin álles féstenungon. éina téiles féstenunga. in⌣ríhte;

Vt est; Omne iustum honestum; Omne iustum bonum; Quoddam igitur honestum bonum. A'lliz réht zímilih; A'llez réht cûot; Súm zímelih cûot;

Secundus modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo et uniuersali dedicatiuo. particulare dedicatiuum directim. Ter ánder máchôt fóne téilis. únde állis féstenungo. éina téilis festenunga in⌣ríhte.

Vt est; Quoddam iustum honestum; Omne iustum bonum; Quoddam igitur honestum bonum; Súmiz reht zímelih. A'lliz réht cûot; Súm zímelih cûot;

Tertius modus est. in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo et particulari dedicatiuo. particulare dedicatiuum directim; Ter drítto túôt fóne állis féstenungo. únde téilis féstenungo. éina téilis féstenunga. in⌣ríhte;

Vt est; Omne honestum iustum; Quoddam honestum bonum; Quoddam igitur iustum bonum. A'l zímelih réht; Súm zímelih cûôt; Súmiz réht cûôt;

Quartus (bl. 33b.) modus est; in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo. et uniuersali abdicatiuo. particulare abdicatiuum direhtum; Ter uíèrdo túôt. fóne állis féstenungo. únde allis lóugene. éinen téilis lóugen in⌣ríhte; Ut est; omne iustum honestum. Nullum iustum malum; Quoddam igitur honestum non est malum; A'lliz réht zímelih; Nehéin réht úbel; Súm zímelih. ne íst úbel;

Quintus modus est; in quo conficitur ex particulari dedicatiuo. et uniuersali abdicatiuo particulare abdicatiuum. directim; Ter uínfto túôt fóne téilis féstenungo. únde

állis féstenungo. éinin téilis lóugen;

Vt est; Quoddam iustum honestum; Nullum iustum malum; Quoddam igitur honestum non est malum. Súmez réht zímilîh. Nehéin réht úbel. Sum zímilîh ne íst úbel;

Sextus modus est. in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo. et particulari abdicatiuo. particulare abdicatiuum directim; Ter séhsto túòt fóne állis féstenungo. únde téilis lóugene. éinen téilis lóugen. in ríhte.

Vt est; Omne iustum honestum; Quoddam iustum (bl. 34ª.) non est malum; Quoddam igitur honestum non est malum; A'lliz réht zímelîh; Súmelih réht ne íst úbel Súm zímelîh ne íst úbel. Omnes igitur modi certum ordinem tenent.

Eiusdemque ordinis ratio est. quæ in ipsis formis demonstrata est; A'lle die módi stânt pe-hêri; Vuáz tíu hêri sî. táz skînit án-selben tien formis.

Quia merito prima dicitur in qua omni modo concludi potest. uniuersaliter et particulariter dedicatiue et abdicatiue; Deinde secunda. in qua uniuersaliter et particulariter. nisi per contrarium. i. abdicatiue concludi non potest; Tertia demum in qua tantum particulariter concluditur. Tíu forma íst hêrista. tíu ze állen uuîson beslózin uuírdit. Tíu dára nâh. tíu ze zuéin uuîsôn; Tíu óuh tára nâh. tíu ze éinero uuîs. peslózen uuírdit;

Item in prima forma illatio fit ex præcedenti subiectiua et declaratiua; In secunda forma. ex duabus subiectiuis præcedentibus; In tertia ex duabus declaratiuis præcedentibus efficitur illatio;

Item in prima forma. concluditur. aliquando directim. aliquando reflexim; (bl. 34 b.) In secunda et tertia nonnisi directim; Vel si reflectas. modum non mutabis;

Possumus autem non uno modo interprætari honestum et turpe; Dicamus zímîg únde unzímîg. chuisg únde únchuisg. êra únde únera. uel differentius êrsam únde únersam; Sed hæc uidentur unum significare; Intellegimus tamen êrsam. sámint êron; Siccut dicimus lóbesam; Sámint loben; mínnesam. sámint mínnon; Hántsam. sámint hándin; Lústsam sámint gelústin. Râtsam sámint râte; Nam et antiqui. bonum honestum uirtutem. idem esse iudicabant; Similiter malum turpe vitium. pro uno putabant. Nos autem bonum dicimus omnem dei creaturam. illi eam indifferens uocabant. i. neque bonum neque malum;

---

9. DE CONDITIONALI SYLLOGISMO. QVOT MODOS ET PARTES HABEAT.

Sicut decem et nouem modi sunt prædicatiui syllogismi; A'lso niunzên uuîsun sint. tés sléhto gespróchenin (bl. 35a.) syllogismi. sic sunt conditionalis VII. modi. Sô sint síben uuîsun. tés mít kedíngun gespróchenin. únde mít íbo. Et sicut eius partes tres sunt. duo sumpta et illatio. ita et istius tres sunt. propositio adsumptio conclusio.

---

10. VNDE EIVS PARTES SINT DICTÆ.

Reddenda est autem ratio quare sic dicantur partes utriusque. Mán sol uuîzin. zíu sie sô héizên.

Nam ut dictum est. sumpta. i. concessa. aduersarii sunt. illatio proponentis. Zuêne téila sint tés. tén man íihtet. ter drítto des íihtâris.

Et nisi prius sumat aduersarius quæ ei proponuntur. Non habet proponens. quod inferat. Ter aduersarius ne iéhe. áuderis nebíndit ín. ter íihtâre.

Illatio uinculum est. ex sumptis factum. Mít tíu man ín bíndit. táz chúmet fóne sínero geíihte.

Ergo in sumptis concessio. in illatione uiolentia. Fóne díu. échert er zuéio iéhe. tes trîttin íst nôt.

In predicatiuo namque syllogismo. alius sumit et eius sunt sumpta. (bl. 35b.) alius infert et eius est illatio. A'ndero sléhtûn slózrédo téilint síh tíu partes. Zuéi sint tes éinen. daz trítta des ánderin.

In conditionali autem. cuius est propositio. eius est et assumptio. atque conclusio. A'ber mít kedíngun uuâr ráchondo. hôrint állíu díu téil. ze éinero hánt.

Sed propositio est. táz man ze êrist píutet. Assumptio daz ánder. dáz man nímet zûo demo êrerin.

Quare? Táz man siu béidiu bíete.

Quæ duo si conceduntur. eadem lege sicut in prædicatiuo. tertia necessitate subsequitur conclusio. V'be dánne déro gebótenôn zuéio geiégen uuírdet. sóne urâget nío man des trítten. uuánda sín nôt íst.

Namque qui concludit in conditionali. suam sententiam concludit; Qui autem infert in prædicatiuo. sumenti. i. concedenti aduersario infert. et ideo non sunt eadem uocabulo tribus illis partibus et istis. A'ndemo conditionali. séhent tie námen dero pártium. (bl. 36a.) zûo demo éinen déro strítenton. Indemo prædicatiuo séhent siu mêr zûo demo ánderen.

---

11. DE FORMA EIVS.

Est et illud sciendum. quia conditionalis propositio. componitur ex duabus prædicatiuis.

Prædicatiuæ et simplices propositiones sunt. quæ singulis uerbis constant ut homo est. animal est. Sine uerbo enim nulla propositio. Compositæ et conditionales sunt. quando si coniunctio duas prædicatiuas in unam copulauerit. Vt si homo est animal est.

Aliæ quoque coniunctiones copulatiuæ aut disiunctiuæ tales faciunt. Vt aut dies est aut nox. Et sol super terram est. et dies est. Neque sol super terram est. neque dies est. Tiu coniunctiones uuúrchint éina propositionem. ûzer zuéin.

Et quia ipsa propositio. i. prima pars conditionalis syllogismi. ita bifida est in suis partibus quibus composita est. harum partium utramuis assumere necesse est. per affirmationem uel negationem. et dehinc ex ea quæ restat (bl. 36 b.) concludere. simili affirmatione uel negatione. Taz érista stûcche des syllogismi íst zuískiz. ·V˜zer dés hálben téile. uuírdit taz ánder stûcche des syllogismi. mit lóugene álde mit féstenungo. v˜zer dés kemáchin. uuírdit taz tritta. óuh mít lóugene álde mít féstenungo.

12. VNDE SVMANTVR.

Fiunt autem omnes ypotetici. i. conditionales syllogismi. aut ex naturaliter coherentibus. aut omni modo dissidentibus. Sie uuérdint álle uóne dien. díu síh nio mer ne skéident. álde niomer zesámene nechóment.

Sedecim loca sunt ex quibus omnia argumenta fiunt. et omnes syllogismi. Séhs-cên stéte sínt. tánnân man álliu díng irrâtit.

Tria tantum ex eis conueniunt ypotheticis syllogismis. Trie sint échert. ûzer diên díse syllogismi springint.

Dicuntur autem præcedentia sequentia repugnantia. i. tiu fóregant. fólgent. ringint.

Præcedentia et sequentia non separantur. Repugnantia dissiliunt. Fóregânt fólgênt. tiu neskéident. (bl. 37 a.) síh. Tiu áber ringint. tiu neuuéllin sámint sín.

Primus ergo fit ex antecedentibus. ut antecedit dies lucem. Secundus a sequentibus. ut sequitur lux diem. Tertius a repugnantibus. ut repugnat diem esse. et lucem non esse.

Quatuor deinde uel a repugnantibus uel a contrariis quæ medium non habent. Sunt enim contraria quæ medium non habent. ut sanus et inbecillis. Sunt et quæ habent ut album et nigrum. quorum medium inuenitur. quod neque album

est neque nigrum . ut fuscum et pallidum . i. sát-cra . pléihcrâ .

---

13. DE ORDINE MODORVM .

Primus modus est secundum boetium . Quotiens inconexa propositione . primum ut in propositione locatur assumitur . ut consequatur secundum . Tiu êrista uuîsa ist . Sô der êrero téil . déro zesámine háftentûn . piétungo . áber ánderêst zûo íro gestôzin uuírdit . táz ter gemácho téil geuuârit uuérde . Hoc modo . Si dies est lux est . Atqui dies est . Lux est igitur . V'be (bl. 37 b.) tág ist . lieht ist . I'st quisso tág . Pediu ist óuh liêht .

Secundus modus est . quotiens inconexa propositione secundum e contrario adsumitur . quod in propositione locatum est . ut id quod primum est auferatur . Tíu ánderiu uuîsa ist . sô dára uuídere . der áftero téil déro zesámine háftentûn pietungo . áber ánderêst zû íro gestôzin uuírdit . táz ter gemácho gelóuginit uuérde . Hoc modo . Si dies est . lux est . Atqui non est lux . Non est igitur dies . V'be tág ist . lieht ist . Nû neist iz lieht . Só-ne ist íz óuh tág .

Tertius modus est . cum conexæ propositionis partes ex affirmationibus iunctæ . negatione diuiduntur . totique propositioni . negatio rursus adiungitur . Ter dritto modus ist . sô án-dero biétungo gehâftiu ding . álso tág únde lieht ist . êr geuástiu . án dien êristen modis . mit lóugene geskéidin uuérdent . únde áber des lóugenis lóugen uuírdit .

Assumiturque quod prius est . ut in propositione est enuntiatum . ut (bl. 38 a.) e contrario concludatur secundum . quod in propositione prolatum est . Ióh zû íro áber ánderêst keléigit uuírdit . íro êriro téil . ál sô ér stûont . táz ter gemácho beslieze . Hoc modo . Non si dies est . lux non est . Atqui dies est . Lux igitur est . Náls úbe tág ist . lieht ne ist . Ze uuâre tág ist . Târ mite lieht ist .

Quartus modus est . cum in disiunctiua propositione primum ponitur ut auferatur secundum . Ter uíerdo ist . sô déro geskidotlichûn piètungo . der êrero téil geuéstenôt uuírdit . dáz áber der ánder uerságet uuérde . Hoc modo . Aut dies aut nox est . Atqui dies est . nox igitur non est . A'lde dág . álde náht ist . Quisso ist tág ; sô ne ist áber náht .

Quintus modus est . quotiens in disiunctiua propositione aufertur quod prius est . Vt ponatur secundum . Ter uínfto ist . sô dero in fuôctûn piêtungo . der uórdero téil uerságet uuírdit . táz ter ánder geuéstenôt uuérde . Hoc modo .

(bl. 38b.) Aut dies aut nox est. Non est autem dies. Nox igitur est. A'lde tág. álde náht íst. I'z ne íst tág. Pediu ist náht.

Sextus modus est. cum his rebus quæ in disiunctionem uenire possunt. i. contrariis uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur. et copulatiuæ coniunctiones adiunguntur. Ter séhsto ist. tánne ringintên únde uuíderuuártigên díngin. tiu ío geskéiden sínt. lóugin gegében uuírdit fore. únde dára náh fáègi.

Ponitur quoque primum ut id quod est subsequens auferatur. V'nde daz érera uuírdit kesézzit. táz áber diz ánder uuérde zestôrit. Hoc modo. Nec et dies est et nox. Dies autem est. Nox igitur non est. Sámint ne íst ióh tág. ióh náht. I'z ist tág. Sô ne íst íz áber náht.

Septimus modus est. cum in eadem propositione aufertur quod præcedit. ut ponatur quod consequitur. Ter síbindo ist. tánne án dero sélbûn biétungo. lóugin uuirdit tés. táz fóre gât. táz féstenunga uuérde (bl. 39a.) dés. táz náh kât. Hoc modo. Non et dies est et nox. Atqui dies non est. Nox igitur est. Sámint ne íst. ióh tág. ióh náht. Ze uuâre tág ne íst. Quisso dánne náht íst.

Primus hanc regulam habet secundum ciceronem. Si primum secundum. Primum autem. Secundum igitur. V'be daz érera íst. sô ist daz ándir. Taz érera íst. taz ánder ist óuh.

Secundus hanc. Si primum secundum. Non secundum autem; et non primum igitur. V'be daz érera íst. sô jst taz ánder; taz ánder ne íst. Sô ne íst óuh taz érera.

Tertius hanc. Non ut et primum et non secundum. Primum autem legitur et secundum. Ní. táz taz érera sí. únde daz ánder ne sí. Taz érera ist; sô ist óuh taz ándir.

Quartus hanc. Aut primum aut secundum. Primum autem. Non igitur secundum. A'lde daz érera ist. álde daz ándir. Daz érera íst. taz ánder óuh.

Quintus hanc. Aut primum aut secundum. Non autem primum. Igitur secundum. A'lde daz érera ist. álde daz (bl. 39b.) ánder. Taz érera ne íst; sô íst áher daz ánder.

Sextus hanc. Non et primum et secundum. Primum autem. Non igitur secundum. Náls péidiu. ioh taz érera. ióh taz ánder. Taz érera íst; pediu ne íst taz ánder.

Septimus hanc. Non et primum et secundum. Non primum autem. Igitur secundum. Náls sámint. taz érera. únde daz ánder. Taz érera ne íst. Sô íst taz ánder;

Notandum est diligenter. quia tertius modus qui est a repugnantibus difficilior est ceteris. eo quod quatuor eius sunt propositiones. et

assumptiones conclusionesque totidem . ortæ de quatuor repugnantibus et manifeste falsis predicationibus. Quæ ita fiunt. dum præposita si coniunctione . affirmatio affirmationem . et negatio negationem. Et item affirmationem negatio . et negationem affirmatio sequntur . in hunc modum. Si dies est. nox est. Si dies non est. nox non est. Si dies est. lux non est. Si lux non est. dies est. Ex his duæ prima et novissima prædicant (bl. 40ª.) esse quod non est. Aliæ uero duæ prædicant non esse quod est. Quibus contra dicitur in hunc modum. Non si dies est nox est. Non si dies non est. nox non est. Non si dies est. lux non est. Non si lux non est. dies est. Vnius enim modi *sunt* hæ quatuor propositiones ut dictum est. Qui modus a repugnantibus non diceretur. si non plane repugnantia et falsa conuinceret . et ea destrueret. His propositionibus tales accedunt adsumptiones et conclusiones . et fit unus modus siue dicas; non si dies est nox est. Atqui dies est. Nox igitur non est. Siue dicas. Non si dies non est. nox non est. Atqui dies non est. Nox igitur est. Aut si dicas. Non si dies est. lux non est. Atqui dies est. Lux igitur est. Hoc solum exemplum prius positum est. Aut si dicas. Non si lux non est . dies est. Atqui lux non est. Dies igitur non est. Fíeruáltêr ist ter drítto modus. fóne tuer sképfedôn déro uuórto. die álle éina repugnantiam máchont. Sô man die uíere uerságet. (bl. 40ᵇ.) sô sint tar ûz uuórtin uier propositiones. Tien uólgênt tánne. sámo mánege assumptiones. únde conclusiones. Fure nim dáz uuóla. A'lsô der uierstunt liugit. tér dir chídit. úbe tág ist. sô ist iz náht. únde úbe tág ne ist. sô ne ist iz náht. únde úbe tág ist. sô ne ist lieht. únde úbe lieht neist. sô ist iz tág. A'lsô ságet tér uierstunt uuâr. tér dir chídit. táz ne mág sin. nóh táz. nóh óuh tâz. Sâr dâr bi. úbe ér uuile. uólle récchen den syllogismum. táz uuírdit sús. Nímet er daz éina dero úngeskéidenon. án dero assumptione. sô nímet er óuh taz ánder. án dero conclusione. Kelóubet ér sih áber des éinen. sô gelóubet ér sih óuh tes ánderin. Tára ingágene. genímit ér daz éina déro geskéidenôn. án dero assumptione. sô uuérit ér sih tes ánderin. án dero conclusione. Vuêrit ér sih áber des éinen. sô ne uuérit ér sih des ánderin.

Neque hoc neglegen*ter* (bl. 41ª.) cernendum est. qualiter ex duobus primis. tertius modus oriatur. Sunt enim sibi conexa dies et lux. Propterea ueræ propositiones sunt primi modi et secundi. Si dies est. lux est. Dein si quis apposita nega-

tione hanc uult destruere ueritatem dicens. Si dies est non lucet. Hanc falsam prædicationem iterum reducit ad ueritatem. qui secundam apponit. negationem dicens. Non si dies est. non lucet. Fiunt ergo primi duo per conexionem naturaliter coherentium. ut si dies est. lux est. Tertius per negationem repugnantium. ut non potest fieri. diem esse et non lucere. Quartus et quintus per disiunctionem repugnantium. ut aut dies est aut nox. Sextus et septimus. per negationem copulationis eorundem repugnantium. ut non et dies et nox. Est ergo in illis septem modis. tota dialectica secundum ciceronem.

---

14. QVALIS SIT RETHORVM SYLLOGISMVS.

Transeunt uero syllogismi et ad rhetores iam latiores et diffusiores facti. Tie syllogismi zetûont síh tánne báz. sô die rédenâra (bl. 41ᵇ.) in dínge álde in sprácho míte spilent.

Et quia contingit dubitatio propositionis uel assumptionis. datur eis quoque robur approbationis. i. târ man síu bi chíesen mág.

Quod si alterius horum fit approbatio. erit syllogismus quadripertitus; Si autem utriusque quinque partibus constabit syllogismus. Horum exempla sunt apud ciceronem in libris rhetoricorum. Ex his unum ponamus adbreuiatum. quod ad quinque partes ueniat. Quæstio est inter philosophos. mundus iste casu an consilio regatur. Tie uuísen urâgetôn. úbe diu uuérelt hábe ríhtâre. i. úbe íro díng stánde in-skáffe álde âne skáf.

Hæc quæstio quamuis sit philosophica. syllogismus tamen inde fit rhetoricus in hunc modum. Propositio est. Tíz ist ter úrsúòh. Melius accurantur quæ consilio geruntur. quam quæ sine consilio administrantur. Approbatio est. Domus ea. quæ ratione regitur. omnibus est instructior rebus et apparatior. quam ea. quæ temere et nullo consilio (bl. 42ᵃ.) amministratur. Assumptio est. Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus amministratur. Approbatio. Nam et signorum ortus et obitus et annue temporum commutationes definitum quendam ordinem seruant. et eodem modo semper fiunt. Conclusio. Igitur consilio hic mundus administratur. Propositio. Tiu díng uuérdent páz peuuárôt. tíu dir bedénchit uuérdent. tánne únbedénchit. Approbatio. Dáz skínet târ ána uuóla. Dáz hûs. tés réhto únde rédelícho geflégen uuírdet. táz hábit sâr állen geziûg pézeren. únde íst geréchera. dánne dáz sí. táz in únrûoches-

kun únbedénchit stât. Adsumptio. Sô ne ist tánne. nehéin ding keréchera. únde órdinháftera. dánne sélbiu diu uuérelt. Approbatio. Vuánda diu zéichin. únde zite des iâris. hábint kereccha únde geuuissa uárt. únde dia neuuéhselont sia nieht. Conclusio. Fóne diu skinet. táz si rihtâre bábit. fóne dés uuillin iz keskihet. únde sô órdenhâfto (bl. 42 b.) uérit.

Hæc est summa syllogismi. Tiz ist taz cnôetesta. Réhto geskáfeniu ding. fárint io gerécho. Nehéines tingis fárt kerechera. dánne dero uuérelte. Fóne diu ist penôte iro uérte. ételih sképfo.

Predicatiuus est iste syllogismus. aut conditionalis? Si prædicatiuus est. cur ei datur propositio. assumptio et conclusio? Si conditionalis est. ubi sunt formule eius. Vuâr sint síniu módul. si. nec. aut. coniunctiones? Plane ergo prædicatiuus est. cuius sumpta et illatio. licite suscipiunt nomen propositionis assumptionis et conclusionis. et approbationem unius partis uel duarum.

Nam et omnes partes syllogismorum. siue propositio siue approbatio. siue sumptum. siue illatio. siue conclusio. siue ut alii dicunt complexio. aut confectio. communi nomine enuntiatio uocantur.

Est autem enuntiatio. oratio uerum aut falsum significans. Hæc teutonice sága dicitur. quia solemus enuntianti respondere. tû ságest uuâr. dû ne ságest uuâr.

Huius species sunt affirmatio et negatio. (bl. 43 a.) quæ tunc tantum propositio uel proloquium nuncupanda sunt. quando his aliquid conficere uolumus.

Ergo conficere est ex duobus uel pluribus unum facere. Vt ex duobus sumptis una conficitur illatio. Sô uuír mite tomannen geíihten uuéllên sô héizent siu grûezeda. piètunga. álde uérrolih kechôfe. álde úrsúoh.

Assumptio dicitur. dáz man dára zûo légit. i. táz kemácha. dáz man stôzit zûo dero propositione.

Approbatio. mit tiu man dia propositionem. álde dia assumptionem geuuârit. únde gelóublih ketûot.

Complexio est conclusio. mit téro man begrífet tiu êreren zuéi. tiu man uóre sprách. in hunc modum. I'n ne tóufta mán in ne tóufta uuíb. V'be in mán ne tóufta. noh uuíb ne tóufta. sô ist er úngetóufet.

Eadem est et confectio; táz ist áber daz trítta. dáz fóne dien êreren zuéin geuúrchit uuírdit.

Hæc et illatio. quæ sumptis illata inuito aduersario. nâhspréchunga ut dictum est potest dici. álde nôtfólgunga.

Conclusio tamen semper est syllogismi. siue (bl. 43 b.) illatio dicatur. Siue confectio. siue complexio. Táz ist ter ûzlâz. táz ist taz slóz. táz ist taz énde;

Item. Propositio est. mit téro uuír chórôen.

Assumptio mit téro uuír âber chórôen. úbe man úns uuélle iéhen. Collectio et conclusio est. táz uuír némen uóne dien geíhtin. únde daz tien benôte uólgêt. úbe man úns fóre íihet.

Similiter duo sumpta sunt. Zuuô geíihte déro uuír bítin.

Illatio. táz uuír dára náh féstenôen. unde nehéinero geíihte ne bítên.

---

15. ALIA DIFFINITIO SYLLOGISMI.

Item. Quid est syllogismus? Ratiocinatio. disputatio. argumentatio uel argumentum. dissertio. discussio. iudicium. experimentum.

Est enim raciocinari. rationem rerum dare. in hunc modum. Quia si hoc est. illud est. uel si hæc duo sunt. tertium illud erit. Hoc est et disputare. et argumentari. et disserere. et discutere. et iudicium facere. et experiri. V'be dû chéden máht. hinnân uuéiz íh iz. (bl. 44 a.) úbe dáz íst. sô íst tíz. sínt tiu díng sô. sô íst tíz súss. sólih kechôse héizit syllogismus. Táz héizit rédenôn únde ráchon. irrâtîn. chléin-chôson. ersûochin. ze úrteildo uuérfen. beuínden.

Prodest quoque et originem eorum nominum scire. Vuízîn óuh uuánnân die námen chómene sîn.

Ratio est quæ ostendit rem. Ratio est indita uis animæ. ad discernendum bonum et malum. uerum et falsum. Hæc est qua facti sumus ad imaginem et similitudinem dei. Hæc est. qua distamus a brutis animalibus. Tíu máht dero sêlo gegébin íst. kûot únde úbel ze bechénnínne. únde uuâr únde lûgi. dáz íst réda. Tía hábendo íst ter mán cóte gelîh. ánderên díerin úngelîh.

Faciamus deriuationem. ut a nomine quod est ratio. fiat uerbum ratiocinor. i. ratione loquor. uel rationabiliter loquor. Hinc iterum uerbale nomen. ratiocinatio. i. rationabilis oratio. Ze êrist chídit (bl. 44 b.) man réda. dánnân chídit man rédenôn. únde rédenúnga.

Item disputare est diuersos diuerse putare. ut philosophorum alii mundum ex igne. alii ex aqua. alii ex aere factum putabant. et disputabant. Intellegitur tamen disputare. cum ratione aliquid affirmare uel negare. aut per coniecturam probabiliter dicere. quod solemus interpretari ráchôn.

Item argumentum uel argumentatio dicitur. ut boetio placet. quod rem arguit. i. probat. Nôs autem dicimus argumentum. tánnân man iz uuízen mág álde irrâtîn mág. álde dara náh chómen mág.

uuórt-zéichin . quissunga . irréchida . iruáreni . clôublîchi .

Item est dissertio uerbum quod inter duos seritur . donec diligenter inuestigatur . Ideo dissertus est chléin-chôsiger rédo-spáher . i. explorator rationis uel orationis . quia spéha exploratio est . réda utrumque potest significare . rationem (bl. 45 a.) et orationem . hinc et dissertio rédo-spáhi dicitur .

Item discutere est . diligenter rem quatere . i. úrsûochenon . inde et discussio est úrsûoh .

Item iudicare est ius dicere . réht fînden . réht spréchen .

Est autem iudicium facere réht frúmmin . ze úrteildo uuérfen . Ipsum autem iudicium dicimus gerihte . Sed si de syllogismo iudicium dicitur . pesûecheda unde chîesunga interprætatur .

Item experimentum est . quasi extra operimentum . ipsa detectio rei . et manifestatio . Táz man beuindet únde géeiscôt tia uuârheit . táz ist experimentum . táz ist syllogismus .

---

16. QVID SIT INTER APODICTICAM ET DIALECTICAM .

Querendum autem magnopere est . quare cicero dialecticam in ypotheticis tantum constituerit syllogismis . dum plures sint cathegorici . i. prædicatiui syllogismi . Tés ist cnôto ze urágenne . ziu échert tie (bl. 45 b.) sîbin modos cicero dialecticam hieze . âne die êrerin niun-zêne .

Est enim medius inter aristotilem et stoicos . E'r gât únder zuisken . nóh aristoteli ne îhet er nóh stoicis .

Stoici uero solebant omnem necessariam argumentationem . siue prædicatiuam . siue conditionalem . dialecticên nuncupare . Stoici nuóltôn álle geuuâre syllogismos dialecticam héizen . mít îbo . únde âne îba gespróchene .

Aristotiles autem . conditionalibus syllogismis . et argumentis probabilibus . propter communes eorum sedes . quæ in topicis numerantur . hoc nomen aptauit . Tên námen gáb aristotiles . tien síben geuuâren syllogismis ypotheticis . únde dien gelóublîchen argumentis . tiu sámint in uúnden uuérdint in séh-zên stétin . tie stéte . der genémmit sint in thopicis . (bl. 46 a.)

Prædicatiuos uero syllogismos . in quibus semper est ueritas . placuit ei apodixin . i. demonstrationem appellare ; A'ber die geuuâren niun-zêne syllogismos . âne îba gespróchene . hiez er zéigun . s. uæritatis .

Cicero deinde argumenta omnia præter ea quæ tribus locis supra dictis sumuntur . ad rhetores potius pertinere dixit quam ad phyloso-

phos . quia magis similitudinem ueritatis astruunt . quam ipsam ueritatem . Tára nâh skîed ûz cicero . diu uóne drîn stétin [1] genóminin argumenta . diu nehéinêst netriegent . tiu úngeuuisserin diu fóne dien ánderên drîn zênin chómint . chád er uuésin núzerin sprâhmânnin . únde dingmânnin . dánne uuîstûomis flégerin .

Tria uero tantum loca quæ excepta sunt ab eo . dialecticorum esse propria dixit . et in septem modis (bl. 46 a.) syllogismorum inde prolatis . totam dialecticam constituit . E'chert trie stéte . únde dáz tánnan chúmit . káb er dialecticis .

propterea boetius aristotilem in thopicis dialecticam . et in secundis analiticis apodicticam docuisse testatur . Fóne diu ságet boetius . aristotilem zuô sláhta syllogismorum lêrin in zuêin bûochin .

Est enim dialectica nominatiuus casus . ut apparet in declinando . cum dicimus . ars dialectica . artis dialecticæ . artem dialecticam . sed in interpretatione sonat ablatiuus . Grece uero ipsa ars dialecticæ dicitur . quod interprætatur de dictione . i. fóne chédenne . Apud illos enim dia præpositio est . lecton autem dictionem significat ;

17. DE POTENTIA DISPVTANDI . I. FONE DERO MAHTE DES VVISSPRACHONIS .

Si ergo satis intellectum est . (bl. 47 a.) omnem apodicticam constare in decem et nouem modis syllogismorum . et dialecticam in septem modis syllogismorum . non sit dubitandum totam earum utilitatem esse . in inuenienda ueritate . V'be niunzen slóz apodicticæ . únde sîbeniu dialecticæ uuóla gelîrnet sîn . sô uuizin man dâr mîte dáz sie núzze sînt . álla uuârheit mît in ze eruárenne .

Omnia enim his constant . quæ in humanam cadunt rationem . A'l daz ménniskin irrâtin múgin . táz uuirdit hinnân guuissot .

Diuina excedunt humanam rationem . intellectu enim capiuntur . Tîn gótelîchin ding . uuérdent kêistlîcho uernómen . âne disa méisterskáft .

18. QVID SIT DIALECTICA VEL APODICTICA .

Ergo diffinienda est dialectica siue apodictica . Nû sól man ze getâte chéden uuáz apodictica st . unde dialectica . (bl. 47 b.)

Possunt enim unam et æandem

[1] Scheint in „stetim“ verbessert.

suscipere diffinitionem . in hunc modum . Sie mág man glícho nôtmézôn . mít tísen uuórtin .

Dialectica est siue apodictica iudicandi peritia . Vel ut alii dicunt . disputandi scientia . Méisterscáft chíesennes . únde ráchonnis . táz íst dialectica . táz ist óuh apodictica .

Prius diximus . quia ratio est quæ ostendit rem . Réda skéinit uuáz iz íst . Pi⌣dero rédo . sól man chíesen . úbe iz uuésen múge . Síhet er dés cnôto . daz héizet chíesen . Tára nâh mág er ráchôn . i. disputare . íoh uuâr-ráchôn . i. ratiocinari . Tér mán ráchôt . tér rádo chôsot . spûetigo chôsôt . râtiscôt . clôublícho chôsot . Tér uuârráchot . tér mít rédo stérchit . unde ze⌣uuâre bringet . táz er chôsot . in hunc modum . Cælum si rotundum est . uolubile est . I'st ter hímel sinuuélbe . sô mág er uuálbôn .

Rotunditas ratio est uolubilitatis . Tiu sinuuélbi . máchot tia (bl. 48 b.) uuálbi . Taz éina stérchit taz ánder . V'be hímel sinuuélb neuuâre . nóh uuárblîh neuuâre . V'be sêla únde líchamo neuuârîn . nóh ménnisco neuuâre . E'in uuírdit fóne zuuéin . V'be zuuéi neuuârin . daz trítta ne uuâre . Réda errihtet únsih állis tés man strítet . Tér dia chán uínden . dér íst iudex . tér íst ratiocinator . tér íst disputator . Tér íst argumentator . tér íst dialecticus . dér íst apodicticus et syllogisticus .

---

19. SIMILI MODO INTERPRÆTATA SENSV .

Nec parum hoc attendendum est . quantum intellectu quædam distant . quæ simili modo solent interpretari . ut sunt . uerbum sermo dictio . In eodem enim uerbo . in eodem sermone . in eadem dictione . indiscrete interpretamur . dicentes . in éinemo uuórte .

Quæ si unum significarent . nequaquam sermo daretur philosophis . dictio uero rhetoribus ; ut auctores docent . (bl. 48 b.) Nam et aristotiles dialecticam quæ interpretatur de dictione ad rhetores traxit . et uoluit eam esse in argumentis rhetoricis . i. probabilibus . quæ ille iudicauit non esse discernenda a necessariis argumentis . de quibus fiunt ypothetici syllogismi . et tota dialectica . ut cicero docuit .

Loca enim omnium argumentorum siue credibilium . siue prorsus necessariorum . sedecim in topicis ipse aristotiles connumerauit . ut dictum est . Dignior est namque sermo et grauior . ut sapientes decet . Dictio humilior est et plus communis . data rhetoribus .

Verbum autem omnium est . Et in interpretando proprie sermo sága

dicitur. sic et enuntiatio. quæ similiter philosophis tradita est. et disputantibus necessaria est. quia inest ei semper uerum aut falsum.

Nam sermonem facere populo. hoc est. ságen demo líute. lêrin. únde brédigon.

Predicare autem est inquit boetius. aliquid de aliquo (bl. 49a.) dicere. i. éteuuaz ságen fóne éteuuiu.

Unde et prædicamentum dicitur. et prædicatio. éinis tingis kesprócheni fóne demo ándermo. Ut sol splendet. ueritas uirtus est. Tiu súnna sktnet. tiu uuârheit tóug.

Dictio namque interpretatur chéda. unde et dicere chéden.

Sermo enuntiat quid uerum quid falsum. Hoc possunt soli philosophi. Dictio uero suadet. ueris et ueri similibus. Hoc est officium rhetorum.

Deinde uerbum uuórt dicitur. quod omni professioni famulatur. Sed hæc confuse pro inuicem ponuntur.

III.

VON DER REDEKUNST.

(Was nicht mit [ ] eingeschlossen, ist aus der münchener handschrift genommen.)

[1. DE ELOQVENTIA . PROLOGVS . [1]]

[s. 56 a.]

OLIM DISPARVIT CVIVS FACIES DEPINGENDA EST . et quæ nostram excedit memoriam . eam qualis erat formare difficile est . quia multi dies sunt ex quo desiuit esse . Oporteret eam inmortalem esse . cuius amore languent . ita homines . ut abstractam tamdiu . et mundo mortuam resurgere uelint . vbi cato . vbi cicero domestici eius? Nam si illi redirent ab inferis . hæc illis ad usum sermonis famularetur . sine quia nihil eis certum constabat . quod ventilandum esset pro rostris . Quid autem est . quod suam non redigatur originem? Naturalis eloquentia uiguit . quousque ei per [s. 56 b.] doctrinam filia successit artificialis . quæ deinde rethorica dicta est . Hæc postquam antiquitate temporis extincta est . illa iterum reuixit . Unde hodiæque plurimos cernimus . qui in causis solo naturali instinctu ita sermone callent ut quæ uelint quibuslibet facile suadeant , nec tamen regulam doctrinæ ullam requirant .

[1] So etwa scheint uns die fehlende überschrift zu dem ersten kapitel gestellt werden zu müssen, um aus ihr das mangelnde subjekt zu dem ersten satze zu gewinnen.

Similes isti sunt his qui ab initio plurimum potuerunt eloquio. quos deinde alii admirati et æmulari conentes. dum obseruant eos loquentes. temptauerunt quendam huius rationis modum rapere. et scripto legare. qui sibi et posteris pro magisterio reseruaretur. Ergo omnis ars. imitatio est naturæ. Uerbi gratia. Quis nesciat ad aliquem nuntius directus. salutationem præmittere. qua se suamque legationem commendetur. Hoc prius in consuetudine ualuit. deinde inter rethorica præcepta traditum. ars dici poterat. Ut ergo augustinus dicit antiquorum sapientiam. quasi ducem comitata est eloquentia. ideo sapientiæ non potuit deesse eloquentia. ex eodem fontæ manans naturæ. Tu autem lector tria obseruando rethor eris. Hæc autem sunt de quibus uicissim dicetur. precedens materia, et quæ hanc hauserit ars. Et hinc effusa oratio. Omnis res argumentando confirmatur. aut ex eo quod personis. aut ex eo quod negotiis attributum est. At personis has res attributas esse putamus. Nomen. naturam, victum. fortunam. habitum. Affectionem. Studia. Consilia. Facta. Casus. Orationes. Nomen est unicuique personæ quo suo quæque proprio ac certo vocabulo nuncupatur. naturam ipsam diffinire difficile est. [s. 57a.] Partes autem eius enumerare eas quarum ad hanc præceptionem indigemus facilius est. hæ autem partim diuino. partim mortali in genere uersantur.

Mortalium autem pars hominum pars bestiarum in genere numeratur. At hominum genus. et in sexu consideratur uirile. an muliebre sit. Et in natione. patria. ætatæ. cognatione. Natione graius an barbarus sit. Patria atheniensis. an lacedemonius sit. Aetate. puer. an adolescens. natu grandior uel senex sit. Cognationæ quibus maioribus uel quibus sanguineis sit. Præterea commoda. aut incommoda considerantur ab natura data animo et corpore hoc modo. Valens aut inbecillis. longvs uel brevis uelox an tardus. memor aut obliuiosus. formosus uel deformis. acutus an hebetior comis. officiosus. pudens. patiens. an contra sit. Et omnino omnia quæ ab natura dantur animo et corpore considerantur. et in hæc quidem natura consideranda est. In uictu oportet considerari apud quos. aut quo more aut cuius arbitratu sit educatus. quos habuerit artium liberalium magistros. quos uiuendi præceptores. quibus amicis utatur. quo in negotio quæstu. an artificio sit ocupatus. quomodo rem familiarem administrat qua consuetudine domestica sit. In fortuna queritur seruus sit an liber. pecuniosus. an tenuis. priuatus an cum pote-

state. Si cum potestate iure. an iniuria. felix. clarus an contra sit. quales liberos habeat. aut si de uiuo [l. mortuo] quæritur. etiam quali morte sit affectus erit considerandum. Habitum autem hunc appellamvs. animi aut corporis. constantem et absolutam [s. 57 b.] aliqua in re perfectionem. ut uirtutem. aut artis alicuius perceptionem. aut quamuis scientiam. Ititem aut corporis aliquam commoditatem. in natura datam sed studio. et industria partam. Affectio autem est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio. ut læticia. cupiditas. metus. molestia. morbus. delibetas. [l. debilitas] et alia quæ in eodem genere reperiuntur. Studium autem est animi assidua et uehemens. ad aliquam rem applicata magna cum uoluntate ocupatio. ut philosophiæ poetriæ geometriæ litterarum. Consilium est aliquid faciendi aut non faciendi excogitata ratio. Facta autem casus et orationes tribus ex temporibus considerabuntur. Quid fecerit. quid sibi acciderit. quid dixit in præterito tempore. Quid faciat. quid sibi accidat. quid dicat in præsenti tempore. Quid facturus sit quid ipsi casurum sit. qua sit usurus oratione. in futuro tempore. ac personis quidem hæc attributa esse uidentur.

2. DE MATERIA ARTIS RHETORICÆ.[1]

Quid est materia? taz man haben scal ze‿uuerche. Vt causa est quam exigit rethorica. sine qua ipsa nihil operis habet. Res et negotia de quibus fiunt controuersiæ. causæ dicuntur. i. máchunga dis stritis. Verbi gratia. Orestes de quo legitur in troiana hystoria. matrem suam occidit clitemestram. eo quod ipsa occidit patrem suum agamemnonem. Hoc factum. causa dicitur. i. effecio. Cuius? utique controuersiæ. Quomodo? Quia ipse et defensores sui. iure factum dicunt. Aduersarii autem eius dicunt. non iure factum. Ecce causa quæ propterea dicitur strit. quia effectrix illius est.

Est autem triplex. Iudicialis. i. tiu dinchlicha. quæ considerat. [s. 58 a.] quid æquum quid iniquum quid iustum quid iniustum. Versatur autem tota in accusando et defendendo in petendo ueniam aut poenam. ut illa est in orestem. Deliberatiua i. tiu sprâchlicha. quæ deliberat i. pemeinit uel gechiusit uel achtot. quid faciendum uel non faciendum sit. Hæc considerat. quid inutile. et uersatur tota in suadendo et dissuadendo. Vt in bethulia presbyteri deliberant. tradere ciuitatem holoferni. Suadet ergo multitudo. Iu-

[1] Die überschrift ist der zürcher handschrift entnommen, die hiermit beginnt.

dit autem sola dissuadet. Demonstratiua i. tiu zéigonta. vnde tiu chtesinta. subauditur. quis dignus sit imperio uel episcopatu. Hæc quid honestum in eo sit uel turpe desiderat. et uersatur tota in laudando eum uel uituperando.

Item quælibet harum trium diuiditur in status legales. et rationales. Legales sunt qui oriuntur de uerbis in lege scriptis. dum ea diuersi diuerse student interprætari. Rationales sunt dum rationem facti uel consilii aliis approbantibus alii reprobant.

Legales quinque sunt. scriptum et sententia. scripsit.[1] unde uuillo. subauditur legis latoris. Ambiguæ leges latoris. Ambigue leges. Contrarie leges.

[Legalis statvs diuiditur in quinque in scriptum et sententiam. in ambiguas leges. et contrarias leges. diffinitionem. et ratiocinationem.][2]

Diffinitio rect-saga uuaz ez si. subauditur. de quo controuersia est. Ut apud ciceronem. quid sit nauem relinquere. uel in naui remanere. Opus est diffinire sic. In naui sautium se facere. Hoc est nauem relinquere. Egredi. et de scafa nauem gubernare. Hoc est in naui manere.

Ratiotinatio i. énis-tingis irrateni fone andermo. i. quod non sit scriptum. de eo quod scriptum est. Item status uel constitutiones rationales sunt. quatuor [s. 58.] Coniectura i. ratisca. subauditur feceritne. Ut de susanna daniel coniectatus est. Hinc liber et miles singulari certamine seruus autem ignoto ferro probatur. II. Diffinitio uel finis dís námin forderunga uel scafunga. uel endunga. subauditur nominis facti. Vt aliquando contenditur. factum eius qui equum sustulit. furtum an rapinam dicendum sit. Grauius namque punitur rapina quam furtum. III. Qualitas. subauditur facti. bonum an malum sit. Iustum au' [l. an]. iniustum sit. IIII. Translatio uuechsil. subauditur personæ uel loci uel temporis uel criminis uel penæ. Ut olim erat contentio. quia oportuit baptizari. utrum apud arrianos uel apud catholicos.

Qualitas diuiditur in iuriditiale i. strit. unbe-diz tiet-recht. et negociale i. strit umbe-dez quone-heite[3]. Item iuridiciale partes habet. assumptuosum i. dáz ántseidiga i. taz pára. Est enim assumptiuum quod assumit defensionem i. antsêgida et est absolutvm. quod non assumit defensionem. Assumptiuum IIII. partes habet. Quæ

[1] Aus „scrisit" gebessert und offenbar aus dem teutschen worte „scripf" oder „scrift" verschrieben.

[2] Zürcher handschrift.

[3] Kömmt später wieder auf die gleiche sache zurück mit den worten der zürcher handschrift.

sunt? Concessio i. keucht [l. keiicht] s. facti. Remotio i. abenemunga non facti. *subauditur* criminis. *scilicet* a se in alterum. Relatio i. uuirder-uuerfunga. non facti. *subauditur* criminis. *scilicet* a se ledente in eum qui prior prouocauit. Conparatio criminis. minoris ad maivs. Item de concessione fit purgatio i. unsculdigunga. Et deprecatio gnadonfleha. De purgatione. inprudentia. casus. necessitas. únuuizenheit. úngenuandiu gescihtnôt.

Status et constitutiones i. stata. unde gestellida. ipsa [s. 59a.] bella sunt eorum quorum causa est sedente iam iudice et auditoribus ceteris in hunc modum. Non iure orestes occidisti matrem tuam. Hæc est intentio i. malize. At ille. Iure occidi. Hæc est depulsio i. uueri. *scilicet* dis-unrectis i. intentionis. Et subiungit. Illa enim occidit patrem meum. Hæc est ratio i. antseida. *scilicet* sui facti. Item aduersarius. Non ergo oportuit te ulcisci patrem tuum in sanguine matris. Hæc est infirmatio i. luzeda. *scilicet* rationis eivs. Respondit ille. Mihi quoque mortem meditata est. et uniuersæ familiæ nostræ i. gemágedo. Parua sunt hæc. Maius scelus ausa est. ita ut in ipsum senatum extendere manus. et rempublicam delere conata sit. Hoc est firmamentum i. festinunga siue rationis. Hæ sunt partes unius cuiusque constitutionis et status. In coniectura tantum sunt intentio et depulsio. In ceteris additur ratio et infirmatio. propter deprecationem. In ea namque confessio est cum penitentia quia deest ratio facti. In quibusdam et firmamentum est. quia verbis decertantes. contra se inuicem statuuntur et constituuntur. Solemvs autem status et constitutiones. strît interpretari sicut et causam. Deinde uertitur disceptatio. constitutionis. ab his quorum causa est. ab oreste scilicet et eius aduersariis ad cæteros qui in iuditio adsunt. Et dum contendunt iurene fecerit. occidendo matrem in ultione patris. et defensionem suæ uitæ totiusque senatus et reipublicæ. hæc controuersia quæstio dicitur. Est autem quæstio ex diuersa opinione nata dissimilis sententia. Hæc quoque strît dicitur. Materia talis est.

Sequitur. Vt oratores quos sibi parauerunt ac utraque parte. orestes et aduersarii eius [s. 59b.] finem faciant huius dissensionis. suadendo cæteris et maxime iudicibus. utrum poenam uel inpunitatem orestes meruerit. Illam artem et illam sententiam qua hæc fieri rationabiliter possunt. rhetoricam dicimus. Hæc in anima oratoris sedet. Materia uero artis non in ipso si exterius posita est. in disceptatione scilicet. orestes cum

aduersariis suis. Primum semper materia datur. deinde artificium exspectatur.

Ecce orator Parat se. ut in oratione sua defendat orestem. Habet materiam orationis suæ causam obiecti criminis. ostendat artificium defensionis. Quantum ipse oratione est ualidus. tantum ille apparebit innoxius.

Et mox in exordiendo. tres ipsius exordii debet ostendere uirtutes. vt iudices faciat beneuolos i. taz se in gûotomosîn. Attentos i. zû ze⌣îmo lóseende. Dociles i. firnumstige. Quomodo. hæc fiant a cicerone in rethoricis discendum est.

Sequitur partitio. Deinde narratio. Iste tres partes orationis ab oratoribus acceptæ. ætiam apud hystoriographos inueniuntur. prologus capitula. textus. Prologus lectores attentos et dociles facit. Beneuolentiam comparare non opus habemus in hystoriis. et commentariis. subauditur in causis rhetoricis. Capitula sequentis libri distinctionem faciunt. Textus vero ipsam rem expedit. Textus siue narratio in causis oratoriis. et in libris hystoricis tres uirtutes habet. sicut exordium. Vt breuis sit i. spûtich. Lucida i. offin. probabilis i. kelôuplich. Pro his quoque uade ad Ciceronem.

[s. 60a.] Post narrationem. Si orestes aduersarii eam reprehenderunt. Oportet eius defensores argumentis instare. et narrationem suam confirmare. Sicut uicerit eos. et suam iudices post se inclinauit concludat breuiter. uel indignando super improbitate eorum uel mouendo auditores super innocentiam orestis. sicque peroratum est.

Iudicatio ergo sua et aliorum sibi consentiens inpunitum eum et immunem a crimine facit. Quæ forte talis est. Orestem. qui sceleratissimæ suæ matris necæ non suam *subauditur* communem generis humani calamitatem extinxit. non parricidam sed patriæ liberatorem. et præmio dignum adiudicamus. Hoc exemplum relatiue constitutionis est;

De ceteris quoque constitutionibus uel statibus sicut et apud ciceronem exemplum tradendum est. Nam in coniæctura de intentione et depulsione facti. constitutio dinoscitur. Vt ante regem salamonem meretrices contendunt. Dormiens inquit altera oppressit filium suum. Et contrario illa dicebat. Mentiris; one autem non factum negatur. sed nomen facti. Vt in exemplo furtum. sacrilegum negat.

In translatione. autem minime certatur de facto. aut de nomine facti. Non oportere tamen dicitur fieri ubi factum est ut in platea missas cælebrare. Aut quando factum est. Vt archiepiscopatum pal-

lio uestiri die non solemni. Aut a quibus factum est. Vt ab hereticis baptizari. Aut quo crimine. Vt si scismaticus est. hereticus scribatur. Aut qua poena factum est. Ut morte affici qui uerberibus castigandus sit;

[s. 60 b.] In qualitate i. in generali constitutione queritur. hoc quod factum est bonum sit an malum utile aut inutile. æquum aut iniquum. iustum aut iniustum. ut in partibus eius declaratur sunt enim negotiale et iuridiciale.

Negotiale dinoscitur dum in uoluntate est quæstio. et ex utraque parte ueri simile uidetur. quod dicitur. nec facile pars altera alteri concedit. Vt quidam uxorem in quadragesima duxit. quæ ex eo filium genuit. patre iam mortuo. et germani fratres eius hereditatem conantur subripere filio dicentes. Non potest heres fieri. qui de tali matre natus est que tempore ducta non legitimo facta est ipsa non legitima. Defensores eius dicunt. Quomodo quæ patri eius licita erat non legitima quoque esset. et si licita matrimonia illicite pater contraxit erat et iniquæ. filius non portabit hanc iniquitatem patris.

De quibus verbis hinc et inde plurima oriuntur. quæ in iure ciuile inplicitas generant quæstiones. Ergo ciceronis de hac constitutione exemplum abhorret a nostra consuetudine.

Iuriditiale autem planivs est quia in eo, quid equum uel quid iniquum sit secundum iura naturæ requiritur. non secundum consuetudinem iuris ciuilis. et ideo iurediciale vocatur ista constitutio. quia in ea de iure dicitur. *subauditur* naturali.

Habet ergo partes. Assumptiuum. *subauditur* defensionis extrinsecus. et absolutum. *subauditur* a defensione i. mit ânt seido. únde âne ânt seida. Vt qui seruum distraxit. obiurgatus ab aliquo nil defensionis aliunde requirit. licere [s. 61 a.] sibi hoc tantum dicit. Hoc absolutum est. Assumptiuo sunt quatuor partes. Comparatio. Relatio Remotio. Concessio;

* Agnoscitur enim comparatio dum ille qui arguitur de aliqua improbanda re. ea se dicit maius damnum uitasse. *ita* ut (bl. 61 a.) eius consideratione laudandum sit quod ipse fecit. Ergo quidam piscator. socium lapsum de naui dum cerneret mergi. retraxit eum unco ferreo. quem habuit ad piscandum. eius infixo oculo. qui postea ductus

* Wir können hier mit der zürcher handschrift fortfahren. die abweichungen der münchener sind unbedeutend und durch liegende schrift bezeichnet. eingeschaltete stücke sind in klammern gesetzt.

in iudicium pro lesione eius oculi. defendit se comparatione maioris periculi. quod non aliter euaderet mortem.

Remotio *autem talis* est. vt defendat se quis neglegentie dicens. non ad me pertinuit ut hoc facerem. aut si arguitur facti. alterius iussu ad quem hoc pertinet se fecisse dicit. vt minister qui panem obtulit. obiurgatus cur et potum non dederit. remouet a se culpam. et pincernam hoc officii habere dicit. Et si sumptuose *argueret* agere. non se. sed dominum sibi iubentem hoc agere ostendit.

Relatio est dum culpa retorquetur in prouocantem. vt de oreste dictum est.

Concessio criminis duplex est. In purgatione et deprecatione.

Deprecationem cottidiana exempla docent. quando delinquentes in iudicio ueniam postulant et nil defensionis aliunde parant. sicut et dauid confessus est peccata sua dicens. peccaui domino. et nathân propheta. indulgentiam promisit. atque respondit. dominus transtulit peccatum tuum. o dauid.

Purgatio sequitur triplex. Inprudentia. casus. Necessitas

*Im*prudentia purgat se. qui patrem uel fratrem in tumultu non agnouit. et occidit. Paulus [bl. 61 b.] quoque confessus est inprudentiam dicens. nesciui eum esse principem sacerdotum. scriptum est enim principem populi tui non maledices. Et item plasphemus et persecutor eram. sed ueniam consecutus sum. quia ignorans feci.

Casus defendit eum. cui aliquid iniungitur. et preuentvs morbo. aut uulnere. aut hostili gladio. aut subita inundatione fluuii. aut aliqua re graui *et* inopinat*a* non potest obedire. Non sicut ille qui ait. uxorem duxi. et ideo non possum uenire. potuit enim. sed noluit.

Necessitatem docet quod sepe audiuimvs. ui obpressam mulierem. et innoxiam iudicari. *

[Status legales sunt. [s. 61 b.] contrauersiæ de legibus ortæ. Vt pro equo inustæ ablato quidam reddere uoluit XII solidos secundum legem alamannorum. Repetitor hos

* Obiger stelle entsprechend im Boeth. s. 59 Purgatio ist triplex. Ein purgatio heizet casus t. ch. keskiht. Mit casu antseidôt sih ter dir chît taz inis lasti anderes mannes tôd alde sîn selbes suht alde etelih ungewândiu geskiht. Anderiu purgatio heizet necessitas t. ch. nôt. also daz ist. ube er ze worte habet taz er wurte captus alde vi obpressus alde in vincula missus. Tiu dritta purgatio heizet imprudentia d. ch. unwizentheit. also Paulus sih antseidôta tô er chad: nesciebam eum esse principem sacerdotum. *die ehhafte noth des deutschen rechtes begreift beides in sich. casus und necessitas.* *Wackernagel.*

recusauit suscipere dicens. Vile sibi pretium offerre. pro æquo præciosissimo. At ille satis fecisse se ait secundum iustitiam legis. nec eum posse. statutum legis recusare. nisi uelit ipsam legem dissoluere. De lege inquit nihil umquam incommodi uenit. nec ad hoc data est ut noceat. sed omnium utilitatibus consulat. Et dum euangelium cui nulla lex christiana contra dicit. si quid aliquem defraudaui reddo quadruplum. dicat quomodo tu qui fraudem fecisti. nec tantum pro eo quod fraudasti restituere cogitas? Eme talem tanto si potes ea sola ratio est. que suadeat mihi. quod offers. suscipiendum esse et tam carum estimare. Eo pacto qui legem dedit credendum est scribere de solutione damni. et aliquem modum de restituendo æquo ponere uel boue uel asino. quo eum non [s. 62a.] deberet quisquam carius emere. Iste status uocatur et sententia quia alius legis latoris scripto nititur. alius scriptum interpretandum. de sententia i. uoluntate scriptoris. scripto contradicit.]

Legalis status diuiditur in quinque in scriptum et sententiam. in ambiguas leges. et contrarias leges. difinitionem. et ratiocinationem. Scriptum et sententiam. [1]

Ergo cicero huius statvs nobile dedit exemplum de greca historia. quomodo epaminondas dux thebanorum. dum annuam potestatem haberet. successori suo statuto tempore exercitum secundum scriptum legis non reddidit. sed pro utilitate rei publice. diutius aliquantum secum retinuit. seque contra scriptum sentencia scriptoris racionabiliter defendit.

Ambiguæ leges sunt. ut est ciceronis exemplum. Meretrix coronam auream non habeto. uel si habuerit publica esto. Potest dubitari. meretrix an corona publicetur. Apud nos paulus legem statuit dicens. vnvs quisque habeat suam uxorem propter fornicationem. Melius est enim (bl. 62a.) nubere quam uri. Ambiguum enim uidetur. an de laicis uel etiam de clericis dixerit.

Contrariæ leges uidentur de quibus scriptum est. in libro salomonis. Ne respondeas stulto. secundum stulticiam suam. ne efficiaris ei similis. Et item. Responde stulto secundum stulticiam suam ne sibi sapiens uideatur. Sed utraque per discretionem suscipienda sunt. De romanis legibus exemplum est. qui tirannum occiderit. rem quam uelit a senatu pro premio accipiat. Item altera lex est. Tiranno occiso eius quoque quin-

[1] Dieser absatz fehlt in der münchener handschrift.

que proximos cognatione magistratvs necato. Contingit alexandrum tirannum ab uxore interfici. hec filium suum quem ex tirano habebat. sibi in premii locum deposcebat. sunt qui consentiant. sunt qui puerum occidi ex lege dicant.

Diffinitio communis status est. quia sicut rationalis. ita et legalis est in hunc modvm. Diuina lex est diliges proximum tuum sicut te ipsum. fit questio: quis est meus proximus? fit diffinitio: qui facit m*isericor*diam. Et item: saucium se facere in naui. i. relinquere nauem. et de scapha gubernare nauim. hoc est remanere in naui.[1]

De ratiocinatione tale exemplum habetur. famis tempore a quodam auditum est qui humanis carnibus uescebatur. quo ducto in iudicium non est inuentum qua pænitentia. uel qua pœna dignus sit.[2]

[Hæc exempla [s. 63 a.] de iudiciali tantum causa data sunt. In cæteris generibus faciliora sunt. quia præter conjecturam raro inuenies aliam constitutionem in eis.]

[Ergo causæ de legibus ortæ status legales dicuntur. Cetere vero que aliunde oriuntur. constitutiones uel status rationales dicuntur. quia in eis ratio facti exquiritur. Vt de horeste. cur occiderit matrem suam.]

[Discendum est. et illud. quia proprie dicitur quæstio ut est feceritne. et communiter causæ. omnesque partes earum i. constitutiones et status et earum partes i. intentio depulsio. ratio. et infirmatio et iudicatio. quæstiones dicuntur. Et hæ sunt quæ ciuiles dicuntur. quia inter ciues agitantur. sunt enim ciues purchliute. ciuiles i. púrcliche strite. Ciues dici possunt etiam qui in agris habitant [s. 63 b.] i. in dem geuue. Aliæ sunt philosophicæ. Vt ergo discernantur. philosophicæ questiones sunt. controuersiæ in dicendo positæ. sinæ certarum personarum interpositione. Vt cœlum rotundum est. cœlum non est rotundum. Hae ad oratorem non pertinent.]

[Ciuiles autem quæstiones sunt. controuersiæ in dicendo positæ. cum certarum personarum interpositione. i. táz sint die strite die einliche quisse menniscin ánagant. Vt est feceritne. *subauditur* susannae concubitum cum iuuene. uel iurene fecerit. *subauditur* orestes occidendo matrem suam.]

[Ergo philosophicas. Quæstiones thesin dicunt. i. propositum quasi a longe et in absentia positum. quia philosophi non requirunt eorum aspectum. de quibus dispu-

[1] Dies kikeronische beispiel ausführlich in der münchener handschrift. Vergleiche Cic. Rhet. II, 51.

[2] Die münchener handschrift hat noch ein anderes beispiel, welches sich in Cic. Rhet. II, 50 findet.

tant. Vt puta de naturalibus rebus. huius mundanæ molis. aut de deo. aut de moribus in hunc modum. Verine sint sensus. quæ mundi sit forma. quæ sit sola magnitudo. quid sit bonum præter honestatem. an philosophandum sit an casu cuncta constent. uel diuina prouidentia regantur. Ciuiles autem quæstiones ipothesin dicunt. hoc est subpositum. ut persona subposita est oculis illa de qua quæstio mouetur. Considerant enim illi de his quæ præponuntur. quid uerum quid falsum sit. Isti autem in his quæ facti sunt. uel quæ facienda sunt. quid bonum quid malum equum aut iniquum iustum aut iniustum. utile. honestum. aut turpe. possibile. aut inpossibile. necessarium aut non necessarium sit. Illi ut sciant quid affirmandum sit quid negandum. Isti ut sciant quid suadendum. quid dissuadendum sit. Illi in disputando. [s. 64ª.] isti autem in dicendo. Illi fugientes frequentiam hominum. Isti sine coetu. et sine multitudine hominum nihil facientes. Ergo dissimilis est quæstio et causa. thesis. et ipothesis. quod philosophicum est et quod ciuile. Et causa quidem i. ciuilis quæstio. materia est arti rethoricæ i. ipsi oratori. ad ostendendam suam scientiam. iudicando et inueniendo in iuriditiali genere. quid æquum quid iustum sit. In deliberatiuo i. in consiliis et consultis rei pupplicæ. suadendo quod utile est.]

[In demonstratiuo i. comprobandis et creandis ordinandisve magistratibus. ostendendo quid in singulis honestum et laudabile sit. et indignum honore. et quid contrarium. Quæstio vero que thesis est similiter est materia philosopho ad exercitandum suum ingenium in discernendo verum a falso.]

[De constitutionibus et statubus secundo dicere ut exemplis clarescerent opus fuit quia materia quæ semper danda est ante artificium obscura non debet esse. nec aliunde potest ipse orator dinoscere qualis esse debeat suaque materiam secutura est oratio. nisi ex ipsius introductione materiæ. Hinc exordium orationis sumitur. hinc uarratio et partitio i. distinctio narrationis. et confirmatio. reprehensio quoque asertionis contrariæ et epilogus quomodo disponendi debeant. considerantur. Huic congruere hoc est commodas facere omnes has quas nunc partes orationis diximus. Parum ab ea dissentire. uitiosissimum est. De quibus præcepta tam plura data sunt. in libris rethoricorum ut ea [s. 64ᵇ.] breuiter nemo comprehendere ualeat. propterea magisterio Ciceronis discenda sunt. Ad hoc humanum ingenium nouas sibi cottidie parit rationes suadendi et dissuadendi.]

[In quibus Rationibus alii sunt grauiores ut romani. alii acutiores ut greci. alii ornatiores ut attici alii copiosiores ut asini.]

[Documentum est. Ad grauitatem aliquando magnifice loqui. et ita narrare. quamlibet rem. quatenus salua ueritate. nil pæne possit de ea maius estimari. Vt medo prandente epotata sunt flumina. eo transeunte constrata sunt maria. nauigati sunt montes. excitæ sunt gentes. commotus est orbis. Reuera flumina non sufficiebant ad potandum exercitui eius et bosforum (l. Bosporum). mare ex nauibus ponte constructo copiis meabile fecit. Athon thessaliæ monte a continenti abscindens. et mare adducens nauigabile præbuit. Sed hæc de homine pene incredibilia. acuta sunt quoque arte loquendi. Cicero ad herennum de graui locutione. exemplum iuditiale protulit his uerbis. Nam quis est uestrum iudices etc.[1] [s. 65a.] Quid his uerbis ciceronis grauius. uúl mac-h⌣ter⌣iz heuigor chôsón. Et ille hoc in causis. Ambrosius noster in inuitatorio christi non teniuor est dicens. Veni geminæ gigas substantiæ carnis tropheo cingere et cetera. Plus miranda sunt pauli tonitrua [s. 65b.] qui fiugens (l. fugiens) sapientiam uerbi. excellentia tamen et grauitate sermonis supergressus est cunctos. non arte sed spiritu sancto.]

[Item acute. loqui est. argumentis rem declarare. Hoc modo Rufum ne fidelem dicas. Vel sic. Tu auarum dicito et ego fidelem intelligo.]

[Item oratus causa. circuitione uel similitudine uel aliquo scemate uerborum aut sententiarum utimus. Vt uino madens pro ebrius et extrema parti (l. pati) pro mori. uel asinum sapit pro stultus est uel sicut uirgilius. Magnarum uirium est clauam erculis ui extorquere de manibus eius. Hoc est Difficile est homerum imitari. Sed et hæc grauitatis sunt. sunt enim eis communia præcepta quia et decet et grauius est genus et speciem pro indiuiduo totum pro parte superlatiuo pro positiuo pluralem numerum pro singulari ponere. Sed post de elocutione dicturi. quæ ad ornatum proprie pertinent docebimvs.]

[At copiosum est. propositionem rethoricam multis rationibus affirmare. Ad hunc modum. Propositio est. Melius accurantur quæ consilio geruntur quam quæ sine consilio amministrantur[2]. Approbatio est. Domus ea quæ ratione regitur. omnibus est instructior rebus. et apparatior. quam ea quæ temere et nullo consilio ammini-

[1] S. Cicero ad Herennium IV, 8.

[2] Vgl. Cic. Rhet. I, 34.

stratur. Similiter exercitus is cui præpositus est sapiens et callidus imperator. omnibus partibus commodius regitur. quam is qui stultitia et temeritate alicuivs administratur. Non enim facile [s. 66 a.] discuntur hæc genera orandi. quia proprii et magni operis sunt singula. et quia scemata i. figuræ orationum. argumenta quoque et rationes. et diffinitiones. et præcepta grauitatis. et omnia præcepta non solum rhetoricæ artis. sed et quedam grammaticæ et dialecticæ artis. ad hæc genera et ad has partes orationis aptantur. et auctores artium in his tota studia consummabant;]

[* Agit ergo. Omnis orator ut aduersarios frangat. iudices et auditores attrahat. et ut cicero dicit persuadeat dictione. Quid persuadetur? utique hoc factum quod ipse defendit iustum. bonum et honestum esse uel utile aut necessarium esse. Vel e contra quod impugnat. noxium esse. turpe et pudendum. et ab omni religione atque iustitia alienum;]

Ergo prima est materia. i. causa. de qua diximus. deinde oratio. quam nunc dicimus. (bl. 62 b.) quæ ostendit causam qualis sit.

Ipsa oratio ex oratoris procedit sententia quam rethoricam uocitamus. vt bene intellegas eam extrinsecus haurire de materia quæ de intus propinet. Et eadem quid sit. sic definiatur. Rhetorica est benedicendi scientia.

Quid est bene dicere? apposite. i. apte uel congrue aliquid dicere ad persuadendum uel ad disuadendum.

Vnde quis hæc potest? natura administrat ea. doctrina uero nutrit et auget.

[Rhetorica est bene disputandi scientia. Et quidem require. a. bene dicere. b. Apposite i. apte et congrue ad persuadendum dicere [1]. Vnde hæc quis potest? Natura administrat ea. doctrina vero nutrit et auget. Diffinitio interpretatur gnôtmezunga i. nihil plus nihil minus Potest et aliter ut ante ostendi.]

Partes eius sunt quinque. Inuentio. dispositio. memoria. elocutio. pronuntiatio. Non solum orator. sed et prædicator et qui nuncium fert. et quicunque uiua uoce uult narrare. his partibus indiget. Scriptores autem librorum. etsi non quinque. quatuor tamen partibus fretos esse oportet.

---

* Dieser absatz findet sich in der zürcher handschrift am ende des 5ten kapitels, liest aber „ait“ statt „agit“.

[1] Das „a“ und „b“ sind alte besserung, wodurch die in der handschrift getrennten und untereinander geworfenen theile besser zusammengefügt werden.

Et cum sex sunt *supradictæ* partes orationis illius qua orator utitur in causis. Exordium. Particio. Narratio. Confirmatio. Reprehensio. Conclusio. earum nulla nisi his quinque poterit partibus expediri. Quicquid enim in omni locutione reprehenditur uel laudatur. ad has quinque pertinet partes.

---

3. DE INVENTIONE.

[Ipse cicero. Falsæ inuentionis arguebat ermagoram. in rethoricis. dicens[1]. Nec quid dicat attendere nec quid polliceatur intelligere uidetur. Sic terentius sciens comicum debere ueri similem materiam habere derisit lucilium emulum suum. inuentionis. quod non esset idenonea. sed uilis et friuola. per caliopium recitatorem suum dicentem. Poeta uetus nouum poetam maledictis ne scribat deterrere parat. quia nusquam insanum scribit uel scripsit adolescentulum. ceruam uidere fugere. et sectari canes. et eam plorare et orare ut subueniat sibi. Sic etiam uirgilium multi culpant uitiosæ dispositionis. quando errores eneæ. non a principio sed ex medio itineris coepit describere dicens. Vix e conspectu siculæ telluris in altum uela dabant laeti. Teoctistus præceptor prisciani. grammatici arguebat probum itidem grammaticum. [s. 67a.] quod non haberet in memoria excipere satur saturi. quando scripsit omnia in ur desinentia tertiæ declinationis esse. Elocutionem reprehendimvs. cum barbarismum et sollœtismum solemus audire uel alia decem uitia que connumerantur. uel cum aliquid minus urbanum profertur. Vnde cicero dixit. Quemquam mandare litteris cogitationes suas. qui nesciat eas rite disponere uel ornare hominis est abbutentis otio et litteris. Quid de pronuntiatione loquor? quæ non minus in legentibus et canentibus obseruatur quam in oratoribus cuius uitia cauere post docebimus.]

Inuentio est excogitatio rerum uerarum. aut ueri similium. quæ causam probabilem reddunt. i. quam defendere uis in iuridiciali genere causæ. uel suadere in deliberatiuo genere causæ. (bl. 63a.) uel laudare in demonstratiuo genere cause.

Cur aliter defendatur suadeatur. laudetur. nisi sit probabilis? *i. lóbesam uel clóublich.* Excogitauit enim salomon rem. qua probauit. quæ ex duabus meretricibus mater esset infantis uiui. dicens. diuida-

[1] Cic. Rhet. I, 6.

tur gladio. hoc *mater* noluit audire quia quæ mater est diligit filium. quæ autem mater non erat. hoc postulauit fieri. Sic et danihel inuenit argumentum. quo probauit. falsum testimonium prolatum esse contra susannam. Quia sub cino et sub *prino* [1] repugnant. et non possunt simul stare. causam igitur sussannæ quam ipse defendit fecit probabilem *i. cloublicha*. hæc sunt in coniectura iudiciali.

In coniectura autem deliberatiua iudith inuenit rationem. qua holofernem occidendo. hostes fugando causam suam quæ est. non oportere tradi ciuitatem. reddidit probabilem i. *lobesama*.

In coniectura autem demonstratiua. samuhel ostendit saulem populo dicens. hic est quem elegit deus. Fit controuersia in populo. alii salutant eum dicentes. viuat rex. filii autem belial dicunt. num poterit iste saluare nos? Deinde pergunt simul saul et samuel cum populo. contra filios ammon et reuersi sunt cum uictoria. Inde *rationem* inueniunt qua causam suam probabilem faciant. hi qui studiosi erant parcium saulis et samuhelis (bl. 63 b.) dicentes ad samuhelem. ubi sunt uiri qui dixerunt. non poterit saul regnare super nos? date nobis illos ut occidamus eos.

[Sed et athenienses [s. 67 b.] quondam obiurgati. cur claudum regem haberent. defenderunt se hac ratione inuenta quod melius est regem claudicare quam regnum. Et hic status comparatio dicitur in demonstratiuo genere. Petrus defendebat se per remotionem criminis contra iudeos. in iudiciali gñe iurgantes quare gentiles introduceret ad fidem. Inuenit ergo rationem. quæ probabilem fecit rem. Dum orarem inquit in solario. et esuriens uellem gustare. celitus mihi uas summissum est plenum bestiis et serpentibus cum hac uoce. macta et manduca. et ego inquam. absit a me quia inmundum et commune nunquam commedi. Et statim audiui. Quæ deus mandauit. tune commune aut inmundum dixeris. ut intellegeret quia deus non est personarum acceptor [s. 68 a.] *subauditur* in omni gente. qui facit voluntatem eius. Hic acceptus est illi. Et qui sum ego qui contra dicam deo. Remouit ergo a se in deum auctoritatem facti. Item in alio loco. magistratus et pharisei ad apostolos. Nonne præcipiendo præcepimus uobis. ne in nomine iesu prædicetis? At petrus. Oportet inquit magis obedire deo quam hominibus. Sic ergo in omnium generum diuersis constitutionibus agnoscenda est in-

[1] Dan. 13, 54. 58.

uentio . que ualidior est cunctis rhetorice reliquis partibus .]

---

4. DE DISPOSITIONE .

Dispositio est rerum inuentarum et sententiarum in ordinem distributio . Táz chît scáfunga . vnte órdenúnga des ke⸗chósis . [*i. scáffunga unde órdinunga dis kechôsis* .]

Bona dispositio est rem eo ordine quo gesta est narrare . non est hoc obseruatum in libris regum nouissimis . ubi prepostero ordine . quorundam regum obitvs . deinde quid in uita gesserint . narratur . Rationabilis dispositio lucidam facit orationem .

Paulus quoque eodem statu cur iudaismo derelicto ad euangelium se conuerteret iudeis reddit rationem dum narrabat eis quæ sibi contingerunt . in uia quando epistolas portabat in damascum contra christianos .

---

5. DE MEMORIA .

Memoria est firma animi rerum et uerborum ad inuentionem perceptio . Táz chît kehúgida . dés tú gedâhtôst . ze spréchénne . [*Daz chît kehugeda dés tu gedachtost ze⸗sprechenne* .]

Sufficit de memoria dicere . si non sit naturalis artificiosam parere quod solet fieri . uigiliis et assiduis meditationibus . Solemus etiam succurrere obliuioni scribendo et notando quæ cogitauimus . et monitores substituendo . Nam . ut solinus dicit . bonum memoriæ facile elabitur uel morbo . uel aliquo casu . *

---

6. QVID SIT ELOCVTIO .

Elocutio est idoneorum uerborum ad inuentionem accommodatio . Elocutio . daz chit reht kesprache . uel reht kechose ist [*daz chit . Récht kespraché uel recht-kechôse*] . Idoneorum uerborum acommodatio ad inuentionem . Dero sculdigon uuorto legida ze⸗dinen kedanchin . ze demo so du sprechen uuellest [*-ze⸗déme-*] . quod si hoc non feceris . acyroloyam [*achitologiam*] paris .

Item elocutio est perfecta locutio . Sicut enim ebibe . est . totum bibe . Ita est eloqui ad integrum loqui .

Idoneorum uerborum acommodatio ad inuentionem . i. propriorum et conuenientium uerborum adiunctio ad excogitationem .

---

* Ueber den rest der zürcher handschrift s. note zu kap. 2, s. 572.

Ergo elocutio pars eloquentiæ. quia elocutio ipsa et ceteræ *quatuor* partes pariunt eloquentiam.

Elocutionis duplex ratio est. Vna qua in singulis uerbis lumen apparet. Altera ut dignitas eloquendi copulationis ipsius decore seruetur.

Et structuræ totius elocutionis cicero duo fundamenta posuit. latine loqui. planeque dicere. duo fastigia. copiose ornateque dicere. propria uerba rebus dare. hoc est plane dicere. Hæc propterea fundamenta sunt. (bl. 64a.) quia stabilem intellectum et certum constituunt.

Sunt tamen et alia propria precepta. quemadmodum plane quis dicat. Translata uerba et *aliena*. ad ornatum pertinent. Nam dum uilescunt propria. requiruntur aliena. ut eis splendida et illustris efficiatur oratio. Propter hanc sublimitatem. hæc quasi fastigia dicuntur. Nostri itaque scriptores plerique in fundamentis studiosi fuerunt. fastigia uero quasi superuacua refutauerunt.

Ergo ad inuentionem idonea sunt propria uerba. aut pro eis aliena quæ decenti similitudine sint propinqua uel contraria. ut. si minus intellegentem stultum dicamus proprium est. Si asinum uel insulsum. alienum est. commodum tamen propter similitudinem. Si sapientem plus alienum est. sed per contrarium non minus commodum est ad intellegendum.

In propriis simplex locutio est. In alienis figurata locutio est. His et dominus usus est. Nam quod dixit: Ite dicite iohanni. simplex et propria locutio est. Ite dicite uulpi illi pro herodi. per similitudinem figurata locutio est. Illa autem. quid existis in desertum uidere harundinem uento agitatam? uel hominem. mollibus uestitum? per contrarium similiter figurata est locutio. Aliquando desunt propria. quaeruntur aliena. ut gemmare uites. (bl. 65a.) i. ougen die reba [*ougén dé ráeba*] dicimus et laetas segetes. i. sconiu chorn [*scónuiu chórn*]. non inuenientes quid aliud dicamus. Aliquando sunt propria. quæ quia non sunt ornata. requiruntur aliena. ut fluctuare segetes pro moueri dicimvs.

Non solum autem singula uerba idonea. sed et sententias oportet fieri idoneas. Sunt namque et ipsæ simplices et figuratæ.

Intendendum[1] est caute. quia quod orator dicit ad inuentionem pertinet. qualiter dicat. et quo ministerio uerborum aut sententiarum ad elocutionem pertinet. Si quodcumque causa remedium requirat.

[1] „Intuendum". münch. handsch.

hoc paratum habeant. ex inuentionis abundantia est. vt si irati sunt iudices. et ille sciat rem uel personam introducere. qua illos placatos et beniuolos faciat. Hic non parum refert. splendidis an festiuis. tagaltlichen [*tágalichen*]. an grauibus instet. quia grauem rem aut personam grauibus uerbis. iocosam rem aut ridiculosam. sicut est parasiti. festiuis conuenit explicare.

Hoc ad elocutionem pertinet.

Ergo omnis locutio simplex uel figurata. siue in sententiis. siue in singulis dictionibus idonea fieri

Sôse snél snéllemo
pegágenet ándermo.
sô uuírdet sliemo
fir-sníten scilt-rlemo.

[*Sose snel snellemo*
pegágenet andremo
so uuirt filo sliémo
firsníten sclitriemo.]

Et item:

Der heber gât in⌣lítun
trégit spér in⌣sítun.
sín báld éllin
ne lâzet ín uéllin.

[*Der heber gât in⌣lítun.*
er trégit sper in⌣sítun.
sínt bald éllen
nelazit in⌣uellin.[2]]

Hæ figuræ lexeos grece dicuntur. i. dictiones. in quibus sola compositio placet uerborum.

Aliæ sunt *dianoeos* i. sententiarum. ubi aliud dicitur. et aliud intellegitur. ut est illud. Porcus per taurum sequitur uestigia ferri. Nam sinodochæ[3]. de opere sutoris totum dicitur et pars intellegitur. potest ad inuentionem. Simplex intellegentiam rei amministrat *proprietate* uerborum. figurata commendat se etiam uenustate compositionis artificiosæ. aut significationis alienæ. vt *apud* uirgilium. Marsa *manus* (bl. 65 a.) peligna cohors festina uirum uis[1]. Ma. et na. gna. et sa. ors. et ars. uis. et ui. similes sillabæ. dissimilibus distinctæ gratam quodammodo concinnitudinem et concordem uarietatem dant. et fit per industriam talis compositio. in omni lingua causa delectationis. sicut et illud teutonicum:

uel yperbolice. ut uirgilius dixit de caribdi. atque *imo* baratri ter gurgite uastos. sorbet in abruptum fluctvs rursusque sub auras. Egerit alternos et sidera uerberat unda. Nam plus dicitur. et minus intellegitur. Sicut et teutonice de apro:

[1] Marsa manus. Peligna cohors. Vestina (so Dousa und Niebuhr röm. gesch. 1, 112) virum vis. *der vers wird bekanntlich dem Ennius zugeschrieben.* M. Haupt.

[2] Scheint in „uallen" gebessert.

[3] „synedochice". münch. handsch.

Imo sint fûoze fûodermâze . ímo sint bûrste ében hô fórste . únde zéne sine . zuuélifélnige .

[*Imo sint fûeze fuodermâze imo sint purste ébenhô fórste únde zéne sine zuúelif elnige .*]

Hec aliena . sed propinqua sunt . Item per contrarium intelleguntur sententiæ . vt in consuetudine latinorum interrogantibus . quaesiuit nos aliquis (bl. 68 a.) respondetur . bona fortuna . i. Hel unde salida [*hél unde sálda*] . et intellegitur nemo . quod durum esset . i. unminesam zesprechenne [*unminnesam zespréchinne*] .

Similiter teutonice postulantibus obsonia promittimus sic. Alles liebes gnuoge [*alles liebes cnûege*] [1] . et intellegitur per contrarium propter grauitatem uocis .

Sed hi modi numerati sunt in grammaticæ tropis . Hic tantum dicitur . quia aliquando idonei sunt ad inuentionem .

Ad hoc pertinet scire alias orationes esse continuas . alias uero per membra distributas .

Continua est [2] . Christus assistens pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum . non manu factum . i. non huius creationis . neque per sanguinem hircorum aut uitulorum . sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta . Hec non recurrit . sed semper ultra tendit . quia non possunt superiora intellegi . nisi proxima consequantur . propterea finis totius sententiæ expectatur . ut intellegatur .

Alia autem est districta [3] . cuius omnes partes per se intelleguntur . quæ dicuntur cola et commata . hoc est membra et caesuræ . ut est illud . Noli mihi molestus esse . iam ostium clausum est . et pueri mei mecum sunt intvs in cubili . non possum surgere et dare tibi .

Haec periodos dicitur et potest constare duobus membris . uel tribus . uel quatuor . uel sex .

Si uno membro (bl. 68 b.) sententia constat . non periodos sed colon dicitur . Deum nemo uidit umquam .

Martianus pene similem diffinitionem de colo et commate dat plura uerba absoluta membris . duo uerba [4] . uel plura itidem absoluta cæsis tribuens .

[1] ik hebbe gott un allewege wol *d. sag. der br. Grimm* 2, 360. Wackernagel.

[2] „ut“. münch. handschr. durch besserung.

[3] „distincta“. münch. handschr.

[4] l. membra. Wackernagel.

Cæsum est autem pars eius. quod colon dicitur. et per se non intellegitur. ut est. omnis plantatio quam non plantauit pater meus celestis. Hic necessario ad plenum intellectum subiungendum est. eradicabitur. et fit colon *ex* duobus commatibus.

Sed cæsum est. quando sensus per se non stat statim autem subinfertur ita. Nisi dominus edificauerit domum. cæsum est. mox sequitur. in uanum laborant qui edificant eam. et impletur sententia. fitque colon commate diuisum.

*D*icendum est quoque de uitiis elocutionis quæ cauenda sunt in singulis et compositis dictionibus. et quæ non sunt idonea ad inuentionem.

In singulis. ut sunt barbara. corrupta. inpropria. antiquata. turpia. differentia. longe recta [1]. insolenter prolata.

barbara. i. E'ndírskiu álder frœmidiu [*éndirskiú álde frémidiu*]. i. qualia donatus dicit. Mastruga. cateia. magalia. et legibus alamannorum plurima leguntur. ut nahisteit. et uueregeldum. et fredum [*nasthai. et fredum. et uuerigeldum*].[2] (bl. 67a.)

Corrupta. i. sâmerartiu [*sameratiu*] [1]. ut est cirographum pro chyrographum. perfodiri. vt quidam legunt in euangelio pro perfodi. et peiurvs pro periurvs. intelligere pro intellegere. et omnes barbarismi.

Inpropria sunt. i. tiu unsculdigen [*tiu unsculdigun*]. quas grammatici *achirologias* grece dicunt. et interpretari possumvs manuales [3] dictiones. ut sperare pro timere. Sicut in illo uersu. Hunc ego si potui tantum sperare dolorem. Nam sperare de bonis dicimus. timere de malis. Tale est. iusto itinere pro recto itinere. aut ueniam dei pro gratia dei.

Antiquata. i. firniu uel u[f]iruuorfeniu. vt alucinari cerritum. caperratum. quæ antiquis in usu fuisse martianus testatur. Intellegitur enim alucinari uana somniare. Est autem proprie alucinare titiones agitare. ut lumen uideatur. Cerritvs est insanus a cerere dictus. Caperratus hispidus et pi-

---

[1] „repetita". münch. handschr.

[2] l. Alam. 56 *nastahit* d. h. *nastait*. es wird hier als name des eides bezeichnet den eine frau der morgengabe wegen schwört; dabei pflegten aber die frauen ausser der brust noch den zopf zu berühren (rechts-alterth. 897. schwabensp. landr. 20, 6. Bluntschli Zürich 1, 108); ein wort für brust ist der erste bestandtheil schwerlich; mithin bleibt wohl nur die bedeutung von zopf oder flechte. würklich steht auch *nast* im ablautsverhältniss zu *nest* und *nusta*, eben wie im lat. *nodus* und *nidus* verwandt sind, und *nestila* ist der umlaut dazu. Wackernagel.

[3] „inmanuales". münch. handschr.

losus uel. rugosus. sicut est cornu capri. et apud plautum plurima iam obsoleta.

Turpia sunt [*i. unchiusciu*]. ut arrige aures. pamphile. quod in romana lingua de erectione uirilis membri dicitur. et si⌣c≠lodius pro malicia sua stercus curiæ dicatur. et si propter uirtutem affricani morte eius castrata res publica dicatur.

Differentia sunt aliena. i. úngehâftiu [*ungehastiu*]. quæ secundum martianum sine ulla ratione dicuntur. ut si hominem neque corpore durum neque ingenio stolidum lapidem dicamus.

longe repetita sunt. i. ze⌣uerro genomeniu [*ze⌣uuérro genominiu*]. vt si uastam caribdim luxuriosam dicamus. (bl. 67 b.)

Insolenter prolata sunt. id est uuider geuuo[ó]neheite. quæ per deriuationem aut interpretationem nouantur. i. noua inueniuntur. et potuissent quidem dici singulariter[1]. sed non solent. vt a capite capitatus. manu manuatvs. ala alatus. remo remitus. a quibus temperandum est propter insolentiam. i. seltsani alde ungeuuoneheite. Sic ciceroni insolens uisum est soterem interpretari saluatorem. quod apud nos sollemne et celeberrimum est. et ait qui salutem dedit.

---

7. DE VITIIS CONIVNCTORVM VERBORVM.

In compositis[2] autem uerbis aliquando structura aliquando clausula fit uitiosa.

Malam structuram soloecismum grammatici uocant. Cuius species sunt moitacismi[3]. lautacismi[4] iotacismi. polysigmia. omœoprofora. diprofora. hiatus. freni. collisiones. turpia quoque. uel cuiuslibet literæ assiduitas repetita. uel multæ breues sillabæ.

Moitacismi. lautacismi. iotacismi. polisigmia sunt ubi hae literæ m. l. i. s. uel plurimum sonant. uel male distinguuntur a sequentibus uocabulis. m. ut bonum aurum. bonum amicum. l. ut sol et luna. cælo lucent et luna lucet luce aliena. i. vt iure iuno ioui iuncta est. uel non est istud iudicium iudicii simile. iudices. s. ut sosias sedens in solario suo suebat soleas suas.

Omœoproforon est similis pronuntiatio. vt apud enium. O tite.

---

[1] „regulariter". münch. handschr.
[2] „coniunctis". münch. handschr.
[3] mytacismi. Wackernagel.
[4] lambdacismi. Wackernagel. Uebrigens habe ich in alten handschriften und in alten gestäben den ausdruck „lauta" für „lambda" öfters gefunden.

tute. (bl. 68 a.) tati tibi tanta tyranne tulisti.

Diproforon bis prolatum. vt protere pedem pede.

Hiulcæ sunt compositiones quæ hiatum oris faciunt multis uocalibus concurrentibus. vt insulæ ionio in magno.

Collisæ multis consonantibus duriter concurrentibus. vt multum ille et terris iactatus et alto.

Freni dicuntur uoces. quæ in ore his *similes* sunt. vt fratres terrore postrati in terram ruunt.

Turpis compositio. ut iuuat ire et dorica castra uidere. Caca in romana lingua est uentrem purga. Sic et numerum cum nauibus æquat. turpe est. quia cunna una tantum litera distante ostium muliebris uuluæ significat. Vnde et latini fugiunt dicere cum nobis ac prepostero ordine dicunt nobiscum ne turpiter sonet.

Assiduitas cuiusque literæ in odium repetitæ est. vnlustsamo gehabenter buostab (*unlustsamo geab'ter pûchstab*). ut casus cassandra canebat. Et apud ciceronem. O fortunatam natam me consule romam. Diuina uero pagina non est obligata his regulis. ut interpres timeret dicere. Omnis homo primum bonum uinum ponit. uel hoc. si conresurrexistis cum christo. quæ sursum sunt. querite.

Plures quoque sillabæ breues uitandæ sunt. ut quam timida leuipedis animula leporis. Sanctum est canere. Magnificat anima mea dominum. Hæc ante finem sententiæ cauenda sunt. Dehinc clausulæ quæ pessimæ sunt. non minus cauendæ. Sed de bonis prius doceamus.

---

8. DE BONIS CLAVSVLIS.[1] (bl. 68 b.)

Monosilbæ dictiones. ubi colon aut comma finiuntur. melius ponuntur. quam in fine sententiæ. Ergo si in longam desinat. ut lex. aut nox. praecedat trocheus. ut cicero. non scripta. sed nātă lēx. Item ipse. At debet esse legum in re publica prīmă uōx. Si autem in breuem desinat. anapestus. aut iambus praecedat. vt salustius. Tota autem insula modica et cultibus uărĭīs ĕst.

Hæc monosillaba dictio positione longa natura et accentu breuis est. Item filius filii mei meus nĕpōs ĕst.

Dissillabæ dictiones aptiores sunt claudendis sententiis. Et quidem bona clausula iambus et spondeus. vt est. felix patria quæ continet bŏnōs cīuēs. Aut iambus et tro-

[1] In der handschrift nicht als titel geschrieben. dessgl. kap. 9, 10 und 12.

cheus . vt est . Corona ambiat căpŭt rēgĭs . Bene quoque ponuntur duo trochei . vt illud est . Lex est bonorum ciuium māgnă cūră . Similiter placent trocheus et spondeus . vt est . Hæc sunt quæ maximi principes sōlă cūrānt .

Trissillabam clausulam . si uelis molliter fluere eam . fac trocheum . et molosum . vt illud tullii . *Mare fluentibus litus eiectus . Similiter decent trocheus et ionicus minor . Ut est .* Mare fluctuantibus lītŭs ăgĭtāntĭ . Item pulchra erit . si media molosi in duas breues soluitur . vt lītŭs ēmĭlĭē . Vel si terciam solueris in duas breues . vt lītŭs āeqūabĭlĕ . Item fit elegans . si penultima trochei et prima molosi soluatur . vt est curas rĕgĕrĕ ănĭmōrūm .

---

9. ITEM DE VITIOSIS . [1]

In monosillabis . si aut breuis (bl. 69 a .) breuem aut longa longam sectatur in colo aut commate . non sine uituperatione est . vt illud . Ista mea res est . Et ut cicero pro ligario . Non tu eum patria priuare . qua caret . sed uītā uīs . Quod uoluntate orator non errore composuit .

Dissillabæ displicent duobus iambis . vt est . inueni ŏuēs mĕās . Vel spondeo et iambo . vt tenui sēruōs mĕōs . Aut spondeo et pirrichio . vt est . Cōnsūl uĭdĕt . Aut duobus iambis . vt est . pugnare iŭuenes pro parentĭbūs sŭīs . Aut iambus et pirrichius . vt est pugnare iuuenes pro sŭīs părēntĭbŭs . Displicet ualde pirrichius post pirrichium . ita perdidi bŏnă mĕă . Aut pirrichius et trocheus . ut est . Conqueritur sŭă făctă . Aut pirrichivs et spondeus . ut est . Imputat sĭbĭ dēmēns . Aut trocheus et iambus . vt est . Omnia nēmpĕ uĭdēs . Aut trochevs *et pyrrhichius* ut est . Aspice făctă mĕă Talis clausula finem elegiaci pentametri turpiter reddit .

In trissillabis pessima conclusio est spondeus et molosus . vt est . Mare fluctuantibus rūpēs ēiēctīs . Item pessima pirrichius et molosus . ut est . Mare fluctuantibus ăpĕx ēiēctīs . [2] Item uiciosa . si molosi ultimi prima breuis sit syllaba . quia heroicum comma nascitur . ut est . lītŭs ămīcīs . Item cauendus est spondeus ante molosum . s . in tercia syllaba resolutum . vt est . Si *te* semel ad meas cāpsās ādmīsĕrĕ . (bl. 69 b .) Item ne incurras in endecassillabi phalleutii petulantiam . ut est illud ciceronis . Successit tibi lutius metellus . Sic omnes fines metricis similes uitiosi

---

[1] Hier hat die münchener handschrift zum ersten mahle einen titel.

[2] Dieser satz fehlt in der münchener handschrift.

sunt. Quos tamen nec cicero præ magnitudine operis sui potuit uitare.

---

10. DE ELOCVTIONIS DIGNITATE.[1]

Post inuentionem maximam uim habet elocutio. Cicero in libris rethoricorum. de sola inuentione tractat. De ceteris partibus *in libro* ad herennium scripsit. *Debetur* namque elocution*i*. nimium exercitationis. *quia* nimium *habet* industriæ. ita ut inuentio parum prosit. si non elocutio assit. Sic demum apparet excogitatio. si sequitur eius per uerbum explicatio. Nam quorum maxime miramur ingenia. *in his* duabus partibus clari erant. alius *in* inuentione. et alius in elocutione. In hac palmam habet uarro. in illa tullius cicero. Dicente augustino in libro de ciuitate dei. quant*um* iuuat uarro studiosum rerum. tantum delectat cicero studiosum uerborum. *Tam* grata semper est elocutio. vt a quibusdam postponeretur inuentio. vilem estimantibus materiam. quæ non esset eloquio decorata. vt hieronimus testatur in expositione euangelica dicens. Quia multi accesserunt legere nostras scripturas. sed abhorruerunt ab exteriori cortice. antequam peruenirent ad interiorem medullæ dulcedinem. Et augustinus (bl. 70[b].) in libro confessionum de iuuentute sua locutus. discernit inter eos. quorum auditor erat ipse. inter manicheum scilicet et ambrosium. quod aliquanto ornatius esset eloquium manichei quam ambrosii. De cetero autem nullam haberet comparationem. Tribuens his uerbis utilitatem sensuum ambrosio. uanitatem nitidi sermonis manicheo. Tanta enim dignitas elocutionis apud antiquos fuit. ut sine magisterio uerbi pene ingratum esset. omne quod audiretur. et cicero *eum*. ut predictum est[2] abuti literis iudicaret. qui eas nesciret decorare et artificio commendare.

---

11. DE PRONVNTIATIONE.

Pronuntiatio est ex rerum et uerborum dignitate uocis et corporis moderatio. Possumus hæc uerba sic interpretari. Pronuntiatio dáz ist tiu gerértida dero stimma ióh‿tis lichamin. nâh‿tero geriste déro uuórto. únde déro dingo [*Daz est tiu gerértida dero‿stimmo ióch tis lichamin nách‿tero gériste dero uúorto únde dero dingo*].

[1] In der handschrift nicht als titel geschrieben.

[2] Diese frühere stelle fehlt jedoch. Wackernagel.

Item . quid est pronuntiatio? kerértida . kebárda . kehába . keúurftigi . kezâmi . sintsâmi [1] . zúhtigi [*kererta da kebárda . kehaba . keuuirftigi . kezâmi . sintsámi . zuchtigi*] .

Item pronuntiare dicimus férrenân ságên (*ferrenan sagan*) . i. præuenire uerba gestu corporis et qualitate uocis .

Quid est gestvs? A´ntpâra . tâtuuîchúnga [2] . ánterúnga . uuérbida [*aut para uiuchunga . anterunga . uuerbida*] .

Et quid est moderatio? scáfunga . mézunga . métenscáft [- - *metelscaft*] .

Hinc aparet bene illum pronuntiare . qui loquens digne (bl. 70 .) his rebus de quibus loquitur continere se sciat .

Ad hæc in oratore . uox . uultus . gestus . et habitus oris obseruantur . De his singulis precepta rethorice digesta sunt .

Bonitas uocis constat . claritate . firmitate . suauitate . quæ etsi natura tribuit . nutriuntur tamen cibi . potus . coitus temperantia . precipueque ut corpus deambulando moueatur intra breue spacium reditu maturato . Qui motus cum digestionem facilem prestat . sine dubio purgat et uocem . Nimia excursio et longa deambulatio . extenuat et fatigat uocem . Post hanc deambulationem . statim se orator ad studia conferat . priusque quam sit dicendum uocem lectione suscitet . Nec ab inicio clamandum . sed tenui murmure inchoandum . vt paulatim in uocem possit crescere .

Vultus quoque pro sententiæ dignitate mutandi sunt . sed non ita ut ystrionibus mos est . i. anterârin (*ánterarin*) . qui ora torquendo . i. prieken máchondo . ridiculos motvs . i. spilelîche (spilelîche) gebârda . spectantibus præstant .

In hac parte oculorum magna est moderatio . i. mézáftigi (*mezhaftigi*) . qui tum hilaritate . tum intentione . i. ánaseungo (*ánaseunga*) . tum minaci mouentur aspectu . Nec nimium grauioribus superciliis premendi aut petentibus frontem nudandi sunt oculi . i. ûf únde nider (bl. 71 a.) gándên din⌣brâuuôn nist ze⌣uínstrínne nóh ze⌣uuîtsehônne [*úf unde niderganten⌣din⌣brauuon . nist ze⌣uinistrine . noc⌣ze⌣uuitseonne*] . Quod in pisone tullius amare uituperat . i. hántegô scîltit (*handego sciltit*) .

Nec molliter agitanti sunt gestus . i. nóh⌣ze⌣líso neruôre sîh (*noh⌣ze⌣líso neruré sich*) . nec muliebriter deducenda sunt latera . nóh uuîblîcho neuuánchôe mîtten sîtôn (*noch uuîblicho neuuánchoge mittin⌣sîton*) . nec iactanda deformiter ceruix .

[1] L. „sitisamî“ oder „sitesamî“. Wackernagel.

[2] L. „tâtuurchunga“. Wackernagel.

nóh⌣ne hálsuuérfôe ze⌣úngezêmero uuís (*nohne halsuuerfoie etc.*) ne in illas hortensii illecebras . i. únzúhte (*unzuhte*) . quibus etsi uenuste tamen non uidebantur uti uiriliter . i. dí⌣ér⌣téta zíero ní⌣dóch kómelicho (*di⌣er⌣teta zé⌣ero⌣ni⌣doh komelicho*) .

Ad summam gestus non is oratori tenendus est . quo schenæ placere dicuntur . actores . i. recitatores . s. fabularum comicarum uel traicarum . manus in contentionibus fusa porrectius . i. ze⌣uérro hína gerárter árm strídendo (*ze⌣uérro hina gerárhter arm⌣strítendo*) . in sermocinatione . uel narratione contracta . i. únde⌣aber⌣uuídere gezúhtêr ságendô (*unde abér uuidere gezúhter ságendo*) .

Præcipue in hac parte præstandum *est* . ut deceant cuncta . quod magis prudentia quam ulla præceptionis huius arte seruatur .

12. EPILOGVS .

Has quinque partes rethoricæ . qui tenet ipsam . tenet et partes [1] . cum ipsa nihil aliud sit . quam quod partes eius . Latet autem in occulto . sicut omnis scientia . videlicet in intimo cordis . ubi et anima sedem habet . qua sine hæc locum habere non posset . (bl. 71 b.) Sed inuenta occasione manifestam se præbet . et in multitudine populi . ubi sunt iudicia plebis . et consilia principum . curam regni ministrantium . ibi maxime gloriatur . ex his quæ de⌣foris hausit quam uera de⌣intus eructuet . Hoc namque totum opvs est rethorum [2] . qualis sit ipsa . et ingrediens ad eam materia atque de ea egrediens ORATIO .

[1] „Has quinque partes rethoricæ qui tenet ipsam tenet . cum ipsa nihil aliud sit“ etc. münch. handschr.

[2] „rethoricorum“. münch. handschr.

IV.

VON DER MUSIK.

1. DE OCTO TONIS.
[s. 4.]

Uuuizin dâr míte. dáz an démo sánge dero stímmo. échert síben uuéhsela sínt. díe uirgilius [1] héizet septem discrimina uocum únde díu áhtoda in qualitate díu sélba íst. sô diu êrista. Fóne díu sínt án dero lírûn. únde án dero rótûn to síben séiten [2]. únde síbene gelícho geuuérbet. / Pe díu ne gât óuh ándero órganûn. daz alphabetum níeht fúrder. áne ze síbenée buóhstaben dien êristen. A B C D E F G. Téro síbeno sínt fíere. íh méino. B C D E. állero sángo ûzlâza. Tíu des êristen toni. únde des ánderen sínt tíu hábent ûzlâz án demo. B. tíu des trítten. únde des fíerden sínt. án demo. C. tíu des fínften únde des séhsten an demo. D. tíu des síbenden únde des áhtoden. án demo. E. Unde uuánda sángolíh uuállôn mág fóne sínemo ûzlâze níder. únz ze demo fínften buóhstábe. únde ûf únz ze demo níunden. sô. dáz iz trízene úberlóufe. álso díu antiphona tûot. án demo êristen tono. cum fabricator mundi. bedíu sínt óbenân zû ze sézzenne. des kemáchen alphabeti

[1] Virg. Aen. VI, 645 seq. de Orpheo:
Necnon Threïcius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Jamque eadem digitis. jam pectine pulsat eburno. Hagen.

[2] In der handschr. steht „sieten".

séhse die êristen. A B C D E F. únde nidenân dri die áfterôsten. E F G. Tánne sint iro séhszêne. sô uuîo dien áltên musicis finfzen bûohstábo. únde finfzên séitôn gnuôge dúohti. únde sie uuóltin dáz tiu cithara sô mánige séiten hábeti. únz ter óberofto demo niderosten inchâde in quadruplo. Táz ist tiu méista proportio. únde méista simphonia. diu bis diapason heizet. diu fóne ánderên simphoniis bestât. uuánda diatesseron únde diapente. máchónt éin diapason. sô áber diatesseron únde diapente dáz kemácha diapason. sô dánne zuéi diapason éin bisdiapason. Fóne diu uuérdent fièr simphoniæ án éinero fúnden.[1] [s. 5.]

2. DE TETRACHORDIS.

An dièn finfzên séitôn. záltôn sie quatuor tetrachorda. A'n áhto séitôn zúei disiuncta. án sibenen zuéi coniuncta.[2] dáz chit zuéi geskéideniu. zuéi úngeskéideniu. Vuánda áber nû éinêr zû getân ist. pediu sint siu álliu fièriu geskéiden. V'nde daz niderosta héizet grauium. daz ánder héizet fóne állero sánge ûzlâze finale. daz tritta superiorum. daz fièrda excellentium.[3] Táz áber fúre die séhszên séiten án dero lîrûn drîostunt sibene sint. álso óuh súmelichoro órganûn driu alphabeta sint. dáz ist úmbe dia sémpfti getân. dáz man ána geléitên béiden hánden. ûf stigendo fólle singen múge sángolîh. únde óbenân ne gebréste. nóh túrft ne uuérde. dia hánt ába demo óberôsten alphabeto. ze uuéhselônne án daz niderôsta. Tiu driu alphabeta sint tánne nôte sô gelîh. dáz án togelichemo st diapason. únde dârána diatesseron. únde diapente. únde án diatesseron sin dri únderlaza tonus tonus semitonium. únde án diapente fiere. tonus tonus semitonium tonus.

---

[1] Die Alten hielten diese Intervalle nur für konsonierend, alle übrigen dissonierten ihnen, selbst die Terzen und Sexten, und wurden nur allmählich in die griech. Musik aufgenommen. Forkel Gesch. der Musik. Bd. 1. s. 321. Hagen.

[2] Terpander, welcher der Lyra die siebente Saite zugefügt haben soll, hatte also zwei tetrach. conjuncta, so dass der Mittelton (mese) zu beiden gehörte. Laut Nikomachus hat dann Pythagoras die achte Seite und damit die tetrach. disjuncta gefunden. Forkel I, 323. Hagen.

[3] Schon die Griechen (Aristoxenus) und Römer hatten 5 verbundene Tetrachorde, mit 16 Tönen, und sie hiessen, nach Marcianus Capella, principalium, mediarum, conjunctarum, divisarum, excellentium. Forkel I, 325 ff. Hagen.

3. DE OCTO MODIS.

Tér ouh tia lírûn uuérbe. dér uuérbe sia ze démo méze. dáz sí úber dénetiu ne kélle. nóh sí fóre sláchi éa únlûtréiste ne sí. Díu hóhesta uuárba. únde díu níderôsta. díe sínt fóre únméze úngezâmestûn. Bedíu lóbetôn friges únde dores. tía métenskáft. tíu únder díèn zuéin íst. V'nde álso dores uuóltôn étuuáz náheren sín dero níderôstûn. dánne dero óberostûn. sô uuóltôn friges. éteuuáz náheren sín dero óberostûn dánne dero níderostûn. Díe zuô uuárbâ námôt musica. nâh tíèn sélbèn gentibus dorium (s. 5b.) modum únde frigium. U'nder díèn zuískèn íst tonus táz íst íro zuéio únderskéit. O'be frigio íst lidius. téro únderskéit íst tonus. O'be lidio íst éines semitonii hóhôr mixolidius. únde óbe démo hóhôr éines toni ypermixolidius. Nóh tánne sínt trí únder dorio. Níderôr éines semitonii íst ypolidius. únder démo níderôr éines toni ypofrigius. únde áber éines toni níderôr ypodorius. Táz íst ter níderosto. Fóne démo íst hína ûf ter áhtodo. únde der óberosto ypermixolidius.[1] A'n díen octo modis. íh méino ypodorio. ypofrigio. ypolidio. dorio. frigio. lidio. mixolidio. ypermixolidio.[2] sínt úns keóuget octo species. diapason simphoniæ. án díen uuír findên úf stígendo fóne demo níderôsten ze demo óberôsten díse síben únderskéita. tonum. tonum semitonium. tonum tonum semitonium tonum. Pediu líutet tíu óberôsta uuárba. duplum gágen dero níderostûn. V'nde bedíu férnin. V'be daz ypodorius modus íst. tánne uuír stillôst ána náhên ze síngenne. únde úbe ypofrigius íst. tánne uuír éines toni hóhôr ána fáhên. únde ypolidius tánne zuéio. ûnde dorius tánne éines diatesseroh. únde frigius tánne éines diapente hóhôr. únde ypermixolidius dánne uuír fólles diapason. íh méino zuíualat hóhôr. dáz uuír dánne hóhôr ána fáhen ne múgen. uuánde óuh sélbez taz sáng. nôte stígen sól fóne déro stéte dâr iz ána gefángen uuírt. únz tára sín hóhi gât. íh méino uullôn ióh ze demo áhtodên bûohstábe. dér zuíualt líutet.

---

[1] In der handschr. steht „ypermixolius".

[2] Nach Euklides und Gaudentius sind die 8 Töne auch 8 Tonarten: (A Hypermyxolydisch), B Myxolydisch, C Lydisch, D Phrygisch, E Dorisch, F Hypolydisch, G Hypophrygisch, A Hypodorisch. Ebenso bei andern alten Musikern, nur dass sie die Tonarten anders stellen, wie auch oben geschieht, wo Hypodorisch B oder C ist. vgl. Forkel I, 345. Dieselben 8 Tonarten haben noch die Neugriechen. s. ebd. 446: Dorisch ist bei ihnen C, wie bei Ptolemäus. Hagen.

tánne dér bûohstáb. ze démo iz ána fièng. Ménnisken stimma ne mág fûre fièrualt ntehet keréichet uuérden. (s. 6.) Tîu fièruálti ist sô ze férménne. álsô íh nû chád. táz fóne demo êristen ánafánge in ypodorio. sô. B. ist. álde. C. zuiualt ist hina ûf hóhi ze demo. B. álde ze demo C. in ypomixolidio. únde áber dánnân zuiuált hina ûf ze sinemo áhtoden bûohstabe. dér imo zuiualt. únde énemo fièruált liutet. Târ máht tû chisen. úbe dáz sáng férrôr stiget fóne sinemo ânafánge. dánne ze demo áhtôden buóhstabe. sô díu fóre genámda ántiphona tûot. dáz iz tánne in ypermixolidio. ána ze fahenne ne ist. uuánda án démo modo ntoman úber den áhtoden buóhstab kestigen ne mág. A'ber an sô uuélichemo bûohstábe imo hóho ána uáhentemo gebrístet. ába démo stúrzet er nôte. án daz nidera alphabetum. Ze démo sélben bûohstábe. also er óuh sâr dánnân. úbe iz imo peniderêt. uuídere ûf kestépfen mág án daz óbera. A'na fáhendo hábet er geuuált ze erhéuénne sô nídero. álde sô hóho er uuíle. áber sô er erhéuet. únde fúrder gerûcchet. só ne hábet singendo nehéin geuuált. niderôr. álde hóhôr ze fáhenne. âne ába duplo in simplum. álde ábe simplo in duplum. álso er chúnnen mág án demo monochordo. álde án dero órganûn. Tér die suégela méze. dér bórgee déssélben. dés án dero lírûn ze bórgenne ist. uuánda úbe die êristûn ze láng uuérdent. sô sint sie sélben únhélle. únde hábent héisa lûtûn. dóh óuh tie ándere sîn lûtréiste. Uuérdent sie áber ze chúrz. tánnân sint tie áfterôsten ze chléinstimme. dóh tie êristen gnûog lûtréiste sîn. Fóne diu chédên dáz éinero élno lángiu suégela. (s. 6^{b}.) fóne dero zúngûn ûf. án demo êristen búohstábe. ze chúrz st. únde zuéio lángiu ze láng st. únde áber únder diên zuiskên gágen ánderro hálbero lángiu gelimpflih st. Sô hábet tiu áhtôda âne hálb diametrum. éinero élno dodrantem in léngi. únde diu finftazênda mêr dánne trientem. dáz chit den tritten téil éinero élno.

---

4. DE MENSVRA FISTVLARVM ORGANICARVM.

Sid tû nû becennêst. uuío álle die suégela éin ánderên énchédên. sô ne bedrleze dih óuh íro mâza ze lírneune. Máchá dia êristûn sô lánga. sô dâr fóre geságet ist. úbe dû uuéllêst. únde sô uuíta dû uuéllêst. téro uuítí súlen sie álle sin. V'nde míz tia ánderûn bi déro êristûn sús. Sih ze érist uuío uuít st st. díu uuítí héizet diametrum. Tára náh lâ án dero

êristûn suégelûn léngi. fóre. den áhtoden téil déro uuîti. únde téile sia dánnân nider únz ze dero zúngûn diu plectrum héizet. in niun téil ében michéliu. Déro niun téilo. gib áhto téil dero ánderûn. Táz íst íro léngi. fóne dero zúngûn ûf. Lâ dára nâh fóre án dero ánderûn suégelûn léngi. zuêne áhto téila des diametri. únde téile dáz ánder áber álso in niuniu. únde gib téro niuno ábto téil dero drittûn. Dáz íst íro léngi. fóne dero zúngûn ûf. Nim dánne dia êristûn. únde lâ fóre án íro léngi den dritten téil des diametri. únde téile sia dánnân nider únz ze dêro zúngûn în fier téil. únde déro gib tríu dero fièrdûn. Táz íst íro léngi. V'nde tára gât diatesseron. mit tono tono semitonio. V'nde fernim îo ze îogelîchemo. mâle. fóne dero zúngûn ûf. (s. 7.) Sô nim áber dia êristûn. únde lâ ân íro léngi fóre dén hálben téil íro uuîti. únde téila sia in dríu téil. únde gib téro zuéi dero fînftûn. Dáz íst íro léngi. Nim dára nâh sélbûn dia fînftûn. únde lâ in íro léngi fóre den áhtôden téil des diametri. únde téile dáz ánder in fièriu. únde gib téro dríu dero sibendûn. Tánne míz tia áhtôdûn bî dero êristûn. lâ án dero êristûn fóre. sô uílo des diametri sî. dáz chît lâ fóre álla dia uuîti. únde téile daz ánder in zuéi ebenmícheliu téil. únde gib éinez tero áhtodûn. Dáz íst íro léngi fóne demo plectro ûf. V'nz tára gât diapente. mit tono tono semitonio tono. Tára nâh kíb tîa sélbûn mâza dien ánderên sibenen. tîa dû nâh tero êristûn dien êrerên sibenên gâbe. Sô hábet tánne diu êrista zuô léngi dero áhtodûn. únde éin diametrum úbere. V'nde. sô sámo hábet tiu áhtoda zuô léngi dero finftozendûn. únde éin diametrum úbere. A'ber diu êrista hábet fièr léngi dero finftozêndun únde dára úbere tríu diametra. V'be díh uuúnder íst. ziu íro dríu sîn. náls zuéi. íh kíbo dir is rationem. V'uánda sô man án dero êristûn fôre lâzet éin diametrum. únde sî nóh tánne dupla íst gágen dero áhtodûn. diu íro simpla íst. únde áber déro léngi fóre ferlâzenemo diametro. hálbíu uuírt tero finftozêndûn. sô íst tero áhtodûn nôte zuíuált. tánne dero finftozêndûn. únde éin diametrum. únde dero êristûn nôte fièruált. únde zuéi diametra. âne dâz êrista diametrum. (s. 7 b.) Vuíle áber der organicus fúre finfzên. álde séhszen. séiten. bûohstába. fólliu dríu álphabeta máchôn. sô sól er daz drítta mézen nâh tîên êreren zuêin. álso er daz ánder máz. nâh temo êristen.

BUNTES.

Handschriften, welche mit kreuzchen (†) bezeichnet sind, habe ich nicht mehr verglichen. über die ursache werde ich mich in dem nachworte zu diesem bande aussprechen.

Handschrift A. D. 1.
Jahrhundert XI.

Die handschrift, klein folio, gehört der stadtbibliothek an. Sie enthält auf 91 seiten das leben des h. Dunstan, in schöner kräftiger schrift. Dieser lebte im zehnten jahrhundert, und sein jahrestag wird am 19. mai begangen. Fragliche lebensbeschreibung ist in den Acta Sanctorum, im vierten band des mai, s. 344, abgedruckt, aber aus einer mangelhaften handschrift, die auch sonst an werth der unsrigen nachzustehen scheint.

s. 1. Wlfricus abbas augustinensis monasterii — — abbati ABONI — — salutem. DVNSTANVS (oft).

s. 5. Perprodenti domino archonti [1] videlicet B. [2] uilisque saxonum indigena alta polorum gaudia etc.

s. 11. anglorum (öfters).

s. 12. albionum populus. æthelstanus (4 mahl.) [3]

s. 13. uuestsaxonum finibus. pater heorstan. cynethrydh (mater). insula — GLÆSTONIA (5).

s. 14. heorstanum.

s. 17. glæstoniensis (æcclesia 3).

s. 20. auite gentilitatis uanissima didicisse carmina. et histria-

---

[1] i. e. Alfrico Archiepiscopo Cantuariensi.

[2] Ist unbekannt.

[3] Die angelsächsischen namen sind meistens auch mit angelsächsischer schrift geschrieben.

rum frinoleas coluisse incantationes.
s. 24. propinquus — ælfheah.
s. 25. ælfheahi.
s. 27. diaconem — uulfredum (2).
s. 29. æthelflæde.
s. 31. medonis liquor.
s. 32. Et tunc quidem in primo propinatu exhausere illud uas medonis ad unius palmulæ mensuram.
pincernis tamen nihilominus ut adsolet in regalibus conuiuiis cornibus. scifis. aliisque uasibus magnis et modicis totum diem propinantibus.
s. 36. regis — EADMVNDI.
s. 37. matrona æthelvynn.
sumpsit cytharam — quam lingua paterna hearpan uocamus.
s. 41. Erant autem apud ceoddrum ubi hæc facta fuerant etc.
s. 42. in — locis ceoddri.
s. 44. apprehensa eius dextera causa placationis seu etiam dignitatis osculatus est illam.
s. 47. (diabolus, erst als bär) — in canina satis sibi condigna specie.
s. 49. frater — vulfricus.
s. 51. in his sumersætensium finibus.
rex eadmundus (2).
heres eadredus.
s. 52. senex — æthelgar chrydionensis æcclesiæ presul.
s. 53. ælfvoldus uir.
s. 54. rex eadredus (2).
s. 55. eadvig filius (2).
s. 56. Et cum uidisset summus pontificum óda regis petulantiam.
s. 57. cynesium epm'.
s. 58. æthelgifu (mulier).
s. 62. a brumali populo.
eadgarus (3).
flumen tamesæ.
s. 63. in loco qui uocatur bradanford.
s. 64. uuygoricensis æcclesiæ.
cyneuualdus.
s. 65. lundoniensem ecclesiam.
uenerandum odam.
ælfsinus uuintoniensium pastor.
s. 66. byrhthelmum dorsætensium preuisorem.
dorobernensis ecclesiæ.
s. 82. quem locum incolæ sub paterna lingua bathum soliti sunt appellare.
s. 83. prepositus — ceolvius.
s. 84. ælfsige ueni.
ecclesiam in modum farunculi construere.

Handschrift A. C. 15.
Jahrhundert X.

Die handschrift gehört der Vadianischen oder stadtbibliothek an

und enthält Aratoris tractatus in actus apostolorum. Mitgetheilt sind die glossen von Graff in seiner Diutisca, b. 3, s. 434 und 435, doch nicht vollständig und genau. im sprachschatz gezeichnet Ar. 2.

s. 2. zg. in limite. marcho.
s. 5. zg. hamum. angil.
s. 6. rg. in agro achelde mac tantum sepeliebantur corpora alienarum.
zg. circumtulit (figuram). pehebit.
s. 7. zg. modos. leiha.
s. 11. zg. leuet. úfhúob.
s. 12. zg. languet. erzageta.
s. 13. zg. misceat. skenche.
s. 17. zg. uenale. chouflih.
s. 20. zg. inpone. ufsezze.
zg. lucet. loizet.
zg. comprobat. laudat. kichiusit.
s. 21. zg. pignoræ. fante.
s. 22. zg. squamæ cæciderunt graues. slichimun errores iudaice legis.
s. 23. zg. sportarum sinus. uuiti.
s. 24. zg. discrimine carnis. ungeuúore circumcisionis.
s. 25. zg. a plagis exstincti corporis. pleizzon infirmati.
zg. piscina. uuiare.
s. 26. rg. instrumenta precum. kibâridon mentis.
zg. uocisque repulsum. fermitunga.
s. 32. rg. instruit — aperire. machót.
zg. quadrata. fierskoziu.
s. 33. zg. peragratis — stationibus. thúrefarinén.
zg. perpetuum memorare vale. kesunte.
zg. furores. ursinnigi.
s. 34. zg. facultas. pisecida.
zg. uigilantius. uuáchiligór.
zg. raptor eat. lupus. alnt.
s. 35. zg. coronat. cetkurit.
zg. stadio. spúrt.
s. 36. zg. angariat. férgót.
zg. præuius. foraléiso.
s. 38. zg. negabo. luge.
s. 41. zg. fragor. cálm.
zg. diuerberat. sláit.
zg. pars sonitus. calmis.
s. 42. zg. vota. ptheizunga.
zg. imposuere sibi. pihíezan sih.
s. 44. zg. prouoco. purigon.
zg. appello. ferdingo.
s. 45. zg. coeuo. hebenaltero.
s. 47. zg. censuit. firbot.
s. 48. zg. nuper. bnumiddunt.[1]
s. 51. zg. horrea. stadala.
s. 52. zg. conueniant. kehellen.
s. 59. zg. sarcula. ietisin.
s. 61. zg. lolii ne sordeat herbis. rbtbn[2] (-ratan).

[1] Das b ist deutlich, etwas grösser als die übrigen buchstaben, und steht ein wenig voran.

[2] So ursprünglich, doch ist der obere theil des ersten b so getilgt, dass eigentlich „rotbn“ steht.

s. 62. zg. natura . árince .
zg. artare . peduuingin .
s. 65. zg. æquoris . skahin .
zg. laudis instrumenta . liuminta .
zg. hospitio . vuirtskefte .
s. 66. zg. flammiuomo . hfkzzfrp (heizzero) .
s. 67. zg. in cithara uersarem . uuerebin .
s. 71. zg. simicintia . kúrtelliu .
zg. sudaria . suueizfano .
s. 72. zg. dissecat et facies . chrazzota .
s. 74. zg. funditur . zersprenit uuart .
s. 76. rg. qua . thero .
zg. animantur . gekozzin uuerdint .
zg. comparat . ingag : nmeszzôt .
s. 77. zg. figuram . picéichinnussida .
s. 78. zg. despiciens . niderlichente .
s. 79. zg. porrige . skenche .
s. 80. zg. uicissim . herrolícho .[1]
zg. ictu . stîche
s. 82. zg. uicissim . herclicho .[2]
rg. nam spiritus almus . hertots ; ip' sua dona dare .
s. 83. zg. in tenebris (ziuch) captura (piscatio) fuit .
s. 84. zg. statione . steti .
s. 86. zg. liquoris . kefluscido .
s. 89. zg. consule . serigo .
s. 91. zg. non innata . purtigin .
s. 93. zg. vota . uuunsca .
s. 94. zg. erili (l. herili) . herlicho .
s. 96. zg. pedibusque negatis . (claudis) giuueigitun .
s. 97. zg. rumpit . sceidit .
zg. fusa . kecozzine .
s. 101. zg. suffocata . eruueretiu .
s. 102. zg. quæ . uuelicha .
zg. euacuat . âbcicht .
s. 103. zg. ligonibus . sechin .
zg. subito . nahi .
s. 106. zg. ieiunus . auerbodi .
zg. donare . fergéban .
s. 107. zg. miseratus . erbarmente .
s. 108. zg. uagatur . uuéibota .
s. 113. zg. orbe . ringe .
s. 117. zg. tribunal . suonstuol .

Handschrift 29. Jahrhundert XII.

s. 90. rsch. o⌣we minir gar virlorn iare
dv mir in der welte sint irstorbin
ir velsu minne stunt mir zo⌣civare
de' ihc nahc der sine was virdorbin
nu hat mihc dv mine des irmant
dc[3] got dvrhc uns vf ertrihc cam

---

[1] nicht „hertolícho", wie Graff hat.
[2] nicht „hertlicho", wie Graff hat.
[3] der buchstab ist dem „c" am nächsten, auch wie dieses dem vorangehenden buchstaben etwas angelehnt, aber demungeachtet nicht völlig gleich. etwa dc u. dc.

vnt dc sin wort zo gut an vns ist worden
sin mine hat mihc brath in grawin ordin †

---

† Handschrift 44. Jahrhundert VIII.

Die handschrift enthält verschiedenes, unter anderm botanische namen und rezepte und dergleichen, denen wir folgende glossen entheben.

s. 280. Artemisia. zimber.
s. 281. Acaru. spartilla.
Apillus. milane
Aristologia. raga.
Artemisia. zimbira.
s. 285. rapano godego.
s. 324. bisara. id est puta agreste.
s. 326. herisflos. hiu.

Handschrift 53. Jahrhundert IX.

s. 290. rsch. Skerzinin. Gotelin. Penno. Harman. Pafinin. Adilpurh. Alberih. Werinhere. Perhtolt.

Handschrift 151.
Jahrhundert X und XI.

s. 170. Lantfrancus (mehrmahls). Beringarius (mehrmahls). Lantfranchus.
s. 183. Lantfrantius (mehrmahls).

---

† Handschrift 186. Jahrhundert X.

s. 193. SKIQESUXT[1]. BMCXT. FYUSFNBN. QBSYFN TDSKQTKU.

---

† Handschrift 213. Jahrhundert IX.

s. 114. rsch. pirter considerat absit leo est in via.

Handschrift 215. Jahrhundert X.

s. 128. cum præfatus rex totila narniis uenisset.
s. 168. zg. uangas. craba.

Handschrift 232.
Jahrhundert IX und XI.
(S. b. 1, s. 328.)

s. 1. Npkfr (st. Nptkfr, Notker).

Handschrift 251. Jahrhundert IX.
(S. b. 1. s. 331.)

s. 77. zg. compendiosius (giuuorsamora) argumentum.

---

[1] Das „E“ ist geschwänzt.

† Handschrift 260. Jahrhundert IX.

s. 142. namehaft (vielleicht zu »famosus«)
s. 390. Monachi uuichrammi monitis
Hartpertus ecce diaconus ornauit thecam hanc etc. [1]

Handschrift 263. Jahrhundert X.

s. 62. zg. uibramine i. lohizido.
zg. uernabant i. cruaneton.
s. 65. rg. argutus i. listigo.
s. 117. rg. uestes i. bubeteni.
s. 183. rg. (? ueretrum) himaht.

---

† Handschrift 264. Jahrhundert X.

spassante papa [2].

---

† Handschrift 268. Jahrhundert IX.

s. 1 u. 119. fp. Papauer Mago (oft).
s. 19. Saxo Franco discipuli.

---

† Handschrift 278. Jahrhundert IX.

s. 514. ftrxnt pphkr (ophir?) opnxf kkmab pfrlkqxkdb (perliquida) gbhbs (gahas).

Handschrift 393. Jahrhundert XI.
(S. b. 1, s. 338.)

s. 1. coram Aribone archiepiscopo (5).
s. 2. Ekk' (Ekkehardus, mehrmahls).
s. 10. zg. nucleus. scála.
zg. granatio. chérno.
zg. crinus. húlsa.
s. 18. zg. sit Osanna Chereque tonanti. uuillichomo heil herro.
s. 24. zg. discophorus. propositor. trúhtsazzo [3].
zg. Infusor uini. pincerna. scéncho.
s. 32. zg. stupescentes Erônte.
s. 51. Totilæ. — Gothus.
s. 66. zg. ó Notker.
s. 78. zg. perfracta tonitrua. toniris chláccha.
s. 89. zg. otmarus (14 mahl).
s. 113. zg. Periscelide. nistilla.
s. 114. zg. prænidet. smurzot.
s. 122. Brunhildis.
Teutonus affinis sordet (teutono).
s. 134. franchos. — sueuos.
s. 136. Notkerus (5).

---

[1] Siehe Weidmanns Geschichte der Stiftsbibliothek, Anmerk. 47.

[2] Mabillon, vet. analect. b. 4. s. 34.

[3] Es ist schwer „trúhesazzo" zu lesen. auch wäre die schreibart gegen ekkehardischen brauch.

zg. arbona (7).

s. 140. Fridiburgam [1].

s. 142. Si constantiæ male iudicatum sit Magontiam appellatur [2].

s. 150. zg. Ruodh' et Vuarinum. Lantpertum.

s. 151. zg. maris potamici.

s. 152. sueuiæ. — alemannos.

s. 153. Uodalricum. Uuiborada (5). monte Rotino [3].
Karolus (3). — Rachilda.
zg. Ratpertum. Tuotilonem. Isonem. et alios multos scribendos quidem. inter quos haromanni duo.

s. 154. Hartkero (presbytero).
zg. Perhtoradæ.
Gerolt.— Uualtipreht (presbyter).

s. 155. Uutcpreht. — Thietpalt. Uuichart.
zg. Teutonice propter etc. [4]
zg. Kisila.

s. 171. zg. Tecla. — Brigida. Alcuinus.

s. 184. BENEDICTIONES AD MENSAS. YMMONI ABBATI DE SANCTO GREGORIO FRATRI GERMANO COMPACTÆ ROGANTI. [5]

s. 185. zg. elixum. cesótin brot.

s. 186. zg. salsuram. sulza.
Danubii piscis. sit Huso saporus in escis (Huso sit odorus).
Esocem. lahs.

s. 187. Faciat grauidam fungi dulcedine triscam.
Illanch præcellat alemannicus (uel suietus [6] datus) et mala pellat.
Crux faciat sanam uirtute potente Rubulgram.
Lampredam raram.
troctam. troctas. troctam.
Troctæ. salsus piscis Almarimus (harinch).
Fercla superstantem signet crux sancta natantem (uel uolantem).
rubricum (rutin).
Hanc Uualaram crassam.
crundula cum capitone.
Fibri caro piscis.

s. 188. Auca (anser et auca).
Anetam.

---

[1] Die tochter des herzogs Gunzo von Ueberlingen.

[2] Arx, Geschichten des Kantons St. Gallen, b. 1, s. 255.

[3] Rotmonten, nordwestlich von St. Gallen.

[4] S. b. 2, s. 4.

[5] Diese segnungen, so abgeschmackt sie sind, verdienen doch wegen der reihe von speisen, welche damahls üblich waren, eine mittheilung. vielleicht wird sie mein freund F. Keller in dem archiv der antiquarischen gesellschaft in Zürich geben. wenn nicht, so werde ich auf einen abdruck derselben bedacht sein. hier war der platz nicht dazu.

[6] Das „ie“ in suietus“ hängt mit dem untern theile zusammen. ob zufällig? ob eine verbesserung?

s. 189. Pradonem coctum.
zg. Carnes conflictas. kehachot.

s. 190. Uesontem.
Uri.
zg. Pernix Cambissa i. e. fera alpina.
alpinum Cassum faciat benedictio crassum.

s. 191. Pultibus et luttis. niueis sit benedictio guttis.

s. 195. Dulce Sauinatum[1] faciat benedictio gratum.
Medonem. pocula Medonis.
Uersus ad Picturas Domus domini Mogontinæ. — Aribone archiepiscopo etc.

s. 235. zg. Incubitor. scráto.

s. 239. Purchardus abbas (5).
Ad picturas Claustri S. Galli.
Brunhildis luxibus obstant.
Brunhilda.

s. 240. castrum Turicinum.
Ecce petunt pelago (turicino) loca Tucconiæ.
Gallus agens uerbo. zelo sacra (idola) fregit acerbo.
Mersaque Neptuno. iacet obruta sub Joue Juno.[2]
zg. laci potamici.
Uuillimarus (5).
petiere Brigantum
zg. brigantinos. — a brigantio.

s. 241. Hiltibalto (diaconus, 2).
Fluminis aggressi tandem laculos (louffim[3]) pede (itinere) fessi.

s. 242. Asmodei (dæmones) stabant. A'h uê sibi uociferabant.
zg. frideburga.
zg. a duce cunzone.
zg. Fit fuga Quadrauades (locus iuxta siluam sennie).
zg. a quadrauadis.

s. 243. Itur Hiburningum (locus)
Fridiburch ubi passa malignum.
Eiulat ille prior (demon per os eius). Gallus prope (est). Vê mihi pellor (expellor).

s. 244. Ecce super montem (Notkeri frontem[4]). prope riuum (steinaha) rupe cadentem.
Magnaldum (diaconum, 2). (in) Stagnello (petrosæ. lôuffin) palmos Esox (lahs) capitur duodenos.

s. 247. (folgt Ratperts lobgesang, den wir b. 1, s. 337 mitgetheilt.)

---

[1] Ein getränke.

[2] Ratperts lobgesang, dritte strophe, b. 1, s. 340. — Arx „Gesch. d. K. St. Gallen", b. 1, s. 13.

[3] Es scheint hinter dem „m" etwas weggekratzt zu sein.

[4] Notkersegg bei St. Gallen.

s. 259. Epitaphium Ualtheri Spirensis episcopi. Ualtherus. — Spire.
s. 260. Rachilda (2).
imperio Uuiborade.
(folgt s. 262 das epitaphium, welches wir b. 2, s. 6 mitgetheilt.)
Heinrich. Herimannus (2).

---

† Handschrift 397. Jahrhundert IX.
(S. b. 1, s. 335.)

s. 18. Irmingarda.
s. 20. Ansker. Osman. Eberhardus. Rihboldus.
s. 21. perehtoldus filius chadaloh.
Chuonradus. Nidger.
s. 22. Ingilinheim.
Gozbaldus. Reginsinda. Ualahfridus. Theotpoldus. Leitholfus. Hildiburga. Truogo. Abo. Vuoradus. Notingus. Liut —.
s. 26. Hludouuicus imperator apud magonciacum obiit. In insula hreni quæ est sita iuxta palatium ingilunheim. Corpus uero eius translatum est urbem mettensem et in ecclesia sancti arnolfi confessoris christi sepultum. Vbi et hildigarda quondam regina et mater eius humata est.
s. 27. In castello turego.
Perehtheid.
s. 40. Sebum. unslit.
Serum. chaseuuazzer.
rg. mizzi.
rg. cramiz.
s. 47. Ciuitas argentoracensis id est stratburg.

---

† Handschrift 552. Jahrhundert IX.

s. 233. rg. lxrfbrbnt (lurebrant?).
s. 363. rg. erbbr. m. (érbar?).

---

† Handschrift 562. IX. Jahrhundert.

s. 20. Audiuit dæmonia de quodam monte qui himilinberc dicitur clamantia.
s. 22. ad iburningas uillam.
s. 25. Tucconia (mehrmahls). Brigantium.

---

† Handschrift 621. Jahrhundert IX.

Geschichte des Orosius und anderes. glossen von Ekkehard dem vierten?

s. 94. rg. exoluerunt firstúnchin sint.
zg. componi paccan.
s. 187. zg. et post in farinam redacta. quod barbari malz uocant.
s. 227. zg. sine dubio tuncante.
s. 239. rg. Audiuimus etiam barbarice interpretari Antennas stiurruodir.

s. 243. zg. postquam in arduennam (hôsininch) siluam
zg. reconditas in arduenna (ôseninch) silua
s. 246. rg. cupas chuôffa.
s. 265. zg. Post hoc claudius drusus cujus mogontie est tumulus. l. Trûsilêh.
s. 271. zg. cesset intentio ána-spracha.
rg. Intentio et Depulsio. uerba Rhetorica sunt id est Accusatio et Defensio. Siue Impulsio et Depulsio. Barbarice Mâlt unde Uuérî. Pro rostris. et in Conciliis. quæ et placita uocantur.
s. 298. zg. pannonios nunc Ungri (2).
s. 336. zg. quod romania fuisset. s. tunch.

Handschrift 626. Jahrhundert IX.

(s. b. 1, s. 421.)

s. 313. Pagina Purchardo Placeat Præ Postulat Fkkbrt (Ekkart).

---

† Handschrift 635. Jahrhundert VIII.

(Paulus diaconus.)

s. 9. Nam iuxta illorum linguam lang longa'. bard. barba significat.
s. 18. habitauerunt in campis patentibus. qui sermone barbarico feld appellantur.

---

† Handschrift 671. Jahrhundert IX.

(Not. prov. Gall. Goldast.)

s. 240. rg. ita uidelicet. ut medietatem wierigeldi ei' eps' utilitatibus etc.
s. 247. precium tuum id est wirgildum.

---

† Handschrift 844. Jahrhundert X.

(Boethius, de consol. philos.)

s. 16. zg. conquesta est. chlagota.
s. 19. zg. obuersatus fueram i. commoratus. i. inheimmon.
s. 20. zg. panniculis (tucchinin) partibus.
s. 22. rg. arma azzasi.
s. 31. rg. crimen iniqui peruersi anaziht.
s. 32. rg. si enim cuius oriundus sis patriæ inburto.
s. 33. zg. celebrentur. kimarrit uuerdant.
s. 34. rg. inhorruit strubeta.
s. 39. zg. habitum gihaba.
s. 45. i.g. fomenta gesuuedi.
s. 46. rg. lihluhti.
s. 47. rg. radiat glizinot.
s. 49. zg. spem kidingi.
s. 51. rg. peruenire gigangan.

s. 57. rg. aruis holden.
s. 58. rg. merx scaz.
s. 61. rg. maduit nazzeta.
s. 63. zg. insolentia ungiuuoni.
s. 65. zg. mordaciter gremizlihe.
s. 67. rg. chraffen.
zg. querere chlagos.
s. 70. zg. mordeant zantant.
s. 73. zg. intentio indahti.
s. 76. rg. inlita gisalbotiu.
rg. mestare quirit ginginti uel suuinginti.
rg. susurrat. zuizzirot.
s. 78. forenses malli.
zg. fraude vntriuuon.
s. 79. rg. ziu nimes.
rg. gypperostim ordiu
s. 80. rg. inclarescant irmarit uuerdant.
s. 88. rg. hamos uel nassas riusa uel chorba.
s. 96. rg. conuincat vbirvuinte.
s. 104. rg. giuurtigero.
s. 107. rg. Intuueritu.
s. 120. rg. intentionem indahti.
s. 128. zg. afficit chélet.
zg. infecit ferchústit.
s. 133. rg. efficacem utilem. frumilicha.
s. 134. rg. impunitate donati (honorati) firgebani.
s. 179. rg. adspirare biuuanen.

---

† Handschrift 845. Jahrhundert X.

Glossen in geheimschrift zu einem lateinischen commentar des Boethius, angeführt in Graffs sprachschatz, s. xxxv, unter Bo und Bo 1, und abgedruckt in seiner Diutisca, b. 2, s. 302.

So viel ich aus der abschrift, welche ich von fremder hand besitze, und ihren bemerkungen abnehmen kann, stehen die verteutschungen nicht immer genau über den betreffenden wörtern. schwerlich haben wir die originalarbeit des glossators vor uns, und verwechslungen von buchstaben und sonstige fehler, die nicht selten sind, fallen wohl dem verfertiger der handschrift, nicht unserer abschrift zur last, obgleich r und s, f und s, b und h einander sehr ähnlich sein müssen. so auf s. 117 »rbtkfcopt st. rbtkscpt«. Graff liest freilich s statt f, und hat das o nicht, was aber leicht seine verbesserungen sein dürften, da unsere abschrift ihre lesarten ausdrücklich bestätigt. s. 123 »zfvvkzfppntf st. zvvkzfrpntf«. ebend. »zfvvkrpt st. zvvkzfrpt«. s. 185 »lfchk st. lfkchk«, u. s. w. häufig scheinen endlich f (e) und h überflüssig eingefügt, wie z. b. in »nprdpfstbn, npht, thfrbtk«, auf s. 51, 76 und 74. vgl. noch s. 36. 74. 76. 78. 96. 108 u. s. w.

(*Liber I.*)

s. 6. zg. studio flkzzf (flizze).
zg. modos lfkchk (leichi).

zg. laceræ chbrbgpn (charagon).

s. 8. zg. auertit lfkdkzkt (leidizit).

s. 9. zg. nubila tenebrosa xxfnchklkgkx (uuenchiligiu).
zg. querimoniam chlbgflkchfn uuxpst (chlagelichen uuuost l. uuuoft?)

s. 10. zg. uigòris frnkstfs (ernistes).

s. 11. zg. quæ cum (*altius extulisset caput*) fxrfnpmfs (furenomes).
zg. subtili artificio xxbxxkrchf (uuauuirche).

s. 12. zg. elementa bxphstbbb' (buohstaba).

s. 15. zg. assuefaciunt gfuufnbnt (genuenant).
zg. opere. studia stxndxn (stunden).

s. 16. zg. Sirenes mrfkmkn (mreimin st. merimin).
Excessit. x. b. frscrfkt xzuukstb (erscreit uzuuista).
conquesta causata est chlbgftb (chlageta).

s. 20. obcecato. fruuprdfnfmp (eruuordenemo).
ad perfectionem perueneras ascenderas gfdkgk (gedigi).
contulimus (arma) fecimus et dedimus tibi gfsmkdptpn uukr (gesmidoton uuir).

s. 21. applicuit zxppt (zupot).

s. 22. choro uufstlmnpnd [1].
sit breuiora tracia nprthuufstbn (northuuestan).
boreas uentus aquilonis nprthpstbn (northostan).

s. 23. emicat apparet . blfcckzkt (bleccizit).
uibratus lphfzfndfr (lohezender).
laribus. s. knhfkmpn (inheimon).

s. 26. cecisse gkgbngbn (gigangan).
zg. profane xnchkxscfrp (unchiuscero).

s. 27. incelebris xnmbrf (unmare).
per decretum gfmbrchptkst (gemarchotist).
zg. in arcem knufstk (in uesti).

s. 32. zg. describeres insinuares uukstks (uuistis).

s. 33. zg. (*respublicas*) Beatas chxnfrkchf (chuneriche).
zg. improbis xnchxstchfn (unchustchen).
flagitiosis mfkntbtkgfn (meintatigen).
otia mxpzzb (muozza).
publice gfmfknfrp (gemeinero).
nisi ut omnibus prodessem

[1] Graff: uufstbnnprd. unsere abschrift besteht auf lm, gibt aber für den auslaut die möglichkeit von rd zu.

proinde cum . i. fuerim xnfrbstfnlkchb (unfrastenlicha).

s. 34. fortunas frpmb (froma).
impunita xnkngbltkx (uningaltiu).
iniustitiam lbnlkxtp (lanliuto st. lantliuto, und zu »provincialium« gehörig?)

s. 35. cognoscente zxpsfhfntfmp (zuosehentemo).
auaritiam atque ambitionem pf⌣scbz⌣gkrkda (pe scaz girida).
reseruaui gfsparftb (gespareta).

s. 36. depulsus dbnbffrstpzzfnfr (danaferstozzener).
pro delatione accepta compulsus gfnpfttfr⌣bnhprbht⌣xxbrth (genoetter, st. genotter, anapraht uuarth).
fraudes xntrkxxb (untriuua).

s. 37. zg. (*arguimur*) hoc est dicimur criminamur pfzkgfn⌣uuxrdkn⌣uukr (pezigen uuurdin uuir).

s. 39. zg. pfzkgfn⌣xxkrdp (pezigen uuirdo). arguor.

s. 40. zg. hebetauit (uel contristauit) retundit kxn · frxpttb (kun · fruotta).

s. 41. zg. monstri fgksfn (egisen).
zg. propugn*are* pkstbn (pistan).

s. 42. zg. delatum proditum ad⌣cunctum . *senatus ordinem* zf⌣sknfrp⌣xnhxldk (ze sinero unhuldi).

s. 45. ambitum xntxpm (untuom).

s. 47. spectat euentu's uupstknk (uuostini).

s. 48. substantia spoliat'. gfhpndfr (gehonder).

s. 48. ubi officia diuersa geruntur bmbhtstftf (ambhtstete).

s. 49. impunitate xnfngpltknk (unengoltini).

s. 50. N*unc* obsc*uro* xxbnfmp (uuanemo).
qui prime fprnbhtkgfrp (fornahtigero).

s. 51. Boræe spiritus nprdpfstbn (nordoestan).
zg. zephyrus uufstbn (uuestan).
rkfkt (rifit). urat.

s. 52. knzkht (inziht) crimen.

s. 54. zg. oriundus knbxrtp (inburto).

s. 56. celebrentur gfmbrk uufrdbn (gemari uuerdan).

s. 59. elusus c. f. p. f. trpgbnfr (trogener).

s. 60. inhorruit strxbst (strubst st. strubeta?)
stringere strpxffn (stroufen).

s. 62. coniecto rbtkskpn (ratiskon).

s. 65. zg. fluitare uufkbpn (uueibon).
destituit kntsbztb (insazta).

s. 65. habemus m. t. f. zxns klxngb (zuns ilunga). originem.

s. 67. estum zfssxn (zessun).
resistit pertinet. sepe r. gfstxllkt (gestullit).

(*Liber II.*)

s. 71. zg. tantum sophilo.
s. 72. zg. descisceres kfvvkchkst (keuuichist).
zg. nostri laris vernac*ula*. i. famula kfsvbsb (kesuasa).
s. 74. zg. impetum thfrbtk (therati st. trati).
zg. Euripi vvkhrk (uuihri).[1]
s. 75. zg. agitare. rationari. rfdpn (redon).
zg. quærelis. lastrxngkn (lastrungin).
s. 76. zg. habes. s. referre et faciendam mihi gratiam. dx‿hfbkst mkr zf‿dbnchpnnf (du heahist l. habist mir zedanchonne).
zg. nulla tibi. a. n. e. a. v. (a nobis est allata violentia) npht (noht st. not).
zg. descendere nkdfrstkgfn (niderstigen).
s. 77. zg. calamitatibus mkssfbxrinpn (misseburinon).
s. 78. zg. hisceres kfnftkst (kenetist st. kentist).
s. 79. propinquitatis. skppp (sippo).
s. 80. zg. cum eisdem. i. c. (incuria) in domo concilii dknchxs (dinchus).
zg. priuato damnato tknfmp kflkchfn (tinemo kelichen).
s. 82. zg. zephiri vvfstbn (uuestan).
auster sxndbn (sundan).
s. 84. concesserim gkhbnctb (gihancta).
s. 85. zg. abesse gebresten.
zg. proueniat bkchxmkt (bichumit).
s. 86. zg. delicatissimus gfzbrtfr (gezarter).
s. 87. Quam multos *esse coniectas* rbtkscpst. trbhtpst (ratiscost. trahtost).
s. 89. zg. aspirare gkgkngfn (gigingen).
s. 92. zg. claros mbrrp (marro).
s. 94. zg. Infra. *sive* sub hkntbr (chintar).
s. 96. artific*iis*. thfrp vvxrfhtxn (thero uuurehtun st. uuurhtun?)
zg. cedit pkchxmit (pichumit).
s. 107. zg. vasta xxvpstkx (uuuostiu).
zg. area hpvfstht (hovestat).
s. 108. zg. tum. tam (tum?). aduerb' loquendi quia illorum linguam non ignores ex diuersitate fpnfdfmp‿xn‿gfxxpnf‿hfktf. (fone demo ungenuoneheite).
zg. formidolosa fgkbbrk (egibari).

[1] Auch „vvkbrk (uuiari)“ sei möglich.

s. 108. zg. diffamare ac propagare kkmbfrrbn (kimaerran st. kimarran).

s. 110. zg. leuitate gfbpsf (gebose).
leuitate lpfshfktf (loesheite st. losheite).
zg. festiue rkchlkchp (richlicho).
scitarum frsxpchbn (ersuochan).
mordaciter grfmkzlkchp (gremizlicho).

s. 114. ambiguos . qui ob tuam felicitatem dilexerant. dbz⌣ skb⌣dkn⌣vuxpdfrb⌣vuxrdk'n (daz sia din uuuodera uuurdin *oder* daz skadin etc.) ut discretionem querere chlbgp (chlago).

(*Liber III.*)

s. 117. zg. somniat rbtkfcopt (ratiecoot l. ratiscot st. ratissot).

s. 118. zg. rubos stxdb (studa).
zg. filicem fbrn vel xxistb [1] (farn uel uuista).

s. 120. zg. claritudo mbrkdb (marida).
zg. promptum est gbgfnvvbrtk (gagenuuarti).

s. 122. consentiunt zfsbminf⌣gfhfllfnt (zesamine gehellent).

s. 123. inresoluto . insolubili xnzelpslkchfrp (unzeloslichero).
zg. garrula zfvvkzfppntf (zeuuizeoonte l. zuuizeronte).
zg. illita gksblbptfn (gesalboten).

s. 123. zg. susurrat zfvvkrpt (zeuuirot st. zuuizerot).

s. 125. anxietas fprbhtb (forahta).

s. 126. zg. forenses tknclkchb (tinclicha).

s. 127. zg. dignitates bmbbht (ambaht).

s. 128. zg. strumma chflch (chelch).
hon*oribus* bmbbhtfn (ambahten).
zg. inclarescant krmbrft vvfrdfnt (irmaret uuerdent).

s. 129. vicem vvfhskl uuehsil).
zg. quoquo kpgfvvbr (iogeuuar).

s. 130. prefectura bxrgfrb (burgera).

s. 131. zg. indecores hpnlkchb (honlicha).

s. 132. zg. expertus bnchxndfr (anchunder).

s. 133. familiaribus nbhgfngklfn (nahgengilen).

s. 136. conquisitæ gfvvxnnfnb (geuuunnena).

s. 138. zg. pœnitentiæ chbrfgk (charegi).

s. 140. zg. dignitatibus bmbbhtkn (ambahtin).

s. 150. deficiunt gfbrfstfnt (gebrestent).

s. 156. circuit xbfrffrkt (uberferit).

[1] Graff bemerkt „xxkrtb".

s. 157. fontem xrsprknc (ursprinc).
s. 169. ne fingi nph⌣frrbftfn⌣vvfrden (noh erraften st. erraten uuerden).
s. 172. corolla uel corollarium hblsgolth (halsgolth).
s. 175. atque efficient*iam* kktbt (kitat).
s. 182. zg. clauus sturnbgfl (sturnagel).
s. 185. didiceris gflfrnkt⌣hbbfs (gelernit habes).
modi lfchk (lechi st. leiche).
s. 186. zg. precipitat scxrxctb (scuructa).

(*Liber IV.*)

s. 189. abrupi (intercepi) xntfrnbm (unternam).
dixisti fpredf *oder* spredf.
s. 190. facinorum . *supplicia* suorum luit soluit . dispositis kfrfckpnptpstpmb (kereckonotostoma).
s. 197. nouer*unt* quesi*verunt* . Sed trans. v. (transversos?) suhknbst *oder* suhktbst.
s. 199. zg. probra . i. flagitia gfbpskx⌣dng (gebosiu dng l. ding).
s. 200. commune propositum fprfpfmfknthz (forepemeintaz).
s. 202. affecit . afflixit . maculauit uel attigit gfbpfntb (gehoenta st. gehonta).
s. 203. pauidus zbgb (zaga).
s. 204. eurus pfstsxndbn⌣xxknt (oestsundanuuint st. ost—).
s. 205. tacta infecta bfgblptkx (begalotiu).
mitis zbm (zam).
s. 209. conclusionibus stbtxngb (statunga).
s. 211. consilium , ratio lfkthsbm (leithsam).
licenciam mxpzzb (muozza).
s. 213. firmamentis sprkxzzklfn (spriuzzilen).
s. 214. ad iudicium ducerentur ipsi pkstfllpn (pistellon).
s. 215. locus facultas . stbtb⌣frkst (stata . frist).
s. 216. exul⌣rfchp (recho).
reuerendus sprfhtlkchfr (sorehtlicher).
thibn (thian st. tihan?) florere .
xrchxnlkchpr (urchunlichor st. urchundlichor) testatius.
s. 221. exhausti . frsuphtfrp⌣sbchp (ersuohtero sacho). peracte inquisitionis .
s. 223. hartifex bntxxfrchmbn (antuuerchman st. hant—).
s. 231. optata improborum hlfkni (chleini). argumentum .
s. 236. sidant sknchfnt (sinchant) incumbant.
s. 238. in prouectu kn⌣gkdigknk⌣gfdigfnhfktf (in gidigini gedigenheite).
moleste xngfmchp⌣xmbfqxbmp (ungemcho , i. ungemacho . umbequamo).

† Handschrift 878. Jahrhundert IX.
(S. runen, b. 1, tafel 1.)

s. 333. lappa et piboz.
zg. Farina ordeacia melo kirstin.
zg. Adeps smero.
zg. Urtica minor. nezzeta.
zg. Cortex corili albæ rinda haseld.
luzelin siue luselin razelin kernen ac.

s. 390. Also beswere den tüfelskoph.

---

† Handschrift 903. Jahrhundert IX.

s. 6. zg. uerror cherio.

s. 83. rg. zehho.

† Handschrift ?

s. 24. zg. taberna meritoria. mletselida.

s. 42. zg. alpes cottias. quas siluas iuris et hôhfeldas putant quidam.

---

† Fragmentum mem. sec. IX.

Abstineant se a carne et uino et a cereuisia. milchscida et medo.

INHALT.

	Seite
Einleitung (ergänzung zu Notkers leben und werken)	3
Des Boethius tröstungen der philosophie	7
Des Marcianus Mineus Felix Capella vermählung des Merkur mit der Philologie	257
Des Aristoteles *Κατηγοριαι* und *Περι ερμηνειας*	373
a) Einleitung	375
b) *Κατηγοριαι*	377
c) *Περι ερμηνειας*	465
Notkerische Abhandlungen	527
I. Von den theilen der denkkunst	537
II. Von den vernunftschlüssen	541
III. Von der redekunst	560
IV. Von der musik	586
Buntes	591
Handschriften A. D. 1, A. C. 15, 29, 44, 53, 151, 186, 213, 215, 232, 251, 260, 263, 264, 268, 278, 393, 397, 552, 562, 621, 626, 635, 671, 844, 845, 878, 903, fragment	609
Verzeichniss der handschriften	611
Schlusswort	613
Druckfehler zu Kero	617

VERZEICHNISS

der handschriften, welche in diesem bande benützt worden sind.

		Seite
Handschrift	A. D. 1	593.
»	A. C. 15	594.
»	29	596.
»	44	597.
»	53	597.
»	Ben. 121 (München)	529.
»	C. $\frac{121}{167}$ (Zürich)	530.
»	151	597.
»	186	597.
»	213	597.
»	215	597.
»	232	597.
»	242	536.
»	251	597.
»	260	598.
»	263	598.
»	264	598.
»	268	598.
»	278	598.
»	393	598.
»	397	601.
»	552	601.
»	562	601.
»	621	601.
»	626	602.
»	635	602.
»	671	602.

Handschrift	818	375.
»	825	9. 376.
»	844	602.
»	845	603.
»	872	259.
»	878	609.
»	903	609.
»	—	609.
Fragment		609.

Abkürzungen und Zeichen.

Ihre anwendung geschah wie in dem bande 1 und 2.

SCHLUSSWORT.

Exegi monumentum ære perennius.

Zunächst die bemerkung, dass die stolzen worte sich nicht auf meine geringen verdienste beziehen: sie gelten dem verdienste anderer.

Mit diesen bogen übergebe ich dem publikum den schluss der texteslieferung meiner altteutschen sprachschätze St. Gallens. Habe ich bei der einleitung zu deren herausgabe eine vollständige und sorgfältige sammlung versprochen, habe ich auch, was in meinen kräften stand, meinem versprechen nachzukommen gestrebt, obschon mich unterdessen das geschick oder die bösen geister der welt weit von der quelle, aus der ich schöpfte, weggeführt haben.

Aber unsere sammlung ist nicht vollständig! Vermisst man zunächst den Tatian darin, so ist mir Schmeller mit seiner ausgabe zuvorgekommen, in dem augenblicke, als ich mich durch freunde an ihn wenden wollte, um ihn einzuladen, seine arbeit unserem werke einzuverleiben. nach ihm durfte ich keine neue ausgabe wagen. es mag Schmellers ausgabe als der zweite band unserer sammlung gelten. Ergänzt Schmellers arbeit die unsrige, und ist so der mangel des Tatian ohne bedeutung, fehlt dagegen anderes, das nicht fehlen sollte. zunächst zu den kategorien die lesarten der handschrift 825. vgl. b. III b, s. 376, ende. ferner, im bunten zu b. III b, die genauere ansicht und zweite vergleichung der handschriften, die ich mit kreuzchen bezeichnet habe. vgl. die note zu erwähntem bande, s. 593. ferner soll sich in Tschudis werken ein gothisches, und in handschrift 237 ein skütisches gestäbe befinden. ferner habe ich mir, zur genaueren durchsicht, handschrift 44 vorgemerkt, wegen pflanzennamen; wegen beschwörungsformeln handschrift 682; wegen geschichte und geographie handschriften 133, 635 u. s. w.; wegen eigennamen handschriften 184, 190, 196, 211, 223, 250, 251, 267, 271, 296, 342 u. s. w.

Wie reich die ausbeute dieser und anderer handschriften, die ich noch nicht durchblättert, ausgefallen, kann ich nicht sagen, glaube jedoch, dass mir von grösseren teutschen stücken keines entgangen ist, und dass ein nachtrag des fehlenden sich auf wenige bogen beschränken dürfte.

Und die ursache! diese verkörpert sich in der beaufsichtigenden behörde der stiftsbibliothek.

Der kampf galt der katholischen kantonsschule und den freisinnigen männern an derselben.

Kaum dass herr Leonhard Gmür von meinem plane der herausgabe der altteutschen sprachschätze St. Gallens etwas vernommen, als ich auch gezwungen ward, bei der katholischen administration um erlaubniss einzukommen. während jeder durchreisende jede handschrift ohne eingeholte genehmigung nach belieben benutzen darf, musste sich ein lehrer der anstalt und hausgenosse zu einer unterthänigen anfrage bequemen. das ungewohnte gesuch mochte befremden und wanderte zum entscheide an die bibliothekkommission, welche die erlaubniss mit der bedingung ertheilte, dass ich eine vollständige, schöne und kritische ausgabe erstelle.

Die befohlene kostbare ausgabe hat dieselbe kommission auch nicht durch den ankauf eines exemplares für die stiftsbibliothek unterstützt. durch die ersten bedingungen sollte mein herr verleger erschreckt, durch die letztere meine angekündigte diplomatisch getreue ausgabe durchkreuzt werden.

Fortgesetzte verfolgungen der schule und ihrer lehrer bewogen mich endlich, gegen den schluss des jahres 1842, meine stelle aufzugeben und ein anderes stückchen brod zu suchen.

In den darauf folgenden jahren benutzte ich alle meine ferien, obgleich deren zeit im frühjahre und herbst nur vierzehn tage betrug, um nach St. Gallen zu reisen und meine arbeiten fortzusetzen. damit ich bei der kürze der zeit mein werk doch etwas fördern könnte, öffnete mir herr unterbibliothekar Brandstätter auch an sonntagen sein arbeitszimmer. kaum wurde das ruchbar, als mir herr pfarrer Karl Greith diese vergünstigung entziehen liess.

Endlich kam die gelegenheit grossartiger rache!

Ein zeitungsartikel meldete, dass drei handschriften fehlten, und beschuldigte die verwaltung der fahrlässigkeit. das zog mir den verschluss der bibliothek zu, obgleich ich mein schriftliches ehrenwort gab, keinen antheil an jenem artikel zu haben. und als ich vor dem herrn präsidenten

Gmür nicht verleugnen wollte, dass ich um die sache gewusst und sie zufällig und angefragt einem hochgestellten manne mitgetheilt, von dem ich nicht wüsste, ob er den unglücklichen gebrauch davon gemacht; da trat man mir mit der forderung entgegen, jenen missbeliebigen artikel durch einen gegenartikel der lüge und verleumdung zu zeihen. obgleich ich den herrn präsidenten Gmür bat, mir gegenüber, der ich die beweise in händen hätte, von dem leugnen abzustehen, und für den preis der wiedereröffnung der bibliothek keine schurkerei von mir zu verlangen, und nicht das publikum und die wissenschaft zu schädigen, statt der rache an mir, blieb es doch bei dem verschlusse der bibliothek, von anderwärtigen angriffen zu geschweigen.

Umstände und zeit und leute waren nicht darnach, um recht zu suchen. meine akten liegen übrigens bereit. eine ruhigere zeit, die sich auch mit dem interesse des einzelnen beschäftigen kann, mag einst das urtheil sprechen.

Soviel hiervon, zu meiner entschuldigung und zur erklärung der wahl meines mottos.

Nun noch ein anderes wort!

Um den haupttitel meines werkes zur wahrheit zu machen, sollten sich an St. Gallens altteutsche sprachschätze St. Gallens alte urkunden als zweite abtheilung anschliessen. dieselben beginnen vom jahre 760 etwa, und reichen von der Donau bis an die Aar, und von dem Neckar bis nach Italien. ihren werth kennt man aus Neugarts Episcopatus Constantiensis, obgleich derselbe nur einen theil, und den oft verstümmelt und nicht nach eigener anschauung mitgetheilt hat. Die vorarbeiten sind fertig; ihre herausgabe wird vom publikum abhängen, denn neue opfer darf ich von mir und meinem herrn verleger nicht fordern.

Diesen beiden abtheilungen wäre ich gesonnen ein vollständiges verzeichniss aller wörter und formen — auch einige tausend eigennamen besitze ich noch — nebst sprachlichen abhandlungen zu den einzelnen schriftstellern beizugeben, und überhaupt den apparat für eine kritische ausgabe, die eine spätere zeit beschaffen mag, vorzubereiten.

Der plan des werkes, wie ich es erstellen möchte, wäre dann folgender:

DENKMAHLE DES MITTELALTERS.

1. Abtheilung. St. Gallens altteutsche Sprachschätze.

I. Band: Kero etc.
(II. Band: Tatian von Schmeller.)
III a. / III b. Band: Notker.

2. Abtheilung. St. Gallens urkunden:

I. Band. v. jahr 670 bis 900.
II. Band. v. jahr 900 bis 1200.

3. Abtheilung. Kritische vorarbeiten.

I. Band: wörterbuch, nebst eigennamen.
II. Band: sprachliche abhandlungen.

Noch bin ich meinen freunden einige faksimiles und den entscheid über Notkers eigne hand schuldig. ich habe mir alle mühe gegeben, mir erstere zu verschaffen. bis heute vergeblich. ich muss in dieser stunde abschliessen. bleibt mir das leben, so hoffe ich diesen schuldigen rest noch nachzuliefern.

* 8. Juni 1849.

Hattemer.

DRUCKFEHLER

in Bedas sterbegesang, dem wörterbuch des h. Gallus und Keros Benediktinerregel.

Nachdem ich nun die genannten drei stücke lexikalisch eingetragen habe, bin ich im stande, folgendes genaues verzeichniss der druckfehler abzugeben. nicht leicht dürfte von den übrigen zahlreichen schreib- und übersetzungsfehlern einer unserem drucke oder unserer abschrift zur last fallen, sondern den handschriften. von den übrigen stücken kann ein gleich genaues verzeichniss der fehler erst dann gegeben werden, wenn ich alle wörter und wortformen lexikalisch eingetragen habe. es werden deren aber verhältnissmässig weit weniger sein, da sich kein stück in der schwierigkeit der handschrift, des satzes und der korrektur mit der benediktinerregel vergleichen lässt.

s. 10[b]. z. 9. l. ibinen st. ibinem.
— z. 23. l. sepissime st. se pissime.
— z. 30. l. porcus st. porius.
— z. 32. l. porci st. porei.
s. 23. z. 14. l. gebraucht st. gebrauubt.
s. 29[b]. z. 29. l. teil-nemem st. teil-nemen.
s. 33[a]. z. 8. l. cum st. eum.
s. 35[b]. z. 2. l. kevveihhete st. hevveihhete.
s. 36[a]. z. 20. l. doctrinæ st. doctriris.
s. 37[b]. z. 8. l. denne st. denno.
s. 61[b]. letzte z. l. leràniv st. levraniv.
s. 63. fehlt die schilterische seitenzahl XXXIII.
s. 64[b]. letzte z. l. kehabet st. hehabet.
s. 73[a]. z. 5. l. Lectisterni st. Lecti sterni.
s. 81[b]. z. 3. l. demv st. demo.
s. 86[b]. z. 21. l. prungan st. prungan.
s. 88[a]. z. 4. l. gredihatur st. gredihaurt.

s. 88b. letzte z. l. zimberren st. zimbernen.
s. 94b. z. 5. l. kakanlavfit st. kakanlavbit.
s. 94a. z. 16. l. remaneant st. remaneaut.
s. 99a. z. 21. l. nona st. noua.
s. 100b. z. 3. l. kitan st. kitau.
s. 101b. z. 17. l. uuerahc st. uuerahe.
s. 107a. z. 5. l. aerum st. ærum.
s. 109b. z. 8. l. herorun st. herorum.
s. 109b. z. 19. l. solihcher st. folihcher.
s. 111b. z. 15. l. ubirikiqhuetana st. ubirikiqhuetan.
s. 111b. z. 27. l. untariohche st. untariohcha.
s. 117b. z. 8. l. kepruhchit st. kepruhchti.

Einige ungeschickte abtheilungen:

s. 30a. z. 6. l. ser-uare st. se-ruare.
s. 35b. z. 24. l. ki-sprohban st. kis-prohhan.
z. 43. z. letze. l. sorac-haftan st. sora-chaftan.
s. 101b. z. 20. l. pi-scauuuone st. pis-cauuuone.

Fehlen ergänzende punkte:
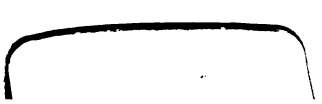
s. 32b. z. 12. hinter sinda sine . .
s. 42b. z. 22. hinter miniscun . .
s. 46b. z. 14. hinter saar . .
s. 73b. z. 5. vor kastreuuitiu . . . . .
(denn es steht über dem letzten theil von Lectisterni, so dass der erstere durch 5 puncte zu ersetzen ist.)
s. 98b. z. 5. vor offanon . .
s. 102b. z. 8. hinter unchuschida . .
s. 112b. z. 3. vor kanidartan . .
s. 121b. z. 8. hinter min denne . . . . .
(s. 84b. z. letzte. ist alliu in der handschrift so über et sana gestellt, dass es die übersetzung beider wörter bildet, und in unserm abdrucke mit recht die ergänzenden punkte für et fehlen.)
(s. 102a. z. 28. quia quod. steht ano schon über quod, so dass also in der übersetzung quod weggelassen ist, und in unserm abdrucke mit recht die punkte fehlen.)